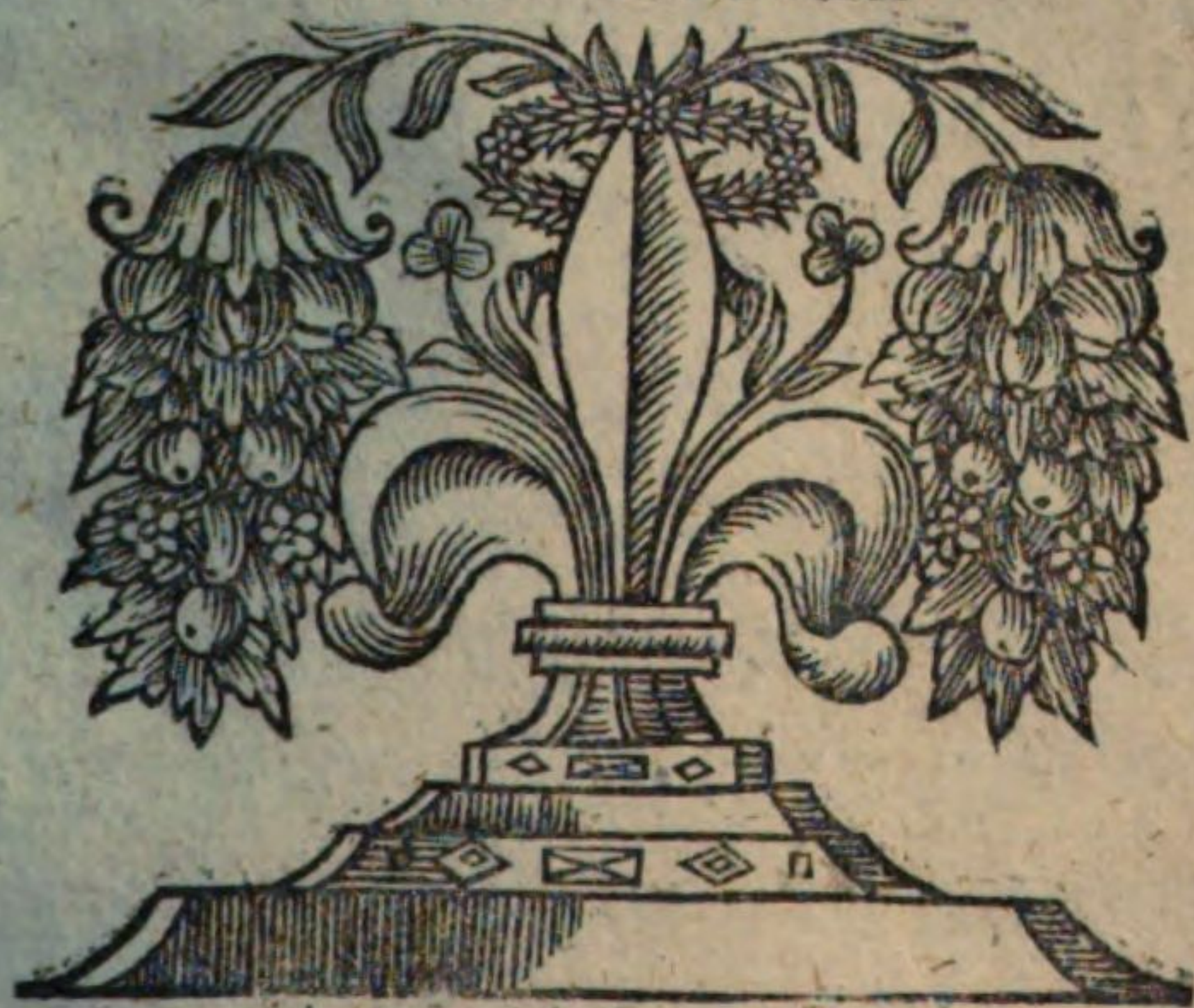

POLITICA
COMPENDIUM
SUCCINCTUM

CUM NOTIS

DANIELIS CLASEN.

PHILOS. ET J. U. D. ET IN
ACADEMIA IULIA
ANTECESSORIS.

HELMSTADII.

Sumptibus CHRISTIANI GERLACHI;
& SIMONIS BECKENSTEINII.

TYPIS JACOBI MULLERI

ANNO MDLXXV.

f.

BENEVOLO LECTORI. S.

TAm magna Politicorum librorum hodie est copia ut ferè integram biliothecā ipsi constituere queant, adeòq; opus non sit illis adhuc addere novos; sed potius consilium inire, quomodo optimi saltem ex isto numero seligendi, & studiosæ juventuti commendandi sint: cum primis ideo, quòd nonnulli incautius in illis evolvendis procedant, existimantes: illos demum præ cæteris esse legendos, in quibus quæstiones aliquot sæpe ad hanc regionem scientiam parum vel nihil conducentes in utramque partem examinatæ reperiuntur: vel in quibus

PRÆFATIO

ab universalibus descenditur ad singularia, & quæ ad notitiam singularis imperii potissimum spectant, non ad modum exempli, sed veluti partes quædam Politices, uberius proponuntur. Quamvis autem nemini, qui suo labore commodum publicum etiam in hoc eruditionis genere promovere voluit, debita laus detrahenda sit, nec ullum ferè scriptum hætenus luci donatum tam sterile videatur, quin ex eo aliquid egregii perdiscere liceat; attamen & hoc in istis sive compendiis, sive Institutionibus doctrinæ civilis attendere oportuisset, è quibus scilicet principiis unumquodq; deduci, & quo ordine totum opus tradi & absolvi debuisset. Quod
certè

certè non omnes observarunt, licèt non exiguæ molis volumina orbi erudito exhibuerint. Quidã namq; talia nonnunquam immiscuerunt, quæ ad alias disciplinas pertinent, & nulla ratione Politici sunt argumenti: Alii verò ea, quæ in Politica sunt tradenda, nec sine vitio omitti poterunt, ne attigerunt quidem. Ideo relictò cuiq; suò honore, exiguum hoc, quod nunc in publicum prodit, scientiæ civilis compendiũ notis quibusdam illustrare volui, quò & ii, qui fundamenta hujus doctrinæ jam tum jecerunt, ex illis pleniorẽ notitiã consequi possint. Libellus iste è verissimis principiis, & sententia Aristotelis, quem hactenus in civilibus, quantum e-

): (3 go qvi-

PRÆFATIO

go quidem intelligo, supergressus est nemo, concinnatus est, eumque commendant tum ordinis bonitas, tum sermonis perspicuitas, tum etiam tractationis brevitās; ita tamen, ut nihil quod ad doctrinæ civilis cognitionem requiritur, in eo omissum, & nihil superflui aut alieni ibidem admixtum temerè deprehendatur. In observationibus meis partim in universaliora inquisivi, ad naturam illarum rerū, quæ non adeò accuratè hucusque peruestigatæ sunt, paulò certius ostendendam: partim dubia quædam sub censuram vocavi, & veritatem, non auctoritate aliorum, sed adhibitis rationibus indagavi: interim eorumque, qui mecum sentiunt, uti decet,

cet,

cet, laudavi ; illos tamen quorum
sententiæ à meis abeunt, tantum
abest , ut detestando quorundam
more eos reprehenderim, ut potius
debitam ipsis gloriam reservave-
rim. Neque enim dissentientes hoc
merentur , ut ab iniquis censoribus
convitiis proscindi, aut illorum o-
piniones ab hisce cum quadam in-
juria profligari debeant. Ab inqui-
sitione veritatis abesse oportet o-
mne convitium , virulenta dicte-
ria, exagitationes , & quod primo
loco dici debuerat , præconceptas
opinionēs, studia partium, nec non
pravos affectus, quippe qui iudicium
mentis obnubilant , adeò , ut inter-
dum aliquis non tam veritatem ex-
aminare , quàm proprios errores

PRÆFATIO

quibus ipse imbutus sæpe tenacius,
quàm sapiens certis demonstratio-
nibus inhæret, defendere videatur.
Adornavi quoque notas istas histo-
riis, seu exemplis, ut & dictis illu-
strium virorum. Et depromsi ple-
raq; (me si quidem non pudet pro-
fiteri, per quos profeci) ex iis,
quæ quondam à Viro Magnifico &
Excellentissimo Dn. Hermanno
Conringio, quem olim in juventu-
te mea Doctorem Politici studii
exactum veneratus sum, eundem
verò nunc exoptatissimum Colle-
gam veneror, tunc Aristotelis accu-
rato interprete didici, & postmodum
ex istius scriptis publicis indefessâ
opera collegi. Ipse enim est, quod
citra adulationem dico, qui post
Ari-

AD LECTOREM.

Aristotelem cœpit demum paulò accuratius philosophari in civilibus. Cui etiam restituo quæ ipsius sunt. Quid verò ipse circa hæc observationes præstiterim, in eo præconem industriæ meæ non adhibebo. Ad hunc laborem suscipiendum magnus quondam Patronus meus, & cui omnem ferè fortunam meam debeo, Dn. Henricus Langenbecius Serenissimorum Principum ac Ducum Brunovicensium & Luneburgensium, Dn. Christiani Ludovici nunc in meliorem vitam translati, Domini mei, cum viveret, clementissimi: & Dn. Johannis Friderici, cui Fata diuturnam vitam in ætatem usque extendant, Domini itidem nunc

):(5

me

PRÆFATIO

mei clementissimi Cancellarius me
impulit ob causas , quas hîc retice-
re , quàm explicare malo : Cui lu-
benter vel exinde obsequi debui,
cùm animadverterem , meam dili-
gentiã à tanto viro æstimari : Viro
inquã , in omnibua scientiis sic eru-
dito , ut nihil ignorare videretur : Vi-
ro , cui singularis Prudentia tot Ma-
gnorum Principum gratiam con-
ciliavit : Viro , qui tot Comitibus in-
terfuit , & sui nominis gloriam im-
mortalem non seris saltem posteris
reliquit ; sed eandem quoq; per to-
tum fere orbem disseminavit. Ac-
cessit Nobilissimi & Generosi Do-
mini Statii Friderici Posthii quon-
dam præfecti Provincialis & Gym-
nasii Luneburgensis spectatissimi
Dire-

AD LECTOREM.

Directoris autoritas , quippe qui
viva voce & scriptis sedulò me in-
citavit , ut in usum juvenum cum-
primis nobilium has notas politi-
cas typis committerem. Quod e-
quidem illi denegare mihi sanè fuit
religio : quippe à quo tanto hono-
re tantisq; beneficiis me affectum
esse cognoveram , ut Hortensii vel
Tullii facundia instructus illa nec
satis deprædicare, nedū reipsa com-
pensare possem : Et, quod in par-
tem felicitatis refero, cum ipso, quo
cum tamen novem integros annos
explevi, nunquam redii in gratiam,
nec unquam meus ipsi accessus fuit
intempestivo; sed quo tempore ipsi
de meo adventu saltem per famu-
lum constitit , semper ille ipsi fuit
acce-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

acceptus. Illum quoque gratiæ plenum animum Vir iste strenuus erga me retinuit ad ultimum usque mei discessus momentum: & postea literæ humanitatis verbis refertæ & sæpius ad me hûc transmissæ me de ipsius gratia reddiderunt securum. Nisi igitur postea generosi Domini Posthii rogatu tam crebrò fuisset invitatus, fortean nunquam appulisset animum ad edendas hæc notas, ut pote qui aliis indies ferè districtus negotiis istis amœnioribus studiis, uti quidem desidero, vacare nequeam. Tibi, benevole Lector, si placuerint dictæ notæ, utique ipse cogitabis, me habuisse animum bene merendi de illis, quorum exasciatum ingenium certius quippiam in hoc eruditionis genere cognoscere cupit: sin minus? ad alia, quæ sint ad palatum tuum, confuge, & sinistrum de conatu meo iudicium suspende, certò tibi persuadens, me cum nemine de hisce controversiam acturum. Quæ enim scripsi non contendendi, sed iuvandi animo in publicum emisi. VALE benevole Lector, & mihi fave. Dabam in Academia Julia, quæ est Helmstadii, die iix Maji Anno CIO IOC LXXII. D. CL.

INDEX CAPITUM.

LIBRI PRIMI.

CAPUT. I.
De Societate in genere.
CAP. II.
De Societate conjugali.
CAP. III.
De Societate Paterna.
CAP. IV.
De Societate Herili.
CAP. V.
De Domo seu Familia.
CAP. VI.
De Vico.
CAP. VII.
De Civitate.
CAP. II. X.
De Cive.

LIBRI. II.

CAP. I.
De Republ in genere.
CAP. II.
De Divisione rerumpu-
blicarum.
CAP. III.
De Regno.

CAP. IV.

De Aristocratia.

CAP. V.

De Politia.

CAP. VI.

De Dominatu & Tyranni-
de.

CAP. VII.

De Oligarchia.

CAP. II. X.

De Democratia.

CAP. IX.

De Mixta Republ.

LIBRI. III.

CAP. I.

De Majestate prout signi-
ficat Honorem & Digni-
tatem.

CAP. II.

De Majestate, prout Sum-
mam denotat Potesta-
tem.

CAP. III.

De Summæ potestatis im-
perio & officio circa
sacra.

CAP.

INDEX CAPITVM.

Cap. IV.

De Summæ potestatis imperio & officio circa profana. Et quidem de potestate Legislatoria.

Cap. V.

De Potestate constituendi Magistratus.

Cap. VI.

De Jure Belli gerendi.

Cap. VII.

De Jure exigendi Tributa.

Cap. IIX.

De Jure Federum.

Cap. IX.

De Legationibus.

Cap. X.

De Dominio Eminente.

LIBRI IV.

Cap. I.

De Partibus Reipublicæ in genere consideratis.

Cap. II.

De Senatu.

Cap. III.

De Rebus sub Deliberationem cadentibus.

Cap. IV.

De Consiliario.

Cap. V.

De Magistratu.

Cap. VI.

De Judiciis.

Cap. VII.

De Subditis & Parentibus.

LIBRI V.

Cap. I.

De Vita beata maxime expetenda.

Cap. II.

De Materia reipublicæ optimæ: & in specie de agro.

Cap. III.

De Urbe reipubl. optimæ

Cap. IV.

De Qualitate civium in republ. optima.

Cap. V.

INDEX CAPITVM.

CAP. V.

De Requisitis necessa-
riis ad civitatem opti-
mæ reipublicæ

De Situ & munimentis
civitatis Optimæ.

CAP. VII.

De Ædificiis in optima
civitate.

CAP. IIX.

De ipsa Republica opti-
ma, è quibus illa rectè
constitui, & quomo-
do administrari de-
beat.

CAP. IX.

De Imperantibus & pa-
rentibus in Republica
optima.

CAP. X.

De Modis cives perdu-
cendi ad virtutem

CAP. XI.

De Educatione & Institu-
tione.

LIBRI VI.

CAP. I.

De Interitu Rerumpubli-
carum.

CAP. II.

De Causis corrumpen-
tibus Rempubl. in
genere.

CAP. III.

De Remediis contra illas
causas in genere.

CAP. IV.

Causis evertentibus Re-
gnum & Tyranni-
dem.

CAP. V.

De Causis conservanti-
bus Regnum & Tyran-
nidem.

CAP. VI.

De Causis corrumpenti-
tibus Aristocratiam.

CAP. VII.

De Causis Aristocratiam
conservantibus:

CAP. IIX.

De Causis Oligarchiam
corrumpentibus.

CAP. IX.

De Modis conservandi
oligarchiam.

CAP. X.

De Causis corrumpendi
Politiam.

CAP.

INDEX CAPITUM.

CAP. XI.
De Causis conservandi
Politiam.

CAP. XII.
De Causis corrumpen-
dæ Democratiaë.

CAP. XIII.
De Causis conservandæ
Democratiaë.

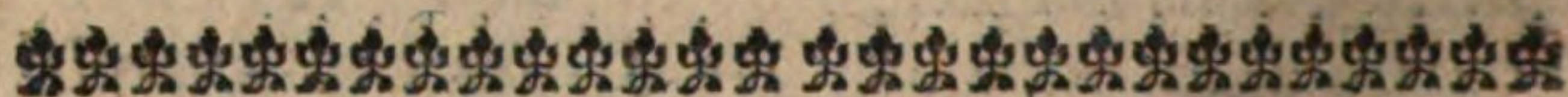
CAP. XIV.

De Causis corruppen-
tibus mixtam rempubli-
cam.

CAP. XV.
De Modis conservandi
republicam mixtam.

CAP. XVI.
De Arcanis Reipublicæ.

CAP. XVII.
De Ratione Status.

Benevole Lector.

*Errata, quæ fortean irrepperunt,
& ob multitudinem negotiorum (dum
non licuit omnia eâ, qua par erat, dili-
gentiâ reviderere) corrigi nequiverunt,
ro tua humanitate emendabis.*

PRO-

PROLEGOMENA

Emo mirabitur, quare novum aliquod compendium Politices à me conscribatur, cum hoc de argumento jam tum quidem multi extent libelli, & quidem in tanta copia, ut dubitare quis non immerito videatur, quemnam Autorem è tam multis eligere debeat. Sed si verum fateri liceat, in quibusdam libellis Politicis doctrina civilis 1. exactè non est tradita: verum interdum cognitu necessaria sunt omiſſa: interdum superflua, & quæ omitti poterant, sunt proposita; imò sæpe decisa non tamen è genuinis civilis prudentiæ principiis, sed aliunde petitis rationibus. 2. In quibusdam Jus publicum confunditur cum doctrina civili, cum tamen inter hæc duo magnum reperiatür discrimen. Nam Politica in universalibus subſiſtit, & naturam rerumpublicarum in genere explicat ab-

strahendo ab omni specie Reipublicæ singularis : Jus publicum verò est Politica applicata ad statum reipublicæ particularis, utpote quod ostendit, quænam forma in illo vel isto Imperio obtineat, quænam ibi sint Leges, quibus nitatur tota respublica: & quibus mediis ipsa possit conservari. 3. In quibusdam libris Politicorum multa ex aliorum opinione traduntur, neque tam rationibus, quam autoritatibus certatur: Et cum autoritas humana tantum fidem gignat absque scientiæ certitudine, latius erit firmis rationibus hanc doctrinam munire, quam in meris hominum dictis acquiescere. Nec quicquam movet, quod objici fortean poterit: Autores istos nihil sine ratione statuisse. Nam licet illi hoc faciant, quod tamen pro certo proferri nequit, cum & ipsi interdum aliorum autoritatibus nitantur; aut si rationibus ipsi suam sententiam probent; tamen utilius erit ipsas rationes ponderare, quam nominibus Autorum paginas implere; quamvis illorum autoritatem ad confirmandam aliquam opinionem jam tum rationibus munitam ad exemplum Aristote-

ristotelis contemni nolum. Interim si Politicus in tradenda hac nobilissima doctrina rectè munere suo vult defungi, videat 1. ut naturam reipublicæ in genere seu universaliter consideratæ exactè declaret; quod cum facere nequeat absque cognitione partis materialis, quæ est civitas ex aliis prioribus societatibus perfecta, hinc de primis & simplicibus societatibus agat, & exinde ostendat, quomodo natura id quod optimum & perfectissimum est in vita sociali intendat; & quomodo civitas ex aliis societatibus componatur. 2. Ut diversas rerumpublicarum species declaret. Potissimum 3. in quo consistat suprema potestas, quàm Majestatem alii vocant; & quomodo ejus vis tum in sacris, tam in profanis negotiis regendis sese exserat 4. Quæ sit respublica optima. Et 5. quænam sint partes in republica necessariae, quæque illarum officia. 6. Quibus de causis respublica tam in genere, quàm in specie corrumpi & conservari possit.

II.

Multi quidem nomen politici præ se ferunt, quò tamen ipsi videntur pror-

sus indigni: uti olim. 1. Sophistæ, qui partim ob ignorantiam, partim ob arrogantiam videri voluerunt Politici: ut & 2. Oratores, quô facit Aristot. l. 1. cap. 2. Rhet. quando dicit: Rhetoricam induere speciem politicæ 3. Empirici, qui nulla prævia doctrina, sola saltem experientia & usu peritiam imperandi sibi acquisiverunt 4. Inconstantes & Theramenis moribus præditi 5. Elegantes & politi 6. Legistæ & meri Jurisperiti. Hi siquidem è suo Juris studio scientiam civilem addiscere nequeunt 7. Qui omne fas & nefas, injustum & inhonestum sub prætextu Rationis status (quæ aliàs est utilitas reipublicæ, & nomen extra omne crimen positum) defendere vel excusare volunt. 8. Athei & Contemptores divini Numinis.

NOTAE.

Sophista non potest esse Politicus quia 1. non est peritus rerum civilium, quod Plato agnoscit in Sophista p. 178. Sophista, inquit, est fatuus & ineptus, dum quæ opinatur, se scire putat civilium planè rerum ignarus. 2. Arrogans est, si bique tribuit Politici appellationem, quam quoque in declamationibus publicis effectat. Vide Plu-

Plutarch. in lib. de sui laude p. 543. Præterea 3. Sophista est deceptor, qui quæstus gratia discipulis multa promittebat, quæ præstare non poterat. Hinc scitè Plato in Protagora p. 219. vocavit Sophistas Cauponas victualium, quibus alitur animus. In disputando quoque deceptor est, cujus mores Plato in Euthydemo p. 194. pulchre exprimit his verbis: Sophista ludere ex nominum diversitate homines poterit, quasi apposita tibia, supplantans ac prosterbens eorum more, qui sedere volentibus subsellia subtrahunt, & effusius rident, cum vident, qui cecidit, jacere supinum. 2. Orator potest quidem de argumento civili disserere, quia tamen habitu Oratoriæ facultatis Politicam scientiam consequi non potest, inde etiam, dici non potest Politicus. 3. Empiricus dicitur, qui nulla prævia doctrina solo saltem usu & experientia peritiam regnandi addidicit. Cujusmodi homo non potest negotia civilia juxta suas circumstantias examinare, nec rationem veram, reddere, quare ita, & non aliter hoc vel illud suscipiat, quia ipse non nisi in singularibus hætenus fuit occupatus, & ex eorum frequenti repetitione, sibi notitiam rerum civilium ex parte saltem acquisivit. Quod autem Empirici sæpe feliciter rempublicam administrant, id exinde est, quia receptis constitutionibus tenaciter inhærent, neque patiuntur temerè quicquam in illis mutari. 4. Dari ejusmodi homines, qui mores suos ad alterius arbitrium componere sciant, testatur experientia:

tia: qui tamen exinde non sunt pro Politicis habendi, utpote quos oportet constantes esse in regenda civitate. Deinde istæ peritia se accomodandi aliorum moribus ad rempublicam per se nihil facit. Et licet ars istæ calliditatis & versutiæ nomine veniat; illa tamen procul abest à prudentia civili. Exemplum habemus. (1.) in Theramene, de quo extat proverbium: Theramenis ingenium, dictum de versipelli & in utramque partem dextro, qui pro re nata nunc harum, nunc illarum fit partium. Erasmi in Adag. p. 353. (2.) In Alcibiade, cujus mores graphicè depinxit Cornelius Nepos in ejus vita c. 1. n. 2. 3. 4. 5. Qui istis effecit, ut apud quoscunque esset, poneretur Princeps, habere turque charissimus. An verò ejusmodi homines juxta Thomæ Stapletoni ne quidem in republica tolerandi, ne dum in Christianorum ordine habendi sint, facile quis è Philosophia civili æstimare potest. 5. In Politicorum numerum referri non potest, qui morum elegantia est præditus, & tam in sermone, quàm in cessu & gestibus præ aliis decorum se præbere potest. Eo sanè pacto Politica erit saltem peritia cui oris vitæ, & morum elegantiorum. Equidem vitæ illa multum commendare Politicum, eique honorem, quendam, & majoris dignitatis venerationem conciliare potest; verum, judiciò vulgi hic non attentò, Politicus nemo ex hisce dotibus efficitur. Nihil enim istæ morum elegantia per se facit ad rempublicam, cum & is, qui moribus non adeò cultis

cultis est instructus, civitatem regere possit. Uti de C. Mario constat, qui cum omnis elegantiae esset negligens, plus tamen commodi attulit reipublicae, quam e nobilitate elegantes plurimi. Praeterea elegantes isti eò contendunt: ut illis, quibuscum conversantur non sint molesti, sed jucundi, quod ipsum verò reipublicae rationem nihil tangit. 6. Quamvis JCtorum prudentiam desideret Reipublica, praecipue circa administrationem, justitiae; ipsa tamen JCti qua tales, non sunt Politici, licet hoc nomen & ipsi ob habitum civilis doctrinae acquisitum merito sustineant. Aliàs potest quis Jurium esse satis peritus, qui tamen exinde nomen Politici obtinere nequit: quandoquidem in Jure & Legibus in usum reipublicae latis non habentur universalis illa doctrinae civilis principia, e quibus peritia regendae reipublicae paratur. 7. Sunt quidem, quod non diffiteor, ita dicti Politici, pessimum genus hominum, quibus plerumque Deus & religio pro nihil sunt, uti ait Gramondus l. 5. p. 289. Histor. Gallicae: quique omne fas & nefas injustum, inhonestum, aut turpe ad rationem status tanquam communem injustitiae normam revocant, illudque eo praetextu defendunt. Qualis fuisse dicitur Callicrates apud Cornel. Nepot. in vita Dionis. c. 8. nempe callidus, & ad fraudem compositus, vir sive religione & pietate. Similis Thrasymacho apud Platonem l. 2. de Republ. qui virtutem & honestatem vocavit generosam stultitiam, Post tempora tamen Machiavelli h c mos

ortus est, ut. quod est vafum, turpe, & inhonestum illud dicatur Politicum, seu artes & technæ politicæ: & Ratio status tanquam communi quodam, iudicio damnatum vocabulum habeatur. Verum qui ita affecti sunt, illos nemo prudens Politices esse iudicat; quamvis prudentiæ opus sit distinguere, improbas artes, à ratione status: quæ si in sano sensu accipitur nihil vitii in se habet, cum sit reipublicæ utilitas, ad cuius conservationem verè Politicum oportet omnes actiones & consilia sua dirigere. Et licet hujus doctrinæ imperiti malè de ratione status loquantur, & ob inscitiam pejus de ea judicent, illud tamen parum curandum: cum hodie isti mores videantur invalescere, ut indocti incipiant judicare de illis, quæ nondum didicerunt nec intellexerunt. Sed de Ratione Status agitur infra: ubi doctrina de causis conservantibus rempublicam explicabitur. Sed nec Athei & Contemptores divini Numinis. 8. Politici sunt dicendi; cum nulla adsit causa, quâ tale absurdum dogma persuaderi, nedum probari possit. Verus Politicus non potest esse Dei contemptor, modò cupiat rempublicam, quæ absque religione subsistere nequit, conservare integram, eamque compotem facere beatitudinis civilis, uti illud in libro tertio ostendetur pluribus.

III.

Verus Politicus est, qui prudentia civili præditus rempublicam instituere, insti-

institutam regere & conservare potest. In quo tria requiruntur. 1. Notitia omnium rerumpublicarum in communi, ratione principiorum scilicet & affectionum. 2. Facultas instruendi civitatem de necessariis rebus ad finem propositum obtinendum & conservandum. 3. Peritia civitatem ita ordinandi, ut ibidem cives si non optimam, minus tamen malam vitam vivere possint.

NOTAE.

Primum Requisitum non vult, quasi Politicus tanquam Philosophus, qui in Universalibus subsistit ad singulas respublicas examinandas descendere debeat. Sed satis ei erit, si circa objectum commune & generale à singularibus abstractum occupetur: Ast pragmatici est circa singularem rempublicam versari, & eam juxta universalia principia scientiæ civilis examinare, quamnam forma ibidem sit constituta, quibus legibus sit instructa, an pro moribus civium possit esse firma, & stabilis: quomodo ibi se habeant judicia, & an pro ea ratione, sicuti fundata est, possit conservari, aut num quædam ibidem lateant vitia, quæ ei progressu temporis possint nocere? 1. Ad secundum & tertium requisitum vel hoc monendum est, quòd non satis sit, si Politicus saltem optimæ rei publicæ rationem intelligat, tum enim non cuilibet

be

bet, sed optimæ saltem reipublicæ succurrere aptus est: perinde uti egregius Architectus Regias ædes extruere edoctus alias civium domos, turgia & casas fabricari nesciat. Multum sanè discriminis intercedit inter opus cujusdam artis optimum, & quod quodammodo artis regulis respondet. Sæpe enim quod in se optimum est, non statim unicuique est conveniens: Verùm alia aliis congruunt, ita, ut huic vel isti viliora potius, quàm optima & præstantissima conveniant. Inde periti & prudentis est Politici non exquirere aut seligere, optima, & illa suæ applicare civitati: sed illa ei accommodare, quæ eidem conveniunt, quòd commodissimè præstabit, si illam bonis ad obtinendum finem conducentibus sufficienter instruat. Proinde si ubique non optima haberi possit vita, tamen videndum est, ut vita sit minus mala, quæ aliquem felicitatis gradum attingat. 3. Interim Politicus (1.) accuratè habeat cognita, quæ ad civitatis alicujus emolumentum & conservationem faciunt. (2.) Sciat fraudes & scelera, quibus nituntur illi, qui per injurias rempublicam regunt: non ut illas imitetur; sed ut periti medici instar, qui venena quidem novit, illis tamen in aliorum, perniciem non utitur, ab isto sibi caveat, & contra tales fraudes civitatem præstet integram. 3. pro Scopo suo habeat rationem Status, & civitati suæ nihil, quod sit ab honestate plenè alienum commendet 4. In administratione reipublicæ ad præterita respiciat, & ex illis de futuris judicet.

IV.

POLITICAM ipsam quod attinet, illa vel nomen habet ἀπὸ τῆς πόλεως à civitate, in qua instituenda, regenda & conservanda est occupata. Vel, ἀπὸ τῆς πολιτείας. quia, hæc civitatis constituit essentiam, adeoque in explicanda potissimum versatur officium Politici.

V.

UNde Politica nihil aliud erit, quàm doctrina de republica, & definitur, quod sit prudentia instituendi & regendi, rempublicam ad obtinendum finem, propositum Arist. lib. 1. c. 1. Oeconom. Politicæ est civitatem ab initio rectè constituere, & constituta rectè uti.

NOTÆ.

LOco Generis ponitur prudentia, qua voce exprimitur talis habitus, quo homo aptus efficitur, ut in rebus humanis & civilibus, quid in iis expediat, vel noceat, adeoque quid eligendum vel fugiendum sit, promptè videre & dijudicare possit. Aristot. lib. 6. c. 5. Ethic. dicitur Habitus cum recta ratione activus in iis, quæ homini bona vel mala sunt occupatus. Tum autem quispiam agere videtur cum recta ratione. quando ad rectum Intellectus suis virtutibus perfecti iudicium de illis, quæ in

vita civili bona vel mala sunt, accedit appetitus rectè dispositi electio, ita, ut quod Intellectus iudicat agendum vel fugiendum, in eo Appetitus promptè pareat, & vel illud eligat, vel etiam aversetur. Et iste habitus, quo quis idoneus redditur ad iudicandum, quid in singulis sit bonum vel malum, ita ut appetitus ad normam rectæ rationis compositus, Iudicio Intellectus obsequatur, dicitur Prudentia. Per quam tanquam Genus non, malè definitur Politica: rectius fane, quàm per, systema, artem, aut sapientiam. De quo videri potest Hornius cap. 2. prooem. i. p. 8. de Civit. Nec obstat, quòd Prudentia sit in singularibus occupata; Politica verò Universalia consideret; Nam in Politico duo requiruntur. (1.) Cognitio eorum, quæ ad civitatem tam condendam quàm administrandam faciunt, & hæc est universalis, adeoque sententiæ nomine quodammodo exprimi potest: (2.) Dextra & vera Universalium applicatio ad singularia, & in hoc Prudentia quàm maximè sese exferit. Cum verò hæc propria virtus & munus sit Politici in singularibus quid utile vel noxium videatur, promptè exquirere & dijudicare, & cognitio illa Universalium unicè ad praxin ordinata, huc potissimum tendat, tum à potiore per Prudentiam rectius, quàm per scientiam definitur, Politica. Nam ut nunc non attingam, quod Arist. l. 6. c. 8. Ethic. & l. 5. v. 7. ad Eudem. docet: Et Prudentiam circa Universalia occupari; certè Prudentia non versatur in singularibus, uti sensus singula-

gularia cognoscunt, sed adhibendo propositiones universales veras, consultationem instituit, & ita cum recta ratione ea agere docet, quæ civitati sunt bonæ vel mala. Vide Conring. c. 9. p. 175. & quæ habet p. 159. de Civili Prudentia. II. Objectum Politicæ est Civitas, prout includit tum materiale seu societatem: tum formale, seu rempublicam. Quodcumque enim in politica considerari potest reduci debet vel (1.) ad Societatem, ejusque constitutionem (2.) vel ad Imperium civile, quo Societas hætenus non ordinata ad certam reipublicæ speciem conformatur. III. Differentia specifica posita est in civitatis institutione & administratione: ut civitas ab initio rectè condi; condita verò juxta leges bene administrari possit, IV. Finis internus est Respublica ipsa: Externus hæc quidem ponitur, quòd sit beatitudo civilis. Verum quoniam in fine externo omnes societates civiles non conveniunt, utique ille pro ratione cujusque formæ definiendus erit. V. Doctrina Politica dici solet Architectonica, quatenus illa ordinat totius civitatis constitutionem, & quid in ea adesse vel abesse debeat, per quod finis possit, vel promoveri, vel impediri, proponit. Arist. l. 1. c. 2. Ethic. duobus argumentis probat, quòd Politica sit disciplina Architectonica. (1.) quia præscribit & imperat cæteris artibus, quousque sint in illa civitate tradendæ & exercendæ. Et hoc sensu etiam videtur à Platone dici: Omnium Scientiarum Regina & Princeps. (2.) Quia Politicæ sunt sub-

subjectæ honoratissimæ Scientiæ, uti est Scientia militaris, ars Oratoria. Quæ Scientiæ dicuntur honoratissimæ. (1.) Quia viris Principibus honori & ornamento esse possunt. (2.) quia multi infimi Ordinis homines per istas artes ad summos honores evecti sunt. Cicero lib. 4. de Finib. & in O-rat. pro Muræna ait: Duæ sunt artes, quæ possunt hominem locare in altissimo dignitatis gradu: Una Imperatoris: altera Oratoris boni: Ab hac enim pacis ornamenta retinentur: ab illa verò belli pericula repelluntur.

VI.

AD quem habitum assequendum præter ingenij bonitatem & commodam Institutionem multum facit. 1. Diligentia in perlegendis eximiorum Politicorum scriptis. 2. Exacta veteris & recentioris historiæ notitia: uti Basilii quoque Imperatoris Filium suum monuit: per historias, ait, veteres ire ne recusa: ab historia enim hauries bonorum virtutes & improborum vitia, vitæ humanæ vari mutationes, & rerum in ea conversiones: mundi hujus instabilitatem, & imperiorum præcipites casus. 3. Cum fructu suscepta peregrinatio, ornant subinde Politicum 1. Eloquentia, 2. Studium Exoticarum linguarum

guarum. 3. peritia Geographiæ & Genealogiarum.

NOTAE.

I. Quinam in tantâ librorum multitudine præ cæteris feligendi & diligenter pervolvendi sint, ob certas rationes non adeò publicè proponere expedit: nihil enim detrahi debet auctoritati illorum, qui communi studio desideriiis discentium voluerunt suis scriptis prodesse. Privato itaque judicio exquirendum erit, quinam Autor præ reliquis æstimandus & legendus sit. 2. Non sufficit doctrinæ civilis præcepta vel viva voce, vel è Politicorum libris perdiscere; sed oportet quoque experientiam adhibere, & in singularem examinatione se exercere. Ad parandam experientiam verò duo cum primis requiruntur. 1. ut vel ipse civilia tractet negotia. 2. Vel aliorum actiones cognoscat. Quapropter Experientia est duplex. (1.) Propria. (2.) Aliena. Propria acquiritur, quando quis præest negotiis civilibus, vel ad ea tractanda adhibetur; tum enim aliquot annorum decursu cognoscere potest, quomodo rerum civilium gubernatio, de qua in genere Politica agit, in singularibus sese habeat. Aliena Experientia paratur assidua lectione historiarum in communi, & diligenti observatione eorum, quæ sua ætate in republica occurrunt. Certè frequens historiarum lectio non scholastico studio, sed cum judicio Politico suscepta multum facit ad accuratam

ratam civilis doctrinæ peritiam parandam, & ejus praxin promovendam. Licet quoque eximia sit notitia intelligere, quæ sua ætate contigerunt; tamen cum quæstiones civiles non præsens dutaxat, sed & præteritum & futurum, tempus respiciant, veterum præcipuè historiæ, quibus res tuæ reipublicæ descriptæ sunt, habenda est ratio, quippe, quæ tanquam muti consiliarii suppeditant idonea argumenta, quibus quis in futurum & patriæ suæ possit consulere. Ex illis enim multa desumi possunt, quæ liceat in usum præsentis reipublicæ convertere. 3. Quidem cognitionem usui proprio præferunt, præcipuè si quis sola experientia peritiam rerum civilium sibi velit acquirere. (1.) Quod usus requirat longum tempus; multis siquidem annis opus est ad hoc, ut quis sibi solo usu paret notitiam Politicam; at doctrina, quæ certis præceptis absolvitur, brevi temporis spatio addisci potest. (2.) Qui solo usu experientiam administrandi civitatem consequi vult, is non nisi unius reipublicæ peritiam obtinebit; sed doctrina Politica omnium rerumpublicarum naturam, formalem rationem, differentias específicas, principia, causas corrumpendi & conservandi illas in universali explicat. (3.) Usus est eum errore conjunctus; unde qui ignarus Scientiæ civilis ad rempublicam accedit, eum oportet multis modis peccare, & quidem eò gravius, quòd non sibi sed reipublicæ peccet, suoque errore noceat toti civitati. Vide Dn. Conring. in Propolit. At Politica in cer-

in certam redacta scientiam ab isto errore hæc-
 nus est immunis. Et licet scientiâ Politica instru-
 ti in administranda republica possint peccare :
 tamen illud non tam Politicæ ipsi, quam homini
 præcepta civilia debito non modo applicanti tribui
 debet. Adde quòd iste error non videatur tam gra-
 vis, cum errans intelligat rationem corrigendi
 eum, quam ignorat, qui solo usu instruitur ad mo-
 deranda civilia. (4.) Ne nunc dicam, experientiæ
 subsidio saltem acquiri cognitionem ὅτι, seu quod
 res sit, τὸ δῖόντι verò, seu notitiam in eventibus ci-
 vilibus causas penetrandi, exinde non haberi. 4.
 Peregrinatio non leve instrumentum est parandæ
 prudentiæ civilis, & solet describi per peritiam in-
 visendi cultiores populos civilis prudentiæ acqui-
 rendæ causa, unde reipublicæ patriæ, vel alienæ
 etiam civitati, adeoque nobismet ipsis prodesse,
 possimus. Quatuor autem requiruntur in eo, qui
 cum fructu vult suscipere peregrinationem. 1.
 Animus virtutibus probè excultus, ne exterorum
 vitiis corrumpatur: ferè enim unaquæq; gens pecu-
 liaribus suis laborat vitiis, quæ lepræ vel conta-
 gii alterius instar aliquem inficere poterunt. 2.
 Cognitio doctrinæ civilis; ut possit alibi judicare,
 quo pacto ibi constitutio reipublicæ se habeat. 3.
 Amor erga patriam: ne nimium pretium rebus pe-
 regrinis statuat, & res patrias negligat, vel vilipen-
 dat. Vide Julium Bellum in Hermete Politic p. 89.
 4. Notitia suæ reipublicæ, in qua ipse natus est
 & educatus, ut ea, quæ apud externos percepit,
 B ipsi

ipsi aliquomodo prudenter possit accommodare, modo illud status patiatur: alias quæ reipublicæ patriæ conducunt, rectius domi apud peritos rerum civilium, quàm in exterorum moribus & institutis quaruntur. Interim de peregrinatione rectè instituenda è celeberrimi Conring. dissertat. de Peregr. pauca in compendium contracta apponam. In ipsa peregrinatione quis sit rerum alienarum curiosus indagator, quarum veritatem à doctis pariter & indoctis sciscitari laboret. Dupliciter autem, quis potest curiosus esse. (1) Temerè ut cum quis de aliorum actionibus sollicitus est, saltem ut habeat occasionem de illis sinistrè judicandi, interim ex illis nullam consequitur utilitatem. (2) Laudabiliter, cum quis aliorum mores, & instituta in sui usum scrutatur: ut tali curiosa rerum peregrinarum cognitione sibi, & aliis prodesse queat. II. Inspiciat statum reipublicæ in illo loco, ubi hospes est, an ille sit rectus vel aberrans: purus, vel an aliquid ex alterius reipublicæ Legibus & institutis assumerit: Oligarchicus vel Democraticus; Item, quomodo se habeat reipublicæ administratio; an sit diversa à Legibus, quibus ipsa nititur, vel eidem conveniat: Ad Leges quoque tam publicas quàm privatas attendat: quibus vita civium regitur. Finem quoque civitatis indaget, qui non ubique est idem Unde hic decet ad Imperantium mores respicere, & potius notare id, quod ipsi facere solent, quàm quod facere videntur: cum primis tamen primariorum

riorum ministrorum actiones & consilia observet. III. Cognoscat populi mores, qui ratione animi, corporis, & fortunæ variis modis se habent. IV. Indaget potentiam reipublicæ exteræ. (1) Edictis, cui fini conducet inquirere in conditionem, ætarii, an locuples sit vel non : quis illud administret, & quomodo. (2) E subditis an sint numero multi vel pauci (3) E re militari tum, terrestri, quàm nautica : & num ibi usus sit militis lecti vel conducti (4) Ex armorum genere, quibus scilicet armis populus utatur. (5) E societate cum aliis rebus publicis contracta V. Vicinorum facultates exploret, & potissimum, quo animo erga illam rempublicam isti sint affecti : & num expediat pacem cum illis colere, vel melius sit eos bellis laceflere ad reprimendam illorum potentiam. VI. Perlustret exterarum regionum situs, fluvios, portus, castella, urbes munitas : & quidem an hæ sint munitæ à natura, vel arte hominum. VII. Quæ sit ibi ratio tributorum & vectigalium : num omnes cives & incolæ hoc onere teneantur, an quidam sint ab isto immunes. An omnes exteri mercatores de suis mercibusolvere teneantur vectigal, aut quidam è singulari pacto vel simpliciter, vel intuitu certarum mercium sint exempti. IIX. Quæ sit ratio commerciorum : quinam fructus ibi nascantur, quibusque ipsi abundant : & quibus ipsi indigeant, qui ex aliis locis sint importandi. IX. Cultum sacrum cognoscat, & quænam ibi religio toleretur : unâ, vel plures,

an respublica ob religionum diversitatem manserit hactenus tranquilla, an seditionibus quandoque fuerit exposita. X. Det operam, ut occasionem nanciscatur ingrediendi aulas Regum & Principum, & potissimum eo tempore, quo Exterorum Legati admittuntur. XI. Inquirat in rationem Curiarum, Judiciorum, Magistratum, nec non, quomodo officia publica conferantur, nunquid venalia sint, ut certo pretio redimi possint: an verò dignis personis vel ob virtutem, vel ratione familiarum committantur. XII. Civium conditionem, perquirat, quo loco ibi habeantur Principes, Comites, Barones, Nobiles, & alii honorationis Ordinis viri: quænam ipsis competant Jura & Privilegia, in quibus ipsorum consistant reditus: item quo genere suppliciorum juxta Personarum dignitatem ibi procedatur. XIII. Loca celebria, & visu digna inspiciat, uti sunt Bibliothecæ, Basilicæ, Collegia Academiæ, Palatia, Armaria, Navalia, Cellæ & Horrea publica, Bursæ, & si quæ alia sunt loca memorabilia. Hæc & similia peregrinanti sunt in peregrinis terris notanda. Quæ verò in itinere ratione comitis fidi, sumtuum, cautelarum, in hospitibus rectè sese gerendi, sermonum, aut aliarum actionem sunt observanda, illa aliunde peti possunt. Ab hoc scopo peregrinandi aberrant illi, qui ideo ad externos iter suscipiunt, ut peregrina vitia, varia vestium genera, & stolidos sæpe gestus in patriam secum ducant: & non de aliis, quam de exoticis loquantur, adeoque peregrina

grina domesticis crudo interdum iudicio antepo-
nant.

VII.

ERrant interea qui rudibus & imperitis po-
tius, quàm doctis reipublicæ administra-
tionem committere volunt, freti autoritate
Thucydidis l. 3. p. 194. Hist. dicentis: Ru-
des & imperitos melius regere rempubli-
cam, quam sapientes, Nam tales homi-
nes cùm solo usu peritiam regnandi parere
conantur, ut in multis peccent, necessum
est: ne nunc dicam, quòd absque pruden-
tum consiliis nec sibi, reipublicæ superesse
queant.

NOTAE.

Alij quoque Thucydidis sententiam probant,
uti Appianus Alexandrinus de bello Mithri-
dat. p. 189. qui ait: Idiotæ non tantopere
favuerunt in Republica, quàm docti & sapientes.
Et Aristophan. in Equitib. Act. 1. sc. 1. Nihil ad do-
ctos Respublica, nihil ad probos, verùm ad impe-
ritos & rudes. Et qui hanc opinionem propu-
gnant, his argumentis certant. 1. Quod homi-
nes docti aliis cedere nolint, sed ad suum propri-
um arbitrium cuncta formare cupiant. 2. In
assiduo sint motu, novandis quàm gerendis re-
bus aptiores. Vide Lips. 3. c. 2. Politic. 3. In

consultationibus quidem aliorum audiant sententias, in quibus tamen ipsi non acquiescant; suum suffragium tanquam melius & utilius aestimantes. Verum audacem illam & παρ' ἁδοξον sententiam, uti Francisc. Portus p. 202. ad lib. 3. Thucyd. ait, probare, vel tueri non possumus. 1. Quia qui rudis & doctrinae civilis imperitus est, is nequit Reipublicae morbis succurrere; quippe, quorum remedia vix aliter, quam è doctrina civili petere licet. 2. Ipsi imperiti scientiae civilis, si adhibentur ad civitatis administrationem, indigent prudentum consilio, nisi volunt in periculum conjicere rempublicam. Ejusmodi enim rectores saepe peccando discunt, non tamen sine damno publico, planè uti imperiti medici faciunt experimenta per mortes. 3. Quantumvis illi homines pacis tempore civitatem regant; sed si belli periculum immineat, ob defectum prudentiae civilis aliorum utique indigebunt consilio. Ne nunc dicam. 4. Satis absurdum videri, qui imperiti sunt, & rudes, committere gubernationem reipublicae: prudentes verò ab ea excludi, quod est nihil aliud, quam prudentes submittere imprudentum & indoctorum directioni. Quibus praemissis. Resp. ad (1.) & 3.) quòd is, qui rationibus civilibus nititur in dando consilio, non statim alteri cedere; sed ratio cum ratione certare, & quod melius vel utilius inveniri possit, illud eligi debeat. Inde si consilium est utile, quod prudens suppeditat, quare is tenetur cedere alteri? Si verò non,

non est adeo utile, & contrarium ex oppositis rationibus intelligit, nemo erit tam obfirmati animi, quin utiliora suo iudicio malit præferri. Ne quoque omnia ad suum arbitrium dirigat, obsistere possunt Leges, quas ut observent cæteri, qui unâ in imperio sunt, efficere possunt. Ad (2.) Verum quidem est, quòd acria & ignea ingenia ad novandum sint prona, cum ex nimia fiducia sui corrumpantur: nihilominus tamen si accesserit iudicium, prudentia, & usus, egregium inde subsequi solet temperamentum, quo fervor iste mitigetur ut talis homo aptissimus fiat ad gerendam rempublicam. Inde etiam de talibus & nondum præparatis ingeniis sermo non est, sed de illis, quæ iudicio & prudentia sunt temperata. Qualis fuit Themistocles, qui teste Cornelio Nepote, celeriter ea, quæ opus erat, reperiebat, nec minus in rebus gerendis promptus, quàm excogitandis erat: quod & de instantibus verissimè iudicabat, & de futuris callidissimè conjiciebat. Idem mirificè laudat Datamen ab eo, quòd fuerit vir magni consilii: & Eumenem commendat à celeritate ingenii.

II X.

INterea non leve est discrimen inter **Cognitionem** & **Usam Politicæ**. Et quidem 1. *Ratione Objecti*. Cognitio saltem vertitur circa rempublicam in genere: **U**sus vero circa rempublicam in Individuo 2. *ratione modi considerandi* res civiles **C**o-

gnitio examinat rationes, num scilicet illæ è civilis prudentiæ principiis procedant: Usus autem explorat, quid in præsentì con-
ducat, vel noceat: & an datæ rationes suf-
ficient, ut aliquid agatur vel omittatur. 3. *Ratione Effectus.* Cognitio præstat, ne quis
in examinandis rationibus aberret: Usus
verò efficit, ne quis in ipso regimine civita-
tis peccet. 4. *Ratione Eventus.* Quæ in
mera consistunt cognitione, sæpe non asse-
quuntur finem, quòd tamen in usu, si ad il-
lam accedat prudentiæ civilis notitia, aliter
se habet. Inde etiam fit, ut multa quidem
accuratè examinari; sed ad praxin deduci
nequeant: Usus autem omiſsa subtilitate
speculandi ad mores civium, & finem ci-
vitatìs respicit, & prudenter secum consi-
derat, quid pro moribus populi præsentì-
bus possit, vel debeat constitui aut etiam o-
mitti. Et hinc est, quòd usus admittere te-
neatur aliquod malum in republica, quod
tamen scientia non ita probabit. Id intel-
lexit Tiberius Imperator *apud Tacit. l. 3. cap.*
52. n. 4. Annal. Etenim cùm de Legibus
sumptuariis jam contentis revocandis age-
retur, is eas non revocandas esse censuit:
Sciebat

Sciebat siquidem inde eorum esse atrectare, quod non obtinetur. Et labi Principis auctoritatem, qui aggreditur tollere vitia, quæ majora remediis suis existunt.

IX.

AN Politica sit Scriptum Acroamaticum vel Exotericum inter se dissentiunt scriptores. Acroamaticum scriptum est doctrina quæ sublimiorem Philosophiæ notitiam è propriis & domesticis principiis deductam continet, eamque idoneis proponi vult auditoribus ad obtinendam veram scientiam, Exotericum scriptum est doctrina, quæ res non adeo difficiles ad Philosophiam tamen pertinentes è principiis communibus & probabilibus populariter deductas quibusvis auditoribus ad parandam opinionem proponit. Nonnulli putant, pro diversa ratione tradendi Politicam partim ad Acroamaticam : partim ad Exotericam doctrinam referri posse. Quod an ita se habeat ab aliis expositum est.

NOTÆ.

SI Aristotelis rationem docendi consideramus duplex illa fuit. I. Popularis, qua opiniones saltem sapientum enarrantur, & quid verum

fit, non è suis domesticis aut genuinis demonstratur principiis; sed saltem quid aliis visum fuerit, exponitur aut aliqua præcepta ad captum auditorum explicantur. 2. Exacta & velut scientifica, qua veritas è principiis propriis & domesticis eruitur, & prætermissa aliorum autoritate, rationibus id, quòd verum est, ostenditur. Dicitur alias Acroamatica, quòd ibi ad singula deceat attendere; ut rectè percipiantur. Nemo autem hoc modo informari potest, nisi qui in primis literarum elementis, & inferioribus disciplinis fuerit institutus, quoniam istis artibus præparatur, animus ad majora studia percipienda. II. Acroamatica doctrina est quæ partem Philosophiæ è propriis principiis accuratè ductam continet, eamque idoneis & capacibus discipulis proponit ad assequendam scientiam. Dicitur (1.) doctrina, quæ, teste Ammonio, est certa quædam ratio aliquid proponendi per modum regulæ. (2.) Objectum sunt res ad philosophiam spectantes. Plutarch, in Vita Alexandri M. p. 668. restringit illud objectum ab subtiliorem Philosophiæ partem. Vide, & Gellium l. 20. c. 4. Alii tamen illam restrictionem non attendunt (3.) differentia specifica consistit. (1.) In accurata tradendi methodo, Jamblichus l. 2. de Vita Pythag. p. 131. Acroamatica scripta, inquit, expositionem accuratorem requirunt. (2.) In modo probandi, qui absolvitur solidis argumentis desumptis è genuinis & domesticis principiis. (4.) discipuli hic constituuntur,

untur capaces, qui ea, quæ docentur, comprehendere & penetrare possunt. Cujusmodi illi demum sunt, qui primis illis disciplinis bene imbuti, & in doctrina Analytica eruditi sunt. (5.) Finis est scientia & exacta notitia. III. Exoterica doctrina est, quæ res ad Philosophiam pertinentes, sed non adeo difficiles è principiis communibus populariter quibuscunque auditoribus proponit, ad parandam opinionem (1.) dicitur Exoterica, quasi externa, quòd non ex intimis & domesticis, sed ex communibus & rei probationi vel externis principiis argumenta petat. *Octav. Ferrar. in lib. Exoterico Sermone.* Quapropter non leviter errat Sepulveda, quando ad l. 3. c. 4. Politicor. p. 125. putat ab Aristotele libros dici exotericos, qui sunt extra illam disciplinam, quam ipse tum pro præsentē tractabat. Ut si Aristoteles Politicam tractaverit, tum illius respectu Ethicam vel Physicam dici opus Exotericum: quæ tamen declaratio & Aristotelis methodo, & tot gravium scriptorum testimoniis repugnat. Rectius igitur statuitur doctrina Exoterica, quæ non è domesticis; sed externis, aut quæ foris assumpta sunt, principiis procedit. (2.) Objectum sunt quidem res ad Philosophiam pertinentes, sed vulgares, utpote quæ altiore considerationem non requirunt, quales sunt, quæ ad Rhetoricas meditationes, & civilium rerum notitiam conducunt. *Gellius l. 20. c. 4. Octavius Ferrar. lib. de Exoterico Sermone. p. 61.* (3.) Methodus tradendi est popularis

ris & minus exacta, uti convenit ejusmodi disciplinis vulgaribus. Modus probandi è principiis probabilibus & communibus procedit: probatio enim hic fit ex *ἐνδόξοις*, id est, argumentis ex opinione & autoritate hominum desumptis, aut ex aliis principiis extrinsecis (4.) Sunt hîc discipuli quicunque, absque delectu ingeniorum: hîc enim non traduntur tam subtiles res, quæ vim singularis ingenii in penetrandis illis requirant. (5.) Finis est opinio, & notitia probabilis. IV. Non-nemo inter Politicos non vulgares existimat: Politicam modò Acromaticis, modò Exotericis doctrinis annumerari posse pro diverso scilicet respectu. Nam si omne civile argumentum accuratè proponatur è veris, proximis, & domesticis principiis, acromaticæ doctrinæ civilem scientiam annumerari posse, existimat: Quod si verò idem argumentum populariter è communibus saltem principiis tractatur, ad parandam de rebus civilibus opinionem, Exotericæ disciplinæ eam accensendam, neque hîc differentiam tam in objecto quàm modo probandi & fine quærendam esse statuit, Gellius quidem l. 20. c. 4. rerum civilium notitiam Exotericis annumerat: an verò Aristoteles doctrinam civilem inter matutinas suas deambulationes habuerit, neque Gellius dicit, neque Plutarchus: ut proinde non videantur errare, qui Politicam doctrinam prout per compendium in usum adolescentum proponitur, inter Exotericas doctrinas locum invenire posse docent.

X.

Juvenia censetur idoneus Auditor Politices, si, perceptis principiis bonæ eruditionis, universalem cognitionem scientiæ civilis acquirere studet, modò fidem habeat suis præceptoribus, quòd ipsi proponant vera: deinde accuratè observet, è quibus fundamentis unumquodque deducatur. Historias porrò, in quibus civiles enumerantur casus, adhibeat: & sententias veterum maturè perdiscat. Neque valet quicquam, quod nonnulli obijciunt: Juvenem nondum habere experientiam rerum civilium. Nam si is eo usque expectare debeat, serò aut nunquam cognitionem disciplinæ civilis sibi parabit: aut præcepta post usum ediscenda. Quòd quomodo cum fructu fieri possit, temerè fortean explicaverit nemo.

NOTAE.

I. Idoneus Auditor is esse dicitur (i.) qui judicare potest de illis, quæ à præceptore proponuntur. Tantùm namque quis intelligit, quantum ipse iudicio assequi potest. Quòd requirit, & notitiam linguæ, in qua aliquid proponitur; & capacitatem ingenii, ut & argumentum quod tractatur,

ctatur, & ejusdem rationes percipere possit. (2) ut intelligat, è quibus principiis deducta sint ea, quæ docentur; quòd vix tamen alius assequi potest, quàm is, qui doctrinam Analyticam perdidicit. (3) Ut fructum lectionis vel auscultationis consequi possit, quod sit, si percepto rerum propositarum vero sensu possit audita ad usum transferre. II. Quæstio: an Juvenis sit idoneus auditor Politices? solet in utramque partem examinari. Et quidem qui hoc negant, existimant: Juvenem esse rerum civilium imperitum, & judicare nondum posse de illis, quorum fides è sola pendet experientia. Nemo autem de re aliqua judicare potest, nisi intimè rationum firmitatem perspexerit. Deinde nondum est præditus moribus satis ad virtutem compositis, & ita corruptas & depravatas respublicas à probis & rectis nondum valet discernere. Præterea fructum è prælectionibus Politicis non potest consequi, cum ea, quæ sunt argumenti Politici nec, verè & perfectè penetrare; nec postea ad usum transferre possit. Accedat Aristotelis Autoritas qui lib. 1. c. 3. Ethic. docet, quod Juvenis non sit aptus, vel proprius Politices auditor. Alii tamen contrarium statuunt, scilicet, quòd Juvenis possit in doctrina civili felices facere progressus: qua in doctrina autem quis proficere queat, ab illa discenda non excludi, quin potius ad illam perdiscendam admitti debeat. Deinde si Juvenis non est idoneus auditor Politices, ne quidē conatum aliquem ad doctrinā istam sibi parandā tene-
tur

tur afferre, id quod moribus hactenus ab omnibus prudentibus laudatis adversatur. Præterea quantumvis Juvenis perfectam sibi acquirere notitiam non possit, universaliam tamen scientiam, ut & bonam opinionem, quæ nitatur autoritate periti & prudentis præceptoris, indipisci ipsi licebit. Proinde de fructu, quem exinde sperabit, neutiquam dubitandum est, partim enim audita rectè cognoscet: partim quoque ea in artibus civilibus imitabitur, & ad usum transferet. Hisce ita dictis Respondeo ad (1) quantumvis Juvenis sit rerum civilium imperitus, adeoque de illis nondum judicare possit; ipse tamen sibi bonam opinionem de negotiis civilibus ut & scientiam universalium parare valet. Ad (2) nihil est, quod de illorum moribus affertur: isti enim possunt paulatim compesci, ut crescenti pedentim judicio de discernendis bonis rebus publicis à malis non possint esse impedimento. Et exinde (3) Juvenis potest utilitatem è studiis scientiæ civilis capere, licet plenum laboris fructum simul non assequatur. Ad locum Aristotelis (4) respondet Iohan. Frideric. Hornius in Prooem. de civitate c. 5. p. 49. De Autoribus, qui operam suam commendarunt erudito orbi dicerem quidem aliquid, verum quia Excellent. Dominus Conringius in sua Introduct. ad Polit. Arist. c. 9. p. 641. & seqq. nec non Pl. Rever. Dn. Meierus in Præfatione Analyfi: Polit. Arist. de illis jam tum judicium suum exposuerunt, utique illo labore supersedere, & Lectorem benevolum ad istos remittere potero.

LIBRI PRIMI

CAPUT I.

DE

SOCIETATE

IN GENERE.

I.

Cum Civitatem exponere animus sit, ejus naturam cognoscere nequimus, nisi partes, è quibus ipsa constet, prius fuerint cognitæ, juxta illud: Totum non cognoscitur, nisi cognitis prius, è quibus componitur. Quoniam verò Civitas est Societas præstantissima ratione optimi boni, quòd sibi habet propositum, ex aliis Societatibus, quæ itidem bonum aliquod intendunt, erit conflata.

II.

Per Societatem intelligimus multitudinem hominum certa ratione inter se ordinatorum ad commune aliquod bonum assequendum. Nulla siquidem est societas, quin

quin sit propter aliquem finem, qui sit bonum aliquod propter se appetibile. Sicuti autem ex bonis unum altero est perfectius, ita quoque Societas ratione boni magis vel minus perfecti etiam in perfectam & imperfectam dividi potest.

NOTAE.

1. Homo rectè constitutus fugit solitudinem, & naturaliter appetit cum sui similibus vivere: sicuti enim unumquodque animal ratione carens habet appetitum vivendi cum habentibus similem naturam: ita etiam homo appetit vitam degere socialem. Qui autem 2. conjunctim inter se vivunt certo modo atque ordine devincti, illi Societatem habere videntur: ipsique Socii dicuntur. 3. Societas est communitas inter similes certis legibus ordinata ad communem finem obtinendum. In qua Societate non potest quivis socius illud saltem quærere, quod sibi est utile; sed quod reliquis etiam prodest pro ratione finis istius communis vel obtinendi vel conservandi. 4. Nulla siquidem Societas est, quin sibi propositum habeat finem, qui sit bonum quid & propter se appetibile: seu, qui ob bonitatem sive veram sive apparentem in sui desiderium non trahat hominis appetitum. 5. Sicuti autem in bonis unum altero est perfectius, in quantum unum subordinatur alteri, perfectissimum autem illud, ob quod reli-

C

qua

qua bona apperuntur: sic etiam Societatum una est perfectior altera: perfectissima autem illa, ad quam reliquæ societates tendunt, & quas ipsa includit. 6. Societas potest in se quidem perfecta esse, licet respectu alterius cui subordinata est, sit imperfecta: Imperfectum enim illud dicitur in respectu ad aliud, ad quod ipsum tendit.

III.

Societas duplex est. 1. Naturalis, ad quam ineundam à natura trahuntur homines. 2. Ex instituto, quam homines pro suo arbitrio instituunt, eamque certis pactionibus instruunt. Et licet naturalis Societas accipiar aliquid ab Ordinatione humana; tamen naturalis esse Societas non desinit; Quæ autem è naturalibus Societatibus componitur Societas, illa ipsa quaque naturalis est. Quapropter cum Societates, è quibus Civitas componitur, sunt naturales, utique & Civitas ipsa erit Societas naturalis.

IV.

Societates, è quibus Civitas componitur, sunt duplices. 1. Simples, quæ proximè constant è personis, & duabus personis absolvi possunt. 2. Compositæ, quæ proximè ex aliis Societatibus constant, & dua-

duabus personis ab solvi nequeunt, uti domus, pagus vicus.

NOTÆ.

1. Composita Societas simplices societates in se continet, cum ex harum constitutione illa oriatur & exfurgat actu. 2. Fieri potest ut homines in simplicibus degentes societatibus finem suum, quodammodo obtineant, & ita beatitudinis humanæ fiant participes. Quod videre licet in illis hominibus, qui antequam civitates conderentur, per agros hinc inde dispersi vitæ subsidia ad necessitatem sibi parare, liberos suos alere, eosque honestè educare potuerunt, ut probam & beatam degerent vitam. 3. In composita cum primis perfectissima societate melius vivere possunt homines, non tantum honestè & commodè; verum etiam securè contra aliorum injurias & invasionem hostilem. 4. In perfectissima societate rerum sufficientia & commoditas adesse debet, ut illic ea quoque, quæ præter victum & amictum, utilitati & licitæ voluptati inseruiunt, reperiantur. 5. Qui in societate vivunt, non statim sunt socii, nisi & Jurium societati competentium fiant participes. 6. Societas est vel æqualium, qui paris sunt dignitatis & conditionis: vel inæqualium, ubi unus alterum dignitate, virtute, fortunis, aut similibus doctibus superat. In illa omnes eodem Jure fruuntur: in hac non item. 7. Societas est vel recta & bona, vel aberrans & vitiosa.

sa, pro cuius diversitate & sociorum virtutes sunt æstimandæ: unde fieri potest, ut alicubi quis bonus sit socius, qui tamen non sit vir bonus, & vice versa. Bonitas enim socii æstimatur ex fine societati proposito, ut ad illius conservationem omnia studia & consilia dirigat: at bonitas viri boni consideratur secundum virtutem moralem. 8. Duo sunt quæ omnem societatem conservant. Iustitia & amicitia: Nam si iniustitia & inimicitia societatem dissolvunt, & destruunt; ita utriusque contraria Iustitia & amicitia eandem conservant. Quod si omnes socii essent amici, non opus foret iustitia: quoniam verò ab amicitia sæpissimè illi recedunt, ideo iustitiæ ope & subsidio, compositis litibus & discordiis privatis, ad amicitiam & pacis unitatem revocantur. 9. Optima societas est, quæ ita est instituta, ut ibi quivis socius bene & beatè vivere possit: hoc est, quæ bonis externis sufficienter est instructa ad virtutum actiones absque impedimento exercendas: nec non idoneis Legibus ordinata tam in sacris & profanis, ut omnes sociorum actiones debito modo ad propositum finem dirigi & ipsa Societas rectè gubernari possit. Ea propter & religio & quicquid est virtutis civilis ibidem obtineri debet. 10. Præterea societati oportet mediis ad defendendum prospicere, non tantum ut ipsa ab internis malis sit tuta; sed etiam contra externa se tueri possit. Et si viribus propriis se defendere neque-

nequeat, ut aliorum auxiliis utatur, eumque in finem cum illis fedus in eat, consultum est: quamvis hic providè & circumspectè agere deceat, ne exinde capiat interitum, unde sperabat media salutis. II. Quemadmodum societas sua habet principia, quibus conservatur: ita & suas habet causas, quibus corrumpitur. Ideo 12. omne illud quod ad conservandam Societatem conducit, summo studio promovendum est, adeoque ad id omnia consilia & actiones dirigendæ sunt: è contrario, quodcunque vel in minimis societatem lædere, vel eidem causam mutationis dare potest, vitandum, nec concedendum est, ut τὸ μικρὸν negligatur: ubi enim exiguum aliquod in mutationibus Legum, institutorum, aliorumque ad societatis salutem facientium conceditur, ibi principium mutationis adest. Tandem. 13. quilibet socius pro fine æstimet salutem Societatis. Plura posset quidem de hoc argumento Societatis in genere afferri; verum hæc sufficere videntur.

V.

Simplices Societates tres sunt: 1. Conjugalis.
2. Paterna. 3. Herilis.

LIBRI PRIMI

CAPUT II.

DE

SOCIETATE
CONJUGALI.

I.

Societas Coniugalis est maris & foeminae coniunctio in iusta ætate indissolubili consensu inita ob procreationem sobolis & mutuum adiutorium. 2. In qua Societate, si omnia rectè se habeant, marito debetur imperium, & quidem secundum naturam, teste Aristotele, quòd maritus foeminâ, quoad ingenii vim & facultatem consultandi sit præstantior, eamque robore corporis superet; quamvis tamen uxor non tanquam ancilla, sed tanquam Socia haberi debeat. 3. Alii verò docent, maritum è lege & instituto divino imperium in uxorem accepisse, quod latè propugnat Hornius par. 1. c. 1. n. 6. p. 67. de Civit. 4. Mores itaque mariti ferre, ei que in omnibus, quæ rectæ ratio

rationi, honestati, & fini societatis conjugalis non repugnant, obedire debet uxor.

NOTAE.

Conjugium est necessarium in republica, ut illa honestis hominibus repleatur. Unde Legislatores ad illud suos cives propositis præmiis invitarunt; & ab eodem abstinentes censoria nota correxerunt. *Valer. Maxim. l. 2. c. 9. Gell. l. 2. c. 15. Plutarc. in vita Numæ. p. 26. Plato in lib. 6. de LL. constitut, ut qui post trigesimum ætatis annum non duxisset uxorem, præter mulctam fisco solvendam, honoribus publicis privaretur. Cæsar ex Africano bello Romam reversus Censorium munus executus præmia proposuit illis, qui liberis dedissent operam, quod animadverteret: Civitatem incolis bello absumentis ferè fuisse exhaustam. Dio Cassius l. 43. Scipio Anniratus l. 2. disc. 12. Tacit. p. 130. 2. Varii varias, adducunt definitiones, quibus *Societas Conjugal*is describitur, etiam prout à Legibus civilibus est determinata. Sed sepositis aliorum descriptionibus: *Societas conjugal*is est *conjunctio maris & femina à natura ordinata ad procreationem sobolis & mutuum adjutorium*; Quod sit *naturalis societas* vel inde patet, quia è naturæ instinctu homo appetit vivere in illa societate; quamvis postmodum in civili Societate determinationem illa consequatur à legibus positivis; propter quam tamen ipsa non desinit esse naturalis. Quando additur, quod sit *Conjunctio maris &**

feminae

fœminæ in singulari numero, excluditur Polygamia, quæ est Societas, in qua vivente adhuc conjuge, alia vel etiam plures superinducuntur uxores. Dico *vivente Coniuge*, nam eâ defuncta, aliam ducere licet. Quamvis autem Polygamia nostris moribus sit prohibita; non tamen illa repugnat juri naturæ, uti multi illud statuere volunt, sed sine ratione concludente. Illud Autores istius opinionis ostendunt quidem: Polygamiam repugnare primæ institutioni: illam *oriri ex in temperantia & libidine: per illam everti amorem Conjugalem. illamque obstande liberorum educationi. & maritum non posse à pacto fidei, quo se obstinxerit uxori, recedere, & alias uxores in illam societatem recipere:* sed quòd illa repugnet juri naturali, illis argumentis non evincitur. Et ratio desumpta à pacto fidei continet petitionem principii; nam illud quæritur; an hoc adversetur Juri naturali, ut maritus recipiat alias uxores in societatem conjugalem, & an illa receptio sit contra pactum fidei? Cœterum quis credit, Deum tolerasse delicta contra naturæ Legem commissa in Patriarchis, quibus ipse promissionem de salute omnium hominum reparanda dedit, & toties eam repetiit: qui fuerunt Dei amici: in speciale fœdus gratiæ recepti. Certè delictum contra jus naturæ perpetratum in Conscientia obligat ad pœnam; ideoque & sancti isti viri Abraham, Jacobus, David, Salomon & alii vixerunt in statu damnabili, & quamdiu in ea perseverarunt, ob-
ligati

ligati fuerunt ad pœnam hujus & alterius vitæ. Deinde nulla Lege Deus in Antiquo Fœdere Polygamiam interdixit: nec in illa societate viventes punivit, quin ne vitio quidem vertit illis, quod utique Deus nunquam intermittere potuisset. Nam si homo obligatur ex lege naturæ in societate conjugali ad cohabitandum cum una uxore, sequitur, quod moralem turpitudinem secum trahat Polygamia: quam turpitudinem Deus eo minus potuit tolerare, quo minus potest Jus naturale mutare, & illud quod moraliter malum & turpe est, non improbare. Præterea fini primario societatis polygamia non repugnat, quin potius illum promovet. Unde numerosa proles existet, quâ familia, si forte an illustri fuerit, facile propagari & conservari queat. Et quid respondebimus ad hoc argumentum? Quodcunque non importat disconvenientiam cum natura societatis institutæ inter illos, qui ratione rectè ordinata utuntur, illud non est injustum secundum legem naturæ: Atqui polygamia non importat disconvenientiam &c. Ergo. Major probatur, quia illud dicitur justum naturale, quod est conveniens societati ratione scilicet suis virtutibus perfectâ utentium. Minor patet, quia si omnia etiam minima considerentur, quæ eum polygamia cohærent, tamen disconvenientia illa in nullo sese exferet; ut ita non appareat, quo pacto possit illa pugnare cum Jure Naturæ. Imò, ad quod tanquam moraliter turpe fugiendum homo non obligatur à jure naturæ, illud quoque

non repugnat juri naturali: quia nullus actus repugnat juri tanquam illicitus, nisi sit ab eo vetitus cum obligatione de illo non exercendo. Sed ad Polygamiā tanquam moraliter turpem fugiendam: homo non obligatur à jure naturæ. Ergò. Minor est in confesso, nam si excutias principia rectæ rationis omnia, & omne objectum circa quod jus naturæ versatur, consideres, nunquam comprehendes, societatem mariti cum pluribus uxoribus in se intrinsecè turpitudinem involvere, adeoque talem conjunctionem à natura ejusque Autore Deo esse prohibitam. Interea polygamia est vetita, sed non jure naturæ, verum legibus positivis, & inter Christianos penitus est sublata. Cætera quæ de Consensu parentum, dispositione ætatis, nec non aliis solennibus hoc loco dici solent, ea relinquimus aliis, utpote cum huc non propriè spectent.

4. Finis conjugii triplex est. 1. *Procreatio Sobolis*, per quam conservatur genus humanum, illudque fere fit immortale. *Cicero l. 3 de Finib.* Cum, ad tuendos conservandosque homines hominem, natum esse videamus, consentaneum est huic naturæ, ut sapiens velit gerere & administrare rempublicam, atque ut è natura vivat, uxorem ei adjungere, & velle ex ea liberos procreare. Nam, uti *Justinianus in Nov. 22.* ait: Matrimonium sic est honestum, ut humano generi videatur immortalitatem artificiosè introducere. Quo facit etiam *Nov. 140 pr.* Nihil in rebus mortalium perinde venerandum est, atque matrimonium, quippe ex quo

quo liberi, omnisque deinceps sobolis series existat, quod regiones atque civitates frequentes reddat, unde deinde optimæ reipublicæ coagmentatio fiat. Addi potest *Leonis Nov. 26.* Et hinc dicimus, quod natura incitet quemque ad generandum sibi simile: istum autem appetitum Lex civilis temperet ac limitet, ne inordinatè & absque discrimine in actum deducatur, sed decenter & juxta modum præscriptum. Nemo tamen ex Jure naturæ est obligatus ad generandum sibi simile, aut vivendum in Societate conjugali; quoniam non omne, quod est à natura, statim est à jure naturali. Interim non probatur illorum superstitio, qui, contracto matrimonio, continentiam voverunt de abstinendo à congressu conjugali, cum illud repugnet principali istius Societatis fini, & finem ipsius civitatis impediatur. 2. *Mutuum adjutorium.* Hoc etiam vidit *Aristoteles*, qui *l. 8. c. 14. Ethic.* egregiè docet: Homines, inquit, non solum sobolis procreandæ causa cohabitant, sed etiam rerum ad vitam spectantium comparandarum causa. Consistit autem mutuum adjutorium in utilitate & jucunditate privata paranda. Hoc intellexerunt veteres Germani, apud quos ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonebatur uxor: Venire se laborum periculorumque sociam: idem in pace, idem in prælio passuram, ausuramque. *Tacitus de morib. German. c. 18. n. 5.* Et in *lib. 12. c. 5. n. 5. Annal.* ait: Conjux est prosperis dubiisque socia; seu quæ participes fiat maritalis fortunæ tam secundæ, quam adver-

adversæ. Quod 3. alii addant. *Restinctionem libidinis*, illud ab omnibus non probatur. v. Quoniam verò nulla societas perpetua, sed aliquando dissolvitur, videndum, quibus modis societas conjugalis finiatur. Scilicet (1.) *Morte naturali*, quæ tollit omnia: cum enim cesset consensus, mutua voluntas, amor, cohabitatio, & mutuuum adjutorium, quibus hæc Societas sustinetur & conservatur, ideo Societas ipsa durare amplius nequit. Errant autem illi, qui vinculum conjugii etiam post mortem extendi, & superstitem isto adhuc obligari docent, ita ut fas ei non sit, aliam ducere uxorem. (2.) *Adulterio*, quod est crimen quo per illicitum concubitus violatur fides conjugalis, (3.) *Malitiosa deserzione*, cum quis in illa Societate non vult manere, sed discedit à conjuge, nec non ab ea diutius justò abest nulla honesta causa coactus; verum ut, mutato amore in odium indelebile, vel solus vivere, vel molestis litigiis & quotidianis malis ac querelis liberari, vel etiam vagis libidinibus inhærere possit. Plures dissolvendi matrimonii causas suppeditat *Hemmingius in libro de Conjugio, Repudio & divortio*. §. Si omnia rectè se habent, imperium in Societate conjugali debetur marito. De cuius imperii origine non omnes idem dicunt. Quidam docent, quod maritus jure divino imperium obtineat in uxorem; cui adjungunt Gentium consensum; nullis siquidem in historiis legitur, reperiri populum, qui mulieribus subjiciat viros. Quin potius populus devictus mulie-

mulierum imperio in pœnam subiectus legitur. Uti constat de Oloro Dacorum Rege, qui Dacos ob infelicem contra Bastarnas pugnam ignominia affecturus ad muliebrem imperium damnavit, quasi fastidium contemptus ac contumeliæ maximè servilis in imperio muliebri existat. *Justin. l. 32. cap. 3. n. 16. p. 420.* Et *Aristoteles l. 2. c. 7. Politicor.* reprehendit Laconum rempublicam, quòd hac ob *decorum amplitudinem* ferè transierit in potestatem mulierum. Dixi: *Si omnia rectè se habeant*, nam interdum tale imperium invertitur, & uxor, quæ debebat parere, incipit imperare. Qualis *γυναικόδραλος* seu mancipium mulieris fuit Augustus Imperator, qui aliquando de ornatu mulierum, & virorum continentia præcepta daturus risu fuit exceptus, quòd domi iis de rebus loquendi libertatem non haberet. Livix enim conjugii præter decorum & auctoritatem imperatoriam fuit obsequens. *Xiphilinus in Dionis Augu. l. 7.* Pari ratione *Mizislaus III.* contemptus fuit à Polonis ob nimium erga uxorem obsequium, potissimum, quòd ex ejus consilio ageret omnia. *Cromer. lib. 3. Polonic.* Interea consensus gentium non est origo imperii, quòd marito competit in uxorem: Sed saltem consensus iste indicat, quid in usu sit apud populos in magna illa Societate humana viventes. De jure divino non dubitatur, quin Deus maritum uxori præfecerit Dominum, sed, uti à Theologis id explicatur, in pœnam lapsus seu peccati. Verum h. l. quæstio est, numquid ne citra respectum peccati,

peccati, imperium ex intentione naturæ competat marito. *Aristoteles* illud lib. I. *Politic.* ostendere conatur (1.) à *maiore ingenii & prudentiæ præstantia*, quâ mares superant fœminas. Et quamvis *Plato* l. 5. p. 654. de *Republ.* referat de quibusdam mulieribus ingenii dotibus abundè exornatis; tamen alii respondent, istæ exempla communem perfectionis modum excedere: *Aristoteli* autem sermonem esse de iis, quæ ordinariè & communiter ita eveniunt. (2.) *A robore corporis*, quo fœminis præstant mares. Et licèt mulieres nonnullæ robore corporis non multum cedant viris, uti *Aristoteles* de *Lygestarum* mulieribus narrat, quòd adeò robustæ fuerint, ut medios inter labores pariant, lotoque infante statim ad fossionem redeant; Attamen quæ præter communem naturæ ordinem eveniunt, regulam non constituunt. Alii tamen istas rationes planè rejiciunt dicentes, *nulla ratione probari posse, imperium marito à natura competere.* Nam quòd fundamentum imperii ponatur in virtute, illud nullum est, quia in omnes virtutes patet animus humanus: & quod hominis participat naturam, virtutis æquè capax est, ut proinde hoc pacto fœminæ subtrahi non debeat. Si dignitas in robore corporis queratur, simul afferre oportet, quadratum rusticum ob crassum & grossum corpus Regibus aliquando præferendum esse. Qualitates naturales imperium nullum conferunt. An verò hæc instantia evertere possit *Aristotelis* argumenta, privatorum industriæ committam.

6. Non tamen probamus illorum autoritatem, qui

qui conjugēs ancillarum more tractant , cū finī , quem natura Societati isti proposuit , penitus adverteretur. Etenim , uti quidam non inconcinnè loquitur , fœminam natura produxit , ut ipsa pareret , suoque marito esset adiutorum : Ancillæ verò ad acquirendum adhibentur. 7. Numquid verò liceat inobedientem uxorem castigare , quæritur ? Equidem uxori incumbit sponte sua se submittere mariti imperio : & mariti quoque officium est vivere cum uxore tanquam cum socia , non verò tanquam ferva ; quòd Societas conjungalis potius reciproco amore , quàm coactione & verborum atrocitate alatur. Quod si verò pravis moribus prædita , & obfirmata animi malitia impedimento sit marito , quo minus Societatis finem assequi possit ; lenitate remediī prius utendum est , quæ consistit in declaratione voluntatis , demonstratione utilitatis & damni : admonitione ad virtutem , morum probitatem , parsimoniam & frugalitatem. Inde *M. Aurelius Imperator* dicere solebat : *Uxorem admonendam sæpe : reprehendendam raro : violentis manibus tractandam nunquam.* Et prudens *Cato* teste *Plutarcho* in ejus Vita p. 347. *pro crimine sacrilegi habuit durius uxorem.* Et majorem laudem esse boni mariti quàm magni Senatoris. Quod si tamen locus remedio & sanis consiliis non sit , cogi ipsa ad officium potest modo quadantenus etiam severiore , idq; sine omni injuria , cū ipsa aliter haberi nolit , quippe quæ obsequio erga maritū , & provida rei familiaris cura illud iocommodū facile

facile declinare valeat, ut ita culpam propriæ malitiæ meritò imputare debeat. Cæterum uti *Aristoteles* l. 2. c. 1. *Oecon. m.* ait: *Existimabit uxor bene composita mores viri esse suæ vitæ Legem impositam à Deo per conjunctionem matrimonii.* Seu uti *Melissus* illud vult declarare: *Voluntates viri sunt quasi Lex non scripta mulierum.* Quod tamen ita intelligendum est, si mariti mores non fuerint perversi, nec adversentur honestati: talibus siquidem uxor se accommodare vel eos ferre tenetur.

CAPUT III.

DE

SOCIETATE
PATERNA

I.

Societas paterna à parte tanquam præstantiore parte ita dicitur, & per generationem inter partem & filium ob adiumentum & utilitatem à natura constituitur.

II.

Describi potest, quòd sit Societas naturalis inter parentes & liberos instituta in hunc finem, ut sibi invicem prodesse: liberi

beri autem bene educati ad civilem vitam apti
evadere queant.

NOTAE.

1. Societas dicitur, quia parentes & liberi consti-
tuunt multitudinem certa ordinatione devinctam ad
propositum finem consequendum. 2. Licet hæc
Societas dicatur *Paterna* à Patre præstantiore scilicet
hujus Societatis persona: Mater tamen hic non exclu-
ditur, quinimò & ipsi à liberis officium pietatis debe-
tur. (1.) Quòd hæc Societas, patre defuncto, superesse
credatur in matre superstitute, quamdiu alterius mariti
toto se non associavit. (2.) Quòd ipsa obligata sit,
ut liberi rectè educantur, ipsis necessaria vitæ subsidia
præbeantur. Hinc apud *Hieroclem* mater alloqui-
tur filium suum satis immorigerum: *Quid ait, patre
defuncto mihi obtemperare detrectas? nam quid ne pa-
tris munus sustineo? Sin hoc? & patris honorem desi-
dero.* Ne nunc dicam (3.) matres majore sapius a-
more prosequi suos liberos, quam patres; norunt
siquidem quanto cum periculo eos in utero gestave-
rint, & tandem in lucem ediderint. Addit (4.) *A-
lexander Ferronus in Manuali Politic. l. 1. cap. 5. n. 73.
pag. 38.* Et liberos à matre vitam habere, quòd ipsa
sit generationis socia. *Non potest autem homo juxta or-
dinem naturæ majus beneficium consequi, quàm si na-
scatur homo, Substantia viva & intelligens. Sed na-
scendi principium cum patre simul & mater est quæ in*
D *generat*

generationis actu concurrat, unde & ipsa pari pietatis reverentiâ & obsequiô erit colenda. 3. Est Societas naturalis, quia è conjugali trahit ortum: conjugalem autem Societatem esse naturalem, antea ostensum est, Videri etiam potest *Arist. l. 1. c. 2. & 3. Politic. Et lib. 8. c. 11. Ethicor.* 4. Qui hanc Societatem colunt sunt Parentes & liberi. Parentes sunt duplices (1.) *Naturâ*, quales sunt, qui in honesto conjugio sibi similes juxta desiderium naturale procrearunt. (2.) *Lege*, qui in locum liberorum, vel quod liberos planè non habuerunt, vel quòd eos morte amiserunt, alios in solatium accipiunt, & ita adoptionis Jure eos sibi constituunt liberos. Quò sensu & ipsi liberi duplices vel naturales vel adoptivi sunt. Semel autem assumpti liberi manent tales, & in Societate cum parte adoptante vivunt, nisi ex justa quadam causa Societas istæc dissolvatur. 5. Finis hujus Societatis in eo versatur. *Ut parentes & liberi sibi invicem mutuò prosint.* Sicuti enim parentes tenentur liberos suos alere, & rectè instituire: ita & liberi parentibus debent obsequium, & tempore publicæ egestatis vel etiam grandævæ senectutis eos alere: vel alia ratione, ne fame pereant, iis providere obligantur. Majus siquidem compensatione beneficium est bona educatio: nec enim tantopere beatum reddere possunt civitatem Scita & Plebiscita, quàm proba educatio. Quæ fieri debet (1.) ad honestatem, ut probis moribus liberi assuefiant, & secundum virtutes vitam vivere institu-
ant,

ant. 2. ad vitæ civilis aptitudinem, ut aliquando in republica dextrè versari, & si ad imperium non vocantur, imperanti tamen parere didicerint.

III.

In hac Societate Patri in liberos debetur Imperium, quòd ipsi per Generationem acquiri docet Grotius *l. 2. c. 5. n. 1. de I. P. & B.* Quòd tamen alii non admittunt, sed recurrunt ad concessionem potestatis à Deo factæ. Et licet divinum præceptum de obedientia parentibus præstanda excludi non debeat; attamen & apud eos, quibus divina præcepta manifestata non sunt, patri in liberos competit Imperium, quod ex nullo alio fundamento, quàm naturali generatione deduci potest.

IV.

Neque obstant, quæ Grotio opponuntur, cum in proposito negotio illa non concludant.

NOTAE.

Sunt qui negant, patri competere in liberos imperium ex generatione: quòd alias & plantæ & animalia haberent imperii potestatem in ea, quæ ab ipsis essent producta. Sed dubio procul illa ratio non concludet. Nam imperium quod atti-

net, illud importat potestatem præcipiendi: sed hæc potestas requirit ab illis, quibus imperatur, vim obsequii, quæ tamen sine communicatione Juris & Legum sese exferere nequit, Ubi autem est communio Juris, ibi supponitur subjectum capax rationis, quapropter ubi non dantur subjecta rationis capacia, ibi etiam ordo imperandi & parendi esse nequit. Et eo pacto frustra opponitur exemplum stirpium & brutorum animalium, quippe quibus ratio non competit. Deinde si in naturalibus subsistendum est, certè nullum potest dari medium, per quod patri acquiratur imperium in liberos, quam per generationem. Consideret quis aliarum gentium Deum verum ignorantium instituta: quibus certè imperium in suos liberos non potest denegari: certè nullam aliam potestatis paternæ causam ab illis proferri intelliges, quam generationem, Hinc *Theopompus* apud *Prodicum Chium* ait: *Quia Te genui, parere præceptis meis debes. Pater sum ideo à Tè mihi debetur honor & obsequium.* Et hinc Ethnici parentes ferè loco Deorum esse voluerunt. *Hierocles* in *l. de Offic. liberor.* ait: quod *Parentes Deorum nobis imagines sint.* Et *Valerius Maximus* *l. 5. c. 4. n. 7. p. 215.* dicit: *Quod diligere parentes prima sit Lex nature.* *Plinius* in *Panegyri* *c. 38 n. 7. pag. 69.* egregiè hac de re scribit: *Lex & vis nature semper in ditione parentum esse liberos iussit: nec uti inter pecudes, sic inter homines potestatem & imperiū valentioribus dedit.* Ubi notat *Berneggerus*: *Parere est tantum hominum.* Homo igitur, quia homo est, etiam si

etiamsi sit fortior, imbecillior tamen parenti obsequitur, morem gerit, patriam tuetur: quâ autem animal naturæ ductu nemini nisi viribus superiori cedit, Jus in viribus ponit. Si igitur amor iste liberis erga parentes instillatus non fuerit, quàm quod illarum veluti partes sint, & hanc communicationem, acceperint per generationem, quid aliud dici potest, quàm liberos vel ex hoc principio ad obediendum, parentibus obligari: quo jure quoque & non alio parentes jus imperii in liberos suos habebunt.

V.

Imperium hoc, quòd Pater exercet in liberos simile est Imperio Regis ob amorem & benevolentiam, qua Reges solent subditos suos complecti: jam verò nullus est amor, qui vincat paternum amorem.

VI.

Interim Imperium hoc non est sine coercitione, ut si liberi nolint parere, poenis ad supplicium pertrahantur, quantumvis hæc potestas in civitatibus, ubi Judicis copia adest, valdè sit restricta. Interea in castigandis liberis locum habet l. 5. ff. ad L. Papianam de Parricid. Patria potestas in pietate, & non in atrocitate consistere debet.

NOTÆ.

CIrca castigationem liberorum notandum est egregium *Leonis Imperatoris in Nov. 105.* dictum; Quando pater benignè delinquentem filium castigat, simul prudentie, simul castigationis nomine laudandus est. Ubi verò paternò affectu abjectò, non ut patrem decet, sed atrocem in modum pœnam filio infligit, non paternò more castigat, neque quicquam atrocitatem approbat. Ideo etiam nimix, & paternam charitatem excedentis severitatis in publica historia accusati sunt *L. Brutus & Cassius*, qui filios suos virgis prius cæsos & verberibus affectos necari jusserunt. Nec mitius egit *T. Manlius Torquatus*, quòd domi tanquam Judex residens filium ob pecunias à sociis acceptas sua domo indignum judicaverit, eumq; protinus è suo conspectu abire jusserit. *Valer. Maximus l. 5. c. 8. pag. 228. & 229.* Equidem sunt qui docent, ac si extra Societatem civilem, ubi nulla est publica ratio imperandi & parendi, Pater sit veluti Rex & Judex, & filium ob delicti atrocitatem damnare possit, quòd superior ibi Judex non detur; quale imperium intra familias simpliciter coarctatum fuisse ante diluvium autoritate *Cedreni in comp. histor.* dicentis: *Ante diluvium nec gens fuit, nec regnum*, probare volunt: vide *Heidegger. in Histor. Patriarchar. Excit. 2. n. 2. p. 48.* & postea illud Hebræis, Romanis, Gallis & Germanis in usu fuisse statuunt: Attamen illud certum est, post constituta judicia, talem potestatem vitæ & necis in liberos patri

patri non concedi. Jus castigandi immorigeros liberos parenti competit: qui si nolint parere, sed nihilominus invitis parentibus omnia mala saltem ut ægrè ipsis faciant, non sine dedecore familiæ perpetrent, possunt ex hæredari, vel etiam iudicio publico committi, aut aliis modis coerceri; at munus carnificis in puniendo filio subire patrem non decet.

VII.

Hoc tamen certum est, quòd pater liberis imperare possit illud omne, quòd in ipsorum liberorum salutem vergit. Verùm quæ turpitudinem moralem involvunt, illa sanè præcepta tutò intermitteri possunt, cùm istæc videntur paternam potestatem excedere.

NOTAE.

Quantumvis liberi quamdiu in familia vivunt parentibus obedire sint obstricti, ita ut illorum præceptis, aut etiam consiliis resistere vel contravenire non debeant; tamen in turpibus possunt licitè ab obedientia recedere. Præclare hoc de re disserit Hierocles, quando ait: *Virtutis Leges esse divinas, sive recta à divina Lege præcipi. Igitur si verbi gratia parentes jubeant ea, quæ repugnent Legibus virtutis, sive Legi divine, non his mandatis, sed superiori illi Legi divine sive naturali parendum esse.* Causa est, quia præceptiones rerum turpium non continen-

tur sub obligatione, qua liberi parentibus ad obediendum sunt obstricti. Ea propter quoque liberitalia modestè recusare, & sic Deo potius, quàm hominibus parere queunt. Nam detrectatio obsequii in hoc casu importat jus licitè recedendi à debita alioquin obedientia propter aliquod à parentibus imperatum, quòd sit mortaliter turpe. Nemo siquidem tenetur parere præcepto Legi superioris, qualis est Lex divina, directè adversanti. Quod etiam intellexit *JCtus Papinianus in l. 15. ff. de Condit. Instit.* qui ea, quæ contra bonos mores sunt, pro moraliter impossibilibus habet.

IIX.

Porro Imperium hoc non est perpetuum, sed aliquando finem consequitur, tum scilicet, quando liberi similes parentum fiunt, quod tum fit, quando ipsi & se, & familiam suam in legitimo conjugio cum consensu parentum, aut eorum qui loco parentum sunt, licitè inito ex propria ratione regere possunt, ipsi quoque è patria potestate dimissi sunt. Quo verò tempore id fiat, ob varios gentium mores certò definiri nequit.

IX.

Cœterùm satis durum quibusdam videtur, quòd Pater filium possit necessitatis
tem-

tempore vendere vel oppignorare. Cum potius officio parentum conveniat. 1. Liberos alere. 2. Eos educare debitò modò, & prout ratio facultatum id permittit, dotare & educare.

NOTAE.

Verum est, quod officium parentum postulet liberos suos *alere* conveniente victu, *Aristot. l.1.c. 8. & l.7.c.17. Politic.* qua in re nobis adstipulantur mores gentium, & Jura civilia: *eos honestè educare*, ut vitam ipsi vivant hominis, in studio virtutis exercitati: *aliquam artem, ad quam propendent à natura, eos edocere*, unde aliquando se sustentare possint: Ubi satisfacit pater officio suo, si eam artem, quam ipse callet, aut modum acquirendi, quò ipse utitur, doceat filium; ulterius ex Jure naturæ non obligatur, modò tamen ars istæc non fuerit illicita, qualis est magica, ars latrocinandi, furandi & similes. Sicuti illud eruditè persecutus Dn. Eichelius *par. 1. de Jure liber. quo naturaliter liberi & parentes sibi invicem sunt obstricti.* Interim ex hisce officiis non infertur, quasi parentes non possint liberos vendere vel oppignorare: quandoquidem ad illa officia ordinariè obligantur parentes, per quæ tamen Jus hoc liberos vendendi vel oppignorandi extraordinarium non tollitur. Equidem me non latet, quòd hæc doctrina dubitationem non minimam effecerit apud eruditos propter diversarum gentium mores, ut proinde etiam *Autor in præsen-*

te Spho satis durum esse pronunciet liberos suos vendere vel oppignorare: nam apud *Athenienses* teste *Samuele Petito ad LL. Attic.* injustum fuit habitum: *Filiam aut Sororem vendere*: Romanis jus vendendi liberos prius fuit in usu, sed postea illud sublatum est. *L. 10. C. de patr. potest. Et L. 1. C. de Patrib. qui fil. suos distr.* Expendi etiam meretur *L. 2. C. Theod. de Alim. quæ inop. par. de publ. pet. deb.* Adfunt quoque ab utraque parte tam affirmantium, quam negantium argumenta non contemnenda, quibus potestas illa vendendi vel oppignorandi liberos concedi aut tolli videtur, quæ egregiè persecutus est antè laudatus Dn. Eichelius in dicti libri part. 1. n. 23. & 24. Verùm enim verò tempore extremæ necessitatis, quò pater non habet, unde ipse vitæ subsidia possit consequi, nec unde alimenta liberis queat exhibere; sed ipsi cum liberis pereundum sit, licet utique illos distrahere, vel pignori dare, ut exinde alimenta pro vitæ conservatione accipiat. *Jornandes c. 26 de Reb. Getic. pag. 647. Edit. Grotiana: vel prior: Edit. pag. 1088.* huc facit, quando ita loquitur: *Jam mancipiis & suppellectili deficientibus filios eorum avarus mercator victus necessitate exposcit.* Haut enim secus parentes faciunt: salutem suorum pignorum providentes, satius deliberant ingenuitatem perire, quàm vitam: dum misericorditer alendus quis venditur, quam moriturus servatur. In ea sententia est quoque Hugo Grotius l. 2. c. 5. n. 5. de I. B. & P. & noster Conrigius *Vir omni laude superior in peregrinitate Libro de Finib. Imper. c. 19. pag. 350. ubi ita ait*

ait: Perinde scilicet ac si pater & oppignorare & vendere filium potest, ubi alia ratio ipsum alendi non superpetit, quod apud ipsos Hebræos olim licuit jure divinè. Et hanc liberorum venditionem interpretantur nonnulli de venditione vel oppignoratione operarum, non verò simpliciter, personarum. Quod filius hoc casu venditus vel oppignoratus operis suis alteri inserviando tantum possit acquirere, unde & sibi, & parenti egeno sufficiant alimenta. Ipsam autem personam non fuisse venditam, aut jure servitutis simpliciter affectam, patet exinde, quod venditus possit redimi, & pater ad filium redimendum, si ad meliorem fortunam pervenerit, ipso jure naturæ sit obligatus. Certè de jure Romano illud expeditum est, quod scilicet filius divenditus possit liberari exsolvendo pretium venditionis, si illud impetrare possit: vel aliud mancipium substituendo, per *L. 2. C. de Patr. qui fil. suos distr.* Sed hoc alii non ita admittere, verum ad instituta gentium respicere volunt. Per insignis *Bœclerus ad l. 2. c. 5. n. 5. Grotii de I. B. & P. pag. 153.* negativam opinionem pro veriore habet motus dubio procul *Regis Theodorici Edicto*, & autoritate *Legis Wisigothorum*, quæ reperitur adhuc in *Frider. Lindenbrogii Codice LL. Antiquar. in specie lib. 5. tit. 4. cap. 12. de LL. VV. isigoth. pag. 103.* Sed & affirmativa sententia non destituitur suâ ratione.

X.

Quo tamen negare nolo, ac si patri
non

non liceat liberos in casu inobedientiæ, & pessimæ vitæ, quam ipsi vivunt, si spes emendationis defuerit exhæredare. Liberi namque obligati sunt, præter honorem & reverentiam, quam ipsi debent, parentibus obedire, eorum consilia sequi, &, quod ipsa efflagitat pietas, eos tempore annonæ alere, scilicet, si defuerint ipsis omnia vitæ media.

NOTAE.

Liberi quoque suis parentibus obligantur. 1. *Ad obsequium*, ut illa sine querelis promptè expediant, quæ honestè præcipi possunt, & potestatem Patriam non excedunt. Uti supra illud est expositum. Interim si filius obsequatur patri illicita præcipienti, ambo non excusantur, sed inspectis delicti circumstantiis, obnoxii erunt poenæ. Quod si verò filius degener crimina committat capitalia, insciò, vel postea sciente, sed non probante patre, ob illa delinquens solus puniendus est, nec patri quicquam propterea imputari poterit. 2. *Ad honorem & reverentiam*, cujus causa sunt maxima beneficia, quæ parentes contulerunt in liberos, utpote, vita naturalis, educatio, defensio, & si quæ alia sese exserunt beneficia. Qui igitur nos vincunt beneficiis, a nobis prosequendi sunt honoribus, uti *Arist. l. 8. c. 16. Ethic. & l. 1. c. 5. Rhetor.* videtur conclu-

concludere. Jam vero parentes superant beneficiis liberos: quandoquidem quodcunque beneficium, liberi parentibus reddere conantur, illud omne est infra parentum meritum: hinc quia nunquam accepta, ab illis beneficia referre possunt; inde ad honorem, per totam vitam iis exhibendum obligantur. Ideo prudentes censuerunt: eximium parentibus honorem à liberis deberi. *Aristot. l. 9. c. 2. Ethic.* docet: *Honorem parentibus sicut diis exhibendum esse.* Turcæ inter octo suæ vitæ præcepta hoc tertium habent: *Colere scilicet parentes*, sicuti id refert *Manavin in relat. Histor. Turcicæ pag. 36.* Et pulchrè ait *Hierocles in lib. de Officio Liberor. erga parent.* Deos nihil exaudire facilius, quàm imprecationes parentum, quippe quas justissimas esse putant, cum liberi maximum honorum & reverentiam illis debeant. Verùm de hoc officio liberorum erga parentes legi potest dictus liber Excell. Dn. Eichelii *par. 2. n. 21.* qui accuratè illud persequitur. 3. *Ad alimenta.* Etenim si parentes non habeant amplius quicquam, unde vivere possint, utique liberi eos alere tenentur: ipsi enim pro maximis beneficiis, quæ à parentibus acceperunt, obligantur illis ad omnia, quæ quidem ullo modo ipsi loco redhostimenti præstare valent. Apud Hebræos, teste *Seldeno l. 7. c. 2. de I. N. & G. v. 834,* filius cogebar, ut si opibus vel mediocriter esset instructus, utrumque parentem aleret, in quantum posset. Apud Athenienses Solon hanc Legem dederat, ut si quis parentes non aleret, vel rectam ad habitandum non praberet, ignominiosus esset. Interea hoc alendi

alendi beneficio in pœnam privabantur parentes, si honestam liberos non docuissent artem. Addunt nonnulli, filium obligari ad defendendum patrem, si eum in vitæ periculis constitutum absque sui interitu possit liberare: illud tamen negant, eam obstringi ad tormenta sustinenda, vel vitam profundendam pro patre, cum ipse nec membrorum nec vitæ suæ Dominus sit. Sed ne observationes hæ compendii fines excedant, hîc abrumpo filum.

CAPUT IV.

DE

SOCIETATE HERILI.

I.

Societas hæc intercedit inter dominum & servum conservationis & benevivendi causa instituta. Estque naturalis, quia teste Arist. l. i. c. 2 Polit. primæ Societatis sunt secundum naturam, ne nunc dicam, quod natura intendat, ut quis se & suos conservet, ad quem finem obtinendum opus est ministerio aliorum.

II.

Vox servi ex usu Juratorum dicitur à servando habitô scilicet respectu ad initium in-

um introductæ servitutis legalis, quòd Imperatores captivos vendere, ac per hoc servare nec occidere solent. §. 3. Inst. de Jure Person. l. 4. §. 1. ff. de Statu Homin. l. 239. §. 1. ff. de V. S.

III.

Describi potest servus, quòd sit homo alterius potestati ac arbitrio subjectus cum omnibus suis. Servus enim, quia in possessione domini est, nihil habere aut possidere potest. Sed quicquid ille acquirit, ad dominum pertinet, nisi ipse servo aliquid donare vel concedere velit. Montecatinus ad l. i. cap. 4. Politic. Aristot. definit servum, quòd sit homo, qui non sui ipsius, sed alterius est, vim habens instrumenti activi & separati ad eà ministerio corporis exequenda, quæ Dominus mente & ingenio prospicit, & imperat.

NOTÆ.

1. Societas herilis dicitur, quæ inter Dominum & Servum instituta est ob familiæ conservationem. Quòd sit Societas, omni caret dubio, quoniam est multitudo hominum certa ratione inter se ordinatorum ad propositum finem, uti se habet Societatis definitio. 2. Illam verò esse societatem naturalem, apud omnes non est in confesso.

Qui-

Quidam illud affirmant, moti autoritate Aristotelis, docentis: dari servos naturales, qui ob hebetudinem ingenii se ipsos regere nesciant; attamen in hac Societate conservari possint, dum pro operis viribus corporum expediendis vitæ subsidia à domino consequantur. Cui rationi additur & alia, quòd scilicet natura intendat, ut præstantius imperet minus præstanti: Præstantior autem est homo, qui intellectu & iudicio præditus se ipsum regere & conservare potest, quàm qui ob propriam utilitatem indiget alterius directione. Additur ab aliis & tertia ratio, quòd sit Societas simplex & prima, sed *Societatem primam & simplicem esse naturalem* etiam Autoritate Aristotelis defendi debet, *lib. 1. c. 2. & 3. Politic.* Alii tamen vehementer negant, hanc Societatem simpliciter esse naturalem, adeoque illud fundamentum *de Servo naturali* labefactant, quippe quòd natura de Servo vel Domino nihil quicquam sciat. Et nemo tam stupidus reperiatur, quin quodammodo sibi prospicere, aut laboribus corporis necessaria vitæ subsidia sibi acquirere possit. Posito autem ex errore, quodam naturæ nasci hominem, qui alterò sit stupidior, exinde tamen prudentior in stupidiorum non consequitur imperium à natura, aut ejus intentione. Neque concedunt Autores hujus sententiæ, dari populum integrum servili ingenio præditum, qui sit ad serviendum naturaliter destinatus; ita ut qui imperium affectet in talem populum jure agat, ipseque si adu illud consequatur, sit naturæ Domi-

Dominus: proinde dicunt si talis princeps non alio nitatur jure debellandi populum, quam quòd putet illum ob servile ingenium aut mentis hebetudinem, ad serviendum à naturâ esse destinatum, quòd tum, injustè agat, & non jure ullo; sed merò saltem factò iniquo tamen nitatur. Addunt & hæc: illa scilicet ratione confundi posse ordines dominii & servitutis, ita ut Dominus Servo stupidior in classem servorum fit detrudendus; & servus actu dominio subjectus, ob perspicaciam ingenii, quâ superat Dominum, uti Æsopus suo hero Xantho Philosopho mentis acumine antecellebat, in sortem Dominorum fit extollendus. Quò nihil absurdius dici potest. Vide *Bæcler. ad l. 2. c. 5. n. 27. p. 179. & seqq. H. Grotii. Et Job. Frider. Horn. l. 1. c. 3. n. 1. p. 87. & seqq. de Civitate.* Aliàs non penitus abhorreo ab illa opinione, quâ statuitur: *Societatem herilem esse quodammodo naturalem.* 3. Qui hanc Societatem ineunt, sunt *Dominus & Servus*, quorum alter absque altero ob mutuum, qui hîc involvitur, respectum esse non potest: A Domino tamen tanquam hujus societatis principali persona fit denominatio. Interim. 4, hæc Societas non est restricta ad unum servum, sicuti Societas conjugalis ad unam uxorem; verum licet tot habere servos, quòt multitudo negotiorum in ampla quadam familia exposcit. Apud Romanos nonnulli fuerunt, qui plurimos servos aluerunt partim ad expedienda varia negotia: partim ad ostendendam dignitatem, uti de Tito Annio

E

Milo-

Milione, M. Crasso, Cicerone, Tacito, aliisque divitibus Romanis illud constat. 5. Finis hujus Societatis est *Familiae conservatio*, cui inserviunt servi tanquam instrumenta animata. Quamvis alii *Bene vivere* finem hujus Societatis esse dicant, per quod intelligunt *commodè vivere*, ita ut nihil de sit eorum, quæ ad vitam benè degendam videntur spectare. Quoniam verò ad vitæ commoditatem requiruntur multa, ideo opus est servis, quorum ministerio talia parentur. Ubi simul etiam necessitas servorum indicatur. 6. Definitionem servi à *Montecatino* traditam non exprimere veram servi naturam vel exinde patet, quia saltem in ea describitur *Servus naturalis*; cujus tamen existentia, uti indicatum est, à quibusdam vocata est in dubium. Non displicet descriptio, quâ definitur servus, *quòd sit minister totus alterius dominio & arbitrio subiectus ad familie conservationem*.

Dicitur *minister*, alii reddunt *Instrumentum*. Sed perinde est, quia uti aliàs minister omnis in artibus artificis est loco instrumenti; ita & servus in Societate herili domino suo est tanquam instrumentum parandi seu acquirendi ea, quæ ad familie conservationem faciunt. Non tamen Servus est Instrumentum inanimum, sed animatum, quod ad Domini jussu opera sua conficere potest, quod tamen reliqua instrumenta, teste *Aristot. l. 1. c. 3. Politic.* facere nequeunt. Quoniam quoque servus mandatum Domini percipere, & juxta illud injunctum opus perficere novit, utique erit instrumentum.

mentum agens, quod facultatem operandi habet in illis, quæ sibi præcepta esse intelligit. Deinde additur: *Totus alterius arbitrio & dominio subjectus*, quibus verbis privatio libertatis indicatur. Sunt tamen, qui distinguere volunt inter *Servum esse, libertatisque usum carere*: & inter *subjectum esse alterius dominio*. Prius illud involvit Jus, quo quis libertatem amisit, & in statum servilem redactus est. Posterius verò privationem libertatis non inducit, licet ejus voluntas præcipientis arbitrio sit subjecta. Ut illud in famulis hodie videre licet, qui, salvâ libertate nobis subjecti sunt è consensu: quamdiu autem nobis serviunt, ex nostro, non ex suo ipsi arbitrio vivere tenentur. Quæ quidem distinctio in certo statu servorum potest adhiberi, non verò procedit in servo in se considerato: Is siquidem, quatenus est servus alterius dominio subjectus, libertatem amplius non habet, quippe quòd talis subjectio libertatem penitus excludat. Porro *finis* ponitur, quare servus adhibeatur in hac Societate: ut scilicet ejus ministerio familia conservetur, inque ea vitæ commoditas obtineatur.

IV.

Aristoteles servitutem facit duplicem. I. Naturalem, qua quis juxta naturalem inclinationem alterius dominio debebat subjici, licet actu non serviat. Causam hujus servitutis ponit in defectu rationis & prudentiæ, non ac si rationem

non habeat: homo siquidem est: sed quod pleno rationis usu destitutus sibi prospicere nequeat, ideo ut conservetur, alterius dominio & imperio ut regatur, necesse est. 2. Legalem quæ ex Lege & institutis hominum trahit ortum. Estque constitutio Juris Gentium, qua quis dominio alieno contra naturam subjicitur.

NOTAE.

Hic agitur de Servitute Naturali & Legali juxta mentem Aristotelis. *Naturalem Servitutem* ita exhibere solent Interpretes. 1. Quod reperiantur homines, qui ingenii imbecillitate laborantes se ipsos nec regere nec sibi consulere possint: sed jumentis instar è ductu phantasiæ vivant, rationem quidem habeant, sed illam non sentiant. 2. In illis natura defectum ingenii & judicii membrorum robore compensaverit, ita ut illi magnos labores ab aliis imperatos ob corporis validitatem exequi possint. 3. Natura intendat, ut, cum illi homines ob inopiam intellectus sibimet ipsis prospicere nesciant, multos tamen labores ferre possint, alterius imperio subjiciantur, cujus prudentiâ & voluntate regantur, quò ipsi possint servari. Quapropter quoque. 4. illi Toti debeant esse alterius, à quo regantur ad propriam conservationem, cum sui ipsius esse nequeant. Hinc *Arist. l. 1. c. 3. Polit.* ait: *Quicumque naturâ sui ipsius non est, homo*

homo tamen est, hic naturâ servus est. Is autem sui-
ipsius non esse dicitur, quia non potest se ipsum regere
 propria ratione; sed tanta impotentiâ seu imbecil-
 litate animi laborat, ut sibi supereffe, seu suis com-
 modis prospicere non valeat: adeoque naturalem
 habeat aptitudinem vivendi sub alterius dominio,
 ubi aliena prudentia & arbitrio regatur. 5. Non
 tamen statim is, qui propter defectum ingenii de-
 bebat alterius dominio subesse, statim actu ipso
 sub dominio alieno continetur: cum talis homo sæ-
 pe imperet illis, quos natura voluit esse liberos. Uti
 in bello contingere solet, quo liberalis ingenii homi-
 nes ob fortunæ iniquitatem sæpe in captivitatem,
 & barbaris abducuntur, & coguntur contra natura-
 lem inclinationem servire illis, quos decebat pru-
 dentum imperio subesse. 6. Fundamentum igitur
 hujus servitutis ponitur in *Defectu rationis*, non
 ac si servus iste naturalis planè nullam habeat ratio-
 nem, nam cum homo sit, necesse est eum præditum
 esse intellectu & ratione: Sed quòd rationem ha-
 beat debilem & infirmam, atque ita perfectò ejus usu
 careat. Inde quidam ad locum *Aristot. lib. 1. c. 3.*
Politic. (*Servus naturalis eatenus est particeps ratio-
 nis, ut sentiat, non verò ut habeat rationem.*) Ita com-
 mentatur: Sentit servus in se rationem, dum, quod si-
 bi ab alio faciendum imperatur, exequi, & ita ex
 prescripto & directione alterius tanquam prudentio-
 ris vivere potest: tantum tamen rationis usum non
 habet, quantum satis est, ut ex suo consilio commodè
 vivere, & sibi de necessariis vitæ subsidis prospicere
 possit.

pos sit. Ex hisce talis descriptio *Servi naturalis* colligitur, quod sit minister, qui ob defectum rationis seipsum nec regere nec conservare, & ideo juxta inclinationem natura aptus esse potest, ut *Totus sit alterius*, cujus ductu & imperio ob propriam salutem dirigatur, & ad perficiendos illos labores, quos propter corporis vires sustinere valet, suppetat simul ei sufficiente victu, incitetur. Huic opponitur *Dominus naturalis*, scilicet, qui tanta prudentia est praeditus, ut non tantum aptus sit ad imperandum aliis; sed etiam ad se ipsum dirigendum, in quantum 1. ipse sibi suisque prospicere & 2. aliis, quid facere oporteat, mentis solertia imperare novit. De *Servitute legali* notandum est. 1. *Origo.* Hæc namque servitus est clementia & misericordia victoris trahit ortum: quando victor eos, quos liticè poterat interficere, servat ab interitu, illisque parcit. Uti *Cesar l. 7. Comm. de Hæduis*, ait: *illos suo beneficio esse servatos, quos jure belli potuisset occidere.* Hinc quoque occasione belli, quod juris gentium est, introducta est servitus. Quoniam verò 2. qui de *Justitia Servitutis Legalis* solliciti sunt, solent causam belli examinare, num, justa illa fuerit nec ne: inde servitutem justam dicunt, quæ est justo bello cœpit: Injustam verò, quæ ex injusto bello sumit originem, præcipuè ubi multi egregii capiuntur viri, quos in servitutem redigere nefas est. Verùm subtilis potius, quàm necessaria istæc est distinctio. Quacunque enim de causa bellum geritur; id tamen manet justum,

ut

ut quæ bello capiuntur, Victoris fiant, adeò ut liberi homines in servitutem redigantur. Qui tenentur, illud infelicitati fortunæ acceptum ferre, quòd tam duram sortem cogantur experiri. Nec refragatur: Iustius fore, ut viris bonis & prudentibus parceretur, aut captivitate dimitterentur, præcipuè, si in bello injusto ipsi succumbant; At verò quoniam Ius belli in devictis tabe discrimen non agnoscit, sed victori sive in iusto, sive in injusto bello is factus sit superior, in illos jus vitæ & necis concedit, inde etiam absque affectu de talibus disputatur. 3. *Definitio Servitutis Legalis* est ex Institutionibus Iuris depromta. Cum verò hæc apud Interpretes variis modis declaretur, & prolixum foret diversas illorum opiniones hîc coacervare; interea servi definitio ad n. 3. in genere tradita naturam & vim servitutis huius quoque declarare possit, ideo quæ dicta sunt, hîc repetere superfluum esse puto. Potest tamen *Servus Legalis* describi, quod sit *minister vel bellica captivitate vel nativitate alterius dominio subiectus ad familiæ conservationem*. Unde *Dominus Legalis* erit, qui vel belli Iure, vel nativitate alium suo dominio habet subiectum, ad familiæ suæ utilitatem & conservationem.

V.

Legitimi Servi tribus modis fiunt. I. Captivitate bellica. Nam quæ ex hostibus capiuntur, Jure gentium statim capientium

um fiunt, adeo ut liberi homines in servitutem deducantur. 2. Nativitate; qui scilicet ex servorum & ancillarum conjunctione nascuntur. 3. Venditione voluntaria ob inopiam alimentorum.

NOTÆ.

Quæ dicuntur de *Venditione Voluntaria*, usum habuerunt olim apud Romanos, & ad scientiam civilem propriè non spectant. Fiebat autem aliquis apud illos hoc modo servus: scilicet, quando liber homo suæ conditionis non ignarus pro certo pretio se patiebatur venundari; ita ut acceptâ Pecunia posset ad libertatem provocare, & emptorem dominum hoc modo defraudare. Qualem hominem tamen Jura civilia servum manere volunt, idque in poenam, quod libertatem rem utique inæstimabilem tantopere flocci fecerit.

VI.

Quæ apud nos in usu est servitus, potius dici potest subjectio ex consensu: qua quis sub certo pacto mercedis & alimentorum ad communes vel certas operas præstandas se alterius potestati submittit, & quidem vel in perpetuum, vel ad certum tempus. Vide Grot. l.2.c.5.n.27. de Jure Pacis & Belli.

VII.

Omnem servitutem pristinam in Germania sublatam non sine magno Reipublicæ nostræ incommodo factum esse docent multi Politici, qui potius optant, ut vel hodie tolerabilis Romanorum servitus vigeret. Quod tum 1. tã multi otiosi homines non obambulant, 2. nec ipsi illicitis artibus operam darent: nec 3. sæpe erga dominum & uxorem tam immorigeros quidam se præberent, nec 4. tempore, quò vilis est annona, multi se aliorum servitiis subtraherent.

NOTAE.

Non nemo strenuè negat: Servitutem esse Juris Gentium, utpote quòd illa, quæ hoc Jure constituuntur, non nisi sublatiis rebus publicis possint mutari: at verò servitus apud Christianos sit abrogata, ut propterea tamen nulla gens fuerit læsa. Addit etiam Autor hujus sententiæ, toties lædi aliam rempublicam, quoties quædam Juris gentium constitutio tollitur vel invertitur; cùm ex illius opinione universa Juris gentium natura in respectu & relatione ad alium populum posita sit. Ex hisce talis conclusio infertur: *Quaecunque obligatio non respicit statum alterius reipublicæ, illa non est Juris gentium: ratio consequentiæ est, quia quod gen-*

res obligat inter se, necesse est, ut respectum inter populos mutuum importet : ut proinde illud, quod talem inter gentes respectum non involvit, etiam juris gentium esse non possit : Sed servitus non respicit statum alterius reipublice. E. Minor exinde probari debet, quoniam stante illa hypothesis absque offensione alterius reipublice vel gentis non potuit servitus apud Christianos tolli, quæ tamen revera sublata est. Pergit scriptor iste : servitutem tum demum fuisse introductam, cum gentes sub certa forma regiminis viverent, & bella inter se gererent, captosq; in servitutem redigerent. Qui mos apud plures gentes usitatus causam dedit errori : quasi servitus è gentium jure descendat.

Ideo concludit scriptor iste : Societatem Herilem consuetudine gentium quidem introductam esse; sed hoc non tam de diversæ societatis causa, quam tempore, quò hæc societas in usum venit, intelligendum esse. Verùm controversiam istam meam facere nolo. Id saltem videbo : *An justè apud Christianos servitus sit sublata?* Ratio fortean poterit esse hæc : Servitutem esse grave jugum, & ferè indignum homini Christiano à servitute penitus liberato. Romana pariter & Græca historia testatur, quàm calamitosum fuerit in servitute vivere; ut proinde non immerito probari posse videatur, inhumanum istud onus à cervicibus Christianorum fuisse detractum. Verùm quidem est, varia esse servitutis incommoda, si de immiti & antiquis Legibus quondam probata servitute loquaris; At si humanitate quadam & clementia temperetur, plurimum emolumenti habet. Pro-
duco

duco hic loquentem *Busbequium Epist. Turc. 3. p. 160. 161.* Si *justa & clemens & qualem Romane leges praescribunt, servitum praesertim publica maneret: non tot fortasse crucibus, neque tot patibulis opus esset ad coercendos, quibus praeter vitam & libertatem nihil est, quos egestas ad quodvis audendum scelus impellit. Libertas sine re non semper suadet honesta. Non omnium ingenia inopem ferunt libertatem. Nec omnes ita nati sunt, ut se regere, & suo arbitrio recte uti sciant, melioris ductu atque imperio tanquam adminiculo opus habent, nullum aliocui peccandi finem facturi, ut sunt quaedam bestiae, quarum ferocitas semper metuenda, nisi vinculis, aut robore coerceantur. Hic quidem mens imbecillior auctoritate herili gubernatur: herus servi labore vivit. Hec *Busbequius.* Ut mirer, quid *Johanni Bodino l. 1. c. 5. de Republ.* in mentem venerit, quando scribere non dubitavit: *servitutem legalem adeo injustam esse, ut nec ejus simulacra Christianis inter se habere liceat.* Numquid gens *Hebraea* non fuerit Deo grata? nihilominus in ea servitus fuit tolerata, etiam perpetua. *Levit. 25. v. 39. 40. & 41. & Deuter. 15. v. 17:* ubi Deus constituit; ut, si is, qui haecenus serviit, nolit in Anno liberationis e servitute dimitti, ejus aures, assumpta subula in janua domus perforari debeant, ipseque in perpetuum servire cogatur. Nec ullius momenti est, quod a quibusdam crude asseritur: Christum nos liberaffe a servitute: haec siquidem liberatio non tam legalis, quam spiritualis a peccato & Diabolo servitutis est: alias inju-*

stum foret, si quis è pauperum vel viliorum hominum numero serviret ditioribus. Nec ullum in novo Testamento extat testimonium, quò ostendi possit, servitutem inter Christianos esse improbatam, ne dicam, sublatam. Quamvis postea demum diu post Justinianum Imperatorem *Arnis. l. 1. c. 3. sect. 7. n. 11. 12. de Republ. p. 104. & Besoldus in dissert. de tribus Domesticæ societatis specieb. c. 5. p. 22.* sublata fuerit ex hominum constituto & quidem, ex malè intellecta libertate à Christo nobis acquisita, certè non sine dāmno & de decore civitatis. Ne nunc dicam, quot incommoda secum trahat abrogatio servitutis, dum tempore vilioris annonæ vix quisquam alteri servire; sed potius otari, & cum exiguo pretio se sustentare possit, à labore & servitio velit immunis esse. Quòd si caritas annonæ incidat, quanta est validorum mendicantium multitudo: quò tamen malò nunquam laboraret civitas, si tales cogi possent ad serviendum, ita, ut pro alimentis aliisque rebus ad vitam necessariis operas deberent, quod nec pietati, nec æquitati repugnat. Laboribus enim ab inhonestis & turpibus flagitiis abstrahuntur, quæ otiosi facilè committunt, ut sæpe ob ejusmodi scelera capitis pœnam subeant. Dicimus itaque, quod inter se non pugnent: *servire corpore, & liberum esse in Domino.* Id tamen probant nonnulli, ut si Turcæ à Christianis capiantur, rectè in servitutem redigi queant, & tanquam mancipia tractari, & hoc quidem Jure, ut loquuntur, retorsionis, quòd Christiani à Turcis miser-

miserrimis modis tractentur, & uti abjectissima mancipia publicè in foro vendantur: nec non ut plurimum injusta eorum sint bella, quæ contra Christianos gerunt, utpote quibus non sine summa injuria regiones, provincias & civitates eripuerunt. Quàm duriter autem Christiani captivi in Turcia habeantur prolixè narrat *Bisbequius Epist. II. pag. 288.*

IIX.

Olim Dominorum erga servos magna fuit potestas, ita ut ipsi in illos Jus vitæ & necis sibi sumserint: quæ tamen potestas simpliciter in se non injusta prudenter à Legumlatoribus fuit temperata, tum quòd servi sint homines: tum quoque quòd neminem deceat re sua abuti. Taceo quòd servi inclementius habiti non sine perturbatione reipublicæ vindictam erga Dominos suos meditati sint. Etenim non sola impunitas occisionis permissa est Domino, sed Jus in servum ei tum demum est concessum, quando crimen aut delictum perpetratum poenam exigit. Certè de quacunque leviuscula causa non licebit criminale Judicium exercere, nisi dominus fieri velit reus homicidii. Jus si quidem vitæ & necis non infert nobis aliquam licentiam

tiam pro lubitu interficiendi hominem (quoniam Imperium injustum nullibi datur) sed saltem facultatem legitimam animadvertendi in facinorosos.

NOTÆ.

Hic differitur de potestate Dominorum in servos, quæ antiquis satis magna fuit. Nam 1. *Domini habuerunt Jus vitæ & necis in servos*, ita ut interdum miserrimis modis eos vexarent, & levi sæpe de causa eos occiderent, vel etiam vulnerarent, non sine spectantium commotione. Uti *Vedius Pollio*, cui inusitata crudelitas famam publicam conciliavit; Is, cum *Augustum* haberet Convivam, unum è servis, qui vitrum CrySTALLINUM fregerat, interfecit, eumque obiici mandavit murænis, quas ingens piscina continebat. *Seneca lib. 3. c. 40. de Ira.* Caligula Imperator servum ob detractam argenteam laminam statim tradidit carnifici, ut manibus abscissis atque ante pectus è collo pendentibus per cœtus epulantium circumduceretur. *Suetonius in vita Caligulae c. 32.* Quam crudelitatem sustulerunt Imperatores & optimi Legislatores, quorum vestigia secutus *Iustinianus Antonii Rescriptum* renovavit, ut, qui servum suum sine causa occidisset obnoxius foret *Judicio L. Corneliae de sicariis.* Hadrianus *Umbriam* quandam matronam in quinquennium relegavit, quòd ex levissimis causis ancillas acerbissimè tractasset

Staillet l. 2. ff. de his qui sunt sui vel alieni juris. Quare autem potestas Dominorum in servos oppidò restricta sit, causa non est una. Servi sunt homines, qui uti homines humaniter tractari debent. Seneca Epist. 47. Servi sunt? imò homines, contubernales, humiles amici, imò conservi, si cogitaveris tantundem in utrosque licere fortuna. Et in lib. 1. c. 15. de Clem. Servis imperare moderatè laus est; & in mancipio cogitandum, non quantum illud impunè pati possit, sed quantum tibi permittat equi bonique natura: quæ parcere etiam captivis & pretio paratis jubet. 2. Interest Reipublicæ, ne suare quis malè utatur. Nunc servi continentur in rebus, quæ à Domino possidentur: sicuti autem bono publico expedit, ut, qui civis est, re sua rectè utatur: ita expedit eidem si servum tractet, ut hominem oportet. Quod si fiat: Servi Dominorum mores ferunt, tranquillè vivunt, sua sorte & conditione magis contenti sunt, & à vindicta & turbis abstant. 3. si crudeliter servi tractantur vindictam meditari solent non tantum cum periculo Dominorum; sed sæpe cum periculo totius civitatis. Unde est proverbium: Tot sunt hostes domi, quot servi: Ubi Seneca Epist. 47. addit: Non habemus illos hostes, sed facimus: Et Macrobius l. 1. c. 11. Saturnal. Domi nobis animos induim⁹ Tyrannorum, & non quantum decet, sed quantum licet exercere volumus in servos. Bodinus l. 1. c. 5 p. 69. de Rep. bl. memorabile exemplū è Joviano Pontano adducit de servo, qui uxore Domini summis injuriis affecta, & vinculis constricta, deinde, tribus liberis ex altissimo solarario dejectis, heri

crude;

crudelitatem ultus est. Servis sæpe non tam animus, quàm occasio ultionis deest, quam si nanciscantur, tentant extrema. Quid fecerunt *Tyrri* servi, qui factâ conspiratione omnem liberum populum cum Dominis interfecerunt; atque urbe potiti, *Lares Dominorum occuparunt, rempublicam invaserunt, conjuges duxerunt, & quod ipsi non erant, liberos procrearunt.* Justin. l. 18 c. 3 p. 291. Lacedæmonii videntes, quod servos semper suæ conditionis pœniteret, & magna eorum in urbe esset copia, jusserunt illos tanquam libertate donandos in fanum Jovis convenire, ubi de nocte ad unum omnes sunt occisi. *Thucyd. lib. iv. Histor.* Deinde. ii. *pote-
stas Domini se extendit ad servorum bona*: servus siquidem nihil proprii habet, sed quicquid acquirit, id totum est Domini. Nam qui in aliena potestate & Dominio continetur, nihil possidere, vel proprium habere potest. Hoc docent Jcti: *qui in potestate est nihil suum habere potest* L. 10. §. 1. ff. de A. R. D. nisi fortean Dominus ei aliquid concedat, cum totus sit Domini cum omnibus rebus, quas aliàs habet. Hinc *Aristot.* servum vocat *Rem possessam: & Instrumentum.* Et hinc illud est, quod dici solet: *Servum sibi mortuum esse, sed Domino vivere.* Quin servitutem *morti* comparavit *Ulpianus Jctus*: Quòd exinde magis elucet, dum servus nullius Juris civilis apud Romanos cum primis capax est, & si non vilior, certè ut bestia putatur, nec non ad quævis sordida officia adhibetur, ut quidam præ nimio mœrore animi se interfecerint. Sic puer quidam
Spar-

Spartanus ab Antigono venditus cum juberetur Domino matulam porrigere, quod is extremi opprobrii genus esse credebatur, consensu recto dixit: Mox senties, cujusmodi mercatum feceris, & ita se precipitavit in terram. *Plutarch. in Lacon. Apophthegm.*

IX.

Officium dominorum erga servos est, ut ipsi illos apta ad officium subeundum instruant virtute: cibum ipsis exhibeant pro ratione corporis, & laborum, quos sustinent, sufficientem: ab otio porro & petulantia, ipsos laborum assiduitate & poenarum severitate arceant.

X.

Servi quoque tenentur suis dominis fides se præbere: illis in omnibus honestis citra ullam contradictionem obedire. Et in acquirendo nulli diligentiae & labori parcere.

NOTAE.

G Ravis est quaestio: An cum servus totus sit domini, & melioris conditionis esse non videatur, quam brutum, quod ex consuetudine paret, & facit, ad quod adhibetur, & cui affectum est, ipse teneatur in omnibus etiam turpibus & illicitis sine omni contradictione herili imperio parere?

rere? 1. Distinguendum hic est inter sordida & turpia seu inhonesta. *Sordida* quod attinet, illa non potest detrectare: cum olim servi ad ejusmodi res tractandas specialiter habiti fuerint. Juxta illud: *Quæ liberali homini non conveniunt, per servos expediuntur, quibus nihil est indecorum & turpe.* Verum *turpia* si pro inhonestis & moraliter malis sumuntur. 2. distinguere oportet inter *Ius & factum*. Equidem servus non obligatur parere Domino suo in exequendis rebus inhonestis, neque de jure Dominus tale quid à servis suis exigere potest: Quia tamen servi pari ratione cum bestiis æstimantur, ideo, ob denegatum resistendi auxilium, tenentur servi ex imperio dominorum id facere, quod ipsi declinare non possunt. Neque obstat, quòd ipsi sint homines, & ex jure naturæ obligati ad non faciendum id, quod est turpe: nam hic vis sæpe injusta hominum conditionem in servis non curat; sed tantum illarum civilem statum, quem in civitate apud Dominos suos obtinent, respicit: quem cum ipsi sponte sua deponere nesciant; nec iniquum eorum imperium evitare valeant, inde, consideratis illis circumstantiis, dictamini Juris naturalis ipsi vix parere poterunt. Nec domini inclementia, & objecti status infelicitas ipsis permittunt hoc secum expendere, quòd in istis illicitis satius fuerit superiori, (scilicet rectæ rationis dictamini) obedire, imò vitam potius amittere, quàm talia è jussu dominorum admittere. Ut proinde quaestio hæc resolvenda sit in illud, non

non quid servi facere debeant; sed quid pro præsente conditione, denegatō nempe ipsis omni mediō evadendi tale imperium, facere possint.

CAPUT V.

DE

DOMO SEU
FAMILIA.

Vox *Familia* varias admittit significationes: 1. denotat *universam rem familiarem & possessionem rerum*, qua continetur, quicquid ad vitam est utile; uti *Xenophon* illud videtur interpretari. 2. Significat *stirpem seu seriem agnatorum*, uti *Cicero* in *Orat. pro Rabirio Posth.* vocem illam accipit, dum ait: *Cum sit hoc hominum generi prope naturā datum, ut, quæ in familia laus quedam floruerit, hanc ferè qui sunt eius stirpis, quod sermo hominum ad memoriam prodenda patrum virtute celebretur, cupidissimè persequantur.* Quando autem vocabulum *stirps* pro universa agnatorum serie accipitur, id efferri solet nomine *Parentela*, uti iterum *Cicero*, ait: *Tulit hoc dedecus familie & cognationis graviter totā Parentela.* Ubi respectus fit ad principium seu ad primum autorem, istius stirpis & familiae, unde reliqui mediante propagatione conjugali descenderunt. 3. *Familia* sumitur pro pluribus personis, quæ sub unius potestate aut naturā aut jure sunt devinctæ. Inde

familia ponitur pro societate è duabus aut tribus simplicibus societatibus composita potissimum autem è nuptiali & paterna. Interea qui in una domo simul vivunt, *Domestici* vocantur, partim quòd sub eodem tecto hospitentur: partim quòd ab uno regantur, ejusdemque Juris sint participes: partim quoque quòd uno eodemque foco & igne utantur. Idcirco *Epimenides* tales vocat ὁμοκαίχους, id est, ejusdem fumi consortes, quod eodem foco utantur: *Charondas* verò eos appellat *Convictores* ob communionem unius mensæ & cibi.

I.

E societate paterna & nuptiali nascitur domus inde dicta quòd homines istarum societatum una in domo habitare soleant, eodemque foco & igne utantur. Quamvis absolute loquendo domus absque liberis esse possit: ministerio tamen servorum & ancillarum destitui facile nequit, nisi ipsi conjuges istud munus in se malint suscipere.

NOTAE.

Sunt qui putant, & quidem non malè, quòd ad domus perfectionem requiratur societas paterna, cum deficientibus liberis multum societatis domesticæ perfectioni decedat, nec non aliàs domus saltem è conjugali & herili societate constare possit. Interea tamen, uti nonnulli arbitrantur, pater-

paterna societas ad societatem domesticam non est simpliciter necessaria, quòd domus subsistere queat absque liberis, sicuti testatur experientia; absque herili tamen societate domus vix esse possit, propter numerum expeditionum, quæ servis imperantur, & à conjugerequiri nequeunt certè non debent. Domus itaque ab liberis subsistere potest, licèt, si illi adfuerint, domesticam societatem perficiant, partim ratione *personarum*, quæ per societatem paternam domui accedunt: partim quoque ratione *Continuationis*, quod domus conservetur per liberos in locum defuncti patrisfamilias æquo jure succedentes, ut ita non tam nova domus, quàm veteris continuatio intelligatur. Magna autem est perfectio, si res quæpiam possit in statu conservari, & ad suos jure successionis post obitum transmitti.

II.

Domus est societas naturalis è primis societatibus constans ad quotidianum vitæ usum introducta. 1. Naturalis est societas, quia è naturalibus societatibus est composita. 2. Potissimum autem componitur è societate conjugali & herili: perfectior tamen est, si adfuerit quoque societas paterna, quia liberi ad perfectionem familiæ & domus pertinere creduntur. 3. Finis est usus vitæ quotidianus, domus enim

instituta est, ut quotidiana indigentia inserviat, eaque procuret, quibus carere nequeunt illi, qui in eadem domo vivunt.

NOTAE.

Quod domus sit *societas*, vel inde patet, quia est multitudo hominum certis legibus ordinata ad obtinendum propositum finem. In ea siquidem reperitur ordo regendi & parendi. Nam directio familiae vel totius domus est penes patrem familias, reliqui pro conditionis diversitate obsequi & parere tenentur. Est autem *Societas Naturalis*, quia è naturalibus societatibus est composita. Vide *cap. 1. n. 3. p. 34. huius libri* potissimum tamen è conjugali & herili, quam ex parte etiam naturalem esse supra indicatum fuit *c. 4. n. 3. p. 65.* Et quod ex herili & conjugali societate *Domus* constet quam maximè, ostendit *Aristot. lib. 1. c. 1. Politic..* Quod etiam facit *Hesiodi* testimonium, quando ita ait: *Esse domus primum & mulier tibi: bos & arator.* Ubi per mulierem intelligitur uxor, & ita societas matrimonialis: per bovem aratorem verò indicatur servus & societas herilis, bos enim pauperibus fuit pro servo. Nam quia pauperes servum vel ancillam alere nequeunt, igitur illorum ministerium subit taurus: & ob tenuem conditionem mas & uxor laborare, & quae paranda sunt in usum suae societatis, manibus suis acquirere coguntur. Porro haec *societas domestica* instituta est

est ob *usum vite quotidianum*, seu ad habenda ea, quorum usus inservit quotidianæ indigentiae illorum, qui una in domo simul vivunt.

III.

Actus qui in vita humana communicantur, sunt duplices. 1. Quotidiani, quorum usus est singulis diebus, ut edere, membra corporis lavare &c. 2. Temporarii, qui non quotidie, sed certis saltem temporibus fiunt: ut mercari, scribere. Quamvis naturale sit hominibus in ntrisque actibus sibi invicem mutuas præstare operas; attamen societas hæc potissimum constituta est in omnem diem, id est, ad actus quotidianos exercendos. Quæ ratione quoque differt domus à civitate & vicinitate, quia non quotidie cive aut vicino indigemus: domesticorum verò opera quotidie opus habemus.

NOTAE.

EGregiè B. Thomas in Comm. ad c. 1. lib. 1. Politic. Arist. ait: Omnis humana communicatio est secundum actus aliquos. Actuum autem humanorum quidam sunt quotidiani sicut comedere, calefieri ad ignem. Quidam autem non sunt quotidiani, sicuti mercari, pugnare, & alia huiusmodi. Domus est ad actus quotidie agendos: vicus ad actus non quotidianos.

IV.

Quoniam verò familia seu domus est parva quaedam respublica, Aristot. lib. 1. c. 1. Oeconomic dicendum, quòd domus unius scilicet patris familias imperio regatur, ipseque omnibus in eadem domo viventibus imperet, quamvis diversimodè. Conjugi namque civiliter, utpote cui relinquit partem Imperii: Liberis Regiè: & servis dominicè imperat, suum siquidem & suorum commodum per se: servorum autem utilitatem per accidens quærit, cum absque illis domus commodè subsistere non possit.

CAPUT VI.

DE VICO.

I.

E pluribus domibus nascitur vicus seu pagus, qui est societas primò è pluribus domibus constans, & à natura introducta ob vitæ usum non quotidianum.

II.

1. Primò & immediatè è domibus
con.

constat vicus, quô indicatur discrimen inter vicum & civitatem. Nam licet & civitas è multis constet domibus, non tamen primo & immediatè; quandoquidem mediantibus vicis seu pagis demum exsurgit civitas.

III.

2. Est à naturâ, quod indicat Arist. lib. 1. c. 1. Politic. Si domus est à natura, utique & vicus est à natura, quoniam è multis domibus resultat vicus, qui est quasi domus Colonia, quæ constituitur, cùm ex aliqua multitudine pars deducitur ad alium locum occupandum vel incolendum. Liberi itaque, quos una domus capere nequit, ducunt veluti colonias, fiuntque paulatim domus multæ, undè tandem nascitur vicus.

IV.

3. Non est ob usum quotidianum: per quæ verba distinguitur à domo, quippe quæ intendit ea, quæ humano generi etiam profunt; sed quibus quotidie indigent homines: Verùm licet in vicinitate desideretur mutuum officium in parandis iis, quibus indigemus: tamen usus istorum

non est quotidianus, nam quotidie vicini opera nobis non est opus.

V.

Allii vicum à pago distinguunt, & docent, quòd vicus sit multitudo seu consociatio plurium familiarum in uno loco degentium. Numerus tamen familiarum definiri non potest, quia ingens in talibus est latitudo, quæ modò incrementum, modò decrementum admittit. Pagus est societas è pluribus vicis constans: quæ plures & majores partes civitatis certis limitibus inclusas infert, in quas universa civitas potest distribui. Hornius lib. 1. c. 4. n. 2. p. 98. de Civitate: dicit, per Pagum intelligi districtum aliquem majorem, qui notabilem partem civitatis constituat.

CAPUT VII.

DE

CIVITATE.

I.

Civitas est societas è multis vicis seu pagis perfecta omnis sufficientiæ terminum habens, orta quidem vivendi, permanens

manens autem bene vivendi causa. Arist. lib. I. c. 2. Politic.

NOTAE.

I. Magnum est discrimen inter urbem & civitatem, licet nonnulli ex errore quodam utramque confundant. Urbs namque strictè loquendo accipitur pro structura ædium & murorum ; atque ita erit receptaculum civitatis. Sed civitas semper significat civilem hominum societatem. Cicero lib. 1. de Republ. ait. *Cum locis manumque sepsissent ejusmodi tectorum conjunctionem, oppidum & urbem appellarunt, delubris distinctam spatiiisque communibus.* Omnis autem populus civitas est. Deinde urbs potest perire, salvâ civitate. Sic Tullus Hostilius Albam diruit, ita, ut omnes urbis opes, ipsumque populum prius transferret Romam. Dionysius, *Halicarnass. lib. 3. p. 137. Antiqu. Rom.* Causam addit Florus l. 1. c. 3. Ut consanguinea civitas non periisse, sed in usum corpus rediisse rursus videretur. Præterea civitas potest suas fines longius protendere, & dispersa esse per multas urbes, quæ quoad situm, satis inter se sunt disjunctæ. Nec enim continuatio domuum & mœnia finitima, quæ urbem in civitate terminant, semper requiruntur. II. Multum inter se differunt Civitas & respublica. Civitas namque consistit in hominum multitudine, qui congregiuntur boni civilis consequendi causa. Sed Respublica est certa forma in populi cœtum introducta, juxta quam civitas commodè possit

possit gubernari. Hinc *Aristot. l. 3. c. 3. Polit. Rempublicam vocat Civitatis formam. Et l. 3. c. 4. nec non l. 4. c. 11. Politic. eam indigitat ordinem & animam unitatis. Sed anima civitatis è sententia Iſocratis nihil aliud est, quàm civilis ratio imperii. Deinde respublica potest interire salva manente civitate. Quod de Romanis historiæ testantur. Cæterum vocabulum civitatis dupliciter potest accipi. (1) *Materialiter*, pro tali subjecto, quod nondum continet ea, quæ per formam illi possunt superaddi. (2) *Formaliter* pro certa reipublicæ specie in civitatem introducta: quo sensu *Aristot. l. 9. c. 1. Politic. definit civitatem per multitudinem civium, qui sunt Imperii & iudicii participes. Unde secum non pugnat Aristoteles l. 1. c. 2. Politic. quando civitatem describit per societatem è multis vicis perfectam, quæ omnis sufficientiæ summam seu finem in se continet, & orta quidem est vivendi, permanet autem bene vivendi cause. Nam hoc pacto is civitatem definivit habitò respectu ad principia materialia, adeoque animum adduxit ab omni potestate, Legibus, Jurisdictione, aliisque negotiis ad rempublicam pertinentibus. Hanc definitionem doctè explicatam in *Dn. Meyeri Analyſi Politic. Arist. l. 1. c. 2. n. 24. p. 13. reperire licet, ad quam benevolum lectorem remitto.***

II.

Dicitur societas perfecta, quia civitas continet conjunctim id, ob quod omnes
aliæ

aliæ societates contrahuntur. Et licet reliquæ societates primæ ad indigentiam humanam sublevandam propemodū sint institutæ; at tamen in eo non subsistit civitas, sed & ad perfectionem animi, quæ consistit in exercitio virtutis, multum confert, eamque intendit. Interim respectu ipsius reipublicæ non est perfecta, quia per rempubl. tanquam formam magis perficitur.

NOTÆ.

Civitas non immeritò dicitur societas perfecta.
 1. *Quia illud omne, ob quod reliquæ societates instituuntur, conjunctim in se continet.*
 Quod si verò simplices societates in se habent perfectionem, quanto magis civitas ex illis composita, in se continebit perfectionem. Quinimò. 2. Civitas longè perfectior cæteris societatibus est, utpote, quæ pluribus suam communicare potest perfectionem, quod plures ibi reperiantur focii, atque in reliquis societatibus. Neque hic moramur, quæ *Donatus Acciaiolus l. 1. c. 2. Polit. Arist.* videtur, obijcere, scilicet: Civitatem dici non posse perfectam, cum totum suam perfectionem demum consequatur à forma reipublicæ in eam introducendæ. Nam Resp. quòd civitas dupliciter considerari. 1. *ratione materiae*, quatenus est societas ex aliis simplicibus societatibus composita. 2. *ratione formæ*, quatenus civitas per certam formam reipublicæ velut

velut animatur & perficitur, ut ibi certa constituantur ordinatio imperandi & parendi. Quando civitas dicitur *societas perfecta*, illud non est intelligendum *ratione formæ* seu Politicæ, quæ perfectio tum demum ei accedit, quando certam imperii ordinationem ipsa consequitur: Sed *ratione materiæ*, in quantum ex aliis societatibus ita est perfecta, ut ulterius materialiter perfici non possit, nec ulla ulterior societas ad eam requiratur, ipsaque porro in promptu habeat, vel faciliè aliunde importare possit illa omnia, quæ ad vitam commodè & beatè degendam facere queunt.

III.

Quando verò additur, quod civitas omnem sufficientiæ terminum habeat, illud non tantum intelligi debet bonis sufficientibus ad vitam civilem, sed etiam de bonis facilius ibidem comparandis ad vitam beatam.

NOTÆ.

QUæ de *sufficientiæ termino* in textu dicuntur, rem non satis clarè exponunt. Quapropter ad istum §phum melius intelligendum, notandum. (I.) Quod in civitate tanta adesse debeat bonorum sufficientia, quantâ opus sit ad vitam rectè instituendam, & commode degendam. Inde nihil quoque est extra civitatem, quod humanis necessitati-

sitatibus ita mederi possit. Et ea ratione dicitur
 civitas *finem sufficientiæ* complecti, quod in ea felici-
 tatem civilem terminari oporteat. Quapropter
 qui non ob casum fortunæ, sed vel ex instinctu natu-
 ræ in civitate vivere aptus non est, ille aut *omnino*
malus, aut *homine melior* est. Sicuti de quodam
 apud Homerum lib. 9. Iliados dicebat Nestor. quòd
 esset ἀφρήτωρ, ἀδέμις, καὶ ἀνέστη, id est,
absque tribu, absque lege, & absque domo. Quo
 etiam tendit Aristoteles lib. 1. cap. 2. Politico: quan-
 do ait: *Qui in illa communione (scilicet civitate) vi-*
vere non potest, vel propter sufficientiam communio-
ne non indiget, ille non est pars civitatis, sed vel be-
stia, vel Deus. (2.) Quod non requiratur omnium
 bonorum abundantia & cumulus, sed saltem tanta
 eorum copia, quæ ratione civium, incolarum, lo-
 ci, temporis ac fortunæ sufficiat. Omnis siquidem
 sufficientia mensuram consequitur à conditione eo-
 rum, quibus bona sufficere possunt. Non enim o-
 mnibus idem & in tanta copia sufficit, sed hîc magna
 disparitas ratione circumstantiarum sese exferit. 3.
 Quando dicitur sufficientiæ terminum in se habere ci-
 vitas, tunc illud non est ita intelligendum, ac si in-
 terdum ei nihil possit deesse: Sed si aliquid defuerit,
 istius jacturam facilius resarcire queat, quàm ulla
 aliarum societatum. Causa est, quòd in civitate ob
 mercaturam bona desiderata ex aliis locis possunt ac-
 quiri ad defectum istum supplendum.

IV.

Initium civitatis adscribendum non est Tyrannico Imperio, nec metui latrociniandi, nec simpliciter Indigentia, sed potissimum naturæ: Civitas siquidem primario intenditur à natura, cum & primæ societates à naturâ ordinenter ad constituendam civitatem: quamvis secundo ad actualem civitatis constitutionem indigentia, securitas & custodia rerum suarum non parum juverint.

NOTAE.

Variæ circumferuntur opiniones de civitatis origine. I. Quidam docent civitates si non omnes, attamen illas saltem, quæ primitus conditæ sunt, initium debere Tyrannico imperio: uti statuit *Manavinus l. 2. c. 3. Politic.* quando ait: *Nimrodus tanquam venator robustus in sacris introduci-
tur, non quod feras & bestias sed homines venatus fue-
rit, id est, adhibita vi bellica eos potestate suæ sub-
jecerit: ne autem & alii populi ita subjugarentur, in
civitatem se conjunxerunt, ut mutuis viribus Tyrannicæ invasioni resisterent* II. Alii statuunt: Civitates ortum traxisse à mutuo metu, qua voce quilibet futuri mali prospectus intelligitur in qua sententia est *Thomas Hobbes c. 1. p. 6. de Cive.* Causam autem mutui metus arcessit partim 1.) ab hominum naturali æqualitate: partim 2.) à mutua lædendi voluntate. Ubi vo-
lunta-

Iuntatem quidem lædendi omnibus inesse dicit in
 statu naturæ, sed non ab eadem causa. Nam alius
 (1.) permittit aliis eadem, quæ sibi; quod est homi-
 nis modesti, & vires suas rectè æstimantis: quæ ta-
 men is ex necessitate res suas & libertatem contra
 alios rectè defendit, (2.) Alius se cæteris superio-
 rem existimans omnia soli sibi licere vult, & præ
 cæteris honorem sibi arrogat, quod est homines
 feroci ingenio præditi; cui lædendi voluntas inest ob
 inanem gloriam & falsam virium æstimationem.
 (3.) Solent quaque discordiæ oriri è contentionis stu-
 dio, si alter ab altero dissentiat, quippe *quod dissen-*
sus se enim tacitam quandam erroris accusatione ferat,
& contemtem, unde odium, inimicitia, & lædendi
 propositum oritur. (4.) Interdum voluntas lædendi
 sese exserit ob desiderium habendi rem eandem: quæ
 cum divisionem non recipiat; sequitur eam conce-
 dendam esse fortiori; fortior autem vel potentior qui
 sit, illud pugna judicandum esse censet Hobbes. III.
Plato putat Civitatem unice ex instituto humano fuis-
se introductam. Supponit autem finem illius esse hunc,
ut in ea humanis necessitatibus succurratur. Quod-
 cumque verò indigentia humanæ inservit, prius insti-
 tuti non potuit, quàm homines istam indigentiam
 revera senserit. Quod etiam plenius persequitur
Marsilius Ficinus optimus opinionum Platoniarum
 indagator & interpretes. IV. *Aristoteles lib. 1. c. 2. Po-*
litic. docet: *Civitatem esse à natura.* Ubi ait: *Naturâ*
omnis civitas est, siquidem & primæ societates à naturâ
sunt

sunt. *Hornius quoque l. 1. c. 4. n. 6. p. 107. de Civit.* rectè dixit: *Naturam hominibus indidisse impulsam, & appetitum civilem ad communem vitæ consuetudinem.* Præterea civitas est velut finis reliquarum societatum; natura autem intendit id, quod est perfectissimum: *Angelus Segnius ad l. 3. c. 1. Politic Aristot.* Antequam verò certi quippiam de Origine civitatum definiatur: Observandum 1. *Non statim illud quod natura intendit inter homines, cum genere humano fuisse ortum;* alias nec familia vel vicus esset à natura Nam quod simplices artinet societates, illæ utique tamdiu potuerunt subsistere, donec postulante denuo necessitate ad perfectissimæ societatis, quæ civitas est, actualem constitutionem concurrere opus fuerit. Ita docet *Jacob. Omphalus l. 1. c. 16. p. 42 de civili Politia.* Hinc. 2. causa, quare in principio non sint conditæ civitates, petenda non est ab instituto humano, quasi illæ non naturali intentioni, sed meris hominum institutis debeant originem: verum quod (1.) exiguus hominum, hinc inde sparsim viventium numerus vel civitatis usum vel efficaciter ignoraverit, vel non admiserit. Fieri namque potest, ut natura aliquid intendat, quod tamen non statim ab hominibus animadvertatur, sed temporis progressu demum invalescat, & paulatim accedente experientia magis perficiatur. (2.) Homines, qui vivebant in pagis, eo tempore rebus necessariis abundare, & vituti quodammodo studere potuerint. Confer. *Dn. Horn. l. 1. c. 4. n. 4. p. 104. de Civit.* Quamvis ipse huc argumentum

mentum adhibeat ad impugnandam illam opinionem, qua statuitur: *Indigentiam esse causam, quod civitates conditæ sint.* III. Nemo, nisi qui suæ saltem sententiæ inhærere vult, procul dubio negabit, quòd metus potentia Tyrannicæ, & mutua lædendi voluntas instinctum illum naturalem vivendi in civitatibus magis atque magis acuerit, & ita ad civitates quasdam actu extruendas non minimam dederit causam. IV. Non videtur absurdum simpliciter esse: *Si civitatum origo quodammodo ad instituta humana referatur:* quod & primi patrisfamilias multa ab institutis humanis acceperint. V. Distinguendum esse hic quidam existimant inter *esse à natura:* & *juri naturæ convenire.* A natura illud dicitur esse, quod à natura intenditur, aut in quod facultas naturalis proprio motu inclinatur. Juri naturæ illud esse conveniens statuitur, quod sit secundum principia rectæ rationis, cum obligatione quadam ita & non aliter agendi. Addi potest, & VI. *Illud, quod est causa civitatis, non statim esse causam reipublicæ.* Homo enim quantumvis ad vitam civilem colendam feratur, non statim eadem inclinatione naturali superioris imperio se subicere cupit. Quibus ita præmissis, distinguere potest inter causam primariam & secundariam. *Primaria,* quæ principaliter intendit civitatem, est natura, quæ simplices societates quoque intendit, easque finaliter subordinavit civitati utpote societatum perfectissimæ. *Secundaria* est, quæ primariæ causæ interfert in tantum, ut quod illa

fieri intendit, istud hæc efficiat seu producat actu Talis est. 1. *Indigentia* non eo sensu, ac si is sit *universus civitatum scopus*, quod Plato quidem assumsit, sed non probavit: neque ita, ac si homines extra civitatem naturali indigentia succurrere nequeant, nam id illos posse, jam tum concessum est, & huc quoque tendit *Magnus noster Conringius c. 6 p 82. de Prudent civili*. Verum, quod hominibus auctis fruges vel sponte à natura, vel hominum accedente industria non suffecerint, & ideo coiverint actu in societatem ampliore, in qua potuerit facilius isti indigentia succurri. Quam quoque juvit cupiditas habendi ea, quæ utilitatibus, & postmodum voluptatibus inserviunt; illam autem rectius, quàm in societate expleri haut posse, testatur usus commerciorum. 2. *Metus & mutualædendi voluntas*, qua in re nec *Manavius*, nec *Hobbes*, in totum errarunt. Nam negari non potest, quin, prout depravari sunt hominum mores, unus alteri cœperit insidiari, ita ut contra aliorum invasiones tuti essent homines, actu condere cœperunt civitates, in quibus contra vim hostilem, & mutuas inter se injurias ob ibidem instituta judicia securi viverent, quod tamen causæ primariæ nihil derogat. Verum pluribus illud exponere opus non est, cum è dictis veritas argumenti constet.

V.

Interea homo est animal civile seu sociale secundum naturam. 1. Quia ipsa civitas
vita.

vitas, quæ tamen hominum confociatio est, à natura est. 2. Quia natura homini concessit usum sermonis, quò ipse ea quæ sibi nocent & profunt, & consequenter quid iustum sit, & quid iniustum proferre & exprimere potest. Loquendi enim potestas homini concessa socium postulat, cui alter loquatur, & cui utilia & noxia ostendat sermone. 3. Quia officium & munus suum, quod consistit in præstatione seu communicatione virtutis suæ melius quàm in civitate ad implere nequit.

NOTAE.

INsignis à multis tamen indubium vocata quæstio est: *Nam homo sit natura animal civile?* Id est, *an homo sibi relictus ex instinctu naturali propendeat in societatem civilem, ita ut etiam si bonis omnibus abundet quibus naturali possit indigentiae succurrere, nihilominus malit in civitate vivere?* Aristoteles affirmativam defendit & multi alii cum ipso. 1. *Quod civitas sit à natura*, unde etiam homo natura erit civilis, id est, ex inclinatione naturali aptus ad societatem civilem. Argumentor ita: *Quodcunque totum est à natura, illius partes constituentes sunt à natura, quia totum naturale, è partibus naturam talibus componitur. Sed civitas est Totum à natura E. Civitatis partes constituentes sunt à natura. Quæ partes sunt homi-*

homines prout participant de juribus civitatis. Civitas enim nihil aliud est, quàm consociatio hominum, qui compotes fieri possunt illorum Jurium, quæ in civitate obtinent. Major est citra omne dubium vera, quod totum est partium constitutione resultet. Minor in antecedentibus probata est. 2. Quia natura homini concessit sermonis usum, quo ea, quæ sibi videntur utilia vel noxia, exprimere potest. In quo differt à cæteris animalibus, quæ quidem quod jucundum & molestum est, voce sua indicare possunt: utile autem vel inutile, justum & injustum proferre, nesciunt. Inde homini præ cæteris animantibus id est proprium, ut solus habeat sensum boni & mali, justi & injusti, & aliorum similium, quorum communicatio efficit civitatem. Et ut talia possit exprimere, & socio suo communicare, ideo largita ei natura est usum sermonis, quò non tantum ea, quæ ad domesticam societatem, sed subinde quoque omnia illa, quæ ad beatitudinem civilem assequendam quocunque modo requiruntur, indicare & proferre queat, *Hornius lib. 1. c. IV. n. 6. p. 107. de Civit.* ita hac de re agit: ut instinctum nature in socianda civitate adstruat *Arist. l. 1. c. 2. Polit. duplici argumento utitur: à Facultate Loquendi alteram: alterum à Discrimine justi & injusti sumit. Naturam nihil frustra indidisse: cuique facultati suos fines assignatos esse. Jam verò homini loquendi potentiam concessam, quæ socium postulat, cui loquaris; cui utilia & noxia sermone ostendas. Solitario quippe meditatio & contemplatio tacita sufficiebat. Sic discrimen Justi & In-*

*Et iniusti aperte illum alterum presupponit, cui tam anxie caret innatum lumen, & severe sancit, ne con-
ubernio aut commercio aliquo sociatam defraudemus
& circumscribamus: Nos ita argumentamur. Quod-
cunque animal à natura omnium optima Instru-
menta ad colendam societatem civilem accepit, illud
animal naturâ civile est. Sed homo est illud ani-
mal, quod à natura omnium optima Instrumenta ad
colendam societatem civilem accepit. E. Homo est
animal natura civile. Majoris veritas è terminis
patet. Nam natura nihil facit frustra; sed homini
à natura sermonis usum frustra concessum esse, nisi
ipse eo in civili conversatione aliquando possit uti, in
confesso est. Minor hætenus probata est, quod na-
tura ideo homini dederit loquendi facultatem, ut uti-
le & inutile, justum & injustum declarare possit. Cu-
jus potissimus usus in societate civili quàm maxi-
mè invenit locum. Quidam existimant; illud ar-
gumentum *Aristotelis* non habere vim probandi
exinde, quod in primis etiam societatibus sermo-
nis sit usus, uti illud videre licet in antiquis patribus-
familias tum temporis vicatim habitantibus. Nam,
ajunt, & in minoribus societatibus utili & inutili,
justo & injusto locus est, adeoq; in illis utiq; reperietur
id quod ad significandum utile vel inutile justum vel
injustum homini dedit natura. Verùm exceptio istæc
vim argumenti non tollit; Nam quantumvis usus
sermonis in primis & simplicibus societatibus sibi
vendicet locum; attamen exinde non concludi-
tur: hominem naturâ non esse animal civile. Ego*

argumentor ita. I. *Cujus rei usum natura intendit in primis societatibus, illum ipsa quoque intendit in civitate tanquam societatum omnium perfectissima, ratio est, quia civitas ex illis societatibus componitur, & hæ societales civitati subordinate sunt, quippe quæ etiam illarum fines sub se comprehendit: Atqui sermonis usum natura intendit in primis societatibus. E. illius usum natura quoque intendit in civitate. II. Quodcunque dedit natura homini, ut per illud aptus sit ad conversandū in societate civili, per illud est animal civile: Sed sermonis usum natura dedit homini, ut per illum aptus sit ad conversandum in societate civili. E. per sermonis usum homo est natura animal civile.* Major probatur: Quia ut homo sit animal naturā civile, requiritur aptitudo ad conversandum cum aliis, qui in eadem societate sunt. Illa autem conversatio non consistit in mutua saltem cohabitatione, quandoquidem & bestia inter se mutuò habitant; sed in communicatione utilis & noxii, justis & injustis: quæ tamen communicatio fieri non potest, nisi beneficio sermonis, quem natura homini dedit tanquam instrumentum, quo idoneus is sit in civili societate vitam degere.

VI.

Finis Civitatis non est. I. mutua bonorum communicatio, quia talis finis poterit esse latronum, & aliorum, qui improbam & nefariam societatem incunt. 2. Nec usus armorum, nam perpetua armorum

rum tractatione impeditur studium virtutis, & felicitas civilis. Multo minus. 3. finis iste est commerciorum communio, quippe quæ inter diversos populos intercedere potest. Sed finis iste est. (1) Simplex vita, quæ in civitatibus sustinetur: sicut enim quodlibet animal, ita & homo studet vitam suam etiam in civili societate conservare. (2) Bona vita, quæ consistit. 1. in vitæ commoditate. 2. In vitæ honestate, & beatitudine civili. Aristot. 1. 3. c. 6. Politic. ait: Benè & beatè vivere est finis civitatis. Et sanè si civitas est perfectissima societas, non potest in simplici vita sed in honesta & beata vita suum collocare finem.

VII.

Præterea quod civitas maneat eadem, vel fiat diversa, illud non dependet ab eodem civitatis loco, iisdem ædificiis & hominibus, quoniam & ædes ruïnā patiuntur: & homines intereunt: sed ab eadem forma & ratione gubernandi: qua pereunte, ipsam quoque civitatem perire necessum est.

NOTAE.

Hoc, quod in praesente §pho dicitur, ob difficultatem expediendam proponitur: Num quid, scilicet. civitas ex pacto, si eam postea mutari contingat obligetur? v. gr. Si civitas mutuò sumsit pecuniam ab alia quadam civitate, postea verò accidat, ut mutatio quædam ibidem oriatur, quaeritur: Num, illa mutatione non obstante, nihilominus civitas ad solvendum debitum obligetur, quod antea ipsa contraxit? Quidam dicunt diligenter considerandum esse, qua ratione sit facta mutatio in civitate, illa siquidem fieri potest. (1) ratione *Loci*: fed locus propriè civitatem non mutat, quia unius civitatis homines in diversis alioquin locis habitare, & contra diversarum civitatem cives intra eadem mœnia, includi possunt. (2) ratione *Hominum*. Equidem sentiunt nonnulli cum vulgo, *quòd quamdiu iidem manent homines, eadem civitas sit; illis verò mutatis, ipsa quoque civitas mutetur*: Verùm illud non poterit subsistere. Aliàs fieret, ut illi, qui hodie vivunt, & ob vitæ brevitate ad centum annos non perveniunt, de mortuis, & in illorum locum aliis substitutis, civitas certissimè interiret, & ob novos homines diversa quoque oriretur civitas; cùm tamen successiò in locum de mortuorum efficere nequeat, ut civitas dicatur diversa, propterea quòd posteriores majores suos dicantur repræsentare. Hinc *Isocrates* in *Orat. de Pace*. Civitates vocat *Immortales*, quia sem-

semper in locum decedentium civium substituuntur novi. Inde natus est mos loquendi, ut populo, qui nunc est, tribuamus, quæ eidem populo ante multa secula acciderunt. Videri ea de re potest *H. Grotius l. 2. c. 9. §. 3. de I. B. & P. (3) ratione formæ seu Politicæ Aristot. l. 3. c. 3. Politic. docet* mutatâ rei formâ mutari rem ipsam, ut ita mutatô civitatis ordine ipsa quoque ratio civitatis formalis mutetur. Hisce præmissis, ut quæstioni propositæ fiat satis, non distinguimus cum quibusdam inter actus utiliter vel inutiliter gestos quandoquidem, hoc saltem ratione exitus negotii spectatur, qui tamen ob rerum gerendarum varietatem & multitudinem nec non rationum humanarum inconstantiam anceps esse, & præter spem aliter se habere potest, etiamsi majestas optimo consilio & summa prudentia dirigat cuncta. Melius distinguit *Grotius*: An actus & contractus unius civitatis cum alia probabilem habeat rationem nec ne? priore casu civitas ex isto casu obligatur, siue inde utilitatem percipiat, siue damnum: & hic accommodari potest, quod habetur in *L. 14. ff. de Pactis: Magistri societatis pactum prodesse & obesse societati*. Posteriore casu civitas non magis obligatur ex illo contractu, quam ex Legibus absurdis; aut illicitum quid jubentibus. Potest quoque quæstio ita solvi, distinguendo inter contractus, quod illi vel unicè spectaverint salutem reipublicæ, quæ obtinebat tempore initi contractus: vel alium quendam usum populi aut civitatis respexerint.

xerint. Prioris generis contractus, si postea contingat mutari rempublicam, civitas servare non tenetur, cum saltem pertinuerit ad utilitatem reipublicæ prioris, quæ post mutationem desit esse in rerum natura. Posterioris generis contractus verò non potest rescindi, aut ab eorum obligatione recedere, utpote qui tendunt ad usum societatis civilis, adeoque respiciunt populum, qui manet idem formâ reipublicæ licet mutata. Et quamvis contrahentes dudum sint defuncti; attamen qui in demortuorum locum substituantur, priorem populum repræsentant, adeoque cum priore pro eodem populo habentur.

IIX.

Obtinet quoque civitas jus in corpus & bona civium. Etenim quilibet civis obligatus est salutem publicam succurrere tam vita, quam fortunis & facultatibus suis. Hinc si salus civitatis postulet, & ea aliter conservari nequeat, etiam in tali necessitatis casu civis alienari, & hosti tradi potest. Conring. c. 19. p. 343. de Finib. Imper. Sic quoque civitas, exigente id publica utilitate civium bona pignori obligare, vel distrahere: nec non illorum actiones ad communem salutem dirigere potest, non attento hoc quod unus vel alter aliquid detrimenti patiatur.

DE CIVE.

I.

Quamvis generali civis nomine omnis subditus veniat; tamen propriè loquendo subditus quivis non est civis, cum & inquilini magistratui sint subiecti, nec tamen cives sint. Sicuti nec cives sunt, qui honoris causa civitate sunt donati: aut qui ex utroque cive parente nati sunt: aut qui civitatem saltè in habitant. Quinimò nec pueri aut senes perfecti sunt cives.

II.

Sed civis verus ille demum est, qui particeps esse potest potestatis publicæ indeliberando & iudicando, id est, cui patet, aditus ad gerandum magistratum, quique habet potestatem consultandi & iudicandi de negotiis civitatis. Breviter: civis est socius civitatis, qui in ea potestatem habet gerendi magistratum tam deliberativum, quàm iudicalem.

NOTÆ.

NOTAE.

Multi de Cive ejusque definitione satis copiose commentari voluerunt, ita, ut quivis ferè pro suo arbitrio, aut more suæ regionis & civitatis, ubi habitat: vel etiam è quibusdam accidentibus civem definire videatur. Etenim sunt.

1. qui docent: Illum demum esse civem, qui habet facultatem negotiandi, mercandi, emendi & vendendi in aliqua civitate.
2. Alii verò, qui particeps est tribuum, seu etiam collegiorum, in quæ certi generis opifices recipiuntur.
3. Quidam, quòd verus civis aestimetur è solutione tributì, census, & aliorum onerum ad conservandam civitatem, quæ absque illis civium redditibus conservari nequit.

Quinimò docent isti hominès: veram rationem civis rectius cognosci haut posse, quàm è collatione talium onerum, cum ipsi una in civitate cives sint, & ad communem finem, qui est conservatio omnium, tendant.

4. Sunt qui contrarium docent, scilicet civem aestimandum esse ex immunitate & libertate ab istis oneribus, quòd impositio onerum importet secum aliquod servile: rem autem ex sua perfectione definiendam esse; proinde civem illi esse putant, qui civitatis est membrum, sed ad onera non tenetur, nisi quod in recognitionem defensionis & patrocinii aliquid exigui persolvat superiori.
5. Nonnulli sunt in hac sententia, quòd cum civis sit è numero ahaogorum, seu talium, quæ dicuntur secundum prius & po-

& posterius, ubi in omnibus illis, qui dicuntur cives, formalis ratio civis non est intrinsecè, sed quibusdam còmpetit per extrinsecam denominationem, una quadam definitione non possit comprehendi. Vide *Notas ad Donatum Jannatum & Caspari Contarenum de Republ. Veneto. p. 300. 301.* Causa hujus rei est varietas rerumpublicarum, pro quarum diversitate variare & civis naturam putant. Jam aliæ respublicæ sunt rectæ, aliæ aberrantes: omnes tamen habent finem sibi propositum, in cujus respectu considerari debet civis. Verùm ut ratio civis certa ob oculos ponatur, observandum est.

1. Civem in ordine ad civitatem considerandum, esse, cum civis importet relationem ad civitatem, nec absque civitate, sicut nec civitas absque cive esse potest. Quoniam.
2. civitas est societas, utique civis erit socius: vivit enim cum aliis in societate civili devinctus certis legibus ad consequendum propositum finem.
3. Visò hoc, quòd civis sit socius, necesse est, ut is & veri socii requisita habeat, & ita officium suum peragere possit, & velit. Verus autem socius ea pollere debet facultate, quia quicquid fini societatis conducit, promoverè: & quicquid eidem nocere queat, quantum in ipso est, avertere & declinare possit & velit. Pari modo in vero cive talis desideratur facultas, ut non tantum is intelligat, quid fini civitatis proposito inservire; verum etiam quid eidem obesse possit, ipseque omnia sua consilia & actiones còdiligè dirigere obligatus sit, ut publica salus promoveatur.

& omnes, quòd eidem incommòdare possit, declinetur. Præterea. 4. sicuti socius non potest ad conservationem finis cum fructu operari in societate, nisi sit quoque particeps jurium ibidem receptorum: qui enim de istis non communicat, sicuti nec actiones suas ad communem scopum dirigere, ita nec socius esse potest, quippe qui definiendus est à participatione jurium, quæ ibi valent. Similiter & civis, modò debeat officium veri & boni civis sustinere, communicabit de Juribus, quæ in civitate, tanquam societatum perfectissima vigent. Jura autem. 5. quæ socius participare potest, sunt, ut vel unâ dirigat societatem, vel de rebus ad societatis salutem pertinentibus jus deliberandi habeat: Ita & civis vel unâ dirigendi civitatem, vel de communibus ejus negotiis consultandi obtinebit facultatem. Quod in tantum verum est, ut, qui ad minimum jure suffragii non gaudet, pro vero cive vice haberi planè non possit; cum hoc proprium civis sit, ut ab ejus formali ratione non videatur abesse posse. Porro. 6. Distinguenda sunt ea, quæ ad Jus civium sequuntur, & interdum pro certis signis veri civis à vulgo venditantur, cum tamen veram civis propriè dicti rationem non absolvant, neque ejus essentiam constituent. Uti est. i. facultas emendi, contrahendi, & mercandi, quod quidem peregrino, & qui ibidem civis non audit, neutiquam conceditur: attamen hoc fit exinde, quia peregrinus in illa civitate nullum jus habet tanquam socius, inde etiam is jura, quæ annexa

annexa sunt Juri civitatis, non potest exercere. Nunc sequitur, ut, qui civis est in quadam civitate, etiam jus mercandi, emendi & vendendi habeat, cum illud civem sequatur. Neque obstat, quod communiter ex facultate mercandi verus civis agnosci soleat: nam hoc fit è vulgi sententia, aut recepto communi quodam more particulari: at ex ipso jure annexo aut consequente de ipsius civis ratione formali non possumus solidè argumentari. Similiter. 2. Communicatio tribuum, si nihil amplius quis habet in Civitate, non ostendit veram rationem civis: quod possit civis esse, & quidem nonnunquam primarius, etiam si non sit membrum, in collegio opificum. Nam, collegia illa instituta sunt saltem eum in finem, ut ibi colligatur numerus personarum, quæ certum aliquod opificium didicerunt, cum jure istud exercendi ab illis solis, qui istam artem debitò modò excoluerunt, & potestate excludendi alios ab exercitio istius artis, qui membra illius collegii non sunt. Similiter & quædam tribus sunt ordinatæ ob varia beneficia communia, quæ participant pro more loci omnes, qui istarum sunt collegæ vel focii. 3. Census & tributisolutio non potest esse signum veri civis, quando quidem & subditi, qui cives non sunt, tributum ac censum solvere tenentur. 4. Immunitas quidem videtur esse indicium civis privilegiiati; sed non ipsius civis: Enim verò si civis tanquam socius è suis negotiationibus in societate civili capit lucrum, utique de eo etiam tenetur ci-

vitati

vitati succurrere, & de suo quæstu aliquid erogare, ad conservationem istius civitatis, in qua ipse est civis. Socius siquidem obligatur de suis fortunis quoque civitati opitulari, quâ ejus finis possit conservari. 5. Dissimulare non possum, quin civis natura variet pro varietate rerumpublicarum, si illa considerari debeat unice ad finem cujusque reipublicæ, non autem juxta civitatis in se spectatæ principia. Necesse autem est, ut civis ratio abstrahatur ab omni consideratione hujus vel illius reipublicæ, & ita in genere definiatur ejus natura, prout possit communis esse aliis civibus in diversis societatibus juxta illarum consuetudines constitutis. Nam aliàs fieri. 6. potest, ut aliquis videatur civis ob externa & consequentia Jura, ob quæ tamen absolute loquendo civis nemo fit, licet ob vulgi judicium vel usum loquendi popularem in quibusdam locis ex illis juribus consequentibus cives æstimentur.

Ex hisce patebit; Civem in genere definiri posse, quod sit *Socius particeps Juris, quæ ipsi pro ratione societatis civilis, in qua vivit, competere possunt ad finem propositum obtinendum & conservandum.* Hæc definitio est generalis, sed naturam civis in se bene explicat. 1. aptum hic reperitur genus, quod est *Socius*. Si enim est membrum societatis, & ad illam importat respectum, convenientius ei genus tribui non potest. 2. formalis ratio consistit in *communicatione Jurium, quæ pro ratione societatis civi possunt competere*; cum autem istæ Jura varient,

ent,

ent, & cuilibet societati civili integrum sit Jura sibi constituere, è quorum participatione civis æstimari mereatur; utique verus iste erit civis, cui competere possunt Jura, è quibus civis agnoscitur in illa civitate, in qua ipse vivit. Civem autem esse, & non participare de Juribus veram rationem civis exhibentibus, videtur esse contradictio in adjecto. 3. Cum unaquæque societas *propositum sibi habeat certum finem ad quem obtinendum & retinendum certa adhibet media*, inde etiam eidem convenientia Jura constituit, & ex istis Juribus civem formare voluit, ut is pro illorum ratione fini isti convenienter vivere, & ad eam suas actiones dirigere valeat. 4. Quomodo autem in specie civis se habeat, aut habere possit, illud è cujusque societatis civilis definitis Juribus erit petendum, quæ pro populorum moribus, uti rectè *Aristoteles optimus Prudentiæ Magister* docet, variant. Interea. 5. reliquorum Doctorum de ejus natura traditas definitiones non examino, sed suo illas loco relinquo: saltem in universali civis naturam ex istis antea positis principiis eruere volui.

III.

Licet autem civis ad alias dignitates non admittatur, Jus tamen suffragiorum ad eò proprium est veri civis, ut ejus essentiam videatur constituere: Ita ut qui illo Jure careat, actu civis non sit.

IV.

Quoniam verò variant rerumpubli-
carum formæ, dubium non est, quin & na-
tura & ratio civis variet: ut ita civis appella-
tio sit è numero analogorum, & una defini-
tione vix queat comprehendi. Nihilomi-
nus civis definire solet ab illis Juribus, quæ
ei potissimum in republica populari com-
petere debent, licet ei non competant a-
ctu.

NOTAE.

TRia solent constituere civium Jura, seu, ut a-
lii malunt loqui, tres *essentiales proprietates*. 1.
Capacitas Imperii, seu *Jus gerendi Magistrat-*
um: sive ille sit *indeterminatus*, seu nullo tempo-
ris spatio circumscriptus: sive *definitus* seu determi-
natus certo tempore, quo elapso cesset imperium,
& qui illo hætenus functus est, redeat ad vitam pri-
vatam. 2. *Facultas judicandi* de negotiis civium,
quem in finem in societatibus civilibus constituenda
esse judicia *Polybius lib. 4. Histor.* statuit. 3. *Jus suf-*
fragiorum, quod adeò proprium civis esse docent,
ut absque eo naturam civis nemo sustinere possit.
Ubi monent (1.) non esse necessum semper singu-
las ad deliberationes publicas convocare, cum
illud semper in amplis potissimum civitatibus fi-
eri nequeat: Sed sufficere, si quibus illa potestas
concedatur nomine reliquorum, aut etiam totius
mul-

multitudinis suffragium ferendi conveniant: perinde enim habetur, atque si omnes & singuli sententiam dixerint, dum aliqui autoritate populi totius consultant, mentem suam de negotio proposito declarant. (2) Voluit autem *Aristoteles* civem in ordine ad *Democratiam* seu statum popularem definire, non ideo, ac si optimam introducturo rempublicam commendet *politiam*, seu *regimen populi*; sed quòd Jura illa, è quorum communicatione civis naturam quodammodo cognoscere licet, in democratia perfectè & manifeste sese exserant, utpote quòd nihil ibi deliberetur, vel definiatur, modò fuerit alicujus momenti, nisi sciente & approbante populo. Sed à cive in Democratia, quæ tamen uniformiter se non habet, & diversas continet species, non possumus commodè argumentari ad civem in se consideratum.

V.

Non tamen statim, qui civis bonus est, etiam est vir bonus. Enim verò civis bonus is demum dicitur, qui suam civitatem conservare intendit illis mediis, quæ ab obtinendum propositum finem faciunt: Sed vir bonus est, qui firmum habet propositum agendi juxta rectæ rationis normam, & exercendi actiones ejusmodi, prout honestas & virtus moralis tanquam regula vitæ civilis eas exigit & requirit. Un-

de patet, quòd civis bonus consideretur in ordine ad rempublicam, qui tum hoc nomen sustinet, quando ita se gerit, uti reipublicæ utilitas illud postulat: Vir bonus verò definiatur ex perfectione virtutis moralis. Quia autem reipublicæ sunt bonæ & malæ, inde fiet, ut alicubi quis possit esse bonus civis, qui tamen non sit vir bonus. sicuti potest quis esse nauta bonus, qui tamen non est vir bonus. In optima verò civitate virum & civem bonum non differe Aristoteles docuit l.3.c.ult. & l.4.c.7.Politic.

NOTAE.

Claudius Burræus ad lib. 3. Politic. Aristot. dicit: Magnum est discrimen inter civem bonum, & virum bonum. Civis bonus non dicitur à virtute morum, qua quis è principis rectæ rationis omnia agit juxta bonestatem: sed à facultate, qua is potest societati suæ ad conservationem propositi finis consulere. At vir bonus nemo dicitur nisi à virtute morali, quippe quæ per actiones bonum virum præstat. Hinc potest aliquis esse vir bonus, qui non est civis bonus, uti id contingit in republica aberrante, ubi finis non potest bonis artibus semper acquiri: nec civis officium boni civis subire, nisi in ordine ad istum finem suas actiones componat. Verùm quia ibi finis est malus, certe & media ab eo non debent discrepare, hæc siquidem oportet.

oportet fini convenientia esse. Et vicissim potest esse vir bonus, quatenus studet morum probitati, & virtute morali imbutus cuncta dirigit ad honestatem: qui sanè in republica vitiosa per virtutum actiones tanquam bona media malum finem non conservabit; attamen in omni societate boni socii & ita etiam boni civis officium consideratur & absolvitur in ordine ad finem. Hæc Burræus. Ex hisce elucet, quòd alia sit virtus viri boni, alia sit virtus civis boni. 1. Distinctæ sunt rerum publicarum formæ; quædam namque rectæ & laudabiles: quædam verò aberrantes & vitiosæ sunt. Ita in pessima Democrazia, Oligarchia, & Tyrannide potest quis esse bonus civis, in quantum is intendit talem statum & finem istius reipublicæ conservare: Sed is propterea non est vir bonus: ratio est, quia civis bonus dicitur cum respectu ad rempublicam, estque tum bonus, quando se gerit, ut ex usu istius reipublicæ: At vir bonus definitur è perfectione virtutis moralis, quâ si in tali vitiosa republica civis alias bonus fuerit præditus, is amplius rationem civis boni sustinere non possit, quòd salus communis, & commodum privatum inter se consistere nequeant. 2. Virtus civis boni in omnibus, qui membra societatis civilis sunt, adesse debet, absque hac siquidem facultate nemo poterit rationem veri civis subire, aut ejus officium absolvere: Sed virtus, unde quis vir bonus denominatur, non statim in illis civibus reperitur, ne quidem in illis, qui sunt in optima republica cives, quòd inspectis homi-

num ingeniis fieri nequeat, ut omnes, qui ibi sunt cives boni, statim sint viri boni, sed sufficere possit, si sint minus mali 3. In societate civili cives ingenio differunt, moribus, educatione, doctrina, studiis nec non officiis, sed illorum non potest eadem esse virtus, unde sint viri boni: licet ipsi ex usu reipublicæ possint esse cives boni, quorum bonitatem se junctam esse interdum deprehendimus à virtute morali.

VI.

Ad civis rationem nihil facit, an sit injustè factus civis, modò ipse particeps fiat iurium, quibus cum frui oportet quòd civis non tam ex origine, quàm communione iurium consideretur.

NOTAE.

R Espicit hic textus ad factum *Clisthenis*, qui teste *Plutarcho in vita Periclis pag. 153.* Pisistrati progeniem exegit, & tyrannidem prorsus sustulit: & cum bellis civilibus adversus Pisistrati successores gestis civitas Atheniensium civibus esset exhausta, multos extraneos, inquilinos, & servos manumissos donavit civitate. De illis civibus quæritur apud *Arist. l. 3 c. 1. Politic.* an veri & iusti fuerint cives? Resp. affirmando. 1. quia nitebantur bono & iusto principio, scilicet *donatione civitatis*, quòd *Clisthenes Atheniensium princeps* eos in numerum civium cooptasset. 2. quia particeps

pes ibi facti sunt Jurium civibus competentium: cuiusmodi Jurium communicatio arguit aliquos esse veros cives. Quandoquidem verum civem dicimus eum, qui non tantum pollet facultate participandi de illis juribus; sed etiam, qui actu illa exercet. Quamvis non videantur iuste facti cives, cum illo tempore, quo ipsi recipiebantur in ordinem civium, nondum, illis dotibus aut facultatibus fuerunt instructi, quæ ad absolvendum perfecti civis officium desiderantur. Interea semel jure civitatis ipsis concessò, utut iniuste datum videri queat, veri & iusti manserunt cives. Planè sicuti potest quis iniuste occupare Principatum; postea tamen ubi semel se constituit Principem, & imperio potius est, iuste dicitur imperare. Quo referri potest, quod *Xenophon* ait de Republica Atheniensium: *In illa fieri multa nefaria: jure tamen, fieri quòd, qui ista facerent, potestatem haberent.*

VII.

Tribus modis Jus civitatis obtineri potest. 1. Nativitate: nam liberi Jus civitatis, à parentibus consequuntur. Qui modus quibusdam populis adeò placuit, ut nullos nisi è civibus natis pro civibus agnoscerent. Videri potest Tacitus c. 2. & 4. de Morib. Germ. 2. Cooptatione, qua peregrinus Jus Civitatis vel certo quodam pretio redimit, vel titulo donationis illud assequitur. Uterque

Hs

hic

hic modus vel hodie usitatus est in civitatibus quibusdam. Addunt alii. 3. Manumissionem, qua servi è potestate dominorum dimissi libertatem consequuntur. Verùm licet modus hic ea in civitate, in qua servitus adhuc viget, obtinere possit; tamen, quod probè notandum, propriè non constituitur jus Civitatis manumissione, quia Dominus non potest plus conferre servo per manumissionem, quàm ut eum liberum faciat: sed per concessionem libertatis eum non statim reddere poterit civem, cùm hoc in illius potestate & arbitrio positum non sit, sed illud reservetur auctoritati Magistratus imperium in illa civitate obtinentis.

IIX.

In quibusdam civitatibus opifices & operarii è numero civium excludendi non sunt, modò participant de juribus publicis si non judicandi, saltem deliberandi. Ubi verò illo jure non fruuntur, licè aliàs libertatem habeant suas merces distrahendi, & peregrinos mercatores expellendi, ibi etiam veri civis naturam & rationem obtinere non possunt. Qui exinde
non

non simpliciter, sed secundum quid saltem sunt cives.

NOTAE.

Quod dicitur de Cive secundum quid, & de Cive simpliciter considerato, illud cum quodam temperamento accipiendum est. Nam non statim possum inferre: *In hac vel illa republica opifices non gerunt Magistratum, vel deliberativum vel etiam judiciale*: Ergò in illa republica seu societate non sunt cives. Quia hactenus nondum ostensa est civitas, cujus jura exhibeant *normam & mensuram veri civis*, ut qui in certa quadam civitate non fiat particeps illorum jurium, quæ pro absoluta regula veri civis haberi debent, ibi civis propriè dictus non sit. Cum istæc jura varient pro diversitate rerum publicarum, & quælibet respublica civem æstimet ex suis juribus. Proinde non potero simpliciter dicere; quicumq; non participat de Juribus è quibus civis perfectus æstimandus est, ille non est verus civis in sua civitate, sed saltem talis, *secundum* quid: quoniam in illa civitate, ubi ille vivit, alia Jura civibus non conceduntur, quam quibus ipse fruitur, & è quibus ipse cum aliis similibus cognoscitur tanquam civis: norma autem talium jurium, quibus absolutè perfectus civis sit definiendus, huc usque non extat. Manet igitur certum: *Unumquemque in sua civitate pro cive habendum esse secundum illa Jura, quæ ibidem sunt recepta, & unde civis ratio ibi constat & absolvitur.*

REPUBLICA.

CAPVT I.

DE

REPUBLICA
IN GENERE.

I.

Politicum, qui circa rempublicam re-
ctè sese gerere vult, scire decet. 1. Quæ-
nam respublica simpliciter sit optima,
& ab omnibus impedimentis libera.
2. Quæ sit optima secundum quid
pro ratione rerum subjectarum & populorum,
quibus status accommodari debet. 3. Quænam
sint cujusque reipublicæ fundamenta. Hinc re-
quiritur, ut ipse datam reipublicæ speciem
examinare, & ad sua principia revocare,
nec non causam dare possit, quare talis &
non alia forma constituta, quibusque me-
diis conservata sit hætenus; item quibus
mediis

mediis in posterum conservari, & si quid vitii contraxerit, corrigi & emendari queat.

4. Quænam reipublicæ species sit maximè communis, quâ pleræque gentes utuntur, & quæ communiter civitatibus potest applicari.

II.

Hinc probari nequit Institutum eorum, qui de republica quidem præclarè disputant, sed rationem utilitatis non habent, id est, non attendunt, an illud, quod ipsi docent ad usum possit transferri. Interim in republica introducenda duo spectare oportet. 1. Rerum sufficientiam: id est, ut rerum ad vitam pertinentium copia adsit: Egestas enim & inopia abesse debet. Hæc namque pauperes reddit cives, vel impedit saltem, quo minus locupletes evadant: obscurat præterea imperantium dignitatem pauperes habere subditos. Ne nunc dicam, quod talis reipublicæ defensio periclitetur, & ipsa cum aliis foedus inire non possit. 2. Aptitudinem populi ad talem formam: non enim omnes gentes ejusdem regiminis sunt capaces.

III. Re.

III.

Respublica, uti nomen sonat, est publica res, quæ ad utilitatem populi, seu communem & publicam salutem spectat & accipitur. 1. pro statu Regio, item 2. pro regimine optimatum. 3. pro statu populari recto & laudabili, quando scilicet penes populum est summa imperandi potestas. 4. pro ipsa civitate suis instructa legibus. 5. pro ordinatione summi Magistratus: quò sensu vox rei-publicæ tam bonis, quàm malis rebus publicis est communis.

IV.

Est autem Respublica ordinatio civitatis tum in aliis Magistratibus, tum maxime in eo, qui summam habet potestatem. 1. Loco generis ponitur Ordinatio, quæ consistit in certa rerum dispositione, quarum una alteri subordinatur. Et licet alii rempublicam definiant per cœtum seu multitudinem hominum, ex ipsa tamen rei natura constat, quòd respublica non tam sit multitudo, quàm multitudinis ordinatio & dispositio. 2. Subiectum est civitas, prout sumitur absque imperio, quo aliàs regitur. Etenim si civitas sumitur cum

cum illa ordinatione, tum ipsam rempublicam includit. 3. Differentia est, quòd consistat in ordinatione tum aliorum Magistratum, tum potissimum ejus, qui summum habet imperium.

V.

Licet in practicis omnia ex fine æstimanda & definienda sint; tamen in data definitione mentio finis facta non est, quòd resp. valdè sint diversæ: Rectæ nimirum & laudabiles: vitiosæ & aberrantes, quarum unus idemque finis esse nequit. Præcepta quoque civilia indifferenter ad usum & abusum se habent, quæ ad unum finem procul dubio non collimabunt. Interea in genere loquendo finis reipublicæ debebat esse communis utilitas, & omnium civium salus, scilicet, ut per istam ordinationem acquiratur id, quod bono publico conducit.

VI.

Quod non ita est intelligendum, ac si ea demum sit respublica, in qua civium salus semper ex æquo spectetur: nam & illi societati denominatio reipublicæ deneganda non est, in qua quocunque modo negotium publicum administratur, sive id
cum

cum populi commodo vel ejus incommodo fiat. Utilitas siquidem communis non est æqualis omnium, sed rectarum rerumpublicarum saltem norma & mensura.

NOTÆ.

Jacobus Omphalus l. 2. c. 2. p. 113. de Civili Politia ait ad præsentem paragraphum accommodatè: *Non tantum est respublica, in qua ille ordo est institutus, ut res, id est, utilitas publica semper ex æquo spectetur, sed cuivis etiam alii ordinate multitudi-
dini hæc definitio competit, in qua quocunque modo res, id est negotium publicum administratur, sive id unie
populi commodo, sive cum aliquo ejus incommodo fiat. Neque enim utilitas equalis omnium rerumpublicarum norma est & regula, sed rectarum saltem: Tyrannis autem & ceteræ aberrationes non minus rerumpublicarum nomine veniunt, quàm rectæ, quippe in quibus
Majestas, ordo imperandi & parendi, & cetera reipublicæ requisita reperiuntur: tantum abest utilitas equalis finis sanè rectis saltem rebuspublicis propositus.
At quæ respublica non est recta, illa statim non desinit esse respublica in se. Hæc Omphalus. Alii quoque Politici idem sentientes atque Omphalus dicunt: illam hypothesein, quod salus & utilitas publica sit utilitas reipublicæ, rectè se habere, &, quia duæ sunt partes, è quibus respublica omnis componitur, nempe (1.) Ordo imperantium, & (2.) Ordo parentium tum utraque pars est publica, & publica salus spectatur nihilo-
minus,*

minus: etiamsi alicubi imperantium, alibi verò parentium salus & utilitas spectetur. Proinde etiam non est deneganda ratio reipublicæ illi societati civili, in qua salus imperantium unice vel potissimum quæritur. Sic Dominatus vel etiam Tyrannis est respubl: propriè dicta, etiamsi ibi, neglectâ populi salute, Imperantium utilitas spectetur primario. Ut proinde illa demum sit respublica propriè dicta, in qua institutô imperandi & parendi ordine publicum negotium quocunque modo administratur, sive id cum utilitate populi, sive contra ejus utilitatem fiat. *Utilitas namque & salus populi non est equalis omnium rerum publicarum norma & mensura, sed illarum saltem, quæ dicuntur rectæ & laudabiles, hæ enim populi salutem demum respiciunt.*

VII.

Coeterum propriè dicuntur Respublicæ, in quibus summum Jus & potestas conspicitur, & quæ superiorem non agnoscunt: sed absolute sui sunt Juris. Civitates autem, quæ superiorum potestati sunt subjectæ, integræ respublicæ non sunt, quantumvis formam certæ cujusdam reipublicæ imitentur.

NOTAE.

Illa demum ordinatio imperandi & parendi nomen reipublicæ meretur, in qua potestas imperandi non tenetur recognoscere superiorem, sed sui
est

est liberrimi juris, & nullius alterius tanquam superioris potestati subiecta. Hinc distinguendum erit inter rempublicam propriè dictam & alicujus civitatis superioris imperio subiectæ administrationem. Respublica secundum naturam suam aut formalem rationem considerata nulli est subiecta in hisce terris, sed supremam & absolutam involvit potestatem. Administratio namque civitatis cujusdam in particulari imitatur quidem formam reipublicæ, sed respublica non est. Pendet namque (1) ex arbitrio & imperio superioris. (2) Habetur saltem pro membro in corpore reipublicæ. Omnia siquidem membra quantumvis accuratè disposita, quamdiu capiti subjiuntur, & ab eo reguntur, partes saltem sunt totius corporis, nec pro integro corpore haberi poterunt. (3) Absurdum est dicere, aliquam ordinationem statim absolvere rempublicam, in qua non est suprema potestas; cum ratio summi imperii & potestatis essentiam reipublicæ ingrediatur.

Verum in civitatibus superiorem recognoscantibus est quidem ordinatio imperandi & parendi, sed absque suprema potestate, quandoquidem illæ superioris legibus teneantur, illisque obedire coguntur, quod cum contra naturam reipublicæ sit, sequitur: civitates illas non continere in se respublicas propriè dictas, quantumvis in administratione publica hac vel illam reipublicæ formam imitentur.

DIVISIONE RERUM-
PUBLICARUM.

I.

Duo sunt rerum publicarum genera, 1. In quibusdam primario & per se utilitas civium quaeritur, Imperantium salus verò per accidens intenditur. Et hae Respublicae dicuntur Rectae & laudabiles. 2. In quibusdam contra per se intenditur Imperantium utilitas, civium verò salus ex accidente spectatur, & hae dicuntur Corruptae, vitiosae & aberrantes respublicae. Aristot. l. 8. c. 10. Ethic. & l. 3. c. 4. Politic. Quae distinctio petita est à fine, qui est utilitas. Respublicae namque ordinantur ad finem, & ex eo acquirunt suam bonitatem vel pravitatem.

II.

Quod tamen non ita accipiendum est, ac si illae respublicae, in quibus primario Imperantium salus quaeritur, sint simpliciter in-

justæ. Etenim si dominium hominis privati in mancipium naturali & gentium Jure permissum est; quare injustum sit, si integer populus, aut magna aliqua multitudo serviat Principi alicui.

III.

Quia verò publica administratio vel est penes unum, vel penes paucos, vel penes omnes, juxta illud Taciti lib. 4. Histor: Cunctas nationes & urbes aut populus, aut primores, aut singuli regunt: inde utriusque tam rectæ, quam depravatæ reipublicæ tres dantur species. 1. Regnum, quod est Imperium unius in salutem subditorum directum, tanquam præcipuum finem. 2. Aristocratia, in qua pauci quidem sed optimi imperant ob utilitatem publicam. Vocatur quoque Respublica optimatum ideo, quòd ibi viri virtute excellentes imperent; & id, quod optimum est, intendant. 3. Politia seu Respublica popularis, quæ est totius multitudinis Imperium æquale ad salutem & commodum omnium civium ordinatum.

IV.

Aberrantes reipublicæ etiam sunt tres.

tres. 1. Tyrannis Regno contraria, quæ est Imperium unius in proprium ipsius imperantis commodum directum primario. Cui accensetur dominatus. 2. Oligarchia, quæ repugnat Aristocratia: Estque species reipublicæ, in qua pauci quidem, sed divites imperant ob privatum commodum: licet secundario & civium salutem respiciant. 3. Democratia, quæ adversatur Politia, atque est imperium promiscuæ multitudinis, in quo omnia ad pauperum utilitatem referuntur.

V.

Differentia Oligarchia & Democratia non tam in numero, quam qualitate Imperantium posita est, ut scilicet in Oligarchia divites: in Democratia promiscuè & pauperes, qui scilicet ad tantum censum non pervenerunt, ut æstimari possint divites, imperent.

VI.

Quod verò in Oligarchia, pauci imperent, causa est, quia pauci abundant divitiis, qui quoque ad abundantiam opum & divitiarum imperium ad se trahunt, existimantes, sibi propter divitias in cæteros de-

beri Imperium. Similiter, quòd multi in Democratia imperium sibi tribuant, causa est plurimorum paupertas, qui communi libertate frecti divitibus subesse & parere noluunt.

VII.

Et videmus denominationes harum rerum publicarum, quarum una Oligarchia: altera Democratia appellatur, ab Accidente petitas esse, quòd accadat, plures in civitate pauperes esse, quàm divites. Enimverò non est in solitum ab accidentibus nomina & descriptiones rerum petere. Nomine pauperum tamen non intelligimus Mendicos, aut, qui quod interdium acquirunt, vespertino tempore absumunt: sed qui ultra necessaria vitæ subsidia ad ampliores fortunas non pervenerunt.

NOTÆ.

Observandum i. Quod divitiæ & paupertas ad rerum publicarum constitutionem essentialem per se nihil conferant; sint tamen signum distinctionis, ut una respublica ab alia quodammodo possit discerni. Nam in Aristocratiâ æquè ac in Oligarchia pauci sunt, quibus imperium committitur, sed hoc cum discrimine ut in Aristocratiâ pauci Optimates & Virtute excellentes; in Oligarchiâ
verò

verò pauci quidem, sed divites imperium habeant. Pari modo utrobique tam in Politia, quam Democratia multi imperant; sed in Democratia pauperes plerumque, & promiscua plebs imperant, cum in Politia in populo quodammodo ratione illorum, qui imperare debent, habeatur delectus. E quibus patet, quod hæc duo *divitia* scilicet & *paupertas* non confundant, sed distinguant illas rerum publicarum formas, ut ita differentia inter *Aristocratiam* & *Oligarchiam*, *Politiam* & *Democratiam* non, saltem nomine, sed re ipsa intelligatur: quamvis illæ formæ vix populo alicui in sua perfectione repariantur accommodatæ, sed aliquid ibidem deprehendatur mixtum, uti infra patebit. 2. Non simpliciter paupertas, sed sumpta cum connotatione multitudinis est nota reipublicæ Democraticæ: sicut & virtus vel abundantia opum sumpta cum connotatione paucorum est discrimen Aristocratiae vel Oligarchiae. Equidem me non latet, quòd hoc discrimen à quibusdam impugnetur: & penitus rejiciatur; ex allatis tamen rationibus nondum invenio ullam, quæ me movere possit, quare ab Aristotelis opinione recedere debeam; cum primis, quòd reapse ejusmodi rerum publicarum formæ & olim extiterint, & ex parte existant hodieque.

REGNO.

I.

Regnum præstantissima & antiquissima rectorum rerumpublicarum videtur species. Antiquis quippe temporibus Regio Imperio gubernabantur populi, ut proinde vel Bodino teste, Regnum videatur quasi mater cæterarum rerumpublicarum.

NOTAE.

1. Regnum esse præstantissimam præ cæteris, inde patet, quod unius prudentia subditi tanquam liberi intercedente paternò amore regantur. Jam quænam præstantior dari potest societas, quam illa, quæ est inter patrem & liberos, cujus similitudinem exhibet Regnum. Illius præstantiam vel exinde quoque volunt commendare, quod, uti *Leonhardus Floravantus l. 3. c. 1. Physicor.* ait, beatus populus in *insulis fortunatis* à Rege potius, quam ab optimatibus regi fingatur. 2. Est quoque antiquissima forma, quam Bodinus vocat matrem reliquarum rerumpublicarum. *Iustinus lib. 1. p. 1. di-*

cit.

cit: Principio rerum gentium nationumq; imperium penes Reges erat: quos ad fastigium hujus maiestatis non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio provehebat. Nec reperta ferè gens fuit ulla, quin uni alicui parere fuerit deprehensa. Melchior. Goldast. l. 6. c. 3. p. 597. de Regno Bohemæ. Quantumvis è quorundam indicio Regnum sit optima respublica; tamen ex ejus antiquitate argumentum de ejus præstantia non licet desumere: cum non statim illud sit optimum, quod est antiquum.

II.

Regnum autem ut & quævis alia respublica non ex solo nomine, sed è potestate, ex parte etiam ex administratione iudicati debet: quod prudentis viri non sit, rem è nudis æstimare vocabulis, quæ ut nummi valent. Fieri itaque potest, ut quibusdam in locis Regni appellatio retineatur, quamvis ille, qui Regis titulum gerit, Regiam maiestatem diu amiserit: vel quòd iacturam Regiæ potestatis solo Regis titulo resarcire velit; vel etiam, quòd populus mutatâ reipublicâ, quam tamen non vult mutatam videri, inanem Regis titulum ferat. E contra fit, ut alicubi Regius status obtineat, licèt is, qui reipublicæ præest, à Regio nomine prorsus abstineat ad

declinandam invidiam, cum qua nomen istud interdum est conjunctum.

NOTAE.

Regnum non decet aestimare è nudo saltem titulo, aut externo quodam splendore. Nam fieri potest. 1. Ut quis Principis saltem titulum gerat, sed sub illo titulo veram Majestatem Regiam exerceat. Ita *Vercingetorix* dicebatur *summae potestatis adolescens*, cujus pater, uti *Cesar l. 7. c. 1. p. 154. de Belle Gallico*, ait: totius Galliae Principatum obtinebat; ipse tamen fuit interfectus, quòd Regnum seu regium titulum affectaret, quamvis reapse regiam haberet potestatem. 2. Quidam Regium quidem habet nomen, sed absque potestate Regia. Uti Reges Spartanorum tempore belli summam obtinebant potestatem, *Herod. lib. 56. c. 57. & 58.* Sed pacis tempore, retento saltem nomine, carebant imperio. Ita fieri potest, ut quibusdam in locis regni maneat appellatio, licet Regia potestas cessaverit (1.) quod facta Majestatis jactura è solo nomine & titulo aliquod solatium quæri debeat. Uti quondam Rex Danorum *Magnus*, qui, amissa summa potestate, Regis saltem titulo contentus fuit, cum *Friderico I. Cesari* fidem daret: *Se & suos successores non nisi Imperatoris jussu Regnum adiuturos esse.* *Abbas Trithem. in Chron.* Sic alicubi institui potest respublica popularis, ita tamen, ut illi, qui è vetere Principum familia supersunt, titulum adhuc Regium cum antiquo honore,

nore, sed citra ullam potestatem retineant. Uti in urbe *Scepsi* id contigit. Ibi regnarunt olim duæ illustres familiæ *Scamandria* à Scamandro Hectoris: & *Ascania* ab Ascanio Æneæ filio. Sed urbs istæc, extrinctò regio Imperio, pervenit in paucorum potestatem: postea *Malesii* se adjunxerunt *Scepſiis* in civitatem, & popularis reipublicæ administratio est instituta. Nihilominus tamen illi, qui è Regiis istis familiis erant superstites, Reges appellati sunt, ac suos peculiare honores habuerunt, sed citra omnem potestatem. *Strabo l. 13. p. 607 Geogr.* Ad-di possunt *Hugo Grotius l. 1. c. 3. n. 10. de I. B. & P.* *Iohan. Bodinus l. 2. c. 3 p. 309. de Republ.* *Arniseus l. 2. c. 6. sect. 4. n. 5. 7. & seqq p. 856. & sequ. Relect. Politic.* Deinde & (2.) fieri potest ut inanis Regius titulus relinquatur, propterea quòd populus nolit, mutatam videri rempublicam, quæ tamen revera, mutata est. Proinde si quis velit iudicium suum de Regno & summa Regia potestate fundare in externo titulo & splendore, is sanè à verò aberrabit longius.

III.

Quantumvis Regnum sit Respublica optima *Aristot. l. 8. c. 12, Ethic.* & divinis-sima *Aristot. lib. 4. c. 2. Polit.* quia ad Dei Imperium quàm proximè accedit: Unus enim Deus est, à quo mundus tanquam provincia quædam gubernatur. *Arist. de Mundo*

Mundo c. 6 attamen non una est Regni species, sed ab Aristotele quinque enumerantur. 1. Laconicum, ita dictum, quod apud Lacedæmonas fuerit in usu. Estque talis respublica, ubi unus quidem imperat, sed secundum leges, quibus iurejurando adstrictus est, ita ut ultra Leges nihil facere audeat. 2. Barbaricum seu apud Barbaros, Persas v. gr. & Babylonios usitatum, in quo unus omnium Dominus factus subditis volentibus juxta consuetudinem patriam imperat. 3. *Æsymneticum*, quod est regnum extraordinarium, ubi rerum necessitate ita exigente libero populi suffragio extra ordinem alicui omnimoda potestas concedebatur, & quidem vel perpetuo, vel ad certum tempus. Quales Reges Arist. l. 3. c. 14. Politic. vocat *Æsymnetas*, quasi Reipublicæ Curatores, & *αἰσχυμα νομίτες*, id est, salutaria cogitantes. 4. Heroicum, ubi propter illustre aliquod beneficium, aut virtutis eminentiam uni delatum est imperium. Heroicum dictum est ab Heroibus, quia ob heroica facta parentibus collatum imperium ad liberos transferebatur.

IV.

5. Regnum propriè dictum, est summum & absolutum unius Imperium ad communem subditorum utilitatem directum. 1. Dicitur Imperium; quæ vox, uti Claudius Espencæus lib. 1. c. 2. pag. 6. ait, potestatem efficacissimam cum effectum præcipiendi & statuendi significat. 2. additur, quod sit Imperium unius. In Regno enim ab uno capite omnia dependent. Illudque non potest inter duos vel plures dividi, quandoquidem, uti Tacitus l. 4. c. 4. Annal. inquit; Arduum est eodem loco potentiam & concordiam stare. 3. Dicitur Imperium summum: in regno namque major potestas, præter eam, quam Rex habet, non datur. Et licet in Regno reperiantur & aliis satis magna potestate instructi, illorum tamen Jurisdictio est precaria, & à Rege ipsis concessa. 4. Vocatur Imperium absolutum, id est, Legibus non alligatum. Qui enim secundum legem imperare tenetur, summam utique potestatem non habet, nec Regnum constituit. 5. Finis Regni est communis omnium subditorum utilitas. Ita Regem imperare decet,

cet, ut salutem civium pro scopo habeat.

NOTAE.

1. In textu donitur, quod Regnum dicatur Respublica optima propter similitudinem, quam habet cum Imperio divino: sicuti enim Deus est unus, qui orbem totum, & quicquid in eo est, gubernat, ita & in Regno unius imperio & administrationi cuncta sunt subiecta. Præterea est magis tuta reipublicæ species, quoniam aliorum improbi conatus in occupandis imperiis, ubi unius est potestas, & ad unam domum spes successionis restricta est, facilius præciuntur, quam ubi imperandi potestas est pluribus communicata. Ibi enim nonnulli sæpe non contenti isto honore cupiditate regnandi, &que focio accensi sua consilia eò dirigunt, ut ipsi soli evadant rerum publicarum Domini, quod etiam ob communicatum imperium sæpe quidam non tentarunt solum, sed etiam & obtinuerunt, uti ex antiquis historiis patet. Quod autem est tutius, illud quoque est melius. 2. Sicuti respublica dividitur in Rectam & Aberrantem: & illa est, quæ commune totius populi commodum; hæc verò, quæ unice Imperantis utilitatem respicit; ita etiam Regnis illa distinctio potest applicari. Nam datur Regnum, in quo Imperans communem utilitatem ex æquo spectat, eamque non ad suam privatam, sed ad subditorum salutem dirigit. Est quoque alicubi Regnum, in quo unus ad propriam salutem

salutem imperium administrat, subditorum utilitate insuper habitâ. Regna secundi ordinis dupliciter considerantur, (1) *Quædam volentibus subditis conduntur, & ita nomen Regnorum retinent.* Sunt enim populi, qui non possunt bene vivere nisi sub absoluto & herili unius imperio. Quod testantur inter alios Persæ, quorum Rex omnes subditos pro servis habet. Quali Imperio omnes Asiaticæ gentes reguntur, quod suo tempore jam tum observavit *Aristoteles l. 3. c. 14. Politic. De Ægyptiis refert Herodotus l. 2. cap. 147.* Quod nullo temporis momento potuerint sine Rege vivere. Ideo etiam post *Vulcani Sacerdotem Regem suum* Ægyptii libertatem adepti duodecim sibi elegerunt Reges, in totidem partes omni Ægypto distinctâ. (2) *Quædam invitis subditis obtruduntur:* cuiusmodi formæ Monarchicæ non amplius Regna, sed Tyrannides, & ipsi *Dominantes* vulgo *Tyranni* dici solent. Addi potest (3) & alia species Regni, in quo Rex quidem omnia primario in usum proprium pleno jure administrat multa tamen etiam ad *emolumentum subditorum* fieri permittit. Exemplum habemus in Gallia. Uti à tempore *Ludovici XI.* Rex summo & absoluto imperio præditus potestatem belli, pacis fœderum, constituendorum judiciorum, & alia pleno jure possidet, atque ita primario in usum proprium administrat pleraque: multa tamen etiam ex antiqua consuetudine ad utilitatem populi ibidem peraguntur. 3. *Aristoteles l. 3. c. 10. Politic.* quinque enarrat Regnorum species,

cies. 1. *Laconicum*, in quo Rex perpetuo quidem dominatu belli tempore utebatur: pacis verò tempore juxta leges reipublicæ vivere tenebatur. Dicitur *Laconicum* quod in urbe Lacedæmoniorum illud quàm maximè fuerit conspicuum. Erat autem perpetuus, quidam Principatus electionis vel successionis jure certis viris delatus belli non pacis tempore suam præcipuè exercens potestatem. Ubi (1) per Principatum, intelligitur hoc loco potestas in rebus bellicis summam dignitatis eminentia. Talem autem potestatem Reges isti in bello habuerunt; hinc quoque bellum pro lubitu gerere, illudque in quamcunque Regionem inferre potuerunt: neque à quoquam poterant prohiberi, nisi is vellet crimine piaculari teneri. *Herod. l. 6. c. 56.* Obtinuerunt quoque Reges isti *jus vite & necis in milites*, quod supremam potestatem arguit. Præterea Principatus iste erat perpetuus, & ad vitam durabat. Reliqui Duces precariò constituebantur, jussu siquidem reipublicæ arma deponebant ad privatam vitam redituri. *Cornel. Nepos in vita Pausaniæ.* Principatus iste deferebatur vel per Electionem, vel jure hæreditario, quod testatur Xenophon. Extra bellum verò Regum illorum potestas erat valde tenuis & adstricta Legibus, quia, singulis mensibus in Leges jurare sunt conati. Imò nomine potius quàm potestate tum fuerunt Reges. Quod discere licet è *Cornelio Nepote in vita Agesilai*, qui ita scribit: *Morem fuisse Lacedæmoniis à majoribus traditum, ut duos semper haberent Reges nomine magis, quàm impe-*

rio, ex duabus familiis Proclis & Eurysthenis, quæ Principes ex progenie Herculis Sparte regnaverunt. Hinc quoque rectè judicat *Ubbo Emmius* in lib. de Re publ. *Laconica* p. 282. *Lacedemonii*, inquit, duos habuerunt Reges in civitate dignitate quidem & honoribus eximios, sed potestate solutâ domi fere exutos. Erat tamen illorum officium pacis tempore. (1.) Curam habere sacrorum. *Arist. l. 3. c. 10. Politic.* præcipuè quibus peculiaris sacerdos non erat præfectus. *Herodot. l. 6 c. 56* (2.) In curia gaudebant illi Jure suffragiû, & hoc honoris illis deferrebatur, ut primi dicerent sententiam. *Herod. l. 6. c. 57.* (3.) Si quid in publicis negotiis esset expediendum, illud ipsi nomine Senatus perficiebant. Plura non afferam. Illud autem Regnum, propriè dictum Regnum non fuit, sed saltem, ut judicat *Aristoteles*, imperium militare: utpote quod vim suam potissimam in militia exerebat. Fuit quoque pacis tempore nomine potius Regnum, quàm potestate: quoniam Reges illi adstricti erant legibus, & ex legibus judicabantur; quin poterant in judicium mortis rapi, uti de *Pausania* illud narrat *Cornelius Nepos* in ejus vita cap. ult. Videri etiam potest ea de re *H. Grotius* lib. 1. c. 4. n. 8. de I. B. & Pacis. An autem ad Laconici Regni naturam accedere possit *Præfectura Hollandiæ*, uti non nemo vult, dubitari vel exinde potest, quòd Reges Spartani, licèt pacis tempore parvam vel nullam imperandi haberent potestatem; tamen in militia pleno Jure imperiû uterentur. Verùm apud

Batavos cuncta de consensu ordinum gerantur, uti testatur *Paulus Merula de Statu Reipubl. Batavicae* p. 6. & 12. Neque etiam illi rectè statuunt, qui cum *Regibus Laconicis Ducem Venetorum* comparant; quoniam ei in negotiis bellicis, quamvis ille tanquam caput Senatui præsideat, nihil negotiū competit. Vide *Johan. Cotovic. c. 2. Synops. Reipubl. Venetae* & *Donat. Iannottum de Reipubl Veneta* p. 146. Hinc de isto Venetorum Duce hoc dictum circumfertur: Dux Venetorum est *in Curia Senator, in adibus Rex, & in urbe captivus*. Sed de Regno Laconico satis dictum esto. 2. *Barbaricum*, quod à Barbaris dicitur, non eo sensu, quo *Barbarus* dicitur, qui inhumanis fere moribus præditus potius è bestiarum quàm hominum consuetudine vivit: sed è sententia Græcorum, qui omnes alios populos, qui non essent Græci, Barbaros vocabantur. Est autem tale *Regnum*, in quo unus omnium Dominus factus subditis volentibus quodammodo secundum illorum naturam, & ob propriam utilitatem instar Tyranni imperat. Hoc imperium, 1. ex parte est *Legitimum & bonum*, quia in volentes subditos exercetur, ipseque imperans è consensu populi custodiam corporis è civibus tamen, non verò è peregrinis lectam sibi adjungit: quæ ratione *Aristoteles* Regnum à Tyrannide discriminat, sicuti infra patebit. 2. ex parte præ se fert, *Tyrannidis speciem*, quòd imperans non tantum subditis imperet tanquam servis: ipseque ad privatum commodum revocet omnia: nec non sæpe,

relin-

relinquat successorem imperio planè indignum. 3. *Æsymneticum*: dici solet *Electitia Tyrannis*. & est talis respublica, ubi unus extra ordinem tempore necessitatis cum summa potestate constituebatur. Hoc quidem Regni genus initio quidem boni publici causa videbatur introductum; postea tamen abuti cœperunt sua potestate *Æsymnetæ*, ita ut illorum imperium non multum à barbarico & Tyrannide differret, nisi fortean in tribus. 1. *Temporis circumscriptione*, cum *Æsymnetia* interdum saltem ad tempus concederetur: Barbaricum verò regnum perpetuum fuerit. 2. *Constitutione extraordinaria*, non enim nisi exigente necessitate, & quidem extra ordinem ejusmodi Princeps constituebatur, per electionem; Verùm barbari Principes partim electione, partim Jure hæreditario imperium obtinebant, & quidem ad dies vitæ, non autem ad certum tempus. 3. *Subditorum conditione*. Et enim *Æsymnetæ* imperabant volentibus, utpote qui suffragio & electione populi consequiebantur Jus & potestatem imperandi: sed Tyranni Principes sæpe invitis & nolentibus imperabant. Addi potest. 4. *Modus imperandi*. Barbarici Principes absolute imperabant, & liberum in subditorum personas & bona habebant potestatem. Sed *Æsymnetarum* potestas nonnunquam ad certa negotia fuit restricta. Cæterum *Æsymnetia* nomen habet ab αἰσυρος, justus, salutaris, & νέω, cogito, ut ita *Æsymneta* sit provisor justitiæ, nec non eorum omnium, quæ bono publico sunt salutaria.

Describi potest *Æsymnetia*, quod sit *Imperium*, quod rerum necessitate ita exigente libero populi suffragio extra ordinem alicui vel perpetuò vel ad certum tempus citra transmissionem ad posteros concedebatur interdum absolute interdum ad certa quedam negotia expediunda ob utilitatem boni publici. Ubi observandum, non tantum imminentis mali, verum etiam maximæ prosperitatis tempore, quo respublica facile potuerit corrumpi, *Æsymnetas* fuisse creatos. Huic imperio similis fuisse dicitur *Dictatura* Romanorum, quâ uni ad semestre saltem spatium summa & absoluta concedebatur potestas. *Dionysius Halicarnass.* l. 5. p. 336. *Dictaturam* appellat voluntariam & electitiam *Tyrannidem*: parem namque cum *Tyrannica* habet potestatem omnibus Legibus superiorem. Neque obstat, quod *Dictatura* saltem fuerit potestas temporaria, uti refert *Plutarchus in Marcello* p. 312. restricta siquidem fuit ad sex saltem menses, ultra quos illam retinere non licebat. Duratio namque temporis non mutat naturam rei: quoniam tempus saltem est quid extrinsecum, quod intimam potestatis vim non penetrat. Unde ratio dictatoriæ potestatis non est æstimanda è temporis diuturnitate, sed ex ipsa essentiali ejus qualitate. Sive igitur quis perpetuò sive ad certum tempus summam obtinet potestatem, hoc ad illius formalem rationem nihil facit. Vide *Grotium* l. 1. c. 3. §. 11. de I. B. & Pacis Et *Arniseum* l. 2. c. 2. sect. 15. n. 15. & seqq. *Relect. Politic.* 4. Est *Regnum Heroicum*, cum uni propter res

res sive in pace sive bello strenuè & feliciter gestas deferrebatur Imperium, non tamen absolute & cum summa potestate: quandoquidem ille Rex tantummodò Juris dicundi obtinebat potestatem: belli tempore verò duxerat, & domi sacrorum solennitatibus præerat. Circa hanc Regni speciem sequentia sunt notanda (1.) *Denominatio*, dicitur Regnum istud Heroicum ab Heroibus, quia sub tempora Trojana, in quæ Heroum ætas incidit, frequenti usu obtinuit: quibus temporibus solebat regnum alicui deferri ob virtutem quandam præ cæteris eminenti. Nam cum isto quidem ævo artes & scientiæ nondum essent inventæ, atque ita homines simplicem vitam degerent, tum quoties aliquis præclarum & admiratione dignum opus invenisset, vel quadam civili virtute videretur præ cæteris excellere, illum solebant tanquam Regem supra se constituere simplices isti homines, cum hac conditione, ut imperium acceptum posset ad posterios transferre. (2.) *Descriptio* fuit talis species Imperii, quo illi, qui novi quippiam & admiratione dignum invenissent, sive in bello ac pace populum sibi bene meritis obstrinxissent, aut alia beneficia in eum contulissent, ad imperium vocabantur cum hac conditione, ut illud posteris possent relinquere. (3.) *Causa acquirendi Imperium* erat vel *Inventio* novi cujusdam operis, quod admirationem concitaret in animis hominum. Vel *præclara merita*, quæ aut *pacis tempore* fiebant, quando populum beneficiis sibi conciliabant, vel virtute quadam cæteris excellebant:

aut *belli tempore*, quando populum liberabant ab hoste, vel etiam semel acquisitam libertatem propugnando conservabant. Quo nonnulli referunt exemplum Codri, qui postquam se pro salute patriæ devovendo Athenas à duro servitio liberaverat, Regium nomen assecutus est tanquam proprium, ita ut post ipsum nemini titulus Regius fuerit tributus. *Justinus lib. 2. c. 6. & 7. p. 41. & 44.* Sed Codrus per illam devotionem pro patria non accepit nomen Regis, neque illud cum Regia dignitate ad ipsius posteros fuit translatum: quin potius illud Codri persona fuit terminatum, ita, ut post illius interitum in memoriam tanti facinoris planè Heroici, nemo amplius Athenis regnaverit, seu Regis titulum cum Regia potestate habuerit. 4. *Potestas illorum Regum non fuit absoluta, sed legibus definita*: non enim pro arbitrio ipsis competebat potestas, sed ipsi obligati erant ex lege imperium administrare. Nihilominus *Jus belli ipsis competebat absolute*, utpote quibus concessum erat Jus vitæ & necis in milites, qua in re habebant ipsi similitudinem cum Regibus Laconicis. Deinde habebant *Jus sacrorum*: potissimum tamen Reges isti curabant ea sacra, quibus peculiare sacerdotes non erant præfecti. Præterea acceperunt *potestatem de causis & controversiis civilibus*, & hac ratione interdum juramento erant obstricti, interdum verò absque jurejurando de causis cognoscebant. Quæ potestas tamen postea illis adempta est ob abusum, quòd successores eorum

eorum excederent modum concessi sibi imperii, & ferè in Tyrannidem converterent potestatem, relicto illis saltem jure sacrorum & belli. V. Regnum absolutum, quod propriè dicitur Regnum, estque *summum unius imperium in communem & publicam civitatis salutem directum* 1. Vox Imperii in republica gubernanda non significat facultatem quodammodo aliquid injungendi vel edicendi, sed potestatem efficacissimam cum effectu præcipiendi, mandandi & jubendi, ita ut is, cui præcipitur, non possit contra illud præceptum quicquam excipere; sed teneatur in omnibus directè Iuri divino & naturali non adversantibus obedire *Isaacus. Barrius l. .c. 3. Magist. Eccles. & Politicop. 21. ait: Vox Imperii in negotiis reipublicæ potestatem maximam præcipiendi sine resistantia subditorum importat.* 2. Imperium illud est *Unius*; in Regno siquidem dependent omnia ab Uno absque consortio alterius in pari potestate. Regnum namque non admittit focium: Sicut nec mundus duos Soles. Quod intellexit Alexander M. qui cum Darius ipsi societatem regiminis offerret, respondit: neque Cælum duobus Solibus, neque terram duobus supremis Regibus gubernari posse. *Arrian l. 2. p. 149. de Exped. Alex. Curtius lib. 4. c. 11. n. 22. Apud Stobæum serm. 45. hoc legitur dictum: Omnium in terra bonorum autorem Solem vides: si geminarentur Soles, periculum esset, ne omnia conflagrarent.* sic Geta & Antoninus fratres Severi filii post patris obitum concordiam in communione Imperii servare non potuerunt. Inde

Antoninus totius imperii cupidine instigatus, deliberat magnum aliquid vel facere vel pati, ferumque & cædem molitur. Quare irrupto fratris Getæ cubiculò nihil eum tale expectantem supra matris pectus multo undantem sanguine sævus obtruncat. *Herodian. l. 4. c. 4. p. 184. & 185. Et cap. 5. p. 189.* claudit Orationem suam Antoninus ita: Imperium Jupiter sicut inter Deos solus possidet, ita etiam uni tantum mortalium ad iudicat. Severus quoque cum Albino communicaverat imperium, sed non diu illi inter se potuerunt vivere concordēs. Nam Albinus inexhausta cupiditate regnandi solus, ferè æstuans universum imperium periculosè præripere conatus est. *Herodianus l. 3. c. 6. p. 136.* Equidem in Imperio Germanico dicuntur aliquando duo Cæsares regnasse *Ludovicus & Fridericus*, in cuius fidem *Cuspinianus* recitat diploma exhibitum à *Limneo l. 2. c. 2. n. 4. s. I. P.* quamvis contradicat *Hervvards Cancellarius Bavaricus* pro Ludovico Imperatore contra *Bzovium par. 1. p. 327.* Ubi igitur plures imperant pari potestate, ibi non potest esse Regnum: nam sine contradictione concedi non potest: Esse imperium unus, & tamen imperandi potestatem competere pluribus. Pulchrè ait *Andreas Resendus l. 1. c. 2. p. 39. de Monarch. Hispan.* Unum Regem, inquit, agnoscit Hispania, cui omnes imperant: nec potest plures admittere imperantes, sicuti nec mundus juxta dictum *Alexandri M.* patitur plures Soles. Vicarios Reges tolerat, quin ob vastitatē Imperii eos requirit, sed hi Reges non sunt, nec pari cum Rege gaudent potestate, sed à Rege depen-

dependent: & quicquid illi agunt, nomine Regis agunt: eorumque administratio perficitur autoritate Regia. Quapropter Duumviratus aut Triumviratus à Politicis inter species Aristocratiae numerantur, cuiusmodi imperia maxime instabilia & lubrica esse solent. Præterea 3. additur Summum Imperium, quod Rege non detur superior in hisce terris: vocatur quoque Imperium absolutum, id est, legibus non adstrictum. Supremi namque Principis potestas legibus non est obnoxia. 4. Finis Regni absoluti est communis salus totius populi. Non enim tantopere proprium, suum commodum, quàm subditorum utilitatem intendit Rex. Quapropter quoque Aristoteles Regnum comparat cum imperio, quod paterfamilias exercet in liberos. Qua in re secutus est Magistrum, suum Platonem, qui lib. 1. de Republ. docet: In imperio patris erga liberos figuram veri Regni elucere.

V.

Duæ sunt conditiones veri & proprii dicti Regni. 1. Summa potestas, quæ involvit (1) absolutum. (2) perpetuum & irrevocabile. (3) Universale Imperium: nemo siquidem in toto Regno est, quàm magnus licet fuerit, quin Regis potestati sit subiectus. 2. Communis subditorum utilitas & salus, quæ tum respicitur, quando Rex omnes subditos paterno amore complectitur, iliorumque curam habet ad ex-

K S

emphum

emplum boni patris familias. Arist. l. 8. c. 12. Eth. Sed dicat aliquis: Jus Regis à Samuele descriptum ea quoque in se continere, quæ cum subditorum injuria videntur conjuncta. 1. Samuel. 8. v. 11. Equidem locus ille multis faceffit negotium, dum dubitatur, an ibi sermo sit de Regis jure vel facto ipsius. Camillus Maroccus l. 3. c. 16. n. 56. p. 213. de jure Hebræor. contendit, ibi de verò jure Regis sermonem esse haut posse, quòd officium veri Regis descriptum sit Deut. 17. v. 16. & seqq. sed per Jus Regis intelligi Regis iniqua facta, quibus tamen populus reluctari, aut iis se de jure opponere non possit. Cum Maroccio facit Grotius Lib. 1. c. 4. n. 3. p. 80. de l. P. & B. Locus Samuelis non de vero jure est intelligendus, id est, de facultate honestè & justè aliquid agendi: neque nudum factum indicatur. Nihil enim esset in eo eximium, cum injurias facere etiam privati privatis soleant: sed intelligitur ibi factum, quod effectum aliquem juris habet, id est, non resistendi obligationem. Ideo additur populum pressum istis injuriis Dei opem imploraturum, quia scilicet humana reme-

remedia nulla extarent. Sic ergo hoc jus vocatur, quomodo Prætor Jus reddere dicitur, etiam cum iniquè decernit. Hæc Grotius. Gerardus à Renesse Lib. i. c. 18. n. 25. pag. 96. ita loquitur. Quicquid Regi placuerit, ipseque facturus sit, illud justum erit ipsi & populo. Ipsi, quia voluntas ipsius est pro Lege: populo, quippe qui non audet resistere, sed cogitur Regis Imperium etiam cum iniquitate conjunctum ferre, sicuti vicinæ gentes tenebantur Regum suorum mores & imperia sustinere.

NOTAE.

DUæ ponuntur conditiones, seu, uti aliis vocantur, requisita summi & absoluti Regni. Una concernit ipsam potestatem: altera potestatis & imperii finem. Potestatem ipsam quod attinet, illa est. (1) Summa, superiorem non recognoscens. Ubi non potest probari illorum assertio, qui statuunt: Principem habere suum imperium è concessione populi. Equidem interdum consequitur Rex à populo potestatem, sed illud non fit semper. Sed si Princeps è populi concessione summum obtinere dicitur imperium, numquid, ne ea ratione populus est major & superior Principi? juxta illud: *Constituens est superior constituto.* Quam controversiam attingit H. Grotius l. 1.

c.3.n.8. de I.B. & P. & respondet ad dictum istud ita: *Quod hac assertio vera sit de ea saltem Constitutione, cujus effectus perpetuo pendet à voluntate Constituentis, ita ut illa constitutio possit revocari: non autem de ea Constitutione, quæ ad initio erat voluntatis, postea vero consequitur effectum necessitatis. Jam in principio liberum & voluntarium erat sibi constituere principem, & aliam eligere formam reipublicæ; postquam autem semel constitutio facta est, nunc oportet parere, & amplius in populi potestate non est ab obsequii debito recedere. Quod illustrat exemplo Valentiniani militibus, qui se Imperatorem fecerant, postulantes, quod ipsi non probatur, respondentis: Ut me ad imperandum vobis eligeretis, in vestra situm erat potestate, o milites: at postquam me elegistis, quod petitis, in meo est arbitrio, non vestro. Vobis tanquam subditis competit parere, mihi quæ faciendæ sunt, cogitare. Sozomen. lib. 16. Histor. Eccles. Possumus ita etiam respondere, sicuti controversiam istam in prælectionibus ad Grotium in hunc ferè modum tractavi: Vel constituens quendam in gratiam alterius constituit, eiq; illum præficit, qui nomine constituentis impositum vel mandatum officium peragat, ut si Princeps exercitui constituat Ducem, vel etiam genti devictæ, aut civitati præfectum constituat: vel constituens aliquem sibi & in suum caput constituit, cui constituens subsit, & pareat. Priore modo verum est: Constituentem esse Constituto majorem: quia ibi Constitutus induit personam ministri: posteriore modo assertio est falsa, sic enim constituens non est major constituto, sed potius constitutus est major Consti-*

tuen-

tuente, ratio est, quia ea ratione constitutus non induit
 personam ministri, sed Domini Imperantis, qui consti-
 tuentibus vel absolute vel interpositis certis conditioni-
 bus imperet. Quoniam vero populus Regem sibi consti-
 tuit, ut ipse illi imperet, inde populus ad ferendum e-
 jus imperium valide obligatur, nec potest sibi amplius
 aliquam superioritatem vindicare, nedum potestatem
 sibi in Principem ejusque officium asserere. Qui itaque
 constituit aliquem infra se, tum constituens in Consti-
 tutum merito sibi vindicat Imperium: verum quando
 quis constituit aliquem supra se, quod facit populus
 constituendo sibi Regem, tum imperium à se abdicat,
 illudque in constitutum Principem transfert. Vide
 Arnif. in Tract. de Autorit. Princip. in popul. semper
 inviolabili c. 1. p. 15. 16. n. 11. (2.) Illa assertio non est
 vera, quasi omne imperium proveniat à constitutione
 populi quandoque enim & bello acquiritur imperium,
 ut, cum quis populo devicto imperare incipit: hic nihil
 valet constitutio. Præterea potest imperium provenire
 è receptione populi in clientelam, vel etiam lure dedi-
 tionis, sicuti pater familias peregrinos & advenas rea-
 cipit quidem sed sub obediendi Lege. (2.) In Regno
 perfecto potestas debet esse Absoluta, id est, legibus
 civilibus non subjecta. Dico Civilibus: nam naturæ,
 & Gentium Juri Regem esse subjectum vix quisquam
 temerè negabit. Ab obligatione siquidem Juris natu-
 ralis, cum ab ipso Deo hominum mentibus illud inscri-
 ptum sit, nemo exceptus est. Plut. in libr. ad princip.
 indoct. Quis imperabit principi? Lex omnium Rex mor-
 talium & immortalium, uti ait Pind. Non ea foris scripta in
 libris

libris aut lignis insculpta, sed viva in ipsius corde:
 Ratio semper una habitans, & excubans, & ani-
 mum nunquam sinens principatus vacuum. Et licet
 Rex contra illud peccet; tamen in his terris non pati-
 tur ab homine Judicium, nec ea propter Jure regnan-
 di excidere, sed vindicta soli Deo committi debet.
 Unde *M. Antoninus* apud *Xiphilin.* p. 271. ait:
Principis solus Deus Judex esse potest. Quapropter,
 quando *David* orat: *Tibi soli peccavi.* *Ambrosius*
 id ita inrerpretatur, ac si *Rex David* solo Deo se mino-
 rem confessus fuerit. Locus ita se habet ad *Psal.* 55.
Rex ubique erat, nullis ipse Legibus tenebatur, quia
liberi sunt Reges à vinculis delictorum, neque enim
illis ad pœnam vocantur Legibus, tuti potestate Im-
perii. Homini ergo non peccavit, cui non tenebatur
 obnoxius. Et *Isidorus Pelusiota* l. 5. *Epist.* 383. *Divino*
solum Judicio subditus est, qui Rex est, unde & Psal-
mographus ait: Tibi soli peccavi. Hinc *Barnachma-*
nus Hebraeus dicit apud *Grotium* lib. 1. c. 3. n. 20. p. 60.
de I. B. & Pacis. *Nulla creatura judicat Regem, sed*
Deus Benedictus. Et quamvis *Grotius* d. loco referat:
Reges, qui contra Leges de officio Regis Dent. 17. v. 17.
scriptas peccassent, verbera sustinuisse citra infamiam
tamen eaque non tam in pœnam quàm satisfactionem
peccatorum erga Deum subisse: Qua in re videtur
 secutus *Rabbi Mosén. Maimonidem & Gvilielm.*
Schickhard. c. 2. theor. 7. p. 60. de *Jure Regio.* Atta-
 men *Samuel Petitus* in *Diatr. de Jure per Principum*
Edicta Ecclesie qua sit c. 2 p. 16. negat illud, & dicit:
Dabo pignus in omnes meas fortunas. si vel verbo Jus
istud

istud asseratur; sed contrarium planè quæsitum est Deo autore in Saulis inauguratione apud Samuelem. vide Selden. lib. 2. c. 9. n. 5. p. 434. Et lib. 3. c. 9. n. 5. p. 116. & 17. de Jure Synedrui. Bæcler. ad lib. 1. c. 3. Grotii de I. P. & B. p. 258. Deinde Rex non potest contra Jus Gentium agere, quia hoc non dependet ab unius voluntate, unde etiam ab eodem non potest solvi. Nam illud ex intima natura Rerum publicarum proficiscitur, nec solvitur, nisi destructâ societate civili: Cum verò ejus lesio aut destructio ad hostilem animum transferenda sit, statim apparet, id nullo Jure licere Princ. propter quod tanquam hostis puniendus est. Horn. l. 2. c. 2. de Civit. n. 10. p. 218. Verum quidem est, quòd ob violatum Jus gentium Rex non subeat Judicium superioris hominis, cum, quamdiu Rex est, se superiorem agnoscat neminem mortalium: attamen gladio vindicari solet ab alio, in cujus ignominiam vel damnum contra Jus gentium peccatum est. Nam ubi desinunt Judicia ibi incipit bellum. Grot. l. 2. c. 1. n. de I. P. & B. vide exemplum in sacris. l. 2. c. 10. Samuel: ubi David contra Hanonem Regem Ammonitarum bellum suscepit, quòd Legatos suos ad illum solandi causa ob obitum patris missos summa affecisset injuria. Confer Grotium L. 2. c. 18. n. 11. p. 280. & 281. de I. P. & B. Quod verò civiles Leges attinet, quæ de rebus indifferentibus à potestate Regia feruntur, is Rex omnino est solutus, ratio est, quia alias non posset eas mutare: cum tamen fateantur omnes: Legis derogationem, & abrogationem esse facultatis Legislatorie. At Leges universales condere vel etiam mutare, non est

est nisi Majestatem habentis. Hinc Plinius in panegyri-
 c. 26. ait: *Leges principi nemo scripsit. Etc. 6. Illud*
in principatu beatissimum, quod nihil cogitur. Vide
Matthiam Bernegg. qu. 35. ad Tacit. Quamvis ita-
 que princeps Legibus civilibus non sit obnoxius;
 Consultum tamen erit Reipubl. ut *Majestatis vita sit*
Regula Civitatis, quandoquidem ab imperantis ex-
 emplo pendet popularis multitudo. Quo pertinet
 dictum Imperatoris Theodosii: *Dignam vocem esse*
Majestate Imperantis legibus alligatum se principem
profiteri. 3. Est potestas perpetua & irrevocabilis, præ-
 cipue ubi sine addita conditione consensit populus, ut
 unus rempublicam gerat, postea tenetur illius imperiū
 ferre. Loquor autem de iis quæ bene Constituta sunt &
 non quid interdum fiat à seditioso populo. Interim in
 arbitrio populi fuit certum regnandi terminum præfi-
 gere Regi, ut is tempore determinato elapso, Imperium
 restituat vel certis pactis potestatem limitare, vide
 Bernegg. qu. 163. ad Tacit. Hodie tamen illud non ob-
 servatur, quia ubique Regna ferè sunt hereditaria.
 Quæritur: Si Rex pollicitus sit populo, vel simplici-
 ter, vel mediante Juramento, se justè regnaturum, po-
 stea autem limites Justitiæ transfiliat & fiat perjurus, an
 possit ipse deponi & Regnum ei iterum adimi. Resp.
 Negant multi. 1. Quia non est in subditorum potestate
 situm, judicare de principum factis, sic enim illi supe-
 riores essent supremo in republica Capite, quod citra
 absurditatem dici non potest 2. mala administratio,
 aut etiam vita scandalosa Regis non est causa depo-
 nendi eum, nisi forte an hostem publicum se præbeat
 erga

erga civitatem. Verum quidem est Regi incumbere, ut virtuti studeat; nam licet sit maximus Imperio, exemplo tamen maior est: Vell. Pater. l. 2. c. 127. Histor. Interim, si Rex, neglectâ virtute, in omni vitiorum genere vivat, non potest à subditis deponi ob denegatam ipsis potestatem judicandi de Rege; ut ita Romani expellentes Regem Tarquinium ob filii commissum adulterium videantur deliquisse contra officium obedientiæ. 3. Regna seditionibus laborarent & facilem sentirent interitum. Objectum perjurium quod attinet, illius vindicta Deo servatur, non populo, Iuramenta enim alium in finem à Regibus, ubi id moris est, non præstantur, quam ut metu divinæ iræ ipsi in officio contineantur. Numquid autem populus reservare possit Ius non parendi amplius Regi, si ipse contra factam promissionem imperet, & Rex ipso jure imperio indignus factus sit, qui aliter rempublicam administrare incipiat, quam juraverit, de eo potest consuli *Grotius l. 1 c. 3. & 4. de I. B. & P. 4. Potestas Universales.* Universus namque populus Regis Imperio subest: si enim Rex in civitate summum in omnes nascitur imperium, nemo in ea esse potest, quin illius potestati sit subiectus. Proinde malè cum ea republica est actum, in qua multi reperiuntur, qui potestatis civilis imperio sunt exempti: v. gr. Clerici, qui alicubi subtrahuntur potestati civili, & Ecclesiasticæ Jurisdictioni vendicantur non sine imminutione & præjudicio Majestatis civilis: cum potestas Ecclesiastica sibi
L sumat

sumat eo modo vim imperii in alterius reipublicæ cives. Nec potest talis constitutio eximendi clericos à potestate civili carere contradictione : Etenim si summæ potestati civili competit imperium universale, quod se extendit ad omnes istius reipublicæ cives & subditos, & tamen in ordine civium & subditorum dantur non pauci, qui sunt alterius vel peregrinæ potestatis Jurisdictioni subjecti; tum in tali republica summa potestas non erit universalis : absurdum siquidem est, habere universale imperium, & tamen omnibus civibus non imperare. *Et hucusque de prima Regni conditione.* Sequitur II. altera quæ desumpta est à *sine, communi omnium salute*, ut scilicet Rex in administratione reipublicæ civium suorum utilitatem attendat. Interea tamen Regnum esse non desinit, licet ibidem Rex quædam in usum privatum conferat ut proinde frustra disputetur de Saulis Regis Israëuitarum Regno, an illud verum fuerit Regnum, ob Ius illud Regium, quod præscriptum legitur i. *Samuel 8. v. 11.* quò nonnulli ob odium erga Hebræum populum intempestivè postulantem sibi constitui Regem ad exemplum vicinarum gentium iniqua peragenda Regi concessa fuisse existimant, ipsumque Saulem, si juxta illud Ius imperium administraverit, vix absolvi posse à Tyrannide. Sed Deus non præcipit injusta : nec injustum pro jure habet, multo minus illud à Rege in administrando Regno sequendum probat nedum proponit. Quod ubi intellexerunt alii, diversimode

modè locus iste Samuelis cœpit explicari: omnes tamen interpretationes huc congerere nostri non est instituti, quippe, quòd pleræque nitantur potius conjecturâ, quam veritatis certitudine & nobis sit propositum potius universalia scientiæ civilis præcepta tradere, quàm reipublicæ singularis instituta examinare. Legi tamen merentur, quæ è Maroccio, Grotio, Gerardo à Renesse in textu sunt adducta.

VI.

Quoniam summum Imperium in omnes subditos Regi conceditur, utique is, sicuti potentia, sic & virtute superare cives suos debet, idque vel ob exemplum, quod Principum & Regum vitam ac mores imitari soleant subditi. Claudian. lib. 4. de Consul. Honorii. Componitur Orbis Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus humanos Edicta valent quàm vita regentum.

NOTAE.

Meretur observari egregius locus apud *Dionem Cassium* l. 52. p. 489. Ubi inter alia hæc habetur admonitio. *Ea dices ac ages, quæ sentire ac facere præfectos tuos velis. Id enim facilius eos officium suum docebit, quàm metus legum: quum alterum tractatione constet alterum timore: ac facilius meliora imitentur homines, cum ea in re ipsa conspiciunt, quàm*

peiora vitent, verbis ea prohibita audientes. Ipse igitur omnia summa cum diligentia ages, nihil tibi ignoscens: sed certum hoc habens, omnia tua & dicta & facta statim omnibus nota futura. Vives enim velut in quodam orbis terrarum theatro, nec fieri poterit, ut vel minimum tuum peccatum lateat. Nihil enim sine arbitris, sed semper in magna hominum multitudine age: & perscrutari orta Principum omnes homines libenter solent. Qui si semel compererint, Te alia aliis præcipere, alia ipsum agere, non jam minas suas metuent, sed facta imitabuntur. Hæc eximie Dio Cassius. Cui consonat. quod dicit Herodianus lib. 4. c. 11. p. 206. Principum res nullo pacto latere possunt. Et Plinius in Panegyri. c. 83. p. 148. ait: Habet hac primum magna fortuna, quod nihil tectum nihil occultum esse patitur. Addo quod Seneca l. 1. c. 6. de Clement. per-eleganter inculcat: Tibi (ô Nero) non magis quam soli latere contingit: multa contra Te lux est: omnium in istam conversi sunt oculi. Prodire te putas? oriris. Loqui non potes, nisi ut vocem tuam quæ ubiq; sunt gentes, excipiant.

VII.

Et quamvis multæ virtutes Regem commendent, præcipuæ tamen sunt. 1. Pietas & studium colendi Deum: utpote quod subditos quàm maximè reddit obsequentes. Religio à subditis impetrare potest omnia: & quô Leges non penetrant, eò religio penetrare valet. 2. Justitia, absque
qua

qua nulla societas consistere potest. Colit autem Rex Justitiam, defendendo bonos: & puniendo malos. 3. Clementia. Nam uti M. Antonius Philosophus apud Vulcat. Gallicanum ait: Nihil est, quod Gentibus magis commendet Principem, quàm Clementia. Quam tamen ita temperabit ne viam aperiat delictis, quæ si maneant impunita, frequentiora occurrunt. Unde si Rex est quorumvis criminum conniventia cupit laudem clementiæ captare, perinde est, ac si Medicus ad preces ægrotantium acerba nolit adhibere medicamenta, unde necessum sit illos mori. Didacus Saavedra in Symbol. Polit. 22. p. 169. ait: Non minus crudelis est, qui omnibus veniam dat, quàm qui nemini. Nec minus noxia est populo clementia nimia, quàm crudelitas: & gravius interdum impunitate & indulgentia peccatur, quàm ipso delicto. 4. Prudentia, quæ est propria virtus Principum, sine qua ipse in administratione civili nihil efficere valet. Omni animali facilius imperabis, quàm homini, ideo sapientissimum esse oportet, qui homines regere velit. Saavedra Symbol. Polit. 4. p. 29.

Et si ipse Rex non omnia peragere valeat, alios prudentes in consilium, & societatem Imperii adhibeat, quos Aristot. l. 3. c. ult. Politic. vocat Regis oculos, aures, manus & pedes. Quò pertinet, quod dicit Salust. Orat. 2. ad Cæsar. de ordin. republ. Omnia regna, civitates, & nationes usque eo prosperum Imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt.

IIX.

De aliis virtutibus, quæ Regem ornant, consuli potest Justus Lipsius in doctrina Politica libro secundo per totum Quo pacto autem Autoritas conciliari & conservari debeat, dicetur lib. 3. c. 1. infra.

IX.

Regnorum variæ sunt differentiæ. Et quidem. 1. Ratione finis: quædam communem omnium utilitatem: quædam verò proprium ipsius Imperantis commodum respiciunt. 2. Ratione Subiecti. quo pacto quædam Regna sunt Voluntaria, quæ scilicet volentibus subditis constituuntur: Quædam sunt violenta, quæ conduntur subditis Invitis, utpote quibus per vim imperatur regiè. Quæ tamen distinctio hodie parum

parum prodest, quòd Regni appellatio hodie
omni reipublicæ Monarchicæ tribuatur. 3.
Ratione formæ. Et sic Regnum vel est pe-
nes Unum: vel Mixtum, in quo penes unum
summa potestas non est, unde etiam unus pro
suo arbitrio omnia constituere non potest;
sed potestas imperii aliis quoque ex parte
communicatur. 4. Ratione Constitutionis
seu causæ efficientis. Et hoc pacto Regnum
aliud est. 1. Hæreditarium, quod jure succes-
sionis obtinetur, seu cum Jure nativitatis aut
agnationis quis defuncto succedit in regimi-
ne, prout publicæ Sanctiones id exigunt. 2.
Electitium, quod libero populi consensu in
aliquem transfertur. Quale est Regnum
Polonicum. 3. Mixtum, quod partim E-
lectionis, partim successionis Jure alicui
traditur. Utrum verò successio, an Electio
præferri debeat? cùm ab utraque parte præ-
gnantes sint rationes, definiri vix poterit;
consuetudo siquidem cujusque loci atten-
denda est, In thesi tamen loquendo suc-
cessio videtur Electioni præferenda, utpo-
te tantis non obnoxia difficultatibus & dis-

criminibus, sicuti Electio præcipuè si vivo adhuc Rege de futuro successore non convenerit.

NOTAE.

I.

Multi conantur illas Regnorum species in quibus Imperantium utilitas quæritur, ex ordine rerumpublicarum eliminare, contendentes illas ne quidem Reipublicæ nomine esse dignas. (1.) *Quod aberrent à recto statu, adeoq; in vitio ponantur.* (2.) *naturæ repugnare videatur, subditis per vim imperare, exigendo ab iis opes & tributa supra eorum vires & facultates: ita paupertate eos premendo: vel nimium in illorum vitam & corpus sæviendo.* Verùm R. licet (2) Regna herilia aberrent à rectitudine rerumpublicarum, propterea tamen Regna & respública esse non desinunt; nam ex parte quod Legum instituta cum rectis habent similitudinem. Et quantumvis aliquid flagitent ad hoc ut in statu suo conserventur, propterea tamen è censu rerumpublicarum, cum ibi per iniquam administrationem ordo imperandi & parendi non tollatur, non sunt excludenda: quandoquidem & in illis necessum est, ut aliquid boni repertiatur, *cum nulla respublica vel ad breve saltem tempus per mera scelera possit conservari.* (3) Negari non potest, quòd vera ratio imperandi, & subditos retinendi sub iugo obedientiæ non consistat in nimia exactione opum & paupertate subditorum, vel etiam immani sævitia & con-

& crudelitate erga illos, quòd paupertas, & indignatio ob perpetuum timorem amittendi vitam subditos non addat pusillanimes, sed illos potius ad desperationem adigat. Nam uti rectè *Paulus Paruta* apud *Trajan. Boccalinum Cent. 1. Relat. 67. p. 180.* docet: *Per inopiam & subractionem, fortunarum subditos ad obsequium perducere, idem est ac hominem hydropicum curare multo potius.* Nihilominus tamen dantur populi, qui sub tali servili dominatu viventes contenti sunt, si tantum habere possint, quantum naturæ indigentia exposcit. Exinde tamen non statim concluditur, illud Regnum repugnare naturæ: si enim societas herilis inter dominum & servum instituta non repugnat naturæ, quomodo dici potest; Imperium herile repugnet naturæ, ubi Rex tractat subditos suos, sicuti herus servos? Aliàs quod ad finem Regnorum attingit, ille non est omnibus Regnis unus propositus. 1. *Quædam divitias pro ultimo fine habent*, quem quoque finem, præter libertatem, intendit *Respublica Batavorum*, licèt non sit Regnum: cui applicari potest, quod canit Poëta: *Trux veniet ignas Tisiphone, quatiatq; suos irata colubros.* Provehimur quoque *lucra* vocant: Quædam pro fine habent *Voluptates*, in quorum administratione Reges nihil potius quærunt, quàm ut magna abundantia adsint, media ad explendam libidinem & voluptatem. Sicuti de quibusdam *Persarum & Assyriorum* Regibus historia loquuntur. 3. Quædam pro scopo suo habent *vastam potentiam, & latitudinem imperii.*

Quale propositum fuit *Philippo Regi Macedonum*, & illius filio *Alexandro M.* Instituta quoque *Lycurgi Lacedæmoniorum* republica ad potentiam bellicam fuisse directa, non uno loco observavit & reprehendit *Aristoteles*. 4. Quædam verò finem ultimum collocarunt in exercitio virtutum conjuncto cum abundantia talium rerum, quæ ad ejusmodi vitam sufficiat. Equidem fateor talia Regna oppidò rara omni tempore fuisse; extitisse tamen aliquando dubitare nos vetat *Respublica Hebræorum* antequam ab impiis Regibus contaminaretur.

II. Regnum aliud simplex, aliud mixtum, esse à Politicis strenuè defenditur. Simplex dicitur, in quo nihil ex alterius reipublicæ institutis continetur; sed in quo omnia ab unius arbitrio & potestate dependent. Quæ ratio imperandi est verè Regia, & omnium potentissima. Qualis status olim fuit sub *Cæsaribus Romanorum* licet ipsi titulum Regis non assumerent. Et hoc vel exinde patet, quia in Legibus Romanis talis Princeps secundum potestatem describitur, qui non nisi in simplici Regno locum invenit. Hinc quando dantur Reges, qui tali Iure regni non gaudent, sicuti Principes Romanorum, propterea illi potestas Regia deneganda non est, quòd è statu Romanorum Regio non statim alios Reges omnes liceat examinare, aut ex istorum institutis & Legibus de cæteris judicare, cum ne quidem Romæ semper idem placuerit, & istam vim Regiam satis diu

diu populus Romanus averfatus fuerit. Ad *simplex* *Regnum* pertinet quoq; & illud cum uni summum, quidem & absolutum competit imperium, sed successor sibi constituere non potest sicuti de Tartaris refert *Martinus Broniovius in de script. Tartar. p. 284.* Quod ipsi fratrem vel filium natu maximum Cham, quem Galgam vocant, consensu insigniorum Tartarorum eligant perpetuum, eumq; praeficiant populo. Subditi autem, teste *Bodino l. 1. c. 4. p. 130. de Republ.* Regem futurum ita alloquuntur. Nos abs te petimus ac jubemus ut imperes. Tum Rex; Quandoquidem, inquit, imperare me vultis, omnia mea jussa vos diligenter exequi necesse est, & quemcunque occidi mandavero, hunc eodem momento necari, summamq; rerum omnium potestatem meo arbitrio committi. Ad quod populus clara voce respondet: Esto: Rex iterum: Mea vox, inquit, pro secure & pro gladio futura est. Talis quoque fuit ratio Imperii Romani sub Caesaribus, quorum multi à milite sunt electi, concessâ ipsis summâ potestate: vide *Onuphr. Panvin: cap. 1. de comit. Imperat. p. 25. & seqq.* Mixtum Imperium seu Regnum est, in quo omnia majestatis iura non sunt penes unum Regem, sed & Regni ordines de illis juribus communicant. Tale Regnum nobis exhibet Polonia, in qua ius ordinandi magistratum & constituen di judicia est penes Regem: sed ius ferendarum legum imponendi tributa, ius belli, pacis & federum non penes Regem verum penes nobiles residet. sicuti id videre est apud *Simon Staravolscum in Polonia p. 77.* Ita & nostrum, Germanicum Imperium est mixtum: Nam Caesar

ius

jus ferendarum Legum, potestatem belli, pacis & fœderum non habet absolute, sed imperii ordines in publicam consultationem adhibentur. Quapropter quoque comitia in tali Regno indicant, quod summa ibi potestas unice Regi non competat. Quamvis id nolim, ac si comitia semper sint indicium regni mixti, quandoquidem saepe fit, ut saltem consilii capiendi, vel etiam dicis causa instituantur, cum tamen jus decernendi ac statuendi Regi sit integrum. Illud considerationem meretur: Num quid Regnum simplex sit melius mixto? ratio dubitandi est, quia in mixto Imperio, cum ibi nonnulli de potestate publica participant, datur locus dissensionis, ea propter, quod quidam de populo participant de Imperio, & studio regnandi accensi semper ad majora contendunt. Resp. De hac questione simpliciter & absolute judicare ita non licet, quin potius oportet hic quandam instituere comparisonem? nam Regna mixta eo saltem tendunt, ut summae potestati licentia abutendi imperio prædicatur: & hætenus bene consultum est populo capaci talis imperii, ne Rex insubditorum perniciem limites justæ administrationis queat egredi. Interea dicendum quod res est, populo ferociori, & qui libertatis avidus est, nunquam convenit Regnum simplex; quod gentes Europeæ testantur, quæ olim Regnum simplex nullatenus admiserunt. Quod si verò populus fuerit improvidus, & dissidiis laboret, ei simplex & non mixtum regnum erit accommodatius, quo omnes subditi contineantur in officio per absolutam potentiam. unde si unus aliquis opprescit populum, & hic exutus est omni facultate rebus suis providendi, satius utique erit omne imperium unius arbitrio committere.

mittere. Qua quoque de causa populus Romanus omnia detulit Caesaribus. III. Consideranda est divisio Regni in hæreditarium, electitium & mixtum: Hæreditarium est quod Iure successionis propter nativitatem alicui competit. seu cum quis Iure nascendi in imperio succedit ei, ex quo natus est, aut quem propinquitate sanguinis proximè contingit. Electitium est, cum populus liberam vel restrictam quandoque habet potestatem eligendi idoneum principem, cuius potestati is se submittat. Mixtum est, quod partim electionis, partim successionis Iure alicui defertur. Quod tamen Arrius l.2.c.2. sect. 5.p.388. Relect. Politic. impugnat: Etenim totâ naturâ, dicit, sibi in vicem repugnare Electionem & successionem; utpote, quod nullus locus relinquatur Electioni, si libertas repudiandi fuerit sublata. Ius enim Electionis consistit in potestate unum recipiendi è multis & cæteros repudiandi: Quod si autem cogantur subditi certum recipere, & nihil amplius habeant Iuris, quàm ut in certam illam personam consentiant, nihil minus ipsi facere, quàm eligere videntur. Alias docent Politici, quòd quatuor modis acquiratur Regnum. 1. Occupatione, quâ vel victor aut superior beneficio victoriæ multitudinem profligatam, captam, aut quacunque alia ratione superatam suæ potestati subijcit. Putant autem Politici nonnulli Occupationem esse, duplicem 1. Iustam quæ nititur legitima & iusta belli causa. 2. Injustam quæ legitima bellandi causa non nititur. Negari tamen non potest, multas gentes è mera dominandi libidine fuisse subjugatas. Ita Alexander M. publicis latrocinii infamis-
latus

latus est à capto pradone. Interrogatus enim prædo à Rege Alexandro quo Jure ipse mare redderet in festum ! Respondit, eodem jure, quo tu terram alienam invadis : Julius Cæsar, quoq non adeò legitimis mediis regalem dignitatem sibi acquisivit. 2. Sorte, cum divino veluti judicio committitur, quinam Rex eligi debeat : sicuti de Saule constat, quod eum Samuel Propheta per sortem elegerit : ipseque postea dixerit ad populum : videtis, quem elegit Dominus. 1. Samuel. 10. Et Plato l. 3. de L. L. sortem à Deo dirigi scribit. Quamvis Philo Judæus existimet, sortem adeò improbam esse, ut nullo casu possit obtinere locum. Sed hunc modum acquirendi Regnum non nulli Politici improbant (1.) Quod sors equè erret ac Fortuna ; & uti Tacit. lib. 13. Annal. ait, sæpe deflectat ad parum idoneos. Et uti Basilius : sortium concursus sæpe ad omnium pessimum & deterrimum defert magistratum Ita Tacit. l. 4. c. 7. Histor. sorte & urna mores non discernuntur. Ut proinde Philo non malè dixerit : Quemadmodum nec medicus ægroto, nec gubernator navi per sortem quærendus est, ita nec reipublicæ Imperator. 3. Electione, quæ in procerum & populi suffragiis consistit : cum scilicet populus liberam vel restrictam habet potestatem constituendi idoneum principem, cujus imperio se submittat. Electio distinguitur 1. In liberam & restrictam seu limitatam. Libera est, quæ competit omnibus cujuscunque fuerint ordinis, status & conditionis. Restricta est iterum duplex. 1. Ratione Eligentium : Cum scilicet certo ordini in Regno aliquo

quo competit jus electionis, uti in imperio Germanico non nisi collegio Electorali concessum est potestas eligendi Regem Romanorum. 2. ratione personæ eligendæ, quando electio restricta est ad certam, familiam aut nationem, ut cum non nisi indigena possit ac debeat elegi. Qualis ratio viguit apud Hæbræos, qui non nisi ex Israëlita prosapia oriundum in Regem eligere tenebantur. Vide Deut. 17. v. 15. 4. *Successione*, cum quis hæreditario Iure alteri succedit, vel quodquod ex eo natus sit, vel quod propinquitate sanguinis eum contingat. Hic gravis instituti solet disputatio *An præferenda sit successio Electioni: vel Electio successioni?* Qui pro Electione pugnant, instructi sunt argumentis sequentibus. *Quod. 1. nemo temerè in Regem eligatur, nisi cujus mores fuerint probati, ipseq; dignus imperio fuerit inventus.* Inde dici solet: *Electio suppeditat Reipublicæ Principem.* Et Galba apud Tacit. l. 1. Histor. c. 16. n. 2. ait, *optimum quemque electio inveniet, nam generari & nasci fortuitum est neque ultra æstimatur.* Deinde & 2. *In Regnis hæreditariis Reges interdum moriantur absque liberis, aliisque justis successoribus, unde sæpe respublica adducitur in discrimen, & seditionibus exponitur: quivis enim se imperio dignum reputat, à quo si excludatur, turbas movet, & alteri regni administrationem affectanti resistit armis & si satis potens non fuerit vicinum potentem in suas pertrahit partes.* 3. *In Regno hæreditario nonnunquam succedat Puer.* Cujus imperium non est idoneum, ipse siquidem perfectum rationis u-

furi

sum. Est quod illud *contemni expositum*: nemo enim libenter obedire vult puero. Ipsa quoque sacra scriptura tale imperium non probat; Sic enim ait *Salomon*: *Eccles. 10. v. 16. Ve terre illi, cujus Rex puer est.* De cujus textus expositione vide *Limnaeum* in *Notit. Regni Franciae l. 2. c. 3. p. 346. & seqq.* Neque quicquam est, quod excipitur de Tutoribus, quorum cura tamdiu Regnum administrari possit, usq; dum Regius Princeps adolescat, & ad Gubernandam rempublicam reddatur habilis: quandoquidem experientia testatur, quod Tutores isti saepe sui potius quam pupilli curam gesserint, & Regnum ad se pertraxerint. Exemplum habetur in *Cassandro*, qui pupillos suos *Alexandri M.* filios interfecit, & Regnum *Macedoniae* invasit. *Iustin. l. 15. c. 2. p. 260. & 261.* Perfidus quoque tutor *Alexii Junioris* fuit *Andronicus*, qui ut ipse Imperium ad se trahere posset, pupillum suum miserere occidit. *Nicetas Choniates in Annal. Alexii Manuel. Filii, p. 298.* Ipse quoque scelestum illud facinus descripsi plenius in *lib. 1. c. 15. p. 129. de Oracul. Palchre* ad *c. 10. v. 16. Ecclesiast.* hac de re commentatur *Magnus H. Grotius* *Multa mala*, inquit, *evenire in Regnis solent, ubi successio ad puerum devoluta est. Tutores enim saepe non ex fide rem gerunt, aut inter se discor-*
dant neque puero satis auctoritatis est ad retinendos in officio populos. Exemplum in loabi temporibus 2. Reg. 11. & post Ancum Martium Romae; Arcadii & Honorii aetate in imperio Romano 4. Saepè contingat, ut qui parentibus succedunt vitiis & morum turpitudine praediti nec Regno prospicere, nec subditos regere possint;

possint: sed voluptatibus & libidinibus dediti aliis ad
 ministrationem relinquunt non sine exitio boni publi-
 ci. Accidit. s. quòd in Regnis hæreditariis interdum
 ad fœminas devolvatur Imperium, uti in Regno Sve-
 rico id contigit prudentissimæ *Christinæ*. quæ tamen
 Imperii pertæsa Sceptrum cum vagis oberrationibus
 commutare voluit. Et in Regno Britannie *Elisabethæ*
 gloriosissimæ, & omnium, quæ unquam Sceptrum ge-
 starunt felicissimæ fœminæ *Thuan. lib. 129. Hist. p.*
997 quæ virtute sua multis bonis Principibus videtur
 præluxisse; fœmina præter corporis dotes supra sexum
 prudens, multisq; literis exulta. Græcè namque &
 Hispanicè mediocriter: Latine verò Gallicè & Ita-
 licè admiraculum docta, quæ uno & eodem die tribus
 maximorum Regum legatis Latine uni, alteri Galli-
 cè, tertio Italicè respondere audita est. Sicuti id *Ca-*
ssar Ens in Histor. Belgica Tom 4. lib 8. circa finem
magnificis verbis ut & aliàs ejus laudes deprædicat.
De qua & Henrico Navarro, qui cognomentum Ma-
gni non tam propter victorias, uti quondam Ale-
xander & Pompeius dicti sunt Magni; sed propter
animi magnitudinem & invictam ejus constantiam,
contra quemcunque insultum Fortunæ accepit. Har-
dovin de Peresixe en Historie du Roy Henry le Grand
pag. 7. & 8. Dicere solitus fuit *Sixtus Quintus Papa,*
scilicet: Toto orbe se unum virum & fœminam videre
dignos, nisi labe sectaria infecti essent, qui regna-
rent & quibuscum ipse de ingentibus rebus consilia,
quæ animo agitabat communicaret. Henricum
M. & Elisabetham Anglorum Reginam intelligens.

Licet autem hæc Elifabetha raris virtutibus emicuerit,
 & feliciter administraverit Regnum; aliæ tamen fœ-
 minæ, quibus itidem Sceptra imperii indeptæ sunt,
 hanc laudem ob malam gubernationem non invene-
 runt, uti Cleopatra in Ægypto: Fredegundis in
 Gallia: Johanna Neapolitana, ut & aliæ, qua-
 rum nomina ob vitiorum sordes & crudelitatem sunt
 damnata. Hucusque illi, qui pro Electione con-
 tendunt. Vide *Lansium in Consult. pro Gallia p 135.*
 Sed & qui pro Successione pugnant non destituuntur
 rationibus. Nam 1. *In successione quietum perma-
 net imperium, cum Electio sit variis dissidiis & ma-
 chinationibus exposita.* Hinc dixit *Boxhornius l. 2.*
c. 2. § 5. p. 266 Instit. Politic. In Successione nihil
quidem est dissidii, sed & nihil libertatis: Sed in Ec-
lectione plus quidem libertatis est, sed etiam plus dis-
sidii. Confirmari illud potest exemplo *Alexandri*
M. qui dum nominare noluit successorem, variis
 turbis exposuit Regnum, unde & hoc effectum est,
 ut illud in varios Principatus divideretur. Aliquan-
 do in Turcia accidit, ut post mortem Imperatoris
 tempore interregni milites bona civium locupletio-
 rum diriperent, nec à cadibus & stupris abstinere-
 nt, donec uni Prætorianorum demandaretur imperium.
Bodin. l. 6. c. 5. de Republ. Deinde 2. qui post se re-
 linquit heredem cuncta Regni negotia curat tanquam
 propria, liberos suos probè educari, & ad regendū
 munus eos idoneos effici curat. Cavet quoque ut
 bene prospectum sit ærario. Quod non faciunt,
 qui intelligunt, Regnum ad alios perventurum. 3.

Ma, ori

Majore in autoritate videntur constituti illi, qui è Regio sanguine sunt creati, quàm qui electionis suffragio evehuntur ad illam dignitatem, sæpe ob defectum Prudentiæ impares tantæ fortunæ. Quod exinde evenit. 4. Quoniam eligentes interdum non tam reipublicæ, quàm sibi & in sui commodum eligunt. Proinde in eligendo sæpe non mores, prudentiam & alias virtutes in imperante requirunt; sed saltem suarum partium favorem, suæ dignitatis aliarumque rerum promotionem. Ut propterea quidem non contemnendæ prudentiæ Politici Successionem præferant, ita tamen, si non quicumque natorum parenti succedant; nam hoc cum Aristotele l. 3. c. 15. putant esse perniciosum: præcipuè si constat, Regum filios non id intelligere, ita se natos esse, ut bona vel mala sua ad rempubl. pertinere credant. Tacitus l. 4. Annal. sed qui ex paterna fortuna præter licentiam usurpant nihil, uti Tacitus de Domitiano loquitur in vita Agricolæ: verùm hic digniorem esse præferendum minus digno. At dum illi hoc modo Successionem potiore loco esse volunt, statuunt vel tacitè electionem, dum scilicet inter Regios filios digniori committi imperium debet. Nam quando dignior aliis præfertur, fit delectus, quò unus assumitur, reliquis postpositis. Deinde tale quid non potest usurpari ob gravissimum periculum in quod conjicietur respublica: quòd præferentia unius tacitum alterius despectum & contemptum involvat, quod alter nunquam æquo feret animo. Repugnat quoque iste modus simplici Successioni, utpote, in qua nihil

juris alteri relinquitur in disponendo, nisi illud in certa quadam gente fuerit moribus receptum. In hisce ab utraque parte allatis rationibus invenire, quid pro certò statuendum sit, videtur difficile; quapropter tutius erit assentiri illis, qui docent à consuetudine recepta in quoquo Regno non recedendum: Sed persistendum esse vel in Electione, vel Successione prout hactenus à populo fuerit admissa & probata.

X.

In Regno Successivo semper Primogenitus ad imperium præ cæteris fratribus admittitur. Nam, uti Herodotus ait: Mos omnium populorum est, ut natus maximus imperium habeat. Modò fratribus relinquatur, unde honestè possint vivere. Barbaricum itaque est, fratres interficere, vel occæcatos in perpetua custodia tenere, ut quis tutum habere queat imperium. Quod si verò Primogenitus non videatur dignus, ut in Regno succedat, tum potius id Patris arbitrio & Procerum dispositioni committendum est, quàm ut temerè is prætereatur.

NOTÆ.

Circa hunc sphaum notanda sunt. I. *Questio:*
Numquid oporteat primogenitum semper, succe-

succedere ? Per *primogenitum* intelligimus , eum qui in *Legitimo conjugio natus est primo loco , sive ante patris regnum sive post illud: sive adhuc alius, sive post eum nullus alius natus fuerit.* Primogenitus duplex est. 1. *Naturæ* , qui primus ex utero materno egressus & in lucē editus est. Hic enim tempus *nativitatis* inspicitur. 2. *Juris* , qui inspecto statu naturæ primogenitus non est ; sed, quia præ cæteris fratribus sequentibus in locum defuncti primogeniti succedit per quandam Jurisdictionem , & quidem non simpliciter sed secundum quid , nempe respectu subsequen-
tium fratrum primogenitus dicitur. Lex itaque defectum naturæ in morte primogeniti supplet, vocando eum ad successionem , qui inspecto statu naturæ primogenitus non est. Sed ad Quæstionem , cujus dubitatio inde oritur. 1. *Quia inter fratres est æqualitas , igitur æquali eos Jure frui oportet* 2. *Cavendum est diligenter , ne inter fratres odia & dissensiones excitentur, cum teste Aristot. Lib. 5. Ethic. illorum inimicitie sint omnium perniciosissimæ & interitum moliantur Reipublicæ.* Atqui si unus præ cæteris succedat , id sine aliorum offensione fieri non potest. 3. *Quia filius primogenitus potest indignus esse imperio :* At quis dicet : *Indignum hominem & regnandi imperitum constituendum esse Regem ?*
 II. *Quæstionis solutio.* Quod non injustum sit , nec naturæ societatis inter illos , qui ratione utuntur, repugnet , si primo genitus succedat. 1. *Quia Gentium Jure primo genitus succedit* Ita apud Justinum l. 2. c. 10. p. 49. *Artamenes natæ maximæ ætatis privilegio Re-*

gnum
M s

gnūm sibi vendicat, quod id jū & ordonascendi, & na-
 tura ipsa Gentibus dederit: & Perseus ad fratrem De-
 metriū dicebat: Regnare utique vis; obstat gentium
 jū, obstat antiquus Ma edoniamos, hūc transcendere
 nisi per meum sanguinem non potes. Livius lib. 40. c. 9.
 Quod autem gentium Jure primogeniti successio sit
 fundata, id uno vel altero exemplo illustrandum erit.
 Apud Hebræos Regnum primogenitis competebat.
 Hieronym. ad c. 49. Genes. quod probatur 2. Paralip.
 c. 21. ubi scribitur: Regnum tradidit Joram, quod
 esse primogenitus. Videatur Josephus Lib. 14. c. 1. An-
 tiquit. Judaicar. Apud Ægyptios illud Jus fuisse in u-
 su docere nos potest caput XI. Exodi. Ubi Deus dicit:
 Occidam primogenitum, a primogenito Pharaonis, qui
 sedet in solio ejus, usque ad primogenitum ancille, que
 molit in pistrino. De Persis id testatur: Procopius lib.
 1. de Regno Persico, Boëmus Aubanus L. 2. c. 7. de Mo-
 rib. Gent. Briffon. lib. 1. p. 5. de regno Persar. Hodie
 valet apud Anglos. Thomas Schmitt in descript.
 Angliæ p. 186. Johan. Serran. in vita Hugonis Capeti.
 Apud Turcas, Russos, & alios populos. Vide Mel-
 chor Goldastum L. 2. c. 30. de Major. Arniseus. l. 2. c. 2.
 sect. 8. Relect. Politic. & c. 9. p. 223. Doctr. Politicæ. 3.
 Quia si primogenitus succedere non debeat, Regnum
 erit plenum discordiis civilibus, & ipsi fratres de
 successione contendunt; neque primogenitus æ-
 quo animo injuriam, si excludendus sit, feret. Un-
 de 4. & hoc sequitur, quòd successio tum sit in-
 certa, & dubium sit, quinam ad imperium admitti
 debeat: hoc autem in Republica perniciosum esse, qui-

Quivis facillè intelliget. Interim & hoc certum est. 1. Quod primogenitus possit suo juri renurciare: sicuti id patet in exemplo Esavi, qui progeniturum suam, cessit Jacobo fratri natu minori. Genes. 25. Pari modo Luiba electus à Vestgothis Rex Hispanie fratri suo suum cessit. vide Arnif. l. 2. c. 2. sect. 8. n. 64. p. 483. Relect. Politic. 2. Interdum quoque excidere potest illa prerogativa primogenitus, si ex eius successionem evidens corruptio immineat Reipublica, id quod tum timetur, quando is planè est demens, & mente captus vel etiam in Tyrannum incorrigibilem degeneravit. Aut contra patrem & Rempublicam atrociam commisit delicta. Vide Ludov Molin. l. 3. c. 2. de Jure primogenit. Arnif. l. 2. c. 2. n. 8. p. 483. Relect. Politic. Horn l. 2. c. 9. n. 15. p. 441. de civitat. iii. Responsio ad rationes contrarias. Ad 1. Notandum, quod ratio successionis in omni Republica se non habeat uno modo; hinc non potest generalis formari Regula, quasi sit ubique justum aut injustum. Fieri potest, ut quod uno in loco sit justum, alibi sit injustum, & contra. Quod ad æqualitatem fratrum attinet, illa sine dubio de privata hæreditate intelligenda est, verum in Regnis est alia ratio: Nam si Regna dividi debeant in tot partes, quot numero filii sunt, & rursus pro multitudine nepotum distrahantur, tandem in nihilum recident. Unde Dionysii milites in extincti Regis locum natu maximum è filiis substituerunt, & natura suo secuti: quod firmitus futurum esset regnum, si penes unum remansisset, quàm si inter plures filios in partes divideretur. Ad 2. odia inter

inter fratres comprimi, & intestina dissidia facile evitari poterunt, si reliquis fratribus tantum concedatur, unde honeste vitam tolerare queant. Cujusmodi sunt certi redditus annui, vel portio quædam regni, quam tamen non Regio sed privato titulo possideant. Sic *Josaphat* filius *nathanim* minoribus multa munera auri & argenti dedit, nec non civitates munitas in *Juda*: Regnum autem tradidit *Joram*, quia erat primogenitus. 2. Paral. p. 21. v. 4. Ita cum *Artaxerxes* major natus Rex esset creatus, *Cyrus* frater eius *Lydiam* & *Satrapias* maximas accepit. *Plutarch.* in *Artaxerxe*. Interim detestamur nefaria consilia & violentos actus quibus Rex se securum à fratribus suis præstare nititur, uti *Abysini* & *Chinenses*, qui ne regnum divellant, Regios filios, excepto primogenito, monti aut castris includunt, unde post mortem Regis pro ordine ætatis, aut prærogativa qualitatum ad Regni gubernacula depromuntur. *Damian.* à *Goës* in *Histor. Afric. Boterus* lib. IV. c. 2. *Polit. Illustr.* p. 320. Reges *Insulæ Ormi* in *India* orientali ex inveterata lege fratribus oculos effodiunt; Legem enim habent; Quod cæcis successionem Regni indictum sit. *Excæcatos autem Reges alunt.* *Hugo Lindschotan.* par. 2. c. 6. *Histor. Indice: Itinerar. Indic. de Mandelslo* l. 1. c. 8. p. 36. Pari modo *Turcarum Imperator*, cum administrationem Regni suscipit, fratres suos interfici curat. Fratrum namque sanguine manus polluere, & à parricidio Regnum auspiciari *Turcicis Imperatoribus* necessum est. *Busbequius* Epist. 1. p. 55. Et *Murates III.* qui in ini-

tio sui Imperii quinque fratres strangulari iussit, & ad
 ultimi adhuc in cunis risu infantili fratri homicida
 abblaudientis conspectum lacrymas fudit, confessus est:
 Deo teste se non livore aut odio, sed concordiae conser-
 vanda causa, atq; adeo extrema necessitate coactum id
 fecisse: Quod salus Imperii Turcici in eo versetur.
 Struckbusen in Histor. Saraceno Turcic. p. 239. Confer.
 & Job. Baptistam Montalban. in comm. Rer. Turcicar.
 p. 39. Olim id quoque fecit Dejotarus Rex Armeniae,
 qui, ut uni filiorum relinquere Regnum, reliquos omnes
 trucidavit, vivi oves imitatus, qui surculos superfluos
 praeidunt, ut reliqua vitis felicius crescat. Dion. lib. 47.
 Plut. Tom. 2. de Stoicor. Repugnant p. 1049. & Boterus
 Lib. IV. c. 2. Polit. Illustr. p. 320. Dominicus Soto Lib. 4.
 qu. 5. Artic. 1. de Just. & Jure p. 227. de hoc facto ait:
 Primogenia instituentes agricolis prudentibus sunt si-
 miles, qui Arbori & viti minores ramusculos circum-
 cunq; amputant, ut praeipuum germen in truncum ex-
 crescat. Ad 3. Etiam si primogenitus interdum visus
 fuerit imperio parum dignus; tamen nonnulli populi
 maluerunt primogenitum utut ineptum habere Regem,
 quam secundo genitum venerari Pausanias lib. 3. d. 153.
 refert de Lacedaemoniis, quod illi sceptrum potius
 Cleomeni, quam Dorico tradere voluerint,
 non quod prudentia essent pares, sed quod Cleo-
 menes esset aetate superior. De Pannoniarum Senatu
 & populo legimus: Cum Ladislaus Almu fratris fi-
 lium iuniorem adoptasset, repudiato Calomanno ita
 corporis statura deformi, lusco, balbo, claudo, gibboso,
 senatu majori populus, mortuo Ladislao monstrosū illū

principem ad Imperium accersere, quàm junioris imperia ferre maluit. Michael Riccius, in Epitom. Rev. Hungar. Bodin. lib. 6. c. 5. p. 112. de Republ. Arnise lib. 2. c. 2. §. 8 p. 419. Relect. Politic. Sed si forte an primogenitus videatur indignus. R. is non debet temerè preteriri, aut excludi à successione, quia de ingenio, prudentia & moribus ante susceptum imperium nihil certi judicare licet. Quod expressit Plinius in Panegyri. Tum demum judicari potest, an meruerit quis honorem, postquam eum indigneus est. Quapropter satis est, rem committi dispositioni paterna, nunquid primogenitus, vel alius è filiis imperio dignior constitui debeat successor. Aut si parens absque tali dispositione fuerit mortuus, dubium non habet, quin procures Regni alium primogenito prorsus inhabili anteferre possint. Nam si enormis inhabilitas non deprehendatur, nondum erit sufficiens causa eum repellendi vel postponendi. Sed de his satis.

CAPVT IV.

DE

ARISTOCRATIA.

I.

Aristocratia nomen habet ἀπὸ τοῦ ἀρίστου, id est, ab optimo: dicitur enim respublica optimatum. Potest autem hoc dupliciter intelligi.

celligi. 1. Vel ratione ipsorum imperantium, qui debent esse optimi, quales sunt, non qui divitiis, potentia, aut generis dignitate excellunt, sed qui virtute morali præ cæteris eminent. Inde Aristocratia si vim nominis spectes, est Imperium optimatum, ubi viris ob virtutem moralem bonis potestas imperandi conceditur. 2. Vel ratione finis, quia in hac republica id quod est simpliciter optimum, hoc est, totius societatis civilis beatitudo spectatur.

II.

Aristocratia est respublica, in qua pauci summum & absolutum habent imperium ad communem civitatis salutem directum. Requiritur autem ad hanc rempublicam. 1. Imperantium paucitas, ut distinguatur à Monarchia & Politia. 2. Potestatis plenitudo, ut illi optimates summam habeant potestatem; sed quæ omnibus imperantibus simul sumtis tantummodò competat. Nemo enim per se absque alterius consilio quicquam in negotiis istius reipublicæ statuere potest. 3. Finis Bonitas. Illi enim, qui imperant, cum boni sint, communem omnium civium salutem respicere debent & solent.

III.

Dividitur Aristocratia in 1. Puram, in qua solius virtutis habetur ratio, & in qua perfectè boni reperiuntur, qui secundum regulam honestatis prudenter imperant, finemque optimum intendunt: qualis respublica est simpliciter optima, stabilis, & diuturna; quoniam ibi cives Imperium nunquam detrectabunt, quippe qui vident omnia secundum justitiam & æquitatem administrari. Licet talis respublica vix vel nunquam inveniat. 2. Mixtam, quæ ex aliis rerum publicarum formis aliquid assumit, & cum optimo statu commiscet. Quo pacto tamen nondum definit esse Aristocratia, quamdiu ibi ratio virtutis prævalet, licet non sit undique pura.

IV.

Notanda est significatio viri boni, qui dupliciter dicitur. 1. Simpliciter & absolute, qualis est, qui nullius alterius rei, sed solius virtutis intuitu bonus est, ita tamen, ut virtutem non tam in habitu, quam usu possideat; nec tantum sibi soli, verum etiam aliis quibuscum in eodem coetu civili ad

ad unum eundemque finem operatur, virtute sua prodest. 2. Ex hypothese, seu qui est bonus secundum quid, nempe non quidem ratione virtutis moralis, à qua propriè quis denominatur bonus: verùm ratione facultatis, juxta quam potest fini civitatis proposito succurrere & ad eum obtinendum omnia sua consilia dirigere. Prioris generis cives in republica simpliciter optima requiruntur. Posterioris generis cives verò in mixta Aristocratia sufficiunt, quæ exinde in tantum saltem optima est, in quantum optima esse potest.

V.

Hinc quantumvis alieni quippiam admixtum habeat Respublica Aristocratica, quamdiu tamen totius populi magis, quàm private imperantium spectatur utilitas, respublica adhuc manet Aristocratica, licet imperantes undique non sint optimi, sed tales secundum quid.

NOTAE.

Hic notanda 1. *Descriptio simplicis Aristocratiae.*
Pura seu simplex Aristocratia est, in qua cives perfectè boni imperant, Rempublicam juxta virtutis & honestatis normam prudenter gubernant, & quidem ob
finem,

finem optimum assequendum. Et hic imperant, 1. viri ad amissum boni ex virtute & vitæ integritate. 2. Et qui ad imperium in hac republica admittuntur, in illis non fortunæ, generis, aut divitiarum; sed tantummodò boni & honesti animi, prudentiæ, & optimarum virtutum habetur ratio. 2. *Judicium de hac republica*, quod scilicet (1.) *sit simpliciter optima & perfectissima.* Optima est, quia ab optimis regitur; & optimus in ea intenditur finis, qui est salus populi: non tantum ut populus bonis omnibus abundare possit; sed & cum primis, ut ipse juxta optimas leges instituat vitam, & per continuas virtutum actiones tandem felicitatem civilem assequatur. *Perfectissima est*, quia cuncta ibi ordinantur ex virtute, quæ melius & perfectius bonum non datur. Ut exinde rectè dixerit *Aristot. lib. 1. c. 7 Ethic. Eam Reipublicæ speciem esse perfectissimam, quæ perfectissimum intendit bonum* (2.) *Stabilis & diuturna.* quia fundamentum Aristocratix est virtus & prudentia, quæ indissolubili nexu cum virtute est conjuncta, sed quodnam firmitus & solidius fundamentum condendæ reipublicæ potest excogitari, quam illud? quæ in re consentientes habemus omnes ferè antiquos & novos Philosophos. Hinc duo colliguntur. 1. *Quod cives tale imperium nunquam sine detracturi, quia vident in eo omnia juxta virtutem, justitiam & æquitatem administrari.* Deinde sunt quoque liberioris conditionis, quàm si à Principibus regantur: sunt etiā pacatiore, quàm si populi Imperio essent subjecti.

Parent

Parent itaque libenter, prout vident, illud imperium esse æquitati consentaneum. Quam æquitatem præstant ij, quibus summa potestas in cæteros cives est commissa. II. *Quod vir bonus & civis bonus ibi non differant.* Quæ sententia est Aristotelis. Cum enim viri optimi non alias, quàm ex virtute condant leges, utique illi cives, qui legibus obediunt istis, nihil aliud agunt, quàm quod virtus exigit. Itaque cives boni sunt in quantum optimum finem per honestissimas leges intendunt, eumque assequi student: & ita Reipublicæ perfectissimæ utilitati inserviunt, sed & viri boni sunt, quatenus virtutum actiones exercent, & ita juxta normam prudentiæ & honestatis vivunt. Ubi observandum, quod vir bonus considerari possit dupliciter. I. *Absolutè & simpliciter*, qui sua sponte bonus est, & ex habitu virtutis etiam operatur. Seneca, ait: *Bonus est, qui virtutem inestimabile bonum possidet.* Itaque in tali viro requiritur, ut sibi virtutem paraverit, eamque non tam in habitu, quàm in usu possideat: Id est, non tantum sciat naturam virtutis, sed & ita vitam instituat, uti morum honestas & virtus precipiant. Deinde non tantum sibi, sed & aliis bonus sit, hoc est, operam dare vir bonus debet, ut non tantum pro se sit bonus & privatim honestam degat vitam: verum etiam ut & aliis, qui cum ipso in eadem societate civili vivunt, & ad unum eundemque finem operantur, sua virtute prodesse cupiat. Cujusmodi viros bonos desiderat Aristocratia, utpote optimorum & ita perfectissima Respublica. 2. *Bonus ex*

*hypothesi qui quidem agit quod virtus requirit, at non
 ex proeresi semper sed sepe invitius nihilominus cōten-
 dit ut Reipublicæ status integer permanere, & finis pro-
 positus obtineri possit. Itaque hujus viri bonitas non
 spectatur ex virtute morali, absque qua nemo verè
 bonus possit appellari; licet eam pro rerum statu ne-
 gligere non soleat: sed consideratur istius bonitas in
 ordine ad finem civitatis, & desumitur ab illis officiis,
 quæ is in usum publicum exercere, & finem præscriptū
 promovere valet. Itaque potest quis esse vir bonus non
 præcisè & ex virtute morali sed ex usu civitatis, in
 qua vivit, cuius scilicet commodis novit invigilare.
 III. Rara & inventu difficilis. Quod fatetur, ipse Ari-
 stot. l. 4. c. 7. Politic. quia rari sunt viri boni & ex vir-
 tute morali perfecti. Salvianus l. 5. de Gubern. Dei ait:
 Tanta est raritas bonorum ut pene unus esse videatur.
 Præterea, quod rectè Livius l. 29. animadvertit: Ni-
 bil est difficilius, quàm de virtutibus aut vitiis cuius-
 quam constanter judicare, cum plerumque virtus ipsa
 magnitudine licentiæ corrumpatur, & vitia non prius
 ex promantur quàm ab impunitate proposita eliciantur.
 Hinc scribit Julius Bellus: Optimates, qui secun-
 dum virtutem maximè excellunt, cum raro invenian-
 tur, difficulter reperietur Respublica Aristocratica Et
 addit Johan. Boterus: optandum quidem est ut optima-
 tes, qui vocantur, viri sint absolutè boni, quales ad per-
 fectam Aristocratiam requirit Aristoteles L. 4. c. 7. Po-
 litic tamē non rarò pro optimis habendi sunt & illi, qui-
 bus secundā virtutē meliores non apparent. perinde uti
 sepe pro optima republica habēda illa est quæ nō est opti-
 ma*

*ma simpliciter, sed talis saltem pro conditione populi,
& in quantum fieri potest.*

VI.

Mixtæ Aristocratia dantur tres species. 1. Cum non solius virtutis, sed etiam divitiarum juxta censum tamen lege præscriptum habetur ratio. 2. Quando virtutis quidem; sed & simul libertatis habetur ratio. 3. Cum simul virtutis, divitiarum & libertatis habetur ratio, ita tamen, ut magis spectetur virtus.

NOTAÆ.

Hic agitur de tribus speciebus Aristocratia mixtæ. Nam quia vidit Aristoteles difficile esse simplicem & ita perfectam Aristocratiam constitui, in qua optimates legum suarum bonitate id efficiant, ut ibi cives à viris bonis nihil discrepent, propterea quod viri maximè probi rarò inveniantur: *Inde tres species Aristocratia mixtæ posuit, in quibus nec viri summè probi præsent, nec omnia sua unice ad salutem publicam referre possint, quamvis virtus ibi non excludatur:* Nam omnis Aristocratia semper intendere debet virtutem, quia hæc est quasi anima istius imperii. *Prima species est, cum præter virtutem in Imperantibus ratio divitiarum habetur ut ad imperium non admittantur, nisi illi, de quorum vita honesta constet, & qui sint locupletes.* Cujusmodi Respublica fuit apud Carthaginenses, in qua pauci

N

virtuo-

virtuosi & divites admittebantur ad gubernandam Rempublicam. Quæ species paulatim deflectit ad Oligarchiam, quæ Rectores reipublicæ ob censum eligit. *Secunda species est*, cum in constituendo magistratu non tantum ad virtutem, sed etiam ad libertatem respicitur, scilicet, *cum præter optimates, prout ibi deprehenduntur, etiam nonnulli de populo licet tali virtute hant excellent ad imperium vocantur.* Qualis Reipublicæ species olim apud Lacedæmonios viguit, ubi & Boni viri & populus simul tenebant imperium. Simile quippiam quodammodo occurrit in administratione Reipublicæ Romanæ. *Tertia species est*, quando & virtutis, & divitiarum & populi habetur ratio, *ita tamen, ut potior sit virtutis ratio*, cuiusmodi est hodie fere *Respublica Batavorum*: ubi virtus, libertas, & præter eam divitiæ spectantur. *In antiquissimis enim constitutionibus Principum provisum est: ut duo de Scabinis & Consilibus sint ditissimi è populo, & optimi.* Vide Boxborn, l. 2 c. 5 p. 330. Politic. Dico autem, ut virtutis potior habeatur ratio. *Enimvero si præponderet libertas, & major sit conditio populi natura Aristocratiæ obscuratur, vel extincta censetur. Quod si verò divitiæ potissimam obtineant locum, Oligarchia apparet. Ne tamen in hoc temperamento Aristocratiæ planè intereat, sed conservetur; ideo præ cæteris virtus erit. respicienda.*

POLITIA.

I.

EQuidem vocabulum Politia sumitur interdum latissimè pro omnibus rerumpublicarum formis sive rectæ fuerint, sive vitiosæ. Aristot. l. 3. c. 4. Et lib. 4. c. 2. Politic. interdum quoque accipitur pro statu reipublicæ, qui non est vitiosus: Sive sit Monarchicus, sive Aristocraticus, sive Politicus: at tamen propriè Politia sumitur pro statu populari justo & recto.

II.

Est autem Politia Respublica, in qua penes populum summa est potestas in publicam totius civitatis salutem directâ. Arist. l. 3. c. 5. Politic. ait: Politia est imperium totius multitudinis æquale, quod ad salutem omnium civium dirigitur. Dicitur. 1. Respublica, quia ibi est ordo parendi & imperandi. 2. Subiectum Imperans est populus, ad quem imperii per-

tinet: qua ratione distinguitur ab Aristocratia, in qua pauci propter virtutem moralem optimi imperant. 3. Subjectum, cui imperatur, est etiam populus, non quod cives eodem respectu simul imperent, & obediant; simul Magistratus sint, & subditi; Sed diverso respectu, in quantum populus, penes quem est summa potestas, ex suo coetu quosdam supra se constituit, cujus Imperio reliqua multitudo se submittat. Tholosan. l. 5. c. 2. n. 3. p. 152. de Republ. ait: Popularis rei publicæ propositum est libertas, ad hanc enim respicere dicunt omnem statum popularem, ut per vices imperent & pareant. Unde elapso tempore ad imperandum destinato, imperantes desinunt imperare, & ad privatam fortunam redeunt; in eorum verò locum alii substituuntur. 4. Fundamentum hujus reipublicæ ponitur Æqualitas, non enim ob virtutem, divitias, & generis dignitatem; verum ob æqualitatem, quod unus alteri non sit dignior; sed omnes sint æquales & liberi, magistratus eliguntur. 5. Finis est salus populi, quam imperium hoc intendit.

III.

Propter bonum finem etiam hæc reipublicæ forma est bona, licet ab Aristocratia bonitatis gradu superetur. Differt tamen à Democratia, quia in ea respicitur utilitas Imperantium, & non totius populi; ibique quivis de vulgo & infima plebe ad imperium vocatur, quod tamen in Politia non fit.

IV.

Ex his colligimus tria esse requisita Politia. 1. Ut dominium sit penes totam multitudinem; nomine multitudinis verò intelligitur totus populus. Populi voce comprehenduntur omnes cives etiam connumeratis Patriciis: ad differentiam plebis, quo nomine cives quidem, sed patriciis & melioribus exceptis, intelliguntur. 2. Ut summa potestas sit penes populum non divisim, sed conjunctim sumtum. Non enim quisquis pro suo arbitrio ibi potest statuere, quodcunque ipsi placuerit; sed quicquid ordinari debet, nomine totius populi, adeoque omnium votis & suffragiis fieri par est. Arist. l. 4. c. 4. Politic. 3. Ut populus summa instructus potestate ad communem

munem utilitatem dirigat omnia. Ille autem finis ut obtineatur, necessum est, ut lex imperet, ne vitio hominum, id quod publicum est, in privatum vertatur commodum.

CAPUT VI.

DE

DOMINATU ET TY-
RANNIDE.

I.

Dominatus nomen habet à Domino, cum Imperans populum ita servilem habet, uti paterfamilias suos servos. Ubi omnes cujuscunque fuerint ordinis, servilem conditionem subire coguntur.

II.

Dominatus est respublica, in qua unus summum & absolutum vel jure belli, aut foedere, vel etiam successione hæreditaria acquisitum obtinet imperium, primariò ad propriam ipsius dominantis, secundario autem

autem ad subditorum serviliter parentium salutem directum. 1. Quod sit respublica, non habet dubium, quia ibi est ordo parendi & imperandi. 2. Subiectum Imperans est unus Princeps, qui summum, absolutum & universalè habet imperium, planè uti Rex & Tyrannus, quamvis ab utroque differat. Rex enim moderatè utitur sua potestate in usum civium, qui sunt liberi homines: Dominus subditis imperat ut servis; quem Tyrannus superat crudelitate. 3. Origo Dominatus est. 1. Jus belli quoniam in legitimo bello victor fit Dominus populi devicti. 2. Jus foederis, dum populus ob pactum confederationis sub alterius potestatem concedit. 3. Successio, cum liberi parentibus in tale imperium succedunt. Nam cum subditi iugo istius servitutis assueti sunt, tum lubenti animo parent, & herilia iussa bene admittunt. 4. Formam huius Imperii consistit in modo imperandi pro arbitrio & voluntate: & à parte subditorum in servili ratione parendi. 5. Finis Dominatus est primaria ipsius Imperantis utilitas, & secundariò cura subditorum, ne hi deficient, sed conserventur.

NOTAE.

I.

Dominatus nomen accepit à Domino, qua voce nonis, qui quocunque modo superior aut dignior est altero, intelligitur; sed qui summum imperium in alios habet: tale, inquam, in quo omnes subditi cujuscunque fuerint ordinis, servilem conditionem subire coguntur, ad similitudinem servorum, qui in societate domestica patris familiaris potestati sunt subjecti. II. Origio huius Imperij statuitur triplex à quibusdam. Et quidem (I) *fus belli*, dum scilicet victor populum à se devictum suæ potestati & dominio submittit, & illius vitæ quidem parcit, attamen in illum pro suo arbitrio herile & rigidum exercet Imperium. Jure siquidem belli omnes devicti cum vita libertate & bonis omnibus cedunt potestati victoris, quodum rigide utitur victor severum se devictorum constituit dominum, eosque more servorum tractat: & hinc quoque nata est servitus juxta illud: bellum invenit servitutem. Ita *Gvilielmus Augustus* postquam occupavit *Angliam* omnium rerum voluit esse Dominus: adeo ut principes *Angliæ* valde conquesti sint, se bonis pariter ac honoribus spoliari, apud Regem in nullo numero esse: se ibidem ut fures in vincula duci. *Polydor. Virgilius lib. 9. p. 201. 205. Anglic.* Ita barbarum Dominatum *Attila* in Germaniam: *Franci* in *Gallias* *Gothi* in *Africam* & *Hispaniam* invexerunt. II. *Confœderatio*, quando populus ob pactum.

Con-

confœderationis sub alicujus potestatem redigitur. Fieri potest, ut populus, qui vicini vires pertimescit, cum altero fœdus in eat depellendi metus causa: Is autem, quo cum fœdus contrahitur, occasione illius populum fœderatum sub jugum dominationis cogat, ubi postmodum obsequendi consensus sequitur. Bodinus in sua definitione, quam habet lib. 1. c. 2. de Republic. hoc attingit, quando ait: *Dominatus est cum princeps unus libertatis ac fortunarum omnium Dominus jure belli aut fœdere factò subditos quasi paterfamilias servos moderatur.* Nescio tamen, an hic modus constituendi dominatum admittat talem interpretationem, ut ex certo fœdere & pacto populus sub herile alterius imperium sua sponte velit concedere; loquor de tali populo, qui hactenus in liberiore vivendi conditione fuit, nisi illud fiat è quadam necessitate, & causa majoris mali evitandi. 3. *Successio*: Nam cum subditi jugo servitutis assveti sunt, tum lubenti animo parent, & herilia jussa bene admittunt. Quam ob causam *Dominatus* *successoria* lege ad heredes transire, & ipsorum civium satellitio firmari solet. Et putant nonnulli ejusmodi *Dominatum* certiore magisque diuturnum esse, quam verum regnum. Causa est, quia in tali Republica subditi omnia Principi adscribunt, & nihil novi affectant, utpote memores conditionis sue servilis, cujus metu impediuntur in captandis novis consiliis, quibus respublica possit turbari. III. Notanda est similitudo inter herum privatum & respublicæ *Dominum*. Etenim (1) uti Herus in societate

N s

domu

domestica suam utilitatem primario intendit ita illud quoque facit Dominus, qui in administratione Reipublicae omnia ad suum trahit usum (2.) Quemadmodum herus servorum suorum curam habere, eorumque utilitatem per accidens; & secundario respicere tenetur, cum alias societas inter ipsum & servos nequeat subsistere: pari ratione Domini quoque est subditorum quodammodo habere curam, alias istae Respublica non durabit diu.

III.

Etsi verò Dominatus ratione propositi finis inter bonas reipublicae species referri non audeat, tamen simpliciter citra abusum consideratus non usque quaque est injusta respublica. Nam 1. Bonitas vel Justitia reipublicae non semper ex fine; sed interdum ex ingeniis & moribus populi, cui accommodata est: interdum ex necessitate & adversitate fortunae aestimanda est. Hinc 2. fieri potest, ut bona sit Respublica ex hypothesis, quatenus conveniat hujus vel illius populi moribus. Et qui ita volunt gubernari, illorum respectu dominatus injustus esse nequit. Sicuti Cappadoces à Romanis libertatem oblatam respuentes dicebant: Se sine Rege vivere non posse. Justin. l. 38. c. 2. n. 8. Et de Armeniis scribit Tacitus l. 12. Annal. c. 34. n. 5. quòd ignota liber-

libertate magis ad servitium inclinaverint. 3. Quamdiu itaque non est injustum, ut victoris arbitrio & potestati cedant omnia, quæ in bello acquiruntur; tamdiu injustum esse non potest Imperium, quod victor postea in populum sibi subiectum sumit & exercet. Nec refert, quod multi liberi homines isti imperio subjiciantur; nam illi iusta ratione scilicet jure belli excederunt libertate; cui accedit fortunæ adversitas, qua & ipsi unâ cum cæteris istam conditionem suscipere coacti fuerunt.

NOTÆ.

Duo hic habentur 1. *Dubitatio*: Numquid Dominatus simpliciter & in se consideratus sit Respublica injusta? ratio dubitationis petitur à fine qui non est communis populi salus, sed privata dominantium utilitas. Argumentum est tale. *Quæcunque species Reipublice verum & justum finem non intendit, illa non est recta, sed injusta & iniqua. Sed Dominatus verum & justum finem non intendit. Ergo. Major probatur, quia discrimen rerum publicarum inter alia petitur à fine. Minor non indiget probatione: nam hæc est indoles Domini, ut se suosque velit præcipuè salvos esse. Resp. quod de reipublice bonitate vel pravitate non prout in se & simpliciter consideratur, semper possit judicari, sed etiam*

etiam prout accommodata est moribus & ingeniis populi: quinimò prout necessitas, & fortuna adversitas, sepe formam reipublicae deposcit. Igitur quantumvis finis distinguat respublicas rectas à pravis & aberrantibus; hætenus tamen respectu populi, cujus moribus attemperata est, etiam aberrans respublica quoad finem, non potest dici injusta aut mala. E superioribus enim constat, & bonam dici ac esse *Rempublicam in hypothese*, prout scilicet ingeniis & moribus huius vel illius populi conveniat ipsa. Nam dantur populi, qui facile consentiunt in herile imperium, cum aptius vivere nequeant, quam sub dominatu. Et hisce cominatus non est injustus: quippe qui ita volunt gubernari. Cappadoces Romanis, qui libertatem offerebant, illud inæstimabile donum respuentes, dicebant. *Se sine Rege vivere non posse Justin l. 38. c. 2. §. 8. p. 457.* Et de Armeniis refert Tacit. l. 13. *Annal. c. 34. §. 5. Quod ignota libertate magis ad servitium inclinaverint.* 2. fieri potest, ut populus iusto bello devictus in potestatem victoris redigatur. *Quamdiu igitur non injustum est, ut victoris arbitrio & potestati cedant omnia quæ in bello acquiruntur; tamdiu etiam non potest injustum esse imperium, quod victor postea in populum sibi subiectum sumit & exercet.* Et quantumvis multi liberi homines servili conditione prorsus indigni huic imperio subjiciantur; tamen ne sic quidem dominatus tanquam injustus potest accusari. (1) *Quia illi iustaratione exciderunt libertate, utpote bellico infortunio in hanc miseriam relapsi.* (2) Quia postquam

quam hæc reipublicæ forma in illum cœtum, in quo vivunt isti liberi homines, introducta & cum illorum consensu tandem recepta est, utique isti talem servitutem promiserunt, atque ita ab isto obsequio vel tacite promisso recedere nequeunt, quamdiu voluntate dominantis aliud non introducitur. 3. Accedit *fortune adversitas, quæ & illi una cum cæteris incertam belli aleam experiri, & se huic calamitose miserie submittere coacti fuerunt.* Id deplorandum, in tali Republica prudens & ad libertatem natos homines durius saepe haberi, quod Dominus ipsis diffidat, ne aliquid novi tentare audeant, cum alias isti memores sui status non raro tale quippiam moliantur. 4. Interdum nolunt populi à tali servitute liberari. Ita *Besoldus refert de rusticis Livonia, quod si quippiam deliquerint, miserè tractentur, & virgis ad necem cædantur.* *A quamiseria Stephanus, Rex Poloniæ eos voluit liberare; verum illi agrè hoc ferentes, omnia dura maluerunt perpeti, quàm concedere, ut novitas quædam introduceretur.* His positis respondeo ad maiorem limitando: *Quæcunque species Reipublicæ verum & justum finem non intendit illa in se & absolute spectata non est recta; sed ex hac limitatione nulla alia infertur conclusio, quàm hæc: Ergo Dominatus in se & absolute spectatus non est recta species Reipublicæ.* Et hoc modo conceditur totum argumentum. Quod si verò major ita formatur. *Quæcunque Respublica bonum & legitimum finem non intendit; illa neq; in se absolute spectata, nec prout moribus populi convenit, est recta, sed injusta & iniqua.* quo pacto

pacto major non est simpliciter vera, uti dictum est. Et licet, ad minorem respondendo, *Dominatus verum & legitimum finem non intendat, respectu tamen populi, cuius moribus accomodatus est, non potest esse injustus.*

IV.

Et licet Dominatus magnam iniquitatem secum ferre videatur; tamen hoc totum est ex accidente: cum in Dominico Imperio per se non sit aliquid intolerabile, sed saltem in ejus abusu. Sævitia siquidem, quam nonnulli Domini exercent, & depauperatio subditorum sunt vitia Domini Imperii valdè quidem noxia, sed quæ à malis Imperantis affectibus dependent.

NOTÆ.

Hic continetur objectio pro iniquitate Dominatus, quòd ibi subditorum vita, fama, & bona omnia arbitrio, & libidini dominantis sint exposita: Qualis profectò Respublica non potest justa esse. Resp. sicuti non injustum est, ut in societate civili Dominus in servi vitam & bona interdum liberam consequatur potestatem, quomodo itaque hac ratione Dominatus reddetur injustus? Quando verò contingit, ut Domini latius evagentur, & inclementes erga subditos se ostendant, id non Dominatui per se, sed per accidens inest.

est. 1. Quia hoc ex usu imperandi provenit. 2. Quia hoc modo Dominatus vergit in Tyrannidem.

V.

Tyrannus dicebatur (1.) is, qui in libera civitate perpetuam obtinebat potestatem. Uti Miltiades dictus est Tyrannus, quod Chersonesi perpetuam haberet potestatem. Cornel. Nepos. in vita Miltiad. prope fin. (2.) Is, qui summum & absolutum Imperium in subditos exercet, non tamen sine crudelitate. Tyranni nomen odiosum factum est, postquam Monarchæ potestate sua abusi ad sævitiam, & in subditorum vitam & fortunas horrendis modis grassati rempublicam ad propriam libidinem & commodum administrare cœperunt.

NOTAE.

DUo hic sunt observanda. 1. vocis Tyranni origo. Nomen hoc derivat *Stephanus* vel à *Tyro* urbe vel à *Tyrrhenis*, & significare *Tyrrhenie incolam vel civem* docet. Quapropter quoque apud *Sext. Pompeium*, qui *Tyrrheni* dicuntur, in antiquo Codice vocantur *Tyranni*. Utramque derivationem paucis complexus est *Scholias* *Sophocl. in Oedipo*: *Tyrrannus* vel ab urbe *Tyro*, vel à *Tyrrhenis* no-

men accepit. Quod autem addit occasione latrocinii ibidem exerciti hoc nomen fuisse inventum, id dubio procul verum non est. Quia vita latronum est fera, agrestis, & adversatur Tyrrenorum splendori: sacrae enim pariter & profanae historiae de veteris Tyri splendore passim testantur. *Nicol. Fullerus lib. 1. c. 11. Miscellan.* Unde si vox Tyranni originem sumsit à Tyro vel Tyrrenis, id potius ob magnificentiam & summum vitae splendorem, quam ob latrocinia factum erit. vide *Job. Baptist. Pium. in Annot. posterior. sylloge 3. c. 31. p. 432. 2. Duplex istius nominis acceptio.* (1.) Tyrannus dicebatur, qui per perpetuam quadam potestate praeditus erat in libera civitate. Sic Miltiades dictus est Tyrannus, quod Chersonesi perpetuam haberet potestatem. Et qui hodie Reges appellantur, illi olim Tyranni nomen gesserunt. Ita liber sapientiae Salomonis scriptus est ad Reges, qui tamen in eo audiunt Tyranni. 2. Tyrannus vocatur, qui non tantum summum & absolutum habet imperium, sed illud etiam cum crudelitate in subditos exercet. Communiter scribunt, nomen odiosum factum fuisse, postquam Monarchae potestate sua abusi ad severitatem & crudelitatem, & in subditorum vitam & fortunas horrendis modis grassati sunt, rem publicam non in communem omnium; sed in propriam utilitatem administrantes. Quod & aliis nominibus contigit, ut ob vitia hominum à priore & bona significatione recesserint, & in pravam sensum degenerare coeperint; uti Sophista olim sapientem hodie Deceptorem denotat. La-
tro

tro servum à latere Principis stantem; at nunc prædo-
nem significat. Idem accidit Tyranno, qui antiqui-
tus bonum Regem: secus autem nostris moribus, ubi
crudelem & sævum Dominatorem & Principem de-
notat. Et ita *Arist.* l. 8 c. 12. Et hic: Tyrannum vo-
cat *ἑσπέρεια μοχθηρὸν* prævum Regem. *Nicolaus*
Fullerus l. 4. c. 11. *Miscel* putat hanc sinistram Tyran-
ni significationem descendere ab odio olim erga Tyrannum
*Tyrios*que concepto. Et hanc esse causam, quòd seriò
nomen Tyranni in Græcia fuerit divulgatum, & ne-
quidem semel in opere Homeri istius facta sit mentio
scilicet in pravo illo sensu.

VI.

Tyrannis est summum & absolutum
unius Imperium, quod in subditos invitos,
qui Imperanti vel similes, vel eo meliores
sunt, cum oppressione libertatis ad pro-
priam utilitatem exercetur. 1. Summum
dicitur Imperium, quia ibi nemo reperitur,
qui habeat maiorem potestatem. 2. absolu-
tum Imperium, id est, nullis legibus adstri-
ctum, nullisque rationibus obnoxium. 3.
Imperium est unius, cum sit species Monar-
chiæ: in qua non possunt plures uno impe-
rare. 4. Subiectum patiens sunt subditi,
qui dicuntur Imperanti similes, non quoad
generis dignitatem & potentiam; sed quoad
O ad

ad virtutem imperandi: dicuntur etiam ipso
Meliores, quia virtute morali & bonitate vi-
tæ superant Tyrannum. Vocantur etiam
nolentes & inviti, nemo enim, qui sanæ
mentis est, illud Imperium facile admitte-
re. Aristot. lib. 4. c. 10. Politic. Et eo sensu dici
potest: omnem Tyrannidem esse violentam,
quia ibi per vim subditis invitis imperatur. 5.
Finis est imperantis commodum conjun-
ctum cum neglecta cura subditorum.

NOTAE.

Tyranni Imperium est summum & absolu-
tum, unde etiam. Is (1.) neminem vult
agnoscere superiorem, quod intelligi potest
ex histor. Pharaonis in Exodi. c. 5. v. 2. Ubi Tyran-
nus dicit Mosi: Quis est Dominus, cujus vocem
audiam? seu cujus mandato parere debeam? Inde
etiam facit, quicquid vult & pro arbitrio suo omnia
agit; Leges contemnit, inque earum vicem
substituit propriam suam voluntatem, quam facit
unicam normam & mensuram suarum actionum. Et
hinc sponte sua fluit, quod sit ἀνυπεύθυνος, seu red-
dendis rationibus non obnoxius. Et licet non minus
Rex quam Tyrannus sit ἀνυπεύθυνος Rex enim nemi-
ni, quam sibi ipsi rationes reddere, tenetur. Arist.
l. 3. c. 12. Politic. ut ita quoad amplitudinem po-
testa-

testatis utrique non differant, quod etiam Seneca fatetur lib. i. c. ii. de Clem. species fortunæ ac licentia, par est Tyranno & Regi: Attamen in eo differt Rex à Tyranno, quod in ipso dominetur recta ratio; hic vero absoluta sua potestate sua abutatur in perniciem, subditorum. (2.) Subjectum Tyrannici Imperii sunt subditi, qui describuntur à triplici qualitate. (1. *Quod sint Imperante meliores, scilicet, virtute & vera prudentia, quâ vitam, mores & aptitudinem Tyranni in gubernando imperio longè superant.* (2.) *velei sint similes, non quidem quoad familiam & dignitatem: nam Tyranni è nobili stemmate quàm maximè trahunt originem, licet non diffitear, etiam multos à levi imò vilissimo genere ortos Tyrannidem occupasse & deterri- mè imperium rexisse: superiores quoque subditis sunt Tyranni quoad dignitatem, Regio enim officio desun- guntur & in omnes potestatem obtinent; sed illa simi- litudo intelligenda est de virtute, & aptitudine impe- randi, quod ipsi ob ingenii vim, & peritiam rerum ci- vilium aequè vel magis videantur digni ad imperium, quàm ipse Tyrannus.* (3.) *Quod inviti & nolentes ta- li imperio se submittant.* Nam uti Xenoph. Lib. i. Cy- ropæd. ait: Innatum est omnibus, ut prudentiam vene- rentur, & libenter obediant illi, quem virtute nobis antistare credunt. Ideo subditi, qui prudentiâ & bo- nitate morali vel etiam arte imperatoria superant Ty- rannum, inviti illius dominium admittunt. Et hinc colligitur, quod Tyrannis sit imperium violentum. (3.) Forma Tyrannidis consistit in abusu summæ suæ po- testatis, quod eam scilicet Tyrannus exerceat pro-

O 2

lubitu

lubitu & arbitrio suo, absque legibus in perniciem subditorum nulla habita ratione virtutis & honesti. Ipse tamen nolim dicere, omnem Tyrannum ita exnisserrationem, ut quod honestum & decens est, prorsus reiciat, aut tanquā bellua vel furibundus agat omnia, ita enim sub eiusmodi imperio nullus mortalium posset vivere, cuius contrarium tamen docet experientia: sed existimo Tyrannū non omnino negligere honestum, nec ejurare rectam rationem, attamen eam non habere pro norma actionum, nec ad eam in administratione Reipublice respicere, multo minus eam pro mensura imperandi habere; sed in imperio sequi voluntatem & proprium arbitrium. 5. Finis Tyrannidis & privatum Imperantis commodum, & utilitas, etiam si cum ea conjunctum sit detrimentum publicum. Et cum proprium quæstum ac salutem intendat, inde quicquid sibi videtur utile, quantumvis non appareat honestum, probat & sequitur: Arist. l. 5. c. 10. Politic. Falsum itaque est, quod Trajanus Boccalinus Cent. 1. Relat. 76. p. 196. & sequ. circa definitionem Tyranni objicit: si scilicet Tyrannus dicatur is, qui utilitatem suam subditorum commodis & emolumento anteponit, se non videre, quo pacto vel unus saltem Princeps, quā bonus licet fuerit, se e numero Tyrannorum possit eximere: veluti pastor ideo tantum oves habeat, ut illas amet, pascat, & saginet, sed tamen earum lacte & lana frui nolit; licet ei pereundum fame: Cum Trajanus integram definitionem non consideret, sed mutilatē saltem de Tyranno loquatur: Et certus sum, nulli bono principi Tyrannidis definitionem posse accommodari etiam si à subdi-

subditis is tributa & vectigal recipiat. Etenim & boni pastoris est tondere pecus modo non illud deglubat; ita & boni Regis ac Principis est subditos tondere, non tamen eos omnibus exuere opibus & fortunis, quin potius hanc curam impendere, ut ipsi divitiis aliisque bonis si non abundant, illis tamen non sint destituti, id quod amore Regis & Principis erga subditos suos proficitur.

VII.

Ex his quatuor Tyrannorum notas colligunt. 1. Immunem esse à reddendis rationibus administrati sui Imperii. 2. Imperare similibus, vel etiam melioribus 3. Imperare nolentibus & invictis. 4. neglectâ subditorum salute omnia ad suum commodum referre.

IIX.

Tyranni sunt in triplici differentia. 1. Quidam tales sunt saltem Titulo, qui Imperium illegitimis modis sibi acquirunt. Et hoc potest dupliciter contingere. (1) Extrinsecè, cùm quis hostili & sæpe iniusta vi civitatem aliquam subjugat, & alienam maiestatem in se transfert. (2) Intrinsecè, cum in ipsa republica nascitur Tyrannus, qui violatâ obedientiæ & subjectionis fide magna cum injuria regimen publicum invadit: Quod fit, si populus

ex alicujus adulatione & ore pendeat. Hinc Appius Claudius dixit apud Dionys. Halicarn. lib. 6. Manifestum est : omnem Tyrannum oriri ex adulatore populo. II. Quidam sunt Tyranni Exercitio, qui legitimis mediis acquisitum Imperium violenter & tyrannicè administrant, & ita crudeliter suos subditos tractant. III. Quidam sunt Tyranni titulo & Exercitio simul, qui imperium improbis artibus acquisiverunt, illudque postea iniquè administrant.

NOTAE.

Vulgata est distinctio Tyranni: quòd alius sit *Titulo*: alius sit *Exercitio* talis. *Tyrannus titulo* dicitur aliàs *Invasor*, qui alienam majestatem invadit, ita ut nullam justam causam habeat eam occupandi. *Arnoldus de Villa Nova* l. 3. c. 14. de *Regentium Jure*. describit *Invasorem*, qui alterius imperium nullo justo titulo, id est, causa usurpat, & alienam potestatem de facto occupat. Hic disputari solet: *An Invasorem liceat interficere?* Qui affirmativam tuentur dicunt: *Quod cum Tyrannus iste vi injusta imperium occupaverit, is & vi iterum adhibita justissimè possit repelli, & imperio destitui.* Quidam tamen hic cautè incedunt, & quibusdam limitationibus rem constringunt. Atque docent: Si *invasor bello*

bello non iusto, quale est, *quod causa non iusta niti-*
tur, imperium alienum occupaverit: *si nulla pactio*
fit subsequuta, quae incolae consenserint in illud imperi-
um: nec fidem obsequii promiserint; verum *iste*
Princeps sola vi iniusta retineat possessionem, quod
tum licitum sit tali imperio resistere, & Invasorem,
per vim deicere. Et si hæc doctrina ex principiis ci-
vilibus rectè examinatur, ejus veritas oppidò patebit.
Etenim fundamentum *parendi* consistit in eo, quod
superior legitimum imperium in inferiores nactus sit,
& ipsi obligati sint imperanti parere. Hæc obligatio
est vinculum, quo fides obsequii semel vel expresse
vel tacito consensu data continetur. Non tollitur
autem facto Invasoris, sed adhuc durat: quamdiu de
remissione debiti obsequii facta à legitimo Principe
non constat ad minimum præsumtivè. Deinde In-
vasor illa invasione non acquirit sibi legitimum im-
perium; nec habet potestatem imperandi cum primis
populo, qui nullo jure ipsi est subjectus, sed adhuc
suo Principi quoad vim obsequii est devinctus.
Hinc si jure imperandi carens velit non subditis im-
perare, utique illi imperio utpote nullo ob defectum,
legitimæ potestatis populus justè resistere, illudque
denegatione parendi excludere: & si aliter id fieri
non possit, eum deicere potest. Præcipuè cum,
ei fidem dederit nullam, nec eidem se subjece-
rit, atque ita in conditione parendi neutiquam
sit positus: quin Invasor iste habetur pro hoste,
reipublicæ quam invasit: sed in hostem reipublicæ

quivis poterit arma sumere ; juxta illud *Tertulliani* :
In hostes reipublicæ omnis homo miles est. Quod autem
 Invasor sit hostis reipublicæ ostenditur, exinde, quòd
 ille legitimum Principem sua potestate privare, & illi-
 us imperio subditos subtrahere : in populum verò si-
 bi non subjectum vim imperandi exserere conetur.
 Factum autem desistendi vel etiam occidendi eò ma-
 gis pro justo haberi poterit, si lex publica tale quid
 in Invasorem permittat ; vel accedat mandatum oc-
 cidendi, & quidem ab eo, cui adhuc obligati sunt
 subditi. Qua de re magnus H. Grotius l. i. c. 4.
 n. 16. 17. & 18. de I. B. & P. legi potest. Itaque
 qui nondum sunt subditi, aut etiam injustè op-
 pressi licite possunt oppressorem occidere. Sic
 Chareas interfecit Cajum, & ea propter habitus
 fuit, ac si magnificum opus effecisset. Nihilomi-
 nus tamen illud ei vitio vertebatur, quòd perfidiâ
 extinxisset gloriam, quam inde sperare debuisset.
Joseph. l. 19. c. 13. Antiqu. Judaic. Verum, uti
 rectè statuit *Arniseus* in peregregio libello *de Antorit.*
Princip. in pop. semp. in violabili c. 4. n. 10. p. 89.
 nullus ibi est perfidiæ aut sceleris metus : Si tyran-
 nus in titulo dejiciatur, cui nemo obligatur. An
 verò vitium invasionis postea Invasoris bonis mo-
 ribus, & lenitate imperandi purgari : aut accedente
 populi consensu tale imperium Tyranni in justum Prin-
 cipatum converti queat, cum primis si illud per mul-
 tos annos retineatur, & ad posteros transmittatur, at-
 que ita Jus quoddam hæreditarium succedendi in-
 terven-

terveniat, illud prolixè tractavit *Arnisæus l. 2. c. 3. sect. 7. p. 660. & seqq. Relectionum Polit.* qui meretur de hoc argumento legi. *Tyrannus Exercitio* est, qui legitimo modo imperium quidem est adeptus, sed illo abutitur ad privatam utilitatem, & in subditorum perniciem. Uti *Cambyfes*, qui illud putabat iustum esse, quod sibi placebat. *Herodot. lib. 3.* Talem *Tyrannus* negant nonnulli à republica removeri posse ob manentem ejus potestatem legitimam, & subditorum obligationem. *Wilhelm. Barclayus lib. 6. c. 29. p. 758. contra Monarchomach.* Ubi tamen notandum est, magnum discrimen esse inter *Tyrannum* & malum *Principem*: non enim qui malus est *Princeps* statim est *Tyrannus*: sunt quidem nonnulla vitia, quæ *Principis* dignitatem obscurare possunt, quæ tamen eum non statim efficiunt *Tyrannum*, nec jus tribuunt populo eum deponendi. Et si illud invalesceret in republica, ut subditis competeret potestas judicandi de *Principum* moribus & actionibus, utique nulla respublica à seditionibus vel breve ad tempus posset immunis esse. Quod si verò cum injuria subditorum ita imperet *Princeps*, ut etiam reipublicæ leges convellere non vereatur; hinc nihil legitimi apud eum remanere amplius, eumque tandem deponi; aut eidem obedientiam denegari posse scribit *Arnisæus d. c. 4. n. 15. & 16. p. 101.* Sed quàm periculosum reipublicæ est eam exponere seditioni; tam periculosam quoque est, populum censorem constituere actionum, quæ à *Principe* exercentur: utpote

qui saltem de externis sæpe judicat, sæpe in judicio suo errat, & non tam ratione, quam impetu commotus interdum procedit. An tamen in casu necessitatis, ubi omnia sursum & deorsum vertuntur, nefas sit subditis sese iniquis imperantium conatibus & præceptis opponere, illud videri potest apud Grotium l. i. c. 4. n. 7. de Jure B. & P. Verum de eo in spho seqv. ut & apud Arnisaum in d. libro plura legi possunt.

IX.

Magna tamen opus est cautione, nequis Principem non adeò rectè in omnibus sese gerentem statim accuset tyrannidis. Etenim 1. non est Tyrannus, qui in administranda republica negligens est, illiusque curam committit aliis, ipse interim otio & voluptatibus corporis indulget. 2. Nec Tyrannus dici poterit, qui pacta non servat; aut unum vel alterum rigidius tractat: quia partim necessitas quæ lege caret eum interdum jubet à pacto recedere; partim etiam turpissimum subditi delictum duriores poenam postulans eum à criminatione Tyrannidis excusare potest. 3. Porro nec unus vel alter actus Tyrannicus efficit Tyrannum, modò Tyrannicè non agat, id est, non semper & pro more seu consuetudine

ne sua crudeliter imperet, & in subditos ultra humanitatis officium sæviat.

X.

Differt Tyrannus à Rege & bono Principe. i. Quod Rex suorum civium : Tyrannus verò suam propriam duntaxat utilitatem & commodum spectet. Hinc Rex parenti & pastori : Tyrannus autem lupo comparari solet. Giphani. ad l. 8. c. 11. Eth. 2. Rex utitur civium custodia : Tyrannus, verò exterorum custodiæ se committit, juxta illud : Regem tuentur cives, Tyrannum exteri. Causa est: quia civibus non fidunt Tyranni, sed eos metuunt ideo, quòd crudeliter tractentur : Exteros autem magna mercede conducunt, multisque donis alliciunt, ut suam salutem ipsorum fidei committant.

NOTAE.

DUO hic sunt observanda. i. *Differentia inter Regem & Tyrannum* 1) Quod scilicet Rex juxta reformationis normam & legum præscripta Rempublicam administrat, Tyrannus autem lege insuper habitâ omnia moderetur pro suo arbitrio & voluntate, uti antea dictum. (2) Rex etiam si subditorum tributa recipiat nihilominus tamen eorum salutem

& incolumitatem quærat, quamquoque modis omnibus conservare & promovere studet. Tyrannus verò omnia ad se trahere, divitum bona occupare, & plebem tributis & laboribus defatigare solet. Et hæc causa quare Aristot. l. 8. c. 11. Ethic. Regem parenti & pastori: Tyrannum autem lupo comparat. Quocum facit Plazo qui eum tantum verum dicit esse magistratum, quæ qui procuret, non quæ sibi, sed quæ civibus sunt utilia. Quod & Cicero lib. 1. offic: fatetur, quando ait: Qui Reipublicæ præfuturi sunt; utilitatem civium sic tinentur, ut quæcunque agunt, ad eam referant, oblitæ commodorum suorum. (3) Rex utitur civium custodia: Tyrannus autem peregrinis & exteris utitur satellitibus. Et hinc est illud axioma Politicum: Regem timentur cives: Tyrannum observant exteri; quia his melius fidet Tyrannus, quam civibus, erga quos se injustum & crudelem præbet. II. Dux hic examinande veniunt quæstiones. Prima est: Quare Monarchis corporis custodia sit concedenda? Ratio est Triplex. (1) Ut illi sint securi. Testantur namque historiæ, illorum vitam multis insidiis esse expositam, ideo, ut se securos præstent, custodia & satellitio indigent. Quamvis (2) & custodia istæc faciat ad salutem publicam, ut contra turbatores in promtu sint aliqui, quorum armata manu nefariorum impetus retundi possit. Ne nunc dicam (3) Autoritatem & custodia & grandi comitatu conciliari posse Principi. Ante omnia autem in Republica laborandum est, ut supremo Principi sua constet Autoritas, atque externi splendoris gravitate subditi ad devotam

devotam submissionem concitentur. Altera Quaestio est: *Quare Tyranni in eligendis custodibus corporis preferant externos civibus?* Resp. (1.) *Quia civibus ab metum, quem ipsi erga Tyrannicam potestatem conceperunt, non fidunt: sciunt namque, verum esse quod dicitur: oderunt, quem metuant.* Quando autem odium erga principem existit, tum subditi illius imperium ægrè ferunt, adeoque eum periisse expectant: quod testantur tot exempla eorum, qui non tantum confessi sunt justum esse: Tyrannum posse occidi; sed etiam sedulo laborarunt, ut isti tollerentur, è medio, propositis magnis honoribus Tyrannorum occisoribus. (2.) *Exteris autem magis confidunt.* (1.) quoniam ad illos nihil pertinet, qua ratione habeantur subditi, modò ipsi honorificè tractentur: aut liberati sint illo metu, ne Domini gratia excidant, & de vita periclitentur. (2.) Ipsi lautis stipendiis & muneribus afficiuntur, atque ita ob insignes donationes continentur in officio fidelitatis.

CAPUT VII.

DE

OLIGARCHIA.

I.

Nterdum quidem vocabulum
Oligarchiæ latæ sumitur pro
Imperio paucorum, quod in-
disse-

distinenter se habet ad rectam & vitiosam rempublicam. Ludovic. Septalius in prooem. lib. 7. de Ratione Status p. 339. Et ita opponitur Morarchiæ, quæ est Imperium unius: attamen propriè & specialiter accipitur pro republica divitum, in qua pauci divites summum habent Imperium, quo sensu opponitur Aristocratiæ.

NOTAE.

Hic continetur gemina acceptio vocis oligarchiæ: sumitur enim 1. *Latè & quasi genericè*, pro Republica paucorum, five pauci illi, qui ibi imperant, sint Boni & virtute præditi, five divites, qui privato quæstui inserviunt. Hoc docet Septalius in prooem. lib. VI. de Rat. Status .p. 339. Credo, inquit, nomen oligarchiæ, si vim vocis considerare velimus, genericum esse oportere & communè tam optimatam, quàm Divitum Reipublicæ. Planè uti apud Politicos Monarchia genus commune est omnium Rempublicarum, in quibus unus imperium & regimen habet, à quo dependet ratio & autoritas summi Imperii. 2. *Specialiter*, prout in malam partem ab Aristotele capitur. pro paucorum scilicet imperio pravo. ita lib. 3. c. 7. Politic. oligarchiam Aristoteles vocat imperium ad divitum utilitatem institutum. Hoc est, uti bene explicat Adam: Conzen L. 1. c. 18. p. 40. Politic. cum non totius Reipublicæ, sed divitum utilitatibus consulitur. Sicut enim in Aristocratiâ pauci Imperantes

rantes pro fine habent subditorum salutem, ita in oligarchia pauci Imperantes pro fine ponunt commodum & utilitatem propriam.

II.

Et refertur inter corruptas reipublicæ species, quia ibi indigni sæpius imperant: digniores autem cives ab administratione Imperii penitus arcentur. Qua de causa Cicero talem statum vocat injustum l. 3. de republ. cum ibi res non sint amplius populi, sed eorum, ad quos injustè vertuntur. Quamvis tamen non omnis Oligarchia sit injusta: aliàs imperantes ibidem non forent sine peccato: ipsisque civibus pro lubitu liceret istud servitutis jugum excutere. Illud interim negari nequit, quòd ea in civitate Imperantes non sint boni viri, quia totus scopus istius reipublicæ malus est: divites enim cuncta dirigunt ad propriam suam suorumque utilitatem, & oppressionem pauperum. Adam. Contzen, l. 1. c. 18. p. 40. Politic.

NOTAE.

IN hac spho duo proponuntur 1. *Probatio ejus*, quod Oligarchia sit Respublica corrupta. Esse autem eam

eam vitiosam formam Reipublicæ tribus rationibus evincitur, quarum. 1. *desumpta est ab oppositione Aristocratiæ & oligarchiæ.* Argumentor ita. *Qui status reipublicæ opponitur rectæ & laudabili formæ, ille est corruptus & vitiosus: nam oppositorum est opposita ratio.* Sed oligarchicus status opponitur rectæ & laudabili formæ nempe Aristocratiæ. Ergo. Quod minorem attinet, supra ostensum est: Aristocratiam esse speciem rectæ & laudabilis Reipublicæ: quod autem ei opponatur oligarchia, in hoc cap. fiet manifestum.

2. *A conditione Imperantium, quod ibi indigni sepe imperent: Digni autem ab imperio excludantur.* Argumentum est tale. *In qua specie Reipublicæ indigni imperant, digniores autem imperio ab administratione publica excluduntur, illa species est corrupta & vitiosa,* Ratio est, *quia secundum naturam illi, qui sunt meliores, imperare: & qui sunt deteriores parere debent.* Sed in oligarchia indigni sepe imperant, & digniores imperio ab administratione publica excluduntur. E. Minor probatur, *quia imperium conceditur quibusdam ideo, quod sint divites virtutis vero ibi non habetur ratio.* Et quantumvis ibi sint nonnulli virtute præditi, adeoque ob prudentiam civilem ad imperandum apti; tamen, si ad tantum censum non pervenerint, qui requiritur in Imperante licet homine malo & injusto, non potest in consortium Imperantium cooptari. Ergo ibi peior imperat meliori, quod non est justum & naturæ conveniens.

3. *A scopo & fine Reipublicæ, qui non est salus populi, sed utilitas Imperantium, qui (i.) Rempublicam*

tam

cam habent quæstui (2.) suam potentiam firmant, nec non alios, cujuscunque fuerint conditionis, ab imperio arcent, si divitiis non abundant. Potissimum tamen. 3. reliquos nituntur suppressere, vel eos ita saltem sub jugo obsequii continere ne facile discescant & sic Magistratus dignitatem affectent. Quod obtento facile (4.) suis liberis, cognatis & amicis Imperium relinquere possunt. 2. Quæstio: An omnis oligarchia sit injusta? Ratio dubitationis est. 1. Quia totius Reipublicæ scopus malus est. 2. Quia nemo ex ordine Imperantium potest nomen viri boni sustinere: Cum vir bonus omnium virtutum presidio instructus esse debeat. Quales non sunt Imperantes Oligarchici. Resp. verum quidem est, quod status oligarchicus sit corruptus & vitiosus in se non tamen simpliciter & per omnia injustus. (1.) Quia aliàs nemo, qui tali imperio præest, posset absque peccato immunis esse. Injusta enim Reipublicæ præesse quid est aliud, quam injustitiam defendere: sed injustitiam defendere est contra conscientiam peccare. (2.) Quia ita in tali republica subditis fieret iniuria. Etenim injustitiæ actus imperare subditis, est ipsos afficere injuria, cum hoc pacto ipsi adigantur, ut Deum & conscientiam offendant: sed eò aliquem cogere, est summa injuria eum afficere. (3.) Quia hac ratione liceret subditis resistere Magistratui, & tale jugum servitutis optimo jure excutere. His præmissis. Ad. (1) dico, verum esse, quod totius oligarchiæ scopus sit malus ita tamen comparatus, ut in tali forma homines ejusmodi finem malum admittere possint. (2.) licet nemo ex

ordine Imperantium queat nomen viri boni sustinere; atramen exinde ipsa respublica non simpliciter est injusta: quod dentur homines qui alium imperandi ordinem non ferant.

III.

Aristot. l. 3, c. 7. & l. 4, c. 4. Politic. describit Oligarchiam, quod ibi divites & nobiles pauci summam habent potestatem, & ad divitum commodum respiciant. Vel ita: Oligarchia est respublica, in qua pauci divites & nobiles ob divitiarum præstantiam & generis dignitatem summum obtinent imperium in propriam ipsorum imperantium utilitatem & emolumentum tendens.

IV.

I. Dicitur, quod sit Respublica, quia ibi est ordo Imperandi & parendi, in quo formalis ratio reipublicæ consistit. 2. Subiectum Imperans consideratur dupliciter. (i.) ratione Numeri: pauci namque sunt, qui imperant: qui appellantur pauci respectu totius cœtus civilis. Hinc licet quinquaginta, centum, ducenti, vel etiam quingenti imperent; tamen illi in ordine ad reliquos cives, qui obedire tenentur, pauci

pauci sunt. (2.) ratione qualitatis : quandoquidem nobiles & divites hic imperium exercent. Et hoc pacto distinguitur Oligarchia ab Aristocratia. Utrobique pauci imperant : sed in Aristocratia, optimates : in Oligarchia verò nobiles & divites. Quare verò dicatur paucorum Imperium, cum tamen ratio discriminis non in paucitate ; sed qualitate Imperantium posita sit, explicatum est supra c. 2. § 6. & 7. hujus libri. 3. Forma hujus reipublicæ consistit in summo & absoluto Imperio, quod divites in cœteros cives habent : non tamen hoc sensu, ac si singulis seorsim sumtis summa istæc potestas competat, sed quod absolutum illud Imperium sit penes omnes imperantes simul sumtos, & unus aut quidam absque reliquorum collegarum consensu quicquam nomine publico expedire non possit nec audeant. 4. Finis est propria Imperantium utilitas, quæ obtineri potest. [1.] Omnia in suum usum convertendo. (2.) sibi de successoribus prospiciendo. (3.) pauperes ab administratione reipublicæ excludendo.

NOTAE.

Hic traditur definitio & fundamentum Oligarchicæ Reipublicæ. Definitio ita se habet: *Oligarchia est Respublica in qua pauci divites unicè ob divitiarum eminentiam summum & absolutum habent imperium in propriam ipsorum imperantium utilitatem directum.* Aristot. l. 4. c. 5. Polit. Oligarchia est, ubi pauci nobiles & divites summam habent potestatem, & ad divitum commodum respiciunt. i. Dicitur, quòd sit Respublica: hoc enim nomen est Oligarchiæ genericum &, uti supra dictum, cum Oligarchia species sit Reipublicæ, naturam sui quoque generis participabit. Esse verò Oligarchiam Rempublicam, probatur ex ordine Imperandi & parendi: unde ita concludo: *In qua societate civi' datur ordo imperandi & parendi, in ea datur Respublica, ratio est, quia formalis ratio Reipublice in tali ordinatione consistit; Sed in societate Oligarchica, ubi divites imperium in reliquos cives habent, datur ordo imperandi & parendi. E. ibi est Respublica.* Minor è sequentibus patebit. ii. *Subiectum Imperans sunt illi, qui imperium in reliquos habent.* Ethì describuntur. (i.) *A quantitate discreta, quot numero scilicet sint, qui summam ibi habeant potestatem?* Equidem certò determinari nequit, quot numero cives debeant imperare; cum ratione multitudinis varient civitates & in una plures, in altera pauciores ad regimen publicum admitti possint. Quapropter dicitur, *quòd pauci sint in Oligarchia, quibus admini-*
stra-

stratio Reipublicæ competat. Pauci autem vocantur, etiam si mille imperent, nam denominantur illi non tam à numero in se spectato, quam per comparisonem respectu totius cœtus civilis: ut ita Oligarchici imperantes in se multi esse queant, in ordine tamen ad reliquam multitudinem pauci sint. (II) A qualitate divites enim ibi imperium habent. Ubi duo sunt notanda. (I) Quod nulla alia ratione Oligarchia ab Aristocratiâ distinguatur, quam per divitias: utrobique enim pauci imperant, sed cum hoc discrimine, quod in Aristocratiâ pauci ob virtutem optimi; In Oligarchiâ vero pauci divites imperio præsent. Putant autem divites sibi unicè ob divitias præ cœteris deberi imperium; ob quas quoque reliquis se superiores & inæquales credunt & rempublicam ad se pertinere contendunt. Et quidem ex hoc principio: Inæqualibus deberi inæqualia. In quo tamen ipsi committunt fallaciam à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Non enim sequitur: Divites reliquis civibus ob divitias cum dignitate generis conjunctas sunt inæquales. Ergo simpliciter sunt inæquales; ita, ut unicè ob opum & divitiarum magnitudinem ipsis administratio Reipublicæ debeatur; hoc pacto sequeretur, ut si unus in Republica Oligarchicâ ditissimus existeret, illi soli imperium competeret: qua ratione Oligarchia mutaretur in Monarchiam, contra finem & scopum illius reipublicæ. II. Gemina objectio. Quarum prima est: Quod divitiæ tanquam accidens cœterarum quoque rerum publicarum moderatoribus adesse possint. Resp. Exinde non concluditur. Ergo:

divitiæ in Oligarchia non constituunt notam ejus essentialem. Nam novum non est, ut, quod uni est accidentale, id alteri sit Essentiale. Lites civium dirimere accidit privatis hominibus; si scilicet litigantes patiantur suas ita componi controversias: verum judicium id est Essentiale; ideo enim est Judex, ut sententiâ suâ lites componat & decidat, nec non dissidia inter cives tollat. Ita non est absurdum si divitiæ aliis accidant, in Oligarchia verò differentiam specificam imperii constituent. Argumento ita. Per quod Oligarchia specie differt ab Aristocratia, illud ipsum Oligarchiæ est ratio essentialis, ratio est, quia differentia specifica, qua unæ res ab altera differt specie, involvit aliquid essentialē, quod est ipsi formale, reconstituens, & eam ab aliis rebus distinguens. Sed per divitias Oligarchia specie differt ab Aristocratia. E. Minor probatur. i. Quia aliud excogitari non potest, per quod Oligarchia & Aristocratia distinguantur specie, quàm divitiæ & virtus, utpote quod utrobique imperent pauci: hoc saltem cum discrimine, quod in Oligarchia pauci Imperantes sint divites: in Aristocratia autem virtuosissimi & boni viri. Deinde unaquæque Respublica suum habet fundamentum, quò nitatur. Sed si omnium Rerumpublicarum fundamenta examinantur nihil aliud habere poterit Oligarchia, quàm divitias, ut illarum scilicet intuitu Imperantes vel eligantur vel succedant. Altera obiectio est, Quod isti sententiæ ratio denominationis repugnet: Oligarchia enim non significat Rempublicam divitiarum, sed imperium paucorum. Resp. fieri potest, ut res quædam denominationem sumat ab accidentibus: quia verò ubique & perpetuo plures

pauciores sunt pauperes quam divites, & paucitas possidentium opes divitiis perpetuo adest; inde Oligarchia ex perpetuo isto accidente nomen sortita est, ut ita paucitas sit inseparabile quoddam accidens in Oligarchia. Ex hisce patet, quod divitibus quidem sed paucis in hac Republica competat imperandi potestas. III. Formalis ratio hujus Reipublicæ consistit in summo & absoluto divitum imperio. Unice enim ob eminentiam divitiarum Imperantes potestatem administrandi civitatem consequuntur. Ita autem potestas non est penes unumquemque in solidum, ita ut cuique pro se, quod libitum est, agere liceat; sed indivisim penes totum Collegium Imperantium, ubi nemo sine alterius consilio & consensu in rebus ad rempublicam pertinentibus quicquam possit decernere: verum quicquid nomine Reipublicæ statui debeat, id à toto Collegio proficiscatur. Negari itaque non potest, quin in tali Republica detur majestas. Nam qui pleno jure possunt id in sua civitate, quod potest Rex in suo regno, illi habent Jura majestatis: sed Oligarchici pleno jure id possunt in sua civitate, quod Rex in Regno. E. Minor patet: possunt namque 1. leges universales condere. 2. Bella gerere. 3. Fœdera cum exteris Principibus inire. 4. Legatos mittere. 5. Tributa civibus indicere. 6. Magistratus & judicia constituere. Imo nihil valet Rex in Regno suo ordinare, quin idem Oligarchicis liceat itidem pleno jure. Est itaque majestas non penes unumquemque, sed penes totum Imperantium collegium, & quidquid decernitur, id consensu omnium, qui potestatem

imperandi adepti sunt, statuitur. *iv. Finis oligarchiae est propria Imperantium utilitas, nempe, cum illi pauci, quibus summum & absolutum concessum est imperium, suam propriam respiciunt utilitatem, quo facto distinguitur ab Aristocratia, in qua pauci Imperantes non suam sed civium salutem intendunt. Verum oligarchici suum commodum respiciunt. 1. Omnia in suum usum convertendo, ita ut quicquid ad Rempublicam redundat, ipsi in propriam utilitatem convertant, nec obstricti sint ad reddendas rationes suae administrationis. 2. sibi de successoribus prospiciendo. Et ideo praepriis ad suos liberos imperium devolvunt, aut si illis destituti sunt, dant operam, ut agnati, affines, aliqui amici illud consequantur: confidunt namque illorum studio statum Reipublicae ita permanfuram. 3. reliquos cives, ut digni sint, ab imperii gubernaculis excludendo. Quos deprimere solent & tributorum exactionibus onerare, ne ad tantum censum, qui requiritur in imperante, perveniant, nec ita ad magistratus dignitatem contendant.*

V.

Fundamentum, quo divites in exercendo Imperio nituntur, est possessio divitiarum, quibus alios superant. Nam dictum est antiquum: Inaequalibus deberi inaequalia; cum verò divites ob opum excellentiam ceteris sint inaequales, hinc sibi quo-

quoque inæqualia deberi contendunt, scilicet, ut ipsi propter divitias imperent: reliqui autem obediant. Qui tamen in eo errant, quod unicè propter divitias, non accedentibus aliis bonis civilibus sibi imperium deberi putent. Nam qui uno bono civili, scilicet divitiis, aut generis nobilitate alios superat, in eo statim tanta sese non exferit inæqualitas, ut ei propter ea committendum sit in alios imperium.

NOTAE.

Causa interim, quare divites ita statuant, duplex est. 1. *Philautia*, quæ intellectum obscurat, ut velut ebrii bona nostra intueamur, eaque nobis videantur majora, quàm revera sunt. 2. *Incogitantia*, qua, ut dixi, committunt fallaciam à dicto secundum quid ad dictum simpliciter: nam dum jus capefendi magistratum ex parte habent, illud simpliciter se habere credunt. *Certè divites dum opibus antecellunt aliis, arbitrantur, se absolute & simpliciter eos superare.*

VI.

Et certe si hoc jus valere debet, ut illi, qui divitiis aut dignitate aliis antecellunt, statim imperare debeant; tum facile respub. ea mutab. ur Fieri siquidem potest
P s est

est, ut si unus in civitate ditissimus, aut nobilissimus existat, is vi adducti juris, sibi totum imperium soli tribuere velit, cœteris à consortio imperandi penitus exclusis.

VII.

Species Oligarchiæ sunt quatuor. 1. Cum magistratus creantur ex censu non adeò magno quidem, tanto tamen, ut pauperes licet numero plures facile ab imperio excludantur: qui verò censum legibus definitum habent, ad rempublicam admittantur. 2. Cum è censu non adeò magno constituuntur magistratus, ita tamen, ut illi ab Imperantibus eligantur. 3. Quando divitum filii parentibus succedunt: quæ respublica videtur quodammodo hæreditaria. 4. Cum pauci divites, excussa omni legum autoritate prolubitu dominantur: quæ species non ineptè dici potest Dynastia, estque omnium deterrima respublica, similis Tyrannide aut pessimæ Democratiæ. Ubi Imperantes abjecto Legum Imperio, omnia ad arbitrium suum revocant, ut proinde ne quidem nomen reipublicæ mereatur.

LIX.

Coeterum in initio videndum, ut Oligarchia firmiter constituatur. Quod fiet. 1. Si divites sub poena ad publica comitia vocentur, reliquis autem civibus impunè liceat abesse. 2. Ut divitibus non liceat magistratum detrectare: pauperes verò illum declinare possint. 3. Ut divites cogantur arma habere in promptu: Sed pauperes ista re subleventur, sub hoc prætectu, ne graventur impensis: re ipsa tamen, ne quid turbare possint. Unde etiam. 4. divites obligantur, ut filios suos in armis exerceant: quo onere interim pauperes liberantur.

NOTAE.

Aristoteles quatuor species Oligarchiae facit. 1. Quando census census definitus est, quo instructi debent esse illi, qui ad Imperium aspirant. Ubi duo sunt notanda (1) ut illi, qui in magistratum eligi cupiunt, sint censu legibus definito praediti: ita, ut qui tantis divitiis, quas Lex requirit, instructus non est, in magistratum eligi non possit. Interim Lex omnibus, qui tantas opes, quas ipsa definit, possident, aditum concedit ad imperium. (2) *Vi ille divitiis superent facultates pauperum, hoc est, quantumvis census iste adeò magnus non sit, tantus*

tantus tamen sit, quo pauperes possit excludere ab Imperio. In hac igitur Oligarchiæ specie tenuiores, seu qui censum lege definitum non habent, arcentur ab imperio; illis autem solis, qui modicas tenent facultates, ad honores publicos datur aditus. *Heinsius in Paraphr. ad Politic. Aristot. l. 4. c. 5, p. 380.* Ne tamen hæc Oligarchiæ species degeneret in Democrati-
tiam, dum plurimi in ordine civium ad tantas facultates emergere queant, census augendus vel extendus est, ne multi in magistratum perveniant, & sic hæc Oligarchiæ species tandem abeat in Democrati-
am. In hac specie Oligarchiæ (1) homine quidem aliquo censu præditi sunt; non tamen tanto qui excedat modum, sed qui intra terminos mediocritatis consistat. Unde etiam illi (2) non possunt otiosi esse, sive planè vacare ab illis laboribus, quibus necessaria vite parantur; verùm coguntur curam rei familiaris habere præcipuè (3) cum nihil è publico accipiant. Igitur dum tenentur attenti ad rem esse, fit, ut legibus suam vim relinquunt, easque præesse, nec non illarum auctoritate cuncta fieri cupiant. 2. Secunda species Oligarchiæ est, in qua quidem census seu divitiarum habetur ratio, ita, ut illi qui in magistratum eliguntur, non à divitibus, sed ab iis, qui imperium de presenti tenent, eligantur; ique sibi de successoribus, quicunque demum illi fuerint, prospiciant. Et hic in eligendo magistratu habetur ratio census sive magni sive parvi. Præterea jus & potestas eligendi magistratum non pendet ab illis, qui divites, & censu præditi sunt; Sed ab ipsis imperantibus,

bus, quorum, si nonnulli deficient, reliqui in eorum locum alios sibi obnoxios id est sibi & presenti statui faventes eligunt, quo Oligarchia maneat. Et licet in hac specie Oligarchiæ secunda imperent quidem ditiores; attamen quia illi (1.) suæ potentiae non fidunt in omnibus sed (2.) metuunt vim multitudinis: & sic (3.) vident se absque legibus tuto dominari non posse; inde legum quoque habent rationem, earumque imperio non paucæ relinquunt. Tertia Oligarchiæ species est, cum quidem ratio divitiarum habetur; attamen non quilibet dives à civibus admittitur, sed filius parenti succedit. Hi tria sunt notanda (1.) Quod iterum in hac quoque specie census sive divitiarum habeatur ratio, absque hac enim Oligarchia esse nequit. (2.) Modus succedendi: nempe non quivis, qui dives est, succedit; sed liberi parentibus succedunt. Et si quodammodo respublica est hereditaria. Est autem hereditaria non ex legis provisione, uti in nonnullis Regnis atque Imperiis filius primogenitus statim parente defuncto succedit & quidem de Jure; sed de facto saltem, dum illi divites, qui imperium tenent, nullum alium sibi successorem eligunt aut eligere volunt, quam filios suos, aut his deficientibus, proximos agnatos. III. Ratio (1.) Ut potestatem eligendi suam faciant adeoque jus eligendi magistratum quod aliàs liberum esse debebat, ad se pertrahant. (2.) Ut si firment statum Oligarchicum, ne alios cooptando in magistratum ipsi dent occasionem mutandi rempublicam in aliam formam. (3.) Ut ipsi cum suis liberis magni & potentes fiant. Etenim, dum ipsi imperium cum pluribus non communicant, sed suos filios

sibi

sibi constituunt in imperio successores, exclusis cæteris civibus, fieri aliter nequit, quàm ut ipsi evadant potentes. Quarta oligarchiæ species est, in qua pauci divites non ex legibus, sed pro arbitrio & libitù suo omnia gubernant. Observandum autem hic est. I. Quod hic leges penitus contemnantur. Equidem in prima specie legibus sua constabat autoritas: Nam cum electi in magistratum ob parvos redditus è republi- ca cogeantur in quærendo victu occupati esse, utique non poterant, semper publica curare negotia, ideoque legibus multa imò plurima ipsi relinquebant. In secunda specie etiamsi videbantur imperanter potentiores cæteris; non tamen ita potentes sunt, ut extra omnem suspicionem periculi videantur constituti & nihil sibi metuant à plebe; ideò leges relinqvunt. Ita in tertia specie adhuc valent leges, ne in posteris occasu dignitatis sentiant imperantes. Etenim dum jus successionis ad solos posteros restringunt, & latâ lege vivere, & imperare volunt, ne lex successionis quoque abrogetur. Sed in hac quarta specie legibus non datur locus II. Omnia hic pro arbitrio & libitù paucorum imperantium geruntur, quorum voluntas est pro lege: Unde faciunt non quod semper justum est, sed quod ipsis placet. III. Hæc oligarchiæ species appellantur δυναστεία est- que omnium deterrima, cum sit affinis & Tyranniæ & Democratiæ malignæ: qualis obtinuit Athenis, cum triginta Tyranni imperarent, teste Diodoro Siculo l. 14 c. 2. Et Romæ cum Triumviri Lepi- dus, Antonius, & Augustus imperarent, Flor. lib. 4. c. 5. Non

Non male igitur ad mentum Aristotelis scribit Bulifer: *In quarta Oligarchia specie omnia pro paucorum imperantium libidine peraguntur, contemnis legibus. Etenim (1.) pauci, immodicis divitiis aucti & potentia firmati imperium omne ad se rapiunt. (2.) Quia intelligunt tantam se potestatem esse nactos, ut videantur legibus superiores, hinc abiectione legum imperio, cuncta ad arbitrium suum revocant: ubi dominantur homines insolentes superbi, & Tyranni, non verò Lex: qua de causa etiam pessima est inter Oligarchie species ob legum contemptum.*

CAPUT IIX.

DE

DEMOCRATIA.

I.

Vocabulum Democratia accipitur. 1. Generaliter pro imperio populi, quo sensu & Politia venit nomine Democratia, licet distincta sit species. 2. Specialiter pro statu populi corrupto, in quo penes promiscuam plebem summum est Imperium, & hoc sensu opponitur Politia.

NOTAE.

NOTAE.

Duo hic sunt observanda. 1. Duplex acceptio
 vocis Democratiae: sumitur enim. 1. *Late*
& generaliter pro Republica populi. seu in
 qua potestas imperandi est penes totum populum, ita
 ut indifferenter se habeat tam ad bonam, quam ad
 vitiosam rempublicam. Et ita *Politia* nomine *De-*
mocratiae potest exprimi; quamvis tamen haec duae spe-
 cies sibi invicem opponantur. 2. *Stricte & speciali-*
ter pro statu populi corrupto, in quo penes plebem
 est summa regendi potestas; ita ut cuivis, qui ibi
 civis est, possit aditum habere ad gerendum magi-
 stratum. Et quamvis $\delta\eta\mu\kappa\rho\varsigma$ seu populus denotat
integram civitatis multitudinem connumeratis si-
 mul melioribus civibus; tamen hoc loco denotat
 eam multitudinem, quae ex plebe consistit, meliori-
 bus non connumeratis. Et in hoc sensu accipitur,
 apud *Dionys. Halicarn. l. 2.* cum ait: *Quos Latini*
plebeios vocant, Graeci nominant Democraticos. Quod
 autem sit status corruptus, inde patet, quia *impeni-*
um est penes plebem & si qui virtute & nobilitate pra-
editi cives adsint, illi coguntur parere. Quale imperium
 est contra naturam, uti ipse *Plato* fatetur in *l. 3. de Re-*
publ. *Natura penitus adversatur* inquit, *ut imperfe-*
ctus dominetur perfecto, peior meliori corpus animo.
Polyb. l. 6. nomen Democratiae hoc sensu accipit, quan-
 do illud attribuit *Reipublicae quam civium multitudo*
regit, ubi omnes aequaliter per leges imperant sine omni
discrimine. 2. Alterum quod hic meretur observatio-
 nem

nem, est, quòd *Democratia inter vitiosas Respublicas sit minus mala*. Bene ait *Aristot. l. 3. Topic. Rem eò meliorem esse, quo similior est meliori; & ex adverso eò peiorem esse, quò magis à meliore differt*. Quam ob causam minus mala est, & maximè tolerabilis, quia *minus quàm cætera à recta reipublicæ forma recedit*: Nam inter *Politiam & Democratiam* exigua est differentia, ut sæpe una pro altera sumatur. Vide *Sepral. l. 7. c. 1. p. 387. de Rat. Status*. Exceptâ tamen pessimâ *Democratia* specie. Deinde minus mala est, quia *plurimum respicit utilitatem & magis salutem communem intendit, quàm Tyrannis, aut Oligarchia*. Inde *Aristot. docet: Democratia minus mala est: paulum enim Politia speciem transgreditur. L. 8. c. 12. Ethic. & l. 4. c. 2. Politic.*

II.

Democratia est Imperium, ubi penes plebem summa est potestas ad propriam Imperantium utilitatem directâ. vel ut Aristot. l. 4. c. 4. Politic ait: Democratia est Imperium populi, in quo pauperum spectatur commodum, & omnia ad illorum utilitatem referuntur. Ubi i. formalis ratio hujus reipublicæ consideranda est, quæ consistit in summa & absoluta potestate penes plebem; ita ut illa non singulis de plebe comperat, sed omnibus indivisim. Aristot. l. 4. c. 4. Politic. Multitudo in Democratia habet potestatem, non

Q

ut

ut singuli, sed ut omnes. Quapropter non potest unus vel alter pro arbitrio disponere, & statuere de publicis negotiis; sed quod ibi valere aut ratum esse debet, id totius plebis autoritate & decreto constituendum est. 2. Subiectum Imperans est multitudo seu plebs; non ac si omnes cives simul & eodem tempore actu imperent, sic enim periret ratio reipublicæ: sed quod aliqui saltē vel ad dies vitæ, vel ad certū tempus constituentur magistratus, & in decedentium locum alii surrogentur. 3. finis est propria Imperantium utilitas, quam respicere plebs dicitur, dum intendit illud, quod conducit pluribus, licet sit conjunctum cum injuria aliorum, qui omnibus modis à plebe supprimuntur, ne ad dignitates publicas emergere vel adspirare possint.

NOTAE.

I.

Formalis ratio Democratia consistit in summo & absoluto totius plebis imperio, ita ut tantam possit plebs in sua civitate, quantum potest Rex in suo Regno. Ubi notandum i. Non totam plebem simul & eodem actu Imperium exercere, sic enim, uti dictum,

dictum, est, periret ratio reipublicæ. 2. Quod illi, qui plebis & totius multitudinis nomine imperant summam potestatem non habeant separatim, ac si cuique, quid libitum fuerit, in publicis agere liceat; sed è communicato collegarum consilio: ut quicquid nomine civitatis expediendum sit, id omnium Imperantium arbitrio fiat: aut si imperantes dubitent sine plebe aliquid decernere, comitis indictis eam convocent, istiusque sententiam exaudiant: præcipuè, ubi illi, qui imperant nomine populi interdum tenentur rationem suæ administrationis publicæ reddere, & negotia communicare cum plebe, aut iis saltem, qui plebem repræsentant, quid scil. nomine totius civitatis peractum sit, aut peragi debeat. Quod manifestum est indicium: plenitudinem potestatis in Democratia penes plebem esse. II. Subiectum Imperans est tota multitudo, non eo sensu, ac si omnes ibi imperent, & nemo pareat, ita enim, uti dictum est, periret ratio Reipublicæ; sed quod multitudo seu plebs obtineat absolutum & summum imperium; certos autem constituat, quorum potestati reliqui cives sint subiecti ex pacto & consensu. Qui imperantes vel ad certum duntaxat constituuntur tempus, ita ut eò finitò, imperium aliis concedant, donec ad id revocentur: vel etiam perpetuò ad vitam usque illud retineant: prout leges publicæ id requirunt. Deinde multi, qui non sunt divites hic debent imperare: quòd quidem non est de Essentia huius Reipublicæ; attamen inseparabile accidens juxta communè vitæ rationem cum ea perpetuò conjunctum;

utpote, quòd *semper plures in civitate sint pauperes quam divites.* Et sicuti in Oligarchia pauci quidem sed divites summam obtinent potestatem, ita in Democratia multi, sed pauperes imperium habent. III. Quod ad finem attinet, ille est *privata dominantium utilitas.* E communi siquidem ærario ditescere suamque egestatem depellere conantur Imperantes Democratici, licet alii hoc pro fundamento ponant, quòd *principium discordiæ sit aliquid commune suum facere* tamen id verum est in tali republica, in qua publicis institutis iudiciis cautum est, ne ærarium pateat imperantium usibus. *Cùm verò in Democratia finis sit dominantium utilitas, nec ipsi alio animo magistratum gerere cupiant, quam ut è communi ærario suam paupertatem sublevare possint, licet id non semper præ se ferant verbis; ideo ob illam depeculationem seditio in Democratia metuenda non est, præcipue quia pauci divites, qui ibi vivunt, & suam pecuniam velut in aliorum rapinam tribuere tenentur ob defectum virium potentiori plebi resistere nequeunt, nec istius actiones impedire.*

III.

Fundamentum, quo nititur plebs ad vindicandum sibi imperium, est duplex. I. *Æqualitas.* Inde hoc principium: *Æqualibus debentur æqualia, valde urget, & concludit: Quia omnes cives in Democratia sunt æquales, inde etiam ob istam æqualitatem*

tatem omnibus debetur Imperium. Quamvis hîc non levis committatur error. Non enim æqualitas sufficit ad regendam civitatem, si aliæ virtutes civiles non adsint. 2. Libertas, quæ importat potestatem vivendi juxta propriam voluntatem & arbitrium; quòd tamen intelligendum est salvo jure obedientiæ, quam quivis civis debet legibus. Nam si cuipiam liceret leges negligere, & facere, quicquid vellet, sive id justum, sive injustum foret confusio foret in civitate, inque ea tandem existeret coetus belluarum. Unde libera illa vivendi potestas excludit quidem violentum imperium, & coactionem; attamen obsequium erga Leges à civibus requirit.

NOTAE.

1. Aequalitas & quidem *Arithmetica* consideratur, ut per vices ibi omnes imperent & pareant, & quivis, qui liber homo est nullâ habitâ ratione dignitatis ad imperandi munus admittatur, & quantum juris unus habeat ad rempublicam, tantundem habeat & alter ad eandem. *Quæ tamen aequalitas non est simpliciter bona & justa, alias ibi pauperibus impune liceret divites opprimere.* Quapropter putat Aristoteles: *utrumque ordinem civium tam nobilium, quam plebeiorum spectandum esse, ita, ut omni-*

um habitâ ratione id sit ratum ac iustum, quod plurimis ex utroq, civium ordine sibi prodesse visum fuerit. Quamvis difficile sit talem æqualitatem introducere, facilius tamen illud erit, quàm superiori parti persuadere, ut æqualitatem velit observare. Et jure invento ac equitate niti: Interim ex isto principio jus imperandi urgent plebei: *Æqualibus deberi equalia*. ubi tamen committant fallaciam à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Non enim, qui ex parte æquales sunt, ratione scilicet libertatis, statim sunt æquales simpliciter ad hoc, ut cõmuni jure imperandi gaudere debeant, etiam illi, qui imperiti a verè civiliū & defectu prudentiæ laborant aliisq, virtutibus ad regendā civitatē necessarijs destituti sunt. Equidem æqualitas & vicissitudo imperandi & parendi in suo genere vituperanda non est; Cum ut Cicero L. 3. de LL. ait: qui bene imperat, paruerit aliquando necesse est, Et qui modestè paret, videtur dignus esse, qui aliquando imperet; Attamen non caret periculo, ubi promiscuè ad quemvis dignum pariter & indignum imperandi potestas transit; tum enim evenire Reipublicæ potest, quod contingere solet navi, cui præest imperitus gubernato.

2. Libertas quæ est potestas vivendi in civitate pro suo arbitrio: quod Aristoteles è contrario probat: Nam si proprium servitutis non est ex suo, sed alieno vivere arbitrio: Quod ubi omnibus notum est sequitur, non ex aliena, sed propria sua vivere voluntate proprium esse libertatis nempe, ut qui vivere possit, uti velit. Atque hic libertas importat potestatem illam vivendi liberam, & excludit saltem violentum

rum imperium & coactionem, quod, uti in Tyrannide & Oligarchia cives hic non possint cogi ad aliquid faciendum vel amittendum, sed ipsi salvis legibus queant actiones suas civiles exercere, prout velint v. gr. in contrahendo matrimonio; in discendis literis, in instituendis symposiis negotiationibus &c. Quibus accedit, quod omnibus liberum sit etiam suo tempore Rempublicam gerere. Quantumvis ibi sint liberi cives nihilominus ex pacto & mutuo consensu obstricti sunt ad obediendum illis, qui è cœtu civium electi sunt in Magistratum; & quicquid facere detrectant, tanquam rebelles & inobedientes, qui pacem & concordiam publicam turbare conantur, aliis in terrorem graviter vel vitæ amissione, vel exilio puniri debent. Quæ explicatio ad textum accommodata intelligitur de libertate civium, qui in tali societate populari vivunt, & dici solet *Libertas personalis*. Sed non malè præfens argumentum accipi potest de *Libertate civili*, quæ opponitur *Subjectioni*, quâ integer populus alterius imperio est subjectus, quod etiam non est alienum à modo loquendi in Sacra Scriptura, quando subditi vocantur Regis servi. Sed *libertas civilis* est facultas qua integra civitas est sui juris nullius superioris sive Regis aut Tyranni potestati & ditioni subjecta. Hinc in *Libertate* esse excludit dominium superioris, & importat facultatem vivendi juxta propriam voluntatem & proprias Leges citra respectum ad superiorem tanquam imperantem & Dominum. Quæ facultas tali competit societati, in qua omnes ex æquo participat de Jure

Q4 Impe-

Imperii ob communionem libertatis ad omnes pertinentis, E contra verò *In Regno esse* : Subjectionem sub imperio regio denotat: seu, Regis imperium ferre, quod utique libertatem excludit, dum ibidem populo non licet secundum suos mores & instituta vivere. Ita Roma ab initio vixit sub Regibus; postea libertate frui cœpit, postquam deletô Regum imperio Brutus consulatum instituit. Inter Cilices quidam parebant Regibus: quidam verò erant ab imperio liberi, qui vocabantur *Eleutherocilices*, id est, *liberi cilices*. *Grægius l. 1. c. 3 n. 12. de l. B. & P.* Non malè hæc ita differuntur. Sed cum etiam Reipublicæ Oligarchicæ & Aristocraticæ talis libertas civilis competat, quatenus neuter status superioris imperium admittit; inde in Democratia peculiariter cuncta aguntur pro *Libertate* tanquam fine, ut ibi omnes sint liberi cives, quo æquali gaudeant Jure in assequendis honoribus Magistratus.

IV.

Quinque sunt species 'Democratix, 1. In qua omnibus civibus, sive pauperes sive divites sint, ob æqualitatem aditus patet ad rempublicam: ita ut in exercitio regiminis Magistratus observet Leges 2. In qua ratio divitiarum quodammodo habetur, & illarum respectu Magistratum dignitas in cives conferretur; attamen ut qui tantum possidet, quantum

tum Lex requirit, in Magistratum cooptari possit; qui verò tantis opibus instructus non est, à publicis honoribus excludatur. 3. In qua omnes cives ad Imperium admittuntur, illis saltem exceptis, qui infamia vel ignominia laborant; aut qui carent honestis & legitimis natalibus. Civitas autem administratur secundum Leges. 4. In qua omnes cives, sive honesti, sive ignominia notati fuerint (modò utrumque parentem habeant civem) Magistratus sunt capaces, sic tamen, ut è Legum præscripto civitatem regant. 5. In qua omnis potestas est penes plebem, & omnia non ex Legum dispositione, sed ex arbitrio & decreto plebis gubernantur.

NOTÆ.

Prima species Democratiæ describitur. 1. à maxima æqualitate, quæ consistit in duobus (1) ut pari dignitate habeantur divites & pauperes, neque unus ordo alteri præferatur (2) ut æqualiter distribuantur honores, & quilibet civis admitti possit ad potestatem publicam: unde talis hic reperitur status, ubi imperium & administratio civilis omnibus est communis. 2. A valore legum; omnia enim
juxta

juxta leges ibi gubernantur, utpote, quæ principem ibi obtinent locum. 3. *A potestate summa, quæ penes populum, aut eos, qui populi nomine imperant, conjunctim residet; ita, ut in publicis negotiis nihil constitutatur absque suffragiis populi:* Non quidem ut ubique singuli viritim votum proferant, illud per tribus & collegia colligatur. Nam omnes palam audiri, & omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum aut occasionum velocitas non semper patitur. 4. A confirmatione & comprobatione ejus, quod pluribus fuerit visum; etenim, quia populus seu plebs multitudine & numero superat reliquos, illud autem quod à pluribus numero decretum est, habetur ratum, hinc necessario sequitur hanc formam, Reipublicæ esse popularem & Democraticam. Quamvis sint, qui existiment: hanc speciem proximè accedere ad politiam, seu Rempublicam populi laudabilem, & ideo minus vitiosam esse. *Altera species Democratie est, in qua ratio census exigui & modici habetur, & illius intuitu Magistratus conferuntur civibus.* Ubi notandum; 1. *opes seu facultates, quibus instructum oportet esse eum, qui possit vocari ad Imperium, modicas seu non adeo magnas esse debere, ut discrimen relinquatur inter Democratiam & Oligarchiam:* quia hæc pro nota essentiali divitias habet. 2. *Legibus definitum sit, quantum quis possidere debeat, qui ad magistratum adspirat.* E quibus patet, quis in hac specie Imperium consequi possit. 1. *Qui verus est civis* 2. *Qui exiguis vel modicis saltē facult.*

facultatibus est instructus talibus, inquam, unde nemo vocari aut estimari possit dives. 3. Is, qui isto censu Legibus determinato instructus non est, vel quod ob egestatem aut artis & opificii tenuitatem ad eum pervenire non possit, vel eum ob vitæ intemperantiam amiserit, potestatem imperandi non consequatur. Hinc patet. 4. infimam fecem vulgi non habere aditum ad publicos honores; quod ea istis facultatibus careat, quas Lex in Imperante requirit. Tertia species Democratia, est, quæ omnes cives honestos, quibuscumq; licet opibus præditi fuerint, ad honores publicos admittit, & juxta Legum dispositionem omnia moderatur. Quod indicium certum est, leges, juxta quas respublica hæc ordinata est, esse imperii fundamentum; neque simpliciter illud ab hominum arbitrio & voluntate dependere. Quapropter in hac specie Democratia cives esse non possunt. 1. Qui ignominia sunt mactati, & legitimis carent natalibus. 2. qui ex utroque parente cive non sunt nati vel quorum pater saltem non fuit civis: uti in Batavianemo ad Rempublicam admitti dicitur, nisi Batavus natus sit. Quarta species Democracie est quæ quoslibet cives sine discrimine honestatis & ignominia ad Imperium admittit, & nullos nisi peregrinos & semi peregrinos, id est qui unum è parentibus habuerint peregrinum, excudit. Et quantumvis hæc Reipublicæ species sit prioribus deterior, retinet tamen naturam Reipublicæ, quod lex ibi dominetur, & Imperantes ex ejus præscripto civitatem gubernare sint obligati. Tandem quinta Democratia species est, in qua plebs summum pro arbitrio

trio & voluntate sua gerit imperium, contemptâ legi-
 autoritate, & ubi quisvis de vulgo promiscuè potesta-
 tem habet gerendi aliquando magistratum. De qua
 specie duo sunt observanda. I. Quod si omnium pes-
 sima, & nomine Respublica planè indigna. (1) Quia
 ibi abjectum vulgus imperat pro lubitu ad utilitatem
 suam. Melius pejus, pro fit, obfit nihil videt vul-
 gus, nisi quod lubet aut potest. Et ita Comicus ait:
 imperitus homo nihil justum putat, nisi quod ipse facit.
 Sed cum plebei homines tanquam errantes in mari
 fluctus in diversas partes facilè possint trahi, hinc ni-
 hil sani, nihil justi nihilque prudentiæ à concilio ple-
 bis ferè est expectandum: quod populus sit belluamul-
 torum caput. (2) Quia ibi leges, contemnuntur, &
 in earum locum surrogantur plebiscita. Absque legi-
 bus non est Respublica; sed mera quædam Anarchia.
 Nam, uti Cicero docet: Lex est fundamentum liber-
 tatis: Et fons equitatis, animus & consilium; & es-
 sentia ferè civitatis posita est in legibus. Sed in hac
 specie Democratix autoritas legum nulla est, quin po-
 tius omnia ibi reguntur ex decretis plebis in imperan-
 tium propriam utilitatem & quæstum privatum. Quo-
 rum decretorum Autores sunt Dæmagogi, qui ubi
 vident, legum vim penitus esse enervatam, sibi au-
 toritatem per clandestinas artes apud plebem conci-
 liant, & ita perniciofa decreta faciunt, & dominari
 in publico incipiunt, postquam vident, populum
 quasi quendam Monarcham unum scilicet è plu-
 ribus esse factum. Confer ea quæ Septalius l. 7. c. 2.

390. Et seqq. habet de Rat. status. 2. Quod sit Tyranni-
 didi similis. 1. Cum ibi in domita plebs omnia iuxta su-
 um arbitrium, & potissimum, prout suadent Dema-
 gogi, administret, legibus in super habitis. Plebs enim
 uti Livius lib. 24. ait. aut humiliter servit aut superba
 dominatur. 2. Quod in Tyrannide, ita & in Demo-
 cratiâ reperiantur adulatorès, qui plebis animo se ac-
 commodant, eique quævis, etiamsi honestis viris pernicio-
 sâ sint, persuadent. Unde 3. Efficitur, ut tam in
 Democratiâ quam Tyrannide potestas regendi servilis
 sit. Ex hisce, ut puto, constabit: Quintam Democra-
 tiæ speciem Reipublicæ nomen vix mereri.

CAPUT IX.

DE

MIXTA REPUBLICA.

I.

Mixta respublica est forma reipu-
 blicæ composita, in qua pote-
 stas imperandi penes plures est
 divisim, ut quidam cives certa,
 seu specialia: alii alia Majestatis
 jura exercere possint.

II.

Definiri potest, quod sit respublica in
 qua

qua ordo imperandi ex diversarum rerum publicarum institutis est temperatus, ita, ut in consortium potestatis aliis admissis, jura Majestatis per distinctos civium ordines exercean-
tur.

III.

I. Oritur mixta respublica ex institutis diversarum rerum publicarum, dum scilicet aliquid ex Aristocratia, Oligarchia vel etiam Democratia participat. Et ita penes unum ordinem civium est Jus consultandi: penes alterum potestas judicandi, prout Legibus fundamentalibus illud est provisum.

IV.

2. Quia nulla respublica potest esse absque Majestate; inde dicitur in mixta republica summam potestatem per distinctos civium ordines expediri. Ita ut fortean unus imperet, solus tamen nec leges universales condere, nec bellum decernere, nec nova tributa indicare queat, absque aliorum civium consensu. Velut pauci imperent, ius tamen conciliorum spectet ad omnes, aut ad concilium, seu Senatū à populi multitudine selectum. Vel alii habeant ius deliberandi, alii verò potestatem judicandi.

V. 3. Mix.

V.

3. Mixtio potissimum quærenda est in forma istius reipublicæ, & videndum, nunquid respublica ita sit ordinata, totique forma instructa, & è diversis civitatum institutis quædam huc translata. Interdum namque contingit, ut administratio reipublicæ aliter se habeat, quàm prout fundata est ipsa.

VI.

4. Denominatio reipublicæ mixtæ desumitur ab istius reipublicæ institutis, quæ in ea prævalent: ut si unus imperium quidem habeat, alii tamen pauci, vel plures ad Comitia vocentur, ibique cum Principe suo de publicis negotiis consultent, dici potest Respublica Monarchico Aristocratica.

VII.

5. Tria requiruntur ad mixtam rempubl. 1. Ut penes plures sit summum Imperium quo pacto contradistinguitur Monarchiæ, seu Imperio Unius. 2. ut illud Imperium sit penes plures divisim, quæ discernitur ab illis rebus publicis, in quibus summa potestas quidem est penes plures, sed Indivisim. 3. ut diversi civium ordines de summa potestate participant.

IIX.

Distinctio rerumpublicarum mixtarum pro varietate Institutorum, quibus instructæ & fundatæ sunt, variat: Nec regulis certis comprehendi potest, quod modis mixtio fieri queat.

IX.

Mediam rempublicam quod attinet: id est, ubi cives, qui neque sunt nimium prudentes, neque nimium stupidi: neque nimis divites neque nimis pauperes, sed mediocriter se habentes imperant, illam copiosè explicat Aristoteles: sed quia in usu non est, aut vix dari potest, à nobis ea prætermittitur.

NOTAE.

Dicitur optima Respublica ratione communis utilitatis: quæ omnibus civitatibus quàm maximè conducit. *Est itaque talis forma, in qua cives student communi bono, & ubi ipsis civibus bene est prospectum dum corporis & fortune dotibus instructi vitam ex virtute agere, & felicitatem civilem consequi poterunt.* Est autem optima Respublica, in qua spectatur virtus, quæ captum vulgi non superat, & ad cuius constitutionem non opus est exquisitissima juventutis institutione, nec maximis opus est divitiis. Itaque requiritur. i. *Talis virtus quæ*
captum

captum idiotarum non superat. Ex quibuscumque siquidem virtus in privatos cadere non potest. 2. Ejusmodi institutio juvenutis quæ non sit nimis exacta & accurata. 3. Mediocres divitiæ quia ampla divitiæ in Oligarchia inveniunt locum. Uno verbo: optimam Rempublicam dicimus, in qua cives in omnibus medio se habent modo. Medio critas autem civitatis ponitur in eo quod est medium inter divitias & paupertates. Tres namque in aliqua civitate videntur esse ordines. 1. Quidam sunt divitissimi, qui divitiis & opibus quàm maxime abundant. 2. Quidam sunt pauperrimi, in quorum bonis vix tantum reperitur, unde vitam ægrè possint sustentare. 3. Alij medio modo se habent, qui neque nimis divites sunt, neque nimis pauperes. Et hi mediî ordinis cives optimam constituunt Rempublicam. Etenim si medium in rebus est optimum, utique & mediocritas bonorum, quæ fortuna dat & consequenter Respublica, quæ medium in ijs quærit, quibus destruuntur civitates, optima erit. Præterea Rempublicam mediocrem esse omnium optimam, quæ haberi queant, sequentibus argumentis solet ostendi utpote, quæ desumpta sunt. (1.) Ab obedientia erga leges, quarum autoritas inviolata & sancta esse debet: cum nulla civitas absque illis subsistere queat. Mediî ordinis cives facilius obsequuntur legibus, quàm cæteri; qui vel abundant divitiis, vel nimia premuntur paupertate. Nam divites. 1. sunt contumaces quia putant se omnia habere bona Arist. l. 2. c. 16. Rethoric. propterea quod divitiæ in pretiò apud omnes sint. (2.) Delicati, ob mollitiem & felicitatis

tis ostentationem, (3.) *Superbi & elati* : quia illud ipsi possident, quod cœteri amant. (4.) *Contumeliosi*, qui alios præ se contemnunt. Et hi leges non audiunt. *Pauperes* verò callidè & versutè sunt improbi, & in rebus exiguis se dedunt nequitia, evadunt fures, maledici, invidi, & parvis in rebus injuriam facere detrectant. (II.) *Ab amore erga Magistratum*: nam medi cives diligunt Magistratum, & Reipublicæ bene consulunt. (III.) *A peritia bene & recte imperandi ac parendi*. Jam verò divites parere nolunt cum existiment se ad imperandum esse natos. E contra multi è pauperibus adeo abjecto & humili sunt animo ut neq; ad imperandum, neque ad parendum rectè sint idonei. (IV.) *A mutua civium benevolentia*. Nam cives medi ordinis sibi invicem non invident, nec se contemnunt sed firmam inter se amicitiam & concordiam foveant, quæ sunt maxima civitatis vincula. At divitum vitium est commune, ut alios contemnant. Ad pauperes quod attinet, illorum proprium est invidere: Inde divitum & pauperum animi, ut Heinsius ait: in paraphr. ad c. 11. l. 4. Politic. Aristot. abeunt longissimè à conjunctione illa & communione, sine qua civitates consistere nequeant. (V.) *A paritate & equalitate civium*: ibi enim optimè administratur civitas, ubi cives inter se sunt æquales. (VI.) *A perennitate reipublicæ*. Nam civitas mediorum est magis diuturna, quòd ibi nulla sit invidia, nullæ insidiæ, nulla alieni cupiditas. (VII.) *A bonitate publici regiminis*. Quandoquidem illæ urbes optimè administrantur, in quibus pars media est potior, quia cuncta ibi ad communem finem

nem & utilitatem publicam dirigantur. (IIX.) *A* Tranquillitate. Est enim civitas è mediis constans civibus vel exinde optima, quòd sola sit seditionum expers. Sed objiciat aliquis; *Quid consilij sit, si pauperes cum divitibus conspirent in perniciem civium medicrium?* Resp. vanus ille est metus. 1. *Quia extremes nunquam inter se conveniunt.* 2. *in ejusmodi intestinis molitionibus summa opus est animi conjunctione, quæ inter pauperes & divites ob summam diffidentiam speranda non est, quòd altera pars sibi metuat ab altera.* Igitur seditio non est timenda in Republica media. (IX.) *A* conditione optimorum legislatorum, qui ex ordine mediorum civium fuerunt. Nam si fuissent è numero divitum, vel pauperum, utique ad talium placita instituissent Rempublicam, quod tamen non fecerunt: interim ita respublicas fundarunt, ut juxta leges optimè fuerint administrate. Quales fuerunt Solon, Lycurgus, Charondas Zaleuci Auditor. Addendum porro & hoc est. Quòd Respublica optima dupliciter possit considerari. 1. *In se & secundum naturam suam.* 2. *ratione applicationis ad mores & ingenia populi;* priore modo est vel ut norma & mensura cæterarum Rerumpublicarum, ut quò proprius ad eam accedunt, vel quò longius ab ea abeunt eo meliores, vel deteriores sunt. Posteriore modo fieri potest, ut optima Respublica moribus populi quidem sit applicata; illis tamen non conveniat & ita vim suam perdat: Contra huic vel isti populo melior videatur respublica, quæ paululū ad Oligarchiam vel Democratiā vergat, quàm quæ sit simpliciter

optima, quia hæc ipsius moribus magis convenire videatur. Dicat aliquis, quod si Respublica mediocrum tam egregia sit, qui sit, quod vel rarò vel nunquam talis reipublicæ forma existat? Sed dicendum, quod isti quadruplex causa videatur impedimento esse. 1. Exiguus mediocrium civium numerus. Plerique nimia habendi cupiditate laborant, qui divitias quoque in infinitum quærunt: Et hi à medio statim recedunt, multi quoque in otio vivere amant, qui ea propter pauperes sunt; atque hi quoque discedunt à medio, voluntque ob otii dulcedinem vel mediocres sibi parare opes. 2. Pauperum & divitum contentiones faciunt, ut neuter ordo velit amplecti medium, sed semper extrema desideret. 3. Amor similitudinis. Nam quem quisque statum amat, eum & alibi introducere cupit, & ad istius exemplum reliquos confirmare: Hic autem multum à teneris suscepta educatio valet, quæ aliter in Democratiis, aliter in Oligarchiis se habet: inde fit, ut, cum ad diversam institutionem diversi sequantur mores vix unquam ex ejusmodi civibus optima constitui possit Respublica, 4. Morum depravatio, quæ non patitur ut alter cum altero velit pari cum cæteris Jure vivere: Malum namque ferè abiit in naturam & vitia sunt remediis superiora;

Unde ejusmodi temperata Respublica è mediis civibus optanda potius, quàm speranda erit.

LIBER TERTIUS
DE
MAIESTATE EIUS-
QUE JURIBUS TAM CIR-
CA SACRA QUAM PRO-
FANA.

CAPVT I.

DE
MAIESTATE PROUT
SIGNIFICAT HONOREM
ET DIGNITATEM.

I.

VOx Majestatis, quæ aliquid am-
plum & splendidum significat, du-
pliciter accipitur. 1. pro amplitu-
dine dignitatis & splendoris. Ci-
cero l. 4. ad Herennium: Majesta-
tem reipublicæ vocat, in qua continetur di-
gnitas & amplitudo civitatis. Vide Arfæum
c. 1. n. 5. p. 9, de Jure Majest. 2. pro
R 3 sum-

summa potestate, quo sensu denotat eminentiam imperii & potestatis in republica.

II.

In hoc capite Majestas juxta priorem sensum explicatur, prout scilicet sumitur pro summo honore. Ita Svetionis in vita Tiberii c. 30. Majestatem sumit pro externo splendore, honore & veneratione. Et Tholosanus l. 8. cap. 3. p. 328. de Republ. Majestatem interpretatur. Excellentiam dignitatis & honoris. Hinc quæ in privatis hominibus dicitur Gloria & Autoritas, illa in Imperantibus dicitur Majestas, graviore & ampliore voce.

NOTAE.

SECUNDUM significationem vocis Majestas erit *summa* quaedam dignitatis amplitudo & eminentia in eo, qui neminem se agnoscit superiorem. Sed Majestas accipitur. i. pro summo honore, & maxima dignitate. Ita Svetonius in Tiberio c. 30. Majestatem sumit pro externo splendore: Ubi, uti bene observat Arniseus Lib. 1. c. 1. p. 9. de Majest. dum potestatem separatim ponit Svetonius, per Majestatem intelligit honorem & venerationem externam. Inde Perr. Tholosan. l. 8. c. 3. p. 328. de Republ. Majestatem interpretatur Excellentiam dignitatis & honoris. Equibus

bus colligimus, quod, quæ in privatis hominibus dicitur gloria & Autoritas, ea in Imperantibus dicatur *Majestas*, graviore & magnificentiore voce. 2. pro summa potestate, quam imperans habet in republica: & in ea consistit vera Majestatis essentia, quam postea veneratio & honor externus insequitur. Quare autem summa illa potestas exprimatur nomine Majestatis, pulchrè exponit Bæclerus ad Grotij L. 1. c. 3. p. 197. de I. B. & P. quia *Reipublicæ Majestas* omnes suas rationes (seu vim omnem) ab imperio summo habet inspersas. Hinc Cicero in Lib. 1. c. 7. de Finib. conjungit *Jus Majestatis* & imperii. Et in L. 2. c. 17. de Invent. Majestatem describit per dignitatem, Amplitudinem & potestatem: Martin. Schoockius in Dissert. de Majestat. p. 6. docet, quod majestas tria sub se complectatur. 1. Amplitudinem 2. Dignitatem, & 3. potestatem, sed quid per amplitudinem proprie intelligi debeat, non exprimit, nisi quod dicat, & rectè quidem: Ciceronem respicere statum florentis reipublicæ Romanæ. Amplitudo igitur Imperii accipitur 1. vel pro latitudine Imperii, respectu multarum gentium ditionum ac provinciarum vel 2. Pro extensione Imperii ad omnes subditos in isto territorio habitantes. Priore casu amplitudo ad Majestatem non requiritur, cum etiam in angustioribus Imperii terminis Majestas subsistere queat. Posteriore modo rem totam concedo, quippe quod nemo sit in territorio Principis summi, ad quem istius potestas se non extendat. 2. Per dignitatem intelligit Schoockius Principis dignam Autoritatem, quæ cum consequens sit summæ

potestatis, utique ad Majestatem pertinet. Quirimo
istae dignitas & reverentia summa Majestatis nomi-
ne exprimitur. 3. de potestate dicetur in cap. 2. Con-
 sistit autem illa in summo, absoluto & irrevocabili
 imperio. Quapropter majestas importat *summæ po-*
testatis & imperii emanentiam cum maxima dignita-
te, & suprema veneratione. Interim, ut Majestatis
 natura eò manifestior fiat, utramque significationem
 considerabimus. Prout nempe illa sumitur, pro sum-
 mo dignitatis splendore & 2. pro potestate summa.

III.

Quo sensu definitur Majestas, quòd sit
 magnifica & reverenda opinio subditorum a-
 nimis impressa de Imperantis dignitate, virtutibus,
 & omnibus iis, quæ istis virtutibus sunt
 affinia. 1. dicitur opinio, per quam intelligitur
 notitia vel etiam persuasio orta ex aliquo
 principio externo & in sensus incurrente. 2. ad-
 ditur magnifica & reverenda, quâ subditi ali-
 quid magni de Principis persona ejusque acti-
 onibus opinantur, cum quadam veneratione
 & cultu submissi obsequii. 3. Fundamentum
 istius opinionis est. (1) Dignitas Imperan-
 tis : nam vilium hominum Imperia con-
 temtui sapud plerosque solent esse exposita

ta (2) Virtutes imperantis, quæ debent esse raræ, & excellentes, unde generari possit admiration & amor. [3] quæ cum illis virtutibus quandam habent convenientiam: qualia sunt, quæ in oculos incurrunt, & privatorum fortunam excedunt, uti opera Magnificentiae, splendor comitatus & similia.

NOTAE.

MAjestas est *magifica & reverenda opinio subditorum animis infixa de Imperantis virtutibus & omnibus iis, quæ istis virtutibus sunt affinia*, unde patet. Majestatem non in ipso imperante considerari tantum, quatenus ipse *summa fulget autoritate*, sed *propterea de dignitate illa ad subditos derivatur opinio*, ut illis de Imperantis maximis virtutibus constet, ipsique propterea illum venerentur ac colant. 1. Dicitur *opinio*, per quam intelligimus *h. l. notitiam*, quandam vel etiam *persuasionem ortam ex principio aliquo externo & in sensus incurrente*. 2. *Opinio istæ non est nuda, sed Reverenda & Magnifica, qua aliquid magni quis de alterius actionibus, seu factis opinatur cum quadam veneratione ob magnitudinem ejusmodi virtutum, & rerum, quæ ex istis virtutibus præclare geruntur*. Ita enim est comparatum in vita humana, ut si quid in aliquo deprehendant homines, quod sit amplum, excellens & rarum, statim opinionem excellentioris virtutis de eo concipiant, eumque

præ cæteris honorare studeant. Fundamentum Majestatis & duplex 1) *virtutes Imperantium*, quæ debent esse raræ, excellentes unde generetur admiratio & amor. (2) *Quæ virtutibus istis sunt affinia*, aut quandam cum illis habent convenientiam. Hæc sunt, quæ cum in oculos incurrant, & privatæ fortunam prorsus excedant, vulgus hominum admiratur & magni æstimat.

IV.

Quoniam virtutes sunt in duplici differentia, quarum aliæ admirationem, aliæ verò amorem pariunt, dicendum est, quòd Majestas ex illis potissimum nascatur virtutibus, quæ magis admirationem, quàm amorem excitant: nam per tales Princeps demum efficitur verendus.

NOTAE.

Cum Majestas non à natura insit imperanti, igitur oportet indagare ulterius; unde talis veneranda *Autoitas* oriatur? Paratur autem illa ex virtutibus. Quod ut eo melius intelligatur, notandum i. *Quod virtutes distinguantur ratione effectus.* (1) *In illas, quæ pariunt admirationem ob suam excellentiam.* Quarum actiones si intuentur homines admiratione perculsi obstupefcunt, & ad venerationem disponuntur. (2) *In eas, quæ excitant amorem:* quales sunt, è quibus aiquid benignitatis, fructus, & commodi

modi ad subditos derivatur. II. Quod *Majestas concilietur* potius per virtutes, quæ admirationem, quàm per eas, quæ amorem producant.

V.

Virtutes quibus admiratio & cultus magis quàm amor conciliatur, sunt Fortitudo, Prudentia, Magnanimitas, Magnificentia. Illæ autem virtutes, quæ amorem pariunt, sunt mansuetudo, Temperantia, virtutes homileticæ & Justitia. Quæ virtutes si inter se conjunguntur, tunc ex grata illarum mixtura in animis subditorum summa reverentia concitatur.

VI.

Affinia virtutum sunt. I. Morum gravitas. 2. Divitiarum abundantia & subditorum multitudo. 3. Corporis structura egregia, robusta & procera. 4. Vocis & sermonis decencia. 5. Prosperitas fortunæ in expediundis arduis præcipuè bellicis rebus. 6. raritas conspectus. 7. Ministrorum, qui ad officia obscunda adhibentur, splendor & dignitas. 8. Amplitudo speciosi comitatus. 9. Constantia in omni fortuna.

NOTAE.

NOTAE.

Circa hunc Sphum meretur observari. I. *Quod ex illis, quæ virtutibus sunt affinia, Ma est quoque paretur.* Sunt autem virtutum affinia quæ similitudinem quandam cum virtutibus videntur habere, & licet virtutes non sint, splendorem tamen & ornamentum iis conciliant. Hæc quia in oculos incurrunt, sæpe stuporem & admirationem incutunt hominibus, ut ipsi ex iis de summa dignitate sæpe etiam de beatitudine Principis judicent. Quod etiam Cræsum decepit, qui ob externarum rerum splendorem & elegantiam se voluit felicem prædicari. II. *Ad datur causa; quare sæpe vulgus istæc virtutum affinia pro ipsis virtutibus interpretetur?* Causa est. (1) *Ipsa similitudo: videntur enim quodammodo virtutes ob propinquitatem, seu conjunctionem cum illis.* (2) *Ignorantia distinctionis.* Vulgus enim nescit distinguere inter virtutes ipsas & similitudinem, quam quædam res cum virtutibus habent. Hinc fit, ut vulgus simulatas virtutes pro veris virtutibus accipiat. III. *Enarratio eorum, quæ virtutum affinia sunt.* (1) *Morum gravitas, quæ versatur in sermoni habitu, gestuumq, decentia, ut mores isti non sint molles aut leves, sed gravitatem compositi unde quibus reddatur spectabilis, & ametur ab aliis.* (2) *Divitiæ, quæ siquidem sunt instrumenta rerum gerendarum, quibus magnifica opera extrui copiæ conscribi ad recurrendum impetum hostilem: exterorum Legati honeste tractari, & maximis præmiis affici, nec non ea*

rui

tum subsidio magna negotia expediri possent. (3.)
Robusta corporis structura apud vulgus in pretio est ,
quippe quod putat ; tales , qui robusto corpore sunt
Præditi , ad fortitudinem videri natos. *Ingentem*
staturam apud veteres multum valuisse indicat Ari-
stot. l. 1. c. 3. Politic. dum ait : Quod olim homines Deo-
rum simulacra in magna & angusta forma effigiârunt.
(4.) *Sermonis & vocis magnificentia.* Etenim qui ver-
bis magnifici & disertis sunt , illi prudentes videntur .
Certè *Principum orationes multum valent in permo-*
vendis hominibus ; vic quoque maxima illorum in est
precibus. Ita Julius Cæsar l. 3 de Bello civili c. 15. p. 359.
habuit orationem coram militibus suis in Thessalia ,
posteaquam à Pompeianis fuerant cæsi. *Quâ habitâ ,*
exercitui omni tantus incessit ex incommodo dolor , tan-
tumque studium infamie sarcienda , ut nemo aut tribu-
ni , aut centurionis imperium desideraret , & sibi quisque
in pœnæ loco graviores imponeret labores , simulque o-
mnes arderent cupiditate pugnandi. Interea brevitatis
sermonis convenit Principi Tacitus lib. 1. Historiar tri-
buit Galbæ Imperatoriam brevitatem : Et Homerus in-
troducitur Menelaum , quòd in dicendo quidem dulcis ;
sed & paucalocutus fuerit. De Theodorico Gothorum
Rege refert Sidon. Apollinaris lib. 1. Epist. 2. Quòd in-
tromissis Gentium legationibus audiverit plurima , &
responderit paucalocutus . (5.) *Prosperitas fortune in rebus*
arduis & periculosis expediendis. Quali fortuna usus
est Alexander M. utpote qui eam dicitur solus in sua
potestate habuisse. Curtius l. 10. c. 5. n. 35. Fatendum
est , *quam plurimum debuerit viranti , plus debuisse*
for;

fortune, quam solus omnium mortalium in potestate habuit. Sicuti contra in felicitas fortunæ in expeditionibus bellicis est causa contemptus. (6.) Raritas conspectus, ne princeps quotidie vel etiam sæpe se conspiciendum præbeat subditis. Et hoc fit duplici modo. (1.) Si ex una provincia migret in aliam, siquidem, uti Livius ait: Continua familiaritas & conspectus minus verendos facit homines. Et cum nimia servatur humilitas, frangitur Autoritas. Apuleius in Lib. de Deo Socrat. ait: conversatio parit contemptum, raritas conciliat rebus admirationem. Migrando itaque subtrahitur iste adspectus, & qui eum sequitur, contemptus. Inter causas rebellionis Saxonice contra Henricum IV. ponitur & hæc, quod Imperator nullam provinciam Regni Germanici inhabitandam sibi sumserit præter Saxoniam adeoque ipsi Saxones continuis sumptibus & oneribus fuerint enervati. Quamvis Lamberus Schafnaburgensis veriore causam exprefferit; Saxones scilicet contemptu Principis incitados fuisse ad rebellionem, quod apud illos Imperator ob continuam familiaritatem minus valuerit. (2.) Si lege caveatur, ne in publicum prodeat Rex; exemplum unicum observavi in Rege Sabæorum, de quo Agatharchides refert (vide Diodor. Sicul. l. 3. p. 180. Strabon. l. 16. p. 778. Photium p. 1374. quod fuerit summa quidem potestate præditus, sed, si excessisset aula regia, potuerit lapidari. Hugo Grotius l. 1. c. 3. n. 16. p. 62. de I. B. & P. De ioc. Medorum Rex primus omnium cavit, ne cui ad Regem ingredi liceret, sed per nuncios omnia transfigerentur, adeo ut nec conspici Regem à quoquam fas esset,

ad hæc nec videre nec expuere coram eo liceret. Herod. l. 1. c. 99. quod postea ita quoque observatum esse tradit Marcellin. l. 14. Ex libro Estheræ cap. 4. v. 11. patet: Nemini, qui vocatus non esset, licuisse ad Regem ingredi sub pœna mortis, nisi sceptrum ipse extenderet versus ingredientem. Quod more Persico factum esse ostendit Drusius ad cap. 4. Esther. in Sacris Criticis Tom 2. p. 2840. sed ad rem. Apud Persas Rex perrarò sui copiam faciebat populo. Quod testatur Justinus l. 1. c. 9. n. 1. p. 19. Apud Persas persona Regis sub specie Majestatis occultitur, Majestati namque major è longinquo reverentia est Tacit L. 1. c. 47. Annal. vide pulchrà hac de re differentem Barnab. Brissou. l. 1. p. 17. & seqq de Regno Persar. (7.) Dignitas & splendor ministrorum qui ad publica negotia expediunda adhibentur; quod ostenditur à contrario. Etenim ministrorum contentus in ipsum devolvitur Dominum. Quapropter malè sibi consuluit Carolus Burgundiæ Dux, qui per homines obscuros de pace agebat quod reliquos principes adeò egrè habuit, ut omnia ferè ad defectionem spectaverint. (8.) Comitatus splendori amplitudo. Iste namque facit ad augendam istam opinionem, quam subditi de principis virtute concipiunt. Facit quoque ad magnificentiam, cui Principem oportet esse deditum. Prodesse is poterit porro ad custodiam, ne ficarii aut alii perduelles Principum vitæ tendant insidias. (9.) Constantia animi in quacunque fortuna. Etenim non efferri in prosperis, nec humile quicquam ostentare in adversis multum facit ad Majestatem. Quapropter

Principis est, super omnia, quæ contingunt, eminentem esse & imperturbatum ac intrepidum. Seneca Epist. 91. Ne leta ejus animum extollant, nec tristia eum frangant. Si enim Princeps est magnanimus, utiq; uti Arist. L. 4. c. 3. Ethic. ait: Nec felicitate effereatur, nec adversis ad tristitiam nimis redigitur, sed si in aliquem casum inciderit, eumque animosè & fortiter tulerit, juxta Polyb. l. 3. Historiar. plerumque suam fortunam mutat in melius. (10.) In externa pompa morem vetustæ gentis sequi, & se splendide præbere, quod hoc sit grave, magnificum, adeoque Majestati summopere conveniens. Ita Romulus è moribus Hetruscorum sibi fasces præferri voluit. Livius lib. 1. Histor. iv. Adhuc illud subinde monendum est, ut princeps operam det, ne Majestatis suæ faciat jacturam, quam faciet per vitia, si illis se dedat, uti enim continuo virtutum exercitio non tantum paratur, verum etiam conservatur Majestas, ita quoque per contraria, scilicet per vitia minuitur, si non planè tollitur. Si enim Majestas ob virtutes oritur, quarum studium debet esse perpetuum: sequitur quod earum intermissio Majestatem debilitet, & vitia contemptum inducant. Non sufficit autem semel probum & reverendum fuisse, sed semper, quia Majestas perpetua esse debet. Quod iisdem rebus, quibus paratur, etiam conservetur Majestas.

VII.

Adversatur tamen Majestati. 1. adulari & adulatores habere vel etiam pati. 2. Plebeis

plebeis exercitiis operam dare, uti Ferdinandus Rex Neapolitanus, qui teste Cominæo 1. 2. nullum non mercaturæ genus exercuit, adeò sordidus, ut etiam porcus alienis sumptibus saginandos distribueret, quò essent vendibiliiores. 3. Nimis humilem & abjectum se præbere adversus eos, quos decebat saltem comiter excipere. Sicuti id fecit Prusia Rex Bithyniæ, qui rasò capite pileatus Romanorum legatis obviam ire solitus fuit, dicens: Se esse populi Romani liberrum. 4. Scurrilibus operibus studere, sicuti id fecit Nero. 5. Vilissimis hominibus velle placere. Enim verò ex hisce nascitur contemptus, qui consistit in vili & cum odio conjuncta opinione de Principe ejusque vitiis: unde denegatio obedientiæ subsequi solet, quam comitatur tandem ruina Imperii. Semel interim amissa Majestas difficulter restituitur: contemptu liquidem labefactantur respublicæ.

NOTAE.

Adulatio est venenum, quò Principum animi velut corrupti sincerè judicare nesciunt. Quapropter etiam non sine periculo vivunt, qui cum adulatoribus versantur, ita, ut Crates Thebanus comparaverit, eos,

eos, qui inter aulatores versabantur, cum vitulis quod
 deserti inter lupos vivebant. 2. Plebeis exercitiis op-
 ram dare Sicuti olim se gessit Ferdinandus Rex Nea-
 politanus, qui teste Cominæo l. 7. c. 1 p. 482. na-
 lum non mercaturæ genus exercuit, adeo sordidus & il-
 liberalis, ut & porcos distribuere saginandos alienis
 sumptibus, quod essent vendibiliore: Immo si perissent
 porci illi, qui eos alendos suscepissent coacti fuerint
 damnum præstare. 3. Nimis humilem & ab ætate se
 præbere adversus eos quod decebat comiter saltem re-
 vereri, & placide excipere, 4. Scurrilibus operibus
 studere, uti id fecit Nero, qui nocturnas plateas per vagatus
 fidibus cecinit unde sæpe ab occurrentibus percussus est,
 alapasq; accepit. 5. Vulgo & vilissimis quibusq; place-
 re velle. Cum Principem potius deceat istiusmodi ho-
 minum generi displicere eorumque voces, sermones, &
 judicia aspernari. Alias ex istis rebus nascitur con-
 temtus, qui consistit in vili hominum judicio de ali-
 quo, quo illi ob indecoras actiones eum indignum
 æstimant honore, quo fruitur: adeoque ejus conver-
 sationi se subtrahunt, & ideo odio eum prosequun-
 tur. Etenim ob tales indecoras & inciviles actiones
 Majestas evilescit; imò tandem penitus extinguatur,
 sublata autem reverentiâ & amore subditorum, sub-
 sequitur tandem imperii ruina. Nam si mores
 subditorum sunt integri & incorrupti, contemtus
 Principis non patitur regna esse prospera vel diu-
 turna.

IIIX.

Ne verò Majestas amittatur, svadent
 Poli-

Politici, ut Princeps, si probus non fuerit, saltem se probum simulet, & vitia sua tegat: iisque domi potius, quàm publicè sciente id populo, indulgeat: præterea quoque ante omnia debilitatem suam virium celet, cùm parum tuta sit Majestas absque viribus.

IX.

Duo autem hac in re diligenter observare oportet. 1. Ne Majestas & amor divellantur; sed ex utraque efficiatur mixtura subditis grata: ut dubites, an apud eos imperantium amor, quàm reverentia major sit. 2. Ut mores hominum, quibus imperatur, accuratè pernoscantur & juxta illos Majestatis fundamenta ponantur.

CAPUT II.

DE

MAJESTATE PROUT SUMMAM DENOTAT POTESTATEM.

I.

Majestas describitur apud Aristot. l. 3. c. 6. Politic. quòd fit summa potestas

in civitate ubique. Plenius ita : Majestas est summa & libera potestas administrandi societatem civilem ad finem propositum obtinendum & conservandum.

II.

1. Dicitur potestas, quâ voce intelligitur dominium & Imperium, quod non tantum alicui competit, verum etiam actu ab ipso exercetur. 2. Summa est potestas, qua scilicet in republica non datur superior : sed à qua omnia, quæ in illa republica constituuntur, unice dependent : & in quam omnes dignitates, & jura tanquam in fontem suum primum recurrunt. 3. Libera potestas, quæ nullis adstricta legibus facere potest quicquid vult : aliis tamen modum vivendi, prout libet, per leges præscribere potest. Inde etiam Princeps à nemine judicari poterit, si aliter agat, quam id fieri oportebat. Unde etiam dixit Antonius Philosophus : Nemo nisi solus Deus Principis Judex esse potest. 4. Formalis ratio Majestatis positæ est in summa & libera potestate administrandi societatem civilem, ita ut omnes, qui in ea reperiuntur, isti potestati sint subjecti.

III. Hæc

III.

Hæc igitur potestas est. 1. Absoluta, quæ nulli subiacet nisi soli Deo; quæque uti Philo Judæus ait, nihil quicquam se excelsius habet in terris. 2. Incommunicabilis, quod enim absolutum & summum est, non potest cum quoquam in illa republica communicari: intellige, ut plures sint in una republica, quæ eandem specie summam potestatem contineant: adeoque duo vel plures sint summi Principes. Nam aliàs jura Majestatis in republica expediri posse per plures cives, ita, ut nihilominus summa potestas, directio & gubernatio penes unum vel paucos maneat, in superioribus est explicatum. Potestas igitur ipsa manet in se summa & indivisa, licet quidam in consortium regiminis admittantur. 3. Libera: quæ à Legibus positivis non constringitur: Nam quia Majestas in civilibus superiorem non habet, inde non potest Leges ab aliis accipere, aut secundum eas ab istis judicari. Hinc porro sequitur: Eum qui solutus est Legum vinculis, non posse Legum pœna coerceri. Et licet digna vox sit Legibus alliga-

S 3

alliga-

alligatum se Principem profiteri, & majus imperio sit, submittere Legibus Principatum; tamen illud non coactionem, sed spontaneam submissionem & observantiam importat. Interim tenetur summus Princeps obedire Legi divinæ, naturali, & fundamentalibus Imperii sanctionibus; quibus si contraveniat, à nullo quidem Mortalium potest puniri, certè non debet; poena tamen reservatur Deo. Carol. Loysæus l. 2. n. 9. p. 20. de Imperio. 4. Irrevocabilis. Ubi enim semel Majestas vel electionis vel successionis jure in capite quodam constituta est, illa durat perpetuò, & quidem vel ad vitam Imperantis, ubi fit in regni Electitiis: vel ad hæredes transit, uti illud contingit in Regnis hæreditariis. Fas tamen populo non est summæ potestati resistere, aut eam sine causa revocare, eamque Principi adimere. Vide Hugon. Grot. l. 1. c. 4. de Jure Belli & Pacis. 5. Universalis, quæ sese in omnes cives extendit. Nullus enim est, qui illa in republica vivit, quàm magnus licèt fuerit, quin summæ potestati sit subjectus. Ut proinde non parum peccatum esse videatur in illa republica, in qua

ut clerici à potestate civili exempti esse debeant. Nam isti vel nulli imperio humano erunt subiecti: vel præter Majestatem alterius potestati subiecti erunt? Prius nemo sanæ mentis facile dixerit, quippe quòd omnis homo potestati humanæ subesse debeat: Sed nec posterius affirmari potest, cum id repugnet supremæ potestati in omnes habenti imperium. Deinde Clerici sunt pars reipublicæ, ergo ipsi tenentur fidem dare reipublicæ, & Legibus à suprema potestate promulgatis obedire. Inde scribit Theodoretus l. 4. c. 7. Probos Episcopos non solum Deo, sed & REGUM LEGIBUS debere obtemperare. Et Gregor. l. 2. Epist. 65. fatetur: Principi datam esse potestatem non tantum super milites; sed & super sacerdotes.

IV.

In definitione mentio facta est FINIS. Majestas siquidem in sua republica ad certam finem cuncta dirigit. Finis autem iste duplex ad minimum est. 1. Salus totius reipublicæ, dum scilicet Majestas omnium civium felicitatem & emolumentum respicit. 2. Propria Majestatis utilitas,

tas, dum Majestas cuncta ad suum commodum revocat, & salutem subditorum, vel negligit, vel postponit, aut eatenus eam saltem attendit, quatenus summa autoritas absque subditorum commodis salva esse nequit.

V.

Quæri hîc solet: Quænam sit causa efficiens Majestatis? Resp. Deus: tantæ enim dignationis est summum istud inter homines Imperium, ut non nisi summam agnoscat causam. Quod autem Deus sit immediata causa Majestatis, & nihil hic hominibus sit relictum, illud dictu durum videtur. Nam cum certa ordinatio regendi populum sit dispositioni hominum liberæ relicta, quidni & collatio summæ potestatis eidem dispositioni erit reservata? Consideret saltem quis. 1. Fuisse in eligentium potestate Regem constitutum non eligere. 2. Electum iterum deponere, quod Wenceslao Cæsari in Germania contigit. 3. posse Eligentes inter se dissentire, & pro majore parte suffragiorum sublatô dissensu certæ cuidam personæ summam potestatem conferre. 4. posse Eligentes vel absolute vel
certis

certis pactis & conditionibus jus Majestatis in aliquem transferre. Ne nunc s. dicam : posse electum Principem jus imperii oblatum vel accipere vel recusare. Quæ certè ostendunt, remotè quidem à Deo : proximè verò à constituentibus Majestatem dependere.

VI.

Vulgariter dividitur Majestas in Realem & Personalem. Realem dicunt, quæ cum ipsa republica nascitur, & Imperio est coæva, nec cum Monarcha seu Principe summo expirat, sed permanet, quamdiu corpus reipublicæ durat. Consistit autem in Legibus Imperii fundamentalibus, quibus respublica innititur, & potissimum in Interregnis & gubernationum alterationibus sese exserit. Personalis vocatur potestas summi Principis soluta Legibus in pernas & bona civium competens. Defensores hujus distinctionis adducunt locum Taciti l. 3. c. 6. Annal. Principes mortales, Rempublicam æternam esse.

VII.

Verùm hæc divisio nulla est. 1. Absur-

S s

sur-

furdum est: duo summa in una aliqua republi-
ca statuere, quorum alterum in ordine fun-
dandi: alterum in ordine regendi collocetur.
Quæ absurditas vel exinde magis conspicua fit,
quando Majestas Personalis subjicitur Ma-
jestati reali, quæ tamen adhuc summa pote-
stas vocari debet. Etenim summam esse po-
testatem, & tamen alteri subjici, non potest
liberum esse à contradictione. 2. Si Prin-
ceps aliquis in populum jure belli sibi subjuga-
tum introducat certam formam reipublicæ:
numquid ibi apud rempublicā residebit Maje-
stas realis? nihil minus, quàm hoc dici poterit. 3.
Si Majestas personalis est summa & absoluta
potestas in bona & personas civium omnium-
que subditorum, quæri non immeritò potest,
in quæ bona, aut in quas personas Jus sum-
mum exerceat Majestas realis? Certè si defi-
nitio Majestatis personalis stare debet, realis
utique Majestas absorbetur & extinguitur. 4.
Si Princeps sub certis pactationibus electus in
Regem se absolutum constituat dominum, u-
bi tum manebit Majestas realis? 5. Si Respu-
blica mutetur in Democratiam ubi tum inve-
niri debet Majestas realis? Defensores con-
trariæ

trariæ opinionis illud concedunt, in republica populari discrimen Majestatis realis & personalis ostendi non posse. Quod nonnulli viderunt, ideoque Majestatem improprie dici Majestatem, dudum concesserunt: è quo colligitur, quod Majestas realis vel perperam definita, vel Majestas in genere considerata male divisa sit.

NOTAE.

Absque omni fundamento dicitur, quòd Majestas dividatur in Realem & Personalem; ita ut illa quidem sit *summa reipublicæ eidemque coævæ potestas, quæ sub interregnis, & gubernationum variationibus subsistit ob statum & regimen tam obtinendum, quam conservandum.* Hæc verò sit summa Principis potestas soluta Legibus, *in personas & bona civium competens*: Etenim, qui hæc, quæ ita describuntur, ad principia civilia revocaverit, deprehendet facile, nihil solidi sub iis latere. Etenim, quidem, *quando populus modum ac rationem, è consensu omnium, qui in eo continentur, descripsit, quomodo scilicet in posterum regere velit ab uno, ibi quidem ordo fundandi præcedit tempore ordinem administrandi rempublicam; verum exinde non est fingenda duplex Majestas; sed una saltem reperitur in tali cæta Majestas & quidem pænes illum, quem populus sibi summum constituit principem*

cipem, ejusque potestati vel absolutè, vel cum quadam
 limitatione se submisit. Quæ pactiones, quas alii
Leges fundamentales interpretantur, faciunt saltem
 normam & regulam juxta quam administratio post-
 modum fieri debeat. Licet itaque hoc, quod dictum
 est, in una vel altera Republica Monarchica conden-
 da contigerit; tamen id non in omnibus ita procedit,
 ut proinde falsò ejus modi duplex ordo cum effectu
 Majestatis diversæ sit excogitatus. Deinde 2. *Quid*
dicendum de Principe, qui provinciam, aut integram
nationem bello devincit, eique nihil pristinae libertatis
relinquit; sed ejus incolæ extremum servitutis jugum
subire coguntur si victor jure belli id ita velit; Num-
quid hic Majestas realis consistens in ordine fundandi
republicam penes populum est, qui imperanti Leges
publici regiminis præscribat? minimè, quomodo enim
in tali constitutione Reipublicæ locum habere possint
ejusmodi postulata subditorum, cum armorum vis ni-
hil horum permittat, ipsique devicti è gratia & clemen-
tia victoris vivant, & liberi maneant, utpote qui alias
vel ad unum omnes occidi, vel in extremam servitu-
tem redigi potuerint. Falsum itaque est: ordinem
 fundandi rempublicam semper præcedere ordinem
 administrandi, & ita duplicem oriri Majestatem.
 3. Cum realis & personalis sit summa potestas, duo
 autem summa in una Republica esse nequeant, non
 magis, quàm duo Soles circa unum orbem terræ, utiq;
 illa distinctio est nulla. Quod ut clarius pateat: con-
 cludo ita: si Majestas realis est distincta à Majestate
 personali, illa vel est inferior, vel superior Principis
 impe

Imperantis Majestate, vel eidem equalis: si est inferior de finit esse Majestas; quæ enim potestas alia est inferior, illa non potest naturam Majestatis retinere. Si est superior tollitur Principis Majestas, quam tamen summam potestatem in omnium civium personas & bona competentem docent. Quod si igitur personalis Majestas sit subiecta reali, non potest amplius summa esse, quod contradictionem importet: summam esse potestatem & nihilominus alteri subjici aut subordinari. Si est equalis? altera vel destruetur & corruet, vel si permaneat, confusio orietur in civitate. Etenim Majestas parem in Republica non agnoscit, quia equalitas tollit summitatem. Quandoquidem potestas dicitur non tantum, quod superiore in sua civitate non habeat, verum etiam quod omnia eidem obsequantur. Dabitur ergo aliquid in republica quo superior non sit Majestas. Atque ita neutra poterit dici summa cum illud propriè sit summum, quod supra omnia est. Ipsa porro civilis ratio obstat, ne duo imperia summa ponantur, eaque siquidem ratione ordo divellitur in Republica. 4. Equivoca vocis significatio hic aliquid operabitur; conceant enim defensores istius distinctionis, quod Majestas realis impropiè caviatur. Sic enim ajunt: Realem impropiè & accuratè loquendo Majestatem non esse. Cum Majestas ibi sit in re animata & vivente. Inde collegio: vel malè definitam esse Majestatem realem vel majestatem in genere consideratam minus rectè fuisse divisam. Quæ enim dicuntur impropiè talia non sunt, uti dicuntur. 5. Porro per majestatem realem intelliguntur Leges fundamentales, sed cum hæ viventis naturam.

ram non habeant, utique impropriam & nullam Majestatis rationem ac naturam continebunt. 6. Si *Majestas personalis summum & absolutum Jus ac potestatem in res & personas civium habet*, non ineptè queritur, in quas res & personas suum Jus habeat *Majestas realis*? Certè si *Majestas personalis* stare debet, *realis* extinguetur ob defectum objecti. Aut si praesidium querendum sit in Legibus fundamentalibus, nihil utique efficietur, cum *majestas* sit potestas Legibus soluta. Et quantumvis ipsa contra Leges Imperii nihil quicquam possit; tamen illae, cum consistant saltem in certis pactis & conditionibus, sub quibus Princeps Imperii administrationem suscepit, tum ita non subest *Majestati* alicui reali sed obligatur saltem in gubernatione Imperii ex pacto: 7. Si *Respublica* quaedam mutetur in *Democratia*, ubi tum invenienda erit *majestas realis*? dicitur enim, quod *Majestas realis* posita sit in Legibus fundamentalibus, & reperiatur penes populum liberum: Quod si ergo populus habeat summam potestatem, quam *majestatem* dicimus, penes quem erit *Majestas realis* & *Personalis*? populus actu imperat & ita habet *Majestatem Personalem*. Deinde populus illam rempublicam constituit, eamque certis Legibus quoad exercitium regiminis instruit, quod adscribitur *Majestati reali*: Ergo utraque *Majestas* in unum cadet subiectum, & in hac republica istae distinctio *Majestatis* erit nulla. Nihil autem est, quod dicunt: *Majestatem realem* saltem in interregnis & gubernationum alterationibus sese exferere. Nam extra illud tempus tunc non datur *Majestas realis*. Tempore autem interregni, aut quando alter in administratione

ne publica contingit, tum demum suam vim exferet: sed penes quos tempore interregni tum erit *Majestas realis*? nemo inter Principes erit, qui illam sibi potestatem attribuet. Sed dices: penes populum fortassis erit: atque populus se habet passivè, cui novum caput præfici debet: semel enim ex aliorum sententia summum imperiũ contulit in Principem. Neque affirmabis penes Leges fundamentales *Majestatem* esse, quia illæ Leges, prout fundamentum administrandæ Reipublicæ concernunt, possunt mutari. Ergo ipsa *Majestas* erit mutationi obnoxia sed mutatio Legum non potest nisi à potestate Legibus superiore fieri, datur igitur aliquid, quod sit sublimius & superius ipsa *Majestate*. Et quomodo locus erit *Majestati reali* in illis Regnis, quæ Leges fundamentales ignorant? Nihil dicam de Turcarum & Tartarorum Regnis, cum barbarica & Tyrannica audiant. Tantum afferam exemplum Julii Cæsaris, qui cum esset confirmatus in Imperio, *Majestatem* utique habuit prorsus illimitatam non tamen est verosimile populo sibi quicquã juris reservasse quod Historici passim referant: à populo omnem potestatem fuisse collatam in Principem. Idem dicendum est de Imperio Augusti. *Lex Regia* de illa potestate Principi concessa certitudinem veritatis suppeditante. Hinc apparet, quàm bene sit dictum: Leges fundamentales esse totius civitatis sponsionem. Quia sponsio, contractus, pactum, & conventio alienissimam habent naturam ab Imperio & *Majestate*. Tandem quod Princeps non possit Regnũ abalienare, aut se alterius potestati submittere hoc nõ est à *Majestate reali*, sed à summi Imperij natura, quæ non patitur superiorẽ.

At qui

At qui se submittit alterius potestati, eo ipso agnoscit Superiorem: se a hoc repugnat Majestati, quæ in summa consistit potestate. Quamvis quod de alienatione Imperii dicitur, moribus & Legibus populorum fere regatur: de ea si quidem Leges quas vocant fundamentales, ubique vel ad totam Reipublicæ rationem sufficientem descriptæ non extant, ut proinde illud potius consuetudine, usu temporum & moribus, quàm Legum scriptura expediri debeat. Alberic. Gentilis l. 3. c. 15. p. 608. de Jure belli ait: Et si alienatio Regni nulla speciali Lege prohibetur, generali tamen omnium regnorum cum ipsis Regnis nata lege, & quasi jure Gentium videtur vetita. Vide Bæcler. ad L. 2. c. 8. p. 210. Grotii.

IIIX.

Dictum Taciti quod attinet, eo nihil aliud indicatur, quàm quòd mortuis Principibus non statim respublicæ pereant; sed adhuc durent. E quo tamen dicta distinctio non potest crui.

IX.

Multum autem discriminis existit inter Majestatem & Magistratum. Sæpe tamen fit, ut nonnulli jura, quæ sunt Majestati propria, tribuant Magistratui, ideo, quòd rempublicam ab illis videant administrari, non tamen considerent, unde Magistratum constitutio dependeat.

NOTAE.

NOTAE.

Hic discrimen ponitur inter Majestatem, & Magistratum. Nam *Magistratus est persona, cui communicatum est exercitium potestatis à majestate ut eam sublevet propterea, quod omnia exequi ipsa non possit: quò pertinet, quod dixit Vellejus Paterculus: Magna negotia magnis adiutoribus egere.* Inde Magistratus dignitas dicitur *Honor Legibus stabilitus & moribus confirmatus.* Et ut hoc clarè ponatur ob oculos. 1. *In republica propriè dicta est una saltem jurisdictio & potestas summa nam evertitur natura summi Imperii, si quis velit parem ei in eadem republica associare potestatem.* 2. *Magistratus in illa republica quàm magni licet sint suam potestatem habent vel à se ipsis independenter, vel communicativè. Si int. dependenter? tñ habebāt majestatem, quod esse nequit: non enim in republica potest esse potestas summa, quam una; si vero communicativè? utique suam potestatem imperandi habent sibi concessam à majestate.* 3. *Considerandus est finis Magistratum, quare ipsi in republica constituentur? scilicet in sublevationem publici regiminis ut cum majestas ubique & in omnibus partibus reipublicae præsens esse nequeat, vicaria magistratum opera utatur ad regendam civitatem.* Igitur 4. *Magistratus sunt vicarij majestatis illis in locis, ubi ipsa præsens esse non potest.* 5. *An autem propterea ipsi dicendi sint Instrumenta propriè aut sensu quodam crassiore id non dixerim. Sufficit hoc, quod ipsi in regenda civitate vicariam præsistent operam: ordinent & disponant singula, prout eorum*

rum officio propter communicatam potestatem ipsi illud convenit & voluntati summi principis non refragatur.

X.

Cavendum interea est, ne quis decipiat in gentibus titulis, qui Majestatis appellationem præse ferunt, ipsi tamen Imperantes plenam potestatem non habent: cum nonnulli titulorum splendore abstineant, ipsi vero absolutam & liberam reipublicæ administrationem habeant. Ubi Cromvvelus in Britannia Protectoris titulo contentus Regiam sanè potestatem exercebat.

XI.

Quoniam summa potestas non tantum circa civilia, sed etiam circa sacra versatur, ideo de officio Majestatis tam circa sacra, quam circa civilia aliquid dicendum erit.

CAPUT III.

DE

SUMMÆ POTESTATIS IMPERIO ET OFFICIO CIRCA SACRA.

I.

PRO certo supponitur: Majestati id omne

mine competere, absque quo finis reipublicæ obtineri non potest: fieri autem nequit, ut felicitas civilis comparari, vel integra servari possit citra curam religionis cultumque divinum; inde etiam Majestati competit potestas circa religionem & cultum sacrum, in quantum ab homine possit exerceri.

II.

Etenim nulla Justitia inter homines servari, quin imò ipsa Societas civilis sibi constare nequit citra negotium religionis, ut exinde firmiter colligatur: Religionem & cultum divinum esse rem societati civili summè necessariam, qua in re omnes respublicæ & Legumlatores nobiscum consentiunt.

NOTAE.

MAjestati civili circa religionem & cultum sacrum summa competit potestas, in quantum illa ab homine poterit exerceri. Nam *quidquid facit ad obtinendum reipublicæ propositum finem ultimum*, id omne Majestati civili debet competere, seu ipsius directio in Majestatis civilis potestate esse: sed religio facit ad obtinendum Reipubl. propositum finem. Ergo. Major non potest negari, quia qui vult finem assequi, cum

oportet habere media, quæ ad finem assequendum conducunt, quippe quod absque mediis non possit obtineri finis. Ubi illud vel verbo monendum est: nos per finem ultimum nihil aliud intendere, quàm civilem beatitudinem, licet cum finem non omnes respublice intendant. Minor probatur: quandoquidem obedientia erga leges, & virtutis studium quàm multum facit ad obtinendū finem ultimum: sed nullum ex omnibus illis mediis est efficacius quàm religio quæ timorem erga divinum Numen graviter inculcat ut quo Leges civiles & maiestatis autoritas pervenire nequit, id ipsum religio impetret. Proinde civibus incumbit Legibus à Maiestate civili etiam circa cultum divinum præceptis obedire ita ut in eos, qui secus fecerint, ipsa maiestas habeat potestatem coercendi & puniendi: Ut si malo quis exemplo turbare illam felicitatem communem velit, ipsa in eum animadvertere debeat, nunc exilio: nunc supplicio capitali, ne scilicet Respublica detrimentum capiat è nimia clementia. Coeterum magnam esse religiones in republica necessitatem, in tantum, ut absque ea nulla inter homines servari iustitia, nedum ipsa hominum societas constare possit, probatur. I. Ratione. Aristoteles l. 7. c. 8. Politic. non frustra in Republica esse voluit primum officium religionis & rerum divinarum curationem: Religio enim & timor Dei solus est, qui custodit hominum inter se societatem. Et fanè si homines firmiter persuasi sunt, non esse alium iudicem, præter hominem, quid cives deterrebit ab iniustis actionibus, cum sæpe legum fraudes ipsi adhibeant, & iudicem vel corrumpant, vel aliis non adeò bonis

bonis artibus eum decipiant, & ita ejus judicium ef-
 fugiant. 2. *Ipsa civitas non potest absq^{ue} religione per-*
sistere. Plutarch. in L. advers. Colot. p. 11. 25. ait: Facilius
urbem sine solo condi posse puto, quàm opinione de Diis
penitus sublata civitatem coire aut constare. Nam
religio est vinculum omnis societatis, & Legum ponen-
darum ac justitiæ firmamentum. Justus Lipsius in Mo-
nit. Politic. cap. 1. ait: sine religione non Princeps of-
ficiū, non subditi facient, sine ea societas non erit, quia
non fides, non Justitia, non virtus, sed fraus, licentia,
protervitas, & uno verbo, confusio hominum ac rerum.
Quod frenum erit peccaturis? quis metus satis vali-
dus? nam externum illum, qui à pœnis aut morte est,
multi contemnunt: & despectatio, impetus aut iracundia
eo ducunt: Esto igitur vinculum & firmamentum Rei-
publicæ religio. 2. Exemplo Legislatorum, qui pro-
fundamento reipublicæ bene gerendæ religionem posue-
rant. De Theseo refert Plutarchus in ipsius vita, quod
in constituenda Republica Atheniensi religionem pro
fundamento posuerit. Tacitus lib. 3. de Numa Roma-
norum Rege narrat, quòd religione ac jure divino po-
pulum devinxerit, effeceritque, ut fides & Jusjuran-
dum civitatem melius, quàm legum pœnarumque metus
regeret. Cicero l. 2. de Natura Deor; Romulus au-
spiciis, Numa constitutis sacris fundamenta jecerunt
Romanæ civitatis Proinde non malè dixit. Plato lib. 1.
de Legib. Religionem esse propugnaculum potestatis ac
legum, & vinculum honestæ disciplinæ.

III.

Potissimum autem Legislator in sua
 T 3. respu.

respublica studeat : ut cives de Deo hanc fo-
 veant sententiam, 1. Quod revera detur su-
 premum alicquod Numen, à quo omnia, quæ
 sunt, suam naturam & essentiam acceperunt, 2.
 Et illud habere curam tum rerum omnium,
 cum primis verò humanarum Adeoque. 3. ju-
 stum esse, cum pro malis pœnam ; pro bonis
 verò & honestis actionibus præmia conferat
 hominibus. 4. Si curam habeat rerum omni-
 um, necessum est, ut singula sciat, & ubique
 locorum sit : proinde Numen istud erit omni-
 scium & infinitum, 5. Cum quoque omne
 malum aversetur, & propter istius perpetrati-
 onem homines sæpius severè puniat, interea
 bonis actionibus delectetur, ideo & ipsum erit
 Bonum. Crassissimè igitur errarunt Gentiles,
 qui scripserunt impura, impia, & turpia deli-
 cta à suis Diis commissa esse. Cum tamen
 turpitudine facinorum evertat bonitatem mo-
 rum, secundum quam tamen Deus eminenter
 bonus est.

NOTÆ.

Cum extra omnem dubitationem civibus persua-
 sum esse debeat, dari summum alicquod Nu-
 men,

men, necessum est, ut ipsi de eo veram & rectam foveant sententiam, qua ratione quædam de Deo affirmari, quædam verò de eodem removeri debent. *Affirmare oportet ea, quæ videntur convenire excellentiæ dignitatis divinæ, & quæ nihil involvunt, quæ divinitati Numinis possunt repugnare.* Hucusque enim, intellectus humanus penetrare valet, ut quod perfectiorem quandam in re creata ponit, illud eminentiore ratione Deo tributatur; & quod absurdum involvit, seu contractionem arguit, neutiquam in supremum istud Numen cadere posse credatur. Quapropter, removenda sunt à Deo omnia illa quæ divinitati Numinis repugnant, aut ejus naturam evertunt, & subinde omnem virtutem civilem è medio tollunt. Hinc credendum est. i. *Deum esse bonum*, utpote, qui non tantum ipse in se bonus est, omniaque bene peragit; sed etiam, qui agentium actionibus delectatur, cum Deus sit moraliter bonus. (1) *Ratione ipsarum virtutum moralium quæ in Deo non sunt formaliter ad modum accidentium*, ita enim in eo essent formæ accidentales, ipseque esset compositus ex subjecto & accidente: sed eminenter, & quoad summam perfectionem. (2) *Ratione actionum*, quia Deus nihil agit contra honestatem moralem, quam ipse tanquam agendi normam & regulam hominum animis indidit: neq; ob summam suam perfectionem potest contra illam agere, aliàs posset in agendo deficere, quod divinitati & bonitati ejus repugnat. Hinc Majestas civilis operam dare debet. i. *Ut notitia de Bonitate Numinis Summi rectè se habeat: ne cives unquam de Deo perversam*

opinionem concipiant, ac si ipse vel mala agere, vel malis actionibus delectari possit, sicuti Gentiles Jovi, Herculi, & aliis Deastris talia olim tribuerunt. 2. Ne ejusmodi cultum divinum permittat, in quo turpia adhibentur, ut olim erant Bacchanalia, quæ, cum eorum turpitudine esset detectat, ipsi Romani abrogarunt. Livius L. 39. c. 17. & seqq. p. 489. Multo minus ferenda sunt illa sacræ, in quibus homines pro sacrificiis maculantur, sicuti id olim fecerunt multi Gentiles: ut Galli, Pompon. Mela. l. 3. c. 2. Carthaginienses, Diod. Sicul. l. 13. p. 207. Germani. Tacit. c. 9. de Moribus German. Leucadii, Strabo l. 10. p. 452. Albani, Strabo l. 11. p. 503. Cymbri, Alex. ab Alexandro l. 6. c. 26. Genial. Dier. Athenienses, Plutarch. in vita Thesei p. 6. & 8. Et in libro de His, qui sero à Numine puniuntur p. 552. refert: quod Romani noluerint pacem facere cum Carthaginiensibus, nisi prius pacis articulis inseruissent & hoc se facturos esse finem immolandi Saturno liberos suos. 3. Non concedat Majestas, ut divinus cultus ac honor illis rebus tributatur, de quibus nihil minus, quam divinitas quædam concipi potest, uti quondam Ægyptiis fecerunt, qui non varia tantum animalia; sed etiam plantas, & alia hortensia pro Diis venerati sunt. Unus colendus est Deus, sicuti etiam revera unus est non plures. Sed unitas excludit pluralitatem.

IV.

Præterea de Deo ita sentire oportet, ut omnis moles corporis ab eo secernatur: crede-

credere namque Deum esse corporeum non est ex usu ipsius civitatis. Quomodo enim tum cives poterunt statuere, Deum interesse animis nostris, & medijs cogitationibus intervenire. Deinde si Deus est corporeæ substantiæ: utique is erit in circumscripto loco. Quia Localitas & in **LOCO ESSE** est affectio corporis. Sed hoc pacto Deus nec ubique esse, nec hominum actiones quocunque in loco observare, nec miseras eorum respicere, multò minus eorum preces exaudire potest. Qua ratione providentia divina periclitabitur, quam tamen integram apud cives servari, reipublicæ quàm maximè interest.

V.

Præterea scire in republica expedit: unum esse Deum. Nam fieri aliter non potest quin in multa & varia dubia incidat is, qui plures Deos statuit: & alios hoc: alios autem diverso cultu afficiendos esse credit. Tempore siquidem periculi nesciet, vel saltem dubitabit, quinam dii sint placandi? aut à quibus remedium sit petendum? Cum qua opinione consistere nequid providentia divina. Jam verò omnis error etiam levis

vis de providentia divina publico bono perniciosus est.

VI.

Quoniam vero doctrina de providentia divina & Justitia, qua Deus non tantum rerum humanarum curam habet, sed etiam bonos amat, & malos punit, partim metum: partim reverentiam & pietatem in animis hominum concitat; Inde se exferit cultus divinus, quo Deum homines venerantur, timent, adorant, illumque sibi propitium reddere cupiunt, ut is & mala avertat, & bona copiosè ipsis largiatur. Qui cultus divinus in se spectatus (non autem prout in hac vel illa republica visummæ potestatis determinatur) est apud omnes populos naturâ notus, ut proinde rectè dixerit Aristoteles l. 2 cap. 4. Topic. Alibi quidem alia esse honesta; Deum honorare ubique. Et Socrates docuit; Deum colere, Legem esse apud omnes homines receptam.

NOTAE.

Fieri non potest, ut in Republica cultus divinus se rectè habeat, si credatur, plures uno dari Deos;

Deos; Illi dii aut ejusdem sunt potentia & voluntatis, aut diversa? si prius, quid opus est plures effingere Deos? cum unus id possit ac velit, quod alter, imò omnes possunt & volunt? Si posterius? Tum quod potentiam, attinet Deorum, illa non nisi ex diversis operibus cernitur. Inde dubius quoque aliquis efficitur, quem scilicet Deum precibus venerari debeat, aut cuius auxilium imploret. 2. Homines qui plures Deos credunt, certe esse non possunt de illorum potentia & auxilio, nec de cultu, quo illi ipsos prosequuntur ob defectum declarationis de voluntate divina. Indubitatum namque hoc est, non posse Deo quicquam circa cultum sacrum placere, nisi quod ipse velit, & se velle, illudque sibi placere peculiari ratione manifestaverit. Nam si certus esse homo non poterit: an Deus possit opem ferre, aut etiam velit invocanti subvenire, tum hoc conjunctum est vel cum scientia, vel cum ignorantia rerum, quæ inter homines fiunt. Si Deus scit, quæ in terris fiunt, non potest autem, vel non vult illis auxiliari, cessat providentia: si ignorat Deus, quæ in humana societate peraguntur, iterum periclitatur providentia, quod hac includat notitiam rerum, quæ fiunt; sublata autem scientiâ Dei tollitur divina Providentia. Atqui hoc est absurdum: nam Dei providentia regi hunc mundum, nec universalia tantum; sed & singularia ab ipso curari pulchrè ostendit Hugo Grotius l. 1. de verit. Religio. Christ. c. 10. 11. & 12. Et l. 2. c. 20 n. 46. p. 328. de I. P. & B. Manet itaque verum, Deum esse unum; & ut hoc in vita civili admittatur, expedit Reipublicæ. Quoniam verò religio illa, quæ plures admittit Deos repugnat

gnat Principiis rectæ rationis, cives reddit circa cultum divinum incertos adeoque providentiæ divinæ valde nocet; ideo majestas civilis illam in sua Republica neutiquam probare debet. 1. *Quod majestatis civili incumbat cives perducere ad religionem naturalem: causa est, quia ipsa facit ad veram felicitatem civilem. Etenim cum Majestatis civilis officium requirat omnibus modis operam dare, ut beatitudo civilis in Republica obtineatur, ad eam autem consequendam multum faciat vera religio naturalis; sequitur ante omnia civibus istam instillandam esse religionem. Tribus modis majestas suos cives ad eam religionem perducere potest. 1. Si pueri à primis annis in illa religione instituantur, ut antequam singula penetrare possint, Deum tamen rite colere & venerari incipiant. 2. Si postquam adoleverunt, & omnia rectius assequi poterunt, de doctrina pietas, cultu divino, & veri Dei notitiâ plenius infomeneantur ac erudiantur. Certe uti in bona republica virtutes earumque actiones civibus non nudè sunt proponendæ citra rationem; sed ita res tractanda est, ut intelligant cives se non serviliter haberi, sed juxta rectam rationem regi: Ita etiam religio naturalis non simpliciter per modum præcepti imperari debet, quin potius decet ratione cuncta inculcare, ut sciant cives, quibus è principiis ipsi sint obligati, ita, & non aliter de Deo sentire, eumque venerari. 3. Huc non parum faciunt Leges Reipublicæ, quibus præmia veram religionem amplectentibus decerni: & pœna eam negligentibus vel aspernantibus constitui possint.*

VII.

Et hæc est religio naturalis è principiis rectæ rationis arcessita, quam summus Princeps, qui societatem suam rectè gubernari vult, illibatam servare debet, ita ut nemo audeat adversus eam delinquere. Perducat autem ad eam suos cives. 1. bona Educatione. 2. rectâ doctrinâ de Deo ejusque cultu sacro. 3. bonis Legibus. Et hoc ideo, quia hæc religio facit ad beatitudinem civitatis.

IIX.

Huic religioni opponitur tum Atheismus tum superstitio pestes certè Reipublicæ satis exosæ. Et quidem Atheismum quod attinet, ne quidem is audiri in republica debet, ob summam ejus perniciem. Enimverò, nec Deum nec Magistratum verentur, qui S. Numen non esse sibi persuadent. Superstitio quoque non minus est noxia. 1. Vulgi animos falsa sæpe distinet formidine, & rebus bene gerendis non sine reipublicæ malo præscindit occasionem. 2. Interdum homines sub spe inani ad magna & ardua tentanda invitat. Nec non.
3. ejus

3. ejus vanitas veram & rectam sæpe religionem in suspensionem falsitatis perducit.

NOTAE.

Duo sunt Majestati civili observanda diligenter in sua Republica. 1. Ut, si cupiat societatem civilem rectè administrari, & subsistere, omnino curet, quo religio naturalis integra apud cives suos obtineat, nec illi licentiam habeant adversus illam agendi, vel circa divinum cultum statuendi aliquid prolubitu, ut quæ religioni veræ naturali adversantur, eliminentur, ac det operam, ne Atheismus & superstitio irrepant, & civium animos effascinent. Nam (1.) Atheismum quod attinet, ille est Reipublicæ summè perniciosus: est autem Atheus propriè Is, qui est sine Deo, id est, qui non admittit nec credit Deum dari, adeoq; sine Numinis reverentia, cultu, ac timore vivit, aut si saltem talia agat; ea tamen vilipendat. Religionem vero dicit esse Instrumentum idoneum ad rationem status ut cives saltem contineantur in officio, & à malis actionibus abstrahuntur, uti pueri effictis terriculamentis retrahi solent à malitia. Atheismus tollit omnem de Deo veram notitiam, supremi Numinis providentiam & timorem. Etenim si non est Deus, ejus etiam non est scientia: sed quicquid de eo traditur, illud saltem consistit in figmentis in utilitatem Reipublicæ directis: quæ si animadvertantur, homines agunt quod volunt, cum non opus habeant alium timere vindicem, quàm Magistratum civilem, de superioris vindicta securi.

Hinc

Hinc cessabit timor erga Deum, & mera impietas in societatem civilem introducetur, quâ tranquillitas publicâ inter cives evertetur: eâ autem eversâ non poterit societas civilis consistere. Sed & Atheismus evertit studium virtutis & felicitatem civilem destruit: quia negatâ doctrinâ de Deo, ejus existentia & providentia tollitur ex animis civium, timor, & reverentia erga divinum Numen eliminatur, inde non amplius est spes beneficentiae divinae, quâ ipsi accenduntur ad virtutem, nec amplius est metus poenae, quo deterrentur cives à malis. Atqui hoc requirit studium virtutis, ut bonum agatur, & malum devitetur: sublatis autem medijs ad finem obtinendum necessariis, tollitur finis ipse, quippe qui absque medijs non potest obtineri. Deinde superstitio quoque noxia est Reipublica, quia est perversus Numinis cultus. superstitio quidem non excludit Deum, ejus iustitiam & cultum: attamen perversum Numinis cultum involvit, dum docet: Deum quidem esse, sed acerbum, rigidum, damnosum & inexorabilem, unde etiam ejusmodi homo in bonis saepe cessat & hallucinatur, quo minus ea paragat: timens ne in Dei vindictam & odium incurrat. Plutarch. in L. de Superstit. pag. 165 Et in libro de Iside & Osiride pag. 378. superstitionis annumerantur quaedam opiniones quae religiosum animum videntur judicare sed actiones, uti nullâ probabilem rationem praefecerunt, ita aut grandem stoliditatem, vel magnam quoque impietatem secum trahunt. Argumenta, quib9 probari possit superstitionem à Republica abesse debere, sunt sequentia. I. Superstitio civium animos falsa saepe formidine detentos à rebus

bus bene gerendis deterret. Atheniensibus nihil aliud nocuit quàm anilis quedam & misera superstitio. Legatur Plutarch. in Nicia p 538. & seqq. Thucyd. L. 7. p. 527. Justin. L. 4. c. 1. p 86 & 87. Orosius lib 3. de Nobilit. 1. Tom. oper Machiav. p. 174. 2. Superstitio interdum homines efficit audaces & feroces Ita Galli Druidum doctrinam de animarum transmigratione ex uno corpore in aliud edocti neglecto metu mortis in quodcunque capitis periculum intrepidè sese inferebant. Orosius d. lib. p. 177. Prisci illi Galli, inquit, immortalitatis opinione vanissima ex inani quadam superstitione concepta nulla pericula recusabant. 3. Superstitio est talis doctrina, quæ veram religionem in falsam opinionem, & vanas observantias rerum convertit. Utilitè illud deductum est à Voetio par. 3. Dissut. Theolog. de Superstitione p. 115. & seqq.

IX.

Quantumvis tota religio naturalis in beata republica obtineri debeat; attamen, quia alia atque alia ejus pars magis vel minus est reipublicæ necessaria, nec ab omnibus æquè potest intelligi, non omnibus erga hanc religionem commissis peccatis gravissima pœna infligatur, sed aliis gravior; aliis verò peccatis mitius irrogetur supplicium, prout divinæ providentiæ notio magis vel minus læditur. Ubi tamen è bono publico consultum fuerit,

rit,

t, eos, qui a vitis erroribus imbuti circa religionem delinquant, mitius tractandos esse. Nam non potest Majestas ea, quæ perfectè optima sunt, omnibus semper imperare; sed tam oportet interdum minus bona permittere subditis, si vitandi majoris incommodi gratia, si virtutis illius præstantia superet civium captum.

NOTAE.

Hic è dissertationibus Dn. Conringii explicatur, quòd *Majestatem non deceat omnes, qui circa religionem naturalem peccant, eadem pœna afficere; sed prout delicta vel gravia sunt vel minus gravia ac leviora.* 1. Quia, licet tota ac integra religio naturalis in Republica obtineri debeat; tamen cum omnes ejus partes non aequè sint Reipublicæ creditu necessariae, inde etiam fieri non potest, ut omnes, qui circa eam peccant, pari pœna sint afficiendi; sed prout notio divinae providentiae magis vel minus laeditur. Inde impij & Athei, qui religionem & providentiam divinam penitus evertere student, nomine civilis societatis, quam sine probabili ratione violant, coëceri & graviter puniri possunt. *Himerius Sophista actione in Epicurum ait: Placiti seu sententiae pœnam exigis? Neutiquam: sed Impietatis. Placita seu sententias tradere permittitur, non & pietatem oppugnare* Plutarch. ait: in lib. de Commun. Notit. adversus Stoicos, p. 1075. *Non immortalem modo, & beatum, sed & ho-*

minum studiosum, curamque eorum gerentem & com-
 modantem præsumi intelligique Deum. Hanc qui do-
 ctrinam impugnat, is sanè gravissimè puniendus est.
 Legi possunt quæ tradit Plutarch in lib. non posse sibi
 vivi secund. Epic. Decreta p. 1102. & seqq. Qui vero
 impii planè non sunt, nihilominus è præconceptionis opi-
 nionibus, vel malitia quadam contra religionem natu-
 ralem delinquunt, puniendi quidem sunt non tamè tam
 graviter. Qui partes religionis non possunt ab omnibus
 civibus intelligi, sive quod studio artium, aut rerum
 aliarum, quibus sibi suisq; victum querere coguntur,
 impediti altius res sacras & quæ ad divinum cultum
 pertinent secum meditari nequeunt: vel etiam ob rudi-
 tatem ingenii, ut si non ob defectum, attamen ob simpli-
 citatem istius percipere ea non possunt: quos utique non
 oportet severitate pœnarum persequi cum si deliquant,
 non tam è malitia & proarsu quàm ex imbecillate &
 defectu melioris scientiæ peccare videantur. Quin
 sæpe errores aviti circa religionem ipsis adherent, &
 quidem tenaciter. utpote quibus ab primordiis ætatis
 velut lacte materno imbuti sunt. Istos errores de-
 ponere grave est, cum putent: Majores rectè cre-
 didisse: sibi verò periculosum videri, ab institutis
 illorum recedere, quòd timeant, irâ divinâ pro-
 vocatâ, se in grave vitæ & animæ discrimen incide-
 re, si ab antiqua religione divortium facere debe-
 ant. Isocrat. in orat. ad Nicoclem. Religionem,
 ait, quam à majoribus accepisti, conserva. Et
 Dio Cassius lib. 52. p. 490. refert monitum Mecr-
 natis ad Augustum. Eos, qui in divinis aliquid

novat, odio habet & cœerce, non Deorum solùm causa, quos tamen qui contemnit, sanè nihil quicquam manus fecerit) sed quia quædam nova Numina hi tales introducentes multos impellunt ad mutationem rerum. Inde coniurationes, seditiones; & conciliabula exiunt, res profectò parum conducibiles Principatui. Et cum Athenienses consulerent Apollinem Pythium, quas potissimum religiones tenerent? Oraculum editum est: Eas, quæ essent in more majorum. Olim Driopes Atheniensis legem tulerat, ut qui de religione novos afferret ritus, capitis pœnam subiret, legantur quæ habet. Chockier l. i. c. 5. p. 34. Thesaur. Politic. Aphorismor. Ut ad rem redeam: qui antiquo Majorum errore ducuntur, & minus rectè agunt, non videntur ex malitia peccare, utpote, quòd traditio illis sit pro ratione. Aviti igitur illi sed mali mores circa religionem non, quidem à pravitate & vitio absolvunt cives; faciunt, tamen, ut vel à pœna sint immunes, vel saltem mitius tractandi, & debitis alioquin suppliciis non sint afficiendi, Cui accedit multitudo errantium, etiam illorum hominum, qui præ cœteris laudem sapientiæ ferunt. Addendum est & hoc, quòd Princeps pro ratione suorum civium non semper possit imperare optima, & eos ad vera & recta cogere: cum non omnium ingenia & mores tale quid admittant, ut ita civiliter videatur impossibile, illud imperare & præcipere civibus, quod ab illis non possit admitti: Proinde oportet Majestatem in Republica interdum minus bona perolerare, partim ut maiora incommoda evitentur; partim quoque ideo, quòd ea, quæ præcipi debent

sint aliena à moribus & ingenii civium. Quæ autem permittuntur à Majestate civili, illa etiam si non fuerint bona tamen puniri non poterunt, quia non sunt vitia: aut si animadversionem mereantur, interim ita uti cætera peccata, non possunt vindicari.

X.

Religioni naturali Deus ipse multa superaddidit, quæ in S. Scriptura continentur. Et quidem quæ in vetere Testamento sunt lata, non quidem in usum omnis societatis civilis sunt tradita, sed potissimum gentem Hebræam obstrinxerunt. Lex fidei Christianæ omnes quidem homines obligat, verum ad felicitatem civilem consequendam non facit simpliciter: quia tale aliquod bonum suis cultoribus non promittit, quin potius ærumnas & calamitates expectare eos jubet. Deinde, quæ fini Reipublicæ sunt necessaria, naturaliter nota esse debent; imò debuerunt esse nota à prima usque mundi ætate: utpote quod felicitas civilis debuerit semper in hominum potestate esse: Verum doctrina fidei serò innotuit hominibus, tum nempe, quando Deus per Filium suum & Apostolos eam cœpit revelare.

XI. R

XI.

Religio autem, quæ Christiana dicitur, in bona republica admitti & tolerari debet: nihil siquidem est virtutis aut pietatis naturalis, quod illa sub spe æternæ salutis, aut comminatione perpetuæ condemnationis non exigat. Nam cum ad beatam civium vitam necessarium sit scire, quomodo homo è præscripto rectæ rationis vivere, Deumque colere debeat, ut ita idoneus sit ad vitam rectè instituendam, hoc autem religio Christiana quàm maximè præstet; manifestum est, illam ob cultum divinum naturalem à civitate bene instituta abesse non debere.

XII.

Neque obstat, quod non nemo urget: Ea quæ religio Christiana adjecit primævæ illi & naturali religioni, ad felicitatem civilem parum facere. Etenim, quia tradit illa, quæ ad æternam beatitudinem consequendam faciunt; Majestatis autem civilis officium requirit curare felicitatem suorum civium, ideo expedit talia scire, quò civibus & hac in vita, & post eam bene sit prospectum.

NOTAE.

Quæ in tribus antecedentibus & aliquot sequentibus paragraphis habentur, desumpta sunt è Domini Conringii peregregia dissertat. de Officio Summæ Potestatis circa sacra. Quod autem Majestas religionis Christianæ curam habere, & eam in societatem civilem introducere non debeat, Benjamin Orlifius l. 2. c. 15. p. 122. de Statu Civili rectè gubernando: tali argumento nititur probare. *Quæcunq; religio non facit ad societatis civilis beatitudinem, illam Majestas civilis precipere & introducere non potest: ratio est, quia Majestatis potestas mensuratur ex fine proposito. Sed religio Christiana ratione eorum, quæ ipsi super addita sunt non facit ad societatis civilis beatitudinem. Ergo. Minor, probatur, quia talia superaddita finem civilem sibi non habent propositum, sed meliorem nempe æternum. Resp. ad Majorem. Quæcunq; religio non facit ad beatitudinem civilem simpliciter, sed potius eidem obstat, illam Majestas non potest precipere aut in Rempublicam introducere: sic concessa Majore dicimus ad Minorem, quòd licet ratione eorum, quæ superaddita sunt, religio Christiana simpliciter non faciat ad civilem societatem; tamen quatenus illa & religionem naturalem insinuat, quam à civitate abesse non posse supra ostendimus, utiq; multum facit ad felicitatem societatis civilis: quantumvis & superaddita non modicam vim ad finem civilem conferre queant, in quantum erudiunt homines de meliore fine æterna scilicet beatitudine. Itque si primum fue-*

fuerint persuasi cives decertiudine istius finis, pietati & honestati studeant, ne permisso isto meliore fine excidant, quod cum multum conducat fini Reipublicæ, indicat: *Majestatis officio incumbere, religionem Christianam etiam quoad hanc partem non negligere.* Posito autem, quod ea, quæ religio Christiana primævæ illi & naturali addidit, ad felicitatem civilem perinde non faciant; tamen etiam eidem non obstant. *Et quoniam ad obtinendam eternam beatitudinem prorsus omni homini necessaria sunt, interim & Majestatis civilis officium requirit, quoad fieri potest, ac licet, civium felicitatem curare, utique & hæc additamenta, ut in bona Republica observentur, viacere debet Majestas.*

XIII.

Interim libenter concedo, quod pars superaddita religioni naturali eodem modo, uti ipsa naturalis religio, à Majestate civili curari non possit. Quapropter etiam docent nonnulli Politici, illam introducendam esse: **IN QUANTUM LICET.** Quousque autem eam introducere liceat, de eo adhuc controvertitur. Alii docent: Vim esse adhibendam & cogendos esse cives ad amplectendam religionem Christianam: alii contendunt vim quidem adhibendam haut esse, incredulos tamen è numero civium

vium expellendos esse. Alii putant, Majestati civili incumbere, ut negotium fidei subsidio bonæ institutionis sinceræque doctrinæ tam publicæ, quàm privatæ promoveat fideliter.

XIV.

Tertia sententia probatur à doctioribus. Nam si Majestati civili competit imperium circa religionem Christianam, quatenus illa distinguitur à religione naturali, tum illud imperium ei competit aut jure naturæ aut singulari quodam divino jure. Tertium siquidem jus positivum humanum penitus hic excluditur. Verùm jus naturæ Majestati non dat Imperium, quod se extendat ultra ea, quæ faciunt ad felicitatem, ad quam tamen consequendam directè religio Christiana non facit. Neque jure divino Majestati hæc potestas data est. Quoniam illud Imperium vel accepit comune cum reliquis Christianis, ita ut omnes Christiani vim cogendi incredulos acceperint: vel specialiter hoc Jus concessum est Majestati summam potestatem in republica habentis. Prius factum non est, quia Aposto-
lis

lis & Presbyteris talis Jurisdictio à Christo denegata est quo certum est indicium, tale Jus omnibus promiscuè Christianis non competere. Nec posterius dici potest, utpote, quòd talis divini mandati nullum extet vestigium.

XV.

Vim cogendi homines ad fidem Christianam quod attinet, illa in Scripturis non est fundata. Quin potius in iis reperitur, quod Servator nullum alium modum propagandi doctrinam fidei Apostolis injunxerit, quàm docendo, & quidem in lenitate spiritus. Deinde Christus requirit spontaneam fidem citra violentiam. Ut proinde aberrant à scopo nonnulli, qui hæreticos, sic vocant illos, qui ab ipsorum doctrina dissentiunt, poenis afficere, & ita eos ad suam fidem cogere volunt. Quibus non favet dictum Domini apud Lucam 14 v. 23. compelle intrare, quia illis verbis non significatur violenta quædam coactio, sed sedula instantia in invitando & rogando. Præterea in Ecclesia primitiva inauditum fuit, licitum esse Regibus & Principibus Christianam religionem vi quadam obtru-

dam obtrudere populis. E contra in antiquorum Patrum scriptis abundè videre licet, Deum sponte sua colendum esse, & à religione omnem abesse debere coactionem. Vide Grotium l. 2. c. 20. n. 48. de I. B. & Pacis. p. 344. 345.

NOTAE.

P*raeteria in 'Ecclesia in primitiva in auditum fuit licitum fuisse Regibus, atque Principibus Christianam veritatem vi quadam populis obtrudere. E contra in scriptis antiquis abundè videre licet: Deum sponte sua colendum esse, & a religione omnem abesse debere coactionem. Inde Canon Consilij Toletani: Precipit sancta Synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre. Cui enim Deus vult, miseretur, & quem vult indurat. Tertullianus ait: Lex nova se non vindicat gladio auctore. Et in constitutionibus Clementis de Christo dicitur: Liberam reliqui hominibus arbitrij potestatem non morte temporali eos puniens, sed in altero seculo ad reddendam rationem vocans. Justinianus quidem vi adigere voluit Samaritanos ad amplectendam religionem Christianam; verum ejus consilium à sapientibus fuit improbatum, sub secuta regionis illorum vastitate. Grot. l. 2. cap. 20. n. 48. p. 325. de I. P. & Belli. Infideles itaque, qui nunquam fidem susceperunt, vi ad fidem non videntur compellendi.*

XVI.

An itaque civiliter loquendo rectè egerint. 1. Carolus M. qui gravibus & diuturnis bellis Saxonas Idololatrias ad Christum convertit. 2. Germani, qui Venedorum gentes & Borussos ad religionem Christianam compulerunt. 3. Henricus II. Rex Angliæ, qui Hiberniam omnem occupavit, ut ibi Christo plantaret Ecclesiam. 4. Reges Hispaniæ, qui Judæis, Mauris, & Americanis fidem Christianam imperarunt; eas autem, qui illam amplecti recusabant, occiderunt vel ejecerunt: alio loco dicendum erit.

NOTAE.

DE his exemplis dicam & ipse aliquid in libro. 1. de Religione Politica, ubi è principiis scientiæ civilibus clare ostendam, an istis Regibus licuerit fidem Christianam per vim populis imperare, & præter illorum voluntatem illos cogere ad amplectendam istam doctrinam: repugnantes autem magna crudelitate interficere.

XVII.

Cum ergo per vim non liceat Christianam fidem propagare, civilis Majestas tamen 1. evitare debet omnem injuriam, quam

quam dissidentes tum ipsi cultui sacro, tum religionem illam profitentibus inferre conantur. 2. Operam dare, ut cives maturè in vera & sincera doctrina fidei Christianæ instituantur: adversæ interea opiniones non tam in templis, quam in scholis & quidem solidis argumentis expugnentur, nec non cultus divinus ritè exerceatur. 3. Ut extraordinariis præmiis cives ad veram fidem. inveniantur.

NOTAE.

Quia ostensum est, quod etiam Majestas curam habere debeat religionis Christianæ, adeoque illam, in quantum licet, introducere in Rempublicam, hunc quidem pervestigandum est; quinam illi liciti sint modi, quibus veritas fidei Christianæ possit propagari. Videntur autem illi triplicis ordinis esse. 1. Oportet omnem vim atq; injuriam tollere tum à cultu divino, tum ab iis, qui religionem Christianam amplecti volunt seu eam cupiunt addiscere. Etenim Majestas tolerare non debet, ut religio Christiana publicè afficiatur contumeliis, aut illis qui eam profitentur, à quibusdam dissidentibus inferatur injuria: quandoquidem ejusmodi injuriæ disturbant pacem publicam, quale incommodum in Republ. vitare debet Princeps. Hinc permittit (1) ut sint Doctores, qui veritatem fidei publico in conventu auditoribus inculcare

culcare possint. (2.) Ut libri utiles, in quibus fidei veritas habetur, legendi relinquantur civibus. (3.) Ut illi qui volunt Christianam fidem eamque veram & integram addiscere, ab aliis non impediuntur, neque propterea contemni & injuriis expositi sint. Illud enim Majestatis est impedire & avertere in sua Republica. II. Fieri circa injuriam potest, ut cives nonnulli accuratius instituuntur in doctrina Christiana, & istius exercitium sacrum habeatur publicè, nec non contrarie opiniones fortissimis, argumentis modestè expugnentur. III. Majestas civilis ad amplectendam religionem Christianam, cives suos poterit remediis quibusdam extraordinariis invitare: scilicet illis, qui religionem illam admittunt quædam præmia concedi poterunt civilia, ut ita istorum animus citra omnem violentiam alliciatur ad fidem istam colendam. Præmia equidem sint duplicia. I. Ordinaria, quæ civibus quæ talibus in societate civili degentibus debentur. 2. Extraordinaria, quæ nomine societatis civibus non debentur, sed unicè à benignitate & liberalitate Principis dependent. Ordinaria beneficia solis illis qui religionem Christianam amplectuntur, concedere non convenit Majestati, quia illud solet turbas & dissensiones concitare: fieri enim aliter nequit, quàm ut, dum quod omnibus jure societatis debetur, paucis verò è speciali gratia conceditur, querelas concitet, cum reliqui indignos se tali munere aestimari existiment, unde non potest non indignatio oriri. Extraordinaria itaque sint præmia, quibus cives ad fidem Christianam admittendam invitandi sunt, qualia præmia sunt, quæ non debentur alicui publico civitatis nomine, sed unicè à prin-

à principis liberalitate & concessione singulari ortum trahunt. Quod autem talia beneficia concedantur illis, qui nomen suum dant fidei Christianæ, exinde conquirendi causam cæteri non habent, quia ejusmodi præmia civibus quatenus sunt socij in civili societate adeoque publico nomine non debentur.

XIX.

Interim Majestas nunquam permit-
tat, ut doctrina in verbo Dei fundata publi-
cè oppugnetur, nec cum periculo seditionis
defendatur: quia animi moderatio, mansue-
tudo, & modestia cum primis illis, qui S. Scri-
pturam interpretantur, seriò est mandata Un-
de videndum, ut hæretici & errantes citra co-
actionem cum modestia per mansuetudinem
Spiritus convertantur.

XIX.

Majestati quoque ob maximam potè-
statem, quam habet, summum competit in
sacris judicium, quod significat Actum supe-
rioris, quò inter duas partes id, quod justum
est, definitur. Ad quod summo Principi o-
pus est rerum sacrarum intellectu, & omnino
verè religioso: nec non infucata pietate. Vi-
deatur Grotius cap. 5. de Imperio Summar.
potestatum circa sacra.

XX.

In quo tamen Judicio Sacro exercendo modum observare tenetur Majestas, quod fieri potest. 1. Si diligenter inquirat in illas res, quæ in Lege divina credendæ & agendæ proponuntur. 2. Si audiat sententias Theologorum pietate & eruditione excellentium. 3. Si concordiam in religione, quantum fieri potest, foveat. 4. Ut verbum divinum purè doceatur, & stasis diebus populus pro concione erudiatur, omissis istis inutilibus disputationibus captum vulgi excedentibus. 5. In ritibus sacris, qui pii, honesti, & doctrinæ fidei conformes sunt, temerè nihil mutet, quòd vulgus sæpe è ceremoniis istis magis, quàm ex ipsa doctrina pendeat. Quod verò superstitiosum est, emendet, & debitis modis tollat. 6. Synodos & Concilia, rei utilitate & necessitate ita exigente, instituat. Grotius, c. 7. de Imperio Summar, potestatum circa sacra.

XXI.

Summæ quoque Potestati convenit ad sacras functiones idoneos eligere viros; in quibus potissimum quatuor spectanda veniunt,

nunt. 1. Honestas natalium. 2. Vitæ integritas & morum probitas. 3. Eruditio. 4. Legitima vocatio.

XXII

Cæterum Pastoribus naturaliter propriè Jurisdictio ita dicta non competit, quamvis apud quasdam gentes illa ipsis videatur competere. Inde tamen non derogamus iis tales actus, qui quidem ad Jurisdictionem accedere videntur, à Jurisdictione tamen propriè dicta longius absunt. Uti est usus clavium: denegatio Sacramentorum: prohibitio ingrediendi Ecclesiam: Excommunicatio: licèt ad cognitionē Majestatis pertineat, an quis præcipuè indignitate constitutus justè excommunicetur. Ubi & libertatem concionatorum in perstringendis vitiis Magistratus compescere debet; talis siquidem licentia censendi mores publicarum personarum contemptum inducit.

NB.

Quæ aliquot Sphis hic continentur, equidem merentur considerationem, sicuti & illa controversia de pluritate religionum in aliqua republica: Ne tamen plenior illorum omnium explicatio compendii limites nimium excedat, &

in Religione Politica istac plenè & accuratè è principis scientiæ civilis interpretatus sim, & nulla subsit ratio, quare idem argumentum diversis in libris ejusdem certè Autoris tractandum sit, hic subsisto, & reliquorum expositionem hucusque polliceor.

CAPUT IV.

DE

SUMMÆ POTESTATIS IMPERIO ET OFFICIO
CIRCA PROFANA. ET QUIDEM DE POTESTATE LEGISLATORIA.

I.

Summæ potestati competit potestas ferendarum Legum: nam in Legibus consistit salus civitatis. Arist. L. 1. c. 4. Rhetor. & L. 4. c. 14. Politic. Quod ita intelligendum est, ut summus Princeps in republica possit suis civibus Leges præscribere pro arbitrio absque aliorum consensu. Etenim quatenus is potestatem Legum ferendarum habet, nemi-

neminem habere poterit superiorem. Et quando inferiores Magistratus in usum civium suorum condunt statuta, hoc saltem fit Summi Principis permissu, qui potest ea abrogare, eadem confirmare, aut liberè circa ea disponere.

NOTÆ.

IN civitate non vivere nedum commodè ac bene vivere homines possunt, nisi ipsa certis legibus aut probis morum institutis gaudeat. Ubi non curamus illorum objectiones, qui putant, potius secundam rationem vivendum esse, seposità omni legum civilium constitutione. Uti de Scythiis narrat Iustin. l. 2 c. 2. n. 15. p. 31. qui ignoratione vitiiorum plus profecerint, quàm Græci cognitione virtutis. Sicuti & de antiquis Romanis narrat Salust. in Catilin. c. 9. n. 1. cum ait: *ius bonumque apud eos non Legibus magis quàm natura valebat.* Etenim prout sunt tempora & mores hominum hodierni, Legibus civitas carere non potest, quia nemo amplius sua sponte quod bonum est, perpetrat ideo legis tanquam virtutis armate potestate detinendus est in officio. Quod nisi fieret, sed unicuique liberum esset agere pro suo libitu, ne ad breve quidem tempus Respublica seditionibus carere posset. Lex habere locum non potest nisi in societate illorum, qui ratione utuntur. Illi sibi certum proposuerunt finem de Societate conservanda, quod absque mediis, interque præcipuū locum sibi vendicant Leges, fieri non potest,

st. Cum autem non cuiusvis sit alteri Legem vi-
endi præscribere, necessarium est, ut is, qui Legem fert,
potestate alios superet. Et quia civitas est quædam so-
cietas, cuius cives omnes sunt socii, nemo illos poterit
vincere Legibus, nisi is, qui summus fuerit inter eos,
qualis est, qui supremam habet potestatem, quam nos
vocamus Majestatem. Solius itaque Majestatis est in
Republica ferre Leges. Et hanc potestatem obtinet
Majestas vel simpliciter absque aliorum consortio: vel
illam potestatem ita exercet, ut ex pacto teneatur alios
adhibere in consilium. Sicuti in quibusdam Rebus pu-
blicis id usu evenire solet, ut non nisi procerum adhi-
bito consensu Leges, quæ obligent totius Reipublicæ
subditos, ferre possit. Quod autem à Majestate depen-
deat facultas constituendi Leges, probatur (1.) quia
omnis obligatio legis civilis ex arbitrio summæ potesta-
tis dependet, unde etiam tam diu valet, quamdiu Ma-
jestati placet (2.) quia majestati civili incumbit, ut
salus Reipublicæ conservetur: ideo aliter fieri non pot-
est, quam ut Legibus utantur tanquam medijs ad obti-
nendum pariter & conservandum finem. Unde videmus,
quodnam sit fundamentum potestatis Legislatoriæ, sci-
licet imperium in cives. Quò si destitueretur Majestas,
niquè nullo modo alijs posset præscribere Leges. Qua-
propter quoque Majestatis est in concipiendis Legibus
finem seu scopum Civitatis supponere: quæcunque enim
scopum civitatis promovere vel impedire possunt, de
illis Majestatem oportet ferre Leges, præcipuè autem
Majestas attendat ad formam Reipublicæ ne ei condac
Leges contrarias. Nec sufficit civitatis formam sibi ob

oculus ponere sed etiam mores populi respicere decet: Idenim ante omnia oportet observare ut Majestas suorum civium intelligat mores eorumq; ingenio sciat accommodare Leges: nam quæ Leges huic vel isti populo conducant, non statim suis civibus sint applicandæ.

II.

Lex definitur ab Arist. l. 10. c. ult. Ethic. Oratio vim cogendi habens. Aliis dicitur Lex. Præceptum à Majestate civili ritè promulgatum obligans ad faciendum id, quod imperatur: & omittendum id, quod interdicitur. 1. dicitur Præceptum: quod est oratio vim imperandi habens, qua præcipitur aliis, quid fieri vel omitti debeat. 2. Causa Efficiens est Majestas civilis, penes quam omne Jus statuendi & præcipiendi est. 3. Promulgatio requiritur non tanquam conditio sine QVA NON, sed tanquam Legis complementum: absque promulgatione siquidem Lex nullum potest habere effectum. 4. Objectum Legis civilis sunt res Indifferentes, id est, tales, quæ à Jure naturali certò determinatæ non sunt ad bonum vel malum: honestum vel turpe. Nam quæ se habent indiffe-

differenter ad bonum vel malum, illa ex se vim obligandi non habent; sed illam vim consequuntur per publicam potestatem. Quâ demum fit, ut quod hactenus erat liberum seu indifferens, ad certam Juris rationem revocetur, & vim obligandi consequatur. §. Quænam sit formalis ratio disputatur à Politicis: Aliqui putant formalem Legis rationem positam esse in conformitate præcepti cum voluntate & arbitrio Majestatis. Alii docent formalem Legis rationem positam esse in obligando, quò scilicet omnes istius reipublicæ devinciantur ad observantiam illius, quod Legibus continetur. Uti enim in legum observatione reipublicæ salus consistit, ita in earundem elusione & contemptu pernicies reipublicæ posita est. Loccenius lib. 1. c. 7. p. 22. de Ordin. republ. 6. Finis est utilitas publica.

III.

Ex hisce nonnulli definiunt Legem civilem, quod sit Oratio quæ citra necessitatem aut probabilitatem Juris naturalis liberè constituitur à summa Reipublicæ potestate de negotiis civilibus frequenter occurrentibus

cum vi obligandi omnes subditos, prout utilitas civitatis id exigit.

NOTAE.

Est autem Lex civilis, quæ necessitate & probabilitate Juris naturalis sejuncta liberè constituitur à summa Reipublicæ potestate de negotiis civilibus frequenter occurrentibus, cum vi obligandi omnes subditos prout utilitatis civitatis id exigit. Efficiens causa est Majestas, cui & non alii alicui potestati per se competit Legem civilem condere. Hoc enim Jus majestati proprium est, ut vel sola vel adhibito Procerum in Republica Consilio Leges præscribat, & jubeat ea, quibus civium actiones in Republ. constringantur. Non tamen tantum opus est Legum Constitutione; verum etiam earundem promulgatione, causa est, quia Lex est regula & mensura actionum; sed vana est Regula nisi operantium actibus applicetur, quod absq; notitia per solennem promulgationem patefacta fieri non potest. Promulgatio autem non tantum est conditio sine qua Lex non obligat; sed est, quid completivum Legis. Ludov. Molina Tom. 4. tract. 5. disp. 70. de just. & jure Deinde in definitione elucet objectum, quo continentur negotia civilia, quæ natura reliquit indifferentia, seu in quibus ipsa nihil certi constituit & determinavit. Nam quæ lege naturali sunt indeterminata, illa hominum arbitrio censentur permissa: adeò ut à summa potestate pro usu Reipublicæ, præcipi seu imperari queant. Qualia sunt indifferentia, seu quæ ad bonum & malum se in-

diffe.

differentes habent, illa enim ex se vim obligandi per modum præcepti Legalis non habent, nisi auctoritas publica accesserit: Quippe quæ constituit, ut, quod hætenus erat liberum, obligationem consequatur, & ad certam juris rationem restringatur. Huc trahi potest, quod ait Ciceron in orat. pro Balbo Est aliquid quod non oportet, etiam si licet Et Marcellin. l. 30. sunt aliqua, quæ fieri non oportet, etiam si licet. Illud tamen, quod Lege præcipitur, possibile esse debet: quod enim in hominum potestate non est, id ut fiat, frustra imperatur Legibus Quia porro in arbitrio summæ potestatis positum est, ea, quæ natura reliquit indifferentia, ad certam juris rationem revocare, & ita subditis normam & regulam actionum civilium ponere: inde Leges illæ dicuntur positivæ, uti id Zabarella ad c. In tanta Extr. de Consu. observat. Vocantur quoque Leges civiles, quia de negotiis civilibus è mero imperantis arbitrio feruntur, utpote qui pro plenitudine potestatis id quod indeterminatum est, tanquam Legem præscribere poterit civibus: quod tamen vim legis haberet nullam, nisi auctoritas principis accederet. Ideo docet Aristot. l. 5. Ethic c. 7. Ius Legitimum seu civile est, quod à principio nihil refert, si cuncte an aliter se habeat: postquam verò semel ita est constitutum, magni refert, quod ita se habeat: scilicet, ob Auctoritatem jubentis, quæ rei indifferenti vim legis accommodavit, & facultatē obligandi ei impertivit. Et ita illud Ius est regula actuum humanorum ad certum aliquod illos determinans & obligans. Porro, ut quidam volunt, formalis ratio Legis posita est in obligatione, quâ omnes istius Reipublicæ

cives devinciuntur ad observantiam illius, quod Legibus istis jussum & præceptum est: & ad poenam illis Legibus determinatam, si inobedientes se præbuerint: Vis autem obligandi incipit à tempore promulgationis quæ in notitiam omnium civium Lex ista pervenit, ita ut postmodum nemo per inscitiam se excusare; sed delinquens ob culpabilem negligentiam postea puniri queat. Obligat autem tamdiu, prout Majestati placet; Quæ si Legi vim obligandi adimit, Legis essentia destruitur, & amplius non valet. Ab aliis verò obligatio refertur ad effectum Legis, & consistere dicitur in necessitate quadam morali, quæ hominibus Majestati subditis incumbit ad agendum id, quod Lex jubet: & intermittendum illud, quod Lex illa vetat: & potius formalis ratio Legis ab illis dicitur posita esse in conformitate præcepti cum voluntate & arbitrio Majestatis. Consistit Legum obligatio in eo, ut voluntates & actus subditorum conformentur voluntati ejus qui legem tulit: sive quod idem est, ut illud velint & agant subditi, quod Majestas voluerint & præceperit illis tale quid illos & velle & agere debere. Unde Lex habet vim cogendi, ut scilicet differat à persuasionibus, Consiliis ut & dehortationibus, Rectè ait Hornius l. 2. c. 2. n. 5. p. 198. de civit. In genere dicimus: Jus esse regulam actuum moralium obligantem ad id, quod justum est: obligatio Essentiale quid Legis est, & hæc actiones diriguntur, quæ expresse mandata vel prohibita sunt. Nam consilia & promissiones, quia in utramq; partem propendent, nec obligationem inducunt, nec regule necessaria ac cogentis vices sustinent hic non attendimus. Ita

Hor.

Hornius. Tandem non tam decet cives in rationes Legum inquirere, quàm illas observare: *subditorum scilicet officium est, parere Legibus, non de illis disputare, aut in illarum inquirere causas.*

IV.

Sunt qui putant omnem Legem debere justam esse, uti Dominus Soto lib. 1. quæst. 2. artic. 1. de Just. & Jure. & Piccolomineus Gradu. 10. c. 24. Philos. Moral. qui quoq, docent: Justas Leges obligare; Injustas non item. Verùm malè ita statuitur, quia Lex civilis ex utilitate reipublicæ est definienda, ratio est, quod Lex sit medium obtinendi finis: medium autem suam bonitatem à fine quoque accipiat. Sicuti autem respublica non est una & eadem; sed partim mala: ita & finis erit diversus, & consequenter media, inter quæ & Leges erunt, diversimodè se habebunt. Justum autem duplex est 1. Moraliter & 2. Civiliter tale.

NOTAE.

Falsum est, quod *Justitia & bonitas moralis sit Legis civilis essentia*. qui enim ita loquuntur, non animadvertunt, quod Lex civilis ex utilitate Reipublicæ sit definienda: ratio est, quia *leges sunt media: sed*
X § media

media suam bonitatem accipiunt à fine. Quemadmodum Finis Reipublicæ est duplex; unus qui in salute populi consistit: *Alter*, qui est utilitas ipsius Imperantis; ideo pro diversitate finis diversa erunt media ad finem obtinendum accommodata: *Quædam* erunt simpliciter bona & iusta, quæ bono fini inserviunt: *quædam* erunt bona & iusta saltem secundum quid, quæ in se rationem bonitatis & iustitiæ moralis ferè non habent, sed eam saltem quodammodo participare videntur è fine, cuius quoque naturam imitantur. *Sic* igitur non est de Essentia Reipublicæ, ut sit bona, aut ad publicum & verum bonum simpliciter referatur; sed ejus Essentia consistit in ordinatione Imperantium & parentium, non attento hoc, an ordinatio illa sit bona vel mala, cum & mala Respublica sit Respublica: Ita quoque non est de essentia Legis, ut sit in se simpliciter & moraliter bona, cum etiam mala Lex possit vim Legis habere: sed ejus Essentia posita est in conformitate præcepti cum voluntate Majestatis vel etiam obligatione: licet objectum ejus tam quod ad præceptionem, vel prohibitionem non sit virtus, aut vitium morale. Nam quicquid Majestas circa ea, quæ ad bonum & malum, ad iustum & iniustum sunt indifferentia, ordinat, & ad certam juris rationem revocat, illud ipsum vim Legis accipit ex voluntate summi Principis ejusq; arbitrio. Ita porro: sicuti quis potest in quadam Republica civis esse bonus, qui non sit vir bonus moraliter consideratus, uti id in superioribus explicatum est; ita & Lex potest esse, quæ quidem non sit simpliciter iusta: iusta tamen sit in ordine ad finem, quem illa Civitas, in qua Lex

est, sibi habet propositam. Pro meliore itaque cognitione distinguimus inter id, quod est *justum in se & intrinsecè*, & quod est *justum civiliter*. Illud *justum*, quod formaliter & intrinsece *justum* est, exponitur in *Moralibus*, nec est hominis potestate, ut pro *justo* habeatur vel non. *Justum civile* dicitur in ordine ad finem *Reipublicæ*, estque illud, quod ab humana potestate suam sortitur vim atque in una vel altera certa *Reipublicæ* specie constitutum & receptum est. Non enim, *Jus civile* est uniforme apud omnes gentes, sed variat, prout ipsæ variant *Reipublicæ* earumque fines: ut propterea illud *Aristoteles* comparaverit cum *menfuris*. His præmissis, dicimus. 1. Non omnem *Legem* simpliciter posse *justam* esse, qualis est aliàs *Lex*, quæ directe virtutum actus precipit, & vitiorum actus prohibet. Nam si hoc esset, non posset id ex alio principio, quàm *jure naturali* descendere: nec pro objecto haberet aliud, quàm quod natura mentibus hominum impresserit, & sic ad unum esset determinatum, nempe vel ad bonum & honestum, vel ad malum & turpe. Verùm plura occurrunt negotia in vita civili, de quibus natura nihil definivit, sed ea omnia reliquit humane *Prudentiæ* determinanda, ita ut non aliter *justi* ac *Legis* naturam subeant, quàm prout voluerit *Majestas*. Ergo non omnis *Lex*, quæ in civitate promulgatur, intrinsecè *Justa* esse poterit. 2. Si *justum* posteriore modo sumitur, omnis *Lex civilis Justa* esse debet in ordine ad finem *Reipublicæ* concepta. Probo, quia *Justum* hac ratione est illud, quod in aliqua Civitate est sancitum, ut secundum illud regatur *respublica*, & ci

*ves actiones suas in negotiis civilibus instituunt. Et eo sensu Lex potest Justa dici, quatenus expedit civili isti statui, & vult, ut in ea civitate justum sit, quod cum ipsius fine convenit: Inustum vero dicatur, quod ei contrariatur. Itaque ex hypothese Politica Leges erunt justæ, quæ statum quemcunque rectum vel corruptum conservant, & pro utilitate finis in civium negotiis disponunt, quid fieri, vel omitti, & ita justum vel injustum esse debeat, licet alias in se moraliter justæ non sint. Quo spectat definitio à Politicis approbata: *Justum civile est, quod Majestas in civitate sua proprium constituit pro usu & conditione Reipublicæ. Bona & justa itaq; Lex civilis est, quæ inservit utilitati Reipublicæ: non tamen sufficit, ut sit bene conscripta, verum etiam ut eidem pareatur. Arist. l. 4. c. 8. Polit. Quàm bona enim fuerit Lex, inutilis tamen est, si destituatur parendi necessitate.**

V.

Volunt quoque Legem debere esse brevem. Seneca Epist. 94. ait: Non probo, quod Platonis Legibus adjecta principia sint. Legem enim brevem esse oportet, quò facilius ab imperitis teneatur, vel ut divinitus emissæ vox sit. Jubeat, non disputet. Nihil videtur mihi frigidius, nihil ineptius, quàm Lex cum prologo. Mone, dic, quid me velis fecisse: non discō, sed

sed pareo. Alii tamen qui Senecam è Sto-
icorum sententia locutum esse dicunt, existi-
mant tribus partibus Legem absolvi. 1. Pro-
œmio, quod tanquam caput Legi præponi-
tur, quò ejus ratio, æquitas, Justitia & utili-
tas demonstratur, ut eò facilius recipi que-
at. 2. Constitutione, quâ illud, quod in Ci-
vitate justum vel injustum esse debet, præci-
pitur aut vetatur. 3. Epilogo, quo bene me-
rentibus seu obsequentibus præmia: immo-
rigeris pœnæ decernuntur. Sed ab hac sen-
tentia plurimi abeunt. quòd Lex absque pro-
œmio & epilogo possit veram rationem Le-
gis obtinere, modò certum quid præci-
piat.

VI.

Lex præterea constare debet verbis
Imperativis: Etenim quia ratio Legis po-
sita est in præcipiendo, necessum est, ut
verbis Imperativis suam vim exserat. In-
de persuasiones, consilia, aut permissiones
in numerum Legum non veniunt. Quia
ubi aliquid permissum est, licet pro arbitrio
utramque contradictionis partem sequi, quo-
modo nulla Lex fingi potest: cùm propri-
um Legis sit, aliquid certi constituere, il-
ludque

Iudque præcipere, vel interdicere. Consilium multo minus est Lex, quandoquidem liberum cuique est apud se explorare, nam expedit sibi consilium. Quo in genere quoque erit persuasio, qua citra iussionem alicui quippiam commendatur adhibitis argumentis fidem conciliantibus.

VII.

Potestas Legislatoria conspicitur. 1. In legum sanctione, ut leges in usum civitatis condantur, quæ sint norma administrationis publicæ, & subinde actionum civilium 2. In Legum authentica Interpretatione. Equidem & Jurisconsulti habent facultatem, interpretandi Leges (1.) quatenus veram Legum sententiam explicant. (2.) quatenus è consuetudine, & receptis populi moribus Legum vim ostendunt. Verùm si quid ambigui aut obscuri in legibus occurrat, ad Principem itur, qui earum obscuritatem vera declaratione tollat, quæ Interpretatio dicitur Authentica, & ipsa vim Legis obtinet. 3. In Legum abrogatione & mutatione. Abrogatur Lex, cum ipsi penitus vis obligandi

gandi adimitur absque substitutione Legis novæ in locum prioris. Mutatur, quando ei aliquid additur, vel adimitur, vel etiam autoritas ejus tollitur & alia in ipsius locum substituitur. Verum citra necessitatem urgentem leges semel constitutas mutare non decet; sed hic locum inveniat, quod dicit Famianus Strada Decad. 1. lib. 5. Belli Belg. p. 204. Leges, antequam ferantur, expendendæ sunt: ubi latæ fuerint, tolerandæ. Nec alia re magis labefactatur Status civitatis, quàm crebra Legum mutatione.

NOTAE.

Illud dubium non leve movere videtur: an Lex civilis mutari possit & debeat? Quod possit mutari non tam magnam habet difficultatem, quia à liberrimo summæ potestatis arbitrio dependet, & tamdiu valet, quamdiu ipsa eam valere voluerit: sed an debeat mutari, majorem requirit disquisitionem, ob arduas rationes, quas nonnulli Politici adducunt. Nam ajunt: præstat cives Legibus quantumvis ex parte vitiosis contineri, quam illos ad frequentem istarum mutationem, assuefacere & viam inobedientiæ ipsis parare, cum Legum effectum sit quoque paritio & obsequium. Inde olim Cleon Dæmagogus apud Thucyd.

l. 3.

l. 3. p. 194. conquestus est: Omnium gravissimum est, nihil apud vos eorum, quæ semel decreta sunt, firmum manere, præsertim quos ignorare non oportuit, melius agi cum civitate, quæ Legibus quidem, deterioribus, attamen firmis utatur, quam quæ bonis; sed irritis Legibus utitur, vide Chockier. l. 2. c. 4. Thesauri Aphorism. Politic. p. 95. & Sepulvedam, ad l. 2. c. 6. p. 80. Et. Giphani. ad idem caput p. 236. Verum si nova constituendæ Legis causa sese exferat, legem tum mutari, si inutilis & reipublicæ morumque civibus parum accommodata fuerit: vel veteri legi retentæ aliam superaddi, & vim Legum omnem ita instrui posse, ut verum esse queat, quod dicitur: Quod Legibus potest definiri, non esse permittendum arbitrio judicum. Necessitas quoque interdum Legis mutationem urget, quæ etiam tum toleranda est, cum primis, si superior potestas accedat, quæ legem hætenus obligantem tollit, aut ab istius observantia eximit omnes cives, quod olim factum est in Græcia, Italia, & Imperio Germanorum: efferente enim se causa mutationis necessaria, mutatio Legum institui potest, scilicet si non plus mali sit in mutatione, quàm boni in reipsa. Itaque ad antiquum & patrium morem non semper decet respicere, antiqui enim ob simplicitatem talia sæpe constituerunt, quæ videntur stulta, à quibus omnino recedi potest. Ne nunc dicam, quòd actionum humanarum tanquam rerum singularium infinitus sit numerus, quæ Legibus comprehendi

prehendi non possunt: sæpe etiam militia hominum, qui Legibus in fraudem & detrimentum abutuntur, occasionem mutandi suppeditat. Cui accedit, quòd Leges dependeant ab arbitrio & voluntate Principis. Interim, si illam mutationem non extrema postulet necessitas, instituenda utique non est, quippe quæ est res periculi plena. Quandoquidem illa præbet civibus occasionem inobedientiæ. Unde Legislatores & Principes longè prudentius agunt, si legum vitia, cum primis autem quæ parva sunt, dissimulent, quàm eas statim mutant, quia illud est tutius.

IIIX.

Imprimis tamen Leges accommodatæ esse debent reipublicæ, & moribus populi: nisi enim eo modo sint conceptæ effectui suo facilè destituuntur. Ubi & hoc Majestati incumbit videre, ut leges latæ ad executionem perducantur. Frustra sanè feruntur leges licèt optimæ, nisi observentur, & executioni dentur.

IX.

Quantumvis Lex non inveniat a Majestate, sed ex alterius consilio concipiatur; tamen auctoritatem & vim suam à Majestate consequitur. Hic enim non inventio, sed auctoritas spectatur, quæ suam
Y facit

facit Legem, cui suam impertivit vim & auctoritatem.

X.

Lex dividitur. 1. In Scriptam & non scriptam. Scripta est lex sancita publicâ auctoritate, & in scriptis proposita. Non scripta lex dicitur Consuetudo, quæ est jus tacito populi consensu paulatim introductum. Quando verò & Consuetudines in scripturam rediguntur, tunc ipsæ non transeunt in naturam Legum scriptarum, quia illis saltem scriptura accedit, ut eo melius memoriæ mandari possint. Aliud igitur est Legem scribi: & aliud in scripturam redigi.

X.

2. Dividitur Lex in Fundamentalem: & non-Fundamentalem seu privatam. Fundamentalis est, quæ concernit fundamentum reipublicæ, adeoque modum regiminis, seu administrandi Imperii respicit; ita ut eo modo, quo fundata est, scil. juxta illas Leges publicas regi & gubernari debeat respublica. Privata, quæ reipublicæ negotium per se non attingit, sed privatas ci-
vium

vium res & actiones disponit, iisque modum & rationem præscribit. Hac siquidem Lex, quoniam Rationem Status non concernit, dicitur privata ratione Objecti, quod saltem civium privata negotia respiciat.

XII.

3. Dividi potest Lex in Universalem & Particularem. Universalis est cujus vis per totam rempublicam sese diffundit, adeoque omnes cives obligat. Quo sensu in nostra republica Germanica Leges Universales vocari possunt Recessus Imperii, die Reichs Abscheide. Particularis est, quæ in aliqua saltem reipublicæ parte obtinet, qualis est, quam Magistratus in usum suorum immediatè sibi subditorum civium condit. Et talis Lex ultra civitatem, vel provinciam, in qua viget, alios non obligat.

XIII.

Dubium quoque non est, quin Majestas in applicatione Legum æquitatem adhibendam esse velit: præcipuè cum illis occurrat defectus, vel i. ratione generalitatis, dum Lex nimis generaliter loquitur,

tur, & in eo sensu ad casum propositum applicari non potest. 2. ratione rigoris, ut si Lex nimis durè & rigidè disponat. In quo rigore emendando vim suam exserere debet æquitas. 3. ratione Omissionis, scilicet, si Lex nihil planè determinaverit, vel defini-
verit, tum id, quod Legi deest, addit vel supplet æquitas. Qui defectus tamen propriè non Legi, nec Legislatori; sed ipsis rebus civilibus & actionibus imputatur, utpote quarum circumstantiæ ob nimiam earum multitudinem non potuerunt prævideri à Legislatore. Et certe infinita foret Legum multitudo, si omnes casus iis deberent comprehendi: Quod cum fieri nequeat, concedendum est aliquid prudentiæ Judicis, qui ex æquo leges interpretabitur, & ad factum applicabit. Æquitas autem est legis correctio in ea parte, in qua ipsa lex deficit.

XIV

Ad hoc caput referunt nonnulli concessionem privilegiorum, quippe quæ sunt veluti leges quibusdam è singulari gratia concessæ. Est enim Privilegium Lex vel consti-

constitutio privata, quâ alicui è singulari ratione aliquid speciale contra Juris communis dispositionem conceditur. Non tamen singulis personis, sed etiam communitatibus, & collegiis concedi solent privilegia. Et quidem vel gratis, vel propter meritum. Unde Privilegia dividuntur in Gratiofa & Remuneratoria. Observandum tamen est, quod, quando Comunitati, Collegio, vel Ordini alicui conceditur privilegium, Communitas & Ordo collective sumatur, & pro Individuo habeatur.

IV.

Privilegia intelliguntur dupliciter. i. ratione oneris aut lucri, cum unus vel alter ex gratia aut etiam ex merito eximitur ab onere legali, cui alii cives sunt subiecti. Vel etiam in suis negotiis civilibus consequitur immunitatem præ reliquis, seu, quæ aliis non est concessa. Quo pertinet Jus Monopoli, cum uni alicui civi vel singulari ac certo civium ordini Jus seu potestas certam mercium speciem vendendi conceditur. Licet regulariter, & citra urgentem necessitatem Monopolia indul-

indulgeri non debeant. 2. Ratione dignitatis, & ita Privilegium dividi potest in Personale & Hereditarium. Personale est quod cum morte privilegiati extinguatur, uti est Doctoratus, Comitiva Palatinatus, licet enim Doctorale privilegium cum equestri dignitate secundum dispositionem Juris pari passu ambulet; tamen non transit illud ad heredes, sed cum personæ interitu expirat. Reale seu Hereditarium est, quod posteris transmittitur. Quale est privilegium nobilitatis, quæ dignitas heredibus communicatur. Utriusque dignitatis fundamentum est virtus civilis publicè probata à Majestate.

CAPUT V.

DE

MAGISTRATIBUS.

I.

A

D Jura Majestatis pertinet quoque potestas creandi Magistratus. Arist. l. 4. c. 14. Politic. Cum enim Majestas omnibus
in

in locis reipublicæ adesse, aut cuncta istius negotia immediate procurare nequeat, ideo indigeat aliorum opera in regenda civitate: ideo Magistratus constituit, quorum subsidio facilius & melius respublica administrari possit. Et hoc est, quod dicunt Politici: Fieri non potest, ut Majestas omnibus partibus Reipublicæ succurrere queat, proinde necessum est, ut alios in partem sollicitudinis & curæ publicæ vocet, quorum opera ac studio sublevetur,

NOTAE.

ET hoc illud magnum est bonum, quod in civitatibus constitutum esse docet *Aristot. l. 1. c. 2. Politic.*, ut *cuique Ius & Iustitia reddatur, altera ab alterius insidiis & injuria sit tutus*. Cum verò reditio juris, & defensio contra injuriam aliorum, pertineat ad Jurisdictionem; hæc autem sit Majestatis, sequitur *Majestati competere, ut cognoscat de factis civium, & cuique quod suum est, in Iudicio tribuat*: At fieri non potest, ut Majestas omnibus partibus reipublicæ succurrere queat, proinde necesse est: *alios in subsidium laboris adhibere, quo administratio publica eo feliciter possit expediri*. Et hoc est quod dictum est supra: *Majestas in ampla & copiosa Republica non potest omnibus negotiis civilibus sufficere*
ideo

ideo necessarium est, ut quosdam vocet in partem sollicitudinis & curæ publicæ, quorum opera ac studio solvetur. Itaque quicquid est Magistratum ac Judiciorum in civitatibus, id unicè dependet à Majestate. *Hornius l. 2. c. 7. §. 2. p. 366. de Civit: Majestas potestatem aliquam transfert in subditum. Contingit ferè hoc secundum exercitium omnium iurium Majestaticorum, in quantum subditus exercitii capax est: ut sublevet Majestatem omnibus exequendis non sufficientem. Et paulò post. Ne tamen reipublicæ commoda jaceant intercepta, prudenti consilio in partes vocari consueverunt, qui sagacis ingenii, & fidi ministerii ope adsistant Imperantibus, & exerceant horum nomine quæ præsens usus postulat.*

H.

Magistratus est præfectus societatis civilis, cui à Majestate concessa est potestas de negotiis civilibus cognoscendi, judicandi, & imperandi.

III.

Potestas Magistratum in Republica unicè dependet à Majestate. Pulchrè ait Bœclerus ad lib. 1. c. 3. Grotii de I. B. & P. p. 220 Manet inconcussum illud, Jus constituendorum Magistratum ita esse in Majestate, ut quæcunque potestas datur Magistratibus, ea Majestatis sit, à Majestate pendeat ad ejus ar-

bj.

bitrium acquiescat: propria autoritate sumi nequeat aut exerceri. Equibus patet: Magistratum potestatem esse vicariam: quicquid enim Magistratus ordinat, jubet, imperat & dirigit, non suo; sed summæ potestatis nomine peragit, & ita vicem Majestatis sustinet.

VI.

Quod verò omnes Inferiores Magistratus suam Jurisdictionem & potestatem à Majestate consequantur, patet exinde, quod ab illorum sententiis liceat appellare, seu provocare ad Majestatem. Nam per Extremam Provocationem, uti vocant, intelligitur Appellatio, quæ dicitur extrema provocatio, quod ibi sistatur cursus Judicii, nec amplius procedere liceat. Nam cum quis per omnia inferiorum Judicum tribunalia progressus est, tandem ad Majestatem devenit, cujus sententiam non licet ad alium Judicem transferre: verum istius decisio est ultima, & finem imponit liti, efficitque, ut id, quod per sententiam decisum est, tradatur executioni.

NOTAE.

Quod Magistratum potestas dependeat à Majestate, è Jure provocandi ostenditur: nam, quam magna etiam concessa magistratibus fuerit potestas; illa tamen redit ad Majestatem per appellationem, dum ab inferiorum sententiis, quibus aliquis se læsum esse putat, provocatur ad supremum Judicem, & ad eum causa decidenda transfertur. Quando verò causa in judiciis hætenus ventillata ad Majestatis judicium pervenit beneficio appellationis, ibi finis litis expectatur certus: propterea quod tum ulterius procedere non liceat. Nam à Majestate non datur Appellatio, *quia illa est summa potestas in Republica: Omnis autem provocatio datur ab inferiori Iudice ad superiorem. Et quia potestate Iudiciaria, quæ penes Majestatem est, superior non datur: summa siquidem potestas superiorem non habet in civilibus, nec alterius Tribunal aut Imperium agnoscit, ideo à summi Principis sententia non licet appellare, quapropter etiam vocatur extrema provocatio, quod ibi sistatur cursus Iudicii amplius procedere liceat.*

V.

Appellatio definitur, quod sit legitima provocatio à sententia vel decreto Judicis inferioris ad Judicem superiorem ratione gravaminum, super quibus Appellans

pellans petit cognosci, ut sententia vel decretum corrigatur, vel etiam in melius saltem reformetur.

NOTAE.

AB appellatione tamen differt Avocatio causæ, quæ est litis seu controversiæ apud inferiorem Judicem pendentis ad superiorem absque appellatione facta translatio. Quæ Avocatio hoc operatur, ut *iurisdictio Iudicis Inferioris statim suspendatur, ipseque nihil in illa causa decidere queat: adeo ut si illud tentaverit, ipso jure id existat nullum.* Differt quoque à Supplicatione: quia per supplicationem sententia non impugnatur ob iniquitatem, sed supplicans ad Clementiam Principis tanquam asylum confugit. Et licet supplicatio sit genus remedii adversus vim sententiæ: atque ita in subsidium appellationis data fuerit; tamen ab Appellatione multum differt; quia Appellatio iniquitatem Iudicis arguit: per supplicationem vero quisque errorem suum proprium fatetur.

VI.

Quantumvis extrema Provocatio inter Jura Majestatis rectè referatur; fieri tamen potest, ut quibusdam Magistratibus in republica concedatur potestas reddendi juris cum hac conditione, ut ab illorum sententiis vel simpliciter, vel in certis saltem

saltem causis non provocetur. Quod ut ita ordinetur, expedit bono publico, partim ne lites subditorum fiant immortales: partim, ne Majestas ob subditorum lites dirimendas in administratione reipublicæ impediatur, ipsorumque Magistratum dignitas & autoritas servetur integra, quæ per crebras provocationes ab ipsorum sententiis solet vilescere.

NOTAE.

Licet Majestas concedat Magistratibus Juris dicendi potestatem absque provocatione; propterea tamen obedientia & subjectio Magistratus inferioris erga Majestatem non tollitur. Neque hic valet illud elogium: *Cujus provocationem Tibi non retines, ejus ne superioritatem quidem habes*: Nam illam abdicare salvo Imperii Iure Princeps non potest. Et dictum illud intelligendum est in eo casu, quò Magistratus non nomine Majestatis amplius Ius dicit, sed sua propria Autoritate Iurisdictionem, qua se Princeps abdicavit, exercet. Sicuti quodam Iohannes Rex Anglia Eduardo Aquitaniam totam absque provocatione cessit. At alia est ratio, cum Majestas Magistratibus sibi subjectis concedit facultatem reddendi Iuris absque Provocatione: quando quidem illa potestas Magistratus non est propria, sed vicaria, & quæ à Majestate dependet: quod autem ab ipsorum pronunciata sententia non possit provocari, id ipsum est, è concessionem

cessionem speciali salvo tamen Jure obsequii & subjectionis. Cui accedit, quòd ipsi non ex proprio arbitrio, sed ex Legibus receptis Jus reddere teneantur. Supradictum est, *provocationem extremam esse indubitatum Majestatis argumentum quod intelligendum est de tali Republica, in qua Majestas illa est.* Aliàs facile fieri potest, ut quaedam civitates provinciae ac populi citra omnem tamen subjectionis rationem, libero saltem consensu & mero arbitrio Dicasterium seu Tribunal aliquod eligant, ad quod per Appellationem negotia sua controversa transmittant. Uti olim Bohemi, Poloni, Lusatii, & Silesii provocarunt ad Jus *VVichbildicum Magdeburgense* ceu constat è Cromero, & aliis Scriptoribus constat. Quod quidem primitus invaluisse videtur ob Palatium Caesaris, quod Magdeburgi fuit cui postea praesedit *Burggravius Fridericus I.* qui Duci Poloniae diem dixit *Magdeburgi.* Guntherus lib. 6. v. 131. & 397. Nihilominus tamen nusquam legitur istos memoratos populos subditos fuisse Caesaris. Fecerunt itaque populi quidam, ut appellarent ad *Judicium Magdeburgense* dubio procul ob istius Juris praestantiam & auctoritatem. In Polonia tamen mos ille Appellationis à Casimiro. II. Circa Annum 136. est abrogatus, uti è *Matthia Michovio l. 4. c. 19. Chron. Polon.* id ostendit pulchrè *Dn. Conring. in l. de Origin. ur. Germanici. c. 29. p. 146. Noviss. edition. verò p. 175.* Finis Appellationis est, ut, quae hactenus non satis sunt probata plenius deducantur & probentur, quo Judex superior videat an sententiam ab inferiore Judice latam confirmare, vel corrigere aut in melius reformat.

formare debeat. Iudex autem A Quo appellatum est, pendente appellatione nihil innovare potest, quia illius Jurisdictio quoad illam causam suspenditur, & *sententia antequam subsequatur confirmatio, perinde habetur, ac si lata non esset.*

VII.

Huc referunt nonnulli Jus condendi civitates, ut ibi incolæ sint habeanturque pro veris civibus, nec saltem ibidem potestatem consequantur liberè negotiandi; verùm etiam officio Magistratum defungi possint, id est, admitti ad consilia publica, ad gerendum Magistratum, & exercenda iudicia. Itaque ibi ordinantur Consules, constituuntur Senatores & Iudices cum ordinaria Jurisdictione de criminalibus pariter & civilibus negotiis, ipsique cives inter se certos habent ordines, & collegia. Quod autem hoc ad Jus Majestatis referatur inde patet, quia in tota republica nullus est locus, quin Majestatis arbitrio subjaceat; itaque nullibi potest esse civis, Jus civitatis, Jurisdictio, facultas liberè constituendi tribus, & collegia, nisi ubi à Majestate id fuerit concessum.

NOTAE.

NOTAE.

Quod etiam Cæsar Germanorum Maximilianus I. intellexit, qui *Alberto Comiti Mansfeldensi vico cuidam prope Islebiam Jus Civitatis dare volenti rescripsit Anno 1514. die VI. Februar. Quod neminem deceat sine venia & speciali concessione Imperatoris Jus civitatis condere. Summus itaque princeps tantum in republica sua civitatem fundare, & aliis Jus illud condendæ civitatis concedere poterit. Qui igitur absque consensu Majestatis civitatem condere nititur, is sciat, illam nec civitatem esse, nec Jura civitatis habere. Per civitatem autem intelligimus perfectam domorum ac familiarum societatem iisdem Legibus ordinatam ad vitam perfectam & per se sufficientem degendam. Arist. l. 3 c. 1. Politic. Ad civitatem tamen muri præcisè non requiruntur, quia illi urbem quidem muniunt, ad civitatem verò quæ talem nihil faciunt, nisi secundariò. Hinc Veneti, qui circumdati sunt æqua marina tanquam perpetuo muro, tabula cupræa inscribunt hæc verba: Civitas Veneta divina providentia fundata est in aquis, circumdata aquis, & munita aquis loco murorum. Itaque si quis quovis modo tantæ audaciæ fuerit, ut aquis publicis damnum inserat pro hoste patriæ habeatur, nec minore pœna afficiatur quàm ille, qui sanctos muros patriæ violasset. Landgrafius Thuringiæ Ludovicus cognomento Ferreus, suam civitatem absque muris posse consistere monstra-*

vit

vit *Cæsari Friderico I. Dresserus de Urbib. German. p. 487.* & ex eo *Piccartus Dec. 13. c. 2. obsorv. Hist. Politic. p. 9.* *Urbs itaque locus cum suis domiciliis erit, qui est mœnibus conclusus. Et definitur, quòd sit domum conjunctio locis manueque septa aelubris & spatiis communibus districta, in qua sit cœtus hominum Juris consensu & communione sociatus. Cicero lib. 1. de Republ. vel ut Christian. Matth. System. Politic. lib. 1. Exerc. 4. s. 3. docet, quòd sit Receptaculum societatis civilis ex vicorum pagorumque multitudine constans communibus munimentis & securitate manita & ornamentis publicis ac privilegiis condecorata. Hic etiam agi solet de erectione Academiæ, ordinatione Nundinarum publicarum & similium, de quibus alibi fortean dabitur dicendi locus.*

CAPUT VI.

DE

JURE BELLIGERENDI

I.

Ius Belli & Pacis penes Principem supremum est, nam, uti Augustinus ait, ordo naturalis & hominum paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas & consilium penes Principes

pes sit. Certè cùm bello sæpe conservetur, augeatur, & dilatetur respublica: huius autem conservationem incumbere Majestati civili supra ostensum est, citra controversiam videtur verum: jus gerendi belli convenire Majestati civili, ut se non tantum contra seditiones cives, sed & contra hostes externos defendere queat.

NOTAE.

Quod Jus belli ad Majestatem pertineat, tali probatur argumento. Quocumque conservari ab interitu potest Respublica illud ad summam potestatem pertinet: Sed bello conservari ab interitu potest Respublica. E. Major probatur, quia ad Majestatem pertinet omnia consilia eò dirigere non tantum ut Respublica in suo vigore persistat, verum etiam ut ab interitu tam interno, quam externo conservetur integra. Minor probatur, quia bellum est illud medium, quò vel res ablata repeti aut injuria vindicari vel etiam propria res defendi, aut alteri res sua per auxiliū conservari, ipsaq; civitas ab omni malo, & periculo, quod ei ab hoste imminet, salva præstari queat. Burræus ita concludit: Per quod non tantum Respublica defendi, verum etiam augeri, & dilatari potest, illud ad Majestatem pertinet. Atqui per bellum non tantum Respublica defendi, verum etiam augeri & dilatari potest. E. Major est verissima. Quia salo toti reipublice pertinet ad Majestatem, cujus officio incumbit, ut presens status conservea

Z

servea

servetur & Respublica cum toto suo ambitu, quo continetur, absque ullo detrimento defendatur, aut etiam, si ratio aliter non ferat, dilatetur, & ulterius extendatur. Minor non potest in dubium vocari, quoniam aliud non suppetit remedium, ut respublica in suo statu conservetur, aut etiam ejus fines propagentur, quam per bellum. Nam si hostis periculum alicui civitati parat, nisi ipsa possit istius machinationibus occurrere, armis, aut vi militari, necessum est, ut civitas alterius libidini succumbat, vel plane esse desinat: parratio est, si quis potentem consequatur vicinum, tum enim promptius remedium non succurrit, quam ut fines rei-publicae etiam cum alterius injuria dilatentur: Cuius primis, si ad fuerit iustus metus invasionis: ratio siquidem status intendit sui conservationem. Quae si aliter obtineri nequeat, utique licet vicinos minus potentes sibi subicere, ne hostium potestati illi succumbant, & sua exinde Reipublicae tandem interitus immineat. Est autem iustus metus, si moraliter constet: certò vicinum Principem auctà sua potentià abusurum ad alterius injuriam & oppressionem. Moraliter autem certò scitur, tale quid facturos plerosque potentes, modo possint: raros autem esse, qui id possint, & tamen non faciant. Ubi autem talis metus non adest nec de animo invadendi certi quicquam constat. non licet ob solum metum vicinum populum bellica vi adoriri vel opprimere. Qua de re legi possunt Alberic. Gentil. lib. 1. c. 14. p. 96. & seqq. de Jure Bell. & Hugo Grotius, lib. 2. c. 22. p. 366. & 377. de I. B. & P. Saguntini in Hispania postquam videbant, Hannibalem vicinas civitates

tates unam post aliam occupare, veriti sunt, ne & ipsi tandem armis impeterentur, Romam miserunt Legatos ad impetrandum auxilium. Livius lib. xxi. c. 6. p. 191.

II.

Non tamen in Monarchia saltem jus belli locum obtinet; sed etiam in quacunque republica illud valet, in qua Jura Majestatis sunt. Ita in Aristocratia illud penes optimates: in Politia penes populum: in Regno penes Regem est.

NOTAE.

Non tantum in Monarchiis Summi Principes; verum etiam in Republica Aristocratica Optimates: in Oligarchia divites, & Nobiles: in Politia, totus populus: in mixtis denique rebus publicis ille ordo penes quem summa est potestas, bellum decernere & gerere possunt. In Lacedaemoniorum Republ. jus belli erat penes totum populum & Ephoros; penes quos potissimum Majestas residebat. Xenoph. in Republ. Lacedem. Et ait Arist. l. 3. Politic. tum de-
mam Regibus in exercitum competitivisse Imperium, cum ipsi extra Regionem fuissent egressi. Athenienses in concionibus de belli causis disceptare soliti fuerunt. Ita cum bellum contra Lacedaemonios esset suscipiendum, concione advocata, Athenienses potestatem dicendi sententiam fecerunt omnibus. Thucyd. lib. 1. Ex-

*tant Nicias & Alcibiadis orationes contrarie de Bello
Siculo habitæ in publicis conventibus. Thucyd. lib. vi. p.
417. & 427.*

III.

Bellum, definiente Grotio l. 1. c. 1. n. 2. de l. B. & P. est status per vim certantium, quâ tales sunt. Cicero definit Bellum, quòd sit concertatio per vim. Hornius l. 2. c. 5. p. 334. de Civit. describit Bellum, quòd sit dissidium populorum per vim concertantium susceptum ad propulsandam vel vindicandam injuriam.

IV.

Licetum autem esse bellum gerere, patet. 1. E jure divino, nusquam enim neque in antiquo, neque in novo Fœdere legimus Deum interdixisse bella, quin ipse sæpe jussit & approbavit bellum. 2. E jure naturali, rectæ siquidem rationi, & ita omni homini innatum est, ut se & statum suum conservet, nec non omnia, quæ ad suum statum conservandum pertinent, summo studio procuret, adeoque omne damnum & noxium avertat. Quæ si non possit pro lubitu absque alterius detrimento consequi, utique ex instinctu naturæ ea sibi

sibi per vim acquirit. Præcipuè tamen defensio est permessa, quâ depellere licet imminentem, vel jam tum illatam injuriam cum exceptione inculpatae tutelæ. 3. E jure Gentium. Historiæ siquidem Gentium, & mores omnium populorum docent, licitè posse bellum geri. Hinc scribit Hermogenianus: Gentium jure introducta esse bella. De jure civili bellum esse licitum, omni caret dubio.

NOTAE.

i. Bellum non repugnare juri divino tali ostenditur argumento. *Quodcumque neque in Vetere, neque in Novo Testamento vel ulla ratione prohibitum est, illud non potest repugnare juri divino: ratio est, quia Jus divinum in utroque illo Fœdere est conscriptum, & extra illud de jure aliquo divino, id est, tali, quod à Deo sit revelatum & traditum, nihil constat. Quod si aque in prædictis libris non est prohibitum, illud etiam divino juri nequit esse illicitum. Sed bellum neque in V. neq; in N. T. ulla ratione prohibitum est. Ergo. Minorem fusè probavit H. Grotius l. i. c. 2 de I. B. & P. ubi quoque solvit argumenta in contrarium adduci solita. Quin Deus non tantum probavit bellum in gente sibi electa Hebræa, sed etiam eidem præscripsit Leges de bellis rectè gerendis. Quod si verò injustum esset bellum gerere, atq; Deus tanquã justissimus*

mus Legislator nunquam probasset bellum, nedum ejus gerendi præscripsisset modum. 2. Quod bellum non fit contra Jus naturæ, ita ostenditur : Quodcumque non resistit principiis rectæ rationis ad se conservandū propria auctoritate in casu non existentium Iudiciorum; illud non est contra Jus naturæ. Sed bellum non resistit principis rectæ rationis &c. E. Major constat, quoniam Jus naturæ commendat unicuique defensionem sui ipsius, si aliter non licet, uti fit in eo casu, quo Iudicia non existunt, propria vi & auctoritate; & ut debito modo talis defensio suscipiatur, è principiis rectæ rationis sustinetur. Quod verò rectæ rationi bellum non repugnet, ita defenditur. I. Quia certa ratio non prohibet vim, nisi injustam: vis injusta dicitur, qua societati repugnat in quantum jus alterius lædit vel tollit. Quæ itaq; vis in societate humana alterius jus violat, illa est injusta, utpote societati istius nimica. Quod probatur, à fine & intentione societatis quæ consistit in eo, ut quivis communi sociorum ope & auxilio sua bona & jura possit habere salva & integra, pro quorum defensione & conservatione licet adhibere vim quæ earatione non poterit esse injusta. Hinc possum ita argumentari: Quævis pro suarum rerum defensione & conservatione adhibetur, illa non est injusta; Sed quedam vis bellica est talis. Ergo. Major. probatur. quia vis pro rerum defensione & societatis conservatione adhibita non lædit aut tollit Jus alienum; sed suum saltem Jus conservat: justum autem est suum defendere & conservare, cum hoc conveniens sit fini & intentioni societatis naturalis rectè ordinatæ. 2. Quia non est contra natu-

naturam societatis sibi prospicere, & sua defendere, salvo alterius Jure : Argumentor. *Quaecunque vis non est contra naturam societatis, illa non repugnat reiterationi, & consequenter non est injusta: Sed vis bellica, quâ sua bona quis defendit, & se in statu suo conservare intendit, salvo alterius Jure, non est contra naturam societatis.* E. Major probatur, quia recta ratio non prohibet vim, nisi injustam, & quæ est natura societatis contraria. Minor patet, quia societatis finis est, ut quis, si aliter non licet, alterius ope & communi auxilio, quod suum est, defendat absque alterius Juris violatione. Et quoniam non potest illa defensio & conservatio aliter fieri nisi bello, ob deficientem rationem Judiciorum, ideo licebit vim bellicam adhibere 3. Bellum quoque Gentium Juri non adversari, ita probatur. (1) *Quodcunque moratorum gentium, præcipuè verò sapientium consensu probatur, illud non potest injustum esse: ratio est, quia gentes moratiores in suis actionibus ductum rectæ rationis, quid justum vel injustum sit, secute sunt: Sed bellum moratorum gentium &c.* Ergo. Minorem probat Grotius testimoniis sapientum, quorum alia de vita & defensione nostri Juris & illorum, quæ ad aliud pertinent loquuntur: alia distinguunt inter illationem & propulsationem injuriæ. *Illatio injuriæ consistit in alterius Juris citra causam facta violatione.* Et duo complectitur. 1. *alieni Juris lesionem, quocunque modo illa demum fieri possit.* 2. *Ut lesio citra causam seu culpam lesi fiat, id est, ut latus nihil commoverit, quare talem injuriam sustinere debeat.* 2. Propulsatio inju-

injuria consistit in sui Juris defensione, etiamsi cum alterius damno sit conjuncta: Et mali declinatione. Qui itaque propulsat injuriam, is intendit se & jura sua conservare & malum illud, quod ex facto alterius vel jam tum illatum est, vel adhuc inferri potest, depellere & evitare: non obstante hoc, quod illa defensio sit cum alterius damno conjuncta, quia illud alter sibi imputare debet. Damnum enim, quod cum sua culpa sentit, non videtur sentire. 2. Quod bellum à Gentibus tanquam injustum & illicitum damnatum sit, nulla testantur historie. Jam verò in historiis describitur, quid inter gentes fuerit receptum, quænam illarum instituta & mores, quid apud illas pro justo vel injusto fuerit habitum: Quid admissum, vel re- etum probatum vel damnatum sit. 3. Præterea bella juxta quorundam sententiam gentium Jure sunt introducta: Ius autem, quod bella introduxit, non potest illa pro injustis habere.

V.

Bellum dividitur in Publicum & privatum. Publicum est, quod ab eo, qui summam habet potestatem, vel ejus jussu & auctoritate geritur. Summa potestas uti Gro- tius l. 1. c. 3. §. 7. de l. B. & P. eam describit, est, cujus actus alterius actui non sub sunt: nec ab alterius humanæ voluntatis arbitrio irriti possunt fieri. Seu Summa potestas est, cujus voluntas agendi non de- pendet

pendet ab alterius tanquam superioris arbitrio. Dupliciter autem Princeps summus bellum gerere potest, 1. Per se & immediate, ut cum ipse actu rebus bellicis se immiscet, & præsens ordinat omnia quæ armis sunt expedienda. Quamvis conducat reipublicæ, si Princeps ob anticipem belli exitum præliis non intersit. 2. Mediatè & per alium, cum scilicet alii committitur potestas gerendi bellum, & quidem vel liberè, ut belli occasione, quàm fortuna præbet, licitè uti, nec novum mandatum expectare teneatur; vel limitatè, ut certum concessæ potestatis in gerendo bello habeat mandatum, quod egredi non audeat. Privatum, quod homo privatus in privatum gerit. Nam quia Magistratus inferior saltem precariam habet potestatem, non potest absque Majestatis concessione publicum gerere bellum; ideo, si præteritis Iudiciis, gladium pro Iudice eligit, & bellum suscipit, hoc bellum saltem erit privatum.

NOTAE.

IN describenda summæ potestatis natura non necessum est, ut Grotii sententia prolixè examinetur.

netur, cum supra p. 276. prolixè de ea sit actum. Hoc loco saltem exponi meretur, quòd Majestas seu summus Princeps dupliciter dicitur bellum gerere. 1. *per se & immediate*, ut cum ipse Principes actu se rebus bellicis immiscet, & præsens ordinat omnia, quæ armis sunt expediunda, sicuti de multis Principibus constat, quòd ipsi præsuerint exercitui, aciem ordonarint, nec non militem suo exemplo ad ardorem pugnandi accenderint. Hic solet quæstio agitari: *An Imperator teneatur in congressu prælii esse, an verò officio suo faciat satis, si bona saltem suppediet consilia & ordinet; quæ in bellicis actionibus sunt exercenda?* Hæc quæstio in utramque partem poterit disputari: legimus siquidem, quod nobilissimi Duces bellici in præliis conseruerint manus. Apud Curtium lib. iv. c. 4. dicit Alexander militibus: *Non postulare se, ut milites fortiter capebant prælium, nisi ipse cæteris fortitudinis fuisset exemplum, se ante prima signa dimicaturum, spondere pro se, quot cicatrices tot corporis decora.* Et Barletius de Scanderbego notat: *In castrensi cura & labore, in militari officio, in excubiis, in vigiliis nunquam vobis inferior eram, sed tanquam unus e commilitonibus me habebam, & facta mea non dicta sequi volebam, sed disciplinam & exemplum à me peti.* E quibus nonnulli concludere volunt; rectè facere Principem si ipsè intersit bellis, & suo exemplo milites ad fortitudinem & ardorem pugnandi mascule incitet. Alii autem contrarium defendunt, & satis esse putant, si ipse Imperator bello

non

*non inter sit ; sed sua auctoritate disponat cuncta, & quid fieri debeat, provide & salubriter precipiat. Scipio Africanus optimus alioquin Imperator, cum ei vitio vertetur, quod gladium nudum non gestaret contra hostem, aut eum feriret, dixit: Mater me Imperatorem non militem genuit. Quibus verbis nihil aliud indicare voluit, quam non requiri in Imperatore, ut ipse pugnet; sed tantum ut bona consilia, fuggerat & exercitui suo bene prospiciat cum uti ait Tacitus. Res consilio potius, quam manu geratur. Sunt quoque qui dicunt, ideo non conducere principi, ut ipse intersit prælio, quia sæpe ancipiti Marte pugnatur, & ita ob præsens periculum non leve oritur dubium, quid in rebus turbidis accipere deceat? Quia verò Imperatorem decet singula accuratè circumspicere, & summo studio cavere, ne exercitus ipsius aliquid detrimenti capiat, sed potius huic aut isti malo idoneum aliquod remedium adhibeatur, illud autem in ipso conflictu non adeò promptè inveniri possit: inde satius erit, Imperatorem abesse à bello, ne, quod accidit, penitus inspiciat, & ita animum perturbet, nec tandem quid fieri debeat, ipse obturbatas res bellicas non sine periculo exercitus ignoret. Deinde certum est; quòd à salute unius Imperatoris salus totius exercitus dependeat, quò interfectò, militum animi non parum franguntur, & tantum non ad desperationem victoriæ adacti sæpe hosti cedunt: Unde etiam in præliis Imperatores quàm maximè petuntur ab hostibus, quandoquidem illis sublati faciliorem & minus cruentam
suis*

suis victoriam pollicentur, hostium verò animos
 non tantum frangi; verum etiam suorum militum
 animos accendi putant, ut eò animosius pugnam
 aggrediantur, & non desistant, donec victoriam re-
 portent. *Quinimo totius reipublice interest, ut Prin-*
ceps sit incolumis. Quod namq; mala, incommoda
& calamitates experta fuerit respublica capite desti-
tuta absque certo successore, loquuntur historie affa-
tim. Ne hac in remoramur, quæ differit Didacus
 Saavedra symbolo Politico. 86 p. 683. ea enim al-
 lata argumenta non infringunt, veritatem, & quæ ex
 empla affert de bellis intestinis & civilibus sunt extra-
 ordinaria nec regulam faciunt. 2. Bellum gerit Prin-
 cept aut respublica per alium, qui scilicet Majestatis
 nomine illud bellum gerit. Quod enim quis ex man-
 dato & nomine superioris facit, illud ipsum perinde
 habetur, ac si princeps aut Majestas præsens fuerit.
 Gerit autem aliquis nomine Majestatis bellum, vel
 ut certò instructus sit mandato, quod transgredi non
 possit; vel ut mandatum in genere acceperit, & ipse
 postmodum in negotiis & actionibus bellicis peragen-
 dis liberam habeat potestatem utendi occasione
 quam fortuna præbet, modò nihil temerè agat,
 nec cæcæ fortunæ absque ratione fidem habeat;
 Posterius quidem videtur periculosum ob quo-
 rundam Ducum bellicorum temeritatem; prius
 tamen majore cum damno conjunctum est scilicet, si
nihil liceat Duci bellico agere, absq; speciali manda-
to, quod, antequam illud imperetur, occasio experi-
endi

endi contra hostem elabi possit: Bellum privatum dupliciter potest considerari. (1.) Ratione personæ Magistratam gerentis seu potestatem communicatam habentis, ut quando duo Magistratus vicini propter limites territorii, vel alia Jura inter se armis decertant. (2.) Ratione personæ planè subditæ citra potestatem: ut si privatus ob defectum iudicii, quo per legitimam viam ius suum consequi nequit, vel se defendit contra alterius insultum & invasionem: vel etiam quod suum est, ab altero per vim extorquet autoritate propria, & quidem vel solus, vel adiuncto sibi aliorum auxilio. Quæritur tamen: an aliquod bellum privatum licite suscipi possit? ratio dubitandi est, quia nemo privatus se in propria causa constituere debet iudicem. Verùm, decisio hæc est, quòd utique licite bellum privatum suscipi & geri possit: Et quidem si ipsam naturam rationalem consideramus, quandoquidem in superioribus est ostensum, quod Iuri naturæ non repugnet, si quis injuriam adhibitâ vi in oppositum propulset. Hinc possum argumentari: Quodcumque bellum non repugnat Iuri naturali, illud est iustum & licitum. Sed quoddam bellum privatum non repugnat Iuri naturali. E. Minor probatur. quia se defendere contra aliorum injurias, & suum vindicare ab injusto possessore in casu deficientium iudiciorum, est bellum privatum, tale tamen quod non repugnat Iuri naturali. nam qui alterum aggreditur animo lædendi, utique cessante via iudiciorum licet in vas illud exequi, quod Magistratus seu Iudex, si ipse adesset exequeretur. Quantumvis verò ante constitutionem
Iudi-

Judiciorum licuerit se defendere propria autoritate, & suum, adhibita quandoque vi, repetere: post Indicia demum constituta id ita amplius non licet quia ordinatis Judiciis cessat omnis privata autoritate suscepta vindicta, vel rei suae repetitio. Nam. 1. honestius & conducibilius est, seu Reipublicae magis expedit, ut omnis, qui in re quapiam laesus est, viam Juris eligat, & rem suam in Judicium deducat, & illud ibidem persequatur. Etenim si constitutis Judiciis quisque sibi velit in propria causa munus judicis sumere, illud vix absque seditione procedet: nemo enim sibi vim intentari patietur; sed illi se opponet; qua ratione ab unitate societatis & pacis recedetur, & ita res spectabit ad ruinam & interitum societatis. 2. Qui in judicio causas pertractant, eorum nihil interest rem cognosci, id est, non habent affectionem ad causam, sed citra affectum rem, uti in Judicium deducta est, cognoscunt & dijudicant: Jam verò. 3. Aequitas & ratio naturalis postulat, tali laudabili instituto parendum esse, id est, in Judicio & defensionem suae salutis quaerendam, & jus reliquum persequendum esse. Recta siquidem ratio dicitur, ut quoties quis possit autoritate publica satisfactionem consequi, toties privata autoritas, & Judicium proprium cessare debeat: cum iste modus ad conservandam: hic posterior verò ad disturbandam societatem pertineat, adeoque ad seditionem spectet. Et certe vis vocari potest, quoties id, quod quis sibi deberi putat, non per judicem reposcit. Licet itaque post Judiciorum constitutionem multò restricti-

strictior sit licentia rem suam vindicandi, atque olim, cum non haberetur copia judiciorum, nec alia ad jus suum persequendum via pateret, quam ut quis privata autoritate se ipsum constitueret Judicem; tamen post judicia constituta illa potestas seu licentia oppidò restricta est, ut non liceat amplius propria autoritate rem suam vindicare, sed uti auxilio Magistratus. Nihilominus tamen datur casus, quo etiam post judicia constituta se & res suas propria autoritate defendere par est, scilicet, si iudicium cesserit. Ratio est: *quia lex prohibent sine Iudicio rem suam petere vel consequi est intelligenda saltem de eo casu, ubi iudicii copia haberi poterit: Ubi verò iudicii copia haberi non potest, res redit ad prima defensionis principia, quæ recta ratio suppeditat, ut quis se propria autoritate defendere queat.* Dupliciter autem cessare potest Iudicium. 1. *Momentaneè, ut quando ob periculi imminentis gravitatem Iudex expectari non potest, sed alter ex inevitabili necessitate contra vim se tueri ac se defendere tenetur.* Iusta siquidem est defensio, quæ contra alterius invasionem pro tuenda vita & salute sua ob defectum Iudicis suscipitur. 2. *Continue quando semper Iudicis copia haberi nequit.* Et quidem hoc iterum dupliciter. (1.) *Jure, ut si quis versetur in locis, in quibus nulla societas est instituta, vel legibus aut iudiciis ordinata.* Ubi enim nullo tempore haberi potest copia iudicis. (2.) *Facto, quando de facto Iudex haberi non potest & quidem 1. A parte subditorum, quando illi Iudicem audire nolunt, eumque*

scilicet

sententiam rejiciunt contemptâ subinde ejus autoritate. 2. *A parte judicis*; si iste rem coram se propositam cognoscere, aut justa sententia eam decidere non vult; sed vel odio erga actorem: vel amicitia erga reum motus provocanti denegat Justitiæ administrationem. Cæterum etiam post Judicia constituta non omne bellum repugnare Juri naturali, probari potest. 1. *Autoritate legis divinæ* qua Deus ita per Moysen loquitur. Exod. 22. v. 2. *Si quis furem in effractione ædium deprehensum noctis ita percutiat, ut moriatur; percussor reus cædis non esto*: Hæc autem Lex, quæ tam accuratè tempora distinguit, non solum impunitatem percutienti concedit; sed etiam Jus naturale explicat de sui defensione & tutela inculcata, quando Judicem adire non licet: Unde illa Lex non in aliquo Jure divino positivo; sed in ipsa communi & naturali æquitate, qua licet cuique se contra aliorum vim legitimè defendere, fundata est. 2. *Legibus xii. Tabb.* *Nocturnum furem licebat interficere, diurnum non item*, L. 4. §. 1. ff. ad L. Aquil. ratio discriminis est, quia noctis est majus periculum: cum discernere non liceat, an fur accedat armatus vel non. Ut proinde liceat vim, quam ille intentat, antevertere, & tamdiu non expectare, donec ille nobis vim inferat, aut vitam nobis eripiat. Et is si interficiatur, utique non tanquam fur simpliciter, sed tanquam grassator nocturnus & sicarius occidetur. 3. *Jure Gentium*, quoniam omnium populorum legibus pro insante habetur is, qui vitam suam in periculo constitutam contra insultantem defende.

defenderit. Nihil igitur in licita defensione suæ propriæ salutis reperitur, quod repugnet Juri naturali.

VI.

Bellum dividitur in Solenne & minus solenne. Solenne bellum ut sit, duo requiruntur. 1. Ut utrinque geratur ab eo, qui summam habet potestatem. Nam cum Majestas superius tribunal hisce in terris non agnoscat, utique ad gladium provocat, & suam causam committit fortunæ. Ubi enim judicia deficiunt, ibi incipit bellum. Grotius l. 2. c. 1. de I. B. & P. 2. Ut debitis ritibus sit indictum. Belli indictio dicebatur Clarigatio, à claritate vocis ita appellata, quâ bellum denunciabatur à Patre patrato, id est, Principe Fecialium. Minus solenne bellum est, quod absque ritibus istis geritur, cum scilicet in alterius regionem aut provinciam mittitur exercitus absque denunciatione solenni. Hactenus tamen illud bellum nihilominus est publicum, quod auspiciis Majestatis geritur, cum solennitas illa denunciandi belli saltem è Gentium Jure ita accedat, ut eâ intermissâ, bellum adhuc pro publico haberi

Aa

haberi possit: quòd hic autoritas belli geren-
di, non verò modus inchoandi bellum spe-
ctetur.

VII.

Ratione qualitatìs causæ bellum divi-
ditur in justum & injustum. Justum bellum
est, quod à legitimis personis justis de causis,
debito modo, & fine geritur. Causa tamē
justa non est diversitas religionis, nec ambi-
tio, vel libido dominandi latius, multò mi-
nus insatiabilis avaritia: nec vastum impe-
rium, aut imminutio vicinæ potestatis: ve-
rùm justa causa est, 1. Legitima defensio. 2.
Vindicatio ejus, quod nostrum est, aut no-
stri Juris. 3. Pœna; quâ Imperii violata Ma-
jestas, attritæ subditorum fortunæ, violata
Gentium jura, aliæque injuriæ vindicantur
& quidem bello tanquam justa ultione. In-
justum bellum quid sit, ex modò dictis pa-
tet, scilicet, quod justis de causis non geri-
tur nec à personis legitimis suscipitur, nec
non legitimis modis peragitur.

NOTAE.

Bellum an sit justum vel injustum ex causæ qua-
litate.

litate æstimandum est: si enim causæ gravitas sufficiat armis movendis: *Justum* bellum appellabimus: sin minus? *Injustum* continuo dicetur; causa autem justa non est. i. *Infidelitas seu diversitas religionis*, quandoquidem fides potius svadenda est, quam imperanda; *solus enim mentium Rex Deus est*, qua propter Maximilianus II. bene dixit: *nullam ma orem esse Tyrannidem quam conscientis imperare velle.* Nec 2. *ambitio, aut libidi dominando, vel avaritia*: q. *hæc vitia enim nunquam belli justitiam inferre possunt*, quamvis tamen, ut Salustii verbis utar, plerisque Regibus una & ea vetus bellandi causa sit profunda cupido Imperii & divitiarum. Romanolim Cretam nobilem Insulam sola vincendi cupiditate: & Cyprum ideo, quòd divitiis abundaret, occuparunt. Flor. l. 3. c. 7. & 9. Crassum nulla alia causa, quam summa avaritia ab bellum Parthicum commovit, in quo tamen & ipse periit. iii. *Nec vastum ac latum imperium*: nonnulli enim, ideo ad arma se convertunt, ut magnam consequantur potentiam, & fines sui imperii quam maximè dilatent; etiamsi nullam aliam causam prætendere queant. Cum enim illorum scopus sit latè dominari, *seu magnum & amplum habere imperium*, nemo autem suum Principatum, provinciam aut Regnum alteri sponte sua cedere velit, necesse est, ut alter vè bellica deficiatur de fure & possessione sua. Uti Alexander M. adhuc malè audit apud Historicos quòd contra Regem Persarum citra justam causam bellum moverit, unde dictus est latro & prædo. iv.

Nec fortean imminutio vicinæ potentiaë, ob augmentum formidabilis existat, justam bellandi causam suppeditabit, nisi procul dubio certus sis, illum contra Te tuumque Regnum sua aliquando usuram potentia. Rejectis illis, quæ veræ belli causæ non sunt, explicandum denique est, quibusnam de causis Jure gentium probatis bella licitè possint geri. Plerique eas vocant ad tria genera. i. *Ad defensionem.* Nam si defendenda est Respublica contra impetum hostilem, justum est bellum ob legitimam tutelam. Est autem defensio alio, quâ contra aliorum insidias, conatus, aut violentam invasionem nostra omnia jure belli tanquam gentium omnium sanctissima quadam ac necessaria lege tæmur. quamvis tamen defensio non sit licita ejus, qui prius causam bello dedit. Qui enim in alium peccavit, debet primum ei, quem læsit, offerre satisfactionem viri boni arbitrato, ac tam demum pia ejus erunt arma Grotius l. 2. c. i. n. 18. p. 107. de I. P. & B. Non tantum defensio nostram concernit Rempublicam, sed & cognatos & amicos nostros. *Arist. lib. 1. Rhetor. ad Alexandr. c. 3.* ait: *par est, ut de illis tempestivè vindictam sumamus, qui nos antea lacessiverunt injuria, ut injuria provocati pro nobis ipsis, aut pro cognatis, aut pro iis, qui benefici erga nos fuerunt, aut publica pro utilitate bellum suscipiamus.* Quapropter non injustum est, si Princeps etiam defendat eos, quibus cum ipsi Jura fœderum intercedunt. Ex pacto enim ad illam defensionem publicam est obligatus. ii. *Vindicatio ejus, quod est nostrum aut nostri juris, quare.*
posci.

poscitur bello, quod ablatum est, aut principi detine-
tur injustè, aut etiam ei indebitè denegatur. Quo
pertinet subditorum inobedientia: cum scilicet sub-
diti nolunt præstare obsequium; licitum est Majesta-
ti per vim bellicam eos in ordinem redigere. *Aristot.*
l. 7. c. 8. Politic. III. Pœna, qua Imperii violata Maje-
stas, attrita subditorum fortuna, violata gentium Ju-
ra, aliæq; injuriæ bello velut justæ ultione vindicantur.
Confer. *Horn. l. 2. c. 5, de Civit. p. 333. Et Boxhorn. l. 1.*
c. 12. n. 11. p. 182. Politicæ. egregiè ea de re disserit his
verbis: Pœnæ titulus in eo persequendo consistit, quod
non nisi damno alteri per bellum inflictio refarciti
potest aut reparari. Nam aliæ res ablatae aut negatae
tradi vel restitui possunt, in quibus exactio nimirum
habet locum: *res verò aliæ sunt, quæ restitui non pos-*
sunt, in quibus locus est pœnæ, quæ per bella infertur,
inter quas numerari possunt jus violatæ legationis, ali-
æque omnia, quibus verbo aut factio in Principum aut
rerum publicarum Majestatem peccatur. Et in notis
ad n. 11. p. 195. Ita pergit: Per se reparari possunt, quæ
nostræ Reipubl. vel nobis sunt ablatae; per pœnas
personarum illæ, quæ spectant jus & observationē Ma-
jestatis. Et ejusmodi bella jure meritò suscipi genti-
um omnium exemplis ab omni retrò ævo est manife-
stum. Caput nimirum exactiois & caput pœnæ sæpe
conjungi solent, quia idem actus vitiosus ferè esse so-
let, & simul damnum inferre. *Ex vitioso actu obligatio*
est ad bellum ex capite pœnæ: ex damno illato obliga-
tio est ex capite exactiois. Ideo Germani & Britanni

apud Tac. 4. H. 14. §. Et 32. §. in Agric. 15. & 30. de duabus potissimum injuriis Romanorum conqueruntur. 1) *Expulsos suos Magistratus*, quod læsa eorum Majestas esset, & ideo ad pœnam expendendam se obligatos. (2) *Delectibus & tributis se exhaustos*, inde ex capite exactionis bello sua repetere optimo Jure poterant.

II X.

Præter Indictionem, de qua dictum est § 6. & bellum requiritur præparatio, aliàs dicitur Belli apparatus, & occupatur in armis, pecunia, comœatu & militibus conquirendis. Vegetius ait : Antequam inchoetur bellum, de copiis expensisque sollicitus debet esse tractatus.

NOTAE.

Quod dicit Tacitus l. 2. Hist. c. 76. *Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, estimare debent, aut quod inchoatur, Republica utile, ipsisq; gloriosum, aut promœum effectum, aut certe non arduum sit*, illud maximè in bellis locum habet: cum per ea in summum exitium perducì possit respublica. Diu itaque est deliberandum, an statuendum bellum sit semel. Quando verò bellum est gerendum, certè præparare oportet sese ad id, ne quando hostis imminet, necessaria deficiant. Quod ad præparationem attinet, de ea agit Chockier in Not. ad Onofandri Strateg. c. 4. p. 25. & c. 6. p. 34. 35.

IX.

Arma quod attinet, illa dupliciter considerantur. 1. ratione quantitatis : ut tanta armorum adsit copia quibus pro diversis casibus & cladibus miles armari possit. 2. ratione qualitatis, ut arma parentur pro usu & genere belli. Quoniam verò, uti Thucydides docet, l. 1. p. 55. Bellum non est maximè in armis, sed in expensis & sumtibus, per quos efficacia arma redduntur : cum sine re pecuniaria flaccescant:

NOTAE.

AD apparatus itaque referuntur. Arma, quæ considerantur, dupliciter, vel (1) *In qualitate* pro usu nimirum & genere belli vel (2) *In quantitate*, quæ tanta sit, ut pro diversis casibus & cladibus identidem miles armari possit.

X.

Ideò de comœatu & pecunia Ducem oportet esse sollicitum. Nam jejunas exercitus non potest servare disciplinam. Quoniam verò Dux semper secum ducere nequit comœatum, ei curæ esse debet, ut perpetuò ad latus habeat flumen navigabile, opulentam aliquam provinciam, vel oppidum à tergo, unde comœatum commodè

petere possit. Nec nunc dicam, quòd defectu annonæ milites ferè ad desperationem adducantur: è castris enim & agmine transfugiunt ad hostes, ausuque ne falso in proprios ac provinciales homines. Ducibus suis proditis, omne discrimen vertere non dubitant.

NOTAE.

Quid nomine *Commeatus* intelligatur explicat D. Conringius *ad c. 10. Machiav. Princip. p. 112.* his verbis: *Commeatus nomine intelligenda hic sunt omnia quæ ad victum & amictum non lautum quidem, modicum tamen sunt necessaria: inter ea porro quæ ad defensionem requirantur pertinet omnino & pecunia in usum stipendii, similis mercenario fuerit attendendum. Etiam pecunia defectum suppleveris interdum nummis ex viliori materia confectis, aut eorum pretio multum aucto, spe tantum certâ militi factâ, simul ac soluta obsidio fuerit nummos omnes viliores, aut qui majoris justo precii sunt, bona pecuniæ redimendi. P. Æmilius ad Macedonicum bellum electus, inprimis Patres admonet, ut de commeatu prospiciant exercitui, sollicitique sint, & unde terrestri itinere, & unde navibus supportetur. Nam eo deficiente, non modò miles in officio contineri non potest, sed nihil, quod ex usu rei bellicæ sit, geri potest. Vegetius l. 3. c. 26 p. 70. ait: *Qui frumentum, necessariumq; commeatum non preparat, vincitur sine ferro.**

ferro. Et ut idem ait. l. 3. c. 3. p. 50. *Reliquis quidem casibus subveniri quandoque potest pabulatio & annonæ in necessitate nulla habent remedia, nisi ante con-*
dantur. Ne nunc dicam, quod defectu annonæ milites ad desperationem ferè adducantur, è castris enim & agmine transfugiunt ad hostes, ausuque ne fasto in proprios ac provinciales homines, Ducibus suis proditis, omne vertere discrimen non dubitant, ut in textu rectè dicitur. Xenophon ait: Brevi ejus Ducis perituum esse Imperium, cujus culpa exercitus caret rebus necessariis & commeatu. Accedit & hoc, quòd annonæ pauperie a comitari soleat pestilens morbus qui oritur ex commestione aliarum rerum victui alias valde noxiarum.

XI.

Milites sunt duplices, Equites & Pedites. Est autem Militia multitudo apta & composita in armis ad vim faciendam vel arcendam certis legibus ordinata. Lipsius in lib. de Milit. Roman. dial. 2. *Lecta militia est, quæ colligitur ex indigenis, seu ex illis, qui in ea civitate & provincia sunt nati.* Mercenaria militia, quæ certis stipendiis tam domi, quàm foris conducitur. Militia Socia est, quæ ex pactationibus foederum populo periclitanti in auxilium mittitur. Cautio interim adhibenda est, ne milites conducti, aut socii ob licentiam

plus noceant regioni au provinciæ, in cuius defensionem mittuntur, quàm eidem opitulentur.

NOTAE.

Militēs sunt duplices Equites & Pedites: Illi, uti Chockier d. I ex Vegetio vult, in certamine & prælio præstant; hi in obsidionibus. Utrique, modò id fieri queat, legendi ex incolis, non autem ex exteris, quia hi tur, vultuari, fidem excutere, indigenas tanquam hostes vexare & atterere solent. Exteros tamen in necessitate, vel cum suis diffidit, Principem legere posse, non injuria quidam volunt. Est autē *Militia multitudo apta & composita in armis ad vim faciendam certis legibus ordinata*. Dn. Conring. in *Animadv. ad Machiav. caput. 12. p. 128. & seqq.* dividit Militiam in lectam, mercenariam, & sociam. Lecta militia est, quæ colligitur ex indigenis seu domesticis, sicuti apud Romanos à suis civibus militaria munia peragebantur. Fuit autem delectus militum ex indigenis eum in finem institutus à Romanis, quò ipsi promptos eos haberent statim, si occasio ingrueret: maturè enim Juvenes exercebantur in armis, Quomodo per aliquot secula Romanorum Respublica felicibus armis effloruit, qui ubi defecerunt: milite proprio uti, sanè eorum vigor defecit. *Mercenaria militia*, quæ certis stipendiis, tam domi, quàm foris conducitur. An autem utilius sit lecto, quàm

quam conducto uti milite, indefinite decidi non potest, sed necessum est, ut rerumpublicarum finis & scopus, qui diversus est probe examinentur. Vide, D. Conringium in Animadv. ad Machia. c. 12. p. 139. 131. 132. usque ad p. 139. *Militia socia est*, quæ ex pactionibus fœderum populo periclitanti in auxilium mittitur. Hanc dicunt nonnulli esse perniciosam, quod ex historiis constat; Milites aliunde in auxilium vocatos sæpe Respublicas, quas juvare debebant, non rarò in exitium adduxisse, & ipsas oppressisse; Verùm ut utrumque malum caveatur, ita res temperanda est, ut vires exercitus potentissimæ tibi sint propriæ: milites autem exteri & in auxilium missi membrum saltem exercitus faciant.

XII.

Huc quoque refertur munitio civitatum, & constructio artium: quod facit ad majorem securitatem & defensionem. Machiavellus c. 10. de Principe p. 51. Vult unam saltem urbem esse probe muniendam ad defensionem imbecillioris cujusque Principis. Et l. 2. c. 24. p. 258. de Republ. ait: Quicumque Princeps potentem exercitum habet facile carere potest arcibus: qui eo caret, non debet arces extruere; sed urbem, in qua habitat, quàm maximè potest communire, & dies armis instruere. Hæc ille. Verùm nemini prudentiori

tiori hoc Machiavellus persuadebit, quod omne tempus, & ipsa rerum experientia talium arcium insignem utilitatem per omnem fere terrarum orbem ostenderit. Loquor de arcibus accuratè munitis, quæ milite non difficulter instrui, vix autem & perquam difficulter possunt occupari. Videatur Scipio Ammiratus l. 19. diff. 4. ad Tacit. p. 650 ut & Ludov. Septalius l. 2. c. 26. p. 147. de Rat. Status. Deinde nulla solida subest causa quare cum regio sit ampla, & pluribus instructa sit urbibus, præter unam, reliquæ muniri non debeant: cum ex adverso constet, regionem multis urbibus munitis instructam longè firmiorem esse, quàm si una saltem in ea reperiat. In exemplum sufficiat adducere Hollandiam. Fieri potest, ut Urbes, quam Princeps inhabitat, apta quidem sit ejus sedi pacis tempore, sed ad muniendum inepta. Ideo si Principis sedes non sit munita, sufficit alias ipsam habere urbes probè munitas, in quas belli tempore se possit recipere. Neque est, quod quis cum Machiavello dicat: ingentem exercitum alendum esse.

esse. Nam 1. ingens exercitus longe plures requirit sumtus, quàm munitio urbis & arcis. 2. Princeps tali exerci solo non satis est tutus, quia alea belli est anceps, præsertim in acie. Alexander M. in acie erat validissimus, & tamen urbes struxit perquam multas. Romani licèt validissimis exercitiis instructi fuerint; tamen à limitaneis arcibus & castellis extruendis non abstinuerunt.

NOTAE.

Controversiam illam pulchre & accuratè enodavit Dn. Conringius in doctis suis animadversionibus ad Machiavelli Principem c. 10. p. 110. & 111.

XIII.

Supereſt, ut etiam dicamus aliquid de gerendo bello. Bellum gerere est administrare ea, quibus vires hostiles infrunguntur. Ubi attendenda. 1. Belli occasio, ne illa elabatur. Et ideo 2. decet vigilare, quomodo hostis possit commodè invadi, aut cum eo decertari, ne mandatum de præliando prius impetrare deceat, & antequam hoc impetretur, hostis damnum let. 3. opportunitas occupandi loca comoda:

moda: & præcidendi ea hosti, ne ipsi auxilia mitti possint, neque ipse excurrere, & prædas agere queat 3. videndum, ne unius prælii fortunæ aut casui, qui adversus esse potest, tota vis reipublicæ committatur. Nam extra aleam prælii tantam militum copiam oportet servare, quanta sufficiat restituyendo damno (si fortean infelici exitu fuerit pugnatum) & quæ in subsidium mitti possit. 4. Opera danda est, qui ut alterius provinciam invadunt, ab initio locum aliquem tutum occupent, cumque probè muniant, quò pedem firmare, nec non ibi suum refugium habere, ibique commeatus & prædas deponere: missa supplementa militiæ servare: si prælio vincantur, tutum ibidem asylum obtinere, & exinde hosti per partes insidiari possint. Videatur Chockier c. 6. Onosandri Strategic. p. 56. 5. Eligendi sunt periti Duces, qui sint autoritate & prudentia instructi: quorum iussibus pareant reliqui omnes juxta morem disciplinæ militaris: quapropter reprehenditur apud Tacitum miles, qui imperia Ducum interpretari, quàm exequi malebat. 6. Miles continendus est in offi-

cio, ut promte pareat, strenuè certet, à vitiiis potissimum quoque ab injuriis erga alios abstineat.

NOTAE.

AD. 1. *Belli occasio est*, cum non tantum virtutis nostræ inexcutione rerum, sed etiam vitiorum, quæ inter hostes exorta, aut à nobis procreata sunt, usus nobis esse possit. *Vitiis hostium uti, est opprimere hostes arreptâ ex eorum malis occasione.* Maxima autem virtus & felicitas in bello est: posse & scire, & uti hostilibus vitiis. Ita Galgacus apud Tacit. in vita Agricola. c. 32. §. 2. de Romanis dicit, quod vitia hostium in exercitus sui gloriam convertant. Ad 2. Rectè dixit Livius lib. 25. c. 38. p. 278. si in occasionis momento, cujus præter volat opportunitas, cunctatus paulum fueris, ne quicquam mox omissam queraris. Et ideo expedit, ut Imperatores bellici liberam habeant pugnandi potestatem, ne cogantur prius mandatum impetrare, an ipsi cum hoste congredi debeant vel non, cum hoc sit periculosum, uti illud supra c. 6. p. 364. ostensum est. Quibus addi merentur, quæ habet Boxhorn. Zuer lib. 1. c. 12. n. 24 in Notis p. 201. Liberam potius, quam limitibus mandatorum adstrictâ autoritate uti debet Imperator militiæ. Ut enim incerti sunt belli casus, ita sunt incerta ejus consilia; ideo certa consilia mandatis non possunt definiri, quæ prudentissimè ex oblato casu capiuntur. Præsertim autem in marinis & navali-

navalibus bellis id est observandum, quanto in mari longe incerti magis & inexpectati casus offeruntur, quàm in terra. Experti id *Batavi* sæpius, qui dum *Thalassiarcho* certa mandata dant, sæpius eidem bene gerendæ rei occasionem præripuerunt. *Moder- nus* tamen *Martinus Trompius* liberiores habet in mari imperandi vim. *Hispani* etiam adversus *Bel- gas* sæpe gerendæ rei amisere occasionem, dum ex *Hispania* licentiam expectant. Et sanè plus etiam utilitatis habet *Republ.* ex eo, si Imperator pro sua agat autoritate. Qui enim ex autoritate sua agit, plura agit, quàm ille, qui ex mandato: quia hic id tantum curat, ut mandatum expleat: Ille vero omnia sibi agenda putat, quo operam suam *Reipubl.* probet. Limes quidem mandati sæpe est limes prudentiæ & industriæ; interest tamen, ut in summis rebus habeatur ratio mandati, quæ si in minoribus expectantur, occasiones rerum elabuntur. Ad 4. Contra hoc præceptum, quod nunquam fortuna totius belli committenda sit uni prælio, erravit *Pompeius*, qui prælio *Pharsalico*, & *Franciscus I. Rex Gallie*, qui prælio ad *Ticinum* omnia amisere- runt. In historia Belgica est prælium ad *Nyportam* vel *Neoportum*, à cuius fortunâ dependebat totum bellum. Belgæ sanè pro arcano Dominationis id habent, ne unquam prælio decernant: & unicum ferè tantum eorum prælium sub *Mauritio* *Flandri-* cum memoratur, in quo ipso tantum in consilio im- prudentia fuit, quantum in eventu felicitatis. Si tamen prælio sit decertandum, dimidia exercitus pars extra aleam

aleam praelii haberi debet ad securitatem & subsidium illorum, quæ praelio committuntur. Circa. 5. notandæ sunt virtutes, quibus instructum esse oportet Ducem bellicum. Requiritur autem Scriptores rerum bellicarum 1. ut ipse sit peritus artis militaris, quæ peritia non tam crebra librorum militarium lectione (quamvis hæc suo non destituatur usu) quam propria experientia paratur. *Acies* enim, uti *Guicciardinus* ait, schola est, milites discipuli, arma pennæ, quæ tincta hostili sanguine historias scribunt in carne. Imprimis autem Dux bellicus sibi notitiam rei militaris parabit, si per omnes inferiores militiæ gradus ad hanc dignitatem ascenderit. Nam ut *Aristot.* l. 3. c. 3. *Politib.* ait: Vix unquam bene quis imperabit, qui parere nunquam auidicit. 2. ut auctoritate polleat, quæ nasci solet partim ex felicitate, partim etiam à quadam temperata severitate. 3. Ut sit bellicosus & fortis, nec periculum ob honestatem & salutem detrectet. Nam fortitudo Ducum animos militum itidem accendit ad fortitudinem. 4. sit providus & circumspectus, hostem non contemnat. ut pote, quod contemptus gignat socordiam & interitum, & ex historiis constet, sæpe magnam hostium multitudinem à parva manu fuisse profligatam. *Liv.* lib. 21. sæpe hostis cruentum edidit certamen, & inclyti populi Regesq; per levi momēto victi sunt. *Picc.* art. Observat. *Polit.* Decad. 3. c. 8 Unde etiam consilia occultet, ne ab hoste cognoscantur: ipse verò hostium consilia ad unguem habeat cognita. in quantum fieri id possit, nullisq; parcat sumtibus ad ea exploranda, ut eò

felicius suas res ad scopum & finem salutarem dirigere queat, & hostium propositum eò melius impediatur sibi autem secundiores successus polliceatur. 5. *operam det, ut in primo belli limite hostibus ex insperato aliquo facinore incutiat terrorem, Quæ enim insperata & inprovisa sunt hostes turbare, illorumq; animos de-
 jicere solent.* Præcipuè tamen milites inveteratæ virtutis admoneat, uti *Alexander hortatus est suos Macedonas.* Astu & stratagematibus tutò uti potest, modò datam fidem non fallat, nisi fortean istius violatio interpretationem ex aliis circumstantiis recipiat. Ut proinde non usquequaque probari possit, quod dixit *Maria Scotiæ Regina: Regem eatenus fidem hosti datam servare debere, quatenus suis commodis pro-
 fit.* Ad. 6. *Non licet militi se opponere mandato Ducis, nec in istius vim & rationem inquirere; sed simpliciter illi parere: nam mos est disciplinæ militaris citra exceptionem jussibus Imperatoris parere.* Unde apud *Tacitum* reprehenditur miles, qui *Imperia Ducum interpretari mallet, quàm exsequi.* Et quod disciplinam militarem attinet, quam *matrem & nutricem Triumphorum Romanorum indigitat Valerius Maximus l. 12. c. 8. p. 80.* illa & pro amicis, & adversus hostes est instituta. Et ne quis putet in tanto rigore aliquid vitii latere, adscribam hîc verba *Zuerij lib. 1. c. 2. n. 26 in Notis. p. 201. Politic.* Instituta est militaris disciplina (1.) *pro Amicis* ne scilicet insolentius agat miles: dum per pacatos & sociales agros ac provincias ducitur. Ad quod attendere, boni Imperatoris esse *Plinius* observavit, ubi iter
Trajani

Traiani cum itinere Domitiani confert in Panegyri. c. 20. p. 35. (2.) adversus hostes, quia his tantò magis nocetur, quò majori ordine omnia apud nos peraguntur. Severæ autem disciplinæ leges esse debent, & longè civilibus severiores 1. quia ferocia sunt militum ingenia, & ideo arctius tenenda. 2. propter maxima discrimina, quæ ex neglecta vel minima re in militia oriuntur. Unde apparet æquitas vel atrocissimarum pœnarum militarium. Peccata enim bellicorum subinde minima esse videntur, & quæ in civilibus commissa vix pro peccatis habentur, maxima verò sunt, respectu noxæ quam inferunt: ita si quis ex ordine excesserit, exiguum id videtur, & tamen pœna capitali id punitur, quia id pluribus facientibus totius aciei compages ac corpus solvitur.

XIV.

Tandem Bellum solet dividi in offensivum & defensivum. Offensivum est, cum extra limites nostræ regionis castra promovetur, & ita hostis impugnatur. Defensivum, cum intra limites nostros hostem avertimus, & ipsius insultus propulsamus. Non tamen omne bellum defensivum est legitimum & justum: fieri namque potest, ut is, qui se vult defendere, prius dederit offensionem, nolique satisfacere ei, quem antea læsit. Certe is, adversus

quem ex hac causa bellum geritur, legitimam rationem se defendendi non habet. Neque omne bellum offensivum est injustum. Cui Principi siquidem illata est injuria, & alter qui læsit, nolit ei satisfacere, utique is licite potest bellum adversus istum suscipere, et illatam injuriam vindicare.

XV.

Finis belli est Pax, non obstante hoc, quod alii dicunt: Finem belli esse victoriam. Quia hic vocabulum (Finis) accipitur pro termino, quod scilicet victoria terminet bellum, ut ulterius promoveri nequeat: Pax autem dicitur belli finis causaliter, quia beligerantes movet, ut armis strenuè certent, quò tandem sedatis motibus pax obtineri queat. Bellum enim, ut Cicero lib. 1. Offic. ait: ita suscipiatur, ut nihil aliud quàm pax quæsitā videatur. Vide & Arist. 1. 7. c. 15. Politic.

XVI

Pax est publica conventio, quæ finem imponit bello. Vel, uti ab aliis plenius describitur. Pax est solennis & publica conventio, quâ, deposita inimicitia, vel simpliciter vel certis pactionibus aut conditioni

tionibus ab hostili armorum usu cessatur, & finis bello hactenus gesto imponitur.

XVII.

Pacis faciendæ jus habent illi, qui gaudent jure gerendi belli. Unde Arist. lib. 4. c. 14. Politic. potestatem belligerandi & pacem ineundi conjungit. Licet autem summo studio Princeps eò eniti debeant, ut pacem obtineant ob multa commoda, quæ inde in subditos derivantur; tamen hoc negotium prudenter tractandum est, ne ex ista pacificatione plus detrimenti capiat respublica. Interdum enim magis expedit bellum animoso consilio gerere, quàm abjecto animo turpem & reipublicæ noxiam pacem eligere.

XVIII.

Quando pax firmata est, oportet, i. oblivisci omnium eorum quæ tempore publicæ hostilitatis facta sunt ab utroque exercitu. Quod vocant Amnestiam seu Legem oblivionis. Quæ describitur à Bœclero indiffert. de Amnest. n. 3. p. 316. ad Patercul. Quod sit Decretum sive Lex, quâ ad expedienda tollendaque inter partes discordantes firmæ pacis impedimenta,

ante actorum abolitio publica, solennis, jurata communi utrinque consensu sancitur, 2. factam pacem sanctè servare : non tantum evitare perfidiam, sed & sibi cavere ab omni eo, quod alteram paciscentium partem possit exasperare. Gudelinus in Tract. de Pace, p. 55. Hinc ut conclusa pax eò firmior sperari queat, solent paciscentes sibi mutuò dare obfides, qui sunt tanquam fidejussores de pace perpetuò & inviolabiliter servanda, ita ut in casu non servatae fidei etiam in illorum vitam favere liceat. Licet enim, uti nonnulli volunt, obsidem, qui est velut pignus publicæ fidei, ad necem alteri obligare.

NOTAE.

Amnestiae est Decretum sive Lex, quâ ad expedienda tollendaq; inter partes discordantes firma pacis impedimenta ante actorum abolitio publica, solennis, jurata communi utrinque consensu sancitur. Bœcler. in dissert. de Amnesti. c. 2. p. 596. Consistit autem abolitio ante actorum seu præteritorum, non præcipuè in admissorum impunitate, licet hæc autores injuriarum liberet à periculo: neque in oblivione injuriarum, quæ injuriam passos saltem mitigat; sed 1. in Exclusionem vindictæ. Equidem potest quidem aliqua malorum

lorum memoria superesse, sed talis, quæ destituta sit vindicandi studio. Ut ita vox *oblivionis non tam memoriam injuriarum, quam vindictæ animum & ledendi voluntatem tollat*: Et tam firma adsit stabilisque relinquendæ omnis disceptationis, & omnis vindictæ voluntas, quasi acta priorum temporum nesciantur, neque grave, aut molestum quippiam evenisset. Et ita oblivionis perpetuitas intelligitur. Notandum tamen & hoc est, de ante actis ita nos loqui, ut ea intelligamus, quæ salvo statu, id est, citra certum periculum novæ perturbationis confirmari possunt. 2. *In amicitie constantia, ac reconciliatæ benevolentie firmitudine.* Herodianus in Orat. *Maximi ait: sit omnium oblivio, sit fœdus constantis amicitie fidesque benevolentie ac moderationis sempiternæ.* Quoniam igitur beneficio Amnestiæ dissidia, offensæ inimicitie, earumque nomina pariter & opera tolluntur: contra verò benevolentia, amicitia & concordia conciliantur: non immerito Cicero in orat. 1. Philipp. *Amnestiam vocat fundamentum pacis.* Ut autem pax eò firmior sperari possit, solent paciscentes mutuo sibi ob fides dare, qui sunt tanquam *fidei iussores de pace perpetuò & inviolabiliter servanda* Gudelin. cap. 10. de pace p. 57. ita ut in casu non servatæ fidei etiam in illorum v. tam. sævrie liceat: verum an ita liceat obsidem, qui est velut pignus publicæ fidei, ad necem alteri statim obligare, & quæ aliàs eorum sit conditio, de his legi possunt. Grot. l. 3. c. 4. p. 443. & c. 20. n. 52. & seqq.

*p. 571. De J. P. & B. Pœclerum ad Grot. lib. 1. c. 1. p. 10.
 Alberic. Gentil. l. 2. c. 19. de Jure Belli p. 397. Horn. l. 2. c.
 2. n. 57 p. 235. & 236. de civit. Pufendorf. Lib. 1. Elem
 Juris Universal. definit. 12. n. 44. p. 157.*

XIX.

Solet Pax violari, quando articulis pacificatione comprehensis contravenitur. Et hoc fit dupliciter. 1. Tacite, si scilicet alter faciat contra id, quod omni paci inest, ut si citra novam belli causam datam alterum lædat. 2. Expresse, quando contra conditiones pacis expresse agitur: dum vel conditiones istæ violantur, vel non peragitur illud, quod vigore factæ pacis omninò fieri debebat. Quævis tamen in utroque casu ad arma properare non deceat; sed præmittere admonitionem de servanda pace: cum sæpe quædam à milite fiant, quæ à Duce bellico non sunt mandata.

XX.

A Pace differunt Induciæ, quæ consistunt in conventionem, quâ, bello adhuc manente, bellici saltem actus cessant. Inducia enim nondum sunt Pax, quoniam, uti Gellius ait, bellum manet, cessante pugna. Equi-

Equidem & hic subest aliquid pacifici, quod porissimum in eo versatur, ne tempore Induciarum aliquid violenti sit metuendum: Unde exercitium belli hic saltem suspenditur, pugna, inquam, & alii hostiles actus: attamen pax propriè hic nondum est, quippe quæ est universalis cessatio ab armis cum perpetua amnestia seu oblivione eorum, quæ durante bello ab utraque parte sunt gesta: cum contra Induciæ ad certum tempus saltem fiant scilicet ad certos dies, menses, unum vel plures annos.

XXI.

Dum verò Induciæ sunt, cavendum. 1. Ne pereas amittantur rerum occasiones: sæpe enim hostis inducias ex necessitate factas dolo adhibet in alterius perniciem. 2. Ne interea vires accedant hosti. 3. Ut tempore Induciarum nihilominus miles sit in armis; ne hostis arripiat occasionem invadendi exercitum alterius: Non semper enim fidem servant homines, cum primis si perfidia in suum uti possint commodum.

XXII

Finiuntur Induciæ quando tempus illis præfinitum est elapsum, nisi fortean ab una parte prius rumpantur. Qua ratione altera pars non tenetur stare pactis. Interea in pactis Induciarum interpretandis abesse debet dolus & calumnia, & quod verè senserint, aut sentire potuerint pacificentes, sequendum erit.

CAPUT VII.

DE

JURE EXIGENDI
TRIBUTA.

I.

Tributorum necessitatem in Republica requiri intellexit Tacitus lib. iv. Histor. c. 74. n. 2. cum ait: Neq; quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi possunt. Et Arist. l. 7. c. 8. Politic, docet. Pecuniarum quandam copiam ad usus civiles & militares desiderari: quæ sæpenumero petenda est è tributis, & vectigalibus.

NOTE.

NOTAE

Agitur hic de Necessitate exigendi tributa in Rebus publicis. Etenim *Tributa sunt nervi Reipublicae, absque quibus ipsa non potest subsistere*; cum per ea conservetur: constat namque pecuniarum quandam copiam ad usus civiles & militares desiderari, quæ sæpe numero petenda est è tributis & vectigalibus. Et eum in finem necessum est, ut Summus Princeps habeat *Ærarium*, in quod conferantur pecunia à subditis exactæ. Est autem *Ærarium*, quod constat pecunia ad publicos usus pacis & belli tempore destinata & reservata quinimò flumitur pro ipsa pecunia, quæ Principis Autoritate, tam publicè, quàm privatim legitimè colligitur & acquiritur. Neque tam belli, quàm pacis tempore Princeps carere potest ærario: *Ad bellum necessariam esse pecuniam dictum est supra: sed nec in negotiis pacis Principem carere posse pecunia* intelligent illi, qui norunt: multa & sæpe magna gerenda esse Principi. Multos enim sumptus requirunt *Salaria Ministrorum: remunerationes exterorum Legatorum: donationes erga beneficos, ornamenta urbium, propugnacula, & innumera alia*. Hinc *Forstnerus ad lib. 16. Taciti ait: Nunquam nummis parcendum, cum nummis res possint confici, quarum parsimonia nimia plerumque publicæ obfuit rei*. Ludovicus XII. sæpe maximarum rerum occasiones amisit, studio fervendi paucos nummos. *Gucciardinus Lib. 15. Histor. Cui quoque Maximilianus Cæsar Regis avaritia offensus societatem renunciavit.*

II.

Potestas indicendi tributa pertinet ad Jus Majestatis : nemo siquidem de Jure tenetur de bonis suis tribuere, nisi id cedat in commodum & utilitatem publicam. Qui igitur reipublicæ præest, is subditis imperare potest, ut tributa conferant in usum boni publici, ne pecunia necessaria desit. Neque hic 1. subditi sese opponere Principi, & solutionem tributorum denegare possunt; quia illi reipublicæ ita sunt obligati, ut non corpore saltem, sed & bonis suis cogantur ei succurrere. 2. Deinde homines sub spe custodiendi fortunas suas quæ siverunt urbium præsidia: Jam res civium à violentis nefariorum hominum invasionibus tutæ esse non possunt, nisi adfuerint sumtus, quibus Princeps uti possit ad habendam custodiam publicæ securitatis causa.

III.

In exigendis tributis quidam requirunt. 1. Ut necessitas exigendi tributa populo exponatur, neque ea ultra vires subditis imperentur. Et huc trahunt, quod docet Cicero l. 2. Offic. Danda opera est, ne ob tenuitatem ærarii tributum sit conferen-

ferendum, nisi eò res redierit, ut omnes intelligant, si salvi esse veint, necessitati parendum esse. Causa est, quia nullus conquirendæ pecuniæ tam odiosus est, quàm si à singulis tributum exigatur. Unde prudenter tractandum hoc est negotium, quod magnum odium erga Principes excitare poterit.

NOTÆ.

Quod nullus conquirendæ pecuniæ tam odiosus sit, quàm si à singulis tributum exigatur, intellexit *Tacitus*, qui lib 3. *Histor.* Multos Principum pecuniis acerbè conquirendis plus invidiæ sibi, quam virium parasse. Ea propter quoque Princeps illo modo exigendi pecuniam non utetur, si alia via congregandi divitias pateat. Vide *Arnsf. l. 3. c. 2. p. 3. 6. de Jurib. Majest.* Quando autem necessitas postulat, ut tributa exigantur, ultra vires subditis ea imperare nefas est: atque ita Princeps sequatur exemplum boni pastoris, *qui tondet, non autem deglubit oves.* Quod expediat Principi si opulentos habeat subditos, quàm depauperatos. Illi namque sæpius possunt utilitatì publicæ succurrere, hi vero nunquam: Cedit quoque principi in laudem & maximam gloriam, si subditi ita tractentur, ne omnia sua, sanguinem & viscera teneantur reddere, sed habeant unde frugaliter vivere queant. *Est indicium mali & quidem Tyrannici*

*rannici imperii Rempublicam habere quæstui omni
 in suum usum vertere, & subditis ultra vires & fa-
 cultates tributa imponere. Hinc Julianus Imperator
 Epist. 47. p. 201. ait. Consilium est n. strum non quàm
 plurimæ subditis colligere, sed quàm plurimum eis
 prodesse. Sæpe ejus modi immodicæ exactiones in-
 ternum dissidium ac seditionem concitarunt. An-
 ton. de Guevara lib. 1. c. 20 in vita M. Aurelij Impe-
 rator. Plenæ sunt historiæ exemplis, in quantum
 sæpe discrimen Reges & Principes ob imperata & mul-
 ta & gravia tributa sese conjecerint, licet ea nonnun-
 quam ob inevitabilem necessitatem exegerint. In-
 de Tributa crebra potius, quàm gravia sunt indicen-
 da, & ea blandis nominibus mollienda. Sæpe e-
 nim dulcedine vocabuli deceptus populus promptior est
 ad exsolvenda onera, quàm si odioso nomine illud im-
 peretur: quantumvis in ipso onere aut reali præstatio-
 ne neutiquam sublevetur. Bonum est consilium Me-
 cænatis apud Dion. l. 52. p. 484. vectigalia imperan-
 da sunt omnibus nostris subditis: Justum enim & æ-
 quum est, neminem horum, neque privatum homi-
 nem, neque populum immunem esse, cum ex æquo ad
 omnes utilitas eorum, quæ insumuntur redeat. Ne-
 mini tamen facultas se eximendi ab onere isto publi-
 co competat, nisi è singulari quadam gratia Majestas
 eum exemerit, examinata tamen prius causâ, quare
 remissio tributorum illi sit relinquenda. Sola enim Ma-
 jestas, uti ab aliis muneribus, & oneribus, ita quoque
 à solutione tributorum immunitatem præstare potest
 Arnif. lib. 3. c. 7. n. 2. & 3. p. 431. de Jurib. Majest.
 nisi*

nisi illam potestatem indicendi tributa & aliis Magistratibus concesserit, tum enim & hisce licet quosdam è singulari causa eximere ab onere tribuendi. Nihil itaque hic gratiæ detur vel odio, nisi forte an miseræ personæ mereantur tributorum remissionem, quod tamen clementiæ Principis unicè servatur.

IV.

2. Ut in exigendis tributis servetur æqualitas: ne aliis parcatur, aut remittatur: aliis verò nimis grave imponatur onus. Mæcenas apud Dion. Cassium lib. 52. dicit p. 484. Justum & æquum est, neminem horum neque privatum hominem, neque populum immunem esse, cum ex aquo ad omnes utilitas eorum, quæ insumuntur, redeat. Quod si verò quidam vel ratione dignitatis, vel ob bene merita exemptionem, vel remissionem saltem à publicis tributis debeat impetrare, id unicè è Majestatis concessione proficisci oportet.

V.

3. Ut tributa imperentur moderatè secundum cujusque facultates & lucrum, quod quisque in illa civitate aut Principatu habere potest. Ut autem justa sit tributorum

torum distributio: Cives comparari debent cum suis facultatibus & rebus, quas possident, ultra vires siquidem suarum opum neminem onerandum esse recta dicitur ratio. Deinde & comparatio debet institui ratione lucri & quæstus, quem illa in civitate quis consequitur. Nam non omnes æqualiter lucrari possunt, sed unus plus; alter minus, prout negotiationes id permittunt. Et nisi id fiat, sed ab omnibus idem æqualiter exigatur, aut quibusdam plus oneris imponatur, quàm ratio fortunarum fert, iniqua fit tributorum partitio.

VI.

4. Ut tributa in usum publicum impendantur, non verò in privatam imperantium utilitatem vertantur, vel luxu aut prodigalitate turpiter perdantur. Enimverò tributa hoc fine exiguntur, ut illis succurratur publicæ necessitati; quia sunt velut stipendia ad tuendam rempubl. data, quæ Princeps summus tanquam alienam pecuniam tractare debet: Memor, se eorum saltem custodem & dispensatorem, neutiquam verò Dominum esse. Vespasianus

Gianus & Ludovicus XI. Galliaæ Rex. Quapropter si cives animadvertunt exactam pecuniam per inertiam, & libidinem, conviviis, aut turpissimâ in adulatores & Syco-phantas liberalitate, aut aliis illicitis actionibus absumi, nova moliri, ac seditiosis se faciliè associare solent.

NOTAE.

Tributa in usum publicum esse eroganda, vel ipsa recta docet ratio, exinde intolerabilia sunt. ea tributa subditis, quæ per luxum & prodigalitate turpiter insumuntur. Etenim cives, si exactam pecuniam prodigi animadvertunt per inertiam, libidinem ac luxum; uti textus ait, & impendi conviviiis, ludis, venationibus nec non turpissimâ in sy-cophantas & adultores liberalitate cum primis si exactio-num tanta sit enormitas, ut ferendo amplius non sunt subditi, nova moliri, ac seditiosis sese ad-jungere non dubitant, tantùm, abest, ut præsentì favere possint aut velint statui. Certum est, tributa hoc fine exigì, ut publicæ necessitati succurratur: sunt enim tanquam stipendia ad tuendam Rempubl. data, quæ Princeps tanquam alienam pecuniam tractare debet, memor, se saltem custodem & dispensatorem, ne utiquam verò Dominum eorum esse eaque pro labitur in quemcunque usum impendi non posse. Vespasianus Imperator, etsi è populi fortunis multa subtili aufer-ret ingenio, in luxum tamen & voluptates malè

partas pecunias minimè profudit, sed in publico
& necessarios usus. Cujus exemplum & mores Lu-
dovicus XI. Galliaë Rex imitatus est. *Cum enim*
populo ingentia tributa imò triplo majora, quàm su-
periores Reges exigeret; ea tamen deliciis & libidini-
bus non consumebat, sed in Regni ac Reipublice neces-
sitates erogabat. Innoc. Gentilet. lib. 3. Theor. 26. ad-
vers. Machiavel.

VII.

5. Tributa non sunt exigenda à rebus
ad victum & amictum quotidianum perti-
nentibus. Nam qui cives suos privat neces-
sariis, eos occidere videtur: cum ea, quæ
ipsis in necessitatem cedunt, illorum quasi
anima sint. Interim res, pro quibus tributa
indici queant, sunt agri, vineæ, pascua, an-
nui redditus, pecora, pecunia, & similia unde
utilitas provenit.

NOTAE.

Tributa non sunt exigenda ab illis rebus, quæ ad
victum & amictum pertinent quotidianum.
Quod intelligendum est de *moderato usu victus*
& *vestitus*, tam necessariis, quàm utilis & voluptua-
rii. Nam si Princeps temerè cives suos privat necessari-
is, ferè eos occidere videtur; Cum ea, quæ in necessi-
tatem ipsis cedunt, eorum quasi anima sint, si utilitas
ipsis eripit, subtrahit ipsis beneficentia & liberalitas.

is officium, quod in largiendo occupatur: si enim, præter necessaria nihil possident, quomodo esurientes cibare, & nudos vestire poterunt? *Sed nec voluptuaria sunt civibus adimenda: quia non omnis voluptas est illicita, sed quadam est homini necessaria non quidem propter se, verum propter aliud, scilicet propter sanitatem & bonum corporis habitum.* Jam verò qui tali percellitur voluptate, tantum abest, ut increpandus sit, ut potius temperantis nomen mereatur. *Arist. l. 3. c. 11. Ethic.* Verum ubi luxuria absumuntur res victui destinatae, & nonnulli ultra dignitatem & status conditionem splendide sese amiciunt, cum leges sumptuariæ non sufficiant, auctis tributis modus intemperantiæ, & imponi, & luxus cœreri poterit.

IIX.

Distinguitur tributum in ordinarium & extraordinarium. Ordinarium dicitur, quòd statò tempore reccurrit. Hoc tamen non eodem modo, aut in eadem quantitate semper persolvi potest, verum mutari debet inter cives, prout eorum facultates vel augentur, vel decrescunt. Extraordinarium est, quod statum suum tempus non habet, sed in casu saltem necessitatis imperatur. A quo tributi genere Ecclesiastici & Nobiles pro more tamen regionis se excusare non possunt. Solet tamen hoc tri-

butum, nisi cautio quædam à subditis adh
beatur, interdum abire in necessitatem l
gis.

NOTAE.

I Niquitas summa est, ut is, cujus fortunæ casu quo
dam fuerint imminutæ, tantundem solvat ac an
tea cum ipsius res se haberent melius; is verò, cu
jus opes auctæ sunt non plus juxta proportionem tri
buere debeat, quàm hactenus fecerit. 2. Solet quo
que tributum extraordinarium in legis necessitatem
migrare. Unde dixit Ferdinand. Vasquinius *qu. 1. c.*
8. n. 8. Qu. Illustr. quòd ejusmodi collatio civium
expilationem præsentem, & servitutem futuram in-
ducat. Quo pertinent illæ collectæ, quæ precibus
primò obtinentur postea ex auctoritate imperantur.
Boxhorn. l. 1. c. 10. p. 156. Polit. vult, quòd semel tri-
buta facile tolli non debeant, licet causa & necessitas
exigendi fuerit sublata. Qui cum odio imponun-
tur, & cum difficultate obtinentur; interim eadem
causa ac necessitas se interim facile possunt offerri. Leo
III. cum per terræ motum mœnia Constantinopolitana
essent conquassata, ad ea reparanda novum in dicit
vectigal, quod teste Cuspiniano per multa secula du-
rabit.

IX.

Majestati quoque convenit Jus exi-
gendi vectigalia, Per vectigal h. loco in-
telli.

telligitur pretium seu pecunia, quæ ab indigenis pariter & à peregrinis in usum viæ publicæ solvitur ex illis rebus, quæ vel importantur, vel exportantur. Æquum autem est vectigal solvi non solum ideo, ut viæ per euntium & redeuntium vecturas detritæ reficiantur; sed ut securitas in illa regione, ubi vectigal solvitur, mercatoribus & peregrinantibus præstetur tam terra, quàm mari. Illud tamen vitio non caret, si Princeps vectigalia aliis elocet pro præstanda certa annua pensione, ita enim facile fieri potest, ut quod apud Romanos contigit, publicani fiant iniqui exactores, & in exigendo vectigali homines defraudent. A rebus tamen turpibus & sordidis vectigal capere iniquum pariter & indecorum est. Sicuti turpe est vectigal lactis, quod Romæ à scortis penditur: Indecorum, quod Vespasianus lolio, Sveton. in ejus vita c. 23. & simo equino imposuit. Casaubon. in not. add. caput. Neque rebus ad victum necessariis imponere decet vectigal; ideo enim Caligula omnium odio fuit expositus, quòd le eduliis tributa exigeret. Sveton. Interim Princeps aut alius Magistratus eò videre debet,

Cc s bet,

bet, ut in recipiendis vectigalibus obtreccationes & odium populi evitet, & telonio præficiat homines fideles, justos, & avaritiæ minimè deditos, qui curam istius pecuniæ publicæ bona fide in se suscipiant & gerant: quoniam, uti Cicero Orat. 5. in Verrem ait: Vectigalia sunt nervi reipublicæ.

NOTAE.

NOtandum. 1. quid propriè notet vectigal, nempe pecuniam quæ præstatur ex rebus, quæ importantur & exportantur. *Vectigal* denotat, quicquid emolumentum ac compendii ex quacunque ad publicum usum capitur & exigitur: Potissimum tamen usurpatur pro pretio, quod præstatur ex illis rebus, quæ vehuntur ob usum viæ publicæ. Unde etiam nomen acceperunt à vectura. *Institutio vectigalium*, vel eorundum augmentatio propriè competit *Majestati*: *Arniseus l. 3. c. 7. n. 6. p. 454. & 455. de Jurib. Majest.* Quia nemini in viam publicam Jus competit, nisi qui totius territorii Dominus est. 3. Esse autem vectigalium exactionem vel ipso natura Jure licitam, inde probatur: *Quicquid facit ad conservationem bonæ Reipublicæ, illud Jure naturæ est licitum. Sed vectigalia ceu nervus rerum gerendarum faciunt ad conservationem bonæ Reipublicæ.* E. Major est clara: si jure naturæ licita est bonæ Reipubl. constitutio, omnino & licita est ejus conservatio, atque adeò omne illud absque

absque quo salva non potest esse Respublica. Minorem probat experientia. Justum itaque est vectigalia solvere Magistratui non *simpliciter in signum subjectionis* ; cum multi solvant vectigal, qui subditi non sunt ; sed quia finis eorum primarius est *Reipublicæ salus*, ut nimirum tam pacis quam belli tempore res & personæ peregrinantium in tuto esse queant. Porro. 4. *Gentium jure* licitum esse vectigalia recipere, tali ostenditur argumento. *Quodcumque communi gentium usu receptum & hucusque conservatum est, illud non potest injustum esse* : ratio est, quia consuetudines gentium, earumque præcipuè moratorum actiones nituntur equitate naturali ; sed exactio vectigalis à mercibus per aliorum territoria transvectis communi gentium usu recepta est, uti hætenus ostensum est. E. Minoris veritas exemplis illustratur ; & quidem. 1. *Salomonis*, qui vectigal accepit ex equis, & *netis*, id est, rebus byssinis per Isthmum Syriacum transeuntibus. Vatablus per *Netum seu filum* intelligit byssum vel vestes byssinas, quæ tempore Salomonis erant in magno pretio, & ex Ægypto adduci solebant. 2. *Regis Gebanitarum*, cui solvitur vectigal pro thure. *Plinius l. 12. c. 14. p. 502. Natur. histor.* 3. *Masiliensium*, qui, teste *Strabone l. 4. p. 183.* vectigal ab ascenduntibus & descenduntibus exegerunt, & inde magnas sibi pararunt opes. 4. *Corinthiorum*, de quibus idem *Strabo* scribit lib. 8. *Geogr. p. 378.* quod ab antiquissimis temporibus perceperint vectigal, de mercibus quæ ad vitandum *Maleæ flexum* per terram de ma-

ri in mare transferebantur. Est autem *Malea* promentorium *Laconiae* à *Maleo Argivorum Rege* dictum, quod per quinque passuum millia in mare pro-
 tenditur. Difficile autem fuit in mari Siculo navi-
 gare, cum primis prope *Maleam* propter adversos
 ventorum flatus, unde etiam multi circa istam regio-
 nem factò naufragiò perierunt. Ea propter natum est
 proverbium: *Maleam flectens res domesticas obli-
 scere.* 5 Romanorum qui pro Rheni transitu accipi-
 ebant pecuniam V. Duplex autem potissimum est ra-
 tio exigendi vectigalia. (1) *Reparatio viarum*, & quæ
 ad illas requiruntur. Interest siquidem societatis hu-
 manæ, ut constitutio viarum, per quas merces dedu-
 cendæ sunt, rectè se habeant. Ut viæ terrestres bene
 sint complanatæ, & in ipsis urbibus plateæ sint com-
 modè stratæ, ne commerciis, quæ promovenda erant
 omnibus modis impedimentum injiciatur. Sicuti de
Salamone testatur *Josephus* l. 8. c. 2. p. 15. *Antiqu. Ju-
 daic.* quòd cum esset elegantiarum amator, ne viarum
 quidem curam amiserit, sed illas silice constraverit,
 ut ipse alto citroque commeantibus essent faciles. Et de
 Romanis constat, peculiare ab ipsis constitutos fuis-
 se curatores viarum, qui illas repararent, pontesque
 reficerent ad innoxium transitum euntibus & redeun-
 tibus præstandum. Neque in terris saltem hæc com-
 moditas viarum est præstanda, sed etiam in mari. Nam
 cum & mari & in fluminibus gabelle seu vectigalia
 exigantur, navigationes quoque portuum purgatione,
 littorum & riparum tabulatione munimentis & ful-
 cris,

eris, aliis que modis promoveantur. (2) *Præstatio securitatis*, ut scilicet illæ à latronum insidiis, & piratarum insultibus & direptionibus præstentur tutæ. E qua causa iustitiam exigendi vectigal potissimum deducere voluit Petr. Gregor. Tholos. lib. 3. *Synt. Jur. Univ.* Et Albert. Brunus Conf. 127. fol. 27. Hinc notandum è Grotii l. 2. c. 2. n. 14. de I. B. & P. 1. *Quod hinc iustitia tributi & vectigalis pendeat.* Et enim licet commerciorum usus sit liberrimus; quia tamen per mare, flumina, & terras non possunt duci absque sumtibus illius, per cujus territorium transeunt, æquum est, ab istis exigere vectigalia in sublevationem sumtuum & onerum, quæ impedienda sunt ad commoditatem & securitatem viarum, præstandam. Loccen. l. 1. c. 8. n. 6. p. 83. de *Iure maritimo* Modus exigendi vectigalis excedi non debet. Nam non decet plus exigere, quam ratio æquitatis postulat. Inde etiam æquitas naturalis requirit, ut, si constet vicinæ genti, vel alteri populo maiorem necessitatem incumbere per alterius territorium, cum suis mercibus comineandi, ut moderatum ei imponatur vectigal, ne si immodicis vectigalibus oneretur, Dominus maris videntur toti illius statui insidiari. Illud adhuc monendum est, quod quamvis vectigalium exactio respectum habeat ad merces, à quibus ipsa exiguntur; tamen inter ipsas merces magnum habendum sit discrimen. Quædam enim humane inserviunt indigentia, pro ratione necessitatis, utilitatis & licitæ voluptatis: quædam vero promovet luxum, quarum redemptione magna vis patrimonii perditur, Prior

ris generis merces ut tolerabili vectigalium oneri sub-
jiciantur, ipsa æquitas svadet: illarum quippe defectu
multum & sanitati, ex parte etiam & virtutum qua-
rundam exercitio incommodabitur. Cujusmodi
merces sunt omnes istæ, quæ ad victus & amictus ne-
cessitatem pariter ac decentiam secundum cujusque
dignitatem ac statum pertinent: quæque etiam ad re-
creandum & oblectandum juxta rectæ rationis dicta-
men faciunt. *A quibus tamen multis parasangis di-
stant merces illæ peregrinæ, quæ obluxum, fastum, &
superbiam demonstrandam magno are coemuntur.* Uti
sunt quæ in materiem vestimentorum singulis ferè
mensibus mutationem recipientium parantur, nul-
lius autem sunt usus, nisi quod secundum vanam ho-
minum opinionem elegantiam quandam mentian-
tur, & quilibet præ altero tali ornatus genere desipe-
re dicam an excellere cupiat: & putet, se præ cæteris
aliquid eximii habere, quòd levidensi amiculo cir-
cumdatus incedat. *Ejusmodi mercium genera gra-
viori vectigalium oneri merito subicere oportet: quòd
1. illæ merces nullam utilitatem afferant. Sed è qua-
dam regione & provincia saltem clam suffurentur pe-
cuniam, & civium opes attenuent.* Plurimorum siqui-
dem animas novitatis avidus habere gestit, si quid ex
aliis iisque remotis locis fuerit adductum. Quæ e-
nim in patria facta sunt, sordent, & fastidium creant.
2. *Quando istis mercibus ad tempus exiguum usi fue-
runt cives, tum saepe illæ sunt detritæ, & nullam aliam
utilitatem præbent, quàm ut abjiciantur.* Ubi cum
istis

istis levidensibus mercibus incolarum facultates non sine reipublicæ damno pereunt. Nec 3. *commodior ratio extorquendi pecuniam à vicinis gentibus potius excogitari, quam frequenti levium & inutilium in speciem saltem ornatus cedentium mercium genere eas opibus denudare*: quandoquidem eo modo, immunitis civium fortunis, vires reipublicæ debilitantur: cum primis quòd circa talia ad corporis ornatum destinata saepe nec modus nec ratio impensarum habeatur, etiam si eam ob causam æs alienum non sine gravissimis usuris sit contrahendum. 4. *Istis mercibus alitur incivitatibus superbia, emulatio & invidia inter cives*: nemo enim in eo vanitatis genere alteri vult cedere? inde aliter fieri nequit, quam ut illi, qui in talem luxum tantam pecuniæ vim erogare non possunt, alios oderint, malè de illis loquantur: quæ omnia tendunt ad civitatis discordiam. Numquid igitur teterrimis istis vitiis in republica perniciosius quicquam effingi poterit? Itaque officio illorum, qui potestate prohibendi gaudent, incumbit eò invigilare, ne ejusmodi fraudulentis mercibus suæ reipublicæ cives enerventur. *Quod inter alia fieri potest, si illis grande imponatur vectigal, quod deterriti peregrini eas retineant, vel cum istis ad vincinas gentes non excurrant*. Si enim viderint, gravius iis impositum esse onus, quàm rerum pretium est; sua sponte cessabunt à tali negotiatione. Verùm hæc cujusque Republicæ moderatoribus ordinanda merito relinquuntur.

JURE FOEDERUM.

I.

Fedus definitur, quod sit conventio publica inter personas summa potestate præditas ad servandum & præstandum id, de quo conventum est, ita, ut si illis pactis non stetur, tum ipsi contrahentes, tum populi, quorum autoritate fedus istud initum est, obligentur ad vindictam. Alii ita describunt Fedus, quod sit conventio publica autoritate Imperantium facta inter duos populos ad societatem & amicitiam colendam & utriusque utilitatem promovendam.

NOTAE.

Quidam existimant nomen Fœderis deduci à *Fide*, quæ in fœdere interponitur, ut proinde & sacerdotes, per quos fiebant fœdera, dicti fuerint *Feciales*. Solebant enim ad pangenda fœdera adhibere *Feciales*, qui firmato fœdere mactabant porcum scilicet, exitium imprecantes illi, qui prior fœdus violasset. Solet quidem nomen fœderis usurpari tum de pace, & amici-

amicitiæ seu necessitudinis vinculo, tum etiam de quadam lege certa, propriè tamen capitur *pro contractu publico amicitie*, qui à diversis populis fit vel ob mutuum auxilium, vel ob commercia, vel alia quedam negotia, quorum usus esse potest inter respublicas. In hoc posteriore sensu fedus in textu definitur. Ubi observare licet. 1. *Genus*, quod scilicet sit *conventio publica*. Etenim, qui fedus inire volunt, post varias deliberationes, tandem inter se consentiunt, circa id. de quo hætenus consultarunt. *Conventio* itaque, si deliberationes prosperum tandem consequantur exitum, consensum includit. Non tamen *conventio* hæc alia est, quàm *publica*, ut partim excludantur *contractus privatorum*, partim etiam ipsorum Regum *contractus* circa negotia privata, quales *contractus* sunt, quos Majestas non nomine officii, & Imperii, sed saltem propriæ utilitatis causa exercet. Unde publicæ conventiones intelliguntur, quæ Jure Imperii majoris vel minoris fieri possunt. Grotius l. 2. c. 15. n. 1. de I. P. & Belli p. 243. 2. *Causa efficiens* est persona summam habens potestatem. Jus enim pangendi federis ad Majestatem pertinere docet Arist. lib. 4. c. 14. Politic. Et Livius lib. 9 rectè docet: *Federa esse, quæ sunt iussu summæ potestatis*. 3. *Formalis ratio* consistit in *publica declaratione*, in quantum paciscentes pro more sue gentis consensum suum declarant de mutua amicitia. Sufficiat autem si contrahentium animus, verbis, facto, vel alio quodam signo declaratur, unde certitudo pactionis & federis indubitata colligat.

colligatur. 4. *Objectum est omne illud, quod publica illa confederatione comprehenditur, siue auxilium promissum fuerit tam in defendendo, quam in offendendo, siue usus commerciorum aut aliud quippiam in pactionis istius societatem veniat.* 5. Summi autem Principes, vel immediatè & per se, vel mediatè & per suos legatos illud fedus publicum in emolumentum ac salutem suorum subditorum ineunt. *Dum vero summi Principes publicè contrahunt fedus, non tantum suam; verum etiam suorum civium causam agunt, qui exinde quoque videntur consensisse in tale pactum, quapropter si fortean confederatio istæ ab altera paciscentium parte violetur, utique ob istam violationem & ipsi cives Principis paciscentis obligantur ad pœnam.* Inde rectè docet Hornius l. 2. c. 5. p. 341: *de civit. quod ex federe obligatio inducatur in Imperantem, & universam multitudinem.* Hinc nihil est, si quis dicat: *Ex alterius contractu neminem obligari;* quippe quod illa regula in privatis negotiis saltem valeat, & in illis, ubi alter, qui ex alterius contractu obligari debet, nullo Jure contrahenti est devinctus: *secus tamen se res habet in Imperantibus & subditis, utpote quod subditorum actus subjecti Imperantium voluntati sint, ita ut quicquid illi agant, populi nomine cum effectu obligandi eundem egisse videantur.* 6. *Finis, ut paciscentes sibi invicem auxiliarentur, ac se mutuò defendant: etsi uni alicui ex illis periculum immineat, ceteri sint obligati ad depellendum illud, & aut auxiliandum socio unde non malè dixit Revila: Finis confederationis est mutua*

tuum auxilium, defensio, & securitas, quantumvis hic
 non sit unicus federum finis. 7. Effectus consistit in obli-
 gatione ad vindictam, ut si quis citra urgentem neces-
 sitatem ac causam ab initio foedere faciat divortium,
 istiusque promissionem violet, alteri, in cuius da-
 mnum illud fit, integrum erit bello istam violationem
 vindicare, quod alia ipsi ratio non suppetat perfidiam
 illam castigandi, quam per bellum. Certè interest
 auctoritatis publicæ non temerè confederationis pacta
 violare, etiamsi jurejurando firmata non sint, sed in-
 terminis nude promissionis subsistant; quandoquidem
 Principis nudum verbum æquè valere debet, ac priva-
 eorum juramenta, uti quondam dixit Alphonsus Nea-
 politanorum Rex. Et Conradus III. pro symbolo u-
 sus est hoc dicto: *Non decet verbum Regium immuta-
 ri.* Lehmann. l. 5. cap. 50. Quod autem fœdera illa
 sanctè sint servanda, ostenditur. 1. *Quia Principibus*
opus est fide mutua, sicuti universo humano generi.
 Quod si autem ipsi incipiant illam temerè violare, nec
 ipsis tutò creditur in posterum, ne ipsi aliis credere
 poterunt. Quo nihil perniciosius in vita civili exco-
 gitari potest, cum primis, si Principes isti indigeant
 aliorum amicitia, vel auxiliis. 2. *Quia Principum*
violatur autoritas ob violationem federum, si enim in
 homine privato turpe habetur pacta semel inita rescin-
 dere, nec promissis stare; quanto turpius id fuerit in
 Principe? Quod si verò fœdera istæc jurejurando fue-
 rint firmata, eò sanctius sunt servanda, ob vindictam
 divinam perjurii: *supremum siquidem Nomen solet*
perjuria non relinquere inulta.

II.

Interdum necessitas postulat federa inire: quandoquidem respublica in eas redigi potest angustias, ut ex iis absque aliorum auxilio sese expedire nequeat. Quapropter consultum erit, maturè sibi auxiliis sociorum contra aliorum vim, metum, potentiam & injurias prospicere. Nèque saltem ob metum bellicum; verùm ob aliam reipublicæ utilitatem promovendam federa videntur necessaria. Nulla namque tam valida est civitas, quæ non aliquando aliorum extra se ope indigere possit sive ad commercia, sive etiam ad racendas multarum exterarum gentium junctas inter se vires.

III.

Quando fedus inire liceat, Politici non consentiunt. Quidam putant illud quàm maximè ineundum esse, quando cives non adeò potentes sunt, ipsisque belli periculum imminet à potentioribus. Arist. lib. Rhetor. ad Alex. cap. ult. Alii quidem illud consilium non improbant, quia tamen unicum federum finis non est propulsatio belli, sed etiam promotio boni publici, & con-

conservatio sui status, ideo addunt: mature civitatem de tali remedio sollicitam esse oportere, ut præsentis reipublicæ potentia externæ potestati fiat æqualis, & alias commodum publicum eò felicius promovetur.

IV.

Non tamen decet fedus pangere cum illis, (1.) Qui non sunt potentes, neque viribus instructi confederatis succurrere possunt. (2.) Qui suspectæ sunt fidei, licet alias magna polleant potestate. Periculum siquidem est, ne potentiores hanc occasionem ad opprimendum socium adhibeant. (3.) Qui nimis remoti sunt; illorum namque auxilium vel multum, vel nimis tardum est. Aristot. in Rhetor. ad Alex. cap. fin. ait: Illos facere oportet confederatos, qui sunt iustissimi, & magnâ pollent potestate, & in proximo habitant. Nam, uti Erasmus in Adagiis docet: Amici, qui procul habitant, non sunt amici. Et licet amicitiam non dirimat locorum sejunctio; officia tamen interrumpit.

NOTAE.

Bene ait Tacitus l. 3. c. 9. Annal. *Ex distantibus terra*
Dd

terrarum spatiis consilia post res afferuntur. Vide dum itaque est, ut ut fedus præcipue cum illis inemus, quorum auxilia in promptu nobis esse possunt ne scilicet, dum in longinquis locis petimus operam domi interea nostra pereat respublica.

V.

Federa dividuntur. i. in Æqualia, & in Inæqualia. Æqualia sunt, quæ utrinque se habent eodem modo, & in quibus socii ab utraque parte obligantur ad paria. Inæqualia sunt, quæ utroque eodem modo se non habent, sed in quibus una pars ad maiora & plura, altera verò ad minora & pauciora tenetur.

VI.

Fedus aliud vel est Defensivum, vel Offensivum, vel Defensivum & Offensivum simul. Defensivum est, quod ob mutuum defensionis auxilium initur; ut si unus ex sociis bello impetatur, alter eidem succurrat, eumque defendat. Offensivum, quod initur ita, ut si unus hostem habeat, is & alteri sociorum sit hostis, adeoque ambo paciscentes mutuis viribus communem hostem invadant. Defensivum & Offensivum simul fedus est, quod defendendi & offendendi causa contrahitur.

NOTA

NOTAE.

DE hac divisione consuli potest magnus Hugo Grotius l. 1. c. 3. n. 2. & l. 2. c. 15. n. 6. & 7. de I. B. & P. Potest autem fedus iniri. Vel 1. *Ratione pacis*, ut cum de restituendis captivis, rebus captis, evacuandis locis, castellis, arcibus & uribus tempore belli occupatis, aut aliàs ad securitatem convenitur. 2. *Ratione societatis* & quidem (1.) *quoad commercia*, quorum foederationes variæ esse possunt, *ne utrinque ullum vectigal solvatur*, excepto eo, quod scribæ vel præconi datur, quale fedus erat inter Romanos & Carthaginenses; vel etiam ne majus solvatur vectigal, quàm in præsens aut ad certam quantitatem. (2.) *quoad bellum*, ut auxilia præstentur paria equitum, peditum, navium, sive ad omne bellum defensivum pariter & offensivum; sive ad certum aliquod bellum, & vel in omnes, exceptis sociis, vel in certos saltem hostes fedus istud contrahatur: sive ad tuendos fines regionum & provinciarum. 3. *Ratione aliarum rerum*, cum inter se nonnulli conveniunt, *ne alter in alterius confinio arcem extruat; nec alter alterius subditos defendat, si fortean ipsi suo Principi nolint esse obedientes; vel etiam ne alter alterius hosti inter præbeat, seu transitum permittat per suam regionem, neque ei suppedietur commeatum, pecuniam, aut instrumenta bellica.* Et huc tendit divisio Aristot. l. 3. c. 9. Politic. quod federa sint. 1. *Defensionis*, quæ ob mutua auxilia

sibi invicem præstanda ineuntur. Dum fines regnum sunt custodiendi, aut bellum tam offensivum quam defensivum sit gerendum, si uni sociorum periculum imminere possit. 2. *Commerciorum*, quæ ad promovendum commerciorum usum eorumque faciliorem expeditionem instituuntur. 3. *Defensionis & commerciorum* simul, quale dicitur fuisse fedus inter Thuscus & Carthaginenses. Huc referri Politicis solet fedus, quod civitates quædam partim negotiationis & commerciorum, partim quoque mutui auxilii causa instituerunt, etiam in Germania & vicinis locis & dicitur Hanficum, seu Hanseaticum. Porro si federa cum *majoribus* aut *potentioribus* suscipiuntur, *accipiendum potius ab eis auxilium*, quam illis præstandum erit. Laudandum itaque inter impares fedus patrociniæ, ex quo expectatur patrocini-um sine respectu reddendi auxilii; Ita Leodienses & Trevitenses cum Gallo patrociniæ fedus habent, indeque ortum inter alia Gallorum cum Hispanis bellum, quod in Brabantia in carcere Regis Hispanorum jussu Elector Trevirensis detentus esset. In his autem cum potentioribus federibus id quoque observandum, *ut si plures sint potentiores vicini, omnium hic ratio habeatur*. Quod bene à *Republ. Genevensi* observatum, quæ exigua cum sit, tres potentes habet vicinos, Regem Gallie, Ducem Sabaudie, & Helvetios. Illa omnium habet rationem, sic quæ optimè contra eos se tuetur, licet minimas habeat opes. *Si enim Sabaudus ingruat Gallus auxilium*
feri,

fert, vel contra, quia possessionem ejus Reipubl. sibi invident: Si etiam uterque contra illam conspirant, Helvety sese opponunt, metuentes tam potentes duos dominos in viscera ferè recipere sua. Boxhorn.

VII.

Fœdus dispescitur in Temporarium & Perpetuum. Temporarium est, quod ad certum tempus contrahitur, quô elapsô illud expirat, nisi iterum renovetur. Perpetuum fœdus est, quod ad contrahentium vitam aut aliud angustius tempus non restringitur; sed ad paciscentium successores extenditur. Bodin. l. 5. c. 6. p. 962. Talia fœdera sempiterna apud Hebræos ut & Fœdera Salis dicebantur Numer. 18. v. 10.

NOTAE.

Bodinus l. 5. c. 6. & ult. p. 962. talia fœdera Sempiterna apud Hebræos dici putat fœdera Salis & adducit locum è Sacra Scriptura Numeror 18. v. 19. *Illud erit perpetuum pactum salis. Et. 2. Chron. 13. n. 5. dicitur. Num ignoratis, quod Dominus Deus Israël dederit Regnum David super Israël in sempiternum ipsi, & filiis ejus in pactum salis.* Quare autem Fœdus perpetuum dicatur ab Hæbræis Fœdus Salis non omnes idem statuunt. Paulus Fagius addidit. vers. 13. p. 572. Firma Pacta appellata fuisse docet Pacta Salis, quamvis ad c. 18. Numeror. v. 19. p. 1021. Tom. 1. Critic.

tic. Sacror: pactum Salis interpretetur Perpetuum addit tamen & Incorruptum. Alludit ad vim & naturam Salis à corruptione & putrefactione conservantis, juxta illud vulgatum dictum: Sole & Sale conservantur omnia.

IIIX.

Dubitatum fuit : an liceat cum Principi vel populo infideli foedus pangere ? Certè si Jus naturæ consulatur, non nisi affirmativè respondere possumus : præcipuè si foedus istud non contrahatur animo nocendi. Jus siquidem naturæ istud discrimen religionis non attendit, sed potius permittit cuicunque defensionem, & eo fine, alterius, quicunque fuerit, auxilium. Neque hic barbarus Princeps aut populus aliter consideratur, quàm socius, qui auxiliantibus armis periclitanti socio assistat, eumque ex isto periculo liberet. Præterea si Jus divinum evolvimus, non interdictum fuit foedus cum alienis à religione Hebræorum contrahere, quod foedus Labani & Jacobi testatur. Ita 2. Samuelis v. 11. & 1. Reg. v. 12. David & Salomon cum Hiram Tyrorum Rege foedus commerciorum instituit. Quinimò ipse quoque populus Hebræus cum omnibus vicinis populis septem sal-

tem

tem Cananiticis exceptis, amicitiam coluit. Paterea neque in N. Testamento Lex Evangelii quicquam novi præcepit, ut proinde cum iis: qui à nostra religione sunt alieni, foedus inire utilitates publicæ causa nullatenus in Evangelio interdictum esse vel ipse doceat Grotius l. 2. c. 15. n. 10. de I. B. & Pacis. Hinc quoque non omnes eodem modo indicant de communi Germanorum decreto, quò Franciscus I. Rex Galliarum Anno 1544. in Comitibus Spirensibus ob foedus cum Turca initum pro communi Christianorum hoste declaratus fuerit. Sledidan. l. 15. p. 438. de Statu Relig.

IX.

Quando tamen foedus utitur cum infideli Principe semel factum est, & quidem ob evidentem reipublicæ utilitatem, illud utique pro arbitrio rumpere non licet. Quoniam. 1. datam fidem fallere in se est turpe: fides namque summum est vinculum, quò societates hominum inter se devinciuntur. 2. Infidelis hic consideratur tanquam socius, qui fidem paciscentis fecutus cum ipso foedus pepigit. 3. Si inhonestum est privatis hominibus, quando in

contractibus se decipiunt: quanto inhonestius, ne dicam injustius fuerit, concedere, ut is qui civilem, cum altero societatem iniit, exinde decipiatur, fide datâ turpiter violatâ.

X.

Finito fœderis tempore istud tacitè renovatum non intelligitur, nisi ex actibus, quæ nullam aliam interpretationem recipiunt: quia nova obligatio facile non præsumitur. Interim si una paciscentium pars fœdus violavit, licitum est alteri ab eodem recedere: quippe quòd singula fœderis capitula vim conditionis habeant, scilicet, si pactum maneat in eodem statu. Aliàs ob quamvis offensam a fœdere recedere nefas est.

XI.

Huc referri solet doctrina de Neutralitate, quæ est status, quò Princeps, vel alia respublica, finitimis inter se bellum gerentibus, non tantùm à societate belligerantium abstinet, & neutram partem vel ullâ ratione juvat; verùm etiam illorum causâ se non immiscet, sed potius prudenter & cautè

cautè inter illos se gerit medio modo ob tranquillitatem, & salutem boni publici.

XII.

Machiavellus quidem c. 21. p. 92. de Principe Neutralitatem disvadet, & satius esse putat, vel verè amicum, vel verè inimicum se ostendere, quàm à neutra parte abstinere: aliàs fiet: ut Neutralis cedat in rapinam victoris, cum hæc sit belli natura, ut is judicetur communis hostis, qui non ferat suppetias: quapropter Neutralis comparatur cum grano inter duos molares interjecto, quod comminuitur & atteritur. Janus Gruterus par. 2. Discurs. ad Tacit. p. 188. Alii comparant Neutrales cum illis, qui mediam domus partem inhabitant. Uti enim illi ab inferioribus fumo & fumo molestantur, à superioribus venò lotio seu urina vexantur: sic & Neutrales ab una vel altera belligerantium parte sibi metuunt necessum est.

XIII.

Alii tamen docent contrarium, quòd scilicet utile videatur reipublicæ neutrius partes sequi. Quia, uti Seneca ait Epist. 106. odium evitabis neminem laceffendo. Prin-

ceps quoque subditos suos continebit in otio & pace. Etsi armis certantium se non immisceat, nihilque iniqui erga belligerantes committat, tum nihil periculi ab illis sibi metuere potuerit. Testatur quoque experientia: Neutralitatem sæpe rebus publicis magno fuisse usui.

XIV.

Quod Machiavellum attinet, dicendum erit, præstare quidem: Si quis vel verè amicum, vel verè inimicum se gerere queat; sed si tempora illud non aliter ferant, conducere, si quis nulli se inimicum, utrique tamen amicum se præbeat. Ratio status siquidem multa postulat, quæ regulis moralibus semper ex æquo respondere nequeunt. Et quomodo poterit Neutralis cedere in rapinam victori, erga quem se non præbuit iniquum aut hostem, nisi Gentium jura dixeris impunè violari posse? Similitudines illæ de fimo & fumo, & lotio nullum habent pondus, licèt enim interdum id Neutralibus obvenire queat; non tamen semper illud ita obtinet.

NOTE.

NOTAE.

AN consultum sit Principi vel Reipublicæ neutrum se præbere, non omnium videtur eadem esse sententia. *Machiavellus c. 21. de Principe p. 92.* utilius dicit esse consilium: si Princeps aut verè amicum, vel verè inimicum se ostendat, quàm si velit in neutram partium inclinare. 1. Nisi velit se declarare, cuius parti assistere cupiat, semper ejus, cui victoria cesserit, erit præda. Nec ullum ipse jus, ullamve rationem habebit, quâ aut defendi aut recipi possit, quia victor suspectos amicos, qui in rebus adversis sibi auxilio esse nolunt, negliget: qui autem victus jacet; Principem hætenus Neutrale[m] nunquam recipiet. 2. Qui Principi amicus non est, nunquam ab eo concedet, ut neutrius partis esse velit; sed qui ipsi amicus est, ab ipso requiret, ut arreptis armis palam prodeat. Qui verò est animi dubiū, ut præsentia vitet, sæpe numero eam sequitur viam, ut neuter habeatur, quò fit, ut non rarò periclitetur. Idem sensit Aeneas Sylvius Lib. 1. Epist. 65. p. 549. *Quamvis*, inquit, *Neutralitas vix aboleri, aut difficulter removeri possit; tamen prudens Princeps quantum fieri potest, eam fugere debet. Mediam enim in hujusmodi rebus quæ monstrat viam, nullam monstrat, in qua pedem figere liceat. Qui enim vult quiescere & abstinere armis, & eventum expectare, qui est stultorum Magister Liv. l. 22. cap. 39. pag. 219. cum consiliis peribit. Quapropter & Romani aut socii aut hostes esse voluerunt. Mediam viam nullam esse dicentes. Vide*

Everhardus

Everhard. à Weihe in meditam pro Fœderib. p. 229.

3. Quia hæc est belli natura, ut is judicetur communis hostis, qui non fert suppetias, necessum est, ut Neutralis ob diuturnitatem belli, sit velut granum inter duos molares, quod comminuitur & atteritur: vel à victore tandem omni benevolentia spe præcisa opprimatur. Janus Gruter: *par. 2. Discurs. in Tacitum p. 188.* victoria enim naturâ insolens & superba res est Cicero in orat. pro Marcel. vide Gvicciardin. lib. 2. In extremum inciderunt periculum Thebani, quòd Dario in Græciam trajiciente, mediam partem voluerint amplecti. Polyb. lib. 4. Et ideo Florentini debellati sunt à Venetis, quòd illi hisce noluerint assistere contra Ducem Mediolanensem Franciscum, sed neutros se declaraverint. Pandolph. Collenut Lib. VI. Hist. Neapol. Hinc 4. verum est, quod Neutralitas neque amicos paret, neque inimicos tollat. Et qui omnibus studet placere, is tandem nemini placet. Uti Paulus Guinifius Princeps Luccensis, qui tempore belli in Italia exorti, nullius fœdere devinctus neminem voluit habere inimicum, quo tandem effecit, ut cum & ipse indigeret auxilio, desertus sit. Sabellicus lib. 2. Ennead. 10. Quapropter. 5. Neutralistæ comparantur cum illis, qui mediam partem domus inhabitant, uti enim illi ab inferioribus fimo & fumo molestantur, & à superioribus urina & lotio veantur; Ita & Neutrales, sive finiatur, sive continuetur bellum, ab hac vel illa belligerantium parte si hi metuant necessum est, ubi ruina unius, & periculum alterius Neutralistis est cõmune. Didac. Savedra Symb. Polit.

*Polit. 95. p. 740. Klockius l. 2. c. 93. n. 12. p. 553 de Erar. 6. Exemplis ostenditur Messenios infelicitè neutram partem fuisse secutos. Nam Lacedæmonii, pace cum cæteris factâ, omnem impetum belli in Messenios converterunt. Besoldus in dissert. de Jure Feder. cap. 8 p. 79. Bodin l. 5 c. 6. p. 919. de Republica. Alii tamen docent contrarium, quòd scilicet Reipublicæ utile videatur neutrius partes sequi. Nam, uti Seneca ait: *odium evitabis neminem lacescendo: mutuis viribus se invicem conficiant*: Is se quoque & subditos suos in pace & otio per viam neutralitatis continebit, quò opibus florere & publica quietè securi frui queant. Præsertim si ipse nihil iniqui faciat erga belligerantes. *Magna enim securitatis portio est, nihil iniquè facere. Seneca Epist. 106.* Et experientia testata est, sæpe Neutralitatem rebus publicis magno fuisse usui. Quapropter etiam alii scriptores oppositam sententiam non per omnia probare possunt: vide Everh. à Weihe in *meditatione pro federib. p. 30. & seqq. Bodin. lib. 5. c. 6. p. 920. & seqq. de Republ. Besold. de Jure Feder. c. 8. p. 80. & 81. Klockium de Erar. l. 2. c. 93. p. 335.* Quod vero attinet Machiavellum, ei respondet accuratè Conringius in *Animadv. ad Machiav. c. 21. p. 199 & seqq.* Nam i. id ille saltem tangit, *quid agendum sit: si duo potentes inter se confligant armis: cum etiam bellare queant, qui non sunt potentes, & quidem, ut vel nihil referat, quænam pars vincat: vel ut certa adsit expectatio, fore, ut belligerantes se mutuò atterant,**

terant. Qua ratione consultum erit neutri parti accedere, & sine periculo spectare illa praelia, præcipue si utrinque pugnantes attriti tandem in præmium & prædam cedant tuæ potentia. 2. *Fieri potest: ut belligerantes mutuis viribus se invicem possint atterere*, neutiquam tamen tertio neutrius partis sequenti incommodare valeant: cum primis si ille tam potens sit, ut victoris in bello potentiam non formidet, devicti verò amicitiam nihil æstimet. 3. *Neque statim victoris præda erit Neutralis, nisi istius finis fuerit Regni sui amplitudo: quò casu alter suum debet firmare Principatum, & in promptu habere potentioris auxilium*: quamvis tamen non omni illorum qui bella gerunt, hic sit finis. Et sæpe belligerantes sibi in lucrum cedere autument, si habeant quosdam, neutras qui sequantur partes, quàm qui hostes viribus suis jungat. 4. *Ne nunc dicam sæpe utriusque belligerantis amicitiam esse ambiguam, ut facile possit aliquis dubitare, cuinam parti suis armis assistere debeat.* Quæ verò porro in hoc argumento sunt examinanda, ea potius in ipsa curiâ quàm in hac disciplina sunt pertractanda.

CAPUT IX.

DE

LEGATIONIBUS

I.

Sæpe incidunt tempora, in quibus inter summos Principes quædam tractanda sunt, quæ tamen ipsi partim ob periculum: partim ob aliam rationem status in propria persona expedire nequeunt: hinc necessitas induxit, ut ejusmodi negotia publica per alios nomine Principum tractarentur. Qui dum ad alios ablegantur & mittuntur, Legati dicuntur.

II.

Quantumvis nomen Legati ob vocis ambiguitatem aliis quoque inferioribus tribui soleat; tamen propriè de illis saltem prædicatur, qui mittuntur ab iis, qui Majestatem habent. Illis igitur Majestas Principis personam imponit, eosque illustri dignitate & potestate exornat. Unde etiam illi, qui munus Legati sustinent, mittentis

rentis personam & auctoritatem referunt ac re-
presentant.

NOTAE.

I. Argumentor ita pro Legationis necessitate. *In cuius potestate & arbitrio est summa administratio Reipublicae in pacis pariter ac belli temporibus, penes eum est jus mittendi legatos.* Ratio consequentiae est, quia legati mittuntur potissimum, ut nomine sui Principis de maximi momenti negotiis ad Rempublicam belli & pacis tempore spectantibus agant: cum consultum non sit, ut ipse Princeps intersit istius deliberationibus, aut exteri Principis fidei se committat. *Sed in summi Principis potestate & arbitrio est summa administratio Reipublicae in pacis pariter ac belli temporibus.* Uti haecenus fuse illud probatum est. Ergo: Quod autem de Summo Principe in Monarchia dictum est, illud quoque in Aristocratia & Democratia valet, quia hae Reipublicae cum superiorem non habeant, verum summa potestate fruantur, utique & Jure mittendi Legatos gaudebunt.

Coeterum interest quam maxime reipublicae, ut cum eo quo non vis, vel etiam cum quo cummodo non poteris agere, per alium agatur, idque multis de causis. (I.) *Quia Reipublicae & statui communi permultum conducit, ut magnates & Principes diu coram & familiariter non conversentur, nec multum de negotiis status inter se conferant, quod facillime, & levi de causa; aut novum odium possit exori-*

exoriri, vel etiam ob exiguum aliquod verbum, quod ex improvviso sæpe excidit, acceptum vulnus recrudescat, aut alter alteri dū nimis familiarem se præbet, fiat contemptui. Rectè ait *Cominæ* l. 3. p. 188. *Imprudenter faciunt Principes æquali potentia præditi, meo quidem iudicio, ut non semel antea dixi quod in collo- cationem ipsi descendunt, nisi fortè ea sint ætate, ut præ- ter ludum & jocos nihil spectent aliud. Nam postea- quam grandiores evaserunt & æmulatio aliqua cœpit inter ipsos oriri, quod ferè fit non est consultum, ut ipsi congregiantur: ac longe præstat, ut controversias, & quicquid est negotiorum curent per Legatos viros bo- nos atq; prudentes componi &c. Satius itaque est viros peritos, & prudentia civili præditos nec non qui varios hominum mores, & consuetudines diversarum anularum intelligunt, mittere, qui negotia Principum suorum tractent bonitate & integritate consilij ut absque no- vis litibus cuncta ad propositum finem dirigantur. At- que ideo legationem necessitatis inventionem vocat Carol. Paschalius c. 6. de Legato. p. 27. 2. Utile quo- que est reipublicæ si Legati mittantur; ne scilicet vi- res subditorum enerventur, aut nimis multis & imma- nibus sumtibus Principum ærarium exhauriatur: fie- ret autem talis profusio, si Principes ipsi semper in- conventibus comparerent coràm, cum primis hisce temporibus, ubi nemo alteri cedere vult luxu & pom- pa: cū tamen Legatus cuncta minoribus sumtibus ex voto sæpe valeat expedire, ita ut sui Principis aut Reipublicæ existimatio nihilominus maneat salva. 2. Quod Legatus representet Principis ac Domi-*

nimittentis personam. Etenim quicquid Legatus
git tractat, decernit, & cum alijs statuit, id nomine
sui Principis agit, non aliter, ac si ipse esset presens.
 Unde ipsum oportet ordinem, reverentiam, dignita-
 tem, præcipuè, quæ ad prærogativam loci pertinet
 acriter defendere, nec pati, ut vel quicquam in de-
 tarimentum famæ ac honoris Principis sui cedat. Ni-
 si enim Legatus istæc omnia accuratè observaverit,
 non tantum abutitur sua potestate & officio; verum
 etiam Dominum suum mittentem dedecorat, & in-
 juria haut levi afficit. 2. *Diversa legatorum appella-*
rio. Quidam existimant, tantum Legatos dici, qui
ad negotia pacis & belli tractanda mittuntur: verum
 constat, sæpe eos etiam alias ob causas mitti, ut vel
 novo Principi de Imperio impetrato gratulentur,
 vel ob demortuum parentem ei condoleant, aut
 aliud quoddam negotium publico nomine expedi-
 ant. Nostri moribus pro dignitate mittentis Lega-
 ti aliter atque aliter vocantur. Sic qui mittuntur
 à summo Principe appellantur *Ambassadors.* Re-
 centissimo tamen usu non omnes, qui à summis
 potestatibus publicorum negotiorum causa mit-
 tuntur, nomine Ambassadors honorantur; sed illi
 saltem, qui majoris sunt dignitatis. Principum
 verò Legati in Germania dicuntur *Ablegati* *Abge-*
sandte und Botschafter. Et licet nonnulli inter
 hosce duos itidem distinguant, tamen alii illam
 distinctionem respuunt. Primam tamen *Legato-*
rum originem invenire perquam difficile videtur:
 Id autem vero videtur simile, postquam societates
 civiles

civiles initæ, & respublicæ constitutæ sunt, in negotiis publicis expediundis tandem prudentiâ hominum legationis usum fuisse inventum. Dico in negotiis publicis. Nam ut privata civium vicinorum componerentur negotia, illud privatorum quoque judiciis facile potuit fieri: at vero ut publica negotia civitatum & populorum deciderentur, Legationes ab uno ad alterum instituendæ sunt inventæ. *Unanimi itaque & tacito quasi gentium consensu ortæ sunt Legationes, ut & multæ earum jura inventa, quæ tamen jure civili cujusque populi aucta & roborata sunt. Octavianus Magius lib. I. c. 1. de Legat. docet: divinitum ortum suum traxisse Legationes. Vetus, ait, est consuetudo optimumque institutum decernendæ Legationis, quod divinitus nobis traditum ad omnes deinceps gentes & nationes translatum fuit, sicut nullum unquam fuerit ex omni memoria in Persarum, Assyriorum Græcorum, aut Romanorum Imperio tempus, quo non sint decreta Legationes.*

III.

In eligendo igitur Legato respicere oportet ad Ingenii pariter atque corporis dotes. Ad ingenii dotes pertinent virtutes, uti sunt. (1.) Varia eruditio, ut is multarum rerum sibi paraverit scientiam, adeoque de variis ingeniosè cum aliis possit conferre. (2.) Felicis memoriæ promptitudo, ut cuncta sciat, quæ ab aliis proferuntur:

E e 2

& ad

& ad quæ respondit ipse. Seu, diligenter memoriæ mandare debet, quæ audit, & ipse loquitur. (3.) Prudentia, qua in actionibus is se providum, circumspectum & cautum præbeat, & ad quodlibet verbum attendat. (4.) Judicii rectitudo, ut de singulis, quæ obveniunt, dextrè judicare valeat. (5.) Experientia, quæ prudentiam augere & judicium rectè formare potest. (6.) Constantia animi in rebus magnis, ne Legatus se patiatur dimoveri à justo suo proposito licèt ei aliquid adversi exinde possit obvenire: interea nomine sui Principis auctoritatem in omnibus actionibus ostendet. (7.) Feditas, quam Legatus exhibebit. (1.) In eo, ne sibi impositum Legationis munus temerè deserat. (2.) Nec se donis corrumpi patiatur, quo minus sibi commissum negotium bona fide tractet, sed (3.) in omnibus respiciat mandatum & salutem Principis & boni publici. (8.) Morum decencia, ut in sermone & externis gestibus se dignum tam sublimi officio præbeat, nihilque indecori committat. (9.) Eloquentia, quæ non tantopere consistit in fluida verborum dictione, quàm in gravitate sententiarum,

tiarum, quæ facundo sermone exprimuntur, è quibus prudentiam civilem & iudicii sacrimoniam animadvertere liceat. Addunt alii. (10) Probitatem, perquam intelligitur animi & vitæ integritas. Ut à vitiis civilibus sit immunis: hæc siquidem Legatum contemtu exponere solent non sine dedecore Principis sui, à quo missus erat. Vide Carol. Paschasium in Libr. de Legato p. 188. & 379. (11) Taciturnitas ut omnia summa fide reticeant. Comin. l. i. c. 9. p. 60.

IV.

Ad corporis dotes requiritur. (1) Sanitas: quoniam corpus morbis obnoxium ad labores perferendos, & longinquum iter sustinendum valdè ineptum est. (2) Corporis decor, deformes enim sæpe ludibrio habiti sunt & irrisi, nisi fortean sapientia vitium corporis obumbrare potuerit. (3) Iusta ætas. Tyro- nibus legatio non est committenda, quia, præter defectum accuratioris iudicii rerum civilium sunt imperiti. Sed nec Senioribus istud munus imponi debet, partim quòd ætatis ingravescencia eos excuset à munere: partim, quòd iudicio, memoria, & prudentia defi-

Ee 3 defi-

deficere incipiant, & ad mores temporum, quæ sæpe variant, amplius se accommodare nesciant.

V.

E quorundam judicio hîc attendenda quoque veniunt bona fortunæ, quæ ita considerantur: (1) Honestas natalium, ut mittantur homines, qui honestis natalibus fulgent, & haberi possint, mittantur Nobiles vel genere vel virtute tales. Dignitas namque personæ missæ multum facit ad autoritatem Legationis. [2] Officii dignitas, scilicet, ut Legati ex illorum numero eligantur qui sublimi defunguntur officio: aliàs evilescet autoritas & Principis & Legati. (3) Divitiarum & opum prosperitas, ne Legatus pauper, nec ære alieno alteri, cum primis Reipublicæ sit obnoxius. Quantumvis Legati rationem non ingrediantur divitiæ: & paupertas non sit de genere malorum; tamen uti nunc quidem sunt hominum mores paupertas homini contemptum parit, eumque reddit suspectum, quod nihil intermissurus sit, quo pacto se possit ab inopia liberare.

VI.

Legatus est publicus mandatarius solenni.

lenniter missus ab eo, qui potestate mittendi præditus est, ad sui similem ob publicum aliquod negotium perficiendum. 1. Generis loco ponitur Mandatarius, quia Legatus omnem suam vim habet à mandato, quod est ipsius norma in rebus expediendis. 2. Causa efficiens est Majestas: Quoniam is demum, jus mittendi Legatos habet, qui illa in republica summam obtinet potestatem. Etsi ille adhuc fuerit infans, ejus nomine & autoritate Tutor, res Legatos mittunt: quippe qui ut plurimum publicæ gubernationis ministri sunt, & uti reliqua Majestatis, sic & Legationis jura, jussu & auspicio Domini sui expediunt. (3) Terminus A D Q U E M, qui est itidem Princeps summus, & Majestate præditus. Legatus enim mitti ad eum debet, qui etiam summam obtinet potestatem. (4) Formalis ratio absoluitur solennitate missionis, de qua mox aliquid dicetur. (5) Objectum consistit in publico quodam negotio perficiendo. (6) Finis non est ubique idem: interdum enim ob publicam utilitatem: interdum quoque honoris causa Legati mittuntur.

NOTAE.

Duo hîc sunt notanda. 1. Legati definitio. Legatus, ut existimo, recte definitur, *quod sit publicum mandatarium solenniter missus ab eo qui potestate mittendi præditus est ad sui similem ob publicum aliquod negotium perficiendum.* 1. Generis loco ponitur Mandatarius, quia legatus vim omnem habet à Mandato, uti ait Brunus. Et scribit Octavianus Magius lib. 1. p. 49 de Legat. *Mandatum est ipsa mens & voluntas Principis in rebus gerendis & in negotiis exequendis, quod est Legati quædam quasi norma.* Iste autem Legatus est publicus mandatarius, quia in publicis negotiis agit, vel quod ipsi publico nomine injunctum est, expedit. 2. *Causa efficiens est Majestas.* Is enim jus legatos mittendi habet, qui summa præditus est potestate in illa Republica, uti in Monarchia Rex est: in Aristocratia, Optimates: in Democratia, populus. 3. *Ad quem mittendus sit Legatus,* nempe ad mittentis similem. Statim enim definit recta & suis numeris absoluta legatio, nisi instituatur à pari ad parem, id est, nisi Legatus mittatur ab eo, qui summam potestatem habet, ad illum qui itidem summam potestatem præditus est. Licet autem populus non sit Princeps, habet tamen Principis potestatem. 4. Formalis ratio absolvitur solennitate missionis. Solenniter autem Legatus mitti dicitur, quando homo gravis ac sapiens à Principe suo, pleno instructus est mandato, eique injungitur, ubi, apud quem & quid

quid loqui debeat nec non illum in finem tum literæ, conceduntur ut evitare suspensionem falsi : & ejus , ad quem venit assensum & fidem impetrare possit. 5, *Obiectum consistit in aliquo publico negotio perficiendo.* Non tamen licet determinare certum finem ob multitudinem negotiorum : varia enim occurrunt in civilibus negotia propter quæ legationes instituuntur. 6. *Finis est utilitas, interdum etiam & honos atque Auctoritas reipublicæ.*

VII.

Solennis missio consistit in ablegatione viri idonei ad Principem vel aliam aliquam rempublicam cum pleno mandato & debita instructione ejus, quod ipse expedire debet. Ubi distinguendum est inter Mandatum & Instructionem. Mandatum namque continet mandatis jussum cum potestate perficiendi illud, cujus gratia missus est. Instructio verò consistit potissimum in mandati interpretatione, qua Legato certa præscribitur forma & modus exequendi mandatum, quousque scilicet is progredi possit, vel non. Unde instructio suppeditat Legato modum vel limites demandati negotii, quos ipse transilire nequit.

Ee 5 NOTAE.

NOTAE.

Mandatum dividitur in Strictum seu definitum & in liberum seu absolutum. *Mandatum strictum seu definitum est, quod ad certum aliquod negotium expediendum restrictum est & definitum. Cujus hæc est natura, ut si vel minimum inde abeat Legatus statim ponatur in vitio, pœnamque incurrat. Mandatum liberum & absolutum est, quo libera potestas ad expediendum negotium Legati fidei ac prudentiæ conceditur.* Quod genus mandati antiquitus fuisse in usu ex Alberico Gentili l. 3. c. 17. de Legat. discere possumus: quamvis tamen ejusmodi mandatum liberum non ordinariè, sed extraordinariè & in casu necessitatis datum fuerit, cum scilicet multe apparerent difficultates, partim quod negotia proposita multis periculis essent obnoxia partim quoque, quod obscuram & ancipitem haberent disceptationem. Multa siquidem in rebus humanis occurrunt, de quibus nihil prorsus constitui, aut mandari poterit, nisi coràm inspiciantur; & inspecta postmodum dirigantur juxta circumstantias & consilia, quæ ex ipsis rebus formari possunt.

IIX.

Ad missionis solennitatem quoque pertinent literæ fidei, quas hodiè vocare solent creditivas, in quibus plenariè docetur de certitudine Legationis, ipseque Legatus commendatur ei, ad quem mittitur. Quæ

Quæ literæ perquam necessariae sunt Legato, quoniam fieri non potest, ut is fidem apud alios inveniat: Eum scilicet ad negotia pertractanda missum esse, nisi susceptam Legationem publico scripto edocere valeat.

NOTAE.

ET hæc *necessitas credentialium literarum* non ex arbitrio hominum jure *provenit*, sed potius *ex ipso naturæ eterno & immutabili instituto*. Qui itaque sine certis documentis se Legatum profitetur, ei ne utquam habenda est fides. Neque probare possum illam exceptionem, quâ nonnulli putant, posse admitti *Legatum sine literis Legationis, si Legatus Principi, ad quem mittitur, fuerit notus*: Nam hic non ob notitiam, vel ideo, quod Legatus non sit cognitus Principi, literæ Legationis dantur; verum, ut suam per eas legitimet personam, adeoque istis documentis ostendat, sed ad hoc munus esse à Principe suo electum, ut nomine Domini mittentis tractatibus intersit, vel aliud injunctum negotium expediat. Alias ob defectum istius testimonii Legatus tutò potest repelli, quo minus unà cum cæteris de negotiis publicis possit tractare. Vel aliud injunctum negotium peragere.

IX.

Ad legationis solennitatem accidentalem spectat. I. Curatio sumtuum necessariorum: Princeps enim ex abundanti adju

adjuvare Legatum debet opibus, multi siquidem requiruntur sumtus, ut omnia splendide & magnifice peragantur. 1. Ornatis vestium : Legatus namque ornatus vestimentis accedat, & si fieri poterit, patrum habitum retineat. 3. Honestus comitatus: per comitatum intelligimus eximium numerum egregiorum famulorum & equitum, & quidem ut certo & decente ordine illi incedant.

NOTAE.

Solennitas accidentalis legationis, ad ipsam formalem rationem Legationis quidem non spectat; tamen ut ipsa commodè perficiatur, meritò requiritur. Nimirum. 1. Ut Legatus curet sumtus ad legationem necessarios conferri. Princeps enim suum Legatum opibus ex abundanti adjuvare ac maximos sumtus facere debet in eas res, quæ Legati dignitatem augere & eam pompam, quæ omnes trahat in admirationem, consiliare possunt. Demosth. in Orat. de Falsa legat. Laudat Senatus Atheniensis liberalitatem, cui videbatur decorum, ut Legati magno viatico essent instructi. Sapientissimi quoque Romani etiam hoc laude dignum habuerant decretum, ut legatis nomine publico missis legativum, id est, viaticum ex arario daretur. Ratio est, quia cui concessa est dignitas, ei quoque concedendæ sunt facultates ad conservandam sui

fui Principis dignitatem & Majestatem pernecessaria. *Nihil enim antiquius debet esse legato, quam ut sui Principis dignitatem ubique servet inviolatam: inter media autem tuendæ dignitatis maximè laudanda res sit Legati liberalitas: qua propter videbit Princeps, ne tam arduo muneri propositis viris amplissima viatica defint.* ii. Huc pertinet, ut ornatis, patriis tamen utatur vestibus. Etenim in legatis documenta solennitatis maxima sunt cultus magnificus, vestiumque splendor, quibus apud externos dignitas & autoritas, quàm maximè comparatur. Philippus XI. Galliarum Rex Hispanis fuit ridiculo, quod vilipanno amictus incederet. Id ubi ipse rescivit, nulli postea Principi, imo ne legatis quidem suis permisit ad se venire, nisi cultu decoro. Chockier. lib. 5. c. 15. p. 271. *Aphorism. Politic.* studeant tamen patrium habitum retinere. Herman. Kirchner. l. 1. c. 7. de Legat. Freder. de Marselaer. lib. 1. de Legat. diff. 27. *Cultum sue gentis retinere, & apud externos ferre legatum oportet, & non assumere alienum. Deformant legationis faciem, qui in exterarum nationes delati tanquàm prothei illico se exuunt. & peregrina veste se amiciunt.* Interim licitum est Legato nonnunquam, depositò vestitu patrio, uti alieno, scilicet in casu necessitatis & tunc potissimum, quod si tali vestitu non fuerit indutus, ipse amittat rei bene gerendæ occasionem, & legatio suo destituatur effectu. Ita legatus Venetorum toto biennio frustra versatus est in aula Turcica, nec enim tanto tempore potuit impetrare, ut postulatis suis daretur locus? tamen veste turcica sumit

sumtâ, novi vestius forma ipsi paravit aditum ad Cæsarem, ut non tantum mandatum exponere, sed etiam conceditum sibi à Republ. negotium conficere posset. 3. Ut honesto comitatu accedat; Ubi per comitatum non intelligimus magnum vulgi impedimentum, sed eximium numerum equitum & egregiorum famulorum: & cum primis, ut certo ordine & decente distributione equitum, famulorum, currum, & essedorum in urbem intret. Vide Paschal. de Legat. 6. 32. p. 194. & seqq.

X.

Legatus præterea à Principe, ad quem mittitur, admittendus est, ut audiatur, nisi gravissimæ causæ contrarium svadeant. Et enim qui absque prægnantibus causis Legatos non admittit, contra jus gentium peccare dicitur. Sicuti Hanno incusavit Hannibalem, quod jus gentium sustulerit, dum Romanorum Legatos admittere noluerit. Grocius l. 2. c. 18 p. 295, de I. B. & P.

XI.

Legatus quoque inviolabilis & sacrosanctus habetur. Cicero orat. 3. in Verrem ait: Nomen Legati ejusmodi esse debet, quod non modò inter sociorum jura, sed etiam inter hostium tela incolume versatur. Equidem non nego, interdum violato Gentium Jure Legatus vim fuisse illatam,

tam, sicuti illud Davidis Legatis apud Ammonitas accidit. 2. Samuel. 10. sed tum iusta oritur causa belli, quô ejusmodi violatores puniantur. Sicuti historiæ passim ejusmodi exempla suppeditant. Illa sanctimonia Legati personam, sed ad ejus quoque bona, comites & famulos spectat. Quod verum est, quamdiu legatus intra terminos honestatis & mandati se continet: si enim temerè delinquat, privilegio securitatis excidit, & ad suum Principem remitti potest, ut ab ipso puniatur. Grotius l. 2. c. 18. de l. B. & P. Quænam verò sit causa, quare Legatus sit inviolabilis, illud explicare vult Hornius l. 2. c. 8. n. 4. p. 383. & seqq. de Civit.

XII.

Quot sint legationum genera, vix potest describi. Variant enim pro varietate causarum, quæ postulant legationem, ut & pro arbitrio Principum mittentium. Aliæ sunt negotiosæ, quæ ob bellum, vel fedus, vel sponsalia, vel alia pacta decernuntur. Aliæ sunt officiosæ, aliæ honorificæ, quæ fiunt vel ad gratulandum vel contestandum dolorem.

NOTAE]

NOTÆ.

Hic agitur de Juribus & privilegiis legatorum. *ut admittantur, & audiantur Principis suamandata exponentes.* Jure enim gentium tenetur Princeps legatum ad se missum audire. Ubi hic distingvendum, quòd legatus mittatur vel Belli vel Pacis tempore. Si pacis tempore adveniat, non video, quare non debeat admitti? *Ideo culpatur Hannibal ab Hanone, cujus hoc est iudicium: Legatos à Sociis, & pro Sociis venientes bonus Imperator vester in castra non admisit, jus gentium sustulit.* Et Carolus Paschalius c. 41. de legat. p. 263. *Scythicum esse dicit, pacis tempore non admittere legationem: Nisi fortean justæ sub fuerint causæ, ob quas rejicienda sit legatio. Belli tempore etiam si majore cautione legati admittendi sint, tamen penitus rejici nequeunt.* Quandoquidem plura se ingerunt, quæ internuntiis publicis peraguntur: ipsa pax nunquam conciliabitur, nisi sint, qui utriusque feroces animos mollire & difficultates, quæ obstant, quietis consiliis remove norint. Quamvis etiam sufficiens causa subesse possit, quæ rejiciat suspectum oratorem; nemo interea cogi queat, ut admittat hominem, de cujus non tantum dubitatur fide, sed perfidia jam constat: Ne tamen in humanitatis alicujus insimulari possit Princeps, admittendus erit iste legatus. Attamen honoris specie arctiore custodia observabitur, nec liberum ei permittetur egredi designatum hospitium, aut colloqui cum civibus, nisi presentibus

fide.

fidissimis, in quo conspectu nihil seditiosi possit moliri. Philipp. Comin. lib. IV. ait: sed ne bello quidem ex orto sunt intermittenda pacis rationes, aut repudiandi Legati, verum audiendi sunt omnes ac invicem ad hostem mittendi, iis quæ mandandum, ut diligentissime observent, quid quoquo tempore, qui, cum quibus colloquantur. Ubi inter alias hanc quoque interspergit admonitionem: Qui Principes sunt prudentiores, hanc operam dant, ut etiam apud adversarios habeant quosdam à se non alienos: quamvis tamen cautè res peragenda sit. Paschal. de Leg. c. 24. p. 271. II. Legatus habetur Sanctus, id est ab omni injuria tutus & munitus. Quamprimum enim admissus est, statim jure gentium id consequitur, ut omnibus habeatur Sacrosanctus. Cicero 3. in Verrem: Nomen legati ejusmodi esse debet, quod non modo inter sociorum jura: sed etiam inter hostium tela incolume versetur. Caesar. l. 3. de Bello Gallico: Nomen Legati apud omnes nationes sanctum inviolatumque semper fuit. Cicero in orat. de Aruspicio responsis ait: Ita sentio. Jus legatorum cum hominum presidio munitum sit, tum etiam divino jure esse vallatum. Et alibi: Legatus, qui nomine oratoris ornatus est, incolumis vel inter hostium tela versari potest. Non invenietur ulla, nisi fortè ferina gens sit, quæ neget in totum, legatorum capita inviolabilia esse. Nam & barbaris mos est, Legatos venerari. Totilas dixit apud Procopium, quo cum facit Chrysost. hom. 3. ad Coloss. Legati quicunque illi fuerint propter dignitatem legationis multum honorem consequuntur. Unde etiam veniunt in mediam barbarorum regionem

Ff

gionem

gionem, soli inter tot hostes tuti: & quoniam magnam vim habet Jus legationis, omnes eos honorant, omnes eos tuto emittunt. Fateor equidem dari quosdam, qui sacrilegas manus inferant legatis, & ita instituta gentium violent; verum illud non infringit Jus commune, quin illud potius roborat, partim quod isti violatores pœnas dederint læsis Principibus, Partim quoque quod isti æterna infamia dedecorentur à populis sanioribus. Quare autem Legati tempore suæ legationis & ita publici sui, quod sustinent, officii sint inviolabiles, diversæ afferuntur rationes, quas examinare nostri non est instituti. Eam saltem hic repetam, sed circa assensum & dissensum, quam Cl. Hornius l. 2. c. 8. n. 4. p. 384. de Civitate proponit, quippe qui securitatis causam arcessit à Majestate mittentis. Etenim Princeps, ait, qui alterius provinciam ingreditur, quamdiu peregrinæ Reipublicæ se non profitetur hostem, eo honore, & ea reverentia colendus est, ac si ageret apud suos, & quidem absque ulla violatione. Certè neminem ledere, ne quidem infimæ sortis hominem, quamdiu innocens agit, ex præscripto juris naturalis iubemur: sed hic concurrit simul publica gentium ratio quod Princeps instructus Imperio & Majestate quocunque loco fuerit, divinitatis quendam impressum characterem circumferat, & sit instar universæ Reipublicæ. Quare si ve à Principe si ve istius subditis leditur semper Dei vicarius leditur & integra communitas offenditur: Atqui Legatus sustinet personam seu vices Principis, quicquid igitur accidit Legato, id vel honori, vel contumeliæ discere sibi potest

poteſt princeps mittens. Poteſt autem violari Legatus dupliciter. 1. Verbis, ſi Legatus appelletur inclementius: ſæpe enim ob contumelioſum verbum Republicæ ad vindictam ſunt provocatæ. Vide Paſchal. *de Legato c. 24. p. 155. & ſeqq.* 2. *Factis*, & hoc variis contingere poterit modis: Ita Manius Acilius Legatus Romanus irriſus eſt, & dedecore affectus, utpote qui aſino impoſitus ludibrio fuit toti populo. *Corinthiorum urbs excidio periit, quod Legatos Romanorum ſordibus urinarum turpiter perfuderint.* Strabo l. 8. p. 381. Geogr. Flor. l. 2. c. 16. p. 180. Plura exempla recenſet Paſchalius, *cap. 25. de Legato p. 160. & ſeqq.* Interea hæc incolumitas non tantum invenit locum in ipſo legato; verum etiam in omnes ejus res & comites ſe extendit. Quoniam *hæc accessoria eſtimantur è conditione principalis, & ſingula publico nomine miſſa intelliguntur.* Illud certum eſt, quod Legatus privilegio ſecuritatis gaudeat: ſi terminos honeſti & juſti non excedat, & officium Legati, quod ſanctum ipſi eſſe debet, non violet. Magna quidem & inclyta Oratorum dignitas eſt, & apud omnes mortales alioquin honorabilis; ſed tamdiu in ſe id muneris ipſi retinent, quoad ſuæ legationis officium ſervant. *Jacob. à Comite in Comm. ad Mores & inſtituta Hollandiæ c. 27.* Si Legati quomodocunque delinquentes, aut quidvis machinati perpetuò impunè recedere poſſent, eo ipſo, quòd nihil pœnæ metuere haberent, ad hujusmodi maleficia propenſius ipſi proſilirent. Plurimi ſunt qui contendunt,

E f a

dunt, fatius esse, si Legatus delinquens remittatur Principi mittenti ad pœnam, quàm ut in loco delicti puniatur. Quod & Grotius *l. 2. c. 17. de I. B. & P.* vult, cum negat: Legatum ob crimen commissum statim obnoxium forte Principi, aut populo, ad quem fuerit missus, quod & testimoniis confirmat: quem alii imitantur & nonnullas addunt rationes. Putat tamen clariss. Hornius *l. 2. c. 8. n. 7. 8. 9. p. 589. & seqq. de Civit. posse Legatum delinquentem à Principe loci, ubi delictum committitur, justè puniri, nec opus esse remissione ad principem seu Dominum Legati.* Verùm prudens lector expendet, num rationes ab eo allatæ evincant, quod debent.

CAPUT X.

DE

DOMINIO
EMINENTE.

I.

Dominium eminens, quo vocabulo primum H. Grotius *l. 1. c. 1. de I. B. & P.* usus est, licèt rem ipsam isto nomine significatam non adeò perspicuè proposuerit, pertinet quidem ad Majestatem, sed inter illa hætenus recensita jura non refertur, quæ propter peculiare erit jus.

II. Quod

II.

Quod quidam definiunt per summam in republica potestatem disponendi de rebus privatorum: quâ positâ descriptione cum quavis injusta Tyranni dispositio de bonis privatorum titulo domini eminentis possit excusari: ideo aliis placet hæc descriptio, dominium eminens consistat in summa potestate Principis vel alterius reipublicæ in possessiones & bona civium ob utilitatem publicam de illis liberè disponendi, ita ut ex æquitate quadam is, qui exinde damnum passus est, per compensationem sublevetur.

III.

Dicitur. i. Summa potestas, quia dominium eminens semper majestatem comitatur, eidemque intimè inhæret. Inde etiam id nulli alii competit, quàm summo Principi, vel alii reipublicæ Majestatem habenti, utpote cui demum facultas competit disponendi de possessionibus privatorum.

NOTAE.

Enatura ipsius domini, quod majestas in civilibus rebus obtinet, justitia & veritas eminen-

tis domini ostendi potest, *Dominium* enim in latitudine sua consideratum *consistit in potestate quadam perfectè de rebus disponendi*. Quod utique quam maximè licet applicare eminenti dominio. Nam *Verum est, quòd Majestas habeat facultatem disponendi de rebus subditorum*, non obstante hoc, quòd singuli privati possessores quotidie disponant de rebus suis emendo, vendendo, locando, commodando, donando, & multis modis alienando. Quod possit subditus talem in modum de rebus suis disponere, id etiam dependet à Majestatis dispositione, & eum in finem leges conduntur, quibus facultas conceditur singulis de suis rebus legitimè disponendi. 2. *Perfecta quoque est hac Majestatis potestas*; utpote, quòd Princeps habeat jus prælationis præ suis subditis in jure disponendi de rebus privatis, atq; ideo suorum civium bona possit invadere, & ea in usum boni publici adhibere. Interea (1.) *hæc doctrinâ non turbantur possessiones privatarum rerum*: hæc enim manent salvæ nisi quòd dispositioni superioris potestatis quandoq; maneat subjectæ. (2.) *Nec dominium eminens rapacem quandam importat invasionem*, sed sublimiorem aliquam potestatem utendi rebus subditorum, quoties necessitas efflagitaverit. (3.) *Neque nobis obest illud, quòd in Iurorum scholis habetur: Eiusdem rei non esse duos dominos*; nam hoc intelligitur eo sensu, quòd ejusdem rei duo de illis independentes & liberrimè nequeant disponere: At ita se res non habet in ordine ad supremam potestatem in republica: Nam licet singuli subdi-

subditis verum dominium concedatur respectu aliorum, qui una sunt subditi aut cives: tamen ratione Majestatis subditi dominum est ita comparatum, ut superioris patiatur legem & dispositionem, unde in Republica non sunt ejusdem rei duo domini in solidum, sed saltem per subordinationem. Qua fit, ut subditus rem suam sibi habeat propriam, & sui vicini rebus contradistinctam, ita ut possit liberè de illis disponere in quantum non impingit in leges publicas; salvo tamen jure Majestatis, ejusque dominio eminente. Verum de hisce plenius differentem vide Hor. nium l. 2. n. §. 11. & 12. item 13. de Civitate p. 301. & seqq.

IV.

2. Objectum dominiis eminentis sunt bona & possessiones civium, utpote in quas vis dominiis eminentis se extendit: nam cives vita & bonis reipublicæ sunt obstricti: hinc, exigente necessitate vel utilitate quoque publica Imperans de fortunis subditorum suorum disponere & alienare easdem potest. Neque hoc pacto Princeps incidit in crimen spoli, quoniam citra necessitatem hanc potestatem exercebit nunquam. Quicquid ergo iniqui hic videtur subesse, illud publica utilitate excusatur.

Ff 4

NOTÆ.

NOTAE.

Quia nonnulli eminentis dominium in personas & bona subditorum extendunt, ideo i. D. *personis agitur, & quaeritur: an jure eminentis domini innocens hosti ad supplicium, quo civitas liberetur ab hostili malo & interitu dedi: vel etiam liber homo pro obside ad pacem impetrandam & conservandam tradi possit.* Quidam de Innocentis deditione id affirmant, exinde quod summè potestati competat Jus in vitam civium. Et apud antiquos esse pro certo definitum ajunt, quod ex vi Jurisdictionis five potestatis judicariæ Principi nascatur Jus vitæ ac necis in subditos. Verùm quod ex Jure supereminentis domini Princeps vitam civis cujusdam innocentis ob publicam utilitatem possit perdere, hætenus nec divinis, nec humanis literis firmatum, esse scribit Bœclerus *de Domin. Emin. p. 99.* Alii contrarium defendunt, & fatius esse vel è civilibus rationibus putant, ut unus pereat, modò civitas integra & salva permanere queat. Hornius *l. 2. c. 2. n. 18. p. 237. de Civ.* statuit: *posse subditum à principe hosti quidem dedi, sed illud non proficisci à dominio eminente; verùm à potestate, quàm alias Princeps in caput & personam subditi habet.* Innocentem autem dedi posse negat, & suam negativam acerrimè propugnat, *n. 19. dicti capit. p. 239. de Civit.* Ubi non contemnenda proponit argumenta. De traditione obsidum res est valde intricata, ita ut alii eam è jure eminentis domini, alii è potestate in caput & perso-

nam subditorum arcessant. Vide, Bœcler. *de Emin. domin. p. 102. & seqq.* Et Hornium *l. 2. c. 2. n. 77. p. 235.* Ut inde nihil certi possit constitui; Illud tamen certum est, quòd civitas, quæ post exacta tot bella tandem, impetravit pacem, etiam velit de data fide secura esse ne scilicet sub pace lateat dolus, qui plus postmodum, quàm hactenus bellum, possit nocere. Ideo hoc clarum est: *De securitate publica utrumque paciscentium debere esse cautum: verum quia gentium jure introductum est, ut major fides paciscentibus non habeatur, quàm si utrinque tradantur obsides:* Quæritur nunquid ne pro publica securitate Principi competat, jure eminentis domini certos eligere obsides, & eos in pignus publicæ fidei tradere alteri? Qui hoc negant, dubio procul objicient, quòd *obsides periculo vite expositi sint, illi autem nihil mali sint meriti;* verùm dicendum, *quòd obsides primariò tradantur pro securitate fidei publicæ, per accidens autem sit, si ad pœnam rapiantur, cum id unicè fiat ob perfidiam ejus, qui pacis fœdus non servavit.* Neque tamen hac ratione periculum obsidibus creari existimem, quòd ab altera parte idem sit pertimescendum. Cœterum non video, quare Princeps vi supremæ potestatis non possit quosdam in securitatem pacis publicæ alteri tradere, cum cives vita & sanguine sint obligati reipublicæ, potissimùm tamen eo casu, quo ipsi consentiunt, & alias communis salus in discrimen adducitur. Præterea, *quia obsides hactenus cives consentiunt in illud pactum, nulla obstare videtur ratio,*

quare non possint tanquam cives ob utilitatem publicam suo Juri renunciare & salutem privatam publico post ponere bono. Nunc ad bona & possessiones civium accedendum est. Etenim virtute dominii eminentis bona civium & subditorum repeti, & causæ publicæ impendi possunt. Accidit autem illa *Occupatio*. (1.) *Vel sub pacto mutui*, ut si Princeps cogat subditum eximiam pecuniæ partem Reipublicæ dare mutuò. Et quia hic intercessit pactum, restitutio plenaria facienda est; nisi Princeps velit fidem fallere, quod crimen Majestatis est indignum. (2) *Extra casum mutui*. Etenim in rebus immobilibus, ubi mutuò locus non datur, occupatio sese exserit, & invito domino rem privatam publicis usibus adhibet: exempla petuntur à belli tempestate: quando scilicet hostilis impetus periculum minuitur civitati, dum uruntur segetes, corrumpuntur fruges omnis generis, & quicquid commodum esse potest, perditur: saepe etiam proceditur ulterius, & invaduntur, non saltem quæ hosti eripienda sunt; sunt & nostræ quoque securitati ac tutelæ cavemus, scilicet, cum non satis munita est urbs, ut circumjectus ager, horti, aut ædes fortalicio assignari debeant. Tali enim casu, quicquid securitati publicæ nocere potest, tollendum est. Vide Horn. l.2.c.4.n.18. de Civit. p.318.319.

V.

Finis est, ut dominium eminens exerceatur ob necessitatem, vel utilitatem publicam,

blicam, non tantùm belli, verùm etiam pacis tempore, scilicet si Princeps futurum periculum prævideat, eiꝛue maturè velit occurrere: Prudentis namꝓue est in tempore præcavere, ne locus aliquando sit summæ necessitati.

VI.

Ubi & hoc notandum est, quòd distinguere oporteat inter jus & potestatem auferendi bona privatorum, & inter ipsam occupationem. Dominium eminens quod in summo jure & potestate consistit semper inest & adhæret Majestati: omni siquidem tempore Princeps potestatem in bona subditorum obtinet: verùm illam potestatem non semper exercet, sed tum demum, quando necessitas, vel utilitas publica id postulat.

NOTAE.

OMnia & singula Majestatis Jura semper & ubiqꝓ secum habet Princeps: sed hæc Jura non semper ordinantur ad suas operationes, & sua exercitia. Unde *poteſt Principi competere Jus & poteſtas in bona ſubditorum, licet ipſe ea actu non occupet.* Hinc è Grotio docet Dn. Conring. in diſſ. de Prudent. peregrin. negare non poſſumus dominium Imperiis civilia

civilis eminens in res singulorum majus esse ad bonum commune, quàm dominorum singularium, & reipublice quemque ad usus publicos magis obligari, quàm creditori sed hoc certè non ultra casum necessitatis, c. omninò parendum est, extendere fas erit, salus siquidem populi, & conservatio status suprema lex est.

VII.

Ubi per vim **NECESSITATIS** non intelligitur ejusmodi periculi casus, quem evitare non licet, & ubi cuncta summis sunt implicita difficultatibus, quæ exigunt à Principe, ut is vigore dominiî eminentis bona subditorum occupet : Verùm etiam casus intelligitur, quò bono publico expediat bona & opes civium deposcere, aut eorum ædes destruere, vel circum jacentes hortos & agros devastare, ut civitas eo firmitus possit ob majorem securitatem muniri. Bene ait Hornius l. 2. c. 4. n. 18. 319. de Civit. Quia dominium eminens bono publico prospicit, non demum quando mœnia circumfedit miles, se pacis quoque tempore futuri belli incommoda prævidens occurrit iisdem.

IIX.

Quapropter usu venire potest, ut extra extremum periculum causa prægnans, quam

quam rationem civilem, id est, utilitatem communem & publicam dicunt, existat, quæ Majestatem ad exercitium domini emi-
nentis moveat. Quando verò talis utilitatis sese exferat, solius Majestatis est dispicere. A qua tamen nunquam nisi exactissimè omnibus circumstantiis examinatis tale exemplum statuitur. Certè non sapientis, nedum Principis est, temerè aliquid agere. Unde hoc in casu maximè conspicua opus est ratione, ut tam invidiosum alioquin negotium contra sinistros plebis rumores incolumi fama perficiatur. Quare ad occupationem bonorum privatorum non procedet Rex sine necessitate publica, aut huic æquali causa. Vide Hornium l. 2. cap. 4. n. 18. p. 320. de Civit.

IX.

De Compensatione damni, quod unus vel alter civium tempore periculi sustinuit, non omnes idem statuunt. Alii putant illud necessariò compensandum esse, in tantum, ut si civitas illatum damnum statim compensare nequeat, ad compensationem tamen in futurum maneat

neat obligata. Alii id rigidè dictum esse contendunt, propterea, quòd Princeps ob inevitabile periculum nullo jure teneatur ad resarciendum damnum. Interea æquum esse docent, ut quocunque modo ei feratur auxilium, qui tempore periculi ob boni publici salutem in damnum inciderit. Æquitas igitur svadet compensationem, nullum verò strictum jus eam urget: ita ut si damnum compensari nequeat, illud æquo animo ferendum sit. Ita Conringius l. 2. cap. 19. p. 351. & 352. de Finib. Imperii differit: In omni societate, ait, etiam maximè civili quilibet salutis publicæ est obstrictus re & corpore. Sarcit quidem acceptum damnum, si potest, respublica, at magis in præmium, quàm ex debito. Itaque si non potest, necessum est, ut pars quæque ferat, quod mutari non potest ob reliqui corporis salutem.

NOTAE.

U Su venire potest, ut extra ejusmodi periculum causa prægnans existat, quam rationem id est, utilitatem communem & publicam rectè dixeris. Quando verò talis necessitas, quam utilita-

ilitatem civilem dicimus, incidere possit, solius Majestatis est dispicere. Etenim, qui universæ civitatis salutem procurat, & singula momenta civilia expendit, & cujus arbitrio decernuntur omnia magnarum rerum consilia, eidem soli hæc decretoria summi Imperii portio cum judicio definiendi tempus invasionis relinquenda est. *Concludo hoc argumentum verbis Hornij l. 2. c. 4. n. 8. p. 320. de civit.* Nunquam à Majestate, nisi curatissimè examinatis omnibus, hoc exemplum statuitur. Nec sapientis, nec Principis est, temerè aliquid agere, & opus est evidentissima & maximè conspiratione, quæ opponatur plebis rumoribus, ut jam invidiosum opus incolumi fama, conficiat imperans. Quare ad occupationem non, procedet Rex sine necessitate publica, aut huic æquali causa. Reliqua quæ hoc de argumento explicari poterunt, fusè pertractarunt Clariss. Henricus Bœclerus ad l. 1. c. 1. Grotij de I. B. & P. ut & Eximius Hornius l. 2. c. 4. de Civit.

LIBER QVARTUS

DE

PARTIBUS
REIPUBLICÆ

CAPUT I.

DE

PARTIBUS REIPUBLICÆ IN
GENERE CONSIDERATIS.

I.

PArtes Rerumpublicarum præcipuæ tres sunt. Ubi per partes præcipuas intelligimus eas, in quibus maxima vis reipublicæ consistit, & absque quibus nulla conservari poterit respublica. Dicuntur autem partes præcipuæ in ordine ad reliquas; quod quantumvis & hæ ad constitutionem integræ alicujus reipublicæ concurrant; illæ tamen sint potiores, cum juxta illarum varietatem de variis rerumpublicarum speciebus possit dijudicari, seu, quod idem est, ex illarum partium ordinatione
judicari

Judicari possit, quænam in illa civitate sit species reipublicæ.

NOTAE.

PAtres hæ dicuntur præcipuæ in republica (1.) *ratione boni publici*, quia ex harum partium bona constitutione pendet salus Reipublicæ. Nam si bene constitutæ fuerint, Rempublicam conservabunt. Argumentor ita: *E quarum partium bona vel mala constitutione oritur Salus vel exitium Reipublicæ, ille partes sunt in Republica præcipuæ: Sed è trium partium, Senatus, Magistratus, & judiciorum bona vel mala constitutione oritur Salus & exitium Reipublicæ. Ergo. Major non potest in dubium vocari; cùm id maximè præcipuum vel potissimum sit in Republica, unde ejus conservatio vel interitus dependet. Minoris veritas ex infra dicendis patebit. 2. Ratione varietatis in diversis Rerumpublicarum speciebus constituendis. Argumentor. E quarum partium varia eaque diversa contemperatione distinctæ oriuntur Rerumpublicarum species, ille partes in Republica erunt præcipuæ, ratio est, quia diversitas rerumpublicarum, non è leviorum sed è maximè præcipuarum partium mixtione fieri potest; sed è Senatus, Magistratus, & judiciorum varia contemperatione distinctæ oriuntur Rerumpubl species. Ergo. Minor probata est supra.*

II.

Partes istæ tres sunt potissimum. (1.) *Senatus qui consultando & deliberando in*

G g

nego.

negotius publicis est occupatus (2.) Magistratus, qui illis rebus, quæ fieri & peragi possunt, in civitate, vim addit, eaque ad finem & exitum perducit. (3.) Judicia, in quibus privatorum lites deciduntur, ut salus publica, ad quam tranquillitas civium multum facit, integra conservetur. Ubi enim querelæ inter cives exortæ componi veletiam tolli nequeunt, ibi pax & quies retineri non potest.

NOTAE.

Considerantur hæ partes in ordine ad rem publicam in genere spectatam. Hinc *Senatus definitur à potestate & ratione deliberandi de negotiis ad rei publicæ salutem & utilitatem pertinentibus.* Et in hoc terminatur officium senatus, & ad ulterio-
ra se non extendit. Magistratus definitur à Jurisdictione, quod rebus agendis addat vim, easque ad propositum finem perducatur, ut proinde ejus ratio consistat in ordinatione eorum, quæ constituta sunt ad debitum finem. Cum enim omnia à Majestate seu summo principe fieri nequeant, opus est nonnullis, quorum ministerio utatur in peragandis illis, quæ Ipsa ex se ad debitum finem promovere non poterit. Magna siquidem negotia magnis indigent curatoribus. *Judicia quod attinet illa attenduntur in ordine ad compositionem vel decisionem litium, quæ inter socios ejus.*

usdem civitatis oriri solent. Et hæc quam maximè
 faciunt ad tranquillitatem publicam; male enim a-
 tum est de civitate, in qua civium querelæ, &
 multæ dissensiones habentur, quod præclarè dedu-
 cit Burræus in *insign. tractatu de directione societa-
 tis juxta principia prudentie naturalis. cap. 15. n. 9.*
 p. 134.

III.

Quod verò ejusmodi partes in rebus
 publicis requirantur, exinde patet, quia in
 omnibus rebus & actionibus duo habentur
 1. Finis, & 2. Media, quorum inter-
 ventu finis iste obtineatur. Ubi imprimis id
 spectandum, ut removeantur omnia, quæ
 finem assequendum impedire poterunt. Id-
 circo opus est, 1. Magistratu, quia mala
 tam externa, uti est vis bellica: vel inter-
 na, ubi sunt lites civium, quæ impedire fi-
 nem reipubl. possunt, debitis mediis tollat.
 2. Senatu, ut adsint bona consilia, quibus
 tanquam optimo medicamento omne no-
 xium à civitate maturè averti possit. 3. Ju-
 diciis. Etenim extra dubium est, quòd
 litibus ac querelis civium reipublicæ fini
 interturbetur, quatenus illæ tranquillitatem
 publicam lædunt. Quod malum satis pe-
 riculosum tolli rectius non potest, quàm

per iudicia in quibus unicuique quod suum est tribuitur, & privatorum controversiæ iuxta principia justitiæ componuntur, ita ut sublata omnis discordiæ occasione pax coli & conservari possit.

NOTÆ.

Necessitas harum partium in Republica ostendi potest tali argumento. *Quæcunque partes reipublicæ quam maximè tollere valent id, quod finem propositum Republica potest impedire, illæ partes valde sunt necessariae. Sed Senatus, magistratus, & iudices sunt illæ partes Reipublicæ, quæ quam maximè tollere possunt id, quod finem propositum potest impedire.* Ergo. Major est verissima, quoniam omnis respublica sibi propositum habet finem, sicut quavis actio civilis: quod actio fine carens non nisi ingens fit stultitia. Deinde inter est reipublicæ, ut finis iste obtineatur: Unde etiam omnium civium actiones tanquam media eò tendere oportet, ut finis acquiratur. Verùm multa possunt impedire, quo minus finis propositus impetretur, quæ propterea tollere decet è medio. *Quæcunque itaque partes in Republica tollere possunt illud, quod impedimentum ponit fini assequendo, illæ partes citra dubium quàm maximè necessariae sunt saltem intuitu istius finis.* Minor probatur. Duo potissimum sunt, quæ finem Reipublicæ impediunt: vel mala externa, quæ extra eam ab hoste parentur civitati, uti est bellum, & quod

quod ei est affine : vel mala interna, quæ intra eam oriuntur : & hæc partim modum imperandi, partim, etiam tranquillitatem & salutem civium respiciunt, ut ipsis absque querelis vivere queant concordēs. In internis malis abigendis opus est. 1. *Magistratu*, qui omnia illa, quæ incommodare queunt Reipublicæ fini, possit tollere, & ita habeat potestatem cogendi omne id, quod noverit esse república esse, scilicet : si cives non onerentur nimium tributis : sed illis tantumdem relinquatur, unde honeste possint vitam sustentare suam : si porro magistratus prospiciat civibus de proba educatione, ut ipsi honestis aut ingenuis etiam dediti artibus non otientur, nec se aut suos luxuriâ & inertia tandem perdant. 2. *Senatu*, nullum enim est efficacius remedium tollendi ea, quæ impedire possunt finem Reipublicæ, quàm si bonis consiliis autoritate publica munitis omne noxium avertatur. Absque prudenti sanè consilio autoritas est nulla, & sæpe exponitur ludibrio, si non turbas concitet in civitate. 3. *Judiciis*. Nam extra dubium est, quod litibus ac querelis civium finis Reipublicæ interturbetur, quatenus illæ tranquillitatem publicam lædunt; quod malum rectius tolli non potest, quam per Judicia, quibus unicuique quod suum est tribuitur, & ita privatorum controversiæ juxta principia justitiæ componuntur, ut sublatâ omnis discordiæ occasione, pax & tranquillitas inter cives conservetur, uti rectè illud in textu asseritur.

SENATU.

I.

Senatus nomen suum accepit à senibus, juxta Jacobi Omphali sententiam dicentis : Senatus dignitatem augustinæ denominatio, quippe quæ vox sua appellationem sumsit à senibus. Porro senes tamen non intelliguntur viri ætate festi & depontani, & qui nihil præ dignitatem tot annorum lapsu quæsitam in Senatum conferre possunt : Sed qui in tali ætate vivunt, in qua prudentiam de rebus civilibus rectè judicandi sibi comparantur. Inde Jacobus Omphalus scribit : Tales viri videntur digni Senatorio munere, qui non tam ab ætatis gravitate, quàm judicii & prudentiæ civilis maturitate commendari possunt.

NOTAE.

Senes non intelliguntur hoc loco simpliciter quoad ætatem grandævam ; quales sunt, qui bonum civitatis amplius commodè juvare non possunt.

unt: sed commendantur à duobus. 1. *A prudentia* quòd nempe ad tantum Prudentiæ gradum pervenerint, ut sciant, quid è re patriæ esse possit. Unde ad Senatorem simpliciter non pertinere dicimus, ac si is debeat variis scientiis imbutus esse, licèt illam virtutem in Senatore neutiquam culpemus sed sufficit, si peritiam sibi acquisiverit reipublicæ, & eum prudentiæ gradum assecutus sit, ut intelligat, quid præsentì statim pr- desse, vel eidem nocere possit, atq; is ita in commune consultare valeat ad promovendum bonum & avertendum malum. 2. *A judicii maturitate*, ut Senatus de rebus, quæ sub consultationem cadunt, dextrè possit judicare aliorum opiniones statim penetrare, atq; ita rectè sentire, num quod in commune ita consulitur, expediat hoc loco, hoc tempore, huic rei: an vero contrarium istius sit utilius? Hæc duo potissimum in bono Senatore commendantur. Interea *gravior ætas non rejicitur, cùm illa auctoritatem Senatori conciliare possit*: Senes enim præ aliis venerandos esse docent omnis ævi exempla: Id saltem dicimus *aptitudinem Senatorii muneris non æstimandam esse ex annorum multitudine*. Quod verò Senatus dicatur à senibus, factum est: *quia olim senes sed rerum civilium non imperitos ad senatoriam dignitatem potissimum vocabant*: nullo modo autem hæc denominatio importat, ac si non alii, quàm senes ad Senatum debeant admitti, quippe quod *argumentum ab originatione vocis sumtum sit satis debile*. Et Æmilius ait: *Eum qui bono publico consulere vult, si non ætate; tamen moribus*

ribus senem esse debere vide Contzium l.7c.11.p.550.
Juvenilem tamen & rerum civilium inexpertem ætatem muneri minus aptam fatemur.

II.

Indiget Respublica Senatu, cum teste Arist. in præfat. Rhetor. ad Alexand. consilio in republica nihil sit prius. Quo etiam Tacit. l. 13. Annal. respicit; Aliter, inquit, eventus docuit, ubique in summa fortuna plura auspiciis & consiliis, quam telis manibusque geri. Et vis destituta consiliis mole sua perit.

NOTAE.

IN Spho docetur, quod Respublica quàm maximè indigeat Senatu. *Aristot. in Rhetor ad Alex. ait, consilium inter humana negotia maximè divinum est. Et nihil est prius in omni vita, quàm consilium. Quintilian. lib. vi. Instit. Orat. in fine. Janus Gruter. disc. 1. ad Tacit. Salustius in fragm. ait: In omni vita multa audiendo & legendo ita comperi, omnia regna & civitates usque eo prosperum imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt. Ut proinde nulla ferè detur species Reipublicæ, quin bonis indigeat consiliis: In tantum, ut etiamsi civitas maximis polleat viribus, si tamen destituatur consiliis, mole sua se ipsam perdat. Argumentor ita. Quo absente civitas ut ut potentissima recte administrari & defendi*

fendi non potest, illud ei necessarium est. Quia id dicitur necessarium alicui esse, absque quo aliquid nec fieri seu effici nec conservari potest. Sed absente prudenti consilio civitas ut ut potentissima rectè administrari & defendi non potest. Ergo. Minor probatur, quia & administratio & defensio Reipublicæ prudenter fieri debet, sed utrumque requirit idonea consilia, ne in regenda & tuenda civitate aberretur ubi ergo deficient consilia, ibi imprudentia & error prævalent, cum quibus nunquam consistere potest salus Reipublicæ. Non autem est, quod Senatus ubique non eodem modo se habeant: In Aristocratia pauci sunt, quibus hoc negotium deliberandi committitur: In Democratia populus in comitiis publicis deliberat, vel etiam quibusdam illud munus committit, qui nomine populi consultant. Quamvis Plato lib. vi., de LL. in Democratia etiam peculiarem Senatum constitui voluerit, ut præcipitantiam & furorem vulgi sua tarditate contemperaret. Quem in finem Solon Athenis instituit collegium quadringentorum præconsultorum, absque quorum consilio prius habitò nihil ad populi concionem referri debuit. ut exinde quoque Thrasylbulus & Androcio capitis fuerint accusati, quod sine Scto ad populum retulissent. Plutarchus in vita Lysandri. Quam functionem ut optimam laudat Demosthenes in orat. de Ement. Legat. In Monarchiis videmus etiam laudabili more Senatui suum esse Jus, ut de summis negotiis Regni consultet, adeoque quid expediat, vel noceat Regno, ipse cum Rege communicet. Sicuti & olim & hodie

Gg 5

hodie in Imperio nostro Germanico factum: nec non in *Gallia, Hispania, Anglia*, aliisque Regnis comitia celebrantur, in quibus deliberationes suscipiuntur de arduis regni causis. *Vide Hennig. Annist. Lib. 1. c. 14. n. 4. 5. 6. 7. doct. Politica. p. 363. 364. 365.*

III.

Senatus quamvis alicubi simul Jus decernendi & sententiæ dicendæ habeat; tamen in se spectatus, & prout unice ejus objectum, circa quod versatur, penitus inspicitur, Jurisdictione caret, cum propriè versetur in dandis consiliis de illis rebus, quæ ad totius reipublicæ finem ducunt.

IV.

Senatus est ordo in republica; qui de rebus ad bonum publicum spectantibus consultat ad obtinendum finem propositum. Dicitur. 1. Ordo aut certus in republica status, sive qui ad paucos, sive qui ad integrum spectet populum. 2. Formalis ratio consistit in potestate deliberandi, ut & decernendi, hoc est, ut consultores in commune deliberent, & collectis vel omnium vel plurimorum saltem suffragiis concludant & decernant, quid utile sit

fit vel non 3. Objectum sunt res ad bonum publicum spectantes, id est, tales, quibus respublica lædi vel etiam conservari possit. 4. Finis est salus publica, ut illa vel obtineatur, vel conservetur. Non enim eò saltem diriguntur consilia, ut civitas id, quod nondum habet, assequatur: verum etiam, ut, quod obtinuit, etiam conservare possit.

V.

Consilium ipsum quod attinet, id consideratur. 1. Ratione objecti: res enim, quæ sub consultationem cadunt, graves sunt: leves enim, seu quæ parvi momenti sunt, etiamsi quodammodo concernant bonum publicum, consilio non indigent. 2 Ratione qualitatis, ut scilicet consilium bono publico prodesse queat: Militiades olim accusaverat Aristomenem, quod bonum quidem protulisset consilium, sed rei-publicæ nihil profuturum. Deinde è prudenti profisciscatur iudicio; quippe quod temerarius consultator nihil rectè agere videatur. 3. Ratione finis, ut finis vel obtineatur, vel si hætenus sit acquisitus, consilii dexteritate conservetur. Utrumque scilicet

scilicet spectandum est: Et assequi & conser-
vare finem bonis consiliis.

NOTAE.

Consilii requisita communiter tripliciter solent
considerari. 1. *Ratione objecti*: res enim, quæ
sub consultationem publicam veniunt, oportet
esse graves, arduas, maximi momenti ac ponderis.
Quæ verò leviores sunt, & magnam considerationem
non requirunt, longius absunt, certè abesse debent à
publicis consultationibus. 2. *ratione qualitatis*: con-
siliium debet bonum esse. Bonitas autem consilii
non æstimatur ex honestate morali, ac si tum bonum
sit, cum non nisi id, quod honestum, & iustum est,
suadeat: sed in ordine ad Rempublicam, in quantum
ei possit esse utile. Dantur enim quædam rerumpu-
blicarum formæ, quibus consilia non profunt, nisi
aliquid moraliter mali in se contineant. Proinde, *qui*
rectè vult consulere suis consiliis, utilitatem Reipubli-
cæ, sequestratis omnibus affectibus, spectet. In quantum
enim aliquis vult bonus esse civis, eatenus tenetur o-
mnem vim consilii sui conferre ad utilitatem reipubli-
cæ, cuius amans esse debet. Id tamen tenendum, ut
quod consilium in utilitatem Reipublicæ suppedita-
tur, non temerè proferatur. Temeraria siquidem
consultatio non adeo felicem sortitur exitum.
vide *Thucyd. l. 3. p. 200.* 3. *Ratione finis* sem-
per enim præ oculis habendus est scopus Reipu-
blicæ, ad quem tanquam ad metam cuncta diri-
genda sunt consilia: si enim à scopo reipublicæ
disce-

disceditur ; facile est delabi in aliquas mutationes , quibus civitas detrimentum pristini status pati poterit.

CAPUT III.

DE

REBUS SUB DELIBERATIONEM CADENTIBUS.

I.

Quantumvis variæ dentur res , de quibus deliberare publicè intersit , potissimum tamen de sequentibus consultare expedit. 1. De Bello & Pace & quidem eò accuratius , quo certius est , circa hæc duo sæpe totius reipublicæ cardinem verti. Circa deliberationem de pace & bello scire oportet. 1. Copias civitatis , quantæ jam adsint : quantæ adesse possint : & num civitatis redditus sufficientiant ad alendum militem. Item quales sint cives , timidi an fortes ? concordēs an discordēs ? quod scire utile est , ut intelligatur , an illorum auxiliis tutò liceat fidere. 2. Bella antegressa , quæ antea scilicet gessit Respublica : & an in præliis felicem habueriq

buerit successum, vel secus. 3. Non vicinorum tantum, sed & exterarum gentium bella nosse recentia pariter & antiqua. Nam similia ex similibus oriuntur. Eadem hodie, quæ olim, agitur fabula, mutatis saltem personis: Quapropter utile est alienam fortunam tutò intueri, & exinde de nostris rebus formare consilia. Nec absolum est. 4. comparare nostras copias cum hostium coplis, & quidem vel quoad numerum vel quoad virtutem militum.

NOTAE.

IN hoc capite *objectum deliberationis* explicatur seu quibus de rebus institui possit consultatio. Eiusmodi res de quibus in Republica deliberare contingit, quinque numerantur ab Aristot. lib. 1. c. 4. 1. Pecunia. 2. Bellum & Pax. 3. Custodiaregionis. 4. Ea, quæ importantur & exportantur. 5. Leges. Quorum pleraque etiam consuetatur Tacitus libr. 13. *Annal. adversus Thraseam*: Cur si Rempublicam egeret libertate Senatoria crederet tam levia consuetaretur? Quin de bello & pace, de vectigalibus, & legibus, quibusque aliis Romana continentur suaderet, dissuaderet? Ubi notandum, quòd non de omnibus promiscuè institui queant consultationes; verum de iis saltem, quæ possunt aliter & aliter se habere, seu, quæ fieri & non fieri contingit. Etenim quæ aliter & aliter se

ne habere nequeunt, sed necessaria sunt, & ad unam saltem contradictionis partem determinata, neque à nostro pendent arbitrio, de illis non instituitur consultatio. Hinc Cicero ait: *Nemo deliberat, quomodo volare possit cum sibi non datas esse alas.* Omnis itaque deliberatio est. 1. de Dubiis, uti Quintil. l. 3. c. 8. ait: *Sunt autem dubia, quæ in utramque partem fieri possunt, ita ut primo statim intuitu non appareat, quid eligere oporteat vel repudiare.* Quæ sunt, à quorum parte una militat utilitas: ab altera parte damnum & periculum: vel ab una parte stat honestum & decorum sine commodo: ab altera parte inhonestum & turpe cum utilitate. *Causa quæque dubia est, cum quis injuriam facit, ut aliquid faciat justè.* Uti Jason Theſſalus ait: *In aliquibus se debere Jus violare, ut posset multa justè agere.* 2. De iis quæ à nostro pendent arbitrio; quæ enim non sunt in hominis potestate, & quorum non potest ipse esse Autor & moderator, sed quæ à causa quadam hominum viribus superiore pendent, de illis frustra deliberatur. Imprimis autem. 1. In Republica consultatio eò dirigenda est, ne suscipiatur bellum citra necessitatem: sed observetur illud monitum Marciani: *Dum in pace esse possumus, arma non induamus.* Proinde armis non est utendum, nisi ratio status, seu utilitas reipubl. jubeat. Cicero. l. 1. Offic. *Fugiendum est ne offeramus nos periculis sine causa, quò nihil stultius esse potest.* Quis enim tam hebes est, ait Thomas Moras in Utopia *qui neget bellorum sortes esse varias?* Malus enim plerumq; manere eos solet exitus, qui quietis saturi bellum

bellum temerè suscipiunt. Requiri autem in re-
 publica deliberationem de bello vel exinde patet, quo
 è bello maxima existere possint incommòda & quan-
 doque etiam utilitates. Incommodum maximum
 est, quòd arma non liceat pro lubitu deponere: Ce-
 tamen siquidem incipere cuivis etiam ignavo licet,
 deponi verò arma tùm possunt, cum victores velint.
Sallust. de Bello Jugurtib. Dux Mediolanensis Ludovi-
 cus illud probè considerans, *cùm ex instigatione fe-*
deratorum adoriri deberet Venetos in Lombardia, no-
luit incerta belli aleæ fidere. Veritus, ne arma erga se
irritaret, quæ postmodum pro arbitrio non posset repel-
lere. Machiavell. lib. 8. Histor. Florent. p. 481. Et me-
 rito. Nam bellum, si semel à non nullis excitatum ex-
 arserit; *tum quidem illos primum perdit, postea vero*
temerè fertur obvia quæque de pascens, audacia agita-
tum, & ab ignorantia accedentium tanquam à ventis
inflatum. Polyb. lib. 11. Præceptis & anceps est conditio
bellorum, & ex parvo fiunt multa. Enim verò arma
 armis irritantur. Ne dicam de magna rerum sua-
 rum jactura, quæ in bello sit. Etenim *multi dum*
alienum adfectant exitium, proprium experiuntur
occasum. Saxo hist. Dan. l. 4. Certè interdum ita
 fieri solet, ut, qui nihil in bello lucratur, multum
 necassariò amittat, cum nihil medium in eo relinqua-
 tur. *Comes lib. 11. hist.* Infelix quoque prælium au-
 toritatem Principis imminuit, uti illud accidebat Xer-
 xi, *cujus quidem introitus in Græciam fuit terribilis,*
discessus autem turpis ac fœdus. Justin. l. 2. c. 11. p. 53.
 Præterea grave onus vel inde accrescit reipublicæ,
 quod

quod aerarium multis & magnis sumptibus bellico tempore exhauriatur. Ut proinde antiquum proverbium inveniat locum: *Inchoatò bellò tonaentur subditi: durante eò, ferè excoriantur: & quando illius instat finis, medulla ex ossibus ipsis exsugitur.* *Newmeser. c. 3. n. 17. p. 167. de Bello.* Sic anno 1299. sub Rege Ladislao Regnum Ungariæ per bellum in tantum incidit calamitatem, ut nemo ibidem, qui vel mediocres possideret opes, repertus fuerit. Nobilitas, inquit, *Bonfin. Rer. Ungar. dec. c. l. 9* prae gravissima egestate, ad rusticandum, & quod vix credi potest, ad bigas duarum rotarum plaustra redacta est: Jam quum boves, cæteraq; jumenta defecissent propter rerum inopiam bigis utebantur hujuscemodi, quæ ab hominibus traherentur quos Ladislai currus adhuc nominant. Quum enim propter intestina bella se quotidie mutuo populerentur eò perventum, ut absumptis gregibus & armentis conjugati pro jumentis homines carros traherent. Sæpe quoque si belli eventus fuerit infelix contingit, ut talis Dux vel Princeps contemni à subditis incipiat, & hostis in tanto rerum statu, quò animi subditorum è Principe sunt alienati, quærat occasionem invadendi ejusmodi regionē. Hoc evenit Regi Aegyptiorum *Apria*, nam in bello, quod contra Cyreneos moverat, infeliciter pugnavit, quare subditi ab illo desciverunt & loco ejus *Amasim* elegerunt. *Herod. l. 2. c. 161. p. 153.* Et *Xerxes* Rex Persarum terror antea gentium bellò in *Græcia* infeliciter gestò, etiam suis contemptui esse cepit. *Justinus l. 3. c. 1. p. 65.* Interdum tamen & Reipublicæ conducit bellum genere: interdum etiam

Hh

iam

iam planè necessarium est, præcipuè ubi vindicanda est injuria; cùm hic cessent judicia, & Principibus nullus constitutus sit ludex communis, coram quo ipsi causam agere, & ab eodem sententiam expectare possint. Interdum vix licet arma detrectare, cùm is illata injuria debeat vindicari. *Qui enim aliter non possunt injuriam illatam vindicare, possunt eo nomine bellum gerere.* Nam & ipsa bella pars quedam sunt publicæ vindicationis, & subinde pium & justum & necessarium est, ut in pace sine injuria vivatur. Quapropter rectè dixit Cicero Orat 7. Philipp. Si pace frui volumus, bellum gerendum est; si bellum omitemus, pace nunquam fruemur. Porro non potest sæpe populus bellum declinare ob auxilium, quod federatis sociis ferendum est. Hinc Alcibiades apud Thucyd. lib. 4. ait: *Sic imperium paravimus, & nos & quotquot alii rerum potiti sunt, impigrè succurrendo semper iis, qui nostrum auxilium implorant sive barbari, sive Græci essent.* Illud non licet dissimulare, magnam auctoritatem nasci Principi, si in bello evadat superior: quod is potissimum timeri soleat, quæ Mars collocet in summo fortunæ gradu. Anno 1140. Junior Rex Hungariae Geisa reportatâ contra Ducem Austriae Henricum, & Cesarem Conradum III. qui illi tulerat suppetias, victoriâ, tantam obtinuit famam, ut quilibet eum cœperit timere. Henricum quoque tantus mox timor incessit, ut non modo Hungariam penitus vexare; sed ne pagos quidem finitimos attingere auderet. Bonfin. Dec. 5. l. 4. rer. Hungaric. Plura sunt, quæ poterit bellum svadere, sed interdum longè plura

plura sunt, quæ possunt illud dissuadere. Ut proinde non minima requiratur consultatio pro bello suscipiendo vel relinquendo: pace vel amplectenda, vel rejicienda. Certè si quicquam est, quod sub deliberationem vocari potest, illud sanè est vel bellum vel pax, unde reipublicæ vel salus vel exitium evenire potest.

II.

2. De Federibus & Societatibus. Interdum siquidem reipublicæ expedit, ut cum alio Principe fedus ineatur, quo vel se defendat, vel alteri contra potentiores assistat. Quoniam verò non caret periculo in aliorum societatem venire, inde prudenter oportet prius deliberare, quàm cum altero fedus contrahere.

NOTAE

ARdua & interdum periculosa res est fedus cum aliis inire, præcipuè si illi fuerint potentiores, aut etiam dignitate superiores, uti contingit in federe inæquali, quod quis ob clientelam & auxilium propter virium suarum imbecillitatem cogitur cum aliis pacisci. Licet enim in *federe inæquali*, *quasi dignitate inferior est, sub imperium non redi-* *atur*; fieri tamen potest, ut superior quoad auctoritatem imperium propriè dictum in reliquos federatos sensim sibi usurpare possit juxta illud: Clientela est primus ad servitutem gradus in civilibus. Quod

feri solet: Si is, qui in federe est dignitate superior, reliquos federatos quoque viribus & potestate superat: experientia siquidem testatur, quod viribus potentior soleat debiliorem subjugare, ut qui socius erat, fiat subditus, uti Tacitus lib. 4. *Histor.* inducit civilem Batavum conquerentem de Romanis, quod antea quidem cum ipsis coluerint societatem, tunc vero ab illis habeantur tanquam mancipia. Perniciosum quoque videtur perpetuum fedus cum potentiore inire, quod si exinde periculum uni sociorum immineat, is ab illo non possit recedere; sed istius pactis etiam cum damno reipublicæ stare teneatur. Hinc fit, ut potentior sæpe sua potestate abutendo societatem convertat in servitutem. Ita apud Livium lib. 36. dicit de Sociis Rhodiorum, quod verbo quidem socii, re apse verò subiecti, & obnoxii imperio fuerint.

III.

3. De Legibus, utpote de quibus quàm maximè suscipienda est consultatione, cum in illis juxta Aristot. l. 1. c. 4. *Rhetor.* posita sit salus civitatis. Inde à quibusdam Lex vocatur civitatis anima, quippe per quam stat aut cadit respublica.

IV.

Ubi tamen circa deliberationem de Legibus quæri solet. 1. An Leges istæ sufficiant, an verò plures requirantur? Equidem si fieri poterit, expedit: paucas esse in
republ.

republ Leges. 2. Cum primis illud meretur considerationem, nunquid Leges præsentì statui sint utiles, an verò eidem noceant? quoniam per utiles Leges conservatur: per inutilles vero & noxias corrumpitur status Reipublicæ. 3. Cavendum quoque & hoc est, ne Leges facile mutantur; quia è frequenti Legum mutatione, & quidem citra urgentem causam facta, vilescit Legislatoris autoritas, oriturque contra de eo suspicio, ac si tanta non valuerit prudentia, ut potuerit Leges idoneas ferre. 4. Leges præsentì statui & moribus populi accommodatæ ferantur.

V.

4. De morte, exilio, & confiscatione bonorum civium. Nam res est magni momenti civem occidere, aut eum exilio mulctare, aut ejus bona fisco adjudicare. Itaque consultatione opus est, num ad talem poenam perveniri possit.

NOTAE.

Huc etiam pertinet, an liceat civem privare sua dignitate & officio, quod hætenus in illa societate sustinuit. *Nemo enim è societate ejiciendus, aut suis honoribus privandus est, nisi tale quid commiserit,*
Hb 3 rit,

rit, quod eum societate ejusq, juribus faciat indignum.
 Hoc autem requirit deliberationem & quidem exactam, quod sæpe à talis civis infortunio pendeat societatis infortunium, cum primis si multi ipsius faveant partibus: aut ipse potentes habeat amicos, qui istius necem, vel injuriam sint vindicaturi: vel alii, qui sunt societatis istius hostes, inde arripiant occasionem, aliquid tentandi contra istam civitatem: vel plebs exemplo offensa ne & sibi tale quid accidat metuens, tumultus & discordias moveat civiles.

VI.

5. De reddendis rationibus. Videtur siquidem saluti reipublicæ nocere, si libera Magistratui relinquatur potestas disponendi de publica pecunia, præcipuè si cives nesciant, an in publicum, an in privatum usum pecunia civitatis impendatur? Vel suspicionem ceperint, publicos nummos bona fide non administrari. E quibus suspicionibus sæpe oriri solent seditiones, ipsique cives per vim tationem redditionem à Magistratu extorquent.

NOTAE.

Bene illi reipublicæ est consultum, ubi libera administratio pecuniæ publicæ non habetur; verum illi, quibus administratio commissa est, tenentur rationem reddere. Inde providè dispiciendum

endum est, ut prudenti habitâ consultatione modus rationum quotannis reddendarum probè constitutur, ne illi, qui pecuniam tractant, habeant potestatem compilandi ærarium, & communes nummos in privatos usus redigendi. Certè, quod vicinæ urbis curiæ auratis literis inscriptum est : *Principium discordiæ est aliquid commune suum facere*, non est sine ratione publico omnium conspectui expositum. Quapropter etiam quibusdam civitatibus hoc est pro arcano : *Non oportere avaro, vel etiam pauperi committere administrationem ærarii publici*. Deinde ut intelligant cives suam pecuniam non sine magno labore partam temerè non infumi, nec in res inutiles perperam profundi rationes poscendæ sunt. *Nihil ægrius auditur in societate, quàm sociorum pecuniam ad publicas utilitas erogatam tam malè perdi*. Et hoc ex principiis civilibus facile ostendi potest : Nam cum societas non possit absq; magnis sumtibus administrari & conservari, socii autem teneantur istius finis causa pecuniam suppeditare, hinc ipsa justitia naturalis vult, ut quod proprium non est, sed ad publicos usus destinatum cum ratione ab administratoribus impendatur ad eum finem, ad quem directum est.

VII.

6. De rebus importandis & exportandis. Ubi ad faciliorem commerciorum usum tria oportet attendere. 1. Quænam liceat exportare vel non : quandoquidem civitas quibusdam rebus velet, vel

abundat. 2. Quænam liceat importare vel non? decet namque ea non admittere, quæ luxum & pauperiem videntur inducere. 3. Quæ faciant ad mercium advehendarum commoditatem & securitatem. Et ideò consultat e decet, ut viæ sint expeditæ & à latronibus tutæ. fluvii reddantur navigabiles: portus reficiantur: & mare à piratis infestum reddatur liberum. 4. Cum primis tamen & eò inviligare oportet, ut usus mercaturæ sit honestus cum tolerabili lucro: ne alii defraudentur, sed æqua rerum cum rebus vel nummis fiat permutatio.

IIX.

7. De Custodia Regionis. Senatorem reipublicæ certè non oportet ignorare, quò pacto ipsa possit conservari integra, sive mari, sive terra. Ubi consultandum est de numero & qualitate militum: de locis muniendis: & de modo ac ratione muniendi.

NOTAE.

HUjus rei consultatio respicit potissimum tria. 1. *Multitudinem custodum*, quot scilicet numero re-

ro requirantur: & an illa custodia equitibus, vel pedibus debeat absolvi? 2. *Subiectum custodiae*, quænam scilicet loca sint munienda maritima ne, an terrestria? sæpe enim opportunius est mari aut in flumine se præstare securum, quò hostis proprius ad mœnia civitatis accedere non audeat. 3. *Modum*: nunquid naves conducendæ aut conservandæ sint in mari, an firma civitatis propugnacula veniant extruenda? num arces ædificandæ, inque iis alendus miles? Præprimis autem num ita unam vel alteram civitatem circa finem regionis deceas firmare & præidiis munire, ut tempore opportuno, si hostis in vicinia adfuerit, liceat excurrere in agros, & hostilem vim imminuere, & si quid damni illatum fuerit subditis, commodè repetere, & ita integram regionem ac provinciam ab omni violenta invasione præstare liberam ac tutam.

IX.

8. De parandis pecuniis, circa quarum deliberationem duo decet posse. 1. Reditus civitatis: Tributa & vectigalia, & omne illud unde aliquid in utilitatem reipublicæ ac civitatis provenit. 2. Impensas & sumtus civitatis. Ubi non negligendū est, an etiam sumtus fiât superfluit: quia nimis sumtibus enervantur vires reipublicæ, & uti aliàs, ita quoque in re publica magnum vectigal est parsimonia.

X.

9. De Religione, quam Arist. l. 7. c. 8. Politic. cunctis præferendam esse dicit, quæ licet vera fuerit, vel falsa, nihilominus multitudinem efficacissimè movet. Illud inprimis videndum, ut dissensiones circa religionem evitentur, quæ sæpe rempublicam in maximum discrimen perduxerunt.

NOTAE.

Religionem Aristoteles l. 7. c. 8. Politic. cunctis dicit preferendam esse: nihil namque tam valde ad moderandam & stabiliendam Rempubl. nec non ad civium semper ad superstitionem mobiles permovendos valet, quàm religio. *Tacit. l. 1. Annal. Arnis. l. 2. c. 4. doctr. Politica.* Hæc enim licet falsa & efficta sit, nihilominus multitudinem efficacissimè movet, ita ut major ejus sit vis, quàm armorum, quippe quæ sæpe sub prætextu religionis ad assequendam regionem suscipiuntur. Unde interdum illa est in causa, ut magni motus in Republica concitentur. Vide *Machiav. l. 1. c. 13. de Principe* Melius autem vis religionis cognosci non poterit, quatenus scilicet ea vinculum in societate civili esse debeat, quàm ubi circa eam, sublata unitate ac concordia, oriuntur dissidia; Præcipuè si studia partium & sectæ considerantur. *Sæpe enim videmus homines zelo fervidos majore partium studio*

dio disceptare circa capita religionis, quàm è re Eccle-
sia sit: cum plurima ex præconceptis potius opinionibus,
quàm è rei veritate, nec non multa circa fidem è
supercilioso quorundam clericorum iudicio & sententia
rigidè defenduntur, quæ tamen ex fide esse propriè dici
non poterunt. nec ad salutem, aut ædificationem homi-
num perinde spectant. Inde fit, ut inter cives uniùs
reipublicæ tot dissidiis enatis domestica concordia
etiam in civilibus labefactetur, & sæpe à contentiosis
istis sermonibus, quibus dissidentes in sacra doctri-
na interdum non sine accerbitate, vetante tamen id
sacra Scriptura, ad æternam mortem condemnantur,
& insuper contumeliis coram populo proscinduntur,
cum magno reipublicæ damno ad arma eatur; Ubi
interdum illi, qui ad pestifera quorundam consilia in-
cautè pro cœlo volunt pugnare, terram amittunt.

CAPUT IV.

DE

CONSILIARIO.

I.

Cum illi, qui in Senatoria dignitate
constituti sunt, non semper ex se
consulere sciant bono publico, &
tamen bona ac legitima admini-
stratio reipublicæ pro principio
ponenda.

ponenda sit, utique in regimine civili cujuscunque status tam Monarchici, quàm Aristocratici & popularis oportet adesse consiliarium, à quo idonea & salutaria proveniant consilia.

NOTAE

QUocunque non potest carere Respublica ad obtinendam felicitatem civilem, illud necessarium ei est, & utile. Sed consiliario non potest carere Respublica ad obtinendam felicitatem civilem. E. Minor probatur. Quia ad evitandas insidias, & pericula iam interna, quàm externa opus est consiliis, & viris prudentibus, quorum consiliis civitas conservetur integra à quibuscunque malis. Et consilii necessitas pariter ac utilitas est 1. In Monarchia. Unus quidem in hac republica imperat, sed arduum & fortunæ subiectum est onus regendi cuncta. Tacit. l. Annal Unus namque pauca videt, & pauca audit: Verùm Principi multa sunt videnda, multa que audienda. 2. In Aristocratia: Etenim quia populus adverfatur optimorum regimini, & dolet, quod paucorum imperio subesse debeat; hinc opus est prudentia, ut consilia ita suscipiantur, ne forma Aristocratiae in civitatem introducta damnum patiatur. Magno interim & circumspecto opus est judicio, ne populus irrite- tur: nam postquam timere desit, odiisse incipit, & quicquid magnum ac supra fortunam suam est, averfatur. 3. In Politia. Negotia siquidem civi-

lia in Republica juxta rationem status, quæ est utilitas seu emolumentum Reipublicæ, gerenda sunt: At difficillimum est Politiam vel aliquo modo saltem posse administrari, nisi viri facultate consulendi præditi admittantur, eorumque consilia primo sint loco.

4. *Nec Dominatus destitui potest consiliis*, cum ibi duorum quàm maximè habenda sit ratio. (1.) *Ut imprimis queratur utilitas dominantium*, ita tamen, ne id subditis nimis sit molestum ac grave: (2.) *Subditi ita regantur*, ne sentiant sibi aliquid libertatis relictum esse: modò tamen abfuerit omnis injuria, nec severitas imperii omnem humanitatis gradum excedat: Seneca ait: *Servis imperare modica laus est: & in mancipio cogitandum, non quantum impune illud pati possit, sed quantum tibi permittat equitas benigne natura, quæ parcere etiam captivis & pretio paratis jubet.* 5. *In Oligarchia* quàm maximè desiderantur consilia, quia est Respublica aberrans, quæ facile mutationem subire poterit, nisi aliorum consilia eam impediant. Nam quia divites ibi summam exercent potestatem, utique illud malè habet, pauperes. Cornel. Nepos ait in Gabria. c. 3. *Est hoc vitium commune in magnis liberis que civitatibus, ut invidia gloriæ comes sit, & libenter de his detrahant, quos eminere vident altius: neque animo equo pauperes alienam opulentorum intuentur fortunam.* Tandem. 6. *in Democratia* nunquam pars felicitatis civilis obtineri potest, nisi ad prudentum virorum consilia respublica geratur. Nam plebs caret prudentia civili, quâ tota ratio gerendæ reipublicæ nititur. Neque

Neque potest illam sibi parare prudentiam, quod fordidis artibus occupata vix sibi acquirat, unde vitam sustentet: Unde *negligitur educatio*: eique ademta est occasio versandi frequenter in republica, ob paupertatem, quam cogitur assiduis laboribus sublevare. Præterea plebi deest rationis perfectio, & iudicii constantia. Unde præceptum esse solet in negotiis publicis expediendis. *Vulgo nec ratio nec iudicium.* Tandem *vulgus facile flecti potest in diversas partes, ut quod semel approbavit, postmodum mutet*; Nihil enim, uti *Quintilianus Declam. II. ait*, facilius est, quam in quemlibet affectum mutare populum. Ut itaque impetus, præcipitantia, inconstans animi sententia, & pronitas ad mutationem contemperetur, constituendus est Consiliarius, qui consiliis suis tanquam fræno quodam populum compescat.

II.

Consiliarius definitur à quibusdam, quod sit vir bonus virtute politica exactè instructus cui propositum est suis consiliis pro fide, qua reipublicæ obligatus est, civitatis salutem incolumem servare. Brevius & exactius ita: Consiliarius est minister reipublicæ, qui prudentiâ & consiliis suis civitati obligatus est ad obtinendum vel conservandum finem propositum. I. Dicitur, quod sit Minister, quia est reipublicæ

blicæ instrumentum: non tamen est minister vilis, sed indignitate constitutus, & ideò, si aliàs inculpatam degit vitam, honore afficiendus, ob utilitatem ardui officii, quod sustinet: & ob virtutem & prudentiam, qua eminet, dum ipsius curæ salus totius civitatis committitur. 2. Obligatus est reipublicæ, vel ideo saltem, quòd juramento fidem ei dederit, se ei optimis, quæ, suppeditare novit, ad futurum consiliis, quocunque tempore id opus fuerit. 3. Finis cuique reipublicæ propositus est peculiaris. Proinde qui veri consilarii officium adimplere vult, ei pro scopo suorum consiliorum ponendus est finis suæ civitatis, ut ut ille finis consilia non adeò bona moraliter deponat. Quandoquidem consiliarius hîc non spectatur simpliciter ut vir bonus in se, & virtute morali præditus, sed tanquam bonus in ordine ac finem, pro cuius conservatione sua concipere consilia tenetur.

III.

In Consiliario requiritur. I. Ut sit vir bonus. Nam si è re societatis civilis nihil à omni vita est utilius, quàm virtutis opinionem

nionem de se apud alios excitare: utique nihil magis publicæ conducet utilitati, quàm ut is, qui consiliis suis bono publico providere debet, virtutibus excellat. Quod sanè in bona republica quidem ita procedit: sed cùm bonitas consiliarii inter alia ex usu reipublicæ sit æstimanda, inde fieri non potest, ut bonitas moralis in omni republica ex æsse requiratur in consiliario. Uti §pho præcedente dictum est.

NOTAE.

Hic agitur de prima virtute Consiliarii. Ubi tamen hoc non docetur, ac si is, qui ad finem civitatis dirigere tenetur sua consilia, planè vir improbus & ab omni virtute ac honestate alienus esse, nec non sententias sceleribus ac malis artibus repletas proferre debeat, cum constet: injustam rempubl. uti nec solis bonis artibus regi; ita nec solis malis artibus conservari posse, quin imò sinè quadam virtutis parte impossibile sit Rempublicam posse administrari; sed hoc saltem intenditur quòd Consiliarius actuum civilium momenta secundum rationem status metiri teneatur. Proinde Consiliarii bonitas spectanda unicè est in ordine ad finem reipublicæ, seu prout utilitas ejus exigit. Hinc si *Reipublicæ finis est bonus, utique poterit Consiliarius subinde & vir bonus esse: Quod si verò finis iste fuerit injustus & malus, bonus consiliarius ibi ex æquo non poterit esse vir bonus moraliter.*

IV.

2. Ut possit dissimulare, si illud requirat salus publica, & reticere, quæ in re publica consultantur. Quoniam magnæ res sustineri nequeunt ab eo, cui tacere grave est: cum sæpe nec sibi, nec reipublicæ, nec civibus rectè præesse, vel prodesse queat, nisi veritatem celare possit. Deinde in grave periculum is civitatem præcipitare potest, qui consilia sua non habet in secreto. Et aliàs consilia prosperè cedere non possunt, nisi sint occulta. Inde est regula Politica: Magnum est reipublicæ munimentum consilia habere secreta.

V.

Neque tamen hoc pacto Consiliarius committit mendacium: potest namque quispiam aliter loqui, quàm sentit, ita ut alterum decipere primariò non intendat. Certè nullam rempublicam, quæcunque demum illa fuerit, tueri Politicus commode potest, nisi interdum bonum dolum & honestam calliditatem admittat, & hoc fit citra omnem culpam, quia consiliario propositum non est, suis commodis cum alterius damno, sed reipublicæ usibus citra injuriam

juriam tamen alterius consulere, quando aliter reipublicæ succurrere non valet.

NOTAE.

Altera virtus in consiliario est, ut sciat simulare & dissimulare: utrumque enim utile esse potest civitati. Quod Ludovicus Rex Galliarum aliquando dixerat. *Nescit regnare, qui nescit dissimulare* id meritò de consiliario quoque dixeris, quod scilicet *nesciat munus consiliarij sustinere, si nesciat pro ratione temporum simulare & dissimulare.* Et hoc Burræus tribus probat rationibus. 1. *Quia non possunt magnæ res sustineri ab eo, cui grave est tacere.* Etenim in illis, quæ si fiant palam, ipsi nocere possunt reipublicæ & civibus, celare expedit veritatem. Xenophon. ait: *Ineptus est ad rempublicam, qui non didicit dissimulare.* 2. *Quia è pro palatione consiliorum civitas potest in summum exitium adduci:* quod tamen malum avertere debet consiliarius utpote ad quod ipse est obligatus. 3. *Quia pro moribus hominum consilia hodie prospera esse nequeunt, nisi occultentur:* si enim arcana & consilia civitatis in medium proferri, & cuique civium debeant aperiri, quæ tandem mala inde orientur? Taceo, quod ejusmodi prolata consilia finem propositum nequeant obtinere, quoniam alii multa in contrarium moliri poterunt, quibus ipsa impediantur. Proinde rectè docuit Arniseus lib. 1. c. 10. *Polit. Magnum rei publicæ munimentum est, consilia habere secreta.* Interea quando

quando consiliarius dissimulat veritatem propriè non committit mendacium. Mendacium siquidem est falsa vocum significatio cum hac intentione per se decipiendi & fallendi alterum. Igitur non omnis falsus sermo, ubi verba discrepant ab intellectus judicio & sententia, facit mendacium; sed tum demum, cum adest intentio decipiendi & fallendi, & quidem per se: Aliàs ex accidente quispiam decipi potest, ita ut is qui loquitur mentem fallendi non habuerit. Argumentor ita. *Quicumque in sermone suo dissentiente ab animi sententia per se non habet propositum decipiendi & fallendi alium cum istius injuria aut damno, ille non committit mendacium: ratio est, quia absque intentione decipiendi nec esse nec concipi potest mendacium. Sed consiliarius dissimulando veritatem consiliorum non habet propositum decipiendi & fallendi &c.* E. Minor probatur: quia ille per se intendit sua illa dissimulatione salutem respUBLICæ, quod cum proposito accidentaliter saltem conjungitur, quod alii, quibuscum loquitur, veritatem consiliorum percipere non possint vel etiam non debeant. Et licet in veritate decipiantur; tamen illud non consiliario ejusque intentioni adscribendum, quippe qui per se vult curam habere utilitatis publicæ: sed propriæ curiositati hoc est tribuendum, cum illud scire volunt alii, quod nondum scire ipsos oportet. Neque quicquam est, quod poterit objici, quod sermo discrepet à conceptu animi: Nam in eo, quod consiliarius veritatem consiliorum dissimulando vult reipublicæ prodesse,

non

non loquitur contra animi sui conceptum. Vide *Stabl. Orat. de Mendacio. p. 680.* Posito autem, consiliarium aliter loqui, quàm ipse sentiat; tamen, nondum exinde elicitur mendacium, quia non fit ex intentione aliqua mali, aut damni: ut etiam si alter isto sermone decipiatur, minimè tamen possit indignari, cùm id fiat populo consentiente. *Quem in finem scribit Dn. Conring:* si scirent homines, quid exinde sibi emergeret commodi, mallent sic decipi, quàm non decepti longè graviora mala perpeti.

VI.

3. Ut sit exactè instructus virtute Politica, ist est, prudentia civili: exquisitè namque scire debet, quid suæ civitati conducatur, quid non? Imprimis autem omnis generis modos regendi rempublicam exactè scire tènctur, quia illa ratio imperandi variat, sicuti etiam omnes res humanæ sunt incertæ. Et quemadmodum medici est non tantùm optimam, sed & mediocrem & tenuem sanitatem intelligere ut cuivis ægroto opem ferre queat; ita & periti consilarii est varias regiminis rationes intelligere, ut & ipse suæ reipublicæ, quæcunque tandem illa fuerit, rectè & utiliter inservire possit.

NOTAE.

NOTAE.

Porro requiritur ut sit consiliarius virtute politica exactè instructus : per quam virtutem intelligitur *Prudentia civilis*, quâ aliquis evadit aptus, ut rempublicam possit administrare, eamque suis consiliis juvare. Unde *Consiliarum* oportet esse *Politicum*, qui civili prudentiâ instructus idoneus est quamcumque rempublicam regere, vel ad minimum ei bonis suis succurrere consiliis. Quapropter in consiliario requiritur, ut non tantum suæ civitatis in qua ipse vivit, intelligat formam; verùm etiam ut omnes rerumpublicarum formas probè cognoscat. Deinde opus est, ut omnis generis modos exactè regendi rempublicam teneat: respublicæ enim non uno eodemque modo reguntur omnes; sed modus administrandi variat sicuti omnes res humanæ sunt incertæ. Cicero, ait: stare omnes debemus, tanquam in orbe aliquo Reipublicæ, qui quoniam versatur, eam diligere partem, ad quam nos illius utilitas salusque converterit. Sicuti medici est non optimam intelligere sanitatem; sed etiam mediocrem & tenuem sanitatem cordi habere, cum non omnibus optima valetudo competat: ut ita etiam in quovis ægroto causas morbi intelligere, naturæ constitutionem penetrare, atque suis remediis auxilium præbere possit ægrotanti: Ita etiam politicus non tantum cognitionem optimæ, sed etiam alterius cuiusq; Reipublicæ notitiam habere debet, & subinde intelligere, quomodo proratione, loci, temporis ac populorū ipsa possit conservari.

VII.

Consiliarii in republica non sunt unius generis, sed dividuntur. 1. In Ordinarios & Extraordinarios. Ordinarii sunt, quorum consiliis aut semper aut sæpius in republica bene gerenda opus est. Extraordinarii sunt, quorum consiliis non semper, sed interdum saltem, & datâ occasione indiget respublica. 2. In Politicos & Ecclesiasticos. Politici dirigunt sua consilia eò, ut omnia quæ civiliter geruntur, ex voto in utilitatem reipublicæ cedant. Ecclesiastici sunt, qui rationem cultus divini habent, & sacrorum ritus curant, ne religio patiatur damnum. Et horum officium est videre, ut omnia ordine & decenter in Ecclesia perficiantur; cultus sacrorum retineatur integer; vera religio ab erroribus conservetur immunis; idonei viri sacris præficiantur; & bona Ecclesiastica rectè per viros fide dignos administrantur. 3. In Consiliarios Pacis & Belli. Illi sunt occupati in negotiis pacis, & hoc agunt, ut cives secundum Leges civiles instituant vitam, illudque fiat, quod tranquillitati & paci publicæ fovendæ conducat. Bellici consiliarii sunt,

sunt, qui bellica curant negotia, & dant operam, ne respublica hostili violentia pereat, sed contra eam conservetur & protegatur. Et ejusmodi consilarii tenentur inquirere, an expediat bellum suspicere an præ bello eligere pacem: deinde prospicere quomodo miles possit in promptu esse: præterea mores & virtutes civium perscrutari, an illi apti sint ad bellionis sustinendum: porro videre, unde sumtus commeatus, & varia armorum genera desumere liceat. Ulterius solliciti esse debent de firmitate propugnaculorum, mœnium, vallorum, turrium fossarum, & quidem adhuc pacis tempore, ne, si necessitas talia requirat, istis munimentis destituta civitas succumbat, & in hostium potestatem perveniat. Tandem quoque cura disciplinæ militaris consiliario bellico commendata esse debet, ut miles intra ordinem contineatur, faciatque illud, quod decet. Solent etiam pro rerum publicarum diversitate constitui Consilarii intimi seu status: Consilarii fisci & ærarii: Consilarii quoque Justitiæ, item Consilarii Legationum.

II X.

Consiliarius tripliciter considerari potest. i. Ante consilium, quo pacto illud exactè intelligere tenetur, de quo ipsum respublica consulere vult: ad quod ei multum conducet Historia & rerum experientia. Requiritur quoque in ipso Amor erga statum rei publicæ: qui enim oderit statum suum, aut non adeò bonam de eo fovet opinionem, quomodo is bona eidem suppeditare poterit consilia? Alii requirunt in Consiliario Eloquentiam, ut polito & gravi dicendi characterè consilium suum proferre sciat.

NOTAE.

Quando ante consilium consideratur Consiliarius, requiritur in ipso. i. *Ut statum suae reipublicae probè intelligat, quænam ejus sit forma, quive finis illi sit propositus.* Quò pertinet, ut sciat Leges tam publicas, seu statum & formam concernentes; quam privatas, & quo facto ille observentur: quæstructio imperantium & parentium: quomodo constituti sint magistratus & judices, in quonam propriè eorum munus versetur: & quomodo unus subordinetur alteri. Præterea quæ sint reipublicæ vires num pacis & belli tempore rectè se habeant: quinam sint ejus reditus & divitiæ, & quomodo ararium

rium administretur circa impensas & sumtus quænam civium studia, & quæ ratio commerciorum. 2. *Ut probè sciat & illud, de quo respublica illum vult consulere: nam qui id non intelligit, ob quod consulendus est, illius consilium frustrâ petitur.* 3. *Quia res civiles vario sæpevolvuntur eventu, & talia sæpe accidunt, quæ non tantum cum iudicio ventilanda, seu etiam cum reipublicæ emolumento statuenda sunt.* Consiliarium itaque instructum, esse odortet Prudentiâ civili, quâ in negotiis civilibus & publicis is ita se gerat, ne salutis publicæ faciat jacturam. Mulum autem ad parandam prudentiam faciunt Historia & experientia. *Historia sanè politico ac consiliario velut insignis erit thesaurus, unde magna rerum agendarum, actionum, totiusque vitæ ad salutem inter pericula dirigendæ peti possunt præcepta. Experientiam confert ætas, quâ consiliarium destitui posse negamus, quod unicujusque Reipublicæ peculiare Leges, mores, consuetudines ac jura sint, & diversitas perquam magna circa ordines reipublicæ hujusque gubernationem accidat, quæ omnia ferè totum hominem requirunt.* Quamvis tamen Historia plus conferat prudentiæ civili, quam experientia. Præclare hac de re differit Dn. Conring. in *Propolit. c. 6. p. 44. Et in lib. de civili Prudent. c. 7. p. 105. 4. Operam dare oportet, ne ejusmodi constitatur Consiliarius, qui pravis opinionibus sit corruptus.* Ejusmodi siquidem falsæ opiniones sunt animorum pestes. Johannes Caselius c. 8. *Propolitic.* ait. *Ex perversis opinionibus proveniunt perversa & perple-*

æa consilia, facta item improba & nefaria: videre autem veras sententias & falsas opiniones, nosse item id discriminis quàm illæ pulchræ ac amabiles sint, hæc verò fœdæ ac detestabiles: denique illas amplecti, has averfari toto animo non parum esse operæ pretium in consiliario existimabimus. §. Amor erga Rempublicam. Nam qui oderit Reipublicæ statum, is non poterit suppeditare consilium, quò status ejus conservetur, vel etiam reddatur melior. Deinde nihil inhumanius est, quàm societatem, cui nos natura addixit, consiliis non juvare, sed turbare. Præterea, uti gubernatori navis cursus secundus, medico salus, Imperatori victoriæ: sic moderatori Reipublicæ (cui adjungimus consiliarium) beata civium vita proposita esse debet. Plato lib. 8. d. LL. sed qui odio habet præsentem Reipubl. statum, is nunquam eò contendet, ut civitas illa beata fiat, vel etiam permaneat. Sanè nulla res vehementius rempublicam continet, quàm fides: fides autem ex amore proficiscitur: Hinc in consiliario requiritur amor erga rempublicam, quia ratione & officii, & naturalis in societatem civilem inclinationis ad fidem societati præstandam est obligatus.

IX.

2. In consilio dando attendere teneatur bonus & fidus consiliarius. 1. Communem salutem, quam privatæ utilitati non immeritò anteponet. 2. A pravo affectu sit immunis: non enim potest consiliarius, qui

qui affectibus regitur, communem salutem pro norma habere; affectus siquidem nebulas obducunt rationi. 3. Non sit temerarius & inconstans; verum ante omnia expendat singula, quæ in deliberationem venire poterunt, quàm certi quippiam statuatur & definiat. Cicero lib. 1. Offic. Nihil est quod magis deceat, quàm in consilio capiendo servare constantiam. Quamvis, interdum necessitas vel etiam utilitas reipublicæ suadeat mutare consilium.

X.

Interea in dando consilio ad tria respicere debet consiliarius. 1. Ad præterita, quæ si examinentur, facile apparet, an in simili casu hoc vel istud à majoribus usurpatum fuerit consilium: quandoquidem examinatio rerum præteritarum magnum momentum conferre potest rebus, quæ hoc tempore geruntur. 2. Ad præsentia, quorum circumstantiæ omnes diligenter sunt perpendendæ, ut postmodum ex præteritarum comparatione cum præsentibus rebus demum appareat, quid circa propositum casum expediat reipublicæ, & quodnam sit eligendum. 3. Ad futura;

Ita

Ita namque formanda sunt consilia, ut non hoc saltem tempore sint utilia, verum etiam in futurum reipublicæ prodesse queant. Interea si consilium non semper ex voto succedat, non tamen statim imprudentiæ accusandus est consiliarius. Possunt namque in civilibus intervenire quædam, quibus bona intentio impediatur. Quæ cum consiliarii potestatem excedant, illi imputanda non erunt.

XI.

3. Post datum consilium, scilicet ut possit tacere, nec facile aliis prodat consilium. Si quæ virtus commendanda est consiliario, ea sanè est taciturnitas. Certè non minima pars prudentiæ est, debito tempore loqui, quod oportet loqui: & tacere, quod propagare non expedit. Reges Ægyptii ut eò magis taciturnitatem suis consiliariis injungerent, legem condiderunt, ut ei, qui arcana reipublicæ prodidisset, absque ulla gratia præcidetur lingua. Hinc Vegetius l. 3. de re militari ait: Nulla sunt meliora consilia, quàm quæ ignorat adversarius, antequam ad exitum perducantur.

XII. Quan.

XII.

Quantumvis bene de republica meritus consiliarius odio populi præter culpam exponatur, non tamen is statim rejiciendus est: quod plebs, cui solidum non subest iudicium, instar arundinis modò hùc, modò illuc flectatur: & dignitati reipublicæ adverteretur virum bene meritum rejicere: ne nunc dicam, illud fore animi ingrati indicium, nisi fortean summa necessitas remotionem talis viri exigeret.

NOTAE.

Non possum, quin hìc adducam locum Thucydidis l. 3. p. 200. & 201. *Civitatem vero sapientem (oportet) primo consultori non addere (novum) honorem: sed nec eum, quem jam habet, imminuere. Illum etiam, qui non est bonus consultor (equè acque alius) non solum nulla pœnâ, sed ne ullâ quidem ignominia afficere. Ita enim & is qui in dicendis sententiis præstat, nihil aliter ac sentit, neque quidquam ad gratiam dicet, adductus spe longè majorum honorum, quos adipisci cupit.*

CAPUT V.

DE

MAGISTRATU.

I.

Cicero lib. 3. de Legib. ait; Opus est magistratibus

gistratibus, quia civitas sine illis rectè consti-
tui non potest. Contzen lib. 6. c. 2. Politic.
Tam necessarius, inquit, est magistratus in
Republica, ut melius sit esse malum, quàm nul-
lum Magistratum. Necessitas autem Magistra-
tus rei inde evincitur, quòd absque eo com-
modè regi nequeat respublica, cùm Maje-
stas non possit omnibus in locis præsens esse,
& per se dirigere & administrare omnia, ideo
indiget aliorum opera, quorum subsidio in
gubernanda republica possit sublevari. De-
inde reipublicæ ratio consistit in ordine im-
perandi & parendi, ut ergo sint qui obtempe-
rent, necessum est, ut sint qui jubeant & im-
perent, à Majestate, quæ ubique esse non pot-
est, constituti, aliàs multis in locis vel exigui-
um vel nullum erit obsequium.

NOTAE.

Necessitas Magistratuum in Republica sequen-
tibus argumentis ostenditur. 1. *Sine quo nul-
la regi & administrari potest Respublica ex to-
to, id ei necessarium est: Sed sine Magistratu non potest
regi & administrari Respublica &c.* E. Major est è ter-
minis nota. Minor probata est, quia summus Princeps
ipse curare nequit omnia, quæ ad regendâ rempublicâ
requi-

quiruntur: quia tamen cuncta sunt peragenda ne administratio reipublica vel perturbetur, vel impediatur; inde opus est magistratibus, per quos Princeps totam suam civitatem in variis, diversis, & etiam in minimis partibus regere possit. Et hoc est, quod dicit Cicero lib. 3. de Leg. Opus est magistratibus quod sine illis civitas recte constitui non possit. Et Arist. l. 6. c. 8. Politic Absque necessariis magistratibus impossibile est bene rempublicam administrari. 2. Absque cuius directione nulla ne quidem malorum & rebellium societas potest subsistere, id Reipublicae est necessarium: ratio, quia reipublica includit essentialiter societatem, seu multitudinem civium certa lege devinctorum. Sed absque magistratu nulla ne quidem malorum & rebellium societas potest subsistere. E. Minor probatur exemplo illorum, qui seditionem concitando rebelles se praebent magistratui; illi enim sine alio magistratu, à quo dirigantur, id facere non possunt. Uti historiae passim illud testantur. Qua de re consuli quoque potest Adamus Contzcius l. 6. c. 2. Politic. p. 372. Qui itidem addit: Quod melius sit malum habere magistratum, quam nullum. Quia praesente licet malo magistratu adest ordo parendi & imperandi ut & executio eorum, quae imperantur: at nullo existente magistratu, iste ordo & executio penitus cessant. 3. Quae societas consistit in ordine imperandi & parendi, in illa necessarii sunt magistratus, qui id imperent & exequantur, quod secundum praecepta legum fieri debet à parentibus. Sed societas civilis consistit in ordine imperandi & parendi. E. Minor & verissima, quia imperantes est parentes inter

se involvunt respectum, ut si sunt, qui parere debent, etiam sint, qui teneantur præcipere, quid fieri oporteat.

II.

Difficile est genuinum & proprium Magistratus notam exprimere: propterea. 1. Quod respublica multis indigeat præfectis ac præsidibus, cum unus omnium rerum habere non possit curam. 2. Quod multi in republica vel sorte vel suffragiis eliguntur, qui tamen non statim sunt Magistratus propriè dicti. Neque in exemplum vocanda est respublica Romana, quæ è multitudine Magistratum splendorem sibi acquirere voluit.

NOTÆ.

Bene hic differitur, quod difficile sit exprimere, quænam sit genuina & propria magistratus nota, seu, quod idem est: non potest natura & formalis ratio magistratus una communi quadam definitione exprimi ac declarari. 1. Argumentor ita. *Quorum ratio formalis differt secundum diversas rerum publicarum species, nec non circa objecta diversa occupatur, illa non possunt una communi definitione exprimi.* Ratio est, quia definitio est explicatio rei secundum essentiam: ubi verò res sunt inter se diversæ, ibi non potest una earum esse definitio: sed

Magis

Magistratum ratio formalis differt secundum diversas rerum publicarum species &c. Ergo. Minor experientia constat, quia in diversis Rerum publicarum formis alii atque alii sunt Magistratus qui, fanè circa diversa objecta occupati sunt (cum nemo possit curam habere omnium illorum, quæ in Republica sunt paragenda) nec non diversa imperandi ratione præditi sunt. 2. Non omnes statim dicendi sunt Magistratus, qui in quadam civitate vel sorte, vel suffragio quodam eliguntur ad aliquod publicum munus. Neque hîc in subsidium vocandæ est Respublica Romana, vel alia quædam civitas, quæ splendorum, quendam in constituendis diversis Magistratibus adhibet, cum tamen sæpe illi, qui ejusmodi nomen obtinent, careant omni potestate & imperio, adeoque tantum illustrem sine Imperio aut vi coercendi sustineant denominationem.

III.

Qvis sit Magistratus dictum est lib.3. c.

§.2. p. 344.

NOTAE

NOtandum, quòd Magistratus dupliciter possit accipi. I. *In genere, quomodo sumitur pro amplitudine potestatis tam in deliberando & judicando, quàm in imperando.* Et hoc sensu Magistratus definitur, quod sit præfectus societatis civilis, qui publicam habet potestatem deliberandi, judicandi, & impe-

imperandi. Quamvis fatear, illam definitionem esse aliquanto crassiore, & ipse Aristoteles ultra largiatur: difficile esse Magistratum exactè definire. Addit tamen l. 4. c. 15. *Politic.* illas philosophicas definiendi subtilitates nihil quicquam facere ad rectius administrandam rempublicam, cum quoque ad usum patrum intersit, utrum hoc vel illo modo definias Magistratum. Interim in data definitione Aristoteles incipit ab iis, quæ sunt nobis notiora & communiora, quando dicit: *Magistratum esse præfectum societatis civilis*: hoc postea paulatim restringit ad publicam potestatem deliberandi & judicandi: & cum utraque hæc facultas & aliis possit competere, qui Magistratus non sunt, ideo addit: quod potestas imperandi quàm maximè sit Magistratui propria. Deinde tria sunt Reipublicæ tempora: præsens, præteritum, & futurum. Judex versatur in præteritis: Consiliarius in futuris: Magistratus verò occupatus est in præsentibus. Quia verò Magistratus in latitudine sua describendus erat, tanquam civitatis perfectus, utique definiendus erat ab illis officiis, quæ tribus istis temporibus quam maximè ei possunt accommodari. II. *In specie cum exclusione facultatis Senatoriæ, & Judiciariæ*; & ita definiri potest, quod sit præfectus societatis civilis è majestatis permissione aut jussu constitutus cum potestate imperandi ob utilitatem regendæ Reipublicæ. I. Definitum est Magistratus, quæ vox descendit juxta Festi opinionem ab antiquo verbo *Magistrare*, quod idem est, *gubernare, moderari, imperare, & jubere*

juberē quid agi vel omitti à civibus debeat. Magistratus namque officium regimine & gubernatione civium & subditorum terminatur, unde videmus Magistratus vocabulum importare potestatem & vim imperii; sicuti etiam in jure civili potestas in persona Magistratus imperium significat. *L. 215. de V. S. 2.* Genus est præfectus societatis civilis, nam Magistratus est is, qui præest cum imperio non cuicunque societati, sed civili, adeoque certum in Republ. constituit ordinem. 3. Causa efficiens magistratus est majestas, è cuius permissu vel jussu constituitur. Besoldus in *dissert. de Magistrat. c. 1 p. 147. Oper. Polit* rectè ait: quod magistratus à summa potestate concessum obtinet imperium: Summaq; potestatis, unde tanquam ex fonte & capite omne imperium manat, velut vicarius existat. 4. Subjectum est socius in Republica cum potestate imperii: non enim is constitui potest magistratus, qui non est socius civitatis. 5. Formalis ratio consistit in potestate imperandi, per quam magistratus, propriè in Esse magistratus constituitur & ab aliis, qui itidem potestatem magnam à majestate consequuntur in Reipublica; distinguuntur. Hinc dicitur: Imperium facit Magistratum. 6. Finis est utilitas regendæ reipublicæ, ut scilicet eò melius Respublica à summo Principe gubernari possit: Magistratus siquidem sublevat Majestatem omnibus negotiis exequendis non sufficientem. Pulchrè ait Hornius *l. 2. c. 7. n. 2. p. 366. de civit. ait. Eam scilicet expeditionum publicarum multitudinem & varietatem*

inveniunt, qui rerum summam in civitatibus moderantur, ut omnibus & singulis obeundis impares ipsi non raro deprehendantur, Ne tamen reipublice commoda jaceant intercepta, prudenti consilio in parte vocari consueverunt, qui sagacis ingenii & fidi ministerii ope adsistant imperantibus: & exerceant horum nomine, quæ præsens usus postulat. Hæc ille. Equibus patet, hac definitione Magistratum propriè dictum oppini judicibus & Senatoribus, utpote quorum officium & munus proprium à ratione imperii realiter est distinctum, licet in uno subjecto istæ facultas queant conjungi. Id interim certum est, felicem tum demum esse populum, si habeat bonos Magistratus.

IV.

Potestas imperandi, absque qua Magistratus propriè loquendo esse non potest, duo importat. 1. Declarationem voluntatis, quid fieri velit ac jubeat: modò voluntas vel publicis Legibus jam tum promulgatis sit conformis: vel Magistratus jus habeat proponendi Leges speciales in sua societate. 2. Executionem, ut Legibus ac præceptis addatur vis quædam cum hoc effectum, ut, quæ Magistratus vult & jubet, reapse fiant.

NOTAE.

Cum potestas imperandi ferè absolvat formalem

lem rationem Magistratus, videndum porrò quid potestas imperii involvat. 1. *Declarationem voluntatis*, dum Magistratus per edictum, constitutiones, aut peculiares Leges præcipit, quid fieri vel omitti velit. Et voluntatis istius declaratione factâ, civium est isti voluntati sese accommodare, id est, agere, quod demandatur, & intermittere, quod vetatur. Neque licebit civibus ac subditis disputare de eo, quod agendum vel omittendum præcipitur; sed eorum officio incumbit simpliciter parere & legibus declaratæ voluntati Magistratus obedire. 2. *Executionem*, ut legibus promulgatis adjecta sit vis quædam, quâ leges ad effectum perducantur, & re ipsa fiant, quæ à Magistratu præcipiuntur. Nam nisi sint, qui exequantur id, quod legibus est constitutum, frustra erunt leges latæ. Insignis est locus quem habet Justinianus Nov. 161. præfat. *Non tantum decenter leges ferro summo bono est; sed etiam sancita accuratè custodire, & ad effectum deducere, transgressoresque competentibus pœnis subicere. Quæ enim legum erit utilitas, si in literis duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se præbant. Et N. 133. c. 4. Nihil, quod sancitur, potest servari decenter, nisi custodiam habeat competentem. In L. 2. §. 13 ff. de O. l.* Consequens est, ut de Magistratuum nominibus, & origine cognoscamus, quia per eos, qui juri dicundo præsunt, effectus rei accipitur: quantum est enim jus in civitate esse, nisi sint, qui jura regere possint? Tamdiu autem Respublicæ vigent, quam-

quamdiu in illis bonæ leges observantur. Proinde lex, quæ caret executione, est nulla; illius autem executionis faciendæ gratia Magistratus est constitutus, ut is sit lex viva, minister, & custos legis, quam vocant mutum Magistratum.

V.

Quod autem vera Magistratus ratio consistat in potestate imperandi, probari potest. 1. Ex appellatione Græca: Magistratus siquidem dicitur ἀρχων, ab ἀρχεῖν quod est imperare. 2. Ex oppositione hominis privati & Magistratus. Nam qui privatus est, imperio caret: sed qui Magistratum gerit, potestatem imperandi habebit. 3. Ex Analogia Legis. Lex enim velut mutus magistratus imperat in universis; Magistratus verò est Lex loquens & animata imperans singulis.

NOTAE.

IN hoc Spho ostenditur rationibus, quòd magistratus vera ratio consistat in potestate imperandi. Quarum prima (1) *desumpta est à vocis appellatione.* Magistratus enim vox Græca ἀρχων descendit ἀπὸ τοῦ ἀρχεῖν, id est, ab imperando, atque ita vel nuda vocis significatio includit vim & rationem imperii. 2. *Ab oppositione hominis privati & magistratus.* Etenim magistratus est persona publica habens imperium:

rium : unde sicuti is, qui potestatem imperandi obtinet, magistratus est dicendus : ita, qui ista potestate imperii caret, privatus, est. Exemplum suppeditat Cornel. Nepos *in vita Miltiadis c. 8. n. 2.* *Miltiades*, ait, multum in imperiis Magistratibusque versatus non videbatur posse esse privatus, præsertim cum consuetudine ad imperii cupiditatem trahi videretur. 3. *Ab analogia legis* ; Lex enim est veluti mutus magistratus imperans universis : magistratus verò est lex loquens & animata imperans singulis. Quod enim lex in genere disponit, illud postmodum magistratus proposito casu accommodat, & quid justum vel injustum est, determinat, & definit. Deinde sicuti legis proprium est imperare, illiusque imperium consistit in jubendo, vetando, & permittendo ; ita & magistratus proprium est imperare, quod imperium consistit in imperando & exequendo, ut cogantur id præstare cives, quod legibus præceptum est, nisi vim pati velint, quatenus vel in iudicium vocantur, refractarii apprehenduntur, condemnantur, aut etiam puniuntur. Qui actus omnes imperium important.

VI.

Hinc videre licet, quòd in ordinem Magistratuum non veniant. 1. Sacerdotes, qui sunt præsides & præfecti sacrorum omni carentes Jurisdictione. 2. Legati, qui licet in civilibus negotiis versentur, propriam tamen non habent Jurisdictionem,

utpote qui ex alieno pendent mandato, quod sine officii injuncti violatione temerè transgredi possunt. 3. Consiliarii, qui quidem de civilibus aliisque rebus consultant; attamen absque effectu statuendi & judicandi. 4. Curatores, qui ita appellantur à curis tam sacris, quàm profanis seu civilibus, quas extra ordinem vice magistratus gerunt.

NOTAE.

Hic indicatur: non omnes, qui publicum aliquod in civitate sustinent munus, statim dicendos esse magistratus. Nos argumentamur ita: *Qui cunque non habent potestatem imperii in Republica, illi non sunt dicendi magistratus. ratio est, quia magistratus nota essentialis consistit in imperio. Sed Sacerdotes, legati, consiliarii, Curatores &c. non habent potestatem imperii. Ergo. Minor probatur, quandoquidem. 1. Sacerdotibus nullam competere jurisdictionem seu vim imperii alibi dictum est. Illi saltem in sacris habent vim consultandi & dirigendi potestate tamen imperandi penitus destituti. Quamvis in quibusdam rebus publicis fieri possit, ut etiam sacerdotes & clerici vel seorsim, vel collegialiter imperium habeant. 2. Neq. Legato, quatenus est Legatus, qui à majestate ad expediunda certa negotia apud alium Principem mittitur, imperium tribuitur, ut-*

pote

pote decernendi & exequendi carens tantum obliga-
 tus est ad bona fide peragenda ea, quæ ipsi demanda-
 ta sunt, & quidem juxta datam instructionem. In-
 terim tamen in *familios & comites sibi ad legationem*
adjunctos jurisdictionem exercere potest, si ipsi gravi-
ter delinquant. Quia enim Principis personam sus-
 tinet legatus, tanto utique imperio præditus esse debet,
 quantum sufficit ad coercendos illos, qui in comitatu
 sunt: ratio est, quia Princeps, cujus mandato mitti-
 tur Legatus, non est sine imperio. Quod verò fun-
 ctionem ipsam legati attinet, illa non involvit juris-
 dictionem, 3. *Nec consiliariis facultas imperii com-*
petit, quia illorum officium versatur in excogitandis
 idoneis consiliis: quibus salus publica obtineri, vel
 etiam promoveri queat. Ut verò consilia istæc pru-
 dentibus licet munita rationibus ad effectum perdu-
 cantur, in illorum non est potestate propter defectum
 imperii. Consiliarius enim pro sua, qua pollet, pru-
 dentia, inquit intimè in rationes, quibus svadere
 possit quod bono publico sit utile: ubi igitur omnia
 bene secum ponderavit, tandem suam ipse exponit
 sententiam. Quâ declaratâ functus est suo officio
 & aliorum arbitrio cogitur permittere, num
 consilium prolatum velint observare vel illud ne-
 gligere. Quem in finem quoque ita differit Boterus
 lib. 3. Politic. 4. *Neque curatores variarum rerum,*
aut personarum dici possunt magistratus: licet enim
 illi curam aliquam rerum tam sacrarum, quam pro-
 fanarum, tam civilium, quam bellicarum sustineant:
 aliqui quoque præfecti sunt personis, quæ partim ob

sexus imbecillitatem : partim quoque ob ætatis im-
ritiam se regere nequeant, adeoque cuncti potestate
habeant ordinandi, & ita publicum munus inciviti-
te gerant, juxta tamen magistratus verè ita dicti
participant.

VII.

Magistratus distinguuntur in Necessarios & utiles. Necessarii sunt, absque quibus
civitas esse non potest, uti Judex, Prætor. &c.
Utiles sunt, qui quidem simpliciter loquendo
non videntur necessarii, utiles tamen sunt &
insuper faciunt ad reipublicæ splendorem &
dignitatem : & ad curam quorundam certo-
rum negotiorum civilium. Uti sunt Censores
morum, quibus alii adjungunt Ædiles.

VIII.

Quot numero Magistratus constitu-
ere oporteat, certò definiri non po-
test. In amplis quidem civitatibus ob ci-
vium copiam plures ad Magistratum vo-
cari poterunt, quòd ibi multi ad imperan-
dum reperiantur idonei : & singula officia
à singulis rectius administrantur ; ne nunc
dicam, perniciosum esse bono publico, si
Un

Uni alicui nimis magna concedatur potestas: Attamen in parvis civitatibus multi Magistratus constitui nequeunt; inde necessum est, ut officia Magistratuum contrahantur, & plura in Unum quendam conferantur. Illa autem officia sunt coniungenda, quæ in muneris exercitio sese non impediunt, ut, dum unum peragitur, alterum vel negligatur, vel segnitè tractetur.

NOTAE.

DEnumero Magistratum in republica non potest certa constitui regula, cum hic habenda sit ratio civitatum, an illæ sint amplæ vel parvæ. *In magnis & amplis civitatibus multi magistratus uni alicui demandari non debent.* 1. Quia illud non est necesse, cum multi ibi reperiantur ad gerendum Magistratum idonei 2. *Est periculosum*: nam si unus diversa nanciscitur imperia, ejus potestas valdè augetur, qua ipse postmodum abuti, & novi quippiam moliri potest, quò ipse se efficiat magnum & formidabilem non sine detrimento Reipublicæ. *Sejanus* teste *Tacito lib. 4. Annal.* nimia potentia auctus à *Tiberio conatus fuit ei precipere imperium.* Istum verò *Sejanum* multos sui similes reliquisse, egregiè ostendit *Georgius Hornius disert. Histor. Politica. 30. p. 270. 3.* Singula officia à singulis rectius administrantur, quàm si uni alicui committuntur. *Plutarch. in Lib.*

Lib. de gerenda Republ. ait *Quemadmodum in multis articulos divisus est digitus, & sic celerem expeditumque ad gerenda negotia habet usum: sic singula munera singulis imposita & rectius & expeditus curantur.* 4. *Quia hoc pacto multis ad imperandum idoneis praecluditur via ad gerendum Magistratum uni plurium Magistratum officia committuntur.* In parvis civitatibus ob civium paucitatem multi Magistratus constitui non possunt; sed necessitas efflagitat, ut ibi magistratus contrahantur, & unum alicui plures concedantur. Etenim si singulis rebus singuli Magistratus sint praeficiendi: oportebit aliquando perpetuos Magistratus creare, propterea quod deficiant, qui possint succedere. Quia autem plures sunt Magistratus conferendi in unam personam, non abs re fuerit quaerere: *Quisnam demum Magistratus sint conjungendi?* ubi primum considerare decet, quam multis, aut quod numero Magistratibus indigeat Civitas? Quo intellecto illi demum sunt conjungendi. 1. *Qui in exercitio maneris sese non impediunt,* ita ut dum unum peragitur, alterum vel negligatur, vel segnius tractetur. 2. *Qui eandem ferè curam & prudentiam desiderant.* Uti apud Romanos unus Aedilis plura, sed similia curabat.

IX.

Magistratum potestas consideratur in ordine ad varia objecta. 1. Hinc est Magistratus Bellicus, qui negotia bellica procurat, & sollicitus est de illis omnibus
qua

quæ ad gerendum bellum requiruntur. 2. Quidam versantur circa ædificia tam publica, quàm privata, ut ordine extruantur cuncta: quæ collapsa sunt, restaurentur, & ab incendio præstentur tuta, quibus accenseri potest reparatio viarum, pontium structura, & refectio. 3. Quidam versantur circa contractus mercatorum, & curam habent, ne fraus & dolus interveniat: ut idoneæ merces importentur, ut sint iusta pondera & mensuræ. 4. Alii sunt occupati in contractibus privatorum, uti sunt Tabulæ Testamentorum: pacta dotalia: Instrumenta Transactionum, & donationum & similium. 5. Quorundam Magistratum munus respicit divisionem agrorum & curam sylvarum. 6. Alicubi constituitur Ephorus, quem vocant Ratiocinatore, qui rationes reposcat ab illis, qui ærario & iudiciis præsunt, & inquirere tenetur, an publica pecunia rectè administretur: ne avari quæstores publicam pecuniam in privatos convertant usus: Item an iustitia citra favorem, amicitiam, & inimicitiam, munerumque acceptationem integrè & sincerè exerceatur. 7. Quibusdam in locis sunt Magi-

Magistratus qui sub censuram vocant morum civium & rationem habent vestimentorum sumptuum convivalium sive nuptiarum, sive exequiarum tempore. 8. Dantur etiam Praefecti Scholarum & Gymnasiorum, qui curant, ut pueri & adolescentes probe in virtutibus, bonis artibus, honestisque exercitiis alijs in usum tamen civitatis recte educantur & instituantur. 9. Datur etiam Magistratus Ecclesiasticus, qui curat ea, quae ad sacra & sacrorum cultum, ad personas sacris rebus inservientes, & bona Ecclesiastica eorumque legitimam administrationem pertinent.

X.

Constituuntur Magistratus. 1. Successione, qua filij prudentes tamen ac digni tanto munere succedunt in locum praefunctorum parentum. Qui mos observabatur Tarenti ubi talis erat Lex: ut Magistratus persona defuncta successorem haberet filium dignum. 2. Electione, qua in Magistratum recipitur is, cujus virtus, morum probitas & prudentia exploratae sunt, ipseque dignus est inventus ad capeiendum ejusmodi officium. Et hac Electio

vel

el est Libera, ita ut quivis possit recipi in Magistratum cujusque demum sit ordinis, status & conditionis: vel Restricta ad certam familiam, nationem, tribum, & ordinem quendam. Et quidem Electio interdum fit ab ipso magistratu, interdum à civibus, interdum ab utrisque sive alter ordo proprie jure eligendi, alter verò jure confirmandi, & approbandi gaudeat. 2. Sortitione, quæ est modus constituendi Magistratum per sortem; qua in urnam conjectis schedulis, quibus nomina eligendorum inscripta sunt, is dicebatur electus, cujus nomen ex urna prius extrahebatur. Qui modus non caret periculo, cum sæpe per sortem indignus obtrudatur civibus, quem postea repudiare non licet.

XI.

Interea turpe & Reipublicæ noxium est si officia Magistratuum pro certa pecuniæ summa vendantur. Uti olim Carthagine largitionibus dignitates redimebantur. Polybius l. 6. p. 497. Hist. Nam 1. quia tali officio continent quoque virtutis præmi-um, utique non nisi bene meritis concedenda erunt. 2. Quia qui grandi ære ejus-
modi

modi officia redimunt, postea dant operam ut per fas & nefas erogatam pecuniam iterum sibi acquirant. 3. Hac ratione Justitia redditur venalis: nec is, qui justam fovet causam sed qui plus donare potest Judici, victoriam reportabit. Et 4. scribit Campanella c. 13. pag. 76. Monarch. Hispanicæ, quòd Principes officia publica divendentes suos ministros efficiant fures. 5. Per istas officiorum publicorum nundinationes multis dignis & præclaris viris præcluditur aditus ad rempublicam. 6. Illi qui hoc pacto officia publica ad se trahunt, neglectâ civium salute, propriis saltem student commodis: neque considerant quid sit æquum, justum, & bono publico salutare, sed quid ipsis saltem prodesse queat. Prævum hunc morem damnavit Justinianus in Nov. 8.

NOTAE.

Turpē est, & noxium Reipublicæ, si officia Magistratus pro certa pecuniæ summa vendantur, uti olim apud Græcos factum, & hodie fit in Gallia. De quo scribit *Limneus l. 2. c. 9. p. 617. Notit. Regni Franciæ. Thomas Lansius in Orat. Contra Galliam p. 208. Pauci admodum, imò dicam nulli, in tota Gallia monstrari possunt, qui præsentì pecuniâ officium ac*
Juris-

Jurisdictionem non sint mercati. Cùm Elifabetha Regina Caroli IX. Regis conjux, & Cæsaris Maximiliani II. filia post obitum mariti ad patrem in Germaniam reditum pararet, administrationem rerum, quæ ipsi propter nuptias donatæ erant, concessit Gondio Parisiensium Episcopo, ut & aliis nonnullis, qui erant perspectæ probitatis. Pudendam interea honorum & officiorum mercaturam detestata est. Et quia Regina erat femina virtutis & Germanicæ integritatis, illis in mandatis dedit, ut munera publica, & potissimum officia justitiæ administranda nullis nisi viris idoneis, & de quorum integritate nullam esset dubium, absque omni premio pretio & licitatione conferrent, quod & religiosè observatum est, laudando potius, quàm imitando Gallis exemplo. Addit etiam quòd istud vitium in dividendis justitiæ muneribus vix possit emendari per subrogationem meliorum & incorruptiorum Magistratum, cum tot ibi sint Judices, Advocati, Procuratores, Scribae, & alij vulturus togati, qui è litibus & injuriis hominum vitæ subsidia quaerunt. Quorum quoque tanta est multitudo, ut illi vel decem orbes optimè licet compositos turbare ac corrumpere queant. Verum, ne de Gallia dicam, illa utique consuetudo, uti in se pessima est; ita in Republica neutiquam est toleranda. Nam. 1. cum multa ex istis officiis contineant virtutis præmium, neutiquam velut publicæ subiecta auctioni distrahi debent: sed bene meritis vel etiam idoneis concedenda erunt. 2. Qui grandi aere publico istac munera redimunt, postmodum habent operam, ut erogatam pecuniam iterum acquirant, & ita

per fas & nefas pariter operas corradant. Quod videre licet in quæstoribus, publicanis, & illis, qui integra prædia regenda emunt: quanta cum injuria subditorum ejusmodi administratio peregratur illi intelligent, qui sub istis exactoribus vivunt. 3. *Fieri aliter non potest, quin hac ratione & justitia ipsa reddatur venalis nec illi obtinent qui justam fovent & defendunt causam, sed qui plus pecunie judici donare eumque corrumpere queunt.* 4. Illi Principes ac Reges, qui ita munera publica divendunt, suos ministros efficiunt fures: *Campanella l. de Monarch. Hispan. c. 13 p. 76.* quod enim in publicum poterat ærarium, inferri, id illi conductores, seu potius emtores munerum ad se trahunt, & se cum aliorum iniquitate locupletant, dominis nequicquam in contrarium ordinare audentibus, cum illud ipsi per istam turpem officiorum venditionem tacite velint. Ne nunc dicam. 5. *per istam nundinationem munerum multis dignis & idoneis viris præcludi aditum ad Rempublicam.* Non autem est signum bonæ civitatis, ubi indignis ob pecuniarum abundantiam committitur imperium: digniores verò posthabentur. 6. *Qui per emtionem publica imperii officia sustinent, illi neglectâ salute civium, propriis saltem student commodis, neque considerant, quid illorum vires ferre possint, quidve æquum sit ac iustum, sed quid ipsis prodesse queat.* Nos quidem in Germania Sanctiones Imperatorias religiose observare volumus, quas interest constitutio Imperatorum Theodosii & Valentiniani in *L. ult. C. ad L. Jul. Repetundar*: quâ cavetur: Ut nemo ambitione vel

ne vel pretio ad honoris insignia promoveatur, & Magistratum auspicaturus publicè jusjurandum det, se nihil eo nomine neque perse; neque per alium dedisse aut promississe: sed quantopere contra illam legem etiam in optimis quibusque civitatibus peccetur, experientia ipsa testatur. Vide hoc de argumento disserentes Johan. Chockier. *l. 5 c. 4. p. 377 Thes. Politic Aphorism. Piccart. Decad 8. c. 4. p. 87. observat. Histor. Politic. ut & Jodoç. Damhouderum in Praxi rer: Crimin. c. 133. p. 205.*

XII.

Magistratus dividi potest in perpetuum, qui ad vitam usque imperium retinet: & in ambulat orium, qui ad tempus saltem durat, quò elapsò, Magistratus officium deponitur, & alteri confertur.

XIII.

Numquid verò expediat perpetuum & ad dies vitæ extensum, an verò limitatum habere Magistratum, illud distinctionem requirit. Nam in Monarchiis perpetuum esse debere affirmant Politici. In reliquis rebuspublicis distinguunt inter Majores & Minores Magistratus. Priore casu, nisi personæ bona fide, & sine suspicionem rempublicam ad se trahendi civitatem administraverint, dissuadent perpetuum

tuum Magistratum: posteriore tamen casum eum admittendum esse censent. Minor si quidem Magistratus tantam sibi potestatem acquirere nequit, ut reipublicæ possit nocere.

NOTAE

Hoc ut expeditius fiat, adscribam hic nonnulla à Burraeo de Direct. societ. juxta Princip. prud. natur. c. 18. n. 26. p. 159. Notandum est, inquit, vocabulum Magistratus sumi dupliciter. 1. *Ab solutè prout denotat summum in republica imperium*, quod à nullo superiore dependet. Qua ratione magistratus dicitur in Monarchica Republica *summus Princeps penes quem sunt Jura Majestatis*. Is enim in imperando à nullo alio dependet. 2. *Determinatè & secundum quid*; quo sensu magistratus dicuntur, qui quidem imperium habent in civitate: sed tale, quod est dependens, & ad superioris arbitrium restrictum, utpote cum illi constituentur à superiore tanquam fonte omnis potestatis civilis in tali republica. Quicumque ergo magistratus est in Republica præter summum, quam magnus licet fuerit, ille dependet à majestate, & respectu illius est privatus. Hac posita distinctione, dicendum est: *Quòd in Monarchiis summus Magistratus eligendus sit perpetuus*. 1. *Quia constituitur caput & Dominus Regni*, qualem utique variare pro arbitrio constituentium non tantum signum esset malè dispo-

dispositæ reipublicæ; verum etiam non levem in
eligentibus ostenderet imprudentiam & defectum
judicii. 3. *Quia nemo facile magnum recipiet impe-
rium, qui intelligit sibi illud non in perpetuum conce-
di, sed pro voluntate eligentium iterum sibi adimi pos-
se, & ita ipsum teneri ad privatam redire vitam.* Illud
enim postmodum ab officio discendenti Regi pote-
rit ignominiosum esse, veluti quod aut nesciat aut no-
lit bene regere, quod utrumq; Politicus & homo civi-
lis ne quidem in exigua civitate, ne dicam summus
Princeps de se unquam dici patietur. 3. *Quia fieri
potest, ut Princeps ad imperandum natus, qui ad cer-
tam saltem tempus Regni administrationem suscipit,
vires sibi colligat, tamq; potentem se efficiat, ut ei
imperium eripi nequeat: quinimo ipse usque eo pro-
grediatur, ut Regnum hæcenus vel reddat hæredita-
rium, vel illud planè convertat in Tyrannidem.* Nihil
itaque perniciosius est, quàm Regis potestatem à sub-
ditorum arbitrio suspensam esse debere. *Quod ad
cæteras Rerum publicarum formas attinet, distinguen-
dum est inter magistratus majores & minores.* Magi-
stratus majores non facilè constituendos esse perpe-
tuos vel inde patet, quod ob diuturnitatem imperi-
talem sibi possint acquirere potentiam, & ita nova
quædam moliri in civitate, queant unde bellum in-
testinum, & mutatio Reipubl. vel ejus interitus tan-
dem sequatur. Ubi tamen duo casus excipiuntur. 1.
*Si constet constitutum Magistratum bona fide rempu-
blicam administrare, nec tam suam quam publicam
utilitatem quærere.* 2. *Si is qui in magistratum ele-*

Etus est, placidi non vero turbulenti sit animi. Ejusmodi siquidem hominibus magnum imperium tuto ad dies vitæ committi potest. Quod attinet minores magistratus, illi absque omni periculo constitui possunt perpetui, propterea quod ob magnæ potentie defectum tantas sibi parare non possint vires, quibus Reipublicæ queant nocere.

XIV.

Interim prudentum iudicio, moribus populi, & personæ, quæ Magistratum gessit hæctenus dexteritati ac dignitati relinquendum est, an semel ei datam fuisse potestatem sufficiat, an verò ad illud officium sæpius is redire debeat ac possit.

NOTAE.

Aliud exsurgit dubium: *An magistratus, qui non est perpetuus semel tantum, an sæpius uni alicui concedi debet.* Ratio dubitationis est, quod qui spem habet redeundi ad imperium, clandestina cum aliis consilia fovere, & reipublicæ perniciem creare possit. Verum in his nihil certi statuere possumus, quia id determinandum est. 1. *Prudentem iudicio*, quippe qui in sua civitate scire possunt, quid demum in magistratuum constitutione conducat bono publico. 2. *Moribus populi.* Diversi namque populi diversos observant mores, diversasque habent leges circa magistratus constitutionē. 3. *Habenda quoque est ratio personæ, cui dignitas magistratus committitur*

itur : num scilicet expediat eam iterum ad publicum officium vocare, an verò satius sit, ut in postea privatam degat vitam. Hiuc concludo. *Quicumque ordo Reipublicæ circa sui constitutionem dependet à prudentum judicio & moribus populi, nec non personarum requirit dignitatem & dexteritatem in regimine publico, ille non potest certa quadam absolvi regula: Ratio est, quia quæ diversimodè se habent, una aliqua certa definitione exprimi non possunt; verum, juxta constitutionem, aut consuetudinem quoque populi sunt ordinanda. Sed magistratus ordo circa sui constitutionem dependet à prudentum judicio, & moribus populi.* E. Minor probata est hactenus. Allata ratio dubitandi est nullius momenti, quod si ejusmodi perniciofa consilia quis fovere velit, istis machinationibus facilè alio remedio occurri queat.

CAPUT VI.

DE

JUDICIIS.

I.

Parum est constitui rempublicam, nisi sint, qui judicum partes sustineant, & non tantum leges accuratè custodiri præcipiant, sed etiam orta inter privatos dis-
 L1 4 fidia

fidia justè decidant, quò inter cives pax & tranquillitas servetur. Absque hoc enim foret, ut quilibet in agendo suum sequeretur arbitrium, & privata adversus proximum uteretur vindicta. Quo sanè pacto nullius magistratus subsistere posset autoritas, & mera in republica oreretur confusio: quinimo contentis legibus status ipse facilè degeneraret in Anarchiam. Proinde necessum est, judicem dari, qui secundum Leges jus & justitiam administret. Quamvis illa necessitas non sit absoluta, nec judicia ex se immediatè faciant ad finem civitatis, seu uti Thomas loquitur, ex seipsis habeant Eligibilitatem: Verùm necessitas saltem est hypothetica, in quantum civium malitia & improbitas punitur. Ne igitur cives quidam impunè malitiam exercent, judices constituti sunt, qui delinquentium improbitatem coërceant, eosque ad Legum observantiam perducant.

NOTAE.

IN hoc § pho agitur de necessitate Judicis in Republica. Ad quam probandam tali utimur argumento, *Quò absente, omnis magistratum & Legum autoritas evanescit, & mera introducitur confusio inter cives*

cives, illud ipsum *Reipublica* est necessarium, ratio est, quia, quod istius rei absentia efficitur, id illius presentia impediri potest, ne fiat, & ne *Respublica* concipiat in exitium. Sed absente iudice, omnis magistratum & legum autoritas evanescit, & mera inter cives introducit confusio Ergo. Minor probatur. 1. Quia magistratus autoritas in eo quam maxime consistit, ut illud, quod ab ipso precipitur & constituitur, à civibus fiat: nam nisi illud ad effectum perducatur, autoritas Magistratus habetur elusoria, quod sane in *Republica* grave malum est. Quapropter constituendi sunt iudices, qui cogant cives, ut iussibus Magistratus pareant, & inobedientiam supplicii severitate compescant. 2. Quod ad leges attinet, illae quantumvis contineant *respublicas*; tamen universaliter scribuntur. *Arist. l. 2. c. 8. Politic. neque de singulis, quae accidunt, jubent. Aristot. l. 3. c. 15. Politic. multo minus sententiam dicere queunt, quapropter adjungendus illis est vir bonus, qui sanum earum sensum declaret. & per earum applicationem ad propositum casum diligenter omnibus circumstantiis prius examinatis, quid iustum sit, per sententiam declaret.* Qua de causa *Aristot. l. 3. c. 16. Politic. Iudicem vocat Legis ministrum & custodem. Et L. 5. c. 7. Ethic. eum appellat Jus animatum.* Ut igitur Leges suam vim retineant in civitate, requiritur sane Iudex, qui secundum eas civium actiones examinet, & quid in illis iustum vel iniustum sit, per sententiam pronunciet, atque ita poenam transgressoribus aut delinquentibus statutam exequatur & innocentes defendat.

fendat. 3, Si non esset Index & Judicium in Republica, quilibet in agendo suum sequeretur arbitrium, neglectis legibus, & si cum altero contenderet, propriam peteretur vindicta, cui alter, adiunctis sibi aliis in auxilium, facile se opponeret: qua ratione scisso in diversas partes civium ordine, oriretur confusio. Nam sublata imperandi & parendi ordinatione succedit confusio, quæ dissidia, contentiones & partium studia fovet, unde aliter fieri nequit, quin tandem introducatur Anarchia, quæ est status sine omni ordine, in quo nemo alteri obedire; sed quivis facere vult, quod sibi placet & commodum videtur. Hinc porro infero: Cujus prudentia lites inter cives exorte per justam sententiam, decidi, & ita pax & tranquillitas publica, nec non imperantium & parentium ordo optimè conservari potest, illud Reipublice quam maxumè est necessarium. Sed judicis prudentia lites inter cives exorte &c. Ergo. Major patet, quia nihil magis conducit Reipublicæ, quam ut inter cives querelæ cessent, & si controversiæ quædam orientur illæ justè decendantur, quò unicuique contententium fiat satis: cum si contentiones alantur in Republica, crescat discordia, quâ sæpe vel maximæ res dissolvuntur. Ordinem quoque imperandi & parendi conservandum esse dubio caret, quod iste ordo Rempublicam constituat. Minoris veritas ex antecedentibus constat. Quamvis autem judicia Reipublicæ sint necessaria, tanta tamen eorum non est necessitas, ac si per se & immediate faciant ad finem civitatis, & ex se ipsis, uti Thomas ait, habet aut Eligibilna.

gibilitatem. Verum ex hypothefi, pofita fcilicet quorundam civium malitiâ & improbitate: quia dantur nonnulli, qui probi eſſe & cum aliis æquali jure vivere nolunt; ſed ob animi perversitatem aliis faciunt injuriam. Ne igitur illi impunè petulantiam ſuam exerceant, conſtituendi ſunt judices, qui eorum malitiam coerceant, & delinquentes commeritis pœnis ſubſciant, unde etiam judicia, caſtigations & ſupplicia non ſunt ſimpliciter, ſed ex neceſſitate ſaltem bona. Huc pertinet, quod dicit Ariſtot. l. 7. c. 13. *Politic.* *Quædam actiones ſunt ſimpliciter bonæ, quædam ex hypothefi honeſtum ſpectant: poſterioris generis actiones non ſimpliciter, verum ex neceſſitate ſunt honeſtæ, quia virtutem non ſequuntur, ſed faciunt ad tollenda impedimenta virtutum, & inde provenientis felicitatis, uti ſunt pœna & ſupplicia, quibus improbi in civitate caſtigantur.* Quæ quia à virtute proficiſcuntur, bona ſunt: Sed quia etiam è neceſſitate quadam inducuntur, non ſunt ſimpliciter honeſta & bona; ſed è ſuppoſitione malitiæ & improbitatis inter cives.

II.

Judicia, teſte Ariſtot. l. 5. c. 6. *Ethic.* & lib. 1. c. 2. *Politic.* ſunt juris & injuriæ dijudicationes. Etenim quia plerique ſuis in rebus cœcutiunt, & affectibus ducuntur, & ideo verum à falſo diſcernere nequeunt, hinc conſtituendus eſt aliquis, qui careat

careat affectibus in expediundis negotiis controversiis, adeoque id, quod iustum & æquum est, pronunciet. Qualis utique est iudex. Unde Aristot. l. 1. c. 2. Politic. maximo honor dignum iudicat eum, qui primus civitates, & cum his iudicia introduxit, cum olim ob defectum iudiciorum homines illud, quod sibi deesse arbitrabantur, armis petiverint.

NOTAE.

DUO hic traduntur. 1. *Descriptio iudiciorum* ex Aristot: l. 5. c. 6. *Ethic.* & l. 1. c. 2. *Politic.* quod sint juris & injurie dijudicationes: dum duobus vel pluribus inter se contendentibus in iudicio demum discutitur ex circumstantiis veritas negotii, & quid iustum vel iniustum sit ex ipsis Legibus pronunciat. Iudicis namque est secundum leges iudicare: quod dum facit, Jus ab injuria separat, & factam alicui injuriam ab eo aufert, eique Jus reddit, quod alter ei volebat eripere & auferre. Iudicium definitur à Contzio lib. 7. c. 22. *Politic.* Quod sit legitima definitio iudicis potestatem habentis ut per ejus sententiam lis instituta accipiat finem. Icti definiunt iudicium, quod sit legitima controversiæ inter actorem & reum susceptæ apud iudicem tractatio, disceptatio & dijudicatio. Et iudex est, qui de negotiis & controversiis litigantium cognoscendi

scendi & pronunciandi Jus habet. 2. *Commendatio* eius qui primus civitates invenit, inque eas introduxit judicia. Etenim. 1. *In civitatibus cives consequi possunt ea bona, quæ ad vitam feliciter degendam, seu consequendam beatitudinem civilem sufficiunt.* Quod utique tam ingeniosum est inventum, ut incivilibus nihil melius excogitari potuerit. 2. *Inter cives ipsos in civitatibus conservari Justitia pax & tranquillitas potest, dum in judiciis mali castigantur & puniuntur, boni verò premiis & honoribus afficiuntur.* Qui verò sponte sua nolunt virtuti studere, illi aliorum, qui puniuntur, exemplis deterrentur, & ita metupœnæ ad honestas actiones compelluntur.

III.

Aristoteles lib. 4. c. 16. Politic. recenset octo genera judiciorum. 1. Cum adversus Magistratum in rationem gesti officii inquiritur, & rationes à Magistratu repossuntur, quomodo munus suum administraverit. 2. Judicium adversus eos instituitur, qui aliquid de bonis publicis furati sunt. Quod pertinet sacrilegia & peculatus. Sacrilegium est furtum in loco sacro & rebus Deo dicatis commissum: Peculatus est species furti, quo quis surripit pecuniam publicam. 3. Adversus eum, qui contra rempublicum aliquid adversi molitur,

molitur, uti sunt crimen læsæ Majestatis proditio patriæ. 4. Judicium mulctæ iniquæ, quam Magistratus per vim à privato extorsit. Hoc judicium vocatur poenale quia in eo discutitur de poena à Magistratu delinquenti irrogata: an Legatibus conformis, an verò gravior vel levior sit, quam debebat esse. 5. Judicium contractuum privatorum, & quidem magnorum, ut est Emtio, Venditio: Tutela, Testamentum, Nuptiæ. 6. Judicium sanguinis quod est de homicidio vel cum vel sine proæresi commisso. 7. Judicium de rebus peregrinorum. Nam vel civis cum peregrino, vel peregrinus cum peregrino forebat lites & ideo instituebatur judex peregrinus, qui controversias inter illos enatas decideret. 8. Judicium contractuum parvorum, cum de parvis rebus controversia oritur. In nostra republica ratio judiciorum aliter se habet, quod è libellis, in quibus docetur Jus publicum, cognosci poterit.

NOTAE.

Variare judicia pro negotiorum, de quibus lites institui possunt, varietate, extra dubium est.

est. Non tamen, quæ in textu habentur, in omnibus societatibus civilibus fortean habebunt locum, propterea quod hîc multum faciant consuetudines locales, & copia vel paucitas incolarum. Unde pro numero civium judicia vel paucis vel pluribus solent communicari.

IV.

Judex constituitur vel ex universo civium corpore, vel ex certo civium ordine ac tribu, & quidem vel per suffragia: vel per sortem: vel per sortem & suffragia simul: quando eligentes ad hunc vel illum eligendum inclinent, quia tamen plures judicis officio videntur digni, tota electio tandem sorti committitur.

NOTÆ.

Modus eligendi Judices hic indicatur, qui constituitur ferè triplex. 1. *Suffragiis seu votis plurimorum.* Cum quidam nominantur, ad judicis officium, & is demum illud consequitur, quem plurimorum suffragia confirmant. Equidem negari non potest, si in hoc & in aliis actibus publicis, de quibus consultare contingit, non pluralitas; sed rectitudo & sanitas votorum attenderetur, rectius comparatum esse cum negotiis civilibus, quod sæpe quidam aliis assentiantur non ob rationis prægnantiam, qua interdum destituti sunt; sed ob affectum.

Etum: Attamen usus pluralitatem votorum approbavit: Unde, quod plurimorum suffragia volunt id eadem obtinet, licet melius aut prudentius interdum jussimodi electio institui, aut aignior ad officium judicis assumi potuerit. 2. Sorte, cum quidam nominantur, quorum nomina schedulæ inscripta in urnam conjiciuntur, & cujus nomen prius extrahitur, vel aliis schedulis confirmatur, judicis officium consequitur. Et ita *Electio committitur fortune*, quæ sortem regit. 3. *Electione & sorte simul*. Quando aliqui indicantur, & eligentes huic vel isti ut eligatur, suffragium suum præbent, illud autem inscribunt schedulæ, quam postea convolutam in urnam conjiciunt. Ubi is pro electo habetur, cujus nomen plurimorum votis comprabatur. Vel etiamsi duo sunt nominati æquè digni, unus autem ex illis saltem desideratur, tunc illorum nomina chartæ inscripta in urnam abjiciuntur, & quod prius depromitur, indicat electum judicem.

V.

Judicis officium est. 1. Actoris querelam facile quidem audire; ita tamen, ut Reo defensionem, quam jus naturæ permittit, non deneget. 2. Causam exactè cognoscere, consideratis facti circumstantiis. 3. In ferenda sententia nihil gratiæ, nihil odio concedere, sed sepositis affectibus citra munerum corruptelam juxta leges

ges receptas iustum & æquum pronunciare.

4. Pronunciatam sententiam postmodum exequi: Elusoria siquidem redditur auctoritas iudicis, si dicta sententia non tradatur Executioni.

NOTAE.

IN hoc §pho enumerantur virtutes & nonnullæ conditiones, quæ ad officium iudicis ritè & legitimè exercendum spectare videntur. 1. *Querelam actoris facile audire*, & reo defensionem non denegare: *Actor* dicitur, qui prius ad iudicem provocat, & coram eo aliquem accusat. Nomen habet ab agendo, quia juris experiundi causa alterum vocat in iudicium, & contra eum instituit actionem, & ab eo aliquid petit. *Reus* vocatur, qui coram iudice convenitur, & à quo vel contra quem aliquid petitur. Qui licet in conscientia se innocentem intelligat, nihilominus ab actore conventus, & à iudice vocatus comparere, & ejus auctoritatem non contemnere; sed ad actionem intentatam vel respondere, vel causas afferre debet, quare nolit, aut non teneatur respondere. Licet itaque officio iudicis quàm maximè conveniat audire querelam actoris, tamen & responsionem accusati aspernari non debet. *Cuilibet enim sua permittenda est defensio*, adeo ut etiam latroni furi, & pessimo cuique homini, si accusatur, deneganda non sit defensio, quâ se tueri velit. Defensio siquidem est ju-
Mm
ris

ris naturæ, ita ut qui se legitimis modis defendunt in nullo peccasse videantur. 2. *Non sit deditus affectibus, nec respectum personarum habeat; sed unicuique justitiam exerceat prout oportet.* Plutarch. in lib. de Auditione p. 44. ait: *Qui iudicis officio fungitur, is & odio & benevolentie vacuus audire debet integro animo, quid juris sit.* Bene ait Adam. Contzen l. 7. c. 22. p. 581 *Politic.* *In iudice constituendo id servandum est, quod in regulo normaue edificiorum, ut quam rectissima atque inflexibilis omnino sumatur; ita iudicem regere oportet, qui nec ad iram nec ad cupiditatem facile impellatur, perinde enim esset, ac si quis regulam incurvet, ac minime quadret.* Justitia non novit amicos, veritatem novit, personam non accipit, Deum imitatur. Balduinus Archiepiscopus Trevirensis cum summa severitate administravit justitiam nullâ personarum habitu ratione, qui germanum fratrem ob uxorem propriam interfectam, ut aliam posset ducere, decollari iussit. Christoph. Lehnman. l. 7. c. 35. p. 778. *Chron Spirens.* Cum primis autem videat iudex, ne se patiatur corrumpi muneribus. Uti olim Athenis apud Xenophontem in l. de Republ. Atheniens. p. 699. Pecunia impetrari ait; multa atque etiam futurum, ut plura impetrentur, si plures pecuniam numerent. Ubi enim justitia est venalis, magna fit injuria ei, cui debebat Jus reddi. Chockier. l. 2. c. 4. *Thesauri Aphorismi Politic.* p. 95. C. Pontius Samnis dicebat: Utinam ad illa tempora me fortuna servasset, & tum natus essem, quando Romani dona accipere cepissent

pissent, non essem passus eos diutius imperare. *Be-
 sold. Dissert. de Magistrat. c. 2. n. p. 157.* Apud
 Thebanos fingeantur imagines justitiæ cœcæ & sine
 manibus. *Diodor. Sicul. l. 1. Quod Plutarch.* ita
 interpretatur, ut judices nec munera capere, nec
 oculus in cujusquam gratiam deflectere debeant.
 Laudandæ sunt Hispanorum ordinationes, quæ ob
 judicium quicquam accipere prohibent, quod ju-
 dex non propter munera, sed propter virtutem
 pronunciare veram debeat sententiam. *Arnis. l.
 1. c. 15. de doct. civil. p. 403.* Quapropter judex tri-
 bunal justitiæ conscendens ita judicet, uti se judi-
 cari exoptat à Deo. Confer. *Nathen. par. 1. tit. 1. c.
 2. p. 11. de Justit. vulnerata.* Quod si verò judices
 inique agant, innocentes condemnent, nocentes
 verò absolvant, tantæ injustitiæ connivere non
 debet supremus Princeps; verum eos in terrorem
 aliorum punire. Ita Cambyfes Sysamni, quod ob
 pecuniam injustè judicasset, pellem detrahi ea-
 que tribunal convestiri jussit; & ejus filium Ota-
 nem iterum fecit judicem, eumque commonefa-
 cere voluit, in quonam tribunali ipse judicaret.
Herod. l. 5. c. 25. p. 297. & 298. Episcopus Coloni-
 ensis Anno judices quosdam, quòd contra mulie-
 rem pauperculam iniquam tulissent sententiam,
 oculis privari voluit, unò exceptò, qui compater
 erat, cui unum saltem oculum effodi curavit, ut
 reliquorum occæcatorum judicum Dux esset. Et
 ut factum hoc eò diutius memoriis hominum in-
 scriptum maneret; illorum domibus lutea capita

oculis destituta imponi præcepit, quo prætereuntes tantam iniquitatem abhorrerent. *Crusius par. 2. Annal. Suevor. l. 6. c. ult. Lamb. Dana. l. 6. Pol. Christ. cap. 5. ubi refert Zoilum illum fumi venditorem vivum crematum esse, quod Magistratus vendebat. Sui-lius quæstor Germanici in insulam à Tiberio remotus fuit. Tac. l. 4. c. 3. annal. Ubi Hannib. Scotus p. 104. ait: MAGNAM pœnam meretur ille, qui convictus est cepisse pecuniam ob rem judicatam. Imbercorus, & Burgundiæ Cancellarius capitis sunt damnati, non quòd prostituentes judicium munus acceperint; sed quòd oblatum non recusassent, Comin lib. 8. pag. 607. Andr. Ifern. in c. 1. quæ sunt Regalia narrat: Carolum I. Regem Neopolitanum jussisse, ut suspenderetur judex, qui certo occisori pœnam solum indixerat, ut ei præcideretur manus. Bodin l. 4. Demono cap. 5. Videri potest hac de re Forstnerus in not. Politic. ad L. 2. Tacit. p. 308. & seqq. 3. Judex secundum leges judicare debet. Nam judex ex circumstantiis quidem intelligit factum, sed ex lege judicare tenetur. Vide Adam. Contzen: l. 5. c. 11. Politic. p. 326. ex Aristotele optimè hac de re differentem. Uti requiritur (1.) Ut judex peritus sit juris & legum: ignoratâ enim regulâ justitiæ, judicium erit perversum. Cassiodor. lib. 8. Epist. 18. ait: Legum peritos oportet judices ordinare, quia vix potest justitiam negligere, qui norit equitatem. Turpe autem erit judici ignorare justitiam, cujus ædes Cicero lib. 1 c. 45. p. 97. de Oratore voluit tanquam Oraculum adiri. 2. Ut judicet secundum*

acta & probata, seu juxta illa, quæ in judicio sunt deducta & demonstrata, ut ex illis judex facti circumstantias probè examinare, & in quo veritas negotiï consistat, exactè penetrare queat: Et quantumvis judex rectius scire videatur, quomodo facti veritas sese habeat; tamen istius officio non convenit à probatione recedere, ne pars sit & judex, neque postmodum litem faciat suam. Quod si tamen putet ob meliorem scientiam, quàm in actis deductum est, se non posse in illa causa pronunciare, satius est ad tempus judicis munus deponere, illudque alteri concedere, ne conscientiam vulneret. 3. *Ut in judicando sequatur normam legum, ne ab iis recedat, ne scilicet judex sit ipsa lege prudentior.* Cum primis autem oportet legem sequi tanquam normam, quando ipsa est clara & perspicua. Nam non tantum injuria fit legi, si judex se ea putet prudentiorem; verùm etiam in ipsam peccatur Majestatem, quæ legem tulit: cùm judex saltem sit minister & executor legis, quem oportet sequi regulas & constitutionem juris, neutiquam verò arbitrium suum & voluntatem. Quamvis tamen non inderdictum sed potius injunctum sit judici, ut facti circumstantiis probè examinatis æquitatem possit anteferre stricto juri, & ita ex causa pœnam imminuere. 4. *In ferenda sententia non sit præceptum, sed circumspectus.* Nihil enim est tam contrarium judicio quàm subito decernere. Seneca ait: *Ad pœnitendum properat, qui citò judicat.* Hinc est proverbium: *Precipitata voluntas est noverca justitiæ.* Et Sene-

ca lib. I. de Clement. ait: *Libenter damnat; qui citò*
IV. Denique sententiam, quam tulit iudex, executioni dare debet. Vana & deridenda est sententia, quæ caret executione, finem namque suum non assequitur. Quantumvis hic etiam cautè procedendum esse putem, ne in exequenda sententia iudex festinet nimium, sed moram quandam inter ipsam sententiam & ejus executionem intervenire patiatur, & absit ab animo Pisonis, qui sine clementia, imò sine omni consideratione tres innocentes trucidari jussit apud Senecam lib. I. c. 16 p. 19. & 20. de Ira. Rectè Tiberius constituit: *ne damnati ante decem dies post latam sententiam punirentur.* Dio Cassius lib. 47. Theodosius postea tulit legem, *ne serverum supplicium ante 30. dies mandaretur executioni* L. 20. C. de Pœn. Ubi possumus afferre rationem Anaxandridis apud Plutarchum: *si semel erratum fuit in executione sententiae, postmodum non datur consilii corrigendi potestas:* Magna itaque opus est prudentia; & circumspecto iudicio in exequenda sententia.

VI.

Diversi modi constituendi iudicem arguunt diversas rerum publicarum formas. Quando enim ex toto civium corpore eliguntur iudices, indicium est status popularis, quod si verò è certo civium ordine constituuntur, illud ostendit, ibi paucorum rempublicam obtinere.

CAPUT

CAPUT VII.

DE

SUBDITIS ET PARENTIBUS.

I.

HActenus dictum est de Imperantibus: restat ordo, ut de parentibus seu subditis aliquid agatur, cum ex hisce duobus constet societas civilis *Arist. l. 7. c. 14. Politic.* Qui verò intelligit quinam sint Imperantes, is facile percipere potest, quinam dicendi sint subditi, & parentes, nempe omnes illi, qui in numero imperantium non sunt. Quamvis tamen & in imperantibus nonnullis ratio subjectionis sese exferat: in illis, inquam, qui potestatem imperii habent à maiestate communicatam: qui respectu maiestatis sunt subditi: licet respectu aliorum, in quos imperium acceperunt, videantur imperantes.

II.

Non tamen omnes, qui in aliqua republica versantur extra conditionem imperandi, sunt propriè dicti subditi. Etenim *Peregrini*, licet eo tempore, quo ibi vivunt, teneantur consuetudinibus & legibus loci se gerere conformes, vel illis non contravenire; tamen ob illam observantiam non efficiuntur subditi, nisi quoad tempus saltem. Inde *Grotius l. 2. c. 11. n. 5. de I. B. & P.* tales vocat *subditos temporarios* ratione legum, quas pro eo tempore in illo

Mm 4

loco

loco ubi sunt, tenentur observare. Nam iniquum foret, si quis in alia degens civitate pro arbitrio temerè quidvis agere, & non sine alterius damno, aut violatione Legum ibi usitatarum vellet agere. Neque etiam pro veris subditis habentur Incolæ, qui quidem domicilium suum alicubi habent constitutum, non tamen civitatis istius ubi habitant, sunt partes, quia non communicant de Iuribus illius, utpote qui saltem ex pacto obedientiam debent, & ab illo loco pro arbitrio possunt recedere: uti in Germania sunt Iudæi.

III.

Verus subditus est, qui in conditione parendi positus Domino suo & corpore & rebus obligatus est. Et enim dantur, qui non ratione personæ, sed saltem ratione bonorum obligantur domino, unde illi nihil aliud debent, quàm quod de bonis præstare oportet. Et hi veram rationem subditi non habent. Alii etiam præter bona obligati & subjecti sunt domino ratione personæ suæ, & quidem vel immediate, ita ut nulli alii prius debeant obsequiū: vel mediate, cum prius alii, quàm summæ potestati obedientiam exhibere teneantur. Uti in Germania illud in quibusdam nobilibus & Comitibus cernere licet. Ratio consistit in concessione imperii facta à maiestate, quâ fit, ut illi, in quos nonnulli consecuti sunt imperium, prius immediato domino obtemperent, & mediante illo etiam supremæ potestati.

IV. Ve-

IV.

Verus subditus tenetur ad duo. 1. *Ad fidelitatem*, quâ subditus se obligat, quod non tantum nihil mali etiam si illud verum fuerit, de Principe suo loqui sed etiam nihil, quod perniciem, damnum, aut aliquod saltem præjudicium eidem afferre possit, tentare, nedum perficere: quinimo ne quidem ad hoc consilium ab aliis prolatum probare, vel ejusmodi consultationibus interesse, sed potius, quantum in se est, tale quid avertere, præcavere, vel etiam de tegere, & si forte an Dominus in periculum incidat, ei vita, sanguine, & bonis suis omnibus succurrere & auxiliari velit. Et tales promissiones facere tenetur subditus mediante Jurejurando, quod appellari solet *Homagium*, quo certum reddit dominum de fide data & obsequio. Juramento autem ultra id, quod fieri potest, non obligatur: quæ enim moraliter sunt impossibilia, illa, uti sub nullam cadunt obligationem, ita nec sub vinculo juramenti continentur.

V.

2. *Ad obsequium*, quod importat vim parendi mandatis supremi Principis omnibus, quæ natura vel moribus fieri possunt. Ad illicita enim, si præcipiantur, ratio obediendi se non extendit: nam in talibus subditus potest illæsa conscientia Domino denegare obsequium. Quandoquidem illa excedunt potestatem præcipiendi: ut ita, quæ Dominus præcipere de Jure non potest, in illis is obsequium ex-

Mm §

equè

equinequeat : A parte autem Domini se exferit potestas cogendi erga inobedientes : nam quando subditus licitis imperiis parere non vult, ad obedientiam vi quadam adigi potest ; quæ potestas interdum ad vitæ privationem in refractario se extendit.

VI.

Neque hic expediendus est severus Princeps, qui cum injuria subditorum imperium exercet. Quandoquidem in hoc casu non considerandi sunt mores imperantis ; sed ejus officium : quod positum est in regimine universali in omnes, qui sub ejus ditione sunt. Hoc regimen involvit obsequium à parte subditorum ita ut qui in republica se fatetur subditum, simul se obligatum fateatur ad obsequium, etiamsi obsequium istud secum trahat aliquid incommodi vel iniquitatis.

VII.

Quidam adhibere volunt tertium requisitum, scilicet Reverentiam ; quod videtur superfluum, quoniam qui alteri obligatus est ad fidem & obsequium, is eidem simul ad exhibendum honorem & reverentiam adstrictus est.

IIX.

Interim subditi non est inquirere in præcipientis mandata, quomodo illa se habeant, sed illis parere nisi naturali judicio quis statim intelligat, ea manifestò esse contra honestatem moralem. Enim verò uti eleganter *Antonius* dixit : *Subditi non est disputare de legibus, & mandata Principum sub censuram revocari,*

vocare, sed simpliciter illis obtemperare. Condicio namque parendi, in qua subditus est positus, hoc requirit.

IX.

Ratio subjectionis consistit in præstanda fide & obsequio : originem autem suam trahit à *submissione vel voluntaria vel coacta*. Nam quando populus sponte sua se submittit alterius potestati, non tantum se, sed & omnes posteros è *tacito quodam pacto* ad perpetuum obsequium obligat. Qui verò superioris imperium coguntur subire, de illorum consensu non est quæstio, cum vis superior obedientiam extorqueat. Quam conditionem intrant omnes illi, qui ab illis nascuntur, vel in decendentium locum assumuntur. Non enim alia ratione eos Dominus vult pati, quàm sub conditione parendi, & præstandi fidem.

FINIS LIBRI QUARTI.

LIBER QUINTUS.

DE

OPTIMA RE-
PVBLICA.

CAPUT I.

I.

Qui de optima Republica agere vult, ei ante omnia definiendum est, quænam sit vita maximè expetenda: Nam hanc qui ignorat, eum & optimam ignorare Rempublicam necessum est: quia verisimile est, eos demum optimam Republicam, qui vita fruuntur beatissima, ob copiam bonorum, quæ ipsis in promptu & ad manus sunt. Ubi duplex quæstio est proponenda.

1. Quæ nam vita sit beatissima & maximè expetenda?
2. An eadem sit vita totius civitatis & singulorum civium.

2.

Quod ad primam quæstionem attinet, inter omnes constat, tria esse bonorum genera. 1. Externa, seu fortunæ. 2. Corporis & 3. Animi: quæ bona in felicitate civili concurrere, & beatis adesse debent: Neque enim quispiam facile eum dixerit beatum, in quo nulla fortitudinis, vel temperantiæ, vel iustitiæ, vel prudentiæ pars insit. Vulgus quidem satis esse putat: Eum qui virtute leviter sit instructus, bonis autem fortunæ abundet, utpote

utpote quæ in infinitum, sive ultra modum appetuntur, esse beatum. Sed vulgi sententiæ repugnat. 1. *Ipsa rerum natura usus & experientia* quod virtutes non parentur bonis externis: sed potius bona externa acquirantur ope virtutum. 2. *Beatiores semper habui sint, qui moribus & animi virtutibus fuerunt exornati licet parum de fortuna bonis participaverint, quam qui magnas possederunt divitias, animo verò & moribus malè fuerint affecti.* Nec experientia saltem; sed & ratio docet ad beatitudinem virtutem potius, quam divitiarum magnitudinem esse necessariam, nec opes esse infinitas, aut in infinitum expeti. (1.) *Quia bona illa fortune sunt instrumenta, quæ ob aliud acquiruntur* (2.) *quia bonorum utilium nimia magnitudo necessario aut nocet habentibus, aut illis nihil prodest: cum contra ex animi bonis, quo magis quodque excellit, eò utilius haberi debeat.* Itaque vita beatissima illa est, quæ in bonis animi excolendis posita est.

3.

Alteram quæstionem quod concernit, docet Aristoteles: iisdem rationibus concludi, & civitatem beatam & optimam esse, illam scilicet, quæ rectè agit. Rectè agere autem dicitur, qui ex virtute & virtutis præscripto agit. Jam fieri nequit, ut rectè agant, qui recta non agunt: sed nec ullum opus viri aut civitatis absque prudentia & virtute bonum ac honestum esse potest ut proinde fortitudo, justitia & prudentia civitatis eandem vim & speciem habent cum illis virtutibus, quarum singuli cives sunt compotes, & ab eis iusti, & prudentes dicuntur.

Erit.

4.

Erit autem *optima Respublica*, quæ ita instituta est, ut secundum ejus descriptionem quisque optimè agere & beatè vivere possit. Seu Respublica optima erit ordinatio imperandi & parendi inter civis virtute præditos instituta cum rerum sufficientia ad degendam vitam civiliter beatam.

CAPUT II.

1.

Non potest autem optima esse Respublica, nisi copia rerum conveniente sit instructa. Nam materia istius est. 1. Multitudo hominum, quot scilicet & quales adesse debent. 2. Magnitudo & qualitas agri.

2.

Plerique putant, civitatem beatam oportere esse magnam *spatio nimirum & ambitu vastam, & multitudine civium refertam*. Ubi tamen in æstimanda magnitudine alicujus civitatis oportet rationem multitudinis habere, eamque spectare in veris civibus, qui sunt propriæ civitatis partes: eorum quippe multitudo poterit alicujus magnæ civitatis indicium & argumentum esse; verum illa civitas, in qua multi sunt opifices, pauci verò boni, milites & nobiles, neutiquam dici potest magna, neque enim idem quid est: *Magna civitas, & frequens seu populosa*.

3.

Cum quoque pulchritudo consistere soleat in multitudine & magnitudine, utique illa civitas, quæ

quæ terminum cum magnitudine habet conjunctum, necesse est ut sit pulcherrima. Quæ magnitudo non videtur terminum excedere, si multitudo civium adhuc legibus regi possit. Civitas verò quæ pauciores habet cives, quam oportet, necessariis carebit adjuventis: E contra si minis populosa fuerit civitas, forsitan habebit ea, quæ ipsi sufficienter sunt necessaria; attamen illa non habebit, ut civitas, sed ut gens vel populus, ut ita in formam reipublicæ vix redigi possit, non enim recipiet bonam constitutionem. Proinde tantus requiratur in civitate numerus civium, qui ad bene beateque vivendum in societate civili sufficiat. Dicendum igitur est: *Eum esse verum ac justum multitudinis in civitate modum, ut sit rerum necessariarum copia instructa, civesque se invicem norint, ne ignoti vivant inter ignotos, verum bonis Legibus regi & ad optimum finem perducere possint.*

4.

Similiter de agro, ejusque qualitate dubium nullum est, quin is laude dignus sit, qui omnium rerum ferax fuerit. Illud siquidem dici potest *sufficiens, cui omnia adsunt, & quod nulla re indiget.* Interea tam magnus ager esse debet, ut incolæ istius loci ex eo & liberaliter & temperanter vivere queant.

Agri situm & formam quod attinet, ea in re oportet fidem habere iis potissimum, qui peritiæ rei militaris instructi sunt; utpote, qui requirunt, ut ager hosti ad invadendum sit difficilis, defensio autem

autem incolis seu civibus sit facilis, ipsique possint expedite excurrere.

CAPUT III.

1. Descriptio agrorum, ad urbem acceditur, quam ex animi sententia constituere licet, æquè ad mare & ad terram vergat necessum est, id est, etiamsi in continenti extracta sit urbs; non tamen nimium mari distet, tum ut undique & terra & mari minoribus sumtibus auxilia ei possint subministrari; tum, ut commerciorum exercitium tam in inferendis quàm exportandis fructibus & mercibus eò commodius institui possit. Ne quoque peregrinorum moribus civitas ejusque Leges corrumpantur, emporium ab ipsa urbe sit quidem aliquo modo distitum; non tamen nimis ab ea remotum, & ex parte mœnibus vel aliis propugnaculis munitum. Quomodo si quid boni in talium societate sperari poterit, cives facile illud consequi: si verò mali quippiam metuendum sit, sine labore beneficio legum istud averti possit,

2.

Id interim certum est, copiam navalium requiri, de quorum multitudine ex usu civitatis statuendum est: non enim est necessum, ut turba navalium sit magna; & præprimis cavendum, ne istud hominum genus contineatur civium numero, quamvis vectores & classiarii ex ordine civium eximi non debeant, cum & liberi, & pedestribus copiis collecti sint. Nobis tamen est sermo de

de remigibus, & aliis istius generis hominibus; qui & veri nautæ sunt, & propriè in navigatione versantur.

CAPUT IV.

I.

Porro explicandum de qualitate civium, seu de eorum natura & ingenio in beata Republica. Hæc siquidem ingeniis civium tanquam instrumentis utitur, ut si ingenia desint, optima Respublica non possit operationes suas secundum virtutem perfectam exercere. Quod indicium est: *optimam Rempublicam non posse inquamcunque civitatem induci: proinde idoneos cives beata in Republica eligere, varietatem ac discrimina gentium ac populorum considerare oportet.*

2.

Et quidem illi, qui frigida loca uti *Europam* inhabitant animosi sunt, & pugnaces, ingenio tamen & arte cæteris populis sunt inferiores. Et hæc est causa, quare tam diu mancant liberi, & servituti fortiter resistent. Asiatici, qui calida loca inhabitant, ingenii solertiâ & arte cæteris præstant: sed parum animosi; quin ignavi & effeminati sunt. Et ea propter plerumq; serviunt, & sub alieno detinentur imperio. Græci verò, juxta Aristotelem, quia medium tenent, id est, calore & frigore temperata loca incolunt, & animosi seu fortes & prudentes sunt. Et hæc unica est causa, quare illi libertatem tueantur, & optimè Rempublicam administrent. Itaque talis illa gens est, quæ si unam

Nn

Rem-

Rempubicam naçta eſſet, potuiſſet utique cunctis hominibus imperare.

3.

Ex his itaque videmus, quòd nulli cives, qui bellicoſi tantùm ſunt, ſed prudentia deſtituuntur, ſint apti ad optimam Rempubicam: Nec viciffim qui ingenioſi quidem & callidi ſunt, fortitudine autem carerent, in beata Republ. poſſint eſſe cives, cùm ſervire teneantur: Ideo legiſlator in condenda optima Rempubliça ſollicitus eſſe debet, ut tales admittat cives, qui ſimul ſint ingenioſi & animoſi.

CAPUT V.

I.

Porro conſiderandum eſt, quotnam ſint ea, abſque quibus civitas conſtare non poteſt. Numerum autem partium rectius non ponemus, quàm ſi conſtituatur numerus operum, quæ in civitate ſunt neceſſaria.

2.

Primum igitur eſt *Alimentum*, abſque quo neque eſſe, neque agere, neque operari poteſt civitas, proinde homines ad eſſe decet, qui parent victum, & acquirant ea, quæ natura ad ſuſtentandam vitam ſuppeditat, uti ſunt Paſtores, Piſcatores, Agricoltæ, Venatores &c. Secundò *variis opus eſt artibus in civitate*; multis enim, quæ ab opificibus conficiuntur, indiget civitas, ut amictu, commodâ habitatione, & ſimilibus. Tertiò ponuntur *Arma*, tum ad tuendum imperium, tum ad propulſandam vim externam & injuriam hoſtilem. Quartò requiruntur

tur homines divites: Quintò rerum divinarum cura; quia in optima Republica civium operationes proximè accedere debent ad operationem Deo convenientem: hinc in ea adesse decet, qui præficiuntur cultui divino. Sextò *judicium de rebus utilibus & justis*, quæ res est omnium maximè necessaria. Nam non potest consistere civitas, nisi sint, qui de litibus inter cives exortis judicent, de quibus, quæ reipublica utilia sunt, consultent.

3.

Hinc sequitur, in civitate requiri agricolas, artifices, locupletes, manum militarem, sacerdotes, rerum necessariarum & utilium judices. Quinam autem ex hisce hominum generibus veri cives esse possint, videndum est.

4.

Etenim quia nobis propositum est, de optimo Reipublicæ statu differere, id est tali, qui maximè omnium civitatem reddere possit felicem: Beatitudo autem sine virtute contingere nequeat; satis apparet in felici civitate eos demum esse cives, qui simpliciter sunt iusti, & non ex hypothetis, scilicet pro huius vel illius Reipublicæ institutis.

5.

Inde cives esse non possunt in beata civitate, qui in foro versantur, uti institores, mercatores, tabernarii &c. aut qui sordidis artibus sunt dedicati, utpote quod talis vita sit ignobilis, & virtuti non nihil adversa; sed & agricolas non decet esse in hac Republica cives: otium enim & tem-

pus requiritur tum ad parandam virtutem, tum ad civilia officia subeunda, seu actiones civiles exercendas.

6.

Remanent itaque. 1. Milites. 2. Senatores, qui de rebus utilibus deliberant. 3. Judices, qui judiciales controversias cognoscunt, & hi potissimum partes beatæ Reipublicæ videntur.

CAPUT VI.

I.

Ulterius de situ & munimentis urbis est aliquid dicendum: Et quidem ad situm quod attinet, quatuor spectanda sunt. 1. *Bona valetudo*, tanquam res necessaria, cum absque ea felices non possint esse cives. Et ideo salubritas aëris respicienda venit. Quæ tamen consideratur, si urbs ad *Orientem* condatur; ab ea siquidem parte aër per ventos orientales purgatur: Proximè, si constituatur civitas adversus septentrionem; hæc enim magis commodis auris refrigeratur. Hoc fortean vult Aristoteles, singula urbis ædificia extruenda esse, ut fores, & fenestræ ædium spectent ortum vel occasum. Notum quippe est, maximas tempestates ab occasu provenire, adeoque ædificia ita extruenda esse, ut partes, quæ spectant ad occasum, clausæ sint.

2.

2. *Urbis situs est eligendus, in quo civiles actiones eo facilius perfici possint.* 3. *Situs iste ad bellicas actiones erit commodatus, scilicet, ut oppidanis exitus*

exitus sit facilis : hostibus sit aditus impeditus : & difficulter oppidum obsideri queat. 4. *Eo in loco aquarum perpetuo manantium debita copia, & sufficiens esse debet, quæ si non contingat, inventa est majoribus huic incommodo ratio quædam adhibendi instrumenta quibus imbres excipiantur ; ita, ut instrumenta sint magna & capacia multarum aquarum, quæ nunquam oppidanis deficient, quando bello impetiti usu agri prohibeantur.*

3.

Itaque incolentium valetudo in construendis urbibus est præprimis attendenda, quæ consistit partim in salubritate loci : partim in salubritate aquarum, quia illis corpus carere non potest. Quibus enim rebus ut plurimum utimur ad corpus, hæ quàm maximè ad valetudinem conferunt. Ubi autem non est aquarum & fontium copia, nec similes sunt aquæ omnes, dabit prudens legislator operam, ut illæ distinguantur, atque inter se separentur, ut, quæ potui sunt aptæ, ab aliis, quæ usui promiscuo sunt destinatæ, puræ ac seorsim conserventur.

4.

Quod vero pertinet ad loca munita, ea non omnibus Rerumpublicarum generibus sunt accommodata. Nam arces & castella paucorum potentia, & unius principatui conveniunt: loci æquabilitas statui populari competit ; in Aristocratia autem loca plura, quæ à natura sunt munita, desiderantur.

5.

Ad munitionem urbis quoque spectat, si ædificia privatorum rectè sese habeant. De quo duplex oritur opinio. 1. Una recentior, quæ ad ornatum pertinet. 2. Altera antiquior respiciens defensionem urbis. Priorem illam videtur invenisse *Hippodamus Mælesius*, ut recto ordine per civitatem disponantur ædes: quo viæ publicæ ad cuncta, quæ cives desiderant, pro arbitrio vehenda & portanda maximè idoneæ futuræ sint. Posterior ratio videtur tutior, quia antiqui domos obliquabant, ut & vias, ne hosti essent perviæ & apertæ, si videlicet ipse in urbem irrumperet; sed ipse impediretur, ne facile elabi, quin potius ab aliis qui notitiam loci habent, opprimi & cædi posset.

6.

Interea, quamvis nonnulli utut fortitudine bellica egregiè instructi, negent civitates muris circumdari oportere; tamen illi nimis ruditer & prisca simplicitate, id est, stultè errare videntur; ipsi enim exemplis contrariis de errore suo sunt convicti postquam experti sunt, pessimè id successisse, quod putarint & statuerint, solam virtutem fortitudinis sine muris sufficere. Equidem turpe videri potest & generoso animo indignum adversus pares nec multum potentiores se velle murorum præsidio tueri: Attamen, quia ex improvviso bellum inferri, & qui illud inferunt superiores esse epossunt, quam ut à paucis maximi licèt sint animi, hostilis iste impetus sustineri queat; ideo præsi-

præsidium salutis in muris & propugnaculis est ponendum, nisi in periculum se conjicere, & hosti ludibrio se exponere, aut ab eo injuriam pati malit. Ea-
propter præsidium murorum. 1. est tutissimum ad re-
primendum impetum hostilem. 2. convenientissi-
mum bellicis rationibus, hoc cum primis tempore,
quò tam varia tormentorum & machinarum genera
ad obsidendas & expugnandas urbes solerti ingenio
sunt inventa.

7.

Illi itaque, qui mœnibus civitatem cingi non
debere pertinaciter contendunt, nihil aliud agunt,
quàm ut locum hosti adventanti maximè opportu-
num ad incurSIONem quærant, montosa loca demoli-
antur, quod tueri ea nequeant cives: ipsos interim pro-
pria defendat fortitudo. Certè eodem modo con-
cludere licet: *Ne cives reddantur ignavi & imbel-
les; nec parietibus, neque tectis privatas ædes munien-
das esse*: quò tamen nihil stolidius dici potest.

CAPUT VII.

I.

In Republica beata religioni quoque sua con-
stare debet autoritas, unde & Templà in istius urbe
extruenda sunt, quæ à privatorum ædificiis remota
esse decet: Ædificanda autem illa sunt in loco urbis
conspicuo, & quidem magnificè in tanta amplitudi-
ne, ut civibus ad sacra ibidem peragenda sufficiens
sit locus.

2.

Prope Templâ ad Magistratum conventiones operæ pretium est constituere *Forum*, quod in *Thesalia* dicitur *liberum*, quia *purum esse oportet ab omnibus rebus venalibus*. Ibi *commeare* prohibeantur opifices, agricolæ, aliique operarii, nisi forte à magistratu vocentur. *Qui locus aliquid venustatis & decoris accipiet, si seniorum conversationibus fuerit destinatus, ut illi ibi conveniant, deq; rebus tam sacris, quam ad bonum publicum pertinentibus inter se colloquantur*. Quin venustior erit locus iste adhuc, si senum & juniorum ibi fuerint *Gymnasia*: convenit certè ut delectus ætatum habeatur, & juniores in præsentia quorundam seniorum exerceantur, quippe qui ipsis sint veluti quidam *Magistratus*: *Præsentiam enim Magistratus semper ob oculos habere, verum, pudorem & timorem ingenuum instillat*.

3.

Forum autem rerum venalium ab hoc foro libero diversum esse decet, commodotamen loco situm, quo congeri facilè queant, quæ à mari, terra, aut alio loco propinquo mittuntur. Quæ verò de *Commensationibus* tum sacerdotum tum Magistratum, in publico peragendis ab Aristotele l.7.c.12. *Politic.* & moribus Græcorum quidem differuntur, cuivis populo applicari nequeunt, etsi in eum introduci debeat optima respublica.

CAPUT

CAPUT IIX.

I.

De materia beatæ civitatis hætenus dictum est, sequitur, ut de ipsa Republica differamus, quam am & qualia illa sint, è quibus constare debeat, ut beata sit, & rectè administretur. Quod ut ordine fiat, notandum est: Duo esse, in quibus cujusq; rei rectitudo atq; bonitas consistat. 1. *Ut finis actionum initio rectè sit constitutus.* 2. *Ut media fini rectè constituto accommodentur*, hoc est, *bonæ ac honestæ actiones, quibus finis iste obtineri possit, eligantur.* Quæ duo tamen inter se convenire & discrepare possunt. *Conveniunt*, si fini bono respondeant bona media, seu honestæ actiones. *Discrepant*, vel quando finis est bonus, media autem sunt mala; vel media quidem sunt bona, sed finis propositus est illicitus: vel in utroque peccatur, ut neque finis sit bonus, nec media idonea.

2.

Planè quemadmodum in Medicina nonnunquam nec rectè judicant medici, quale corpus sanum esse debeat, cum tamen sanitas corporis sit finis propositus medicinæ. Interdum verò licet rectè judicent, adeoque in constitutione finis non aberrent; tamen in mediis ad introducendum finem possunt errare. Iam verò in artibus & scientiis utrumque tenere oportet, & finem & actiones seu media, quibus iste finis paratur: Ita quoque in Republica omnes beatam vitam expetunt, sed illam non omnes consequuntur, cujus causa est

Nn §

defectus

defectus mediorum & error circa finem. Quibusdam namque defunt bona fortunæ, quæ ad exercitium honestarum actionum desiderantur. Quibusdam obstata natura, dum illi vel non capaces sunt virtutis, in cuius functione felicitas consistit: vel aberrant à felicitate, & quidem vel ob infirmitatem, vel perversitatem iudicii, eamque non in virtute, sed in corporis voluptatibus, vel in opibus vel alia in re quærunt. Et hi de fine non rectè sentiunt, quamvis divitiæ ipsis haud defint.

3.

Quoniam verò propositum nobis est Rempublicam optimam considerare: & *optima est, per quam optimè administratur civitas: interim per eam rempubl. optimè administratur civitas, per quam potest fieri beata:* satis apparet, illud prius exploratum esse debere: quæ nam sit beatitudo civilis, & in quoniam illa consistat? In libris de Moribus dictum est, quod *felicitas sit virtutis functio ejusq. perfectus usus, non, quidem ex hypothesis & sub conditione, sed simpliciter.* Quod ut intelligatur, dicendum: Quasdam actiones simpliciter bonas quasdam ex hypothesis & conditione saltem tales esse. vide supra lib. 4. c. 6. p. 539.

4.

Verùm dicat aliquis, quòd si virtus consistat in honestis functionibus, felicitas autem in usu & actione virtutis, utique ad beatitudinem civitatis sufficiet sola virtus, etiamsi destituta sit bonis fortunæ. Sed quantumvis vir probus paupertatem, morbumque
& re-

& reliquas calamitates magno animo rectè ferat; tamen beatitudo in paupertate & morbis non est posita; quin potius contraria, nempe decentem divitiarum copiam, bonam valetudinem, ut & alia nonnulla bona fortunæ desiderat, quatenus ad honestas virtutum actiones exercendas ea conducunt. Nam, ut in libris de moribus illud est declaratum: *Virum bonum esse, cui ex virtute bona adsunt, quæ simpliciter sunt bona: & usum rerum externarum, quatenus is ex virtute est, simpliciter bonum est honestum esse.* Unde fit, ut homines ex errore quodam putent: *divitias esse causam beatitudinis: cum tamen illæ non sint bona, nisi ei demum, qui peritiam illis utendi è virtute habet.*

5.

Ex quibus manifestum est, ad perfectam civitatis aut Reipublicæ felicitatem quædam esse, quæ à fortuna proveniunt, & quædam quæ à Legislatore proficiscuntur. Ideo, qui de civitate extruenda cogitat, is ea, quæ à fortuna expectanda sunt, & in illius potestate existunt, ab ipsa petit: Ad virtutem autem cum devenitur, ut scilicet civitas probis & honestis moribus sit prædita, hic non amplius fortunâ, sed scientiâ & consilio opus est.

6.

Est autem virtuosa civitas, cum cives omnes, qui Reipublicæ participes sunt, boni & honesti sunt. Et quia omnes cives libenter participes esse volunt Reipublicæ beatæ ex virtute: Igitur videndum, quo pacto aliquis civis bonus, & vir probus honestus-
que

que fiat, difficulter enim alioquin impetratur, ut singuli sint boni.

7.

Boni & probi fiunt tribus modis. 1. *Natura* ut quis nascatur homo, & non aliud aliquod animal, neque stupido, sed acuto & ad virtutem proclivi ingenio sit præditus. 2. *Consuetudine*, quæ plurimum momenti habet circa virtutem: nam quædam à natura existere non sufficiunt: quandoquidem moribus & consuetudine mutantur in diversa. In quibusdam quoque hominibus valde diversa & varia est natura, ad quam si consuetudo accedit, efficitur ut vel in melius vel in peius mutetur. 3. *Ratione*. Cætera quidem animalia ita vivunt ut naturam maximè sequantur: quædam quoque consuetudine assuefiunt ad certas operationes: Homo verò ducitur ratione, quâ solus ipse est præditus. Hæc itaque inter se congruere & consentire debent. Multa quippe homines faciunt præter mores & naturam, propter rationem, dum sibi persuaserunt, melius vel rectius aliquid se habere.

CAPUT IX.

I.

Cum omnis societas civilis ex imperantibus & parentibus constet, videndum an illi, qui imperant & qui parent, diversos, an perpetuò eosdem esse oporteat? id est, *an expediat, ut imperantes toto vite tempore imperent, an verò satius sit, ut ad tempus saltem imperium habeant, deinde verò depositò imperio vicissim parent?* Certè si alii aliis tantopere an-

tecel

tecellerent, quantopere Heroës hominibus præstare dicuntur, primùm *corpore*, deinde *animo*; & ita indubitata & manifesta imperantium præ subditis conspicua foret præstantia, è reipublicæ utilitate esset, si iidem semper imperarent, & reliqui semper essent subditi. Verùm cum hoc ita non contingat, nec apud nos usu veniat, quod *Scylax de Inaorum Regibus* commemorat, ac si inter illos tales nascantur, qui corporis & animi dignitate subditos multis modis antecedant; ideo necessarium est multis de causis, ut omnibus similiter civibus vicissitudo imperandi & parendi competat, ac proinde *optima & beata futura sit Respublica, in qua imperandi & parendi sit vicissitudo.*

2.

Etenim similibus & paribus eadem debet esse æqualitas, id est, *æqualia tribuenda sunt*: cum autem cives in optima Republica sint æquales, utique æqualia ipsis sunt tribuenda, unde æquum ibi non erit, ut quidam perpetuò imperent, quidam autem perpetuò pareant. Respublica siquidem, quæ præter jus constituta est, seu in qua non habetur ratio justitiæ & æqualitatis, non potest persistere, nisi difficillimè & rarissimè. Quia tamen homines interdum sunt rerum novarum cupidi, & imperantium regimen pati nolunt, & metus est, ne ipsi contra Magistratū insurgere possint, hinc & istud dubitatione caret, ut illi, qui cum imperio sūt, subditis suis sint potentiores; quod qua ratione

ne

fiat & quomodo Respublica sit instruenda ad Legislatorem pertinet ordinare.

3.

Sed & natura videtur delectum dedisse ratione ætatis: alios namque seniores, alios juniores effecit. Nunc *juniorum est parere: senum verò imperare. Neque quisquam exinde, quod propter ætatem alterius imperio sit subiectus, indignatur: præcipuè si certus sit, & se, ubi maturioris fuerit ætatis, isto honore Magistratus aliquando functurum esse.* Quo pacto cessant quærelæ: dum juniores, qui senum imperiis subsunt, certò sibi communicationem futuram regiminis polliceri poterunt.

4.

Quemadmodum autem, ubi dicto modo respublica administratur, imperantes & parentes, partim iidem, partim diversi dicendi sunt: Ita etiam disciplinam & educationem partim eandem, partim aliam & diversam esse oportet. Ante omnia autem cives ad parendum informentur: *Nam is rectè imperabit, qui aliquando alterius imperio fuit subiectus.* Quapropter licèt juniores cives interdum ex Imperio senum cogantur labores perferre quodammodo *serviles*; exinde tamen non statim sunt serviles homines: nam si finis est honestus, ad quem actio imperata dirigitur, ipsa actio quoque erit honesta: *actiones enim quoad discrimen honesti & inhonesti non tam ex se, quàm ex fine, quem respiciunt & intendunt, distinguuntur.*

Quo-

5.

Quoniam verò civis, magistratus, & boni viri virtus statuitur eadem, & civis prius parere, quam imperare debet, legislatori utique incumbit providere & considerare, quomodo, & per quæ studia & exercitationes viri honesti fiant cives, & qui sit optimæ vitæ finis.

6.

Certè quia felicitas consistit in operatione animæ, dicendum est, quòd *duæ* sint *partes animæ*, quarum una *per se* est *rationalis*: altera quidem sit *ratione destituta*, ita tamen comparata, *ut eidem obedire, & quid ipsa dicat, exequi possit* Arist. l. 1. c. 13. *Ethic.* semper vero id quod deterius est, melioris gratia est, & melior pars animæ videtur, quæ ex se rationalis est. Proinde sequetur: *finem optimæ vitæ magis in virtutibus, quæ in facultate animæ per se rationalis resident, quam quæ in parte animæ per participationem saltem rationales sunt, à Legislatore ponendum esse.* Id est, in intellectu potius quam in appetitu, & quidem magis in intellectu contemplativo, quam activo, quoniam ille est præstantior. Semper autem unusquisque id, quod summum est, & quo nihil majus consequi potest, præponere solet.

7.

Præterea omnis vita in otium & negotium, bellum & pacem divisa est, & è rebus agendis, quædam sunt necessariae & utiles, quædam vero honestæ, ita, ut bellum pacis, negotium otii, necessaria & utilia verò honestatis causa suscipiantur. Ad
quæ

qua legislator & Politicus in condendis Legibus respicere debet, ut animarum facultates earumque actiones observet, semper id, quod est melius & nobilius intendat, inferiora ad superiora dirigat, negotium in cultum, bellum in pacem, necessaria & utilia in honestas actiones, in contemplationes convertat. Atque eum in finem pueri ut & cœteri, qui pueritiam egressi sunt institutione tamen indigent, manuducendi sunt.

8.

Cœterum probari non potest, quod plerique homines putant eam esse felicitatem, si multis liceat dominari: vel omnia ad bellum & victoriam referre, cum inde magna rerum utilium copia parari possit. Nam nullo modo sequitur: *Hæc civitas latè dominatur.. E. Beata est, & bene constitutam habet Rempublicam.* Maximum namque discrimen est inter hæc duo: *In multos habere imperium, & beatum esse.* Enim verò, si in imperando sita est beatitudo, *Lacones* postquam desierunt imperare, non amplius erunt felices, nec circumspectus eorum fuit legislator. Et valdè ridiculum est; *Lacones qui suis institutis inhaeserunt, nulla intereares Legum usum apud ipsos impedivit, rectam & beatam amisisse vitam; proinde dicendum erit, quod ruina & everasio istius Reipublicæ sit vicium institutionis à Legislatore commissum.*

9.

Neque oportet vel propterea Rempubl. existimare felicem, vel etiam laudare Legislatorem, si cives suos armorum usum discere jubeat, ut so-

lum

lum cogitent de victoria, per quam alios suo subjiciant imperio, cum non parum ea res nocere soleat. Quandoquidem animis per disciplinam publicam instillata libido imperandi sæpe efficit, ut, si hostes externi desint, in quos affectent imperium, illud in suos cives habere cupiant, adeoque dissidia intestina seu seditionem excitent, cujus occasione sibi in totam civitatem acquirant dominium. Quod crimen *ipsi Spartani Pausaniæ Regi obijciunt*. Is enim quantumvis suæ civitatis honorem Principatus à suis civibus consecutus esset, nihilominus accusatur, quod dominium in suos cives affectaverit.

10.

Ne quis tamen existimet, ac si omnis armorum usus è Republica tollendus sit; distinguendum est inter virtutem militarem, & inter finem: possunt utique cives in armis exerceri, imò debent, sed non ob finem, ut in servitutem redigantur homines liberi, & servili conditione indigni. Possunt namque alii esse fines, ad quos virtus militaris ejusque exercitium requiratur. 1. Ne cives aliis serviant; sed si ab hoste impetantur, armis ei resistere, seque à servitute immunes præstare queant. 2. Ut imperium obtineant, non quo cunctis subjectis heriliter imperent; sed civibus & subditis suis contra aliorum vim succurrere, iisque prodesse possint.

II.

Quapropter legum conditori id spectandum est,

est, ut tam leges, quæ res bellicas concernunt, quam cætera instituta civilia ad otium & pacem tanquam summum finem referat. Quod si non fiat, sed potius omnia ad bellum referantur, tum tales civitates, quam diu bellum gerunt, beatè quidem agunt, & in statu suo conservantur: Quando autem devictis subjugatisq; finitimis aut hostibus aliis imperium consecuti sunt, ad interitum dilabuntur. *Nam dum in pace vivunt, uti ferrum splendorem suum; ita illi robur & vires amittunt, cujus unica causa est culpa Legislatoris, qui cives suos in otio & pace vivere non docuit.*

CAPUT X.

I.

Quia antea explicatum est, quales naturâ cives esse conveniat, superest, ut videamus, an moribus & consuetudine potius, an verò ratione ad virtutem instituendi sint cives: necessarium siquidem est, ut hæc duo inter se optimè conveniant, id est, *ratio moribus, & mores rationi consentiant* fieri namque potest, ut ratio aberret ab optimo fine: & per mores seu consuetudinem ab eodem abducatur.

2.

Sed & illud extra dubium est, quòd uti in aliis, ita & hac in re generatio sit ab aliquo principio, & finis sit ab alio principio, quod aliud est finis v. gr. Hominis generatio est ab aliquo principio, parentum scilicet congressu, cujus generationis primus finis est perfecta hominis constitutio. Hæc autem perfecta hominis constitutio; quæ est proximus

mus finis generationis est principium *ultimi finis humani*, qui positus est in usu virtutis intellectualis ; Itaque hic finis ultimus est à principio quodam, quod principium iterum alius est finis proximus scilicet generationis. Quia autem ratio & intelligentia hominis est finis naturæ, ad has oportet generationem & morum institutionem accommodare.

3.

Quemadmodum autem corpus prius gignitur, quam anima ; ita pars animæ, quæ rationis expers est, præcedit illam animæ partem, quæ est rationalis : cuius evidens argumentum est, quod ira, voluntas & appetitus statim in pueris etiam recens genitis sese exerant : ratio autem & mens ætate proficientibus ingenerentur. Hinc videmus, prius corporis, quam animæ habendam esse rationem, & postea appetitus ; Verum ita, ut cura appetitus ad intellectum : & cura corporis ad animum referatur. Jam si educationis initium est à corporibus faciendum, & Legislatori incumbit, eò providere, ut corpora alendorum à principio sint rectè constituta, planum est, primam ei curam esse debere de matrimonio, quos nempe & quales oporteat esse, qui nuptiali consuetudine se devincire volunt.

4.

Decet itaque Legislatorem in hac societate conjugali spectare duo cum primis. i. *Ut matrimonium contracturi ad legitimum vite tempus & tempestivam ætatem generationi aptam pervenerint*, neque

potentia & facultate generandi inter se discrepent. Nam si conjuges sint dispares ætate, ubi quidem vir gignere potest, fœmina non amplius; aut fœmina concipere potest, viro autem generandi vis desit. discordiæ ac dissensiones inter ipsos oriuntur. 2. Habenda est ratio filiorum, qui succedunt ad conjunctionem matrimonialem. Ne cum nascuntur (1) nimis longè à parentum ætate absint: causa est, quia parentes natu grandiores nullum beneficii sui fructum à liberis suis percipere possunt, & liberi à parentibus non possunt iuvare ac sublevare (2.) neque nimis prope ad parentum ætatem accedant: habet enim hoc multas molestias & incommoda. Nam ejusmodi liberorum minor erga suos parentes est verecundia, & ob ætatis propinquitatem in administratione rei familiaris querelæ & criminationes oriri solent.

5.

Præterea, quod præcipuè spectandum est, Legislator videre debet, ut corpora procreandorum liberorum instituto Legislatoris conveniant, & ad voluntatem ejus sint accommodata. Quoniam autem generationis terminus à natura definitus est, & quidem in viris ad annum ætatis septuagesimum: in fœminis autem usque ad quinquagesimum; ideo principium conjunctionis matrimonialis quoad ætatem ad hæc tempora, quibus generare desinunt conjuges, concurrere debet.

6.

Adolescentum autem, qui ad justam generationis

nis ætatem nondum pervenerunt, copulatio matrimonialis ad procreationem liberorum est inepta. 1. *Et sane in omnibus animantium generibus fœtus adolescentium sunt imperfecti; & fœminæ potius nascuntur, quàm mares eæque brevistatura.* 2. *Immature fœminæ magis in partu laborant, & plures moriuntur.* Quod velut pro responso *Træzenis* dedit oraculum: nam cum apud ipsos multæ mulieres interirent, consulentibus de causa tanti mali respondit *Oraculum*; id fieri propterea, *quòd minores natu in matrimonium collocarentur.* 3. *Conducit ad temperantiam, si ætate paulò grandiores docentur.* Experientia quippe testatur, *quòd libidinosiores & intemperantiores evadant, cum puellæ citius assuescant veneri.* 4. *Marium corpora leduntur, & vix iustum capiunt incrementum, si, dum vis feminis nondum est adulta, congregiantur cum fœminis.* Quandoquidem & hic præfixum est tempus ultra quod amplius non augeatur, nec intenditur ipsum.

7.

Quapropter fœminas anno decimo octavo: mares autem anno ætatis trigesimo septimo matrimonium inire convenit. 1. *Quia illo tempore istorum corpora viribus florent, atque ad procreationem liberorum ob robur nativum sunt aptissima.* 2. *Quia liberi tempestivè nati parentibus senio confectis circa annum 70. commodè succedere possunt: si enim aliquis trigesimo septimo ætatis anno procreat filium, & ille circa annum 70 morietur; tunc filius ille statim post patris mortem aptus e-*

rit ad generationem, & ita successio sese habebit quam optimè.

8.

Sed & mulieres gravidas suorum corporum habere oportet curam. 1. Ne ipsæ otio se dedant & ignavia. 2. Ne cibo utantur tenuiore. Quod Legislator facile obtinebit, si præcipiat mulieribus, ut singulis diebus dum sunt gravidae iter aliquod absolvant pedibus ad venerationem loci sacri pro generatione, conceptu, aut partu ubi vota fieri solent: mens interea earum quieta seu à curis & molestiis libera esse debet. *Quia quæ procreantur, multa videntur à matre contrahere: quemadmodum quæ ex terra nascuntur, multum à terra hauriunt.*

9.

Quoniam antea determinatum est, quo tempore conjuges ad procreandum liberos se conjungere debent: Porro definiendum est, quamdiu liberis operam dare conveniat. Etenim uti adolescentum, qui justum generationis tempus non expectant, sed illud antevertunt, liberi mente pariter & corpore sunt imperfecti; ita etiam seniores, qui viribus exhaustis adhuc generationi incumbunt, liberos imperfectos gignunt; nec imperfectos tantum; sed & imbecilles & invalidos. Quapropter eo tempore conjuges dent operam liberis, quo animus eorum maximè floret. Mentis autem vigor in plerisque est usque ad annum circiter quinquagimum. Quapropter qui ætatis annum quinquagesimum quartum vel quintum vel

vel ultra excedit desistere debet à generatione, & non nisi fortean valetudinis gratia, aut ob aliam aliquam, potius, quàm generationis causam cum uxore amplius congregiatur.

10.

Cum alia autem muliere, vel alio viro rem habere, quamdiu est & appellatur conjux, absolutè turpe & flagitiosum habetur. Unde si quis, durante tempore, quod generationi liberorum destinatum est, tale quid admittere videtur, pro peccati gravitate & magnitudine infamia notandus est.

CAPUT XI.

1.

Quando autem in lucem editi sunt infantes ad corporis robur multum conducit debita ratio alendi. Commune alimentum infantibus dari solitum est lac, quo etiam bellico fissimæ gentes sunt usæ, uti olim *Germani, Scythæ & Geloni*. Quamvis tamen vinum illis dari prohibeat *Aristot. l. 7. c. 17.* causa est, quod vinum repleat multis humoribus cerebrum, quod infantibus molle est, & diffluit.

2.

Deinde in tam exiguo infantis corpore habenda est ratio motus, quo quicquid est in eo humoris noxii, dissipetur, & calor internus excitetur. Qui motus à nostratibus perficitur agitatione cunarum.

3.

Ne quoque eorum corpora ob teneritudinem & mollitiem distorqueantur, fasciis illa solent

Oo 4

in

involvi, ut decentem & directam sortiantur & retineant figuram.

4.

Ratio porro habenda est aëris, ita ut pueri ab ineunte ætate advescant frigori, quippe quô corpora redduntur spissa, densa & solida, nec non ad bellicos labores apta, unde multi populi hunc habent morem, ut alicubi infantes statim, atque editi sunt, frigido flumini immergant: alii brevi tegumento vestiant, uti Celtæ faciunt. Quod *Galenus lib. 1. de tuenda sanitate de antiquis Germanis* intelligit. De illis referunt, quod infantes scutis impositos in Rhenum abjiciant: & qui ex honesto nati sunt conjugio, illi fluitent, & innoxii reddantur matribus: qui verò sunt spurii, illos flumen abripiat. *Julianus Cæsar in Epist. 16. p. 131. Cluverius lib. 1. c. 21. p. 185. de Germ. antiq. Ludov. de la Cerda ad L. 9. v. 603. Virgil. Æneid. n. 7. p. 372. & 373.*

5,

Ab anno tertio usque ad quintum non debent cogi ad disciplinas, nec ullis laboribus onerari, ne impediatur incrementum corporis; exerceri tamen in tantum possunt, in quantum avocantur à desidia per lusus pueriles, modò illi non sint serviles & illiberales, nec duri ac laboriosi, nec tamen remissi atque enervati: conducit quoque fabulis & narrationibus demulcere animos puerorum, dummodò tales sint, quæ sint ad vitæ institutum accommodatæ, quod pueri ex parentum consilio juxta leges reipublicæ sequi tenentur. Vide *Platon. l. 2. p. 460. de Republ.*

Decet

6.

Decet porrò pueros à fervorum conversatione abducere, eosq; ab omnibus turpibus illiberalibus, nefariis, & scurrilibus auditionibus & inspectionibus avocare; imò illis non concedere, ut turpia & obcœna loquantur. *Aristot. l. 7. c. ult. Politic. Apud Persas teste Herod. l. 5.* fuit Lex, quâ factu turpia ne quidem nominare, vel ore proferre licebat civi.

7.

Præterea Legislatori disciplina & recta puerorum institutio curæ esse debet, nam uti *Æschines* ait: *Puer rectè educatus virili ætate utilis erit civitati.* Quantum noceat reipublicæ negligentia probæ educationis, illud olim agnoverunt viri sapientes, & hodierno tempore monstrat experientia. Mali mores è pueritia transferuntur in virilem ætatem, iisq; toti civitati nocetur.

8.

In institutione puerorum verò oportet respicere ad commune bonum. *Xenoph. lib. de Cyriped. Cyrus, ait, in Persarum legibus educatus traditur. Prima siquidem legum cura est, ut à publico bono initium fiat.* In aliis civitatibus permittitur quidem arbitrio parentum, quomodo velint liberos educare: Sed in beata republica restanti momenti parentum voluntati committenda non est; sed hic Legislator suum officium adhibere cogitur, quo

quo res tam ardua dextrè & definiatur, & in salutem
reipublicæ cum fructu peragatur.

9.

Quænam verò debita ratio publicæ instituti-
onis esse debeat, cum mores hominum, & ingeniorum
proclivitates ad hæc vel illa studia varient, vix certi
regulis comprehendere licebit: quapropter hoc totum
relinquendum erit & prudentiæ Legislatoris: & dexte-
ritati regentium: modò ea impendatur opera, ut, quæ
ad optimæ civitatis finem erudiuntur, simul boni viri
è doctrina de morum honestate evadant. Quæ autem
Aristoteles l. 8. Politic. tradit, sunt quidem egregia:
attamen ratione nostrorum temporum vix po-
terunt eo modo in usum deduci. Sed
hic finio.

FINIS LIBRI QUINTI.

LIBER SEXTUS,

DE

CAUSIS CONSERVANTIBUS
ET CORRUMPENTIBUS REM.
PUBLICAM.

CAPUT I.

DE

INTERITU RERUM PUBLI-
CARUM

I.

Quod respublicæ interire possint, id dubio caret: ab omni siquidem ævo consignatæ historiæ de mutatione & interitu rerumpublicarum certam nobis faciunt fidem. Et enim in rebus humanis velut æterna quædam Lege constitutum est, ut ea quoque, quæ optima ratione sunt ordinata, tandem mutationem subeant, quam Respublicas declinare non posse ostendit Boxtorn. lib. I. c. 16. p. 364. Politic. Quô pertinet, quod

quod imperator Justinianus dicit in Nov. 7.
2. Quid erit tam stabile inter homines, & i
immobile, ut nullam patiatur mutationem
cūm omnis noster status sub perpetuo mo
consistat.

II.

Ubi distinguendum est inter Everfionem
& Conversionem reipublicæ, Respublica e
vertitur, quando penitus deletur, devastatâ ci
vitate, interfectis civibus omnibus, nec no
formâ regiminis abolitâ. Converti dicitur
Respublica, quando eodem manente populô
forma immutatur, uti cum ex Monarchia fit
Democratia; aut Aristocratia mutatur in Oli
garchiam; vel alia quædam mutatio circa re
gimen contingit.

NOTAE.

Quod Respublicæ interire possint, & reapse intere
ant, dubio caret. Nam in rebus humanis eter
nâ quadam Lege constitutum est, ut ea quoque que
optima ratione sunt ordinata & confirmata, tandem
aut mutantur, aut evertantur. Quod etiam in rebus
publicis locum habet, quarum quædam aut mutatio
nes sunt, aut everfiones. Polybius lib. 6. uti corporis,
ita & reipublicæ quædam est augmentatio secundū na
turam, deinde vigor, & rursus diminutio. Et Liv. lib.

ait: *Et ea una labes civitatibus opulentiſſis eſt reperta, ut magna imperia mortalia eſſent.* Unde etiam Plato ait: *Reſpublica etiam optimè conſtituta fatali huic rerum vicifſitudini eſt obnoxia.* Hinc ſcribit Beſoldus in diſſert. de Republ. curanda c. 1. n. 13. p. 81. *Nul- lum eſt imperium, quàm optimè licet ſit conſtitutum, quin ad principium revertatur, mutetur, alteretur & tandem decreſcat.* Cauſam poſſumus invenire faci- cilè: quia quicquid ex diverſis & multis conſtat par- tibus, nunquam ita æqualiter componitur, ut non una pars ſuperet ac prædominetur; altera autem ſit infirmior & ad corruptionem tendat. Julius Cæſar Vaninus in *Amphith. æternæ provid. c. 28. p. 168.* Reapſe autem interire Reſpublicas teſtantur hi- ſtoriæ. Quem in finem legi poteſt Johannis Loc- cenii inſignis libellus de periodis imperiorum. Eſt tamen diſcrimen inter everſionem & converſio- nem reipublicæ. Everſio fit. (1) *Quando una cum for- ma gubernationis populus exſcinditur, quod fit quan- do cives vel interficiuntur, ſicuti Imperator Severus, expugnata Byzantinorum urbe, & ſolo æquatâ, ma- ximam civium partem trucidavit.* Herodianus in vita Severi, vel quando cives in ſervitutem redigun- tur, ſicuti id fecit Titus Veſpaſianus, qui Iosepho teſte, omnes qui, expugnatis Hieroſolyimis, à cæ- de, fame & peſte ſupererant, ſervos effecit. Iam, verò qui in ſtatu ſervili vivunt, pro nullis habentur (2.) *Cum Reſpublica degenerat in Anarchiam, quam Ariſtot. l. 5. c. 3. Politic. vocat confuſionem.* Reipublicæ, in qua diſcrimen Imperantium & pa- rentium

rentium sublatum est; ubi autem ille ordo cessat
 ibi non potest Respublica esse, propterea quod illa
 ordinatio istius essentiam constituat. vide Arnif. *lib.*
2.c.1 p.464. doct. Politicæ (3) Quando Respublica
liorum dominationi subjicitur. Nam licet tum mane
 at in se Respublica, quia durat ordo imperandi & pa
 rendi; tamen prior illa species non manet, sed desi
 nit Boxhorn. *l.1.c.16. §.2.p.364. Politic.* quamvis ta
 men alii hoc modo rempubl. non destrui aut everti;
 sed saltem in aliam speciem mutari dicant. Mutatio
 Reipublicæ est, cum manente eodem populo forma
 Reipublicæ mutatur ita, ut planè nova introducatur
 species, deletâ priore: vel ex parte saltem subit muta
 tionem, eiꝝ ex aliarum Rerumpublicarum institutis
 aliquid additur.

III.

Omnis mutatio fit vel per vim, vel per
 consensum. Illud contingit, quando adhibi
 tâ qudam vi nova reipublicæ forma inducitur.
 Consensu fit mutatio, cum non violentia, sed
 voluntate & conspiratione eorum; quorum
 interest, reipublicæ forma perit.

IV.

Qui duo modi inter se permisceri pos
 sunt. Aliquando enim in initio civitati ob
 truditur nova forma, in quam tamen post
 ea cives fortean ob æquitatem regiminis
 con

consentiunt. Quamvis fieri possit, ut persuasi-
one, vel adhibita quadam arte ad consentien-
dum inescantur. Et hoc pacto primùm invi-
tis, deinde volentibus imperatur. Contra
mutatio in principio fieri potest cum civium
consensu, quam tamen postea vis quædam in-
sequitur. Uti tempore belli Peloponnesiaci
dolo Alcibiadis homines consenserunt in O-
ligarchiam, quam postmodum quadringenti
Oligarchici in invitos retinere voluerunt.

CAPUT II.

DE

CAUSIS CORRUMPENTIBUS
REMPUBL. IN GENERE.

I.

EXplicatō hoc, quod Respublicæ pos-
sint interire, oportet quoque princi-
pia & causas talis corruptionis co-
gnoscere. Quæ considerantur du-
pliciter. 1. In genere, prout illæ
concernunt omnes generatim considera-
tas respublicas. 2. In specie, prout in sin-
gulis

gulis rerumpublicarum formis cernuntur

II.

Quidam Fato stare, & Fato perire docent respublicas, licet parum solidè commonstrent, quid sub nomine Fati velint intelligi. Nam interdum per Fatum intelligunt providentiam divinam, quâ disponuntur & gubernantur res usque ad præfinitum terminum. Alii eo sensu Fatum non accipiunt, sed cum Sironio lib. 1. c. 6. n. 34. p. 57. de Fato docent: illud consistere in inevitabili quadam necessitate agendi vel patiendi, quæ ex occulta quadam causa proveniat. Et istam necessitatem non ponunt in actionibus ipsis, illa siquidem liberè fiunt: neque in humanarum actionum principiis, quippe quæ sunt & manent libera; sed in directione quadam insensibili, qua vis quædam occulta inspiratur ipsis hominibus, ut ipsi ad talem, vel aliam actionem producendam velut nescientes disponantur, nihil interea detractò libertati agendi: Verùm missis hisce in genere videamus, quænam sint causæ rempublicam corrumpentes, prout eas Aristoteles lib. 5. Politic. recenset.

NOTAE.

NOTAE.

Quidam causam mutationis Rerumpublicarum, constituunt Fatum, quamvis in eo, quidnam sit Fatum, & quid per illud intelligatur, non conveniant. Alii cum Stoicis per illud intelligunt sempiternam, quandam & indeclinabilem seriem rerum, & catenam volventem semetipsam, sese & implicantem per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta & connexa est. Vide Gellium l. 6. c. 2. & Plutarch. l. 1. c. 25. de Placit. Philos. ut & in libro de Fato: Et ita putant Rempublicam mutari necessariò, ut quamvis sint, qui laboranti civitati velint succurrere, & etiam sciant remedia, non possint tamen ea adhibere, fatò omnia consilia impediante. Alii per *Fatum* intelligunt *Divinam Providentiam*, quam Boëthius definit, *quod sit ratio divina in summo omnium Principe Deo constituta, quæ cuncta disponit*. Quò pertinet dictum Mar- donii Persæ: *Quòd à Deo decretum est, ut fiat, ab hominib9 non potest averti*: vide Michael. Piccart. Decad. 2. c. 11. p. 124. *Observ.* Ethuc referenda sunt, quæ docet Johann: Loecenius l. 1. c. 2. de ordin. Republ. pag. 4. *Divina causa est providentia Dei, quem scimus constituere & transferre Regna, & cuicunque voluerit dare, rebus publicis terminos ponere, seras portarum firmare, & finibus nostris pacem largiri*: Jam nemo in dubium vocabit, uti hominum actiones civiles, ita & ipsas respublicas curæ divinæ esse subjectas, ejusq; decreto oriri & interire eas. Sunt non nulli, qui per *Fatum* non intelligunt providentiam divinam,

quod

quod multa fiant in civilibus, ut & in ipsorum imperiorum mutationibus, quæ citra injustitiam Deo tribui non possint: Quia tamen absurdum fuerit Deum accusare injustitiæ, & nihilominus talia fiant, quæ citra hominum merita mutationes & conversiones Rerum publicarum involuunt, danda erit alia causa, unde ille effectus proveniat. Julius Sidonius *lib. 1. c. 6. n. 3. p. 37. de Fato.* Fatum definit, *quod sit inevitabilis quædam necessitas agendi vel patiendi ex occulta quadam causa proveniens.* Certum est, homines interdum in suis actionibus ita disponi, ut non possint aliter agere, etiamsi voluntas, si aliter iudicium intellectus esset constitutum, in aliud inclinaret; sed sæpe hominis voluntatem ex occulta quadam directione aliquid appetere, & ad illud assequendum omnia media conferre, quod fortean nunquam hac occultâ inclinatione remotâ, appetitura esset. Quia verò hoc ad Dei providentiam citra suspensionem injustitiæ non potest referri, ne alii causæ secundæ naturaliter vel moraliter agenti acceptum referri, danda erit alia causa, quæ hanc occultam vim circa humanarum actionum principia exferat, ut homo sæpe ad proprium damnum & interitum aliquid agat, quod postmodum intelligit, se illud intermittere potuisse: nescit autem, qui factum sit, quòd istam actionem elegerit. *Et hoc dicunt esse Fatum*, quod est causa homini occulta, quæ tale quid circa hominum actiones operatur, ut etiamsi hæ liberè fiant, principia tamen operandi per singularem quandam vim

vim ipsis occultè inspiratam ita sint disposita, ut aliter agere nolint, vel etiam non possint. Quæ necessitas non est ponenda in actionibus ipsis, illæ enim liberè sunt: Neque in humanarum actionum principiis, quippe quæ sunt & manent libera; sed in illa directione, quâ vis quædam occulta inspiratur ipsis, ut ad talem vel aliam actionem producendam disponantur, libertati agendi interim nihil detractò. Dicis: Unde est illa directio? Resp. à causa non in se, sed hominibus occulta. Et hæc non vim aliquam infert voluntati, ac si voluntas necessitetur, ita aut non aliter agere possit: verùm virtute sua ignota sed satis efficaci perficit, ut homo liberè eligat, & agat, quod tamen finem desideratum non assequitur. Et tale Fatum si ponatur causa mutationis in Republica, nihil absurdi dici videtur: cùm per actiones Imperantium mutatio istæc introducatur in Rempublicam. Verùm, missis hisce tanquam causis remotis ad textum nostrum revertimur, & quia Respublica dupliciter potest considerari in genere & in specie, dicimus, & illas causas corruptionis dupliciter posse sese habere. 1. *In Genere*, quatenus vim habent corrumpendi Rempublicam universaliter consideratam. 2. *In specie*, dum ostenditur, quænam sint causæ corrumpentes unamquamque speciem reipublicæ.

III.

1. Contumelia, cùm Magistratus contum.

tumeliosè suos habet subditos, eorumque corpori vel bonis infert injuriam. Fit autem dupliciter (1) cum civium uxoribus vel virginibus vis infertur: ob cujusmodi injurias saepe everfas esse Tyrannides docet Aristot. l. 5. c. 3. *Politic.* (2) Quando famæ & fortunis civium injuria fit. Bene ait Herodianus: Contumeliæ illatæ irritare solent indignationē. Narses nullam aliam ob causam Longobardos duxit in Italiam, quàm quòd à Justini II. Imperatoris conjuge Sophia contumeliosè esset habitus.

NOTAE.

I. Contumelia: cùm Magistratus suos subditos habet contumeliosè, eorumque corporibus vel etiam bonis gravem infert injuriam, quam tamen generosus animus pati non potest: Uti quondam Scanderbegius patri & fratribus illatam contumeliam ultus est. Huc pertinet cùm filiabus aut conjugibus stuprum infertur: nam ob illatas fœminis injurias multas Tyrannides everfas esse docet Arist. l. 5. c. 3. *Politic.* Quid Tarquinius expulit Roma, quàm constupratio pudicissimæ feminae Lucretiae? Decem viratui finem procuravit Appius Claudius, dum illegitimo amore virginem plebeiam prosequabatur Liv. l. 3. c. 44. p. 57. *Dionys. Halic.* l. 11. p. 709. & seqq. *Flor.* l. 1. c. 24. p. 98. *Childer. Rex Francorum* Clo.
de vai

doinei pater Regno eiectus est, vel, uti vult Aimoinus L.1.c.7. de reb. gest., Francor. p.257. consilio Winomadi ultero cessit regno, quod Franci illius imperium nolent perferre, utpote cui locus erat subditorum constuprare filias. Adde Gregorium Turonensem l.2.c.12. Histor. Franc. Memorabile exemplum refert Forstner. in Notis ad lib.6. Tacit. p.666. & 667. Præterea injuria, quæ famæ & fortunis infertur civium, ut & acerba dicteria sæpe multorum malorum fuerunt causæ. Unde Herodianus ait: Contumelia homini illata solent irritare indignationem. Neque tantum erga maledicentem vindicta excogitatur, sed sæpe erga totam gentem. Clotaricus II. Francorum Rex contra Saxones bellum movit, quod se nondum quinquaginta annos natum, velut extrema canicie veterem jugmentum appellasset. Forstnerus ad Tacitum p.361. Narses nullam aliam ob causam Longobardos duxit in Italiam, quàm quod petulantissime femine Sophie Iustini II. Imperatoris Uxoris provocatus esset. Illa enim in causa erat, ut ipse revocaretur ab Italiæ procuratore, additò promissò, daturam se ei convenientius munus, nimirum ut lanam carpat & telam inter feminas texat. Quam contumeliam his verbis excepit: Rectè, inquit, & ego telam contexam, quam nec ipsa, nec vilis ejus maritus, qui à femina regitur, retexere possint. Carolus Sigonius l.1.p.4. de Regno Italiae.

IV.

2. Avaritia & quæstus, dum subditi intelligunt, suis pecuniis Magistratum evade-

re divitem. Avaritiam autem exercet Magi-
stratus dupliciter. 1. vel in bonis publicis, un-
de quatuor existere solent vitia (1) Peculatus,
cum pecunia publica intervertitur, & privatis
usibus impenditur: quod vitium Græciam in
maximum perduxit discrimen (2.) Nimia tri-
butorū exactio, cum scilicet subditi novis tri-
butis onerantur. Dolet siquidem populus, si
audiat nova prædandi vocabula exquiri. Ta-
cit. lib: 4. c. 4. Histor. Quæ causa movit Dal-
matas, ut ab Imperio Romanorum recede-
rent, quorum Dux Batto, roganti Tiberio,
quare ab Imperio defecissent, respondit: quia
ad greges vestros non canes pastoresve, sed
lupos mittitis (3.) Nundinatio officiorum
publicorum & bonorum, cum nempe officia
dignitatum non semper conceduntur illis, qui
digni sunt; sed qui certa pecuniæ summâ ea
redimunt (4.) Iniquæ mulctæ impositio, quan-
do nulla habita delictorum ratione à Judici-
bus nimis gravis exigitur mulcta, eaque suas
privatas ipsi augent opes. Sic Phocenses ob
nimiam mulctam ipsis indictam ingens bel-
lum moverunt, & in causa fuerunt, ut tota fe-
rè Græcia Macedonum potestati subiceretur.
Justin.

Justin. lib 8.c.1.p.133. Huc quoque pertinet, si nimis atrocitas supplicia in delinquentes decernantur. Pulchrè hac de re Johan. Loccenius l.1.c.14.p.40. de ordinanda Republ. Crudelitatem & acerbitate in poenis civitas vastatur magis, quàm corrigitur. Dum enim frequentes & nimis atroces exiguntur poenæ, illis irritantur atque indurantur magis improbi, & citius tolluntur malefici, quàm maleficia. 2. Vel in bonis privatis, quando Magistratus subditorum bonis insidiatur: illa fortean ob paupertatem ad se trahit: sub nimis gravi usura pecuniam illis credit, & cum solvere nequeunt mutuum cum usura, eorum suppellectilem ædes, agros, hortos, & quid demum ipsi possident, occupant.

NOTÆ.

2. Avaritia & quæstus: cum imperantes subditorum bonis insidiantur, & hi intelligunt, suo cum damno Magistratus fieri divites. Non enim, sine ratione dicitur: *Facultates & bona esse alterum sanguinem.* Et uti Jcti dicunt: *Patrimonium & pecunia sunt vita hominis.* Unde si ipsis omnium rerum cum primis necessariorum facultas adimitur

vel saltem magis, quam oportet imminuitur, fere ad desperationem adacti sese opponere solent, partim ob justam indignationem, partim ut se magnis calamitatibus subtrahant, quibus alias ipsi cum suis liberis possent subjici. Non tamen hoc loco de privatorum causa est tantum quaestio; sed etiam *Avaros* intelligimus, qui publicum ararium, in quod cives tributum conferre tenentur, compilant, & ea ratione non tantum se per injuriam locupletant; sed & cives ad vindictam & iram exasperant. Dolent enim, si viderint suam pecuniam tot laboribus acquisitam, & aliis usibus publicis destinatam cedere in paucorum quaestum ac commodum proprium. Egregium monitum est *Ciceronis*, cum ait: *Caput in omni procuratione negotii & muneris publici est, ut avaritia pellatur etiam minima suspicio: quandoquidem publica istaec avaritia multum damni intulit civitatibus.* Audiamus *Salustium* lib. 1. de bello Catilin. p. 4. *Primo igitur pecunie deinde Imperii cupido crevit, ea quasi materies omnium malorum fuisse. Namque avaritia fidem probitatem ceterasque bonas artes subvertit; pro his superbiam, crudelitatem Deos negligere, omnia venalia habere docuit.* Et scribit *Plato* lib. iv. de Republ. *Avaritiam esse matrem & nutricem omnium morum ac sectionum.* Hannibal aliquando apud *Livium* lib. 30. dixit: *tantum ex publicis malis sentimus, quantum ad privatas res pertinet, nec in his quicquam acrius, quam pecunia damnum stimulat.* Coeterum & privata avaritia exercetur, cum privati suorum concivium bonis insidiantur.

Quod

Quod fit, quando divites iniquis usuris pauperiorum vires penitus enervant, mercatores opificum operas levi pretio, unde illi vix quicquam lucrari poterunt, ad se trahunt, ut eas post modum carius divendant, & exinde ditescant. Vel etiam cum nonnulli alios decipiunt genere nummorum. Quanta commotiones exinde oriri soleant, vel nostra quoque Germania hoc seculo circa annum xxi & sequentibus, ubi moneta erat adulterata, valde est experta.

V.

3. Honor: cum quidam vident se ab imperio & ita honoribus publicis excludi: alios autem, qui nec melioris nec superioris sunt conditionis, iisdem frui dolent. Huc pertinet, quod Aristot. l. 3. c. 6. Politic. docet: ubi multitudo inopum est ab honoribus exclusa, eam rempublicam oportet hostibus plenam esse. Dio Cassius lib. 41. ait: Egerrimè ferunt homines se anteiri à suis æqualibus & familiaribus.

NOTAE.

3. Honor. Aristot. l. 3. c. 3. Politic. ait: Honor est causa seditionis. Commoventur enim homines ad statuum mutationes, partim quòd ipsi extra honores sint, partim quòd videant alios ad dignitates magnas esse evectos, siue hoc ipsum eos offendat jure, siue immerito. Nam quando digni & qui bene

meriti sunt negliguntur, indigni verò soli obtinent honores & dignitates, fieri aliter nequit, quin illi qui spiritus magnos in pectore gerunt, cernentes, indignos sibi præferri, seditiones concitent. Agerrimè homines ferunt, se anteiri à suis æqualibus & familiaribus.

VI.

4. **Excellentia** : si unus vel pauci præ cæteris in republica emineant, & gloria, divitiis, affiniumque copia excrescant. Talis certè potentia Reipublicæ debet esse suspecta. Ea namque ratione Agathocles & Dionysius occuparunt Syracusas. Et Hanno Carthaginensium Dux ob nimiam potentiam Regnum invadere, & Senatum interficere conatus fuit. Justin. lib. 21. c. 4. p. 324.

NOTAE.

4. *Excellentia* : cum unus vel plures in numero civium nimia potentia & honore excellunt ; ut potentiam civitatis & imperii superent. Unde incremento adeo magno elati simul conspirantes ipsi Rempublicam omnibus viribus in eum statum deducunt, ut facile in Monarchiam Tyrannicam degeneret, vel in violentum dominium quorundam paucorum. *Septalius l. 7. c. 13 p. 427. de Rat. Status. Ejusmodi potentia non tantum comitem habet invidiam ; sed etiam Reipublica suspecta est.* Ea siquidem ratione Agathocles & Dionysius occuparunt Syracusas. Et ita factum,

factum, ut Hanno Dux Carthagenensium ob nimiam potentiam regnum invadere, & Senatum interficere conatus fuerit. Iustin. *lib. 21. c. 4.* Et postremi Romanorum Imperatores vix alia via de Imperio præcipitati sunt, quàm quòd Duces exercitus nimia potentia excellèrent. Quia uti Arist. *l. 7. c. 9. Politic.* ait: *Qui in manu habent arma, in illorum potestate & arbitrio est, ut maneat vel non maneat Respublica.*

VII.

5. Metus: qui quoque non minima causa est seditionis, &, quæ eam insequitur, ever-
sionis. Metus est duplex. (1) Oppressionis, cum imbecilliores timent, ne à potentioribus opprimantur. Nam qui metu tenentur, sæpe extrema tentant, desperatione eos ad talia impellente. Quò referri potest, quod quondam docuit Machiavellus: Justum est bellum, quibus non nisi in armis spes superest. (2) Poenæ, quando scilicet metuunt nonnulli, quod magnis suppliciis affici debeant. Pericles timens, ne sibi dies diceretur ad reddendam rationem pecuniæ publicæ malè administratæ, unde sibi vitæ periculum imminere posset, bellum Peloponesiacum concitavit, quo Athenas patriam suam evertit. Tholosan,

Josan. l. 22. c. 12. n. 4. p. 839. Rectè dixit Machavellus; Metum non conservationis, sed corruptionis causam esse.

NOTAE.

5. Metus : qui duplex est (1. *oppressionis*. Cicerolib. 1. offic. *Atque illa quidem injuria, quæ nocendi causa de industria inferuntur, sepe à metu profiscuntur, cum is, qui alteri nocere cogitat, timet, ne nisi id alteri fecerit, ipse aliquo afficiatur incommodo.* Quo pertinet quod Rhodi olim accidit, ubi primores & nobiles inter se conjurarunt ad plebem male tractandam vel opprimendam, metu scilicet ad hoc compulsi, ne aliquando ipsi à plebe male haberentur. Quæ causa quoque Cæsarem impulit, ut se Dominum Reipublicæ constitueret, metuens, ne pessimè à suis potentissimis inimicis haberetur, si dimissò exercitu tanquam privatus Romam rediret. Ludovic. Septal. l. 7. c. 14. p. 428. *de Rat. Status. Arnif. l. 2. c. 4. p. 493. & 494. doct. civil.* Cum Galba Imperator Tribuno militis signum petenti diceret : *Milites*; tum milites illam vocem ita interpretati sunt, ac si sibi exprobaretur, quod sub Commodò ignavam egissent vitam. Inde timentes, ne sub rigido ac severo Duce ipsi severissimam disciplinam passuri essent, utique ex desperatione scelestum de occidendo Imperatore consilium arripuerunt, sicuti è Capitolino id refert Scipio Ammirat. l. 1. di. 8. ad Tacit. 44. (2) Poenæ: quando nonnulli metuunt, ne propter scelera poenas dare teneantur; ideo, quamdiu in

in sua adhuc sunt potestate, nihil reliqui faciunt, quo-
viam quandam quamvis perniciosam & detestandam
inveniant, cujus beneficio effugere possint poenam.
Commodi concubina Martia, cum videret suum no-
men scriptum inter morituros, metu concitata Ele-
ctum & Lætum Euchos itidem secum damnatos ad
interficiendum Imperatorem extimulavit. *Herodi-
an. l. 1. c. 17. p. 56. & seqq. & Lamprid. in vita Commodi.
Marcellinus lib. 21.* scribit de Juliano: *optimè eum
novisse, quid in rebus tumultuosis preventio valeret.*

IIX.

6. Contemptus. Quando Magistratus
contemnit & negligit subditos: vel Magistra-
tus à subditis contemnitur. Vtrumque est no-
xium reipublicæ, quippe quod exitium ipsi se-
cum trahere solet. Vipe Septalium l. 7. c. 14. p.
428. de Rat. Status.

NOTAE.

6. *Contemptus*: qui potest se habere dupliciter
(1) *Active*, quando Magistratus subditos contem-
nit, licet inter eos multi reperiantur prudentes, &
egregii viri. (2) *Passive*, quando Magistratus con-
temnitur, & ludibrio habetur à subditis, seditio-
nem autem concitant ob contemptum, vel ii, qui
contemnunt alium: vel ii seditionem moliuntur,
qui ab aliis contemnuntur, ut injuriam è contemptu
sibi illatam vindicent. Ob contemptum Princi-
pum

pum mala in Rebuspubl. oborta, & ejusmodi imperatores dejectos, vel occisos fuisse multis probari poterit exemplis. *Heliogabalus*, quod muliebrem vitam viveret: *Macrinus*, quod gulosus & histrionibus deditus esset: *Gallienus* quod domi in mollietate torpesceret, in contemptum incurrerunt, & occisi sunt. *Trebell.* *Pollio* in vita *Gallieni*. *Herodian.* in vita *Heliogab* & *Macrini*. Potest autem Princeps contemtibilis fieri. (1) Si ignoret dignitatem personae tueri, nec animum sumat profectigio, ad quod evectus est. *Plinius. l. 8. Epist. 24.* Non contemnitur, qui Imperium, qui ve fasces habet, nisi qui humilis & fordidus est & qui se primus ipse contemnit. (2) Si dissolute vivat, deditus sit ventri, & studeat libidini. *Dion* ausus fuit armis invadere *Dionysium*, quem quotidie intelligebat ebrium. *Aristot. l. 5. c. 10. Politic.* (3) Si ab aliis se patiatur regi, & ipse curam reipublicae ministris committat; quid interim fiat, & quomodo negotia civilia administrentur, parum observet. Non sine ratione dixit *Alphonfus Arragonum Rex*: per absurdum sibi videri ipsos reges ab aliis regi: duces ab aliis duci. Notabat scilicet nonnullos Principes & Magnates, qui cum Imperia & Principatus sibi vindicent, alieno tamen consilio reguntur, imo à consiliariorum arbitrio ita dependent, ut per illos audiant, & per illos loquantur. *Chockier. l. 6. c. 7. p. 515. Thesaur. Politic. Aphorism.* (4) *Nirra lenitas Principi parit contemptum.* Testis est *Galba*, qui sub exitu vitae adeò remissus fuit in puniendo, ut passim non vitia modò usurparentur, sed etiam mul-

multis placerent. Inde orta est animorum alienatio, hinc rebellio in eum: hinc ad extremum cades. Verè dixit *Fronto apud Dionem*: *Malum quidem esse, principem habere, sub quo nihil ulli liceat; peius verò suo quo omnia omnibus*: Schock. l. 1. c. 27. p. 262. de *Discord. Domest.* (5) *Infelicitas in expeditionibus bellicis*: Xerxes Persarum Rex antea Terror gentium dictus bello in Græcia profligatus ita contemptus à suis est, ut Artabanus ejus præfectus imploratō nonnullorum consiliō eum tanquam ineptum ad imperandum in ipsa Aula, quæ jure amicitiae ei patebat semper, interfecerit. *Iustin. l. 2. c. 1. p. 65.* (6) *Sordida avaritia Principem contemptui exponit. Uti fuit Ferdinandus Rex Neopolitanus*, de quo dixi lib. 2. c. 1. p. 274. Videatur interim Martin. Schoock. l. 1. c. 27. p. 264. de *Discord. Domest.* (7) *Senectus*, quæ alias auctoritatem Principis augere debebat, interdum Principi contemptum conciliavit. Sic Urbanus miles senium atq; avaritiam Galbæ increpat. *Tacit. l. 1. c. 5. Histor. & c. 7.* Ipsa etas Galbæ & irrisui & fastidio erat, & c. 16. ait: Galba: *Desinam videri senex quod nunc unum mihi objicitur.* (8.) *Contemptum principis juvare possunt notæ quædam genitales*: deformitas, aut vitia corporis. Constantii Imperatoris adulatores *Julianum* vocarunt *Græcum literionem, purpuratam simiam, loquacem talpam, capellam &c.* Marcellin. lib. 17. p. 109. sic *Antigono* nunc collisus nasus, nunc pumila statura probro dabatur. Seneca l. 3. c. 22. de *Ira* Curtius l. 6. ait: *In corporum majestate veneratio est, majorumque operum non alios capaces putant.*

iant, quàm quos eximia specie donare natura digna est. Sed pluribus rem persequi nolo. Interea id certum est, quòd principes sui contemtum ulcisci soleant acriter puniendo contemtores, adeò ut etiam acerbiores facetias mortis pœnâ expiare voluerint: Nihil siquidem est, quod ingenuum animum vehementius urat, quàm contemni, aut convitiis proscindi ab alio: *Tacit. l. 5. Annal.* Acerbarum facetiarum apud præpotentes longa memoria est. Antiocheni jocos dixerant in Caracallam, matrem ejus Jocastem vocantes: Verùm is doloris ira percitus, omnes ad spectaculum congregatos interfecit. *Tacit. l. 15. c. 68. Annal.* ait: Facetiæ asperæ in principem, ubi multum ex vero traxerunt acrem sui memoriam relinqvunt.

IX.

7. Nimium augmentum. Cum ordo aliquis incivitate sensim & occultò, vel etiam manifestè & subito potentia & viribus augeatur. Antiqua regula Politica est: Custodia regni est, non permittere ullum crescere ultra commensurationem. Est autem discrimen inter excellentiam, & incrementum. Nam Excellentia, de qua dictum est supra §. 6. est, cùm unus vel plures suam augent potentiam, ut tota civitas ipsis par esse nequeat: Incrementum verò est, cùm integer ordo civitatis alium ordinem superat proportionem.

NOTA.

NOTAE.

VII. *Nimiam augmentum*, quod contingit, cum ordo aliquis in civitate aliter proportionem, vel sensim & occultè, vel etiam manifestò & subito augeatur. Aristoteles rem optimè declarat: sicuti intra membra corporis humani nascitur monstrum, si unum eorum in quantitate proportionem, quam ad cetera habere debebat, exuperet; Ita si in Republ. quam Menenius Agrippa apud Liv. lib. 2. bene comparavit corpori humano, pars una multitudine reliquas omnes transcendat, non tantum ordo, qui est forma Reipublice violatur; sed & pars, qua superat alteram facile sibi subicere, & Rempubl. suam facere potest. Est autem discrimen inter *ὑπεροχὴ* & *ἀύξων* seu inter Excellentiam & incrementum. Quod Excellentia sit, cum unus vel plures suam augent potentiam, ut tota civitas ipsis par esse nequeat: Incrementum vero dicatur, cum integer ordo civitatis proportionem alium ordinem superat.

X.

Εἰθευα. Hac voce intelligitur vitæ genus vile & abjectum, quando, scilicet illi, qui Magistratum gerunt, sunt homines viles & fordidi. Tum enim honestiores, qui unà præsunt reipublicæ, ea ratione munus publicum sustinere detrectant, & ideo dant operam, ut imperium sibi acquirant.

Qq

NOTA

NOTAE.

IIIX. ἐπίθεα, vile vitæ genus, aut abjecta vitæ ratio, cum Magistratus sortitò delectus incidit in homines viles & prorsus abjectos: sive cum qui Magistratum gerunt, homines sunt sordidi, & planè viles ac ab ecti. Ea ratione indignantur honestiores, & quia magistrat9 à sordidis istis hominibus contāinatur, nolunt ipsi amplius magistratum gerere, ne, uti Cicero lib. ad Attic. ait: mulonibus ac coquis assidere cogantur: à quo malo descensus est ad interitum, sicuti id contigit Heræa oppido in Ambracia, ubi electis vilissimis hominibus in magistratum cæteri sortem abjecerant & alios magistratus creaverunt. Romæ cum per bella civilia vilissimi homines in Magistratum irrepissent, Augustus coactus fuit Senatum Romanum ab istis vilissimis hominibus purgare. Sveton. in vita August. Dio Cass. lib. 54.

XI.

9. Negligentia & incuria Magistratus, cum scilicet Magistratus præsentem statum reipublicæ non amat, sed ejus salutem negligit, parum curans, an status iste ita perduret, vel mutetur. Sic Carthaginenses Hannoni Duci Imperium abrogare voluerunt, quòd is crederetur populari libertati invidere, statum popularem negligere & regnum affectare.

NOTAE.

NOTAE.

IX. Ο'λιγωρία: *Negligentia & injuria Magistratus, cum illi, qui Reipublicæ præsent, non quidem sunt homines abjecti & viles; attamen præsentem statum non amant, sed ejus salutem & conservationem negligunt, parum pensi habentes, an status iste perduret an mutetur.* Huc pertinent illi, qui odio erga præsentem statum commoti optant ut contrarium in administratione publica obtineat. Quod experti sunt Spartani; nam ubi viderunt, in eo à se peccatum esse, quod Pausania, qui Persis oppidò favebat, & quidem magis, quam patriæ rerum summam commississent, non tantum illi statim ademerunt Imperium; sed eum domum revocatum in templo interfecerunt fame. Thucyd: lib. 1. p. 63. & 87. & 88. seqq. Tria interim sunt in Magistratu notanda. 1. Ut sit vir bonus & honestus. 2. Gubernandi peritus. 3. Amet præsentem reipublicæ statum, eumq; quantum fieri potest, conservare studeat. Quæ notæ desiderari solent in peregrinis: unde præceptum Politicum est, tales non facile in Imperii consortium esse admittendos. Quapropter Diodor. Sicul. lib. 1. monet: Absurdum esse his salutem omnium committere, qui nihil in patria pro quo dimicent, cari & pretiosi habeant.

VII.

10. Τὸ μικρόν: Quando id, quod parvum est in principio non adeò attenditur, illudque nihil esse putatur. Aristot. 1. 5. c. 4.

7. & 8. Item lib. 6. c. 4. Politic. Nam cum illud non æstimatur, utique alia plura subsequuntur, donec, intellecto peccato, non amplius superest locus remedio. Livius lib. 7. Quantumvis parva hæc sint, tamen parva istæ non contemnendo majores nostri maximam hanc rem fecerunt.

NOTAE.

Τὸ μικρὸν dicitur, cum id quod parvum est, prorsus nihil esse putatur *Aristot. l. 5. c. 4. 7. & 8. Et lib. 6. c. 4. Politic.* Cum scilicet putamus hoc parvum concessum, nihil quicquam exinde Reipublicæ decessurum. Vide *Scipionem Ammirat. lib. XVI. dissert. 1. p. 523. ad Tacitum.* Quamvis *τὸ μικρὸν* non quidem censeretur possit proxima seditionis causa; attamen occasio motuum civilium videri poterit si non propinqua; tamen remota: Cum scilicet res minima ob suam tenuitatem & exiguitatem nihil æstimatur, sed negligitur, & proinde ei maturè non itur obviam. Quoniam verò illud, quod exiguum est, sæpius repeti, & majores paulatim vires acquirere potest, ut non animadvertatur, quantum peccetur, nisi tum, cum peccata sunt remediis suis validiora; inde demum, si simili actui contradicatur, potest occasio turbarum esse *τὸ μικρὸν*, dum scilicet illi, qui istud in favorem & commodum suum allegare possunt, ab eo more introducto recedere nolunt. Ita enim, quæ parva in initio sunt, si primitus contemnantur, nec maturè illis salutare opponatur

cur remedium, postea, ceteris non animadvertentibus, in magnum excrescere queunt malum. Quæ parva sunt in initio si contemnantur, postea in magnum excrescunt malum, ait *Scipio Ammirat. lib. 16. disc. 1. Areopagitæ puerum cornicum oculos configentem morte multarunt, ne si tanta crudelitati à pueris assuetus eandem postea in rempublicam transferret, teste Plutarcho. Carthaginenses Hannonem Reipublicæ Principem gravi affecerunt multâ, quod Leonem mansuefecisset, Plin. lib. 10. c. 16. Putabant siquidem: illum nescio quid persuadere posse plebi, qui leoni feritatem ademisset. Pericles se dici voluit Curatorem populi, ut nomen quidem Imperii penes populum, revera autem autoritas & administratio rerum omnium penes ipsum esset: Thucyd. lib. 2. Exiguum esse populo persuadebat Cæsar per decennium sibi regimen provinciarum prorogari contra leges & majorum instituta: verum postea res ipsa docuit, quantum nocuerit Reipublicæ hoc μικρόν seu exiguum: nam nimis potens factus, omnia sibi subjecit. Hoc est, quod dixit Thucydites. ἐξ ὀλίγου πολλα: Multa ex parvo. Nihil enim, ut Marcellinus ait, est tam leve, quod non interdum etiam contra sperata magnarum rerum afferat momenta. Melius itaque est ab initio cavere, quàm postea sapere, ubi mala remediis sunt validiora. Demosth. Orat. 4. Philip. ait: ut in vitæ privata, sic & in Republica desidia & socordia quotidiana non in singulis statim, ut quicquam est neglectum; sed in summa rerum apparet. Ambraciæ parvus ab initio erat census, quem cum cives non adeò oble-*

ob levitatem caurarent, factum est, ut postea nulli observaretur. *Pisistratus* sibi incidit vulnera, fingens ea sibi ab alio per violentiam fuisse inflicta, quapropter parvam copiam satellitum à Republica ad sui defensionem contra optimates exoravit, sed hoc medi ipse usus est ad invadendam Tyrannidem. Vide *Aristot. l. 2. c. 4. Doctr. Politic. p. 515. & Septal. l. 7. 16. pag. 434. de Rat. Status.*

XIII.

II. Dissimilitudo & diversitas civium cum diversorum generum ac nationum homines recipiuntur in ordinem civium. Et sicut paritas est causa amicitiae & concordiae: ita e adverso disparitas & diversitas est nutrix tumultuum & discordiarum. *Septalius l. 7. c. 17. pag. 435. de Ratione Status.* Quantumvis diversitas illa considerari possit partim ratione naturae, quando homines ingeniis diversi in unam civitatem coeunt: partim ratione morum dum homines vitae institutis, & consuetudinibus diversi civitatem constituunt: *Aristoteles* tamē dissimilitudinem considerat. I. Quoad nationes, cum in civitatis alicujus originem multi è variis & diversis populis conveniunt, uti in condenda Roma factum est.

Qu

Quoad locum & situm urbis, cum urbs dividitur flumine, vel diversæ partes urbis sunt, & cives, qui illas inhabitant, differunt artibus & studiis. Sic Colophon & Notium fuit una urbs tantum interlabente flumine Haleso divisa: ubi inter illas cives sæpius gravissimæ contentiones exortæ sunt. Cominæus l. 5. scribit: Urbem Atrebatium in duas partes distinctam fuisse: & unius partis cives Oppidanos: alterius verò partis cives Urbanos dictos fuisse, inter quos perpetuæ dissensiones intercesserunt.

XIV.

Hisce undecim causis addunt alii. 1. Religionis diversitatem. Etenim quemadmodum religionis unitas consociat civium animos; ita diversitas religionis eosdem distrahit. Diocletianus Imperator certò statuebat: Illam rempublicam quietam & salvam esse non posse, in qua sit religionum discrepantia. Septalius l. 7. c. 17. p. 439. de Ratione Status.

XV.

2. Vastitatem Imperii Nam cum ambitio non habeat terminos, illique finibus re-

gni non contentilatius protendere cupiunt terminos, fit, ut tandem ipsum regnum intereat. Non sine causa igitur Augustus dedit consilium coercendi Imperii intra terminos: Tacit. l. i. c. ii. Annal.

NOTÆ.

Sicuti qui semper progreditur, nunquam firmus consistit: ita Principes & populi, qui ad occupanda aliena imperia quævis consilia convertunt, nihil immotum nihil æternum pro Republ. possunt polliceri. Unde hîc vel imprimis ambitiosis votis ponenda est meta, ne Imperium pariter ac fortunam fatigemus. *Boxhorn. l. i. c. 16. p. 366. & 367. Polit.* Facilius nimirum humanæ manus rapiunt, quàm retinent. Egregiè Alexandro M. vertitur vitio, quòd imperii latitudine non contentus semper plura desideraverit. Unde Barbarus Legatus in oratione sua ait: *si humanum genus omne superaveris, cum sylvis, & nivibus, & fluminibus, ferisq; bestis gesturus eris bellum; Et porro vocat eum Latronem, his verbis: Tu, qui Te gloriaris ad latrones persequendos venire, omnium gentium, quas adiisti Latro es, apud Curt. l. 7. 8. n. 13. & n. 19. vide Freinsheim: ad illud c. 52.* Ut autem Alexandri cupiditas circa parandam vastitatem Imperii pateat latius, considerata sunt verba Senecæ *Epist. 119. p. 475. Post Darium & Indos pauper est Alexander Macedo: querit, quod suum faciat: scrutatur maria ignota, in Oceanum clas-*
ses

ses immittit novas, & ut ita dicam, mundi claustra
 perrumpit, certè qui ubique est, nusquam est, quod fa-
 cit contra illos, qui augendum semper esse imperium
 putant: saepe enim accidit, ut qui cupit omnia, etiam
 amittat ea, quæ habet. Refert Didacus Saavedra
Symb. Polit. 59. p. 470. de Principe quodam Tartaro,
 qui poculo utebatur, cui insculptum erat caput Ma-
 scoviæ Principis, qui dum illi sceptrum eripere volu-
 it, suum non tantum sed & vitam perdidit: in ipso
 verò calicis labro hæc inscriptio legebatur: *Hic alie-
 na appetendo amisit propria.* Qui enim injustè alteri,
 quod suum est, eripit, is occasionem præbet & jus, ut
 suomet quoque ab aliis privetur. *Suam Princeps
 fortunam in consilio habet, cum de aliena deliberat.*
 Unde Rudolphus I. Imperator dicere solitus fuit:
Satius esse bene regere, quàm dilatare imperium. Al-
 phonfus Rex Neapolitanus tales principes aliena af-
 fectantes imperia comparare solebat cum lusoribus,
 qui vana lucrandi spe decepti perdunt ea etiam, quæ
 possident. Statum suum tueri, obligationis est; alienum
 acquirere, meri arbitrii. Verum de amplitudine Impe-
 riæ confer. *Scipion: Ammirat. lib. 1. disc. 6. p. 35. &
 seqq. ad Tacit. Forstner. in Not. ad Tacit. lib. 4. Annal.
 p. 599. 600. & seqq.* Non sine causa igitur Augustus
 dedit consilium coercendi imperii intra terminos
Tacit. l. 1. c. 11. 7. Annal. quod postea Adrianus
 Imperator perduxit ad effectum. Dilatare & in al-
 tum attollere Principatus non est difficile. injusti-
 tiæ & tyrannidi, si violentiâ fuerint armatæ: diffi-

cultas faltem posita est in conservando. *Facilius sanè est quædam vincere quàm devicta tenere. In armis siquidem plerumque locum habet casus, in gubernatione verò consilium dominetur.* Hinc Publius Syrus ait: *Fortunam magnam citius invenies, quàm retineas.* hæc pulchrè Saavedra dicto Symb. p. 471. vid. c. 3. n. 14.

XVI.

3. Summam prosperitatem & felicitatem, præcipuè si accedat opum abundantia, quæ est omnium vitiorum ferè mater, causa & occasio interitus certissima. Fatetur Livius: Rempublicam Romanam ita concidisse, ut temporibus suis Romani nec vitia sua cerne-
re, nec remedia pati potuerint; causa est, quia divitiæ invexerunt avaritiam: & abundantes voluptates ingesserunt desiderium per luxum & libidinem perdendi omnia. Vide Veileium Patercul. l. 2. & Besold. in dissert. de republ. curanda p. 93 Illam prosperitatem duo insequi solent. (1) Otium & voluptas: otium sanè luxus, libidinis, & aliorum vitiorum fomentum est. Joh. Loccen. l. 1. c. 18. p. 53. de Ordin. republ. Alcibiades apud Thucydid. censet: civitatem, quæ antea non fuit otiosa, statim corrumpi, cùm laboribus omissis otio se dedit. Quod etiam voluptas, cui indulgere

dulgere solent illi, qui nimia fruuntur felicitate, interitum Reipublicæ accelerare soleat, docet Sybaritarum exemplum. Vide & Piccart. Decad. iv. cap. 4. p. 194. observ. Histor. Politic. [2] Securitas; illi enim, qui otio, voluptate & rebus secundis affluunt, plerumque securi sunt, de adversa fortuna nihil solliciti. Et licet forte an hostem externum metuere non teneantur; tamen domi facile eum invenient. Præterea qui pacis tempore non sunt solliciti de bello, & defensione, illi sibi metipsis causa sunt exitii. Et inde verum erit, quod dicitur: Vis destruit inermen,

NOTÆ.

EGregiè scribit Florus l. 3. c. 12. n. 7. p. 261. *Que res alia illos furores peperit, quam nimia felicitas. Et l. 4. c. 2. n. p. 319. Causa tante calamitatis eadem, que omnium, nimia felicitas. Seneca Epist. 91. pag. 326. Cladis causas, si alia deficiunt, nimia sibi felicitas invenit.* Homines res prosperas & secundas difficulter ferre possunt, præcipuè si fuerint malè educati, nec assueti, neque etiam capaces secundæ fortunæ, unum siquidem habet assidua felicitas boni, quod quos vexat, novissimè indurat. (1) Quod de otio dicitur hoc etiam Græcia experta est, dum in pace voluptatis illecebris enervata est. *Salustius*

de Conjur. Catilinar. c.10.p.4. Qui labores pericula, dubias atque asperas res facile toleraverant, otium, divitiæ optandæ aliis, oneri miseriæque fuerunt, sanè ubi otium est securitas sunt aurigæ rerum secundarum, ibi rectè tenditur ad exitium. Sybaritarum exemplum quod attinet legi possunt Athenæus l.12.c.3. p.520. & 521. ut & Ælianus l.16.c.23.pag.938. *Histor. animal.* (2) Ad securitatem pertinet quod Scipio ad Masinissum apud Livium dicit: Non tantum ab hostibus periculi, quantum à circumfusiis undique voluptatibus. Et Seneca perelegantur ait. *Epist.* 91.p.326, *sine hoste patimur hostilia*: sed de Securitatis vitio vide differentem Iohann. Loccen. lib.1.c.19.p.55. de *Ordin. Republ.* Interim qui pacis tempore non sunt solliciti de bello, aut de defensione, illi sibimetipsis sunt causa exiti. Nam cum in varia prolabantur vitia ob nimiam felicitatem inter se incipiunt injuriæ esse, atque ita causam dant intestino bello. Quod si quoque spe securitatis omnem abjiciant curam metus hostilis, fit, ut hoste accedente, cum deficient media defensionis, cives ipsi inter se dissideant, & in tanto dissensu, cum non liceat hosti se opponere, se tandem consumant & externæ potestati subjiciantur. Claudio hunc discursum dicto Senecæ: ubi omnia tranquilla tibi videntur, ibi nocitura non desunt, sed quiescunt.

CAPUT III.

DE

REMEDIIIS CONTRA ILLAS
CAUSAS IN GENERE.

I.

Remedia contra interitum reipublicæ generalia aliunde, quàm è doctrina civili hauriri non posse, pulchrè ostendit celeberrimus Dn. Conringius in Præfat. in Politic. Aristot. quæ annexa est ad calcem operis de Finib. Imper. p. 872. ubi ait: Unde nam collabascens Respublica præsentius capiat auxilium, ac ruinæ suæ fulcimentum, quàm ex illa doctrina, quæ sola novit, quid fugiendum publicè, quidve appetendum sit, quæ sola pericula damnaque expendit, quæ denique spe metuque utrinque libratis sola non ignorat medicinam malorum. Hæc est enim, quæ præsentia ordinat, futura providet, & præterita recordatur. Hæc ille. Quando autem cognita est causa evertendi respublicas, facilis erit cognitio mediorum, quippe quæ à contrariis desumende debent, juxta illud effatum Medicorum;
Con-

Contrariorum contraria esse remedia. Arni-
sæus l. 2. c. 5. Doctr. Politic. p. 528.

NOTÆ.

Politicum non tantum scire oportet, quomodo de-
ceat Reipublicæ, quæ civilem contraxit morbum
maturè sanis consiliis succurrere, ne ipsa intestinis
motibus pereat, & ita cuncta in priorem ordinem re-
ponantur: Verum etiam illâ prudentiâ præditum eum
esse decet, ut *præcavere possit, ne unquam malai-*
st hac suam rempublicam vel clam, vel apertè afficiant.
Quæ remedia non nisi è scientia civili petenda esse in
textu satis apertè dicitur.

II.

Hic continetur remedium contra Con-
tumeliam, scilicet, si Magistratus ab injuriis
subditorum absteat, nec illorum famæ, vi-
ræ, corporibus ac fortunis faciat injuriam.
Nam licet cives obedientiam debeant Magi-
stratui; injurias tamen ab eodem ferre non
tenentur. Hinc, si injuriæ populo inferantur,
facile is occasionem rebellandi arripere po-
terit.

NOTÆ.

Cives licet obedientiam debeant Magistratui,
in rebus licitis & honestis; tamen injurias, quæ
famam, pudicitiam, & morum honestatem con-
cernunt, ab eo æquo animo ferre non tenentur

cum

cum nulla lex, nec divina nec humana eos ad id obliget. Et quamvis nolim dicere, *istam injuriam esse legitimam causam concitandi seditionem*; constat tamen, quid valeant mores populi, si semel is ad justam iram fuerit commotus. Ubi enim ira & odium semel invaluit erga Magistratum, ibi difficile est equis rationibus populum ad obedientiam & pacem flectere, propterea quod ob acerbitatem odii is rationem audire nolit vel non possit. Satius itaque fuerit, si magistratus à contumelia abstineat, nec non subinde caveat, ne unus ordo in civitate alterum injuria afficiat. Confer Scipionem *Ammirat. l. 17. c. 4. p. 542. & seqq. Discurs. ad Tacit.* Memorabile exemplum vide in *Oleario l. 4. c. 32. p. 487. Itinerar. Persici.*

III.

Idoneum suppeditatur remedium adversus avaritiam tam publicam, quam privatam. 1. Expedit constituere publicos Censores, qui rationes ærarii quotannis recipiant, de eo quod acceptum, quodve iterum fuerit erogatum. 2. Interest publicè, ut tributa subditis non imperentur, nisi pro utilitate reipublicæ. Ea enim quæ in usum publicum exiguntur, nemo pro viribusolvere detrectat, id saltem querelas excitat, si nova, inusitata, & salutem publicam non concernentia tributa imperentur. 3. Non conducit, si publica officia venundantur;

tur; sed viri periti, integri, & idonei eligantur, constitutô illis honestô annuô salariô unde se sustentare queant. 4. Oportet multas delinquenti ita irrogare, ut is intelligat, non odii, sed justitiæ causa ita multari. 5. Iniquos foeneratores in republica non decet tolerare, nec. 6. Monopolia reipubl. satis noxia non concedere, multò minus. 7, permittere, ut cives se invicem defraudent, vel in mercibus, vel ingenere vilis & reprobæ monetæ.

IV.

Contra honorem, hoc est remedium, ut status reipublicæ probè cognoscatur & merita & virtutes civium diligenter examinentur, & quantum cuique debetur, citra omnem animi affectum justè discutiatur, & ita digni honoribus publicis afficiantur.

NOTAE.

ITa contenti erunt, qui ob virtutem honores Magistratus sustinent, nec querimonias instituunt cæteri, si publicum munus non consequantur, cum facile intelligant, eos, qui honores publicos sustinent, digniores esse. Itaque discretionem eligentium opus erit, ut eam cuique personam imponant, ad quam Deo ordinante, natura & institutione recta aptissimus erit, quâ

quâ se dignum aliquod ingenii & industriæ documentis ostenderit, si officia & honores non solum debito modo conferentur; sed etiam felicius administrabuntur: Johan Loccenius l. 2. c. 9. p. 111. de Republ. Ordin.

V.

Contra Excellentiam antiquis temporibus reipublicæ prospicere voluerunt prudentes Legumlatores Ostracismo, qui erat species honestæ relegationis, quâ vir quispiam ob virtutis excellentiam civitati formidabilis citra ignominiam ad tempus relegabatur, bonis tamen ipsius constitutô fide dignô Procuratore; quô civitas metu periculi liberari possit.

NOTAE.

Quod ad unius in Republica ratione honoris & potentiae eminentiam attinet, fatendum est, *melius agi in illa republica, in qua Legibus cautum est, ne quis ad tantum honoris ac potentiae gradum ascendere valeat, sed in principio tali fortunæ occurratur.* Quod si tamen quis ob nimium honorem, & maximam potentiam cœperit suspectus esse Reipublicæ, cogitandum erit de medio idoneo; quô ejusmodi vir excellens sine turbatione publica deprimi queat. Olim quidē *honestā habuerunt speciē relegationis*, quam *Ostracismum* aut *Petalismum* dixerunt; sed um hic modus à quibusdam parum justus censeatur;

tur, & ab ipsis quoque Atheniensibus sublatus fit. quòd ejectus plus turbarum ciere soleat, isque omnem operam impendat, ut aliorum auxilio restituatur. Piccart. *ad. L. 5. c. 8. Arist. Politic. p. 758. & 759.* Et Arnif. *l. 2. c. 5. p. 570. 571. 572. doct. Politic. Idem.* alii magis justa remedia nimiam potentiam & virtutis excellentiam coercendi excogitarunt. (1) Si ejusmodi homo tanquam Legatus vel alio nomine mittatur ad populum longè remotum, vel ad aliam in isto regno aut imperio civitatem, ut diu ibi subsistat, donec domi aucta potentia paulatim enervetur, & metus interea evanescat. (2) Inter Socios dissidium excitetur; Factiones enim amicitiam tollunt: & si inter socios confidentia expirat, omnis eorum potentia fracta aut ad minimum debilitata est. Proinde hoc est arcanum politicum: Eorum amicitiam & fidem disturbare, qui inter se ob potentiam, quam nacti sunt, Reipublicæ possunt nocere. (3) Tales non admittere iterum ad Imperium, vel non adeo statim: quòd interim dum peregrè abest, vel privatam in patria degit vitam, ejus vires debilitentur & Respublica ab eo possit secura esse. Quod si verò quis tam potens evaserit (4) Ut civitas eum formidare teneatur, sequendum erit consilium Gramondi *L. 2. p. 190. Histor. Gallie.* Est arcanum imperii, ut minuat quodcunq; in Regno autoritatis est præter regiam: optimum autem remedium minuendis erit, si arcta ipsius penus fuerit & res angusta: vel ad exemplum Tiberii talis formidabilis civis tollendus est è medio, ne periculum sit è misericordia. Tacit. *Lib. 3. Histor.*

cap. 66. pag. 115. Lege Trajan. Boccalin. Cent. 2. Rel. 33.
pag. 390.

VI.

Contra Metum, si Magistratus subditis omnem præbeat occasionem, unde benevolentiam ipsi cognoscant. Etsi fortè aliquid iniquius fiat; illud tamen ita occultet verborum & excusationum suavitate, ne intentio lædendi reddatur manifesta.

NOTAE.

Hic continetur Remedium contra metum, ubi tria sunt notanda. (I) *Quod ita se gerere oporteat Magistratum, ut ejus benevolentiam subditi intelligant, quod fit, si ipse in imperio moderata lenitate utatur, & beneficium se erga cives præbeat. Nulla alia res perinde hominis animum conciliat, quam si is non modo nullainjuria, sed etiam beneficio afficiatur. Unum est inexpugnabile munimentum amor civium. Eleganter ait Isocrates in Orat. ad Nicocl. Regem: Tutissima Regum custodia non turribus, non propugnaculis, mœnibus, satellitibus aut armis continetur, sed amicorum presidis, civium benevolentia, propriaq; virtute quibus quidem opibus regna & imperia non modo conservantur; verum etiam indies augentur & propagantur. Mithridati optimo alioquin Regi nihil magis defuit, cum à Pharnace obsideretur, quam amor subditorum. Augustus verò Imperator tantopere confidebat*

debat amorī subditorum, ut diceret: se in cujuslibet gremio tutò posse dormire. Titus Vespasianus, uti Suetonius in ejus vita c. 1. refert, dictus est: *Amor & delictum generis humani. Iohan. Baptist. Fulgosus l. 2. c. 5 p. 77. & 78. recenset de Marco Antonino Philosopho, quòd Romanis civibus adeò gratus fuerit & charus, ut. eò demortuò, quis haberetur sacrilegus, qui domi non haberet ejus imaginem, dignum putantes ut metallo aut pictura tanti principis imaginem servarent, cujus vitam natura diuturnam non fuisset passa. (II.) Si fortean aliquid iniquius committat princeps, quàm humanitas permittit, illud vel occultet, vel si illud celare nequeat, verborum suavitate id excuset: ita, ut intelligant cives, abfuisse propositum & consilium lædendi; si enim certi sunt cives id, quod factum est, etsi aliquanto iniquius factum fuerit, tamen sine intentione nocendi factum esse, solent acquiescere. Et si fortean plures alicujus atrocissimi criminis, uti est seditio, rei sunt, postmodum, sedatis illis turbis, non omnes facinorosi puniantur; sed unus aut pauci saltem è delinquentium numero poenam sustineant, & quidem illi, qui non adeò magna polleant autoritate apud plebem. Ne illi accidat, quod Florentinorum Principi, qui cùm in se conjuratum rescivisset, unum è suspectis comprehendì jussit, sed quia is apud reliquos multum valebat; ideo cœteri correptis armis Tyrannum urbe ejecerunt. Necesse est igitur mensurare vires suas & ubi dubius esse potest exitus, aliis quàm violentis insistere consiliis, Forstner. Tacit. p. 518. Vide Machiavellum*

bellum l. 4. p. 203. Histor. Florent. Olim multitudini
 venia concedebatur, pœna saltem autoribus mali fu-
 it irrogata. apud Livium *l. 26. p. 290.* Valerius Lævi-
 nus, ait: *Quoniam autores defectionis meritas pœnas à*
diis immortalibus & à vobis habent P. C. quid pla-
cet de innoxia multitudine fieri? Tandem ignotum
 est. Quod si fieri medicinam necessitas extrema per-
 suaserit, rectius est, more majorum in autores crimi-
 nū vindicari, ut ad omnes metus, ad paucos pœna per-
 veniat. Scipio apud Liv. *l. 28 c. 27.* ait: *Nefarie se-*
ditionis autores sanguine luunt, quod admiserunt, ut,
unde orta culpa est ibi pœna consistat. Proinde pruden-
tia est in paucos stringere securim. Chockier. *l. 6. c. 10.*
p. 540. Thesauri aphor. Politic. Fieri quoque potest,
 ut forte ad supplicium legantur aliqui in multitudine
 delinquente: Cicero in Orat. pro *A. Cluentio*, *statue-*
runt majores nostri si à multis esset flagitium rei mili-
taris admissum, sortitione in quosdam animadverti.
 Olim cum integer exercitus peccasset, decimus quis-
 que ex illo per sortem extrahebatur ad supplicium:
 Quod videmus apud Liv. *l. 2.* in Appio, qui deserto-
 res exercitus ita punivit, ut decimus securi percutere-
 tur. Quod L. Apronius fecit apud Tacitum *l. 3. c. 21.*
Annal. vide Vererani Mauri notas ad h. loc. p. 176.
Marcell. Donat. in Tom. VI. Critic. Gruteri p. 8.

VII.

Contra contemptum. I. Opera danda
 est, ne Magistratus subditos suos contem-

nat : nam si hoc subditi animadvertant, amorem in odium commutabunt, & sæpe periculum civitati concitare possunt. 2. Videat quoque ipse Magistratus, ut sui contemptum effugiat, quippe qui est pernicies totius reipublicæ.

NOTAE.

Contra contemptum datur remedium. i. *Ne Magistratus suos subditos contempnant* : quod malum evitabunt, si favorem & amorem eorum sibi conciliare student. Verè namque dictum est à Camillo : Firmissimum esse imperium, quo obedientes gaudent. Leo Imperator dat rationem : *Quia quem diligunt subditi, ejus imperio facile obtemperant : dicenti & paciscenti non resistunt, periclitanti succurrunt : tanta res est amor, ut pro eo, quem quis charum habet, vitam profundere non dubitet.* Amorem sibi conciliare possunt, (1) *si omnium civium habeant curam.* Cicero, ait : *Boni consulis est, non aliquos curare, sed omnes, & totum corpus ex equo.* (2) *si Princeps beneficia concedat subditis, quæ illi sibi solent à Republica promittere* : quo tendit Aristot. l. 6. Politic. *præmia à Principibus distribuenda esse* (3) *si Magistratus suos cives dignos tamen præ advenis aut peregrinis ad officia Reipublicæ promoveat.* Præprimis tamen civibus conservanda sunt officia conjuncta cum lucro. Arist. l. 5. Polit. ii. *Det operam Magistratus, ut sui contemptum effugiat, id est, ita vitam & mores institu-*

at. ne in odium subditorum incurrat, & ab illis contemnatur: quamvis tolerabilius sit odio haberi à subditis, quam contemni. Obtinere autem id potest.

(1) si Magistratus vitam & mores accommodent sui civibus. Nam quia suum cuique videtur pulchrum, non sine ratione civibus placet is, qui eorum imitatur mores. Quæ causa fuit, teste Aristot. l. 5. c. 12. Politic. quod Regnum Sicyiorum in domo ac familia Orthagoræ duraverit. Contra Anacharsis necatus est, sicuti Laërtius scribit, quod in ritus Græcorum transire & patrios mores abolere niteretur. Herodot lib. 1. de Scyle Scytharum Rege narrat, eum à populo suo interemtum fuisse, quod Græca exerceret Bacchanalia. (4) si non nimis austerum, sed humanum se erga cives præbeat. Sicuti Dio Cassius refert de Trajano, quod cum populo humaniter, cum Senatu honorificè versatus fuerit. Alexander Severus dicere solebat Imperium familiaritate reddi quidem contemtibile; nihilominus tamen illud securum & diuturnum effici. Quamvis res ita sit temperanda, nedum humanitate contemptum effugere studet, auctoritatem perdat. Magnum namque momentum in auctoritate situm est. Vide Scipion. Ammirat. l. 5. c. 8 p. 283. & lib. 13. c. 1 p. 375. Dissert. Politic. ad Tacitum.

IIX.

Contra nimium augmentum Magistratui incumbit diligenter invigilare, ne unus in Republica potentia & viribus alterum excedat.

IX.

Contra vilitatem seu ἐπίθευαν: ne infimæ notæ homines aut viri sordidas artes tractantes admittantur in Magistratum. Quod si tamen semel admissi sint, ad dies vitæ illæ suis servetur autoritas, cum post mortem illorum digniores possent eligi.

NOTAE.

GRave siquidem est illi parere, quem è levipro-
sapia ortum nosti, & qui nulla virtute ad im-
perandum idonea excultus artem sordidam vel et-
iam vilem tractat. Quinimò si postmodum vir-
tuti det operam & dignitatem consequitur, atque
ita ob meritum ad Magistratum vocatur; tamen ad-
huc mortalium animis insita manet opinio de ejus
indignitate, idque propter obscuros natales. Insita est
mortalibus natura, recentem aliorum fortunam ægris
oculis introspicere. *Germani olim, quod Tacit. in Lib.
de Morib. German c. 7. n. 1. ait, Reges ex nobilitate,
Duces ex virtute sumserunt.* Tiberius in pleraque gu-
bernatione prudens hoc servabat, teste Tacito l. 4. c. 6.
*Annal. ut mandaret honores, nobilitatem majorum,
claritudinem militiæ, illustres domi artes spectando,
ut satis constaret, non alios potiores fuisse.* Quia tamen
& multi à dignitate majorum recedunt, tutius est &
consultius, virtutem spectare in Magistratu. Tacitus
l. 11. c. 22. n. 3. *Annal. de priscis Romanis refert: Apud
maiores virtutis id præmium erat, cunctisque civi-*
um,

um, si bonis artibus fiderent, licitum petere Magistratum. Plutarch. in Sylla ait: *vir politicus tota via erraverit si in rectore non requirat quis sit, sed è quibus, id est, non virtutem & prudentiam imperandi, sed splendorem saltem natalium intuetur.* Præterea, qui flagitiis contaminati sunt, ad officium Magistratus admit-
tendi non sunt, ut illi, qui scortati sunt, furtum com-
miserunt, falsum dixerunt testimonium, & similia cri-
mina perpetrarunt. Et licet delictum sit expiatum, &
iudicio satisfactum videatur; tamen in Magistratum
eligendi non sunt. Causa est. 1. *Quia nihil magis
commendat Magistratum quam vitæ honestas, quip-
pe qui exemplum civibus esse debet.* Sed vir, qui pu-
blicè deliquit, & in honesto facto se commaculavit,
exemplo non potest esse civibus ad honestatem. Acce-
dit. 2. *Talem virum destitui autoritate apud suos ci-
ves, nec audere efficaciter imperare subditis, multò
minus imperata exequi.* 3. *Magistratus cognoscere
tenentur de similibus delictis, homicidii, scortationis,
furti perjurii & aliorum:* Ubi difficile est justam sen-
tentiam pronunciare ei, qui conscientia vulnerata la-
borat.

X.

Contra negligentiam & injuriam Ma-
gistratus. 1. *Viris bonis, prudentibus, & qui
artem regnandi didicerunt, committatur
gubernatio reipubl.* 2. *Qui imperant
præsenti statui sint addicti, illumque a-
ment.* Qua de causa non oportet peregri-

nis imperium committere (1) quia illi non adeò favebunt isti statui reipublicæ. (2) quia ignorant mores & ingenia populi: sed nemo facilè illos curat, quia se dissentiunt moribus & institutis. (3) quia ad patriæ suæ instituta ut plurimum respiciunt, & ex iis rempubl. cui ipsi præsunt, gubernare volunt, licet ipsa istius formæ non sit capax.

NOTÆ.

Huc possunt conferri, quæ in prolegomenis n. 7. p. 21. & 22. dicta sunt.

XI.

Contra τὸ μικρὸν. Nihil quod novum est, etiamsi parvum & exiguum videatur, concedendum est, sed in principio ei occurrendum: sæpe namque ab infirmis initiis res maximæ enascuntur. Machiavell. l. 7. p. 422. Histor. Florent. Arist. lib. 3. Polit. ait. In omni causa unde Reipubl. aliquid periculi metuendum est, τὸ μικρὸν observandum est, quia minima sæpe scintilla in maximum exuberavit incendium. Et paulò post: Quod est parvum peccatum in principio, hoc pro maximo in principio

cipio habendum est. Hinc parvum malum latet, sed vires paulatim acquirit, donec omnem meliorem superet facultatem.

NOTAE.

Forster. in *Not. Politic. ad Tacit. p. 519.* docet: Nihil est in districtis negotiis tam leve, quod non interdum etiam contra sperata magnarum rerum, momenta afferat. *Ideo monet p. 518.* Nihil omnino quantumvis leve videatur spernendum esse, unde reipublicæ bene vel malè esse possit. Nam parva sæpe scintilla contemta magnum excitavit incendium. *Curtius l. 6. c. 3. n. 11.* Et hoc est, quod vult *Aristot. l. 5. Politic.* In omni causa, unde reipublicæ aliquid periculi metuendum est, τὸ μικρὸν observandum est, quia minima sæpe scintilla in maximum, exuberavit incendium. Et paulò post: Quod est parvum peccatum in principio, hoc pro maximo in progressu habendum est. Hinc parvum malum latet, sed vires paulatim acquirit, donec omnem remediorum, superet facultatem. Omne malum nascens faciliè opprimitur, inveteratum fit plerumque robustius. *Ælian. lib. 14. variar.* ait: Maximo honore afficiendos esse illos, qui nascentibus malis occurrere, & ea priusquam virium facta sit accessio, extinguere sciunt. Quoniam difficile est principium mali latenter subrepentis cognoscere.

XII.

Contra dissimilitudinem civium tam
ratio.

ratione morum & studiorum, quàm ratione ingeniorum. Videndum. 1. Ut peregrini citra necessitatem non facile recipiantur. 2. Ut cives licet locorum intervallo distent, eodem utantur Magistratu, vel ad minimum iisdem Legibus regantur, & pro diversitate studiorum diversa illis imponantur onera.

XIII.

Cavendum est, ne religiones diversæ in civitate admittantur, ubi hactenus una religio in usu fuit: aut si ratio status postulaverit diversas admittere religiones, ita negotium suscipiendum est, ne respubl. exinde aliquid detrimenti capiat. Cum primis tamen diversum à nostra fide sentientes ab honoribus publicis & propriis conventibus sacris arceantur.

XIV.

Contra vastitatem Imperii affectandam prndenti opus est consilio, ne Principes appetendo aliena amittant propria, quoniam Tacitus lib. 1. c. 72. n. 2. Annal. ait: Cuncta mortalium sunt incerta, & quanto plus aliquis adeptus sit, tantò magis in lubrico erit. Deinde, qui semper
novis

novis acquirendis intenti sunt, sæpe acquisita non custodiunt, nam dum ad plura occupanda se disponunt, facile jacturam suæ regionis facere solent. Uti Pyrrhus Epiri Rex ad devincenda Regna invictus habebatur, quare non contentus illis, quæ possidebat, Græciæ Asiæque Regnis insidiari meditabatur; verum devictis acquisitisque celeriter caruit, studuit siquidem melius acquirere, quàm prudenter retinere regna. Justin. l. 25, c. 4. n. 1. 2. 3. Qua de causa Antigonus Pyrrhum aleatori similem esse dicebat, qui spe lucri deceptus proprias opes prodigit. Bene ait Thucydides: Amen-
tis est illos aggredi, quos licet vincas, non tamen retinere possis. Præterea prudentis est regnum custodire potius & bene administra-
re, quàm istius fines extendere. Quod intel-
lexit Rudolphus I. Cæsar; unde dixit: Sati-
us esse bene regere, quàm dilatare imperium.
Valeat igitur Rex Tiridates cum sua sententia,
cum ait: Sua retinere, privatæ domus: de ali-
enis verò certare, regiam laudem esse.

NOTÆ.

NOTAE.

Vastitatem Imperii quod concernit, bene ait Maximilianus Fredro in reb. gestis populi Polonici p. 20. Imperium tueri difficillimum est; sed recto consilio & concordia stant universa. Romanum olim imperium cecidit, cum magnitudinem sui sustinere non posset. *Humeia Regnum Cordubæ parabat occupare, cumq; illum amici monebant de periculo. Hodie, inquit, Regem dicite, cras perimite. Didac. Saavedra Symbol. Politic. 59. p. 469 ait: periculosum est aliena imperia ambire citra justam causam. Etenim experimur quidem, quod i fallax ambitio saepe eorum animos ad nova & ancipitia impellat. Tacit. l. 14. c. 22. n. 9. Annal. Inde etiam dicit Saavedra dict. Symb. Politic. p. 471. Vetus ac jam pridem insita mortalibus potentiae cupido cum imperii magnitudine adolescit, & incrementum sumit, unde postmodum illi solent, alienae potentiae inhiare, ac proinde quacunque occasione oblata, aliena regna, ditiones, urbes arcesq; invadere; attamen illi inscii sunt, an iisdem commodè potiri, aut adeptis tutò frui possint. Cum ea demum tuta sit potentia, quæ viribus suis modum imponit. Valer. Maxim. l. 4. c. 1. (2) Qui semper nova & plura desiderant, non contenti finibus imperii sui, se non tantum magno discrimini exponunt; verum etiã reapse illud subeunt; dum propria amittunt. Inde Tacitus ait Lib. 1. c. 72 n. 2. Cuncta mortalia sunt incerta & quanto plus aliquis adeptus sit, tantò magis in lubrico erit.*

Quia

Quia, qui solent semper ad nova quærenda attentè esse, sæpe acquisita non custodiunt; sed ad plura occupanda se disponunt. Ita culpatus est Alexander M. quod quidem in animum suum induxisset, non quæ ratione quæsita conservaret ac regeret; sed tantum, quomodo quæsitis adjiceret alia. (3) Qui magnis & vastis imperiis imperare cupiunt, multis curis & laboribus onerantur. Quod confessa est Agrippa apud Dionem lib. 53. dum ad Augustum ait: *Qui magnum imperium gerit, multis curis & motibus conficitur, voluptates minimè percipit, molestissima quæquæ idem & videt & sentit.* (4) Per acquisitionem multorum Regnorum & principatuum potentia dividitur: sed potentia divisa est imbecillior, quàm unita, quod videre licet in Rege Hispaniæ, qui tot regnis & provinciis imperat, ut Sol in suo regno occidat nunquam: cum tamen si cum Rege Galliarum comparaveris, utique ipse non tam potens est, quàm Rex Galliæ: ratio est: quia hujus Regis potentia est unita. Ideo fit, ut in tam vastis Imperiis Rex laboranti Republicæ parti aut planè non, aut nò tam cito possit succurrere. Scipio Ammiratus. l. 1. differt. Polit. 6. p. 38. ad Tacit. inquit. Scopus erat, ut præciperem, non esse inani ambitione ac temeritate quotidie vicinos vexandos: industria adhibeatur, ut subjecti populi pace perfruantur, non deficiat annona, ærarum ditescat, civitates civibus impleantur, disciplina militari cives instruantur, arma congregentur, Princeps muniat sese subditorum amore, arcibus, copiis; cum verò sese obtulerit occasio, ut siue tuas siue

sive sociorum ac foederatorum res tueare, tunc contra audentior ito.

XV.

Ne quoque secunda fortuna abutatur Rex cum subditis suis, i. Non permittendum est, ut cives in otio vivant, quippe quod nocet toti civitati, uti teredo nocet ligno. Sic Græcia in pace voluptatum illecebris enervata fuit. Salustius c. 10. conjurat. Catillinar. de Romanis refert: Qui labores, pericula, dubias atque asperas res facile tolerarunt, iis otium, divitiæ optandæ aliis, oneri miseriæque fuerunt. Thucyd. l. 6 p. 426. bene judicat: Rempubl. inquiens, si quiescat, & præter decorum indulgeat otio, suis ipsius opibus attritum iri. 2. Ne cives vivant secure. Quod intellexit Pericles, qui, ne facultatem daret Atheniensibus otandi, sexaginta triremes in alienas terras misit, ut cum patria esset pacata, ibi mererentur stipendia.

NOTAE.

Summa prosperitas & felicitas est quoque interdum causa interitus: Fortuna namque secunda homines reddit negligentes, contemtores, & insolentes. Diodor. Sicul. lib. 19. Aristot. l. 4. Politic. & lib. 2. Rhetor.

Rheior, dixit: Prosperâ fortunâ homines efferri, adversâ modestiores quietioresq, reddi. Sicuti Cononi accidit, de quo scribit Cornel. Nepos, quod inconsideratior in secunda, quàm in adversa fortuna fuerit. Cum contra Timo quod difficilius putatur, multo sapientius tulerit secundam, quàm adversam fortunam. Ne autem homines in civitate summam rerum prosperitatem in propriam vertant ruinam; Legislator cavere debet: vel etiam si eo nihil cautum fuerit Legibus, Princeps post modum idonea excogitabit media, quibus luxurianti fortunæ impedimentum objici possit. Potissimum tamen opera danda est. i. Ne in otio vivant cives. Valer. Maxim. l. 7 c. 2. § 1. refert Appianum Claudium sæpe dicere fuisse solitum: Negotium populo Romano melius quàm otium committi quòd animadverteret, præpotentia Imperia agitatione rerum ad virtutem capeffendam excitari nimia quiete in desidiam resolvì Aristot. l. 5. Politic. suadet. ad excitandas vigilias civium conducere, ut ipsi aliquando è veterno excitentur metu periculi. Nam si externus hostis forte an timendus non est, internus hostis facile se prodet ob felicitatem & securitatem.

CAPUT IV.

DE

CAUSIS EVERTENTIBUS
REGNUM ET TYRANNIDEM

I.

Quod Regnâ non minus atquæ aliæ
respubl: mutari possint; dubio ca-
ret: Ss

ret: Solet autem illud mutari [1] si illi, quorum in manu regnum est, inter se dissideant, & agnati, gentiles ac hæredes de successione non possint convenire, aut ipsi ex alia quadam causa in diversas partes abeant. (2) si Reges gubernatione regia & paterna paulatim a Tyrannidem se se convertant, & omnia pro sua libidine incipiant administrare: vim Legum, & antiquas consuetudines enervent, subditorumque privilegia vel tollant, vel primæ vice imminuant. (3) Si Reges in administratione publica habeant omnia, ac si illa finis sua, non autem Imperii amplius, nec cogitent Regem bono publico natum & tanquam Patrem Patriæ debere esse. Quomodo autem iuxta quatuor causarum gepera mutatio regnorum fieri possit, docet Exc. Dn. Conringius in dissert. de Ortu & mutation. Regnor. n. 30. & seqq.

NOTAE.

Regna mutari posse Experientiâ ostendi potest, cum historiæ sat multæ in promptu sint, in quibus Regna & Imperia everfa fuisse legere licet, quoniam nulla tam perfecta societas institui poterit, qui suos connatos habeat novos, & plurimis factionibus ex-

bus excitatis dissolvatur. Et ut taceam externa mala, internorum sanè tanta est copia, ut regulâ certâ comprehendendi non possint, partim namque vi, partim aolo, & adhibitis fraudibus respublicas everti docet Aristot. l. 5. c. 4. Politic. Et quidem occulta versutia plus sepe nocuit Rebus publ. quàm vis aperta, quia hæc melius, illa difficilius prævideri potest. Monarchia Rhodiensis ob beluinam Hegesilochi Rhodiorum Regis voluptatem & luxuriam degeneravit in Aristocratiam. Romæ ejectis Regibus, Respublica ad paucos optimates pervenit. Potest quoque respublica penitus devastari, & verti: sicuti Regnum. Macedonicum, & Assyriorum periit. Mutari posse Regna juxta quatuor causarum genera ita ostendi potest. Et quidem (I) ratione causæ efficientis: seu Principis qui imperio præest. Causa efficiens duplex est: principalis & instrumentalis. Principalis in absoluto Imperio est Rex unus, qui exinde etiam Monarcha dicitur: In mixto autem Imperio præter eum & procures dantur, quibus summæ potestatis exercitium quodammodo communicatur, ut in administratione Reipublicæ Majestatem, quæ nequit omnia per se expedire, multò minus cunctis in locis præsens esse, interveniente jurejurando fideliter juvent. Fieri itaque potest, ut status Reipublicæ salvò, mutetur vel Rex, vel illi, quos ipse constituit Magistratus. Observavit id Aristot l. 5. c. 17. Polit. ubi distinguit Constitutiones quæ in ipsum Principatum, & quæ in corpus dominantis sunt Ita in Britannia Rege trucidato mansit status Reipublicæ, neq; aliquid detrimenti cepit:

quinimò sub Protectore plus Regii Imperii habuit, quàm sub ipso Carolo aut aliis multis Antecessoribus. Causa Instrumentalis comprehendit eos, quorum opera in Regni administratione damnum datum non potest non transferri in ipsum Regnum. (II) ratione causæ materialis circa quam versatur regnum : & hæc absolvitur Personis & Rebus. Personæ hoc loco sunt, quæ debent parere. Parere autem dicimus omnes, qui non sunt consortes imperii, sed eidem subsunt, aut subesse & ab eadem Leges accipere debent jure, ut proinde perniciosum fuerit regno, si personæ, quæ potissimum parere tenebatur, multum concedatur in negotiis publicis gubernandis, Sicuti quoque conjux est, quæ multum potest turbare, nedum evertere statum publicum. Conqueritur adhuc Gallia de matrimonio Regis sui inito quondam cum Catharina Medicea, utpote quæ erat educata in statu merè herili, & ita statum satis civilem in Gallia oderat, ex quo tempore sensim in dominatum quendam iste status degeneravit. Deinde Fratres Regis multum nocere possunt, si ipsis potestas concedatur se regni negotiis immiscendi: Quod expertus est Ericus Rex Sueciæ à fratribus in vincula connectus. Ita oportet quoque liberos Regias bene educari, ut morem præbeant patri, nec ei struant insidias, vel resistant, uti fecit Absalon: & in Germania Henricus V. Imperatoris Henrici IV. filius, qui suo patri resistit, ut coronam Imperialem consequeretur nullo jure naturæ nulla commiseratione patris sui movetur. Vide vitam Henrici IV apud Just. Reuber pag. 190. Echnman in Chron. Spirens. l. 5. c. 39. pag. 475. & seqq.

maxime

Maximè tamen considerandus est *populus totus*, & quidem. 1. *Iuxta animi mores*, quò scilicet inclinet, & quibus rebus delectetur: 2. *Iuxta corporis statum* & dispositionem. 3. *Secundum studia & artes*, quibus deditus est. Ex hisce autem judicandum est, quid velit, & possit, & num præsentem statum amet. Si *populus*, qui erat fortis, animosus, & multus, redatur imbecillis, & exiguus, *Reipublicæ vires debilitantur*. Si virtute est præditus, potest ad egregia *queque contendere*; sed si illam relinquat, utique & cum animorum mutatione & regnum ipsum mutabitur. *Res quod attinet*, illæ sunt vel *Immobiles* uti est regio seu provincia circa quam Regna diversimodè sunt comparata. Aliud enim erit montosum, sterile, & silvis horridum: aliud verò erit planum, cultu est aspectu amœnum. Aliud circa limites seu fines suos erit clausum; aliud autem erit maritimum, aliud terra continens est, & nullo mari alluitur, inde etiam de divitiis & potentia alicujus Regni licet judicare. Porro alia erunt Regna ampla, multisque urbibus & populis prædita, alia exigua. Vel *Mobiles*, interquas potissimum locum sibi vendicat *Pecunia*. *Quâ hodie abundat Belgium*: licet enim sit angusta regio, pecuniis tamen tantopere aucta est, ut ferme cum ea nulla possit comparari regio, vel *respublica in toto orbe*. Publicæ quoque & privatæ fortunæ subditorum considerari merentur. Nam dantur Regna, quæ rebus privatis affluunt, publicis autem destituuntur, quod in Republ. Spartana notavit & reprehendit

Ss 3 Aristo-

Aristoteles. Alia quoque dantur Regna, quæ non tam privatis quam publicis bonis pollent. In illis Regnis ubi privati bonis abundant populus facile insolescit & sic crebrò imperantur tributa, sine quibus publici alioquin sumptus haberi nequeunt, varii concitantur motus, quòd agrè populus pecuniam amittat: In hiscè vero Regnis, quæ publicis bonis pollent, tam varia seditionum pericula metuenda non sunt, quia imperantes tantis instructi subsidis subditorum tributis non desiderant. Prout igitur res illæ variant, sic quoque Respublica vel stabilis haberi poterit. vide Dn. Conring. de Different. Regnor. n. 16. 17. 18. 19. 20. (III) *Ratione Cause Formalis*, quæ in omni cœtu civili est ipsa Reipubl. Constitutio, quæ civitati est pro anima. Dupliciter autem in omni regno circa hanc causam oriuntur mutationes. (1) *Quando præsens status in totum evertitur*, vel funditus perit. (2) *Quando status iste non quidem simpliciter, sed ex parte saltem concidit*, id est, non desinit esse Regnum, sed saltem in aliam speciem mutatur uti in Gallia olim status Regius fuit Aristocraticè mixtus; hodie tamen est Regnum absolutum. (IV) *Ratione cause finalis* quando quidem natura Reipublicæ non potest feliciter investigari, nisi variorum, si forte an plures fuerint cogniti sint fines. Rectè enim & ordine tum demum aliquid esse factum censendum est, cum ad eum finem pertingit, ad quem erat destinatum. Quod autem omnia Regna non eundem sibi propositum habeant finem, peregre regiè docet Aristot. l. 8. c. 10. Ethic. *Quicumque sandè fuerit finis, si ab illo recedatur facilis est descen-*

sus ad mutationem. Sunt & causæ, quibus corrumpi solet Regnum propriè ita dictum 1. *Dissidium inter successores Regni* scilicet si plures sint, qui de successione Regni contendant. 2. *Excessus in modo gubernandi*: cum scilicet Rex (1) *Leges non æstimat*, sed omnia pro suo arbitrio agere incipit, ita ut voluntatem suam habeat pro lege Regiminis publici, (2) *si antiquas consuetudines evertat, & subditis nihil de pristina libertate relinquat.* (3) *usurpatio pecunie & bonorum publicorum.* (4) Multum quoque nocere potest *Juvenilis ætas Regis*: cum Rex adhuc puer est. S. Scriptura dicit: *Væ Tibi terra, cujus Rex puer est.* Esa. 3. v. 4. *Et dabo pueros Principes eorum, & effeminati dominabuntur illis.* Flav. Vopiscus ait: *Dii avertant principes pueros, & patres patriæ dici impuberes, quos ad consulatus dandos dubia & circuli, & quæcunque voluptas puerilis invitet.* Quantis motibus obnoxium sit regnum, cujus Rex puer est, vel una docere potest Gallia. Nam anno 1559. mortuo Henrico II. *Valesio* motus graves concitati sunt. Et enim cum *Franciscus II.* prematura morte abreptus esset, *Carolus IX.* adhuc impubes subjectus fuit imperio matris *Catharinæ Medicæ*, quæ ob crudelitatem & odiû erga reformatæ religionis homines nec nõ in tantam ambitionem regnum hoc valde afflixit, ut scitè à Gallis dictum fuerit: *Medicam familiam in insignibus gestare pilulas, quas difficulter Galli deglutire possent.*

II.

Tyrannides mutari solent, si limitata

sit Tyrannorum potestas, ne ipsi pro arbitrio possint agere, sed aliquid cogantur relinquere Legibus. Nam si contra Leges agant, subditorum cum primis potentiam rebellio præsto est, quâ aut intestino bello ipso conantur seditioni resistere, & adhibitavi rebelles subditos coërcere, se faciant absolutos Rectores, subditos verò servos. Deinde si Tyranni hæredes inter se de successione dissident. Porro quando Tyrannus erga subditos est contumeliosus, eosque injuria afficit lædendo illorum corpus, pudicitiam, famam & honorem.

NOTAE.

1. *Si Tyrannus limitetur certis Legibus: tum enim non licet Principi ultra Leges, quæ ipsi præscriptæ sunt potestatem extendere pro lubitu, eaq; abuti, prout vult ipse: id enim si fecerit à seditionibus Respublica non erit libera, quia Tyrannis est tale Imperium, in quo oppressa libertate Legumq; ac Magistratum ceterorum omnium violatâ auctoritate cum subditorum pernicio ad unius imperantis Imperium omnia conferuntur: adeo ut Tyranni sint, qui emicant usurpatâ magis undiquaque potestate, quàm necessaria videtur.*
2. *Si Tyrannus contumeliosus fuerit, adeoq; injuriam inferat subditorum famæ, pudicitie, corpori & bonis*

bonis fortuna. Expertus hoc est Rodoaldus IIX. longobardorum Rex, qui in adulterio interfectus.

III.

Ob vitæ intemperantiam quoque Tyrannis mutari potest, quandoquidem ut Aristot. l. 5. c. 10. Polit. ait : In voluptatibus viventes efficiuntur facile contemnendi, ac multas præbent occasiones opprimendi sui. Contemptus namque & odium sunt causæ evertendi Tyrannidem : quantumvis è contemptu plures Tyrannides sint exortæ. Odium autem vix abesse potest à Tyrannide. Cum enim contentis Legibus quidvis pro arbitrio agant Tyranni, & subditos licet ingenuos & virtute præditos velut mancipia tractent, non possunt non subditi illud imperium ejusque moderatorem odisse : sed quem oderunt subditi, eam perire cupiunt.

NOTÆ.

3. *Vitæ Imperantia*, cum Tyrannus neglecta cura reipublicæ luxuriæ & pessimis vitiis se totum dat, tum enim aliipertæsi ejusmodi Regiminis Principi insidiari solent. Sicuti Dion in *Dionysium Junio*rem fecit impetum, quod videret Principem & cives perpetua ebrietate mergi. *Plutarchus*

in vita Dionys. p. 1213. Is enim Dionysius ubi cœpit semel, continuos nonaginta dies sine intervallo perpotavit: aulam interea bonis viris sermonibusque inaccessible & clausam crapula, ioci, cantus, tripudia, atque alia licentia tenuere. Sic Cyrus invasit Astyagem, qui luxui ac deliciis deditus, exercitum quoque otio & luxuria marcere sinebat. 4. Contemptus, qui est vilis & abjecta de Rege opinio Seneca lib. 1. de clementia, quæ animos subditorum facilè ad rebellionem, concitat. Juvat autem ad contemptum, si Princeps officio suo perperam fungatur, & rempublicam negligat: vitam verò pessime instituat. Quam ob causam Quintus Rex Longobardorum Adoaldus Imperio privatus est; & wenceslaus Cæsar Germanorum depositus fuit. 5. Odium & metus. Hic metus non tantum ab aliis; verum etiam ab ipso Tyranno injicitur ipsi. Ab aliis, quos crudeliter & superbe tractat aut quibus odio sua esse vitia suspicatur. A se ipso ex conscientie carnificina Tyrannus invisus est: quia timeatur, & timeri vult quia invisus est & illo execrabili versu, qui multos dedit præcipites, utitur: oderint, dum metuant.

CAPUT V.

DE

CAUSIS CONSERVANTIBUS
REGNUM ET TYRANNIDEM.

I.

Regnum potest conservari, si Reges limitatam

mitatam habeant potestatem, ne ipso omnia ex arbitrio agant. Minus potentes sunt modestiores, & in cives non existunt injuriosi. Unde Aristot. l. 5. c. 11. Politic. ait: Quo pauciorum rerum domini sunt Imperantes, eò longiore tempore consistere necessum est omne imperium.

NOTAE.

Regna illa sunt diuturna, quæ sunt moderata, qualia Regna sunt, in quibus modum potestati suæ figunt ipsi Reges: neque ut in Tyrannide omnia pro voluntate agunt & libidine; sed, ut quantum possunt, plurima legibus relinquant. *Heinsius in Paraph. 5. c. 11. Aristot. Politicor.* Et hoc quidem duplici ratione 1. Quominus potens est Rex eò modestior & minus insolens est, & in cives iniuriosus: quod aliàs nimia Regis licentia in magnum excrescere possit malum. *Sulpicius Galba Imperator quamdiu moderatè imperavit ab omnibus amatus est, animosque militum vel levibus beneficiis conciliare: verùm cum nimia severitate uti, ac nimis heriliter regere inciperet atque tempore quodam, quasi sibi omnia licerent, intempestivè pronuntiaret, & vita & imperio excidit.* ut est apud *Tacit. lib. 1. Histor. Sueton. in ejus vita c. 16. & 16.* Sic arrogata & immoderata potestas Galbam pessumdedit. 2. Si subditi minus herili imperio, sed benigna quadam ratione reguntur, tum & libentius tali imperio parent, nec iis

qui in partem publici regiminis vocantur, invidere solent: Æquiore animo imperium superioris ferunt subditi, si se minus serviliter haberi, imperiique capessendi interdum participes fieri, aut ad publicam curam vocari sentiant. Præsertim si eorum gratia regnum ita sit ordinatum, ne quis Tyrannidem facile exercere possit.

II.

Expedit quoque, si Rex se subditorum accommodet ingeniis, id est, perpendat, quomodo animati sint subditi, & quid à Rege sibi fieri optent. Subditorum ferè tria sunt genera. 1. Alii sunt planè Serviles, quales fuisse Armenios Tacitus l. 13. c. 34. Annal. indicat. 2. Alii sunt liberalis ingenii, qui honestiore loco habendi sunt. 3. Alii se habent medio modo, qui nec totam servitutem nec totam libertatem ferre possunt. Quod Galba Pisoni inculcabat, ut ipsi ostenderet, quo imperio regendi essent Romani. Tacit. l. 1. c. 16. Histor.

III.

Conservari Regnum alterius potest; si partim vicinis: partim subjectis provinciis terrori sit. Quod fit. 1. Virtute, uti est

est fortitudo, prudentia & ars militaris. 2. Potentia, quæ consistit partim in concordia, partim in militia, partim quoque in munitione civitatum & arcium. 3. Fortuna. Putant namque alii singulari divini Numinis providentia istius Regis actiones dirigi, cui omnia feliciter & ad votum succedunt.

NOTÆ.

SE accommodare Ingeniis subditorum est, diligenter perpendere, quo animo præditi sint subditi, quidq; boni à Rege suo sibi optent: Quidq; sibi Rex fieri velit, si ipse fuerit subditus. Tacit. lib. 1. c. 16. Hist. Utilissimus Principi idem ac brevissimus bonarum malarumque rerum delectus: cogitare, quid aut noluerit sub Principe, aut fieri voluerit: optima itaque erit gubernandi ratio, si Rex consideraverit, quid sibi fieri vellet si in loco, quo sui sunt subditi, positus esset. & hoc illis tribuat. Subditorum autem tria dantur genera. Nam quidam (1) planè serviles sunt, quorum ferè ingenium ad servitutem est abjectum, quique aliter, quam despoticè regi non volunt aut non possunt. Cujusmodi Armenios fuisse refert Tacitus lib. 13. Annal. c. 34. (2) Quidam sunt ex parte ingenio liberali; qui quidem subditorum loco esse possunt; Attamen ut servi haberi nolunt; sed cum obedientia Regi præstanda & libertatem suam ex parte tueri conantur. Quod Galba inculcabat Pisoni apud Tacit. lib. 1. c. 16. Hist.

(3) Quidam

(3) *Quidam sunt liberaliore ingenio præditi, qui ob ordinis bonitatem Regem sibi eligunt. sed cum eo certis modis paciscuntur, Legibus ipsi præscriptis, in quas jurare tenetur quod ita & non aliter Rempublicam administrare velit, reservatâ sibi nonnunquam & hac potestate, ut dignitate Regia excidere debeat Rex, si in regenda civitate à norma Imperii deflectat, & pro suo arbitratu imperare velit.*

IV.

Quod ad Tyrannidem attinet, duplex istius conservandæ modus est. 1. Violentus & severus, cum Tyranni subditis utuntur ut mancipiis, eosque crudeliter tractant. 2. Sophisticus & simulatus, cum quidem vis externa non adhibetur; sed sub vulpina pelle mores tyranni conteguntur. Quamdiu itaque Principes occultare sciunt mores tyrannicos, tamdiu sibi benevolos parare solent subditos, nisi forte an sint, qui dolos & callidas Tyranni artes animadvertant, easque suis concivibus manifestent. Interea quia Tyrannus imperat invitis & nolentibus subditis, satius erit, quodammodo se præbere clementem, & crudelitatem mansuetudine temperare, quàm immitem & sævum se ostendere.

NOTE

NOTAE.

Tyranni conditio & proprietas , & quæ tanquam ultima & formalis differentia haberi poterit est: *Civibus contra ipsorum voluntatem imperare , & ita in nolentes habere imperium. Septalius l. 2. c. 151. p. 104. de Rat. Status.* Hinc distinguunt inter hæc duo ; *Tyrannum esse , & Tyrannice imperare. Illud consistit in imperio sive violento sive moderato , quod in nolentes & invitos exercetur : Tyrannicè imperare est crudeliter in subditos sævire , eosque omni modo malè habere. Quod si verò eiusmodi Princeps in maxima sua , qua utitur , crudelitate , volentibus & non invitis imperat subditis , is Tyrannus non est accurate secundum Aristotelis sententiam loquendo.* Duplex autem est modus conservandi Tyrannidem. 1. *Violentus*, cum subditos habet tanquam mancipia Tyrannus, & in eorum bona & vitam, abjectâ omni humanitate, ferociter, & nimia severitate grassatur: Et hic modus dependet potissimum à diffidentia erga subditos; 2. *Sophisticus & simulatus* est, cum quidem externa vis non adhibetur; sed omisâ crudelitate, animi mansuetudo ostenditur, dum Princeps se mirum ac benignum simulat, interim astutam vapido gestat sub pectore vulpem. Et quamdiu Tyrannus tegere scit mores tyrannicos, tamdiu amicos & benevolos sibi parere solet subditos, nisi fortean inter illos quidam fuerint, qui dolum & callidas ejus artes animadvertant, & ita alios concives ad suas partes vocent, ut eò facilius finis Tyranni impediri queat.

V.

Ut violentis modis Tyrannis conservetur
undecim instituta eò conducunt. 1. Viros vir-
tute excellentes tanquam statui Tyrannico
adversos deprimere. Hiero Siciliae Tyrannus
dicebat: si Tyrannus sibi prospicere, & Impe-
rium perpetuò saluum servare velit; necessum
est, ut bellum gerat cum bonis, eosque, qui
virtutibus præditi sunt, inimicos suos reputet.
2. Convivia publica, conventus & collegia
tollere: amicitiam inter cives impedire: scho-
las & educationem juvenilem prohibere. Uti
Antiochus Philosophus è suo Regno expulit:
Juvenis autem visus cum illis conservari sus-
pendebatur. Athenæus l. 12. pag. 547. Dei-
pnosoph. 3. Subditis interdicere studium pere-
grinandi, ut scilicet ipsi semper maneant domi,
& servilibus laboribus advescant. 4. Accura-
tè subditorum actiones cognoscere, & cum in
finem habere emissarios & delatores, qui o-
mnia observent, & Tyranno referant. 5. Inter
subditos odium & inimicitiam disseminare:
Nam si inter illos non existit amor & mu-
tua fides, contra Tyrannum ipsi conspirare
non

non possunt. 6. Cives depauperare, eosque affligere, ne ipsi illos metuere, aut contra eos militem in promptu habere teneantur. Fiet autem hoc, si Tyrannus subditos cogat, ut ipsi multum conferant ad extruenda opera publica: si subditi multos milites alere jubeantur: si varia & gravia ipsis imponantur tributa: & magnum de suis mercibus ipsi vectigal solvere cogantur, & si ipsi deliquerint, magna ipsis imponatur mulcta. Aristot. l. 5. c. 11. Politic. recenset de Dionysio Tyranno, quod tam gravia vectigalia & tributa imposuerit subditis, ut omnes res familiares per quinquennium fuerint exhaustæ. Causa hujus instituti si quaeratur, hæc est, scilicet, ne subditi nocere possint Tyranno. Viribus namque destituti amplius lædere nequeunt. Deinde poterit Tyrannus hoc pacto enervatos subditos juvare, & ita famam clementiæ sibi acquirere. Solet etiam hac de causa interdum subditis immittere infortunium, ut occasionem benefaciendi consequatur. Et id intendisse Neronem quidam existimant, qui Urbem jussit incendi. Vix enim credibile est, quod Historici testantur,

T t

cum

eum ob spectaculum & delectationem oculo-
eum id fieri curasse. Boxhorn, l. 2. c. 4.
§. 15. pag. 310. Politic. 7. Perpetuo bellum ge-
rere, subditis verò pacem & otium non con-
cedere. Hinc, uti Aristot. l. 5. c. 11. Politic.
suadet: Tyrannus semper debet aliquod bel-
lum gerere, & si hostem non habeat, aliquem
quærere, ut populus ab otio retractus ad belli-
cum laborem perpetuò reducatur. Aut si ho-
stis non inveniatur; metu tamen ab otio revo-
candi erunt subditi. 8. Nomine quidem ami-
cis fidem habere: sed nemini minus, quàm a-
micis credere. Et huc pertinet illud, quod di-
ci solet: Memento diffidere. Certè nemini
fidere vult is qui fidem nemini servat. Quando-
quidem parum tuta est fides, quæ non nititur a-
more & benevolentia. 9. Permittere omnem li-
centiã, quæ in bonis rebus publicis est prohibi-
ta, præprimis, ut domesticum imperium sit pe-
nes mulieres: & servis concedatur tolera-
bilior usus servitutis. Apud Xenophon-
tem Hiero Tyrannus optat, ut, qui servi
sint, fiant liberi: & qui liberi sint, in servi-
tutem redigantur. 10. Aversari honesto-
rum

rum virorum conservationem, cum hi actionibus tyrannicis adversentur: virtute ac sapientia præditos odisse; contra delectari improbis: quoniam mali homines & vitiosi facta Tyrannorum probant. II. Peregrinorum potius quam civium ministerio uti, illis que vitam & salutem suam credere. Civibus sanè non fedit, utpote à quibus odio habetur: peregrinos ergo magnis salariis conducit, illorumque fidei committit vitam suam.

NOTAE.

AD (1) Tyranni suspectos habent omnes meliores & qui quodammodo sunt potentes: illos enim ob propriam securitatem tollere conantur. *Septal* l. 4. c. 8. pag. 258. *de Rat. Status*. Ratio (1) est, ut securus sit à conspirationum Anteribus *Diodor. Sicul. lib 19 p. 712. refert. de Acrotato Spartiata: quòd ad extremum Solistratum inter exsules clarissimum, qui saepe copiis præfuerat, ad cœnam vocatum dolo interfecerit, habens aliòquin nihil omninò quod eum accusaret; sed volebat è medio tollere virum strenuum, ut pote qui insidiari posset iis qui imperium malè administrarent* (2) Quia mortui se ulcisci nequeant. Sanè *Ptolomæus ultimus Ægypti Rex cum Pompeio post pugnam Pharsalicam caput præscindi juberet, dixit: Mortuos non mordere. Vide Arnif l. 2. c. 3. f. 8. n. 14. p. 671. Relect. Politic.* Præterea Tyrannus infensus est opulentioribus civibus, causam

fam tradit *Aristot. lib. 5. c. 11. Polic. Ne opum affluentia illi vel reddantur insolentes & contumaces, vel habeant otium movendi turbas & seditiones.* Ad (II) Id potissimum agere solent Tyranni, ut non permittant facile civibus & subditis occasionem frequenter conveniendi: nam mutuâ illa conversatione inter illos benevolentia conciliatur & fovetur, atque ita illi sibi invicem fidunt; sed ad rationem status Tyrannici pertinet, mutuam fidem & amorem inter cives tollere, & omnem impendere laborem, ut ipsi inter se dissentiant, & sibi in vicem diffidant. Diffidentia enim civium stabilit & firmat Tyranno imperium. Quod ad Scholas attinet: *Domitianus omnem bonam artem egit in exilium, quia in se nullam habuit. Tacit. invita Agricola c. 2. § 2.* Ita Mytilenenses olim Socios à se deficientes maximo damno & infamia affecturi *literarum studia apud eos sustulerunt Ælian. l. 7 c. 15 pag. 208. Var. histor. omnium suppliciorum hoc gravissimum iudicantes, in inscitia & ignorantia artium liberalium vitam transigere.* *Eduardus I. Rex Angliæ Scotos subtractione librorum & virorum doctorum castigavit. Buchanan. lib. 8. p. 256. Histor. Scotica: Licinius Imperator adeò liberalibus disciplinis infensus fuit, ut Philosophos & oratores venena esse assereret ac pestes reipublice. Checkier. l. 6. c. 13. p. 556. Thes. Aphor. Politic.* Turcæ quoque nullum liberalium artium cultum admittunt. *Leunclav in Annal Turc. Moscovite quoque Scholas in tanto imperio nullas habent, nisi Alphabeticarias: Legere & scribere posse supremum Russicæ sapientiæ est fastigium. Hornius in orbe. Politico. par. 1.*

p. 40. Et hinc est, quod docet *Aristot. l. 5. c. 11. Politic.* Nihil magis odisse Tyrannum in Imperio suo, quam Ludos literarios, & aliarum virtutum & exerciti-
orum militarium institutionem. Ad (III) Russis sub
capitis supplicio interdictum est, ne peregrinentur, aut
fines imperii egrediantur. Nam Magnus Dux non vult
subditos suos peregrinis indui moribus: hinc ipsi Rus-
siam solam existimant esse paradisum, neq; extra eam
ullos potentes Dominos reperiri. Ex hoc instituto du-
plex Tyranno provenit utilitas. (1) Quod subditi sem-
per in Principis, ejusq; ministrorum versentur oculis,
atque ita facile congredi ac conjurationes suscipere
nequeant. (2) Quod subditorum animi hac ratione
frangantur, ut extremae servituti facile adsvescant,
nec ad libertatem respiciant. Ad (IV) Magnum hoc
est Tyrannici status arcanum, ut subditorum negotia
Principi sint nota. Sicut Russorum simplicibus ani-
mis firmiter hæc fides infixæ est, quæ credunt: Deum
& Magnum Ducem scire omnia. Ubi duo sunt notan-
da. (1) Ipsa cognitio: Tyrannus namque operam da-
re debet, ut cunctos subditorum actus habeat cogni-
tos, quid scilicet illi suspiciant, quid inter se mo-
liantur, quos contractus & negotia instituant,
quid de suo principe judicent & loquantur, num
bene erga rempublicam affecti sint, vel statum istum
oderint? (2) Modus cognoscendi actiones subditorum.
Cum Tyrannus in omnibus locis esse præsens, aut
cuncta, quæ dicuntur, & fiunt, coram audire ne-
queat: necessum est, ut alios habeat, quorum ope-
ra & ministerio in explorandis subditorum dictis

& factis utatur: Et eum in finem habebit certos & clandestinos observatores, qui civium actiones & dicta excipiant, & iterum ea Tyranno indicent; sicuti Hiero Syracusis id fecit qui plurimos habuit delatores, qui urbem pervagati sodalitiis & conventibus hominum se immiscuerunt: & omnia, quae viderunt, & audiverunt, Tyranno retulerunt. Hoc est, quod dixit Aristot. l. 5. c. 11. Politic. Tyrannorum proprium est auricularios & speculatores alere, qui quoque dicuntur oculi & aures Tyrannorum. Tacitus lib. 1. Histor. c. 85. n. 2. refert, quod Othonis milites sparsi sint per domos occulto habitu & maligna cura in omnes, quos nobilitas aut opes aut aliqua insignis claritudo rumoribus objecerat. Vitelianos quoque milites venisse in urbem ad studia partium noscenda, plerique credebant: unde plena omnia suspicionum, & vix secreta domuum sine formidine. Rectè scribit Bernegger. ad Tacitum qu. 169 Ultima servitus & extremum dominationis flagitium est, si subditis per hujusmodi inquisitiones audiendi loquendiq; commercium adimatur. Interim dubium est nullum, sæpè & innocentes deferri apud Tyrannum, & in extremum adduci periculum. Quapropter uti Mecænas apud Dion. Cassiū lib. 52 ait: non oportet omnibus, quae ab his & talibus dicuntur, fidē adhibere, sed acriter ea examinare & discutere, an cum veritate consentiant? Nā profectò quis innocens esse poterit, si accusasse suffecerit? Ammian. Marcellin. l. 14. Histor. Ad. iv) solent nonnulli Tyranno suadere, ut is, antequā subditos ita deprimat, eosq; pauperes reddat, in promptu habeat militē, ne ipsi, dum adhuc

adhuc viribus instructi sunt, istis conatibus Tyranni se opponant, & contra eum insurgant; sed eorū motus armata manu comprimi, ipsique ad obsequium perduciqueant. Quidam minister status suo Regi hoc dedit consilium (1) *ut nobiles ditaret* (2) *Regnum depauperaret, & (3) perpetuis bellis esset occupatus.* Ad (vii) Causa hujus instituti est, quia bello occupati subditi adversus Tyrannum nihil mali possunt moliri in republica. Solent Tyranni itaque, ut Plato l. 8. de Republ. ait: *trahere bella & in longam producere nec quam possunt, vincere tamen volunt.* Cujus rei exemplum præbuit insigne Cosmus Medices, cum enim Florentinam Tyrannidem callidissime aucuparetur, bello cives suos contra Lucenses implicuit, eidemque præfuit, cumque victoriam sæpius in manibus haberet, dimisit tamen astutissime; imò vicinum Ducem ut Lucensibus suppetias contra se ferret, excitavit. uti Iohan. Michaël Brutus scribit Histor. Florentin. l. i. pene extr. Vide Piccart. ad l. 5. c. 11. p. 824. Polit. Arist. Ad (iix) Docent historiæ, quosdam Tyrannorum ab amicis suis intimis fuisse sublatos. Alexander Pheræorum Tyrannus à propria uxore interfectus est, Dionysius Siculus ne quidem filiabus ex se natis fidem habere ausus fuit; causa autem diffidentiae in Tyrannis non est vana. Etenim si in subditis etiam si amicis ad voluntatem nocendi accesserit facultas, sanè in vitæ periculo positi sunt Tyranni: ut vitio ipsis verti haut possit imò ne debeat quidem, si amicis fidem habeant nullam. Parum tuta est fides quæ non nititur amore & benevolentia. Ad. (ix) quod alibi honestum & lau-

de dignum est, illud Tyrannus invertit, & ita contrarium approbat. *Ea propter vitia dissimulare, & pessimos quosque impunes tolerare tenetur.* Quod intellexit Dionysius Syracusarum Tyrannus; Nam cum istius familiaris grave quippiam admisisset, eaq. de causa Tyrannus ipsi valde succenseret, tamen se correxit, & in hac verbis erupit: *Animadverterem in Te, nisi scirem, quemque Tyrannum pessimis hominibus regere, & absque tui similium opera Tyrannum persistere haut posse.* Ad. (ix) causa est, quia cives erga Tyrannum infenso & hostili animo sunt præditi, & ideo illum oderunt; quod cum ipse beneficiat, maxime sibi à civibus metuit, atque ita illos ad officia publica non promovet, neque illis fidit, verum peregrini opus non habent, ut Tyrannum oderint, cum ab eo honorentur, multisque afficiantur præmiis. Ideo eum amant, ejus salutem defendunt, nec non summam ipsi fidem præstant. Et hæc quoque est ratio, quare Tyranni ad corporis custodiam adhibere soleant peregrinos, neutiquam verò cives: quæ in re discrimen quoque existit inter Regem & Tyrannum: quod Regem cives; Tyrannum verò peregrini custodiant ac defendant.

VI.

Sophisticè potest Tyrannis conservari: si i. Tyrannus simulet se magnam habere reipubl. curam: quod fit, si videatur rationem habere ærarii publici: & se tanquam administratorem, non verò tanquam

quam Dominum publicæ pecuniæ ostendere. In peregrinos non multum profundere; nec sibi ingentem ex subditorum bonis colligere thesaurum: nec præter urgentem necessitatem à subditis pecuniam exigere. 2. Non difficilem & morosum se præbere; sed gerere se humanum & in alloquio affabilem: quam virtutem Isocrates Nicocli Tyranno Cypri commendavit. 3. Abstinerere ab Injuriis, & subditorum bonis, famæ, honori, & pudicitia, & vitæ parcere. Theopompus Spartanorum Rex interrogatus est, quo pacto quis tutum tenere possit Regnum? respondit: si libertatem quidem amicis suis concedat, pro viribus tamen diligenter vigilet, ne subditi ab illis afficiantur injuria. Plutarch. in Apophthegm. Lacom. pag. 221. 4. Temperantiæ studere, & voluptates fugere. Quod si verò Tyrannus à voluptatibus abstinere nequeat, domi & in occulto deliciis corporis vacet, nec patiatur arcana domus ad vulgus emanare. Vide Septal. l. 1. c. 16. p. 330. de Rat. Status. Piccart. in Comm. ad l. 5. c. 11. Politic. Aristot. p. 338. s.c. Licet pius & religioni deditus non sit

Tt 5

Tyrann.

Tyrannus, expedit tamen ei, si in gratiam subditorum pium se simulet. Ea ratione cives de ipso bonam concipient opinionem: ipsum justè imperaturum, ut proinde sibi nihil mali ab ipso metuant. Cautè tamen Princeps hoc in negotio procedat, ne dolus animadvertatur. Dolus enim non est dolus, nisi colatur astu. 6. Egregia & splendida ædificia extruere & urbem exornare muris, vallis, turribus, castellis, templis, nosocomiis, palatiis, pontibus, & similibus, quæ urbi splendorem conciliare possunt. Quoniam hoc modo tanquam providus pater Urbis curam suscipere videtur. 7. Amorem & benevolentiam erga virtuosos & bonos viros ostendere. Nam si ejusmodi homines intelligunt, se apud istum Principem esse in pretio, tantum abest, ut aliquid mali contra illum meditentur, ut potius eum colant, & venerentur. 8. Cavere, ne aliquis inter subditos nimis magnus evadat. Nam talis non potest obedire, sed vult Socius in Imperio esse. Vel si illud impetrare nequit, omnia nova adversus Rempubl. molitur. Hac in re peccavit Augustus Imperator, quod Agrip-

pam

pam nimium extulisset, adeo, ut Mæcenas dixerit: Necessum esse, ut Augustus Agrippam vel generum adsciscat, vel eum vita privet. Ad eundem scopulum impegit Tiberius, qui Seianum in tantum evehit, ut ob nimiam, quam indeptus erat, potentiam, imperium occupare conatus fuerit, licet eum postea interfecerit. Quod si tamen aliquis nimis potens factus sit, excogitanda sunt idonea media, quibus ejusmodi homo deprimi, & contra istius machinationes civitas tuta manere queat. 9. Non cuivis fidem habere: multi siquidem reperiuntur, qui Tyrannorum saluti solent insidiari, ut exinde summa hic prudentia adhibenda sit, cuinam ejusmodi Princeps vitam suam credere debeat. 10. utriusque ordinis in civitate tam divitum, quam pauperum benevolentiam sibi conciliare; aut si utriusque Ordinis favorem demereri sibi nequeat, istius saltem amicitiam ambire, qui in republica illa est potentior. 11. Rationem virtutis in omnibus habere, & se tanquam bonum Principem gerere. Etenim, qui Principatum suum cupit esse diuturnum, necesse est; ut vel revera sit bonus, aut saltem virtutem præ se

se ferat, & se probum simulet. Aristoteles l. 5. c. 11. Politic. Tyrannum hunc non vult simpliciter bonum, nec simpliciter malum, sed semibonum & semimalum esse. Quod autem simpliciter malus esse non debeat, inde patet, quia alias præcepta, quæ ad virtutem tendunt, non potest servare. Neque etiam debet perfectè bonus esse, ita enim Rex potius, quam Tyrannus esset: sufficit itaque, si sit Semibonus.

NOTÆ.

AD (1.) Usitatum id fuit Tiberio, qui sæpius dixit: *Multa se pericula pro Republica sustinere, cum tamen non Reipubl. sed sui commodi causa usus sit hoc civium odio.* Nam uti Trajanus Boccalini ait: *Latum est Reipublicæ velum, & pluribus in prætextu servire potest.* Non potest autem curam suam pro salute Reipublicæ Tyrannus rectius ostendere, quàm si simulet se habere rationem ærarii, tributorum, ac vectigalium, quæ in illud conferuntur. Consultum itaque Tyrannis fuerit, si plebem irritate nolint ut circa pecuniam publicam modestos se præbeant, & se potius administratores, quàm Dominos publicæ pecuniæ se ostendant. Sic Plinius in Panegyri. c. 20. p. 35. ait: *Bonorum Principum esse calceolum cum imperio ponere. Et hoc mali, qui boni videri volunt, agunt: bene quidem, nisi ob malum finem ita agerent. Reddunt rationem facti, sed quod maximum, non reddunt rationem*

tionem

tionem consilii, quo tamen optimè fallunt, quia tē-
 gunt animum, qui postea serò spectatur. Ad (2) Obti-
 nebit hoc, si utiles & præcellentiores Regni sui homi-
 nes ad congressum admittat, & populum vulgari ora-
 tione demulceat; ita tamen ut comitas illa temperata
 sit morum gravitate. Causa hujus instituti est, ne sub-
 diti eos metuere cogantur; sed illos potius veneren-
 tur, & honore afficiant. Metum namque sequitur odi-
 um & contemptus, qui insidias, & ipsum denique in-
 teritum accersere solet. Exemplum suppeditat nobis
 Livius l. 24. c. 5. p. 245. & 246. in Hieronymo Gelonis
 filio, qui ob superbum apparatus, & habitum, libidi-
 nes novas, & in humanam crudelitatem non tantum
 contemptui expositus; sed etiam, cum tantus exinde
 terror invasisset subditos, à conjuratis interfectus est.
 Ad (3) Isocrat. ad Nicoclem ait: cura sit tibi multi-
 tudo & supra omnia fac, ut cum gratia ipsi imperes
 cognoscens, quod & imperia paucorum & aliarum
 rerum publicarum diutius durent quæ optimè popu-
 lum curant. Bene autem eum duces, si neque con-
 tumeliari finas, neque injuria affectum contemseris;
 sed videas, ut optimi quidem honorem habeant,
 alii verò non afficiantur injuria. Et in oratione sub
 Nicoclis nomine habita: Sciens, inquit, omnes
 homines magni facere suam prolem & uxores, & ma-
 ximè irasci in hasce peccantibus, & contumeliam cir-
 ca eas maximorum malorum esse causam, & multos
 tam privatorum, quàm potentum propter eam
 perditos, &c. Inde rectè monet Aristot. l. 5. c. 11. Polit.
 Nullum contemnat, aut injuria seu reali, seu v. r. a-
 li afficiat Tyrannus, idque cum primis obs r a-
 bit

bit circa eos qui honorum cupidi sunt. Interim & hoc providere decet Tyrannum, ne civium ulli per ipsius ministros inferatur injuria, quod domesticorum injuriæ in ipsum Principem recidant. *Philippus Macedo nullam aliam ob causam interfectus est, quam quod non vindicasset contumeliam, quam ejus aulicus intulerat Attalo Pausania. Dio Cassius l. 65 de Claudio Imperatore refert; quod ipsius actiones laudatæ fuerint ab omnibus, cæterum alia ab his longè absimilia à libertis & uxore acta sunt. Et lib. 60. Idem Historicus recenset: omnes ægerrimè tulisse, quod ipse Messalinæ conjugis & libertorum suorum fuerit famulus. Septalius l. 5. c. 16. p. 329. & 330. de rat. stat. Isocrat ad Nicocl. ait: Quæ delinquunt ministri vestri, eorum culpa refertur ad eos, vel quia tales constituistis, vel quia non vindicatis eorum delicta. Ad. (4) Philo Judæus in libr. de virtute supplicantium, ait; Molis & intemperans, atque luxuriosa vita plurimorum insidiis est exposita. Hiero sanè apud Xenophontem, ebrietatem, somnum & alias voluptates non secus atque insidias vitavit & fugit. Julius quoque Cæsar & Augustus continentissimæ vitæ fuerunt, unde est illud dictum Catonis apud Sveton. in vita Cæsaris cap. 53. p. 24. solus Cæsar sobrius ad evertendam rempubl. accessit. Ad (5.) Simulare pietatem apud cives debet Tyrannus & quidem (1) ideo ut bonam de ipso spem concipiant cives. Putant namq; eum, qui Deū reveretur & colit, nihil injustè perpetraturum esse. Deinde (2) nihil sibi metunt à tali Principe, qui enim creditur Deum*

reue

reuereri & colere, is nec impius esse, nec erga cives suos injustus putatur. (3.) Ipsi quoque cives nihil aduersi erga talem Principem moliri poterunt, utpote, quem ob simulatam pietatem Deo credunt esse charum, quem quoque Deus deserturus non sit, etiamsi civium infidiis appetatur. Inde Hadrianus Imperator in ore semper habebat: Dii me tuentur: Diis pietas mea curæ est: Ita tamen circa simulationem pietatis se gerat, ne fraus animadvertatur: Nam uti rectè docet *Piccartus in Commentar. ad c. 13. lib. 3. Politic. Aristot. p. 840. Dolus non est dolus, nisi colatur astu.* Inde si aperta evadet simulatio, intelligent subditi, talem Principem nihil minus, quàm Deum colere; sed potius eum habere ludibrio, & contemptui: populus quoque animo in eum Principem erit infenso, utpote quem credit divini Numinis contemptorem. Immeritò itaque vapulat Machiavellus c. 8. de Principe, quando docet: *sufficere in Principe si pietatem simulet, licet revera sit impius.* Etenim ille non vetat: Principem non debere religiosum esse; sed saltem docet; religionis ostentationem seu simulationem plurimum facere ad continendos in officio suo cives. Ad (6.) Ita apud *Dionem Cassium lib. 52.* ait Mœcenas ad Augustum: Romam omni magnificentia exornabis, quia enim multis imperamus gentibus, conveniens est; nos omnibus illis etiam magnificentiae opera præstare. Quod quoque consilium secutus est Augustus, ipse enim fassus est: se quidem Romam invenisse latericiam, cœterum se eam relinquere marmoream. Nihil magis fanè vulgi oculos per-

frin-

perstringere potest, quam si viderit: Principem in extruendis publicis ædificiis ad ornatum & decus civitatis facientibus occupatum esse: quod ita tanquam tutor & parens urbem curare, & augere: non vero tanquam Tyrannus eam opprimere vel evertere videatur. *Vide Giphanium ad c. 11. lib. 5. Politic. Aristot. p. 724.* Ad (10.) Duæ in civitate plerumque inter diffidentes deprehendi solent populi partes: *Divites scilicet & pauperes.* Qui ordines quoque sibi invicem invidere, & alter alterius damnum nedum interitum quærere solet. Tyrannus autem dare debet operam, ut utriusque partis benevolentiam & amorem sibi conciliet. Quod facile consequetur, si ita in imperio se gerat, ut omnes utriusque ordinis cives existiment: se nisi sub tali imperio salvos esse non posse; præcipue tamen curare debet, ne alter ordo alterum afficiat injuria. Quid si tamen Tyrannus, cui omnes infensi sunt atque infesti, illud obtinere nequeat, tum operam dare debet, ut alterutrum civium ordinem sibi habeat conciliatum ac benevolum; tum enim si duo isti ordines inter se contendere incipiunt, Tyrannus uni parti adistere, & alterum facile opprimere, & ita

Rempubl. ab omni interitu conservare poterit.

CAPUT

CAPUT V.

DE

CAUSIS CORRUMPENTIBUS
ARISTOCRATIAM.

I.

Hoc loco nobis sermo non est de perfecta Aristocratia, in qua Viri ex Virtute optimi imperant, talis enim vix datur: sed de aliis Aristocratiarum speciebus, quæ licet tantum perfectionis non contineant; inter Aristocratias tamen meritò referuntur, modò præcipuus Imperantium scopus sit bonum regimen, utilitas & commodum populi.

II.

Prima causa mutandi Aristocratiam est honor, dum ob imperandi cupiditatem multi imperium affectant. Et quidem inter ipsos imperantes vel quidam soli regere volunt: vel quidam in civium ordine superbi homines Magistratum ambiunt, quod spectat ad seditionem.

III.

2. Ignominia: cum viri fortes; virtute;
V u &

& prudentia, ac dignitate præditi injuriis afficiuntur. Quod dupliciter fieri potest. 1. Si ipsi verborum contumeliis afficiuntur. 2. Si à viris in dignitate constitutis contemnuntur, & à publicis Magistratum officiis excluduntur.

IV.

3. Nimum incrementum honoris & potentia alicujus civis : quando scilicet vir aliquis ita extollitur, ut major ipse non possit fieri, nisi dominium totius civitatis ipsi concedatur.

V.

4. Bonorum inæqualitas, cum nimirum cives possident bona inæqualia, ita, ut quidam sint nimis divites, quidam verò nimis pauperes. Nunquam enim nimis pauperibus bene convenit cum illis, qui divitiis affluunt. Et hoc Livius l. 32. appellat facem, quâ plebs in Optimates accenditur. Ita cum Lacedæmone aliquando magna esset & pecuniæ pariter & frumenti penuria, seditio orta est, & pauperes divitum bona occuparunt.

VI.

5. Aberratio à justo : cum nem-
pe

pe Aristocratia mixta non adeò bene temperata est ; sed quælibet pars jus aliquod præten-
dit in Imperium. Pars autem præponderans
jus suum augere, & Imperium sibi asserere stu-
det. Etenim si divites prævalent, non quie-
scunt donec rempubl. effecerint suam.

VII.

6. Τὸ μικρὸν seu Exiguum , quando levis &
exigua mutatio circa Instituta Aristocratica in
principio non curatur, & nihil momenti secum
afferre creditur ; postea verò demum intelli-
gitur, quantum nocuerit, illud exiguum in initio
non fuisse curatum. Polyænus apud Stobæum
serm. 41. p. 242. ait, Nescis in republ. ita com-
paratum esse , ut vel minima abrogatio ejus,
quod receptum antea fuerit, causam præbeat
ut sit gradus plurium tollendorum. Hoc pacto
Thuriorum insignis Aristocratia in pessimam
Dynastiam mutata est. Hinc est regula Politi-
ca : Error neglectus licet levis in principio est
causa multorum malorum.

CAUSIS ARISTOCRATIAM
CONSERVANTIBUS.

I.

Verum quidem est, quòd Aristocratia perfectè optima minimè obnoxia sit mutationi, quia virorum bonorum virtute tanquam firmissimo nititur fundamento. Et licet ad imperium nonnulli non vocati seditio nem concitare possent; id tamen quo minus faciant, virtus impedimento est. Sed cum talis Aristocratia in perfecto gradu non detur, illæ autem Aristocratix, quæ extant, multum à perfectione ista recedant; inde etiam, quin in illis mutatio contingere queat, dubio caret. Qua ratione tamen illæ conservari possint integre, nunc videndum.

II.

I. Pars prædominans non studeat iura sua in infinitum augere ad supprimendam partem alteram. Nam quò magis pars prævalens se cupit extollere, eò magis augetur

getur formæ vitiositas , quâ infelix redditur respublica.

NOTÆ.

PRimum medium conservandi Aristocratiam est: *ut pars, que potentia præ altera parte civitatis eminet, sua jura non studeat immodicè augere in detrimentum & suppressionem alterius.* Quò magis enim pars prævalens se cupit extollere, eò deterior efficitur forma Reipubl. ipsa que tandem redditur infelix. Etenim tum vel pars minus potens deprimitur, vel tota deletur & extinguitur. Cum verò *Aristoteles lib. 5. Politic.* asserit: *Rempubl. eò usque salvam futuram, quousque virtus civilis & bonæ leges in ea valuerint, ideo nulla ibidem reperiri debet vis, nullæq; insidiæ, quibus respublica aut civitas bene instituta, & virtutibus ornata destruat* *Legibus. Septal. l. 3. c. 3 p. 65. de Rat. status.* nec una pars in alterius perniciem aliquid iniqui moliatur.

III.

2. Ut justa sit optimatum potestas , ne subditi ab iis afficiantur injuria ; sed potius contra illam ab iisdem defendantur. Etenim propter injurias odium apud subditos erga Imperantes excitatur: Sed non expedit reipubl. si Imperantes vivant in odio civium.

NOTÆ.

SECUNDUM remedium est: *Si justa optimatum potestas*

potestas, quæ tum demum adest, si illi, qui populo præ-
sunt, revera optimi ob virtutis præstantiam reperian-
tur illiq; in ipsa administratione civitatis id, quod
justum est, faciant, & salutem publicam intendant.
 Ita enim virtuti Numen æternum favet, eamque pro-
 movet, & à melioribus homines regi non dedignantur. Adamus Contzen *lib. 1. c. 17. n. 4. p. 36. Politic.*
 Tria autem administranda à tali republica oportet ob-
 servare. (1) *Populum sibi subiectum præprimis diligere*
ejusq; salutem quarere. (2) *Populum non injuriis affi-*
cere; sed potius eum ab injuriis defendere. Et (3) quia
 in populo quidam honoris, quidam verò divitiarum
 cupidi inveniuntur, *illis non nulla committere officia,*
in quibus exercendis ipsi aliquid lucri, sed parum im-
perii consequantur. Enimverò si in civitate multi sunt
 egeni, & præter paucos saltem omnes sunt expertes
 imperii, fieri aliter nequit, quàm inimicis illam abun-
 dare *Arist. l. 3. c. 7. Politic.* Itaque è re civitatis fuerit,
 populo interdum munia quædam committere, tam e-
 xigua tamen, ut de publica potestate imperandi eidem
 concedatur nihil, ne ille paucorum sed Optimorum
 status degeneret in Democratiam. Præterea condu-
 cet, si exigua Magistratuum officia quidam è populo
 liberè possint adire, vel etiam recusare; optimati-
 bus autem id non liceat, verùm illi sub grandi pœna
 adstricti sint ad subeunda istæc munia. *Septalius*
l. 3. c. 8. p. 193. & 194. de Ration. Status. Porro utile
 fuerit libertatem plebeis concedere parandi sibi
 arma, ita, ut in ipforum arbitrio fuerit positum, an sibi
 acqui-

acquirere illa velint, an non; cum primis si ad armorum comparationem requirantur multi sumtus, quos impendere nequeunt plebei ob tenuitatem suarum facultatum. Contra optimatibus, quorum res non est angusta domi, multis nitidis, & ad defendendum paratis armis sint instructi: Secus gravem multam pendere cogantur fisco. vide *Septal. l. 3. c. 10. p. 197. de Rat. Status.*

IV.

3. Adversus unius imperium, ut & alias semper Aristocratici concordiam servent & æqualitatem. Uti enim alias rerum publicarum formas omnes discordia & inæqualitas dissolvunt; ita & potissimum Aristocratiae nocent. Quapropter expedit diligenter civium actiones observare, ne aliquis ex illorum ordine contra rempublicam aliquid novi molitur. Junius Brutus Ciceronem reprehendit, quòd juvenem Octavium ad nimios honores extollendo contra rempubl. armasset.

NOTAE.

Tertium remedium pro stabilienda Aristocratia, est: Si non permittatur, ut unus aliquis inter Imperantes evadat nimis potens & magnus, ipsi interea Aristocratici concordiam servent & æqualitatem: discordia siquidem & nimia inæqualitate dissolvuntur respublicae,

*blica potissimum vero in Aristocratia ejusmodi vitia
fugienda esse docet Aristot lib. 5. c. 7. Politic.* Certè
scire debent Aristocratici, quod dum alter alterum
præ se contemnit, & suppressere laborat, omnium au-
toritas evilescere solet: Quod si tamen quasdam in-
ter se dissensiones foveant, videndum, ne illæ erum-
pant, & populo innotescant, sed in herba oppriman-
tur, conciliatis subinde dissidentium animis. Prius
enim si fiat, facilè factiones existere poterunt, quibus in
duas partes scissa civitas semel ipsam facile disturbabit:
Posterius nisi fiat, vel ipsi Imperantes se & suam rem-
publicam destruent, & imperium derelinquere cogen-
tur: Eapropter etiam culpandus est pravus iste mos
eorum, qui consilia nesciunt, vel ob muliebri imperi-
um, à quo ipsi dependent, non possunt habere secreta.
Certè antiquis pro arcano habitum fuit: In Consilio si-
lentium. Quantum verò nocuerit, uxori detexisse se-
creta curiæ, historiæ abunde testantur. Interea ejus-
modi uxorarii Consiliarii pudore confunduntur à Pa-
pyrio prætextato apud Gellium l. 1. c. 23. p. 101. qui ne
matri quidem voluerit aperire, quæ in Senatu essent
dicta. Malè actum est cum tali curia, è qua deliberatio-
nes habitæ prius innotescunt alijs, quàm ad effectum
perducuntur. Quia tamen homines à bonitate so-
lent degenerare, & ambitio, quæ cum dignitatibus ple-
rumque crescit, ad illicita compellit; inde fit, ut aliquis
non contentus honore, quo fruitur, ad majora
paulatim & contendat, & commodâ sese exferen-
te

te occasione, civitatis dominium ad se pertrahat. Ideo consultum est, ut quilibet sui collegæ consilia & actiones probè observet, ne quis ad imperium invadendum se componat, nec ibi accidat, quod de Cæsare refert Svetonius: *Unus eo tempore rempublicam gerebat, ac nihil non ex ipsius pendebat arbitrio.* Deinde cavendum est, ne maximi Magistratus, qui cum summa conjuncti sunt potestate, uni alicui diu committantur, aut frequenter ei concedantur. Multum quoque prodest, si ex una familia non multi associantur ordini imperantium: nec pater & filius: focer & gener, aut proximè agnati, vel etiam potentes affines simul Magistratum gerant. Illi enim ob potentiam consilia inter se inire possunt de occupanda republica: vel obtinendis illis, quæ in illorum privatam utilitatem cedere qveunt.

V.

4. Nemo privatorum ratione virtutis imperio dignus ab administratione reipublicæ excludatur: eo namque modo occurritur tum querelis, tum invidiæ aliorum. Cum primis verò eò respiciant optimates, ne inter se foveant æmulationes, è quibus inimicitia nascitur.

IV.

5. Nemini inter Optimates liceat arces munitas habere iis in locis, in quibus mo-

mentum aliquod rerum sit, ibique easdem privata autoritate extruere. Sunt enim sedes ad invadendam rempublicam. Ita Romani Valerium Consulem in suspicionem affectati Imperii vocarunt, quod in Velia loco invidioso ædificasset. Dionys. Halicarn. l.5.p.292. Livius l.2.c.7.p.24. Hinc apud Romanos fuit cautum, ne quis Patricius in Capitolio aut arce habitaret.

NOTAE.

Quartum remedium: ne liceat privata autoritate ulli optimatum arces munitas extruere iis potissimum in locis, in quibus aliquod momentum situm est; causa est. (1) quod tales arces haberi soleant tanquam ædes ad invadendum imperium inventæ, sicuti Romani Valerium Cos. *in suspicionem regni vocarunt, quod in Velia ædificasset in loco utique invidioso.* Dionys. Halicarn. l.5.p.292. Livius l.2.c.7.p.24. (2) Beneficio talium arcium facile aliorum autoritas inhiberi possit. Ne nunc dicam quod (3.) in casu perpetrati delicti, dum se legibus & pœnis submittere, & Magistratui parere nolunt, contra ministros publicos, & alios, à quibus custodiri debent, injustè se defendant, atque ita seditioni non minimam suppedient occasionem.

VII.

6. Plebi non concedere conventus publicos

blicos ; quia si concessum est plebi pro arbitrio convenire , facile respublica istæ mutari potest in Democratiam. In Comitibus siquidem & conventibus publicis magnam vim reipublicæ sitam esse, nemo temerè negabit.

IIX.

7. Cautio adhibenda est circa matrimonia, ne Optimates filias suas plebeis dent in matrimonium ; nec ipsi vicissim plebeiorum virgines aut viduas ducant uxores, vel si id fecerint, excludendi sint ab honoribus publicis & regenda civitate. Matrimonia certè interdum rebuspublicis valdè exitiosa fuerunt, dum potestatem & titulum in alienam familiam intulerunt. Quo de argumento legi possunt Ludovic. Septalius l.3.c.12.p.208. de Rat. Status. Piccart. Decad. 9.c.1 p.131. Forstner. in Not. Politic. ad Tacit. p.75. & 691. Zuerius Boxhornius l.2.c.6.n.10.p.498. Politic.

CAPUT VII.

DE

CAUSIS OLIGARCHIAM
CORRUMPENTIBUS.

I.

Modi corrumpendi oligarchiam ad
duo

duo præcipuè referri possunt capita. Quorum, 1. est injuria præprimis conjuncta cum contumelia, cum pauci Imperantes populo & civibus in eo ingenuis injuriam faciunt, eosque vel contumelia afficiunt, vel bonis exuunt. 2. Dissensio inter Imperantes, qui ob honores publicos foveant dissidia, & certamina inter se suscipiunt. Quamvis & 3. addi possit, si quidam nobiles, aut divites non contemnenda imperandi virtute instructi à dignitate publica excludantur; ipsi interea administrationem Imperii postulent, quàm si bona pace impetrare nequeunt, seditionem movere solent.

NOTÆ.

AD (1.) Quæ res plebis animos vehementer stimulat, eosque ad vindictam concitat, ut dejectis imperantibus Respublica sæpe in aliam mutetur formam, uti id contigit in Insula Naxo, ubi plebs ductu Lygdamienis Oligarchiam evertit, quamvis ipse postmodum Tyrannidem constituerit. *Athen. l. 5. c. 18. Piccart. in Com. ad l. 5, c. 6. Pol. Arist. p. 714. 715.* Ita Romæ plebs capta occasione ex fratribus Gracchiis tum iuribus iisque Ducibus constitutis facile potentiam sensit, & quorundam paucorum potentum repressit; & paulo post occasione à Cæsare data Rem-

Rempubicam penitus destruxit. *Septalius l. 6 c. 8. p. 363. de Rat. Status.* Rectè ait Alcinous: *omne quod dissidet, est infirmum. Et Plato lib. 8. p. 718. docet: omnis gubernationis status mutatur, quanquam firmissimus antea fuerit, si dissidiis laboret. Septal. de Rat. Stat. l. 6 c. 8. p. 364.* Etiam illud Oligarchiam afficit, quòd ibi multi excludantur ab imperio, & quidem illi, qui non minus se peritos ad imperandum censent, atque eos, qui actu imperant. Qui si impetrare nequeant, ut imperii fiant consortes, seditionem concitant. Exemplum habemus in *Republ. Romana*, in qua *Patricii contemnebant plebeios, & reliquis civibus ab officio Magistratus exclusis, se solos maximorum bonorum faciebant participes: donec integra civitas conspiraret, & arma contra Patricios sumpta prius non deponeret, quàmliceret plebi equaliter cum Patriciis Magistratum adire.*

II.

Sunt tamen & aliæ particulares causæ, è quibus Oligarchia mutari poterit. 2. Adulatio, quæ contingere potest tribus modis. (1.) Si aliquis ex ipsis Imperantibus & patriciis adulatur suis collegis, eorumque favore fretus reliquos contemnit. [2] Si unus è patriciis adulatur plebi, ejusque gratiam & favorem sibi conciliare studet. Quod potissimum iis in Oligarchiis accedit, in quibus potestas creandorum Magistratum est penes

penes plebem. (3) cum contendendum inter se divitum pars infirmior ad plebem se confert, ei que blandiendo ab ipsa ad opprimendam alteram partem expetit auxilium.

NOTAE.

AD (1.) Olim Charicles, quibusdam suis collegis e numero xxx. Tyrannorum Atheniensium adulator rempublicam fecit suam. Prynichus cum propenderet in Oligarchiam, eamque cuperet esse strictiorem, se omnium longè studiosissimum constituit in stabiliendo paucorum dominatu. Hæc species adulationis in illis potissimum Rebus publicis accidere solet, in quibus jus creandorum Magistratum est penes populum, uti Spartæ divites solebant populo adulari, ut ad dignitatem Ephoriæ pervenirent, quod illud jus eligendi Ephoros esset penes populum. Ad (3) *Si imperantes Oligarchici inter se contendunt, & infirmior pars ad populum se confert, ut ejus auxilio evadat superior, aut si id fieri nequeat, tamen à parte potentiore non opprimatur*: cum primis mutatio est in promptu, si altera pars ex ordine contendendum Magistratum ad populum provocet, eumque pro judice agnoscat. *Vide Septalium l. 6. c. 8 p. 366. de Rat. Status. Piccartum in Com. ad L. V. c. 6. Politic. Aristot. p. 709. & 720.*

III.

Luxus & prodigalitas, qua fortunæ bona
tur.

turpiter insumuntur, nam rebus omnibus per luxuriam absumentis illi. 1. conflant æs alienum spe nunquam solvendi. (2) Publicam pecuniam intervertunt, quo damnum rei familiaris refarciant. Et ideo sæpe ejusmodi homines nova tentare solent.

NOTAE.

SI Oligarchici inutiliter & luxuriosè bona sua prodigant, tria hæc sequuntur vel (1.) *Contrahunt æs alienum.* Nam cum affueti sint lautè & hilariter vivere, sua autem bona omnia insumserint, cogitandum ipsis erit, si vitam lautam continuare velint, ut ab aliis mutuo accipiant pecuniam, etiamsi propositum non habeant reddendi pecuniam mutuo acceptam. Vnde ibi opus est Lege censoria, quâ caveri potest luxus. Cato apud Plut. dixit: *Respublica non potest esse salva, inquâ tanti venit piscis, quanti constat bos.* (2) Vel si mutuum contrahere nequeunt, pecuniam publicam intervertunt, ut damnum rei familiaris quodammodo refarcire valeant, seu, uti *Giphanius ad c. 8. lib. 5. Politic. Aristot. p. 583.* ait: Lacunam rei familiaris publica pecunia expleant. (3) *Vel seditionem movent.* Unde ipsi Rempublicam invadunt, aut destituti viribus alios ad eam occupandam impellunt. In Ægina Insula erat aliquis, qui omne insumserat patrimonium; is autem operam dabat Chareti viro, qui multum valebat autoritate, eum autem ipse adhortabatur,

tabatur, ut imperium invaderet, quia hoc pacto sperabat se recuperaturum opes suas. *De Catilina scribit Cicero*: Nemo non modò Romæ; sed nec in ullo totius Italiæ angulo oppressus ære alieno fuit, quem Catilina non ad hoc incredibilis sceleris fedus adsciverit.

IV.

3. Cum una Oligarchia inseritur in aliam, id est, quando paucorum dominatus adhuc ad pauciores contrahitur, quod fit, cum penes paucos quidem est reipublicæ gubernatio, non omnes tamen ex illis paucis participes fiunt maximorum Magistratum.

V.

4. Diffidentia, quæ considerari potest dupliciter 1. Belli tempore, quod Imperantes non fidant populo, si forte an bellum imminet. 2. Pacis tempore, cum Oligarchicus Magistratus nihil quidem ab hoste sibi metuere tenetur; attamen vel suspectum habet populi multitudinem, vel inter se dissidet.

VI.

5. Si Imperantes se invicem mutuis afficiant injuriis, quod fieri solet è duabus rebus, tum è re uxoria, cum quis alicujus

con-

conjugium ambiens repulsam patitur, vel si quis è primoribus uxorem ducere recusat, & peregrinam mulierem in suam recipit familiam: Tum è re judiciaria, cui accedit, si jura & judicia turpissimo quæstus genere velut ad licitantium abitrium prostituuntur: & justitia ex æquo civibus non administratur.

NOTAE.

Profertur alia causa mutandi Oligarchiam, quando nempe mutuae inter Imperantes intercedunt injuriæ, quæ causa licet & aliis Rebus publicis possit accommodari, præprimis tamen in Oligarchia vim suam exserere valet: Nam etiam si in Democratia dissensiones oriri inter Imperantes possunt; Attamen non adeò facile ibi mutationem efficere poterunt; quòd leso uno vel altero statim multitudo se interponere soleat. Nascitur autem injuria inter oligarchicos potissimum. (1) *Ere uxoria*, ut si quis uxorem ducturus patiatur repulsam. Tribunus apud Livium ait: Nulla major aut insignior contumelia esse potest, quàm partem civitatis velut contaminatam indignam connubio haberi. (2) *Si quis è primoribus uxorem ducere noluens, contemta ista familiâ, novam & peregrinam sibi jangat uxorem.* Ex ejusmodi injuria everfam fuisse Eretriorum Oligarchiam narrat Arist. l. 5 c. 6. Polit. (3). *Ere judiciaria*, quando ex affectu unus ob delictum aliquod punitur severius, quàm alter, & ita pœna

Xx

excedit

excedit modum : præcipuè si justitia proster venalis , & judices donis corrumpi queant , ut non pœnam infligant pro merito delicti sed juxta muneris dati magnitudinem Quod fieri solet , si quis in odium sui collegæ vel accusato , vel etiam accusatori debito modo justitiam non administrat. Huc pertinet , quod Livius ait : *Ea tempestate Carthagine dominabantur judices , qui unum ex illis habebat adversum , omnes habebat adversos , res , fama , caput cujusque civis in illorum erat potestate , nec deerat accusator apud infensos judices.* Aristoteles adducit exemplum *Eurytionis & Archie* , qui in adulterio deprehensi justo graviolem sustinere coacti sunt pœnam. Contumeliosissimè siquidem publico in foro ad palum vincti sint. Qua pœna ad iram commoti se vindicârunt , dum factâ seditione Oligarchicos oppresserunt.

VII.

6. Herile imperium , dum Magistratus nimis serviliter suos tractat subditos , eorumque opibus insidiatur , nec non omnia maxima & minima ad se rapit officia.

IIX.

7. Si divites nullam rationem liberorum habent quoad honestam & bonam educationem ; contra pauperum liberi optimis studiis & artibus , quibus generosi spiritus ipsis implantantur , animum excolunt. Inde divites contemnere , & denegatô ipsis obsequiô

obsequiō contra tale imperium nova moliri solent.

IX.

8. Per accidens mutari quoque potest Oligarchia, si in ea cives ad tantas divitias perveniunt, quantas habere oportet eum, qui ad Magistratum admitti cupit, v. gr. Sit Lex Oligarchica: Nemo gerat Magistratum nisi in bonis habeat mille florenos. Jam fieri potest, ut diuturnitate pacis, & felicitate negotiorum plures cives ad tantum censum perveniant, & ita jus Imperii postulent, aut eō denegatō, seditionem concitent, & rempubl. invadentes statum Oligarchicum evertant.

CAPUT IIX.

DE

MODIS CONSERVANDI
OLIGARCHIAM.

I.

AD conservandam Oligarchiam facit, si divites tam erga suos æquales, quam erga plebeios, adeoque erga omnes recte & decenter se gerant: & potissimum ne plebem contemnant, aut injuria afficiant. Pri-

mus siquidem gradus ad interitum in Oligarchia est contemptus & injuria facta plebi.

NOTAE.

Primum remedium est, si divites in regenda Oligarchia decenter se gerant, adeoque in ipsorum imperio nihil acerbum sit, nihilque crudele, sed omnia plena clementiae, mansuetudinis & humanitatis. Cujus fructus hic est certissimus, quod cives libenter sub tali statu vivant, nec imperia divitum moleste ferant. Et hoc probat *Aristot. exemplo Pharsaliorum*, quorum rem. publ. diu superstitem fuisse, ait, utpote egregie muniam subditorum benevolentiam. Cum primis tamen danda est opera, ne divites se iniquos praebeant erga pauperes, eosque injuriis afficiant: quod si verò non nihil eorum illud facere conati fuerint, severius ipsi puniantur. Quod intelligunt *Veneti*, qui divites, quando delinquant erga alios cives, vehementer puniunt, auferendo, vel minuendo ipsis privilegia vel publicando partem bonorum, vel suspendendo eos ad tempus ab officiis & quae sunt similia, ut alii intelligant, se sub protectione justis Magistratus contra aliorum injurias vivere posse securos. Ne contingat, quod dicit *Salustius*: Ignoscendo malis, perdi bonos.

II.

Ut Imperantes ibidem inter se foveant concordiam: & tales Leges observent, quibus divitum dissidiis, si fortean istaec ori-
antur,

antur, statim in principio occurratur. Imprimis tamen suas dissensiones occultent, ne illæ in notitiam vulgi perveniant. Fabius apud Liv. l. 10. c. 22. dixit: Se expertum esse: Nihil firmitus esse concordi collegio ad tuendam rempublicam.

NOTAE.

IN Oligarchia tamen quàm maximè expedit, si Imperantes inter se concordēs vivant, quia Oligarchia consentiens non facile everti potest, argumento est Respublica Pharsalica. Arist. l. 5. c. 6. Politic. Et verè dictum est à Livio lib. 34. Adversus consentientes nec Rex quispiam satis validus, nec tyrannus est, discordia & seditio omnia opportuna insidiantibus faciunt. Et apud eundem Liv. l. 10. c. 22. p. 177. Fabius cum Collegam P. Decium posceret, id senectuti suæ adminiculum fore, ait, censurâ, duobusq; consulatibus simul gestis expertum se, nil concordi collegio firmitus ad rempublicam tuendam esse, vide Septalium l. 6. c. 11. p. 379. & seqq. de Rat. Status. Hoc intelligunt Veneti, qui omnibus modis cavent, ne inter cives Imperantes oriantur dissidia, quod ex minima sæpe scintilla magnum seditionis incendium existere facile queat.

III.

Si caveatur, ne unus ibidem nimis potens evadat, ut cœteris civibus & toti reipublicæ sit metuendus. Nam ad maiorem

fortunæ gradum sublatis sæpe sui obliviscuntur homines, nec acquiescunt, priusquam aut summo aut nullo in republica sint loco.

NOTÆ.

Non nisi paucissimis ea est morum continentia, ut æquo jure cum aliis vivere, quàm præesse suis malint. Multi sunt, qui licet non verbis, animo tamen probant Cæsaris dictum: *si violandum est jus, regnandi causa violandum est, in ceteris pietatem colas*; Hac vice saltem adjiciam consilium Forstneri, quod ille in *Notis ad Tacitum* habet. *Tutius ergo est, inquit, impedimenta objicere instrumentis nimie potentie, & convellere fundamenta, quibus illa nititur, & velut subtractis alimentis ignem ambitiosum extinguere.*

IV.

Ne quis pro lubitu vitam suam instituat, in fraudem reipublicæ; sed statui convenienter vivat. Et ea ratione civis à primis annis ad commodum istius reipublicæ informetur. Proinde bona educatio statui Oligarchico quàm maximè commendanda est.

NOTÆ.

Quartum remedium est, ne quis pro lubitu vitam suam in fraudem istius reipublicæ; sed potius ut istius institutis & legibus convenienter vitam

vitam instituat. Ad quod multum facit *Bona Educatio ad statum reipublicæ oligarchicæ accommodata*. Ostendit autem Aristoteles, quàm graviter hic peccetur; quòd Nobilium & divitum liberi molliter passim ac delicatè educantur: reliquorum civium liberi verò præclaris exercitiis & laboribus dent operam. Unde duo incommoda subsequi solent. (1) *Quod divitum liberi evadant petulantes*, & ob defectum bonæ educationis injuriæ erga alios existant. (2) *Quod tenuiorum civium liberi bene instituti, & in arte regendæ periti res novas moliri & velint libenter, & facile etiam possint*. Certè *Volunt*, quoniam injuriis & contumeliis laceßiti sunt: quippe quibus animus ad vindicandum redditur promptus; *Possunt*, quia in armis literisque exercitati sunt; unde norunt, qua ratione divites vincere, iisque clavum imperii excutere queant. *Meretur itaque in tali republica censores morum constituere, qui vitam civium probè observent, quò publica auctoritate maturè nequitia extirpetur*. In Venetorum Republ. aliàs optimis legibus instructa Boccalinus hunc errorem notavit, quòd scilicet nobili suæ juventuti nimiam ipsi indulgeant licentiam, unde juvenes intolerabili superbia elati vel optimos cives irritare solent, & in factiones agere. *Olim etiam in Pharo Illyrisi Insula ob primorum quorundam juvenum in agrestes mulieres temerariam contumeliam plebs ad arma concitata nunnullos ex nobilitate interfecit, alios oppido expulit, & parem se nobilibus in regenda republ. fieri esseq; voluit*. Petr. Bembus lib. IV. *Histor. Venetæ*.

V.

Ne summi Magistratus communicentur cum plebe: ne tamen plebs videatur servire, leviora sed quæstuosæ ipsi committantur officia. Ipsi verò divites Magistratus honore contenti lucrum non captent. Chalcedonenses quidem pauperes ad rempublicam non vocabant, nisi in eorum ordine quidam digni reperirentur: quò factum, ut tempore necessitatis à pauperibus tutum sperare potuerint auxilium.

VI.

Oportet Magistratum se simulare magnificum & liberalem: dissimulare verò avaritiam. Unde divites in admiratione apud plebem erunt, si talia extruant opera, quæ in oculos incurrant, & splendorem civitati concilient. Cum primis si constet, tales sumptus non depromi ex publico ærario, sed de propriis opibus desumi.

NOTÆ.

V Ideant hi, qui opibus in oligarchia abundant, ut pauperum inopiam quovis modo sublevent anno, nâ, pecuniâ, & immunitate à quibusdam oneribus, aut aliis modis. Hoc modo duo consequentur commoda divites. *I. Sui admirationem:*
nam

nam ob tam præclara opera , quæ tot sumptibus ipsi exstruunt, in admiratione erunt omnium : quod enim rarum , minus commune, aut inimitabile est, illud etiam est admiratione plenum. 2. *Amorem*, dum eos, à quibus beneficia consequuntur , amare solent homines.

VII.

Cum moriuntur divites , non sit illis permissum per testamentum sua bona ad quemvis deferre , sed ad proximos agnatos & cognatos, ita ut ad unū non nisi una hæreditas perveniat. Qua ratione civium opes erunt magis æquabiles. Hinc Aristoteles Lycurgum reprehendit, quòd in sua republ. testamentorum libertatem permiserit, unde postmodum magna bonorum inæqualitas apud cives Spartanos extitit.

IIX.

Ut in omnibus bonus civium ordo serveatur , quod fit. 1. Si in Magistratibus deferendis habeatur ratio census & facultatum. 2. Qui definitum illum censum maximum habent , legantur ad summum reipublicæ Principatum. Minores tamen Magistratus illis , qui minore censu instructi sunt , conferri poterunt. 3. Interdum quoque censum augere expedit , ne nimis multi ad

capessendum Magistratum adspirent. 4. Ut optimæ notæ homines vocentur ad honores Magistratus.

NOTÆ.

IN omnibus civium bonus ordo servandus est. Quod fiet. Ad (1) si in Imperiis & Magistratibus demandandis ratio habeatur census & facultatum Arist. l. 6. c. 6. Politic. Hæc enim est præcipua causa, quæ temperatam illam oligarchiam conservat. Ita tamen ratio census in oligarchia haberi debet, ut non solum iis, qui maximis præditi sunt facultatibus, ad honores publicos pateat aditus; sed etiam illis, qui mediocres saltem possident facultates, modo lege præfinitum censum adæquent, ipsi quoque cives ad publica negotia dextrè obeunda sint idonei. Ad (2) Quod minores Magistratus attinet, si sint Necessarii; Aristoteles putat, illos conferendos demum esse iis, qui censu valent mediocri, quique suis facultatibus proximè ad mediocritatem accedant. Ad (3.) Ut interdum census augeatur, ne nimium multi ad dignitates Magistratus consequendos admittantur, nam ita ex Oligarchia paulatim fieri poterit Democratia. Ad (4) Ut denique optimæ notæ homines vocentur ad honores Magistratus. Nec enim omnes promiscuè ex plebis fece, aut civitatis colluviis collecti ad Imperium sunt apti, hoc est, opifices, operarii, & istius generis similes homines: verum illi demum honore Magistratus digni sunt, qui honesto & magis eminente loco sunt nati & educati. Accedit quoque (5) Ut magni Magistratus alicui non relin.

relinquantur nimis, diu ne ipse potentiam suam alat, & viribus auctus postmodum imperio nolit cedere. Tandem (6.) Divites armis sint instructi & quidem vari generis: reliqui cives, si ea sibi parare possint, in laude videtur ponendum esse; si minus? propterea ab omni culpa & poena sint immunes.

CAPUT IX.

DE

CAUSIS CORRUMPENTIBUS POLITIAM.

I.

HÆc quidem Reipublicæ species videtur cliverna & stabilis, quod propter æqualem ordinationem civium libera sit à seditione, quæ respublicas turbare imò perdere solet; quia tamen nulla tam perfecta est Societas, quin lædi aut interire aliquando possit: ita & Politia tam bene ordinata esse nequit, quin violari tandem & corrumpi queat.

II.

Prima causa interitus est periculum libertatis: scilicet si libertatis studium negligitur, hoc enim nimium nocet Politix. Negligitur autem libertas 1. Si omittatur studium armorum. Nam cum hæc respublica

CAVITA

ca virtutem militarem colat : & libertatem pro fundamento habeat, utique abjectio armorum exercitio non potest libertas conservari. 2. Si libertate cives abutantur ad licentiam, & putent, eam demum esse libertatem ex proprio arbitrio vivere, Legibus insuper habitis : tamen enim Politia facile degenerare potest in Democratiam.

III.

2. Nimia unius potentia : nempe si unus in republica opibus, potentia, amicis aut aliis rebus excellat, quibus reliquorum suorum concivium fortunas & vires superet. Talis enim libenter aliis subesse non vult ; sed vel solus, vel cum aliis imperare cupit.

IV.

3. Discordia coepta inter divites & plebeios : nam si Imperantes pro tali rerum statu non vigilant, utique ex isto dissidio poterit reipublicae interitus oriri. Livius egregie ait : Adversus consentientes nec Rex quisquam satis validus nec Tyrannus est : discordia & feditio omnia opportuna insidiantibus faciunt. Polybius lib. 4. His quibus omnis civitas continetur : Fortitudi-

titudine adversus hostes, & consensu inter ci-
ves.

V.

4. Si uni armorum potestas concedatur & quidem viro præstanti, nec non ad imperandum pronò. Nam quemadmodum in omnibus rerum public. formis cum mutatione si non cum corruptione status conjunctum est, viro magno & forti magnam concedere potentiam; ita & cum primis in Politia periculosum est, quando is, qui militibus imperat, in se convertat amorem omnium; tum enim ei tot amicorum præsidiis adjuto facile erit è Politia facere Tyrannidem.

CAPUT X.

DE

CAUSIS CONSERVANTIBUS
POLITIAM.

I.

A Ristoteles valdè concisus est in applicanda Politia, dubio procul, quòd rara istæc hodie sit & olim fuerit forma. Ludov. Septal. l. 4. c. 3. p. 229. de Rat. status dicit: Se non posse exhibere ejusmodi formam recipi;

reipublicæ apud antiquos, nisi fortassis apud Spartanos introductam tempore Theopompi Regis: qui præter morem cæterorum Regem, semotâ ambitione, Ephoros instituit, ad quos populus à sententiis Regum provocare posset. Remedia autem contra mutationem hujus status, sequentia sunt.

II.

Operam dare oportet, ut virtus militaris in ea floreat, quia per illam libertas populi quam maximè conservari potest: præcipuè cum civitas potissimum ex ejusmodi constat civibus, qui arma tractare didicerunt.

III.

Cavendum est, ne potestas armorum uni viro forti & potenti deferatur. Nam qui in manibus habet armorum potestatem, is tandem pro arbitrio rempublicam gubernabit, eamque vel mutabit, vel in statu relinquet.

IV.

Quod si Dux bellicus constituendus sit, videndum, ne ejus potentia sit aut nimia, aut absoluta vel perpetua; sed restricta, & pro arbitrio Imperantium revocabilis. Expedi-

dit quoque talem ducem diu in uno loco commorantem non habere : sed eum ex uno in alium locum transferre, eique alios, qui ipsius observent actiones, adungere.

V.

Imperantes in hac specie Reipublicæ curam libertatis habere debent, ne scilicet vel unius vel etiam paucorum dominio subiciatur civitas : verum ut illa sub isto libero statu maneat integra. Nam magna pars felicitatis est liberam habere rempublicam, in qua cives juxta Leges civitatis liberè regi poterunt. Vigilandum tamen hic est, ne libertas, quæ dicitur potestas vivendi, uti velis, degeneret in licentiam, qua quis, sepositis legibus, quod sibi placet, & rectum videtur, agere vult. Talis siquidem dissoluta vita est contra bonos mores, pervertitque leges civitatis, absque quibus tamen civitas non potest esse salva. Unde rectè docet Plato l. 8. de republ: Tali licentiâ nihil damnosius excogitari potest, cum hoc pacto tollatur ordo parendi & imperandi, qui tamen essentiam reipublicæ absolvit.

VI.

Cum primis tamen in hac reipublicæ specie

specie Magistratus rectè constituatur. Et quidem. 1. Ne aliquis ex infima plebe eligatur: quoniam ita ad Democratiam paratur aditus. 2. Ne uni alicui summus vel etiam diuturnus concedatur Magistratus. Non SUMMUS, quia facilè ob summam potestatem, quam unus obtinet, respublica sentire potest mutationem. Non DIUTURNUS, quia diuturnitate concessi imperii cum potestate animus imperandi crescere potest, unde ejusmodi homo potestatem & officium ægrè deponit, quin potius eò laborat, ut imperium perpetuò retinere queat. 3. Ut ibi servetur æqualitas, tam respectu facultatum, quàm respectu honorum & dignitatum. Nisi enim æqualitas attenditur, ne quidem libertas conservabitur. Ita Cosmus Medicus dixit Cardinali Salviato: In tanta opum inæqualitate morumque corruptione Florentinam rempublicam non amplius esse capacem libertatis. Jam verò Æqualitas & libertas sunt fundamenta custodiendæ Politicæ. 4. Ne ulli civi Magistratus deferatur è censu, aut certè is sit per exiguus, ita ut in electione Magistratus nullum habeat momentum. 5. Oportet populi numerum augere,

gere, eumque in armis exercere, scilicet, ut populus ea in republica sit potentior, & ad libertatem contra imperium paucorum defendendam promptior. 6. Ne sordidi opifices aut planè viles homines in Magistratum cooptentur; quia ubi cum illis communicatur Imperium, ibi pessima species Democratiaë viget.

VII.

Illud quoque idoneum remedium est pro conservanda Politia, si Magistratus ibidem abstineat ab injuriis partim erga vulgus, partim erga meliores cives. Quoniam 1. vulgus injuriis irritatum ad vindictam properat, nullisq; rationibus & consiliis ad quietem componi potest. 2. Meliores cives licet non cum impetu & velut furibundi ad ultionem festinent; tamen meditantur, quâ occasione aliquando cum detrimento reipublicæ illatam injuriam vindicare queant.

CAPUT XI.

DE

CAUSIS CORRUMPENDÆ
DEMOCRATIÆ.

I.

Democratia mutari potest. 1. In Tyranni.

Yy

ni.

nidem. Et quidem tribus modis. (1) Ope Demagogorum, qui plebem in varias partes flectere intelligunt, & postea ejus auxilio Tyrannidem in civitatem introducere solent. Arist. lib. 5. c. 11. Politic. Cuncti ferè Tyrannidem occuparunt, factâ sibi fide apud plebem. Sunt autem Demagogi vulgi & multitudinis Duces: quoniam variis artibus populum incitare sciunt. Præprimis tamen ope Demagogorum Democratia mutari potest, si non tantum ipsi sunt disertissimi; sed & plebem variis modis commovere poterunt. Dicendi promptitudo, & autoritas multum valent apud populum.

II.

(2) Si uni præ cæteris maxima demandantur Imperia. Quia nihil perniciosius est in republica, quàm unum aliquem facere magnum, præsertim in Democratia, ubi sibi unus facile potestatem firmare poterit.

III.

(3) Antiquitus urbes erant parvæ, ipsique homines delectabantur foris seu in agris vitam degere. Jam facile fieri poterat, ut Demagogi hac occasione abuterentur in suum commodum, & civium flore in agris

agris occupatō , rempublicam invaderent.

IV.

Solet II. mutari Democratia in Oligarchiam. (1.) Quando Demagogi divites apud populum accusant, & innatum erga illos odium suis criminationibus augent. (2.) Si populum instigant, ne divitibus habeant fidem: sed potius credant, omnia saltem ad simulationem esse composita, nec tutum esse sub tali Imperio vivere. (3.) Adducunt, necessitatem efflagitare, ut nisi cives aliquando divitum injuriis cedere, aut succumbere velint, maturè sibi contra illorū dominatū prospiciant. (4.) Quoq; consilium ubi divites animadvertunt, existimant: Satius esse prævenire; quàm præveniri. Unde facta seditione populum opprimere student, & Democratiam in Oligarchiam vertere nituntur: Hinc istac occasione unius Imperium existere solet: tale, inquam, quod quis per vim occupat, perque vim retinet & exercet.

V.

III. Mutari potest Democratia in aliam Democratiaē speciem, eamque vel pessimam. (1.) Si dignitas Magistratus per suffragia

conferatur indignis pariter & pessimis hominibus, ita ut nulla virtutis, prudentiæ, vel etiam divitiarum; sed tantummodò libertatis & æqualitatis habeatur ratio. Quod in illa civitate facilè potest obtineri, ubi suffragia sunt venalia, & eligentes pecunia corrumpi possunt. (2) Quando Legum autoritas contemnitur, & omnia disponuntur ad arbitrium & libidinem plebis.

CAPUT XII.

DE

CAUSIS CONSERVANDÆ
DEMOCRATIÆ.

I.

IN genere vitare oportet omnia illa, quæ istam rempublicam mutare vel penitus perdere poterunt. Leges interea omnes tam scriptas, quàm non scriptas, quæ statui isti sunt utiles, & ad ejus conservationem faciunt, introducere. Bonis namque Legibus utiliter præscriptis, & rectè observatis respublica diu vigere potest.

NOTÆ.

Democratia apud antiquos non adeò bene
audiri

audire: Et sane si voce *Democratiae* intellexeris illam rempublicam, in qua summum Imperium est penes plebem sine omni virtute politica, verissimè docuit Aristoteles: *Quod ubi plebs imperat melioribus & nobilibus, ibi non possit non status esse corruptus: cum contra naturam sit, ut imperfectum dominetur perfecto: pejus meliori, & inscius prudenti.* Quæ ratione Cleon apud Thucyd: lib. 3. p. 193. *Popularem statum vocat ineptum ad imperandum aliis. Præcipue, si non ex legibus, sed è mero arbitrio populi imperium exerceatur.* Etiam si vero locum inter respublicas inveniat *Democratia*; tamen magnis ipsa incommodis est obnoxia. Quæ inter non minimum est, quòd in comitiis justo tempore non compareant, quod & Tacito. c. 11. n. 4. de *Morib. German.* est observatum: *Illud ex libertate vitium, inquit, quod non simul, nec jussu conveniunt, sed & alter & tertius dies cunctatione cunctum absumitur; cujus loci hic est sensus: Democratiae vitio fit, ut cum comitiorum dies dicitur, ad certum temporis articulum adstringi se minimè patiantur, & nec simul, nec quo jussi sunt tempore, conveniant, sed moras neant.* Sunt & alia mala, quæ imperium popolare infamant: quod sanè rectius non potest ostendi, quàm ex illis virtutibus, quæ viro tanquam præclaro civi rempublicam utiliter administraturo inesse debent, & Pericli lib. 2. p. 142, tribuuntur à Thucydide. 1. Virtus est intelligere, quæ irrem sunt. Quod adeò verum est, ut Arist. l. 3. c. 3. *Politic.* dixerit: *Prudentiam esse imperantis virtutem propriam.* Sed uti Seneca c. 2. de *vita beata*, ait; *Vulgus hominum pessimum veritatis*

interpretem esse. Nicetas Choniates, ait: Plebis multi-
 tudo gaudet ἀλογία Tacitus lib. 1. c. 32. Histor. Plebi
 non iudicium, aut veritas. Cicero in Orat. pro Plan-
 cio: Non est consiliū in vulgo, non ratio, non discrimen,
 non diligentia: semperq̃, sapientes ea, quæ populus fecis-
 set, ferenda, non semper laudanda duxerunt. Præterea
 prudentia annexa est Constantia tanquam propria: ve-
 rum populi animus est nobilis. Tacitus l. 3. c. 64. Histor.
 In multitudine est varietas, & crebra tanquam tempe-
 statum sic sententiarum commutatio, ait Cicero in O-
 rat. pro domo. 2. Orationis præstantia, scilicet, ut quis
 simul possit oratione explicare illa, quæ prudenter
 animo concepta sunt. Rationem suppediret Thucy-
 dides: Nam licet quis optimè sentiat, id verò in mediū
 aptè proferre nequeat, perinde est ac, si nihil intelligat:
 vulgus verò nihil ordine nedum orationis bonitate pro-
 fert: sed cuncta tumultuariè & sermone potius incondi-
 to, & ex impetu potius, quàm ex vero consilio prope-
 nere videtur. iii. Amor erga rempublicā, nempe, ut
 illi, qui regunt rempublicam, illius amore teneantur;
 verum populus ob nimiam multitudinem seu magnitu-
 dinem publicarum curarum expers est. Tacit. lib. 1.
 Hist. c. 89. Et c. 90. ejusdem libri ait: In vulgo privata
 cuiq̃, stimulatio, & vile decus publicum. iv. Vacuitas a-
 varitiæ, & aliorum affectuum: sed quid magis in De-
 mocratiā viget, quàm avaritia, iniustitia, ut & cæ-
 teri affectus? Ibi certè unus aliquis pecunia cor-
 rumpti, & sana consilia si non evertere, at ea men im-
 pedire potest: sicuti in Romana republ. unus ille
 Curio Tribunus à Cæsare corruptus Cæsarem Pom-
 peio

peio anteferre non dubitavit. Idem in Athenien-
 sium republica fecit Philippus, ita, ut Demosthe-
 nes non semel dixerit: Pecuniam esse scopulum, ad
 quem res adhærescant. De cæteris affectibus, qui-
 bus expositum est vulgus, nihil dicam, nisi quod
 Tacitus *lib. 1. Annal. c. 29. dicit*: Nihil in vulgo mo-
 dicum: ad deteriora credenda promptum. *Tacit. 15.*
Ann. c. 64. n. 2. inconstans & mobile: Tacit. l. 5. c. 8. n. 5.
Histor. cui mos est fortuita ad culpam trahere. Tacit.
l. 5. c. 64. n. 2. Annal. Inde fit, ut status popularis
 minimè felix vel diuturnus esse queat, aut si floru-
 erunt aliquando Democratiæ, & quamdiu floru-
 erunt, eas non tam populari, quam sapientissimi
 cujusdam civis imperio, nutu, consiliis, quasi regia
 quadam potestate rectas fuisse constat, sicuti Thu-
 cydid. l. 2. scribit: Nomen quidem imperii penes popu-
 lum, revera autem regimen rerum omnium penes Peri-
 clem Principem virum fuisse. Mortuò autem Peri-
 cle, civitas Atheniensis quasi navis amissò guber-
 natore in alto fluitare, & seditionum civilium pro-
 cellis agitari cepit. 5. Licet negari nequeat, quin ob
 hæc incommoda Democratiæ laudabilis Politia esse non
 possit; attamen certum est (1.) Quorundam populo-
 rum ingenium adeò esse comparatum, ut alia ratione,
 quàm populari regi nevisquam possit. (2) Quod viti-
 ositas hujus reipublicæ aliarum civitatum institutis
 corrigi, & ita, si non ex asse bona, verum tamen minus
 mala reddi queat: virtutum præceptis siquidem
 admixtis, quod malum est, temperari potest. Unde
 (3) quibusdam consiliis optimè instrui, & con-

servari potest, quod quoque docet Ludovic. Septalius lib. 7. c. 19. p. 445. de Rat. Status: quando ait: *Democratiam vel statum popularem, cum inter pravas respublicas numeretur, eo quo vilis populus plerumque praestet, videmus frequentiore illum apud antiquos quovis alio extitisse.* Cæterum bonæ Leges in republica illa sunt observandæ, uti Lycurgus Spartanus Legislator nihil antiquius habuit, quam ut suam rempublicam saluberrimis instrueret legibus, quod existimaret: Legum bonitate rempublicam pervenire ad diuturnitatem. Nec immerito, quia leges sunt veluti anima, quâ respublica continetur, & citra illas non potest subsistere,

II.

Ne omnia subjiciantur populi dominatui, quo ejus augeatur potentia. Populus siquidem, qui suis affectibus nescit imponere modum, redditur effrenis ac petulans, nec non ad seditionem propensus. Quem in finem conducit bonas habere leges, quibus multitudo quadam tenus refrænctur.

NOTÆ.

CAusa hujus instituti est, quia plebs, quæ suos domare nescit affectus, nimis laxa potestate redditur effrenis, ac petulans, eaque occasione facile consequitur causam excitandi seditiones in republica populari. Hoc autem potest facile caveri, si idoneis legibus instructa, civitas incrementum.

mentum potestatis popularis possit præcidere. Cum primis tamen & illud observandum est, ne ulli Magistratum nimis diu istud officium publicum permittatur. Id præceptum, uti in quacunque reipubl. specie salubre est & proficuum; ita etiam maximè utile illud est in Democratia: scilicet, ut ibi summo studio provideatur, ne illi, qui civitatem regunt, causam habeant abutendi sua potestate, & animum sumant invadendi rempublicam.

III.

Ne Demagogis permittatur bona & pecuniarias poenas condemnatorum redigere in ærarium publicum, quod certè statui populari valdè nocet. 1. Quia tum plebs è suggestionibus Demagogorum etiam optimorum civium condemnationem facilè expetet. Etenim cum Demagogi multas licet falsas querelas contra optimates apud plebem instituant, plebs quoque intelligat, ista ratione divitum fortunas attenuari, & locupletari ærarium, inde ob tantas criminationes facile commovebitur ad condemnandos optimates, & exhauriendas illorum opes & bona. 2. Quia divites, ubi animadvertunt secum ita agi, ægrè id ferunt, contra præsentem reipublicæ statum perniciose consilia suspiciunt, quibus is in

aliam formam mutari possit. Quapropter non inutile fuerit, Demagogos, sive, ut hodie loquimur, Tribunos plebis initio sui officii iurejurando obstringere, ne quicquam in reipublicæ perniciem excogitent. Nisi enim vel planè metum divini Numinis deposuerint, solent homines jurisjurandi religione deterri à malo.

NOTÆ.

Optimum hic suppeditatur remedium contra Demagogos, qui fuerunt Duces & adulatores populi, homines lingua præpotentes, & eloquentia præstantes, quâ valebant facilè populi animos in suas partes pertrahere. Septalius l. 7. c. 18. p. 440. de *Rat. Status*. Quibus Arist. l. 5. c. 5. *Politic.* petulantiam & calumniam adscribit: solent enim illi optimares, & alios melioris notæ cives apud populum multis modis criminari. & nescio quæ vitia illis impropere, saltè ut populum sibi habeant faventem, eiq; odium & invidiam erga alios inspirent: sed verus finis, quem ipsi intendunt, hic est, ut, semina discordiarum inter cives serere, & abortis motibus publicis, imperium occupare queant. Uti Florus l. 3. c. 1. de *Tribunis plebis* (qui rectè comparantur Atheniensium Demagogis) scribit: *seditionum omnium causa Tribunitia potestas excitavit: quæ specie quidem plebis tuendæ, cuius in auxiliũ comparata est, re autem dominationem sibi acquirens studiũ populi ac favorem agrariis, frumentariis, & judiciariis legibus*

legibus aucupabantur. Hanc Tribunitiam potestatem Cicero lib. 3. de LL. vocat potestatem in seditione & ad seditionem natam. Huc trahi potest, quod docet Tacitus l. 11. c. 25. Annal. Falsò libertatis vocabulum obtendi ab iis, qui privatim degeneres in publicum exitiosi, nihil spei nisi per discordias habebant.

IV.

Judicia nec frequentia esse, nec statim ad quamcunq; accusationē de melioris civis vita, capite, fama & fortunis haberi debent. Solent enim ad instigationes Demagogorum plebei proni esse ad accusandum vel condemnandum, cum primis si exinde ipsis aliquid lucri ē bonis confiscatis accedat. Quod ubi fit, respublica perpetuis laborabit motibus; nec enim meliores patientur sibi ad plebeiorum querelas sæpe falsas sua bona eripi, eaquē fisco addici. Ideo cum aliis se conjungere, & plebeis se opponere solent, ut, si possint, illis disjectis & oppressis, dominium in civitatem sibi arrogent. Hinc expedit, si quidam inveniantur, qui viros bonos sine justa causa, ex odio saltem aut ex invidia, vel etiam ex impulsu Demagogorum lædant, aut illis ægrè faciant, aut illos fortunis exuant, istos iniquos exactores gravissimis afficere poenis

V. Illud

V.

Illud quoque conducit, si civium benevolentia retineatur erga rempublicam: aut ne proceres, qui cæteris prudentia, divitiis & usu seu experientia antecellunt, & magnâ pollent autoritate, malè erga eam sint affecti. Hic enim si infenso erga rempublicam sint animo, nihil obstat, quo minus si ansum consequantur, dynastiam & Tyrannidem introducant. Nam ubi potentia cum animo turbandi conjuncta est, actum erit de republica.

VI.

Rari debent esse conventus & comitia civium. Quando autem celebrantur, oportet viros prudentes suis suffragiis ad utilitatem istius reipublicæ respicere. Interdum tamen quædam ad alienum arbitrium sunt facienda, & sequendum est consilium multitudinis, ne imperium affectare videantur illi, qui firmiter suæ sententiæ inhærere velint: ut Alcibiades apud Thucyd. lib. 6. sensit.

NOTÆ.

Conventus publici rarò habendi. Quando autem celebrantur, oportet quidem civis prudentes

dentes veritatem loqui, cum suffragia ferunt, prout scilicet hoc postulat publica utilitas; nihilominus tamen multa interdum facienda sunt ex alieno arbitrio, & sequenda est multitudo, ne imperium ostendi videatur, si firmiter sententiae suae adherere velint, uti rectè sensit Alciades apud Thucyd. l. vi. Equidem saepe fit, ut plebs odio vel ira exasperata, vel aliis affectibus commota multas querelas contra Magistratus moveat, easque publicè proponat, non attentò hoc, quòd illæ in despectum, ne dicam in dedecus & opprobrium illorum vergant; quin nonnullos loco moveri contendit; attamen cedendum est plebis iniquitati cum sana consilia nihil valent.

VII.

Videndum ne plebs plus æquo cum egestate conflictetur. Egestas enim causa non minima est, quare Democratia sit vitiosa; equidem ad seditionem & injuriam non exiguus est stimulus. Cum enim plebs non habet, unde vivat: nemini amplius parere vult, sed velut desperatò animò huc illuc rapitur, nihilque relinquit intactum, quod ad excitandum tumultum faciat.

IIX.

Sacerdotibus tantam in republica permittere auctoritatem non decet, ut religiosis persuasionibus populum possint vel audeant ad civiles turbas commovere. Hinc moner

net Septalius l. 7. c. ult. p. 450. de Rat. status. Prohiberi debent in republica Prædicatores, ne in concionibus res ad rem publicam spectantes attingant. Rudis enim populus & imprudens per ejusmodi declamationes, vel quod non satis bene eas percipiat, ad seditiones & tumultus periculosos compellitur. Quibus tamen non volumus, ac si in republica istâ nulla debeat esse religionis autoritas, cum populus nulla re magis in officio contineatur, quam religione: nam quia ipse vanus est, & præter Leges varia, iracunda & violenta appetit, utile est, uti Polybius l. 6. p. 497. Histor. inquit, cum interno hoc terrore, & superstitionis velut tragoedia cohibere: Sed hoc saltem volumus, ne liceat concionatoribus de administratione civitatis, deque personis Magistratum pro concione liberè ad populum loqui, eumque ad examinationem publici regiminis, & consequenter ad seditionem impellere.

NOTAE.

TAntea auctoritas Sacerdotibus prudentium iudicio in republ. permittenda non est, ut ipsi religiosis persuasionibus populum audeant commovere.

vere ad civiles turbas. Multæ si quidem Democratiaæ Sacerdotum sermonibus acceptum referre debent, quòd ad seditionem hætenus pronæ fuerint: Adscribam hic locum Septalii l. 7. c. ult. p. 430. de Rat. Status: In republ. populari non admittendi sunt Oratores & sophistæ, cum in ejusmodi imperio nullum genus hominum magis damnosum inveniatur, quippe cum illi ex eo vivant, quod populum eloquentiâ suâ ad seditiones deducant, persuadentes populo illud, quod à potentioribus erat propositum: sæpius quoq; diversum ab eo, quod deberet, vel proprii commodi gratia, vel ut aliis inserviant. Hoc officio funguntur in Republ. Hereticorum prædicatores: & nostris prohiberi debet, ne in concionibus res privatas rerum publicarum attingant: veluti Florentiæ Savanarola faciebat, & alii nostro ævo alibi. Rudis enim populus & imprudens per ejusmodi declamationes, vel quod non satis bene percipiant res propositas, ad seditiones & tumultus periculosos compelluntur. Et huc trahere licet, quod dicit Thucydides: In republica populari nocivas esse contentiones oratorum: nam per ostentationem eloquentiæ, vel ob utilitatem multitudini veritatem offuscant, eandemque seducunt. Vide Annot. ad c. 19. l. 7. Septalii. p. 531. Hodie uti Piccartus ad lib. 5. c. 5. p. 709. Politic. Aristot. scribit: Demagogis accenter solent quidam sacrorum Antistites qui multum apud suos auditores in civitate valent. Quandoquidem, uti Curtius ait, l. 4. c. 10. n. 7. Plebs est impotens, sæva & mutabilis, ubi religione vana capta est, id est, superstitionibus impedita, melius

melius suis sacerdotibus parent, quam Ducibus Regibusque. Vide & Arnold. Clāpmarium l. 3. c. 22, p. 170. de arcan. rerump. Bene inquit Euripides in Iphigen. Omne sacrum genus est ambitiosum. Nicetas Choniates l. 2. in vita Alexii Comnenii loquitur de quibusdam Clericis, quòd laeva manu templum, dextra palatium teneant. Illos autem in societate populari multum nocere posse vel exinde patet, quòd singulis ferè diebus, cum soli in Ecclesia loquantur, occasionem demulcendi & inescandi populum contra Magistratum habeant. Quod eò facilius possunt impetrare, quò magis Magistratum peccata publicè coram plebe perstringunt, & ejus autoritatem destruendo suam elevare intendunt. eo enim delectatur plebs, si ejusmodi homines in suas partes concedere videt, & sibi injuriam à Magistratu fieri, vel eum ob vitia coram facie Ecclesiae è suggestu notata tanto officio indignum esse audit. Accedit opinio populi mentibus infixa, scilicet omnia quæ à sacerdotibus publicè proferuntur, etiamsi ex affectibus proveniant: etiamsi Magistratui in contemptum cedant, ex inspiratione divina ortum trahere. Quod tamen eò extendere non oportet, ac si in Democratia nulla debeat esse & religionis & Sacerdotum autoritas. Nam absq; religione nullam rempublicam consistere posse dictum est supra. Constat quoque, populum nulla re magis in officio contineri posse, quàm religione: utpote metu divino eum ad obedientiam & venerationem commovente. Sed nec religioni sua

ista

constabit autoritas : Si sacerdotes & sacrorum ministri etiam in republica populari debitis honoribus non afficitur. Sed mitto hoc, utpote de quo alii plenius differunt. Remedium verò, quod hic contra Demagogos affertur, consistit in eo, ut illis non permittatur bona & pœnas pecuniarias condemnatorum redigere in ararium publicum : hoc siquidem statui populari non potest non esse perniciosum.

(1) Quia tum plebs ex suggestionibus Demagogorum etiam optimorum civium condemnationem facile expetet

(2) Quia divites, ubi vident ita secum agi, agrè hoc ferent, & consilia contra statum præsentem moliri tentabunt, ut is in aliam formam redigatur. Patet itaque quantum reipublicæ nocere possint Demagogi, quos si penitus evertere non licuerit ; opera tamen danda est, ut non eligantur illi, qui sunt facundi, audaces & ad convitiandum proni ; sed potius, qui modesti, & legum observatores tenacissimi sunt. Nam facundi populum orationis suavitæ inescatum in quascunq; partes flectere queunt : audaces & maledici non cessant bonos calumniis prosequi, eosque odio plebis exponere : Legum vinculis adstricti cautius procedunt, earumque autoritate induci non facile à iusto recedunt & æquo.

IX.

Ne quoque respublica popularis in pessimam degeneret Democratiam, cavendum est, ne omnes obscuro loco nati, pauperes & sordida officia tractantes promiscuè admit-

tantur ad Magistratus ; quamvis illos ab omnibus officiis excludi nolim.

X.

Non decet omnia ad populi arbitrium peragere ; sed quàm maximè ita rem temperare, ut prudentiæ potissimùm detur locus. Hinc Aristoteles non sine iudicio reprehendit illorum errores, qui existimant, optimè tum demum agi cum republica populari, si plebis arbitrio cuncta administrentur : quantumvis interdum aliquid oporteat populi voluntati concedere.

NOTÆ.

UT quoque Respublica in pessimam Democrati-
am non degeneret, cavendum est, ne omnes obscuro loco nati, pauperes & sordida opificia tractantes promiscuè admittantur ad Magistratus, utpote, quod est pessimæ Democratiæ indicium, in qua cuilibet de plebe licet quodcunque ei fuerit libitum. Monet tamen *Arist. l. 6. c. 2. Politic. ne omnino & simpliciter ejusmodi ignobiles & vilis conditionis homines à publicis officiis excludantur ; deinde requiritur nimiam populi gliscentem potestatem ab initio retundere, ne ipse per insolentiam & effrenem petulantiam arripiat occasionem ciendi turbas.* Proinde non sine iudicio Aristoteles reprehendit illorum errores, qui existimant, optimè tum demum agi cum re-
publica

publica populari, si plebis arbitrio cuncta admini-
strentur. Tandem & hoc addendum, quod iudice
*Aristotele lib. 5. Politic. status popularis per nimiam
popularitatem non conservetur, ea propter non deesse
simpliciter omnia ad arbitrium & nutum plebis per-
agere; sed potius pedetentim operam dare, ut status
popularis ab istius vitiis reddatur immunis. Vide Se-
ptal. l. 7. c. ult. de Rat. Status.*

CAPUT XIII.

DE

CAUSIS CORRUMPENTIBUS
MIXTAM REMPUBLICAM.

I.

Quomodo mixta respublica se habe-
at, & quid per mixturam intelliga-
tur, in fine libri secundi dictum est:
nunc videndum, qua ratione mi-
xta respublica possit corrumpi.

II.

I. Si Rex Senatum & Optimates excludat à
participatione summorum iurium: Vel vicis-
sim hi cum plebe consentientes sensim potesta-
ti Regiæ insidiantur, & è Monarchico statu
faciunt alium. Ubi tum penes omnes erit Im-

Sz 2

peri-

perium, certis tamen è populo electis, quibus coeteri se submittant: Vel uni Imperium committitur, ita quidem, ut nomen Regis non gerat, sed potestas sit populi.

III.

2. Si optimates in mixto statu Regio legem præscribunt Principi, ejusque potestatem magis atque magis limitant. Vel Princeps militari manu fretus sibi legem dici non vult, sed armis absolutum sibi vindicat dominium.

IV.

3. Si Leges fundamentales paulatim imminuuntur, & sensim illæ, quæ usus aliis in rerumpublicarum formis esse potest, introducuntur. Idem si Magistratus incipiunt inter se fovere lites, & mutua alere dissidia, ita ut pars plebem, pars divitum ordinem in suam trahat sententiam. Qui ordo igitur in dissidentium coetu prævaluerit, novam constituet formam, aut si unus inter illos Imperantes cupiditate dominandi inflammatus opes, potentiam, & multos sibi amicos parer, quorum auxilio niti potest, tum imperium coeteris eripere, illudque armis defendere conabitur.

V. 4. Si

V.

4. Si plebi sensim adimatur jus comparendi in publicis deliberationibus: aut jus creandi Magistratum vel iudices ipsi intervertatur: vel ipsa isto quidem jure nolit privari, tum meliores sed non adeò divites sibi adjungat, & mixtum ex Oligarchia & Democratia statum in alium commutet.

VI.

5. Ratione judiciorum, si mixta sit respublica, ita ut optimates judicia exercent, populus habeat jus Comitiorum; vel vice versa mutatio fieri potest, ut si non vigilent plebei, à comitiis etiam excludantur: aut optimatibus munus judicandi eripiatur, & cum aliis hominibus de plebe illud communice-
tur.

CAPUT XIV.

DE

MODIS CONSERVANDI

REMPUBLICA MIXTAM.

I.

Ordines civium, ut & Imperantes inter se sint concordēs, adeoque firmam &

mutuam colant amicitiam. Dissensiones civium namque certissimè statum dissolvent.

II.

Videndum ne vel minimum in Legibus peccetur : quippe quæ maxima cura in re publica esse debet , ut Legibus strictè pareatur , nec vel minimum in iis servandis negligatur.

III.

Τὸ μικρὸν penitus hic exulare debet : nam qui prævalere cupiunt , student in minimis progredi , sibi que concedi postulant , quod primo intuitu vel nullius , vel exigui saltem videbatur momenti. Quandoquidem aliud atque aliud paulatim innovatur , donec integer status mutatur. Cui nisi occurratur maturè , prava consuetudo inducendi nova , & agendi contra Leges civitatis clam accipiet vires , ut in posterum isti malo nullum opponi possit remedium. Totum sanè & omnia non sunt parva ; sed tamen ex parvis componuntur : igitur isti in principio opponenda est cautio. Arist. l. 5. c. 3. Politic.

IV. Præ-

IV.

Præprimis attendenda est mixtionis forma in republica, ad quem statum scilicet illa maximè inclinet: & id agendum, ut illa forma vel exactè observetur, vel postea ita temperetur, ne unus ordo altero fiat potentior; sed uterque potius, in quantum tamen bono publico expedit, in æquilibrio retineatur.

CAPUT XVII.

DE

ARCANIS REIPUBLICÆ.

I.

Hucusque dictum est de causis corrumpentibus & conservantibus rerum publicarum, quas nonnulli vocant Arcana & Secreta: nec non abstrusas artes conservandi respublicas: Verùm, ne quis vocum ac dictionum splendore decipiatur, inquirere oportet in rei veritatem: an illa media, quæ reipublicæ exitium aut salutem afferre dicuntur, propriè vocanda sint arcana? Mihi sanè.

2. Hoc temerè persuadebit nemo: quandoquidem illa ab Aristotele in lib. 5. Politic. prodita & inde ex parte ab Arnolfo Clapmario, ut & Ludovico Septalio depromta media corrumpendi vel conservandi respublicas, non sunt Secreta, ut ab-

dita ; sed nota, & omnibus hominibus exposita, ita, ut qui vel mediocriter aliquid saltem intelligit, istæc facile penetrare queat. Quod verò in publicum prodiit, illud pro arcano & secreto haberi minimè poterit. Nam hæc duo sibi invicem repugnant : omnibus notum esse, & tamen etiam esse arcanum.

3. Præterea è natura cujusque reipublicæ ab Aristotele observata illa media proveniunt, sic, ut qui indolem istius cognitam habet, non possit non illorum vim, usum, & veritatem probare. Et ita.

4. Illa media non possunt vocari arcana, abstrusæ artes, aut abdita sophismata, quæ sint quasi cæta quædam consilia in usum reipublicæ inventa ad conservandum ejus statum. Etenim qua ratione id dici poterit arcanum, quod in publicum mittitur, & publicè docetur?

5. Nescio quoque an omnia istæc media nostris moribus probari, ut ad praxin transferri possint? quòd multa olim potuerint ad usum deduci, quæ hodie non inveniunt locum, utpote quòd multæ civitates ad veterem formam ex asse non sint institutæ; ac proinde istæc media, & quidem eo modo, prout à laudatis scriptoribus sunt proposita, ad avertendum reipublicæ interitum applicari nequeant.

6. Quod si verò de arcanis rerum publicarum loqui volumus, necesse est, ut de illorum natura, formali ratione, fine & usu aliquid proferamus; in

hæc

hisce enim apparebit, quantum distent arcana ab istis modò explicatis corruptionum aut conservationum mediis.

7. Arcana reipublicæ sunt nihil aliud, quàm occultæ & non nisi prudentibus cognitæ quædam artes, quibus vel civitas in suo statu conservatur, vel etiam augetur, & omne illud, quod eidem nocere potest, dextrè avertitur. Et hæc arcana differunt ab Imperii juribus: quippe quæ consistunt in abstrusis rationibus, quibus impediuntur alii, ne illa jura reipublicæ invadant; vel etiam, quibus hoc efficitur, ut illa jura in majorem reipublicæ utilitatem conferri queant. Ubi requiritur ad illa arcana (1) *Occultatio*: nam arcanum esse nequit, quod non est occultum. Dicuntur autem *Arcana*, quatenus subditis vel exteris etiam nota non sunt illa media, quibus demum talis respublica possit conservari: Sed illi, qui reipublicæ præ sunt, hæc celare, eaquæ istis demum manifestare tenentur, quos noverint aptos esse ad istæc arcana rectè adhibenda. Quod verò alii prudentiores tandem conjectura assequi possint, quibus demum artibus respublica gubernetur & conservetur; hoc exinde est, quia illa sunt istius doctrinæ periti, ut si & ipsi admoverentur ad regendam rempublicam, aliis mediis ipsi vix essent usuri. De ci autem illa arcana duplici respectu docet Boxhornius l. 1. c. 15. n. 15. p. 236. *Instit. Politic.* (1) Respectu Originis, quia in prima rerum publicarum institutione populus ignoravit illa, quæ sibi Magistratus reservavit, aut

clam constituit adituendum imperium contra immo-
 rigeros, & auferendam ab ipsis libertatem civilem.
 (2.) Respe&u usus, ut si forte an in talium arcanorum
 usu exorta sint vitia, illa sedulo tegantur: vel etiam
 cum actionibus alius pretextus quaritur, ne finis illa-
 rum innotescat. v. gr. Si Princeps pro jure imperii
 conscribat exercitum, in speciem, quasi eo sit usu-
 rus contra hostem: cum tamen revera illum con-
 scribat adversus subditos, quorum perfidiam & de-
 fe&ionem timet. (2.) Prudens tractatio & usurpatio:
 Non enim oportet talia media tam aperte adhi-
 bere, ut ea intelligere possit quivis subditus, vel et-
 iam exterus; eo si quidem pat&o desinunt esse arca-
 na, & incipiunt fieri publica, contra quæ licebit
 contraria remedia excogitare, & consilia pruden-
 tum si non destruere: attamen impedire. Hinc
 arcana non sunt arcana, sed desinunt esse talia, nisi sem-
 per sint re&ta, & occulta: inde primò aut semel pa-
 tefacta vim suam perdunt. Benjamin Orlisius
 l. 3. c. 22. p. 259. de Statu civili rectè gubernando do-
 cet, occultari istac arcana debere. Quando (1.)
 Sub specie rationis subditus populus demulcetur. Cum
 enim populus vel rationem assequi non potest, vel
 eidem adversatur, tum loco rationis is imbuen-
 dus est opinione, quâ ei illud, quod non est, suade-
 tur: quamvis non cujusvis sit alteri ingenerare o-
 pinionem.

Volunt enim Politici præse ferre, quasi omni-
 um eorum, quæ ab ipsis geruntur, rationem ipsi
 possint reddere, aut ad eam quoque reddendam
 parati

parati sint, ne ignoratâ ratione imperium subdi-
tis videatur iniquum. Boxhornius l. 1. c. 15. n. 6.
p. 234. duplicem dat rationem (1) *Veram*, quæ
vera est actionis civilis causa; quæque in vulgus tum
quidem potest proferri, si actio exercenda non
præsumatur displicere populo. (2) *Fictam*, quæ
non est tam causa, quàm pretextus aliquis Politicus spe-
ciem cause præ se ferens: quæ adhibenda est tum,
quando vera ratio videtur subditis ingrata, aut
actio ipsis non placet. 2. Si in proferendis istis fictis
rationibus, in quibus magnum momentum politice pru-
dentia versatur, magna adhibetur cautio, ut quic-
quid ad finem talium arcanorum obtinendum fa-
cit, cum ficta illa ratione exactè conveniat, ne, de-
tectâ larvâ, fictio innotescat: quod Tiberio accidis-
se notat Tacitus, & exemplum ponit in lib. 1. c. 74.
Annal. Præterea 3. *Arcana prudenter occultari pos-*
sunt, quando eorum usus aliquando differtur, præcipuè
cum ex mora nihil ipsorum viribus decedit. Peccavit
hic Tiberius, quòd ultra modum deploraret Germa-
nicum. Nam ea ratione apud populum audita est
opinio jam tum concepta, ac si Germanicus jussu
Tiberii esset è medio sublatus. Vide Tacit. l. 2. c. 77.
Annal. (3.) *Simulatio & dissimulatio*. Equidem da-
mnatur à morum Doctores simulatio quasi actio
improba: Sed Alexander Ferronus in *Manuali Poli-*
tico lib. 3. c. 9. n. 13. p. 186. defendit simulationem
in arte regnandi, & omni culpa eam carere docet:
Si Respublica, inquit, se simulet potentem, & omni com-
meatus genere instructam ad excludendum impetum
hostilem

hostilem. Quinimò addit: Toties simulationem poni extra vitium, quoties exinde absque damno alterius civitas possit conservari integra. Sic simulari potest amicus animus, non ut noceat, sed ne sibi noceatur. De dissimulatione dicere nihil attinet, cum de ea jam tum satis dictum sit in notis nostris.

8. An verò istæc occulta media pro deceptionibus sint venditanda, uti quidam omnia moralia pariter & civilia ex suo judicio æstimantes opinantur, non temerè dixerim. Multa sunt inutilitatem reipublicæ rectè peragenda, quæ non ad cujusvis sint palatum: neque exinde sunt damnanda, quòd multi suo ingenio vim & rationem conservandi rempublicam non exhauriant. Aliter Politicus, qui civitatem regit, de utilitate publicæ principiiis civilibus judicat: aliter sentit de eadem homo è propria vivens opinione: qui civilem scientiam nec intelligit rectè, nec de usu & ratione imperii dextrè judicare novit. Nec patitur se dimoveri prudens à recto tramite, ideo, quòd alii de ista ratione cautè in republica verbandi non adeò commodè judicent & loquantur. Ipsi enim proposita est salus reipublicæ, ad quam conservandam sæpe anfrañibus & callidis artibus opus est.

9. Causa autem, quare de arcanis istis imperiorum, quæ non nisi à prudentibus intelligi possunt, perperam alii judicent, potissimùm duplex est. 1. *Inscitia doctrina civilis*: artem namque regnandi ipsi non intelligunt, multò minus, quid
in

in praxi observandum sit, penetrare valent. Longè aliud enim est præcepta Politicæ scientiæ nosse : & aliud est Rempublicam scitè regere posse, cujusmodi munus interdum tales requirit artes, quæ non sunt omnibus obviæ, neque ab aliis, quàm à peritis rerumpublicarum moderatoribus commodè ad usum transferri queunt. 2. *Opiniones præconceptæ* : dum vel sui Magistri præcepta Oraculi instar æstimant : vel quodcunque cum institutis Reipublicæ Hebrææ non convenit, pro injusto habendum esse censent. Sed vera doctrina civilis sola notitia non absolvitur, verùm in eo, qui dextrè de rebus civilibus vult judicare, supponit judicium practicum, ut quis vel usu ipso edoctus, vel ex accurata lectione historiarum, in quibus rerumpublicarum gubernationes, & gentium mores, & res gestæ descriptæ leguntur, intelligat, quomodo respublica sit regenda, & conservanda. Quod præstare nequit is, qui è præconceptis opinionibus, & sententiis sui saltem præceptoris dependet. Multò minus rectè judicabit is, qui cuncta negotia imperii examinare vult ad instituta reipublicæ Hebrææ : cùm illa nunquam facta sit norma aliarum rerumpublicarum : Vnde etiam, quod cùm legibus istius non consentit, statim pro iniquo haberi non potest. Deus reliquit humanæ prudentiæ modum regnandi pro diversitate populorum : inde etiam eidem reliquit vim & potestatem, quâ societates civiles absque interitu contra omne damnum tam inter-

ternum, quam externum conservari, & illud, quod in utilitatem earum cedere potest, si non semper apertis, utique tamen & occultis mediis, modò alii exinde citra causam non lædantur, promoveri poterit. Non enim omne, quod est occultum, vel ab unius aut alterius simplicioris opinione dissentit, vel etiam cum Legibus Hebræorum, quorum respublica jam dudum funditus est excisa, non convenit, statim pro iniquo & injusto civiliter loquendo habendum, aut impietatis & injustitiæ damnandum est.

10. Finis arcanorum istorum non est unus. Etenim respicere illa possunt. 1. *Securitatem imperantium*, etsi interdum aliquid paulò iniquius in administratione reipublicæ committi videatur. Prudentis autem est videre, ut in quibuscunque actionibus salus imperantium sit tuta. Quoniam verò jura imperantium juxta varias rerum publicarum species variant; hinc in unaquaque republica certa sunt arcana, quibus eorum imperium præstetur integrum. 2. *Obedientiam subditorum*, quæ non tantum legibus præbeatur obsequium; sed etiam, quod ipsis tributorum vel aliorum onerum nomine imperatur, sine querelis & periculo seditionis ipsi persolvant. Unde sub blando vocabulo imponenda sunt onera. Sæpe namque fit, ut vox videatur nova & molesta, etiamsi onus sub ea latens revera in se sit grave ac durum, sed sub consueti nomine libenter exsolvatur. 3. *Ipsam rationem reipublicæ*, & quidem dupliciter (1.) *que-*

ad istius conservationem, ut scilicet respublica in eodem statu perseveret. (2) quod istius augmentum, ut nimirum illa dilatari, & istius fines extendi possint. 4. Sape fit, ut cum exteris Imperantes agant, ubi attentè suæ reipublicæ rationem etiam cum alterius incommodo habere oportet. Quamvis non probem illud Trajani Boccalini Cent. 2. Relat. 65. p. 462. quâdo satyricè dicit: *Fumum vendere privatis interdiktum, solum Regum mercaturam esse.* Et in Cent. 1. rela. 3. p. 7. judicat: *omnes lineas regiarum actionum concurrere in unum centrum, quod sit evacuare socii loculos, & inde implere suos.* Nemo enim, cui honestas cordi est, ita de arcanis rerum publicarum loquatur, quasi ea esse debeant medium decipiendi alios, eosque injustè lædendi, 6. Arcana illa quoque possunt considerari ratione illorum, qui aliquem locum in republica habere, & partem imperiî obtinere desiderant. Illi enim demulcendi sunt titulis, sed sine potestatis efficacia; ita ut simulacrum potius imperiî, quàm imperium ipsum obtinere videantur. Ita Tiberius potestatem suffragandi reliquit Senatoribus, quorum tamen revera nulla vis erat, utpotè quòd ipse in Senatu præsens compareret. Etenim præsentem Tiberio si ante eum Senator debuit sententiam dicere, utique is metuebat, ne à Principis opinione dissentiret: si post eum debuit suffragium ferre, animadvertere potuit, sibi necessitatem assentiendi esse impositam, quod Piso intellexit apud Tacitum lib. 1. c. 74. n. 6. *Annal.* Cum primis veram opinionem

nem imperii augeat accessio emolumenti, quando scilicet illi quasi imperantes aliquid lucri ex officio suo consequuntur, tum enim contenti sunt, & in specioso suo imperio vel ipso Casare sunt superbiores, uti ait Octavianus Magnus. Tantum de hisce.

CAPVT XIX.

DE

RATIONE STATUS.

I.

Sunt nonnulli, qui de Status ratione crebros sermones quidem tam publicè, quàm privatim, tam in templis, quàm in Curiiis & scholis faciunt, ita tamen; ut vim illam regnandi ab omnibus parùm solide intellectam potius reprehendant, & exagitent, quam debito modo de ea differant. Causa istius est, quòd illi quorundam Politicorum abusum in gubernando imperio cum Ratione status confundant, dum sub hac voce quæcunq; injusta negotia excusantur: ea propter Rationem Status appellant omnis injustitiæ, & iniquitatis præsidium, imò fraudum & vitiorum omnium mangonium Forstnerus ad Tacit. p. 423. ait: Tantum abest, ut nostrum seculum nostròsq; mores excusare velim, ut scilicet, liberè profiteor, callidos dolos & reliqua perfidiosa Politicæ capita, quantumvis publicè damnata sint, re tamen vera esse argumentum & eandem & caput totius scenæ aulicæ. Qualia enim obsecrò sunt quedam multis Principibus usurpata Imperiorum sophismata? Tacito domi-

dominationis flagitia, nostris Politicis Status rationes dictæ. Nonnemo in Tom. 1. diff. 1. n. 14. p. 14. & 15. Jur. publ. sic judicat de Ratione Status : Ratio Status, inquit, rectius negatur, quod sit ratio, cùm ex Tyrannide & atheismo originem ducat, & Diaboli sit ratio, nec non mare omnium calamitatum. Trajanus Boccalinus Cent. 2. Relat. 87. p. 507. dicit : Ratio status est Lex statibus & imperantibus quidem utilis, sed legi divine & humane contraria. Theodor. Reincking l. 2. cl. 1. c. 1. n. 48. p. 730. de Regim. Secul. & Eccles. refert, se audivisse prudentissimi viri dictum : Postquam illa Ratio Status irrepsit, nec institutiones Catecheticas, nec Aristotelis Ethicam, nec officia Ciceronis pensi apud quempiam haberi. Quidam ex ordine Cleri Rationem Status vocat der rasenden Stat / & esse Demonis catechismum.

Wilhelmus Ferdinand. ab Effern in Manuali Politic. l. 1. puncto. 1. p. 5. & 6. scribit : Rationem status esse secretum seu consilium arcanum solis Regibus & Politicis reservatum, quò in omnem eventum suas actiones excusare & defendere possint. Verùm aliter statuit Scipio Ammiratus lib. 12. disc. 1. ad Tacit. p. 324. Ita mihi videtur, inquit (nisi mea me illudit inscitia) cum totos dies hoc vel illud jure regnandi fieri vel omitti dicimus, quid verè ac propriè hoc nomen jus Regnativum denotet, plerumque non satis intelligi.

2. Licet itaque tam sacri, quàm civilis ordinis viri perperam de ratione status judicent, & non tam rem ipsam, quàm istius abusum respiciant ; ta-

men illud scientiæ civilis peritos non deterrebit, quo minus veræ suæ sententiæ insistant. Etenim si vox in se consideratur, utique nihil vitii illa in se continet. Quod ut melius intelligatur, dicendum: vocem *rationis status sumi* (1) *pro arcana quadam Lege regendi rempublicæ* siue sit bona vel mala, modo aliis non innotescat. Quamvis Dn. Bœclerus in *Orat. de Rat. Status* ita existimet: *Nomen rationis Status in ore populi celebre, fama inter doctos ambigua, intelligentia in aularum & curiarum secretis recondita, nisi quod Genius seculi nihil secretum esse patitur.* (2) *Pro prudentia extraordinaria regendi rempublicam*: ut, si incidant tempora, ubi non licet secundum ordinarias regulas imperium exercere, ad extraordinaria media confugere licet. (3) *Pro utilitate*, quæ sit norma & regula ad præsentem reipublicæ statum rectè dirigendum observanda. (4) Sunt, qui vocem illam accipiunt *pro commodo solius dominantis*, siue justam siue iniquam sui domini habeat causam; ita ut quicquid in emolumentum dominantis referre queat, siue illud æquum fuerit, siue iniquum, illud esse rationem status, & exinde consequi suam justitiam. Cum itaque vocabulum hoc tam varias habeat significationes, & in bonum pariter atque in malum sensum flecti possit, eam utique significationem eligere oportet, quæ veram vim, & naturam rei, quam vox *Ratio Status* denotat, juxta prudentiorum judicium exponit: non verò eam, quæ abusus imperii, & imperantium fraudulentiæ & male artes, nec non quævis scelera

et a consilia & iniquitates sub isto nomine exprimuntur, & exinde excusationem sumunt. Accipitur autem Ratio Status pro utilitate reipublicæ, quæ interdum prudenter etiam viâ extraordinariâ acquirenda est. Quod enim usus reipublicæ exigit, illud ipsum est, quod rationem status vocamus. Hinc intrepidè ita-
tuo: rationem status, cùm sit utilitas & conservatio reipublicæ, pro scopo civitatis habendam esse.

3. Vocabulum *Rationis Status* est recens, & uti Dn. Bœclero videtur in *Not. ad Velleium Patere*. p. 91. ab Italico primum usurpatum: interim res ipsa non est nova, inde etiam illa ab aliis scriptoribus est declarata. Cicero lib. 10. *Epist.* 10. vocat illam *rationem reipublicæ*: Curtius interpretatur *jus Regni*. Tacitus reddit: *Vim Principis*. Vide Clapmar. l. 4. c. 2. p. 180. de *arcan. rerum publ.*

4. Variè definiri solet *Ratio Status*, uti illas definitiones videre & examinare licet apud Hipa-
polit. à Lapide in *prologom. sect.* 2. p. 8. de *Rat. Stat.* Ludov. Septal. l. 1. c. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. de *Rat. Status*, Joh. Fibig. *Semidec.* 4. *Elect. jur. publ. qu.* 3. p. 59. Non malè eam Scipio Ammiratus l. 12. disc. 1 p. 338. ad Tacit. descripsit, quod sit derogatio juris ordinarii ad majorem magisque universalem rationem directâ, ut publicum bonum sit in salvo. Sed Dn. Conringii definitio, quam ipse habet in *dissert. de Rat. Stat.* n. 10. placet. Et definimus cum eo *Rat. status* per utilitatē Reipublicæ. Ubi notandum, quod *ratio status* dupliciter possit considerari. (1) Generaliter & quasi *improprie*, quatenus unusquisque illud intendit, &

assequi laborat, quod sibi est utile, & quo aliquis se suosque possit conservare, unde quibusdam ratio status definitur conservatio sui ipsius: (2) propriè habito respectu ad civitatem vel rempublicam: cum non tantum ipsa ab omni malo defenditur; verum etiam, quod in ejus utilitatem atque emolumentum cedere potest, promovetur. *Illud autem dicitur utile Reipublicæ, quod ad illam conservandam facit. Aristot. l. 1. c. 8. Rhetor. parent omnes ei, quod utile est: utile autem est id, quod conservat Reipublicæ statum.* Quò pertinent, quæ docet Dn. Contring. in lib de Civili Prud. c. 2. p. 10: optimè expresseris illam (scilicet Rationem status) Latine per reipublicæ rationem, aut per commodum publicum civitatis vel reipublicæ, cum primis, qualis ea in presenti est. Quicquid enim usus alicujus Reipublicæ exigit, id ipsum est, quod ratio status postulat. Neq; aliud est ad rationem status dirigere consilium, quàm proscopo actuum habere salutem publicam. Huic definitioni congruit, quod tradit Scipio Ammiratus lib. XII. diff. 1. *Status ratio, ait, sive ea Rempublicam, sive Principes Rempublicam representantes spectet, publici boni procurandi, aut mali avertendi ratio est.* Hæc utilitas facit, ut in conservanda Republica reddatur licitum, quod simpliciter loquendo tale quid non est, ita, ut etiam ex hypothesi habeatur justum, licet simpliciter justum non sit. Pari ratione sicuti quod ex hypothesi tantummodò verum est, non est verum simpliciter, cum in se possit esse falsum: *Inde etiam quod conditionatè, scilicet ratione hujus vel istius Reipublicæ*

blicæ justum vel licitum est, illud non in se & simpliciter statim est licitum vel justum cum cessante illa conditione illud possit esse injustum. Et ideo, non possum negare, quin interdum illud, quod ratio statim jubet & requirit in se sit injustum licet spectatò fine Reipublicæ ubi illud peragitur sit ex hypothesi justum, cum res aliter nec geri nec finis aliter obtineri, nec illa respublica in tali statu conservari queat, nisi hoc vel istud fiat: quin ex hypothesi justum dicimus, quod hoc vel illò positò necessarium est, ut sit vel fiat. Quicquid igitur fit ex ratione status seu utilitate Reipublicæ, quod in se non adeò videatur justum, id excusationem meretur; ita ut licet in se non sit justum; attamen spectatò fine Reipubl. non etiam sit injustum, quia aliter respublica regi & conservari non potest. Nam quod non est licitum in Lege, necessitas facit licitum c. 4. Ext. de R. l.

5. Quantumvis vox *Rationis Status* sit nova, uti num. 3. dictum est; ipsa tamen res orta est cum republica, quod probatur (1.) à fine: nam sicuti nulla datur societas, quin sibi propositum habeat finem; ita & civitas sumpta in concreto, quatenus includit ipsam rempublicam tanquam animam, non potest quoque destitui fine. (2.) *E mediis, quæ ad finem ducunt* Aristot. l. 7. c. 13. Politic. ait: Duo sunt in quibus civitatis beatitudo consistit, in fine videlicet, & earum rerum, quæ ad finem tendunt, inventionem. Etenim beatitudo civitatis potissimum consistit in ratione finem rectè constituendi, & media ad finem rectè accommodandi, quod fieri non potest, nisi quatenus utilitas reipublicæ postulat, quæ

hinc rationi præscribit modum. Hinc ita argumento: *Quodcumque in republica finem & media rectè inter se ordinat & disponit, ut illa possit debito modo gubernari & conservari, illud cum ipsa republica ortum est, ratio consequentiæ est, quia ortâ republicâ, simul & illud cœpit, per quod propositum finem ea consequi potest. Sed ratio status in republica finem & media rectè inter se ordinat &c.* Ergo. Minor patet, quia ratio status ostendit, quomodo media utiliter sint accommodanda fini reipublicæ ad eum obtinendum: & docet actiones dirigere ad id, quod est reipublicæ utile, si non semper directè, at tamen indirectè & obliquè.

6. Interea non nego à quibusdam rationem regnandi trahi in abusum, & sepositâ omni honestate etiam iniquis & injustis artibus, id quod utile est, intendi & parari; quod in si etiam scire excusare sciunt (1) *quia quod ipsi agunt, habere videtur speciem justæ.* (2) *Quia quod ratio status exigit, illud ideo agendum est, ut respublica, quæ est civitatis forma, conservetur, vel non accipiat damnum.* Et hoc potest tali exemplo illustrari: Si Princeps cum alio bellum gerit, ipsi interim non statim omnia succedunt ad nutum, vel hyeme præventus in negotio suo impeditur, ut cogatur ab armis cessare: ibi non expediet militem reducere in suam regionem; sed ratio status exigit, ut exercitus in vicino Ducatu hospitium & vitæ subsidia quærat. Quod tamen videtur valdè iniquum, quoniam vicinus Princeps nihil peccavit: sed cum id publicè sit utile, suis subditis parcere, inde præsidium à ratione status petitur

petitur. In subsidium quoque vocatur necessitas, quâ interdum iniqua facta, reipublicæ tamen utilia, solent excusari. Vide Johanà Felden. *par. 4. E-lem. c. 1. p. 693.*

7. Causæ autem, quare Politici à vulgo, interdum etiam ab aliis rerum civilium, ut apparec ignaris, reprehendi soleant, fere sequentes sunt. 1. *Quod Politici sua consilia soleant celare, & ardua negotia non nisi arcanis & incognitis modis expedire.* 2. *Multa in vita civili etiam contra animi sententiam, dissimulare, non tantum in sermone; sed etiam in actionib⁹ & gestibus.* 3. *Tolerare ea, quæ apertè sint mala, imò ad scelera & delicta connivere: suisque Principib⁹ suadere, ne nimis rigidi sint in peruestigandis & cognoscendis civium & aulicorum negotiis, etiam si istæ à regula virtutis non parum recedant.* 4. *Multa agere dolis, & mentiri pro re turpi non habere: quin in parte prudentiæ collocare, mendaciis & fraudibus posse alios decipere. Ubi etiam ipsi nequidem jurisjurandi rationem, habent, sed uti Lyfander apud Plutarch. ait: Pueri ludunt Astragalis, Principes perjuriis.* 5. *Federa non semper ea, quæ par erat, integritate servare, cum tamen publicâ fide sint inita. Vacillat si non penitus labitur Principum auctoritas, si datam fidem ipsi in publicis passionibus fefellerint.* 6. *In legis civitatis sibi dominium arrogare, dum eas ipsi non exactè observant, sed negligunt, mutant, abrogant, & antiquis novas subducunt, non sine civilium rerum turbatione.* 7. *Bona & vitam civium exigere in usum reipublicæ: unde subdici*

sæpe nimis tributis & aliis oneribus gravantur, & quidem interdum sine necessitate. 8. *Reipublicæ suæ maximam habere curam*, & operam dare, ut eam opibus locupletem, opibus firmam, & gloria amplam efficiant: nihil pensi interim habentes, an vicinis ea ratione multum detrahatur. 9. *Interdum invadere aliena loca sub hoc prætextu, ac si illud in emolumentum suæ reipublicæ cedat*. Hinc ipsi militem immittunt in vicini Ducatum, unum aut alterum locum occupant, eumq; in suum muniunt usum, quô vim hostilem & alia incommoda à se & regione sua arceri possint: satius enim esse putant, vicinum perire, ut ipsi se & suam regionem conservent, quam nisi ipsi prævenirent, hostis occupaturus esset.

8. Verùm ad illa facile licet respondere. Et ad 1. *Sicuti prudentis est, posse celare consilia; ita stolidi & insipientis est, ea non posse reticere*. Silentium certè est consiliorum anima, & res magnæ geri non possunt ab eo, cui tacere fuerit grave. Curt. l. 4. c. 4. n. 6. Unde Lacedæmonii suæ reipublicæ arcana occultarunt, teste Thucyd. lib. 5. Refert Diodor. Sicul. l. 2. de *Ægyptiis*, quod abscissione lingue puniverint eum, qui arcana Reipublicæ detexisset. Vana certè sunt consilia, quæ manifestantur, antequam dentur executioni. Quin etiam, uti Forstnerus ad Tacit. lib. 1. p. 266. ait: *Principum consilia in vulgus edita, & non, qua decet religione, secretè habita, hostes potius, quàm illos instruunt*. Absconduntur autem consilia, non ideo, quasi sint inhonesta, & lucem refugiant; sed ne noceant, & in periculum conjiciant, cujus salutem

tem prudens Politicus semper ob oculos habere debet. Ad 2. non potest omnis dissimulatio criminis, accusari ob commodum reipublice. Augustinus ex-
 &us alioquin veritatis censor in lib 6. contra Mend. c. 10. dixit: *Licet veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione*, Aeneas Sylvius lib 1. de reb. gest. Alphonsi refert: Sigismundum Imperatorem prudenter dixisse: *Enn esse regnandi imperitum, qui simulare nesciret*. Egregius dissimulationis archite&us fuit Tiberius, de quo Tacitus lib. 4. c. 71. n. 3. *Anal.* refert: Nullam æquè Tiberius, ut rebatur, ex virtutibus suis, quàm dissimulationem diligebat. Adde & Dion. Cassium l. 67 fol. 601. & seq. Necessitas autem videtur extorquere dissimulationem, quippe quòd in causis publicis non semper idem agere, quamvis idem spectare deceat. Senecæ dictum hîc pertinet: *Faciet sapiens etiã, quæ non probabit ut etiã ad majora transitum inveniat; nec relinquet bonos mores, sed temporis aptabit, & quibus alii utuntur in gloriã, aut voluptatem, utetur agendi rei causa*. Plura qui de simulatione & dissimulatione scire volunt, evolvere poterunt Chockier. l. 3. c. 2. p. 244. *Thesauri. Politic. Aphorism.* Piccartũ Decad. 9. c. 7. p. 174. & seqq. Arnoldum Clapmarium lib. 1. c. 6. p. 14. & 15. de *Arcan. rerum publ.* Ad III. vèrum quidem est, quòd Principi & politico viro incumbat videre, ne scelera in civitate crescant, nec maneant impunita; sed debitis suppliciis vindicentur: Attamen accidunt interdum casus, ubi non licet scelera punire. 1. Quando vitia ita invaluerunt, ut remediis suis sint superiora. 2.

*sine reipublicæ incommodo vitia tolli nequeunt. Tum enim e duobus malis minimum est eligendum. Et ita ob bonum Reipublicæ tolerari potest minus malum, ut majus evitetur. Ea tamen ratione mala & scelera non probantur, aut hominibus suppeditatur auxilium in talibus delictis perseverandi: nam conniventia delictorum non statim includit eorum approbationem, cum & ipse Deus hominum peccatis conniveat, quæ tamen maximè detestatur: sed saltem tolerantur ejusmodi mala, quando præstò non sunt media, quibus ea sine damno Reipublicæ possint extirpari. Ad IV. Dolum omnè promiscuè nemo sapiens damnavit, sed aliquè tanquam licitum omnes admiserunt & laudarunt, cum primis si is adversus hostem adhibeatur. Agesilaus, teste Plutarcho, statuit: justum esse hostem decipere. Vide H. Grotium l. 3. c. 1. n. 7. & 8. p. 410. de I. B. & P. Sic falsum dicere pro publico bono quidam non improbant, & reipublicæ salute urgente Sapientem mentiri posse concedunt: quod etiam Quintiliano non displicet, quando ait: *Mendacium dicere etiam sapienti aliquando concessum est.* Andronicus Rhodius de medico ad ægrotum mentiente ait: Decipit quidem, at deceptor non est; non enim sibi habet propositum decipere, sed servare ægrotum. Sic apud Sophoclem Ulysses respondet Neoptolemo: *Non mihi videtur turpe mentiri, si salus nascatur ex mendacio.* Scio plerisq; in ore esse dictum Apostoli: *Non esse facienda mala, ut inde eveniat bonū.* Verùm Resp. (I) Ejusmodi falsiloquiū habet respectu ad finē, non esse malum. Equidē possit quis*

quis concedere, talem saltem sermonem in se consideratum esse malum; attamen actionum civilium qualitas æstimanda est ex suis circumstantiis, sub quarum consideratione illæ cumprimis in ordine ad finem publicum, qui est communis salus, mali naturâ deposita, rationem boni civilis induunt. (2) Dictum istud malè videtur extendi ad actiones imperii, quoniam *interdum moraliter loquendo impossibile est aliter rempublicam regere, quàm adhibitis istis licitis deceptionibus*: deinde etiam Apostoli finis & intentio non est, contra gubernationem reipubl. illud dictum proferre. Ne nunc dicam: Deum illas demum averfari fraudes, quæ in perniciem innocentum sunt excogitatæ. vide nostrum *Prudentiss. Conringium c. 2. p. 20. & 21. de Civil. Prudent.* Ad jusjurandû quod attinet, nemo procul dubio erit, quàm malus licèt fuerit, quin illius habeat rationem. Quando autem aliquid, quod videtur jurejurando firmatum, non servatur omni ex parte, illud non fit ideo, ac si juramenti nulla in Politicorum verorû animis sit fides, ipsiq; eo ludât sicuti pueri astragalus: verûm quod stante juramento res aut negotium, cui illud accessit, aliam recipere queat interpretationem; nam ex facti circumstantiis negotiû longè aliter atque antea se habere, & in talem statum incidere potest, ut nihil promissum nedum jurejurando efficaciter firmatû videri queat. Quapropter in talib⁹ promissis semper subintelligitur hæc clausula: *Rebus sic stantib⁹*. Ad 5. *Si rationibus juris defendi poterit, ut privatorû contractus ob nimiam lesionem, que in illo accidit, rescindi possit; quantò magis justû erit, si e v*

inito fœdere integra civitas ledatur, ut illò ruptò, vel
dissolutò, respublica in integrum restituatur. Quod igitur
jure naturali est permittit, illud in casu necessi-
tatis à Politicis vere citra omnem criminationem
ulurpari potest. Satiùs siquidem est, à tali pacto re-
cedere, quàm eò servatò, rempublicam in periculum
& damnum irreparabile præcipitare. Ad 6. De legum
mutatione in lib. 3. d. Etum est quæ hic reperere no-
lo; addi potest *Piccart. ad l. 2 c. 8. Polit. Arist p. 251. &*
seqq. Unde patebit: aliquando absque inconstancia
Politici leges civitatis mutari posse. Ad 7. politici
nihil peccant, quando Principibus suadent, ut civi-
bus imperentur tributa etiam nova, cum ipsi ex pa-
cto ad defensionem patriæ & communis salutis sint
obligati. Cum verò nihil tam agrè præstent cives, quàm
solutionem tributi, inde non potest imò nec debet in ma-
lam partem detorqueri id, quod sagaci ingenio novis o-
neribus blanda imponantur nomina ad molliendam ani-
mi egritudinem, quæ in istis casibus apud cives sese exse-
rere solet. Quod vero nonnulli hisce mediis abutan-
tur, & citra necessitatem vel etiam necessitatem pu-
blicam à civibus pecuniam extorqueant, id non
potest omnibus vitio verti, aut exinde ratio status
tanquàm res nefaria accusari. Ad 8. Quantumvis inter-
dum Politici suam rempublicam stabiliant cum da-
mno vicini, propterea ipsi non reprehendendi, vel a-
lii cuius iniustitiæ accusandi sunt: cum liceat cuiq. rem
suam facere meliorem etiam cum alterius damno. Natu-
ralis siquidem ratio suadet, ut quisq; se magis amet
quàm alterum, & quid sibi potissimum prodesse
possit,

possit, potissimum intendat: quod autem vicinus populus exinde damnum aliquod sentiat, id totum est ex accidente, adeoque extra crim n ponit Politicum, qui suæ reipublicæ utilitatem respicit, eamq; promovere studet. Ad 9. Observandum est, quòd propria rerum possessio non ita excludat omnem communionem, ut non summa necessitate flagitante res aliorum aliqua ex parte vicini usibus debeant cedere: nam uti in omnibus legibus, ita etiam in jure domini, summa necessitas videtur excepta; quod v d r & intellexit magnus H. Grotius lib. 2. c. 2. n. 6. p. 114. de I. B. & P. Itaque si periculum ab hoste immineat, qui vicini regionem invadere velit, ut eò melius Tibi incommodare queat, utique licebit tibi prævenire, quo tuum Principatum conserves, etiam si illud fiat cum alterius detrimento. Et hinc non potest vitio verti Principi, si in negotiis bellicis occupatus, exercitum in suo Ducatu alere nequeat, eum in vicinum Principatum mittat, ut ibi victum & hyberniam quærat: quia justum non est tot homines fame e-mori, vel etiam ab hoste trucidari. Confer Excell. Dn. Conring. c. 2. de Prud. Civ.

9. Hæc & talia ob frequentem & facilem ab-usum turpia videri possunt; Verum inspectâ salute publicâ, utiq; absq; conscientia & honestatis læsione ea Politico jure peragi possunt, imò debent: enim verò usu reipublicæ adeoq; ratione status metienda sunt civilium actionum momenta, & inde etiam dijudicanda veniunt, quæ sunt merè positiva, atque ita ex arbitrario constituto valent. Proinde Politicis omnibus non citra injuriam animus inju-
stus

stus tribuitur, propterea, quòd interdum nonnulla ex iis, quæ modò dicta sunt, in utilitatem rei publicæ committere cogantur. *Finis namq̃, supremum est bonum publicum: Eò siquidem tendit tota Politica, & omnis ratio status, ut respublica ejusq̃ status conserve- tur & stabiliatur, si non semper rectâ, attamen nonnun- quam quoque obliquâ viâ.*

10. Ubi & illud monendum est, persæpe qui- dem fieri, ut ratio status aliquam speciem iniquita- tis præ se ferre videatur, quæ tamen si respectu to- tius universitatis, & boni publici consideratur, re- vera iniquitas non est, licet absque hac considera- tione intuitu unius vel alterius privati hominis in-iqua possit dici: *tales enim iniquitates, quæ in unum vel alterum privatum redundare possunt, ratio status non attendit, præcipuè si sint leviores illa utilitate, quæ in totam universitatem redundet. Hippol. à Lapide p. 19. & 20. de Rat. status.*

11. Requirit nonnulli, ut ratio status comi- tes habeat ab una parte jus divinum, pietatem sci- licet & religionem; ab altera parte fidem, justitiam ac naturalem honestatem, ut ita occurratur sen- tentiæ illorum, qui putant: Rationem status esse jus aliquod arcanum Principum utilitati inserviens divinis humanisq̃ legibus contrarium. Nam si il- lis nitatur ratio status, nullis ulterius legibus sive publicis sive privatis eam alligatam esse dicunt. Necessitate siquidem postulante etiam contra le- ges pro ratione publicæ utilitatis disponi potest; quoniam tanta est ejus vis & dignitas, ut sæpe rei

non licitæ jus & æquum tribuat. Sed si Ratio status verè explicatur, & juxta vim & veram suam naturam consideratur, superfluum est eam ab istis quatuor virtutibus suspendere, cùm ratio status in sano sensu considerata illas virtutes secum trahat.

12. Quemadmodum, uti è lib. 2. constat, respublica est duplex. (1) *Recta, in qua subditorum utilitas quæritur*, ubi locum habet quod dicitur: *salus populi suprema lex esto.* (2) *Aberrans & vitiosa, in qua imperantium utilitas spectatur, spretâ vel salutem neglectâ populi utilitate:* Ita & Ratio status erit, duplex (1) *quæ inservit rebus publicis rectis*, quâ id efficitur, ut omnibus vel ex æquo, vel etiam secundum conditionem & merita civium rectè prospiciatur, & cautè observetur, nequid committatur, quod istius Reipublicæ vim & constitutionem ullo modo possit lædere. (2) Est Ratio Status, quæ aberrantibus rebus publicis consulit, ut scilicet imperantes potestatem suam contra subditos firment, & omnia ad dominatum stabiliendum, & promovendam propriam utilitatem procurent. Confer ea, quæ habet Ludov. Septalius lib. 1. c. 9. de *Rat. status. p. 36. & seqq. 2.* Non probatur ab omnibus illa *Sententia*, quâ docetur, *quòd ratio status in Dominica ac Tyrannica Republica sit injusta*, quia utraque sit Respublica injusta. Nam (1) *falsum est simpliciter loquendo rempublicam illam esse injustâ*: quandoquidem si justum est divino & gentium jure privatum aliquod dominiû in servos habere, qui poterit injustum esse publicum dominium, quod Princeps in totum quendam exercet populum, (2) *Talis Res*

Respublica nititur se conservare, & finem sibi propositum obtinere semper, ideo necessum est; ut in promptu sint media, per quæ finis iste acquiri & tota respublica conservari possit integra: praeinde omne illud, quod ad conservandam istam alias vitiosam rempublicam facit, illud ex hypothese seu respectu illius reipublicæ est iustum.

13. Id equidem affirmo, nihil verè conducere statui alicui iusto, quod non etiam sit honestum. Multa namque videntur nobis utilia, quæ tamen utilia non sunt & postea maiore damno indicant honestatem fuisse violatam. *Honestum autem intelligitur omne illud, quod nihil inhonesti in se habet, non verò quod simpliciter honestatis vi est præditum. Quamvis nihil verè dici possit utile Reipubl. iusta, quod in se turpe sit aut inhonestum.* Et quantumvis larva honestatis ei imponatur; tamen illud non subsistit: & vix excusationem merebitur: Nisi fortean excipere velis, Rempublicam iniquè & per vim institutam, quandoquidem quibus mediis acquisita est respublica, hisdem quoque conservari debet.

14. Ratio status dupliciter potest considerari. (1) *In genere*, quomodo ratio status in genere seu communiter consideratur, prout tam rectis quam aberrantibus rebus publicis competit, sicuti enim quælibet Respublica suam quærit utilitatem; ita etiam Respublica in genere considerata ex ratione status venit æstimanda, quæ potest dici *Ratio status generalis*, eò quod tradit talia, quæ in genere Reipublicæ possunt esse utilia, eamque conservare. (2) *In specie*, qua ratione in Monarchia, Aristocratia, & Democratia publica quæri possit utilitas, dum certa excogitantur media, quibus status iste præsens integer conservari, & omne malum ab eo possit averti. Atque ita appellari potest *Ratio status specialis*, quâ in specie cuique Reipublicæ consulitur. Quomodo verò tam in genere, quam in specie respublicæ corrumpi & ab interitu conservari possint, illud supra in hoc libro expositum est.

Itaque in notis istis Politicis
hic subsisto.

F I N I S.

INDEX AUTORUM E QUI-
BUS HÆ NOTÆ DESUM-
TÆ SUNT.

A Cciaiolus	Traian. Boccalinus:
Ælianus	Joh. Bodinus.
Æneas Sylvius	Henr. Bœclerus
Aimoinus	Bonfinius.
Alexander ab Alexandrô:	Boterus.
Ambrosius.	Boxhornius.
Ammonius:	Barnab. Briffonius.
Appianus Alexandrinus	Martin. Broniovius
Apuleius.	Alb. Brunus.
Aristophanes.	Georg. Buchananus
Henning. Arnisæus.	Laurent. Bulifer.
Aristoteles.	Claud. Burræus.
Arrianus:	Busbequius.
Athenæus:	Bzovius.
Aubanus.	Jul. Cæsar:
Wilhel. Barclaius	Thom. Campanella.
Barletius	Isaac. Casaubonus:
Isaac. Barrius	Joh. Caselius.
Basilus:	Cassiodorus.
Jul. Bellus.	Cedrenus.
Bernegger.	Charondas:
Christoph. Besoldus:	Joh. Erasm. Chœckier.
:Biblia.	Nicet. Choniates:

INDEX AUTORUM.

Cicero.
 Claudianus.
 Codex Theodosianus.
 Pandulph. Collenutius
 Phil. Cominæus.
 Herm. Conringius.
 Casp. Contarenus.
 Adam. Contzen.
 Cornelius Nepos.
 Joh. Cotovicus.
 Cromerus.
 Cuspinianus.
 Iodoc. Damhouderus
 Damianus à Goes
 Dio Cassius.
 Dionysius Halicarnas-
 sensis.
 Matth. Dresserus.
 Joh. Eichelius.
 Ubbo Emmius.
 Casp. Ensius.
 Epimenides.
 Claud. Espencæus
 Paul. Fagius.
 Joh. à Felde.
 Octav. Ferrarius.
 Alexand. Ferronus.
 Mars. Ficinus.
 Leonhard. Florovantius.
 Joh. Freishemius.

Nicol. Fullerus.
 Vulcat. Gallicanus.
 A. Gellius.
 Innoc. Gentiletus
 Alberic. Gentilis.
 Obert. Giphanius.
 Melch. Goldastus.
 Barthol. Gramondus
 H. Grotius.
 Jan. Gruterus
 Ant. Gvevarra.
 Gudelinus.
 Gvicciardinus.
 Güntherus.
 Joh. Henric. Heidegge-
 rus.
 Dan. Heinsius
 Herodianus
 Herodotus.
 Hesiodus.
 Hierocles.
 Hieronymus.
 Thom. Hobbes.
 Joh. Frideric. Hornius.
 Jamblichus.
 Donat. Jannottus.
 Andr. Isernia.
 Isocrates.
 Jornandes
 Josephus.

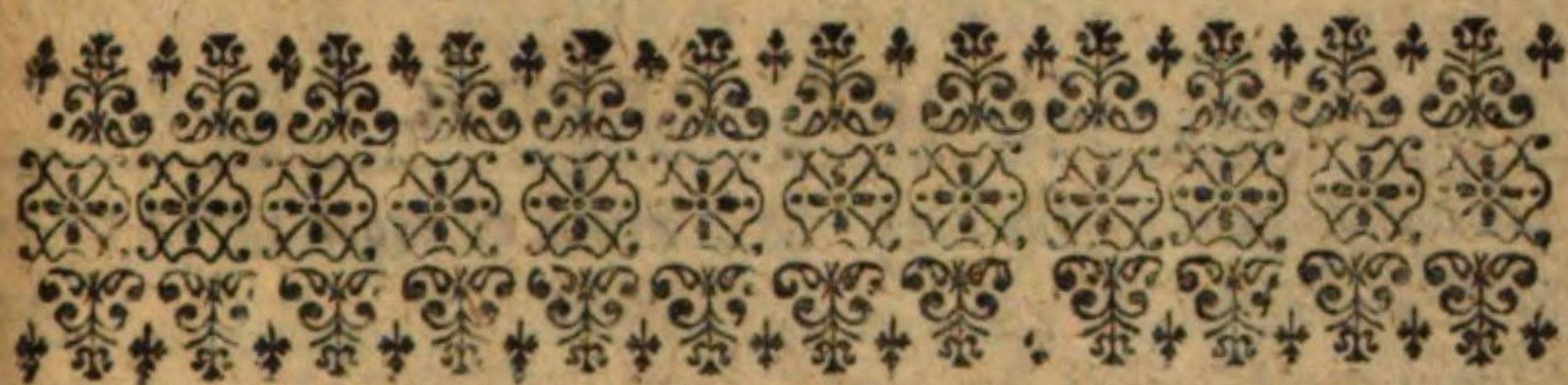
INDEX AUTORUM.

Julianus Imper.
 Justinus.
 Herm. Kirchner.
 Casp. Klockius.
 Lambertus Schafnabur-
 gensis.
 Thom. Lanfius.
 Hippol. à Lapide
 Christ. Lehnmann.
 Leunclavius.
 Joh. Limnæus
 Lindenbrogius.
 H. Linschotanus.
 Just. Lipsius.
 Livius
 Joh. Loccenius
 Carol. Loyfæus
 Machiavellus.
 Macrobius.
 H. Mænavius.
 Octaviam Magius.
 Ammian. Marcellinus.
 Camillus Maroccus.
 Frid. Marselaer.
 Gebh. Theod. Meyer.
 Paul. Merula.
 Matth. Michovius.
 Ludov. Molina.
 Joh. Bapt. Montalba-
 nus.

Thom. Morus.
 Joh. Wilh. Neuvmayer.
 Novellæ Justiniani.
 Novellæ Leonis.
 Jacob Omphalius.
 Onofander.
 Benjamin Orlifius.
 Oforius.
 Onuph. Panvinus.
 Carol. Paschalius.
 Pausanius.
 Samuel Petitus.
 Harduin. de Perefixe.
 Philo.
 Photius.
 Mich. Piccartus.
 Plato.
 Plinius.
 Plutarchus.
 Polybius.
 Pomponius Mela.
 Jovian. Pontanus.
 Francisc. Portus.
 Procopius
 Prodicus Chius.
 Samuel Pufendorf.
 Gerard. à Renesse.
 Resendus.
 Justus Reuberus
 Mich. Riccius.

INDEX AUTORUM.

Sabellicus.	Stobæus.
Salustius.	Strabo.
Didac. Saveedra	Famian. Strada.
Gviliel. Schickhardus.	Svetonius.
Thom. Schmithus.	Cornel. Tacitus.
Mart. Schoockius.	Tertullianus.
Hannib. Scotus.	Tholosanus.
Angel. Segnius.	Thomas.
Johan. Seldenus.	Jacob. Thuanus.
Seneca.	Thucydides.
Ludov. Septalius.	Trithemius.
Sepulveda.	Greg. Turonensis.
Johan. Serranus.	Valerius Maximus.
Sidonius Apollinaris.	Ferdin. Vafquius,
Julius Sidonius.	Fl. Vegetius.
Carol. Sigonius.	Polydor. Vergilius.
Sleidanus	Giseb. Voetius.
Sophocles	Everh. à Weihe.
Dominic. Soto.	Xenophon.
Sozomenus.	Xiphilinus.
Simon Starayolscus.	Zabarella.

INDEX RERUM.

A.

- ACroamaticum scriptum quodnam?* 25. &
 quæ eius requisita? 26
- Actus qui in vita humana communicantur sunt*
 duplices; Quotidiani, & Temporarii 87
- Egyptii absciderunt linguam ei qui arcana reipu-*
 blica detexisset. 744
- Egyptiorum superstitio.* 296
- Ararium quid.* 395
- Æsymnetia. 147. ejusque descriptio.* 148
- Amnestia quid.* 389. 390
- Appellatio quid? 346. differt ab Avocatione cau-*
 sarum. 347. Et à supplicatione. Ibid.
- Appellationis finis.* 349
- Arcana reipublica. 727. Quid sint? 729. Quæ-*
 nam eorum requisita? 729
- Arcanorum Imperii finis.* 734. 735. 736
- Aristocratia unde dicatur & quid sit? 186. 187.*
 Est duplex: dura & mixta. 188
- Aristocratia est respublica optima. 190. Stabilis*
 & interna ibid. in ea vir bonus & civis bo-

INDEX RERUM.

<i>nus non differunt. 192. rara tamen & inven-</i>	
<i>tu difficilis est hac respublica.</i>	192
<i>Aristocratiæ mixtae species tres.</i>	193
<i>Aristocratiæ quomodo corrumpitur. 673. & con-</i>	
<i>servatur. 676. & seqq.</i>	
<i>Armorum consideratio.</i>	375
<i>Atheismus. 301. est reipubl. summe perniciosus.</i>	302
<i>Avaritia est causa corrumpendi rempublicam.</i>	598. 599. 600.
<i>Augmentum nimium & causa corrumpendi rem-</i>	
<i>publicam.</i>	608. 609
B.	
<i>Barbaricum Regnum,</i>	146
<i>Bataavorum respublica est Aristocraticè mixta</i>	
<i>juxta Boxhornium,</i>	194
<i>Belli definitio.</i>	356
<i>Bellum esse licitum, è jure divino, naturali &</i>	
<i>gentium ostenditur.</i>	357. 358. 359
<i>Belli divisio in publicum & privatum.</i>	360
<i>Bellum privatum quotupliciter consideretur.</i>	365
<i>Belli jus ad Majestatem pertinet.</i>	353
<i>Belli indictio & Apparatus.</i>	374
<i>Bellum gerere quid?</i>	382
<i>Bellum incipit, ubi desinunt judicia.</i>	198
<i>Bellum</i>	

INDEX RERUM.

<i>Belli divisio in offensivum & defensivum.</i>	388
<i>Bellum an sit justum vel injustum unde sit asti- mandum?</i>	367
<i>Bellum quibus causis geri potest.</i>	372
<i>Bellum licitè geritur partim ob pœnam partim ob defensionem.</i>	392. 373
<i>De Bello multum oportet deliberare, antequam inchoetur.</i>	481. 482
<i>Belli occasio.</i>	383
<i>Bonus vir dupliciter consideratur 1. simpliciter 2. Ex hypothesi.</i>	489. 191. 192
C.	
<i>Carthaginienses libertatem à Romanis oblatam noluerunt accipere.</i>	202
<i>Carthaginienses olim habuerunt Aristocratiam mixtam.</i>	193
<i>Civis veri definitio.</i>	109. 114.
<i>Civis naturæ examinatur.</i>	111. 112
<i>Civis est è numero analogorum</i>	116
<i>Civis ab Aristotele consideratur in ordine ad Po- litiam.</i>	117
<i>Civis potest considerari simpliciter & secundum quid.</i>	123
<i>Civis boni & viri boni discrimen.</i>	118
<i>Civitas quot modis possit obtineri.</i>	121
<i>Civitates quo sensu dici possint respubl.</i>	129. 130
Bbb 4	Civi.

INDEX RERUM.

<i>Civitas quid? 99. differt ab urbe. 91. & à repu- blica 91. dupliciter potest considerari mate- rialiter & formaliter.</i>	92. 93
<i>Civitas est societas perfecta. 93. quo sensu dicitur sufficientie terminum habere?</i>	94 95
<i>Civitatis origo.</i>	96
<i>Civitas est à natura.</i>	97
<i>Civitatis finis.</i>	104. 105
<i>Civitas unde maneat eadem vel non?</i>	105
<i>Civitas quo sensu dicatur immortalis?</i>	106. 107.
<i>An obligetur ex contractu;</i>	107
<i>Civitas habet ius in corpus & bona civium.</i>	108
<i>Civitates quædam absque muris.</i>	351. 352
<i>Clementia nimia improbat.</i>	165
<i>Clerici non debent exempti esse à potestate & ju- risdictione Principis civilis.</i>	161. 165
<i>Commeatus nomine quid veniat in bello?</i>	376
<i>Cognitio Politices multum differt ab ejus usu.</i>	16. 17. 23. 24
<i>Coniux habenda ut socia, non ut ancilla.</i>	47
<i>Conjugem immorigerem an liceat castigare?</i>	40 48
<i>Consiliarii necessitas in omni reipublica genere.</i>	492
<i>Consiliarius quis? 494. Ejus virtutes. 496. 497.</i>	498. 499. 500.
	Con-

INDEX RERUM.

<i>Consiliarius debet esse Politicus.</i>	504
<i>Consiliarium in republica divisio.</i>	501. 503
<i>Consiliarius potest considerari (1.) ante consilium</i> <i>(2.) In consilio, & (3.) post consilium.</i>	506. 507. 508.
<i>Consilia celare prudentis est.</i>	744
<i>Conniventia delictorum non statim importat</i> <i>eorum approbationem.</i>	746
<i>Contemptus est causa corrumpendi rempubl.</i>	605. 606. 607
<i>Contumelia est causa corrumpendi rempublicam.</i>	596
<i>Conversio reipublicæ.</i>	588. 589
<i>Credenciales literæ Legato necessaria.</i>	443
<i>Cultus divinus, qui turpia continet, tolerari in</i> <i>republ. non debet.</i>	296
<i>Curiosus quis potest esse dupliciter.</i>	18
<i>Custodia corporis concedenda est Monarchis.</i>	720
D.	
<i>Defensio reipublicæ ab internis & externis malis</i> <i>iusta est.</i>	572
<i>Deliberationis objectum.</i>	878. 479
<i>Demagogorum consilia.</i>	252
<i>Democratia quam rempublicam significet pro-</i> <i>prie.</i>	240
<i>Democratia definitio.</i>	241. 243

INDEX RERUM.

- Democratia formalis ratio.* 242. *subjectum imperans: finis.* 243. 244. *Fundamentum est duplex: aequalitas libertas* 245. *species sunt quinque.* 248. 249. 250. 251. 252.
- Democratia corrumpi potest.* 705. & seqq.
- De Deo quid scire oporteat in republica* 294
- Donum dari civibus persuasum esse debet.* 295
- Deus est unus.* 297. 299
- Dissimilitudo est causa corrumpendi rempublicam.* 614
- Divitia an sint verum fundamentum, quare Oligarchia ab Aristocratia distinguatur.* 229
230. *Non omnis datus improbatur.* 746
- Dominatus est propriè dicta respublica.* 129
- Dominatus definitio.* 198
- Dominatus origo, forma, & finis.* 199
- Dominatus in quem succeditur, diuturnior, quàm verum Regnum à quibusdam statuitur.* 201
- Dominatus non est simpliciter respublica iniusta.* 202. 204
- In Dominatu interdum prudentes viri duri habentur.* 205
- Quod in Dominatu magna reperitur iniquitas, id est, ex accidente.* 206
- Dominium eminens explicatur l. 3. c. 10. p. 452. usque ad* p. 463.
- Domi*

INDEX RERUM.

*Dominorum in servos magna olim potestas fuit,
qua ad jus vitæ & necis se extendebat.* 77.

78. 79

Domus unde? 84

Domus definitio. 85. Est societas naturalis. 86

Ducis bellici virtutes. 385

E.

Electio Regis est vel libera vel restricta. 174

Electio num preferenda successioni? 175. 176.

177

Eleutherocilices quinam. 148

*ἐὐταμία vile vitæ genus est causa corrumpendi
rempubl.* 610

Contra ἐὐταμίαν remedium. 632

*Error circa religionem semel admissus difficul-
tur tollitur.* 306

Everso reipublica. 588

*Excellentia est causa corrumpendi rempubli-
cam.* 602

*Exercitus non potest haberi & sustineri sine
commeatu & rebus necessariis.* 377

*Exiguum seu τὸ μικρὸν est causa corrumpendi
rempubl. 612. 613. Contra exiguum seu τὸ μικρὸν
remedium.* 634. 635

*Exotericum scriptum quodnam, & quanam ejus
requisita?* 27. 28

Bbb 6

Exe

INDEX RERUM.

Executio sententiæ fieri debet. 550

F.

Familia variè accipitur. 83

Famuli salva libertate nobis sunt subiecti. 67

Fato respublicæ perire creduntur. 592

Fatum variè explicatur. 593. 594

Federe violato ab una paciscentium parte, licet alteri parti ab eodem recedere. 424

Federa ineundi necessitas. 416

de Federibus deliberare oportet. 483. 484

Federis divisio in æquale & inæquale: in defensivum & offensivum. 418. 419. in Temporarium & perpetuum. 421

Fedus cum quibus inire non licet. 417. 418

Fedus salis quid. 421

Fedus cum infideli principe licet pangere. 422. 423

Fedus unde derivetur, & quid sit? 412

Ejus formalis ratio. 413

Ejus finis. 414

Femina nonnullæ bene: quædam etiam malè imperium administrarunt. 178

Fortunam magnam citius invenies quàm retineas. 618

Fratres Regis debent regiè ali, non occæcari, nec capii

INDEX RERUM.

*captivari, multò minus, uti fit in Turcia, occi-
cidi* 183. 184. 185

G.

*Gvilielmus Augustus occupatâ Angliâ dominatū
introduxit.* 200

H.

Hanseaticum fedus. 470

*Hebraorum Reges verbera interdum sustinuisse
à Samuele Petito negatur.* 158

Heroicum Regnum. 149. seqq.

Tot sunt hostes domi, quot servi. proverbium. 79

*Homo est animal civile. 101. quod probatur. 102.
103*

*Honor est causa corrumpendi rempublicam. 601
602*

I.

Imperare optima Princeps semper non potest. 307

*Imperii vox quid significet in republica guber-
nanda.* 151

*Imperator an teneatur praeliis ipse interesse,
quaritur?* 362. 363.

*Imperium domesticum est penes patremfami-
lias.* 88

*Imperii dilatatio solet esse causa turbandi rem-
publicam.* 616. 617

Indis-

INDEX RERUM.

<i>Inducia differunt à pace.</i>	392
<i>Induciarum terminus.</i>	394
<i>In induciis quid attendendum ?</i>	393
<i>Instructio legati.</i>	441
<i>Invasori potest obedientia denegari.</i>	215. 216
<i>Indices injustos graviter punitos esse aliquot exemplis monstratur.</i>	547. 548
<i>Judicis constitutio quomodo fiat ?</i>	543
<i>Judicis officium.</i>	544
<i>Judicium dupliciter cessare potest (1.) Momen- taneè (2.) continuè: idque Vel jure vel facto.</i>	367. 368
<i>Judiciorum definitio.</i>	539. 540
<i>Judiciorum necessitas non est absoluta sed hypo- thetica.</i>	536. 538
<i>Judiciorum genere octo ab Aristotele enarran- tur.</i>	541
<i>Judiciorum constitutio multàm dependet ex mo- ribus & Legibus localibus.</i>	553
<i>Judicium prævum quorundam de arcanis impe- riorum oritur ex inscitia doctrina civilis & opinionibus præconcepis.</i>	732. 733
<i>Jura quænam sint, è quibus verus civis æstiman- dus est.</i>	112
<i>Jura civium sunt distinguenda ab illis, quæ illa iura sequi solent, civem tamen verum non faci-</i>	

INDEX RERUM.

- faciunt.* 113
- Iusjurandum est servandum* 747 *quamvis negotium juramento firmatum interdum recipiat aliam interpretationem.* 747
- Ius Regium à Samuele descriptum quomodo intelligendum?* 154. & seqq.
- Ius vitae & necis patri post constituta judicia non competit.* 54 55
- Juvenis an sit idoneus Auditor Politices?* 29.30.31
- L.
- Lacedaemonij quondam habuerunt Aristocrati-
ziam mixtam.* 194
- Laconicum Regnum non convenit cum praefectura Hollandica.* 145
- Legationis necessitas.* 432. *Et ejus utilitas.* 433
- Legationis origo prima inventu difficilis videtur.* 438
- Legati definitio.* 439. 440
- Legati solenni missio.* 441
- Legationis sollemnitas accidentalis in quibus versetur.* 443. 444. 445
- Legati virtutes & aliae qualitates.* 438. 437. 439
- Legatus à Principe, ad quem mittitur, audiendus est.* 446
- Legatus est inviolabilis & sacrosanctus?* 446. 447
- Lega.*

INDEX RERUM.

- Legatorum privilegia.* 448. 449
Legatus delinquens quomodo tractandus. 451
452
Legatus repræsentat Principis personam. 454
Leges non facile debent mutari. 335 336
Lex ab alio inventa vim obligandi à majestate accipit. 337
Legis divisiones. 338 339
Legislatoria potestas conspicitur in (1.) Legum sanctione (2.) authentica interpretatione (3.) LL. abrogatione. 334
Legibus civitas carere nequit. 322
Legis civilis definitio: objectum & formalis ratio ejus. 324. 325. 326
in Legum applicatione interdum adhibetur æquitas. 339. 346
Legumlatio est potestas competens majestati. 323
Lex civilis quare ita dicatur? 327
Lex obligat, & differt à consiliis & persuasionibus. 328
Lex civilis non tenetur esse justa moraliter. 330
331. *quamvis justa esse debeat civiliter.* 332
Quædam Lex tribus constat partibus, quamvis non necessariis. 333
Lex imperativis verbis concipienda est. 333. 334
Liberi

INDEX RERUM.

*Liberi debent parentibus honorem, obsequium,
& in casu necessitatis alimenta.* 60. 61

Libertas est duplex: personalis & civilis. 247

In Libertate esse quid sit? 247

M.

Machiavelli sententia de munitione urbium improbat. 380. 381

Magistratus quare constituitur? 289

Magistratus definitio. 344. Eius potestas. ibid.

*Quæ est vicaria & dependens, quod probatur
ab Appellatione.* 545. 346

Magistratus necessitas. 510. 511

*Magistratus naturam genuinam exprimere est
difficile.* 512

*Magistratus sumitur dupliciter (1.) in genere
(2.) in specie.* 513. 514

*Magistratus potestas duo importat (1.) Decla-
rationem voluntatis & (2.) Executionem.* 517

*Magistratus rationem consistere in potestate im-
perandi probatur.* 518. 519

*Quidam Magistratus habent potestatem red-
dendi juris absque appellatione.* 347. 343

*Magistratus non sunt Sacerdotes, Legati, Con-
siliarii, Curatores &c.* 519. 520

Magistratus sunt necessarii, velutiles. 522

INDEX RERUM.

*Magistratus dividitur pro varietate objecto-
rum.* 524. 525

In Magistratu tria sunt notanda. 611

Magistratus constituendi modus. 526

Causa constituendorum Magistratum. 289. 343.
344

*An perpetuum habere Magistratum conducat
vel non? simpliciter decidi non potest.* 532.
533

Majestatis vocabulum accipitur dupliciter. 26.

(1.) pro summo honore. 263. Et ita complecti-
tur tria, amplitudinem, dignitatem, & pote-
statem. 263. Unde importat summæ potestatis
& imperii eminentiam cum maxima dignita-
te & suprema veneratione. 254

Majestatis in eo sensu definitio & ejus explicatio.
265. 266. Ex quibus virtutibus nascitur. 266

Quanam Majestati adversentur. 273. 274

Majestas conjungi debet cum amore. 275

Majestas in altero sensu definitur. 179

*Majestas est potestas absoluta, incommunicabi-
lis, libera, irrevocabilis & universalis.* 267
& seqq.

Majestatis causa efficiens. 280

*Majestatis divisio in realem & personalem est
nulla.* 281. 282. & seqq.
Maje-

INDEX RERUM.

- Majestas differt à Magistratu.* 289
*Majestati competit summū judicium in sacris, &
quaratione hoc exerceri potest.* 318. 319
*Majestatis est, concedere potestatem condendi ci-
uitates.* 350
*Quod Caesar Maximilian. I. contra Albertum co-
mitem Mansfeldium urset.* 351
*Mala non sunt facienda ut exinde eveniat bo-
num, quo sensu hoc dicatur?* 746. 747
Malea promontorium Laconiae periculosum. 408
Mandatum legati. 441. 442
*Manlius Torquatus durum se præbuit erga fi-
lium suum,* 54
Marito debetur imperium in societate conjugali.
45. 46
Matrimonii dignitas & utilitas, ut & ejus finis.
42. 43. & dissolutio. 44.
Matri officium pietatis debetur à liberis. 49
*Media ad parandam doctrinam civilem necessa-
ria.* 14. 15
*Media Respublica quid Aristoteli? 256. cur opti-
ma dicatur? 256. ubi omnia medio modo se
habere debent. 257. Quibus argumentis pro-
betur, quod illa sit optima.* 257. 258. 259
*Merces peregrina & luxui inservientes subjectæ
esse debent grandi vectigali.* 410. 411

INDEX RERUM.

<i>Metus est causa corrumpendi rempublicam.</i>	603
	604
<i>Militaris disciplina usus & effectus.</i>	386.387
<i>Militia quid & quotu lex?</i>	377
<i>Militum officium erga Duces.</i>	380
<i>Mixta respublica quid? origo. 254. in quonam mixtio querenda sit?</i>	255
<i>Tria requiruntur ad mixtam rempublicam.</i>	257
<i>Mixta respublica corrumpi. 723. & conservari potest.</i>	725 & seqq.
<i>Monopolium indulgeri facile non debet.</i>	341.342
<i>Mulieris imperium in maritum est vitiosum.</i>	45
<i>Munitio civitatum an fieri debeat?</i>	379
<i>Mutatio reipubl. fit vel per vim vel per consensum.</i>	591

N.

<i>Negligentia est causa corrumpendi rempublicam.</i>	610
<i>Neutralitas quid?</i>	424
<i>Neutralitas non omnibus probatur:</i>	425
<i>Defenditur tamen.</i>	428 429. 430

O.

<i>Obsequii fundamentum quodnam?</i>	215
<i>Occasio belli magnoperè attendenda.</i>	383.384
<i>Officia publica non debent esse venalia.</i>	527.528
	529 530
	<i>Oligar.</i>

INDEX RERUM.

<i>Oligarchia accipitur latè, & specialiter.</i>	222
<i>Propriè Oligarchia est respubl. corrupta, & hoc probatur tribus rationibus.</i>	224
<i>Non tamen est respublica simpliciter injusta.</i>	225
<i>Oligarchia definitio; & ejus explicatio.</i>	226. 227. 228
<i>Oligarchia & Aristocratia discrimen.</i>	229
<i>Oligarchia & Democratia discrimen.</i>	134. 135
<i>In Oligarchia est Majestas. 231. Eius finis.</i>	232
<i>Oligarchici duplici nituntur errore, quod sibi unice ob divitias imperium deberi putent.</i>	223
<i>Oligarchia quatuor species ab Aristotele constituntur.</i>	233. 235. 236. 237. 238
<i>Oligarchia corrumpi potest 683. 684. 685. 686. & seqq. Conservatur.</i>	691. & seqq.
<i>Origo civitatis à variis variè statuitur.</i>	97. 98
<i>Ostracismus.</i>	625

P.

<i>Pagus quid?</i>	90
<i>Partes rerumpublicarum.</i>	464
<i>Pastoribus in republ. jurisdict. competere non debet.</i>	320
<i>Paterna societas.</i>	48. 49
<i>Paternum imperium conjunctum est cum modica coercitione.</i>	53

INDEX RERUM.

- Pater potest filium tempore necessitatis vendere.* 57. 58. 59
- Patri debetur imperium in liberos.* 51. 52
- Pauperum nomine qui veniant in Democratia?* 134
- Pax quid?* 388. 389
- Pax expetenda est sic, ne exinde respublica detrimentum capiat.* 389
- Pax quomodo violari possit?* 392
- Principi in gloriam cedit, si locupletes habeat subditos.* 397
- Peregrinanti quid sit observandum? 18. & seqq.*
- Politiam corrumpentes causa. 699. & seqq. ut & Conservantes causa. 701. & seqq.*
- Politia ejusq. definitio. 195. Cujus finis est libertas. 196. fundamentum ponitur in aequalitate. 196. tria ejus sunt requisita. 197. differt à Democratia. 197*
- Politica differt à jure publico p. 2. quomodo tradenda? p. 3*
- Politica dicitur scientia Architectonica. 13. 14.*
- Politica an sit doctrina Acroamotica vel Exoterica queritur? 25. 28*
- pro Politicis nonnulli habentur, qui tales non sunt. 4. & seqq.*
- Poli-

INDEX RERUM.

- Politici, quos Statistas solent vocare, ob quas causas malè audiant?* 743. 744
- Polygamia propriè non repugnat juri naturali.* 40. 41. *Est tamen prohibita.* 42
- Primogenitus in Regno successivo præ cæteris semper succedit.* 180, 182
- Primogenitus est vel natura vel juris.* 181
- Primogenitus an renunciare possit juri suo?* 183
- Primogenitus saepe non adeò dignus imperio expetitus est à populo in Regem præ reliquis.* 185 186
- Privilegium quid? 340. duplex Gratiofum & Remuneratorium.* 341
- Privilegium est reale vel personale.* 342
- Providentia divina non potest stare cum pluralitate Deorum.* 298
- Puniendi quidem sunt, qui contra naturalem religionem delinquant, sed non omnes pari pœna.* 304. & seqq.
- Puniri semper scelera non possunt.* 745

R.

- Ratio status sumitur quatuor ferè modis* 739.
- & definitur, quod sit utilitas reipublicæ.* 739. 740
- Ratio status cum ipsa republ. orta est.* 741
- Ratio status à quibusdam trahitur in abusum.* 742

INDEX RERUM.

- Ratio status non recte à quibusdam considera-
tur.* 736
- Ratio status à plerisque secundum ejus abusum
consideratur & rejicitur.* 737
- Ratione status metienda sunt actionum civi-
lium momenta.* 749
- Ratio status & iura politica eò tendit, ut respubl.
conserveur.* 750
- Ratio status est duplex: recta & aberrans.* 751
- Ratio status in republica Tyrannica aut herili
non simpliciter potest dici injusta.* 752
- Ratio status dupliciter (1.) in genere (2.) in spe-
cie potest considerari.* 752
- Regis vita est subditis pro exemplo.* 163. 164
- Regnum unde estimandum? non è titulo sed è
potestate.* 138. 189
- Regni quinque species.* 140. 144 & seqq.
- Regum est tuta reipublica species.* 142
- Regnum absolutum est unius summum & uni-
versale imperium.* 151. & seqq.
- Regnum Israëliticum an verum fuerit Regnum?*
162
- Regnorum differentia.* 166. 167
- Regnum simplex.* 170
- Regnum mixtum. 171. Et quodnam sit melius.*
172
- Regnum*

INDEX RERUM.

- Regnum acquiritur quatuor modis.* 173 174
- Religionis cura pertinet ad Majestatem.* 291. 292
- Absq̃ religione non potest respublica consistere.* 293
- Ad religionem cives à Majestate tribus modis perducipossunt.* 300
- Religio naturalis à legislatore illibata servari debet in republica.* 301
- Religio Christiana ad beatitudinem civilem simpliciter non facit. 308. quamvis in bona republ. admitti debeat, ubi contra Orisium disputatur.* 309. 310
- Religio naturali superaddita non debet per vim obtrudi hominibus.* 311. 312. 313
- Est etiam hoc contra praxin primitivæ Ecclesiæ.* 314
- Religio Christiana quibus mediis propaganda & conservanda?* 315. 316. 317
- Religio vera non debet publicè à quibusdam civibus oppugnari.* 318
- Religionis diversitas est causa turbandi republ.* 615
- Remedia contra corruptionem reipubl.* 621. & seqq.
- Remedia imminuendi alicujus nimiam potentiam.* 626

INDEX RERUM.

<i>Reipubl. administratio non committenda est ru-</i> <i>dibus & imperitiis.</i>	21. 22. 23
<i>In Republ. condenda quanam oportet attendere?</i>	325
<i>Respublica quid?</i>	128
<i>Eius partes.</i>	128
<i>Respublica sunt duplices recta & aberrantes.</i>	131. 132
<i>De reipubl. bonitate vel pravitate non licet</i> <i>semper judicare, prout illa in se spectatur, sed</i> <i>prout est accommodata moribus populi.</i>	204
<i>Respublica potest stabiliri cum damno vicini.</i>	748
<i>Rerumpublicar. partes.</i>	469
<i>Necessitas illarum partium.</i>	468
<i>Respublica optima explicatur ex sententia Ari-</i> <i>stotelis in toto lib. 5. à pag. 556. usque ad p.</i>	587
<i>Respublica intereunt.</i>	588
<i>Rex est solutus Legibus civilibus.</i>	159
<i>Rex ob vitiosam vitam non potest deponi.</i>	161
<i>Romani noluerunt cum Carthaginiensibus pacem</i> <i>facere prius, quàm promississent se finem fa-</i> <i>cturos immolandi liberos suos Saturno.</i>	296
S.	
<i>Sabeorum Rex non ausus fuit egredi Regio pala-</i> <i>tio, 279.</i>	Sacri.

INDEX RERUM.

- Sacrificia humana.* 296
- Saguntini contra Hannibalem sibi providerunt.* 354. 355
- Salus populi non est equalis omnium rerum publicarum norma.* 129
- Senatus unde dicatur?* 470
- Senatus est pars reipubl. necessaria.* 472. 473
- Senatus propriè quid?* 474
- Senes quinam & unde commendantur?* 471
- Servus an teneatur ad mandatum Domini moraliter turpia agere?* 81. 82
- Servus ab Aristotele duplex ponitur Naturalis & Legalis.* 64
- Servi definitio & ejus explicatio.* 66. 67
- Servitus Legalis quid?* 70. 71
- Servus naturalis juxta mentem Aristotelis describitur.* 68. 69. 70
- Servus naturalis à quibusdam negatur.* 64
- Servitus omnis inter Christianos malè sublata est.* 73
- Silentium est anima consilii.* 744
- Simulatio à quibusdam damnatur, à quibusdam non improbat.* 731. 732
- Simulatio à quibusdam valdè probatur.* 745
- Societas Herilis.* 62. 63
- Societatis herilis finis est familiae conservatio.* 66
- Societas.*

INDEX RERUM.

- Societas conjugalus.* 38 39
- Societas quid? 32. 33. est duplex, naturalis & civilis; It. simplex & composita: recta & aberrans.* 34. 35
- Equibus constare debet omnis societas?* 36
- Sors non probatur, ut sit medium eligendi Regem* 174
- Subditus verus quinam sit, & ad quod teneatur?* 552. 553
- Subditi in Tyrannide describuntur à triplici qualitate.* 211
- Subjectionis ratio in quo consistat, docetur.* 555
- Successio quibus rationibus videtur preferenda Electioni?* 178. 179
- Suffragii jus veram rationem civis constituit, ita ut absq; eo civis esse non possit.* 115
- Superstitio est reipubl. noxia. 303. unde ab ea abesse debet.* 304
- Sybaritarum exemplum docet: voluptate & luxuria perire respublicas.* 619. 620
- T.
- Tributa crebra potius quàm gravia & quidem juxta cujusque facultates sunt indicenda.* 398 399
- Tributa distinguuntur in ordinaria & extraordinaria.* 403
- Tri.

INDEX RERUM.

- Tributa in publicum usum sunt impendenda.* 400
401
- Tributa non sunt de rebus ad victum & ami-
ctum pertinentibus exigenda.* 402. 403
- Tributi indicendi potestas pertinet ad Princi-
pem summum.* 396
- Tributorum necessitas.* 594
- Tyrannidem violenter conservandi modi sunt
descripti.* 657. 658
- Tyranni vocabulum unde? 207. odiosum 207.
dupliciter accipitur.* 208
- Tyrannidis definitio ejusque explicatio.* 209
- Tyranni solent non cives suos, sed exteros elige-
re ad custodiam sui corporis.* 221
- Tyrannis conservari potest dupliciter 1. per vim.
2. Sophisticè.* 654. 655
- Tyrannis sophisticè conservatur.* 664. & seqq.
- Tyrannorum quidam Titulo quidam Exercitio,
quidam utroque modo sunt tales 214. 215. In-
ter Tyrannum & malum Principem est ma-
gnum discrimen.* 217. 218
- Tyrannus comparatur cum lupo.* 220
- Tyrannus Exercitio non potest interfici.* 217
- V.
- Vectigal quid, & à quibus rebus sumere oportet
vel non?* 405
Vectig.

INDEX RERUM.

- Vectigalia exigendi ratio duplex.* 408. 409
Vectigalium exactionem licitam esse probatur.
406. 407
Venetorum Dux qualis? 146
Vicus à pago distinguitur. 90
Vicus unde & quid. 88. 89
*Vir bonus dupliciter potest considerari simplici-
ter & absolutè.* 189. 191
Virtutes Regis 164. & 165. Affinia virtutum.
267. 268
*Virtutum quadam admirationem, quadam ve-
ro amorem conciliant.* 266. 267
*Vocabula quadam ob vitia hominum à bona si-
gnificatione recesserunt.* 208. 209
VV.
*VVichbildicum Ius Magdeburgense olim in ma-
gno pretio fuit.* 349.

F I N I S.

INDEX RERUM.

- Vectigalia exigendi ratio duplex.* 408. 409
Vectigalium exactionem licitam esse probatur. 406. 407
Venetorum Dux qualis? 146
Vicus à pago distinguitur. 90
Vicus unde & quid. 88. 89
Vir bonus dupliciter potest considerari simpliciter & absolutè. 189. 191
Virtutes Regis 164. & 165. Affinia virtutum. 267. 268
Virtutum quaedam admirationem, quaedam vero amorem conciliant. 266. 267
Vocabula quaedam ob vitia hominum à bona significatione recesserunt. 208. 209
VV.
VVichbildicum Ius Magdeburgense olim in magno pretio fuit. 349.

FINIS.

Clasen, Daniel,

Politicae compendium succinctum

Helmstadii 1675

Regensburg, Staatliche Bibliothek -- 999/Philos.728

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11109634-0